NAOMI KLEIN

ASTA SCHIMBĂ TOTUL

CAPITALISM VS. MEDIU

III213 425
BCU IASI

VELLANT
CĂRȚI ÎNSEMNATE.

BCU IAȘI/OVIDIUS UNIVERSITY LIBRARY

III213 425
BCU IASI

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

NAOMI KLEIN

Asta schimbă totul

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

NAOMI KLEIN

Asta schimbă totul

Capitalism versus Mediu

S
746 786

Traducere din limba engleză de
Mariana Buruiană și Alex Moldovan

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ "M. EMINESCU" IAȘI
24. FEB. 2020
ALE

0 000010 97399 BCUIAȘI

ECU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

VELLANT
CĂRȚI ÎNSEMNATE.

Redactor: Anca Dumitrescu
Coperta: Adrian Păun
Corectura: Andreea Amzoiu
DTP: Ofelia Coșman

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Klein, Naomi
Asta schimbă totul: Capitalism versus Mediu / Naomi Klein; trad.: Alex Moldovan, Mariana Buruiană. - București: Vellant, 2016
ISBN 978-606-8642-30-7

I. Moldovan, Alex (trad.)
II. Buruiană, Mariana (trad.)

551.588.7

Titlul original: *This Changes Everything*
© 2014 by Naomi Klein

© 2016 Editura Vellant

Editura Vellant
Splaiul Independenței 319
București, Sector 6
www.vellant.ro

Toate drepturile asupra versiunii în limba română
aparțin Editurii Vellant.

BCU IAȘI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Pentru Toma

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

„Nu trebuie să uităm că sarcina epocii noastre e mai importantă decât schimbările climatice. Trebuie să ne stabilim niște obiective mai mari și mai profunde. Dacă e să fim sinceri cu noi înșine, e vorba, de fapt, despre transformarea completă a felului în care trăim pe această planetă."

– Rebecca Tarbotton, director executiv Rainforest Action Network, 1973–2012[1]

„Am vorbit în cărțile mele despre oameni care sărau Curentul Golfului, care construiau baraje care să oprească ghețarii ce alunecau din calota glaciară a Groenlandei, care pompau apă din ocean în bazinele uscate din Sahara și Asia pentru a crea mări sărate, pompau gheață topită din nordul Antarcticii pentru a furniza apă dulce, modificau genetic bacterii pentru a sechestra mai mult dioxid de carbon în rădăcinile copacilor, ridicau statul Florida cu 10 metri ca să ajungă din nou deasupra nivelului apei, și (lucrul cel mai greu) schimbau din rădăcini capitalismul."

– Scriitorul de SF Kim Stanley Robinson, 2012[2]

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Introducere

ÎNTR-UN FEL SAU ALTUL, TOTUL SE SCHIMBĂ

„Cele mai multe proiecții vizând schimbările climatice presupun că viitoarele schimbări – emisiile de gaze cu efect de seră, creșterile de temperatură și efecte precum creșterea nivelului mării – se vor produce treptat. O cantitate de emisii dată va duce la o creștere a temperaturii, care va duce la o creștere lină, treptată, a nivelului mării. Însă, printre informațiile geologice despre climă, întâlnim situații în care o schimbare relativ mică la nivelul unuia dintre elementele climatice a dus la schimbări bruște la nivelul sistemului în ansamblu. Cu alte cuvinte, provocarea creșterii temperaturilor globale dincolo de anumite limite ar putea declanșa schimbări bruște, imprevizibile și potențial ireversibile, cu un impact distructiv uriaș și pe scară largă. În acel moment, chiar dacă vom opri eliberarea de cantități suplimentare de CO_2 în atmosferă, se vor pune în mișcare procese, practic, de neoprit. Putem privi asta ca pe o defectare bruscă a sistemului de frânare și de direcție al climei, situație în care nu vom mai putea controla problema și consecințele sale."

– Raport al Asociației Americane pentru Progresul Științei, cea mai mare societate științifică din lume, 2014[1]

„Iubesc mirosul emisiilor."

– Sarah Palin, 2011[2]

În difuzoare s-a auzit o voce: pasagerii cursei 3935, programată să plece din Washington DC, spre Charleston, Carolina de Sud, sunt rugați să-și ia bagajele de mână și să coboare din avion.

Pasagerii au coborât scările și s-au strâns pe pista încinsă. Acolo au văzut ceva neobișnuit: roțile avionului cu reacție al companiei US Airways intraseră în asfaltul negru ca în ciment proaspăt turnat. Mai mult, roțile se afundaseră atât de adânc, încât camionul venit să tracteze avionul n-a reușit să-l scoată de acolo. Compania aeriană sperase că, fără greutatea celor treizeci și cinci de pasageri, aeronava va fi suficient de ușoară pentru a putea fi tractată. N-a fost așa. Cineva a postat o fotografie: „De ce mi s-a anulat zborul? Pentru că la Washington e atât de al naibii de cald, încât avionul s-a scufundat 10 centimetri în asfalt."[3]

Până la urmă, a fost adus un camion mai mare și mai puternic pentru a tracta avionul și de data asta a mers; avionul a decolat în cele din urmă, cu o întârziere de trei ore. Un purtător de cuvânt al companiei aeriene a pus incidentul pe seama „temperaturilor neobișnuite."[4]

Temperaturile din vara lui 2012 au fost, într-adevăr, neobișnuit de ridicate. (La fel ca în anul precedent și în cel următor.) Nu-i niciun secret de ce s-a întâmplat așa: arderea necugetată de combustibili fosili, tocmai activitatea pe care US Airways

se încăpățâna s-o facă în ciuda inconvenientului pe care-l reprezenta asfaltul topit. Această ironie – faptul că arderea combustibililor fosili modifică atât de radical clima, încât stă în calea capacității noastre de-a arde combustibili fosili – nu i-a oprit pe pasagerii zborului 3935 să se reîmbarce și să-și continue călătoria. În același timp, nu s-a pomenit nimic despre schimbările climatice în niciuna dintre amplele relatări ale incidentului.

Nu sunt în măsură să-i judec pe acești pasageri. Noi toți, cei care ducem o viață de consumatori înrăiți, indiferent unde se întâmplă să locuim, suntem, metaforic vorbind, pasagerii zborului 3935. Confruntați cu o criză care ne amenință supraviețuirea ca specie, cultura noastră în ansamblul ei continuă să facă tocmai lucrul care a provocat criza, însă cu o doză suplimentară de înverșunare. Precum compania aeriană care a adus un camion cu un motor mai puternic pentru a tracta avionul, economia mondială crește miza, trecând de la surse convenționale, cum sunt combustibilii fosili, la soluții chiar mai periculoase: bitum din nisipurile bituminoase din Alberta, petrol obținut prin foraj maritim la mare adâncime, gaze obținute prin fracturare hidraulică, cărbune obținut prin detonarea unor munți și așa mai departe.

Între timp, fiecare dezastru natural de amploare aduce noi ipostaze ironice legate de o climă care e din ce în ce mai inospitalieră tocmai cu industriile cele mai responsabile pentru încălzirea ei. Cum ar fi inundațiile istorice din Calgary din 2013, care i-au silit pe capii companiilor petroliere care exploatează nisipurile bituminoase din Alberta să tragă obloanele și să-și trimită angajații acasă, în timp ce un tren care transporta produse petroliere inflamabile se clătina pe marginea unui pod feroviar care se dezintegra. Sau seceta care a lovit râul Mississippi un an mai devreme, care a făcut ca nivelul apei să fie atât de scăzut, încât barjele încărcate cu petrol și cărbune n-au putut să se deplaseze zile întregi, așteptând ca membrii Corpului de ingineri al armatei să dreneze un canal (au fost nevoiți să folosească fonduri alocate reconstrucțiilor în urma inundațiilor istorice petrecute în anul precedent de-a lungul aceluiași canal). Sau centralele electrice pe bază de cărbune din alte părți ale țării care au fost închise temporar deoarece canalele de apă folosite pentru răcirea utilajelor erau fie prea fierbinți, fie aveau prea puțină apă (sau, în unele cazuri, ambele).

Traiul cu o asemenea disonanță cognitivă pur și simplu face parte din existența în acest moment neplăcut al istoriei, când ne confruntăm brutal cu o criză pe care am ignorat-o cu încăpățânare – și tot ce facem e să accentuăm tocmai ceea ce provoacă criza.

Am negat schimbările climatice mai mult decât îmi place să recunosc. Știam că ele se întâmplă, desigur. Nu ca Donald Trump și membrii Tea Party, care o țin una și bună cum că faptul că încă există iarnă dovedește că totul e o farsă. Dar am rămas destul de în ceață cu privire la detalii și m-am mulțumit să spicuiesc din majoritatea știrilor, în special cele cu adevărat înfricoșătoare. Mi-am spus că datele științifice erau prea complicate și că ecologiștii se ocupau deja de ele. Am continuat să mă comport de parcă nimic nu era în neregulă cu cardul lucios din portofel care atesta statutul meu de client de „elită" al companiilor aeriene, cu multe zboruri la activ.

Mulți dintre noi practică acest gen de negare a schimbărilor climatice. Suntem atenți pentru o fracțiune de secundă și apoi întoarcem privirea. Sau suntem atenți, dar apoi transformăm totul într-o glumă („alte semne ale Apocalipsei!"). Care e un alt mod de-a întoarce privirea.

Sau suntem atenți, dar ne spunem povești reconfortante despre cum oamenii sunt inteligenți și vor descoperi un miracol tehnologic care va extrage în condiții de

siguranță dioxidul de carbon din atmosferă sau va reduce ca prin minune căldura soarelui. Lucru care, urma să descopăr în timp ce mă documentam pentru această carte, este un alt mod de-a întoarce privirea.

Sau suntem atenți, dar încercăm să fim super-raționali („având în vedere costurile, e mai eficient să ne concentrăm asupra dezvoltării economice decât asupra schimbărilor climatice, fiindcă bogăția e cea mai bună protecție în fața fenomenelor meteo extreme") – de parcă faptul de-a avea câțiva dolari va conta în vreun fel când orașul în care locuiești va fi sub ape. Lucru care e tot un fel de-a întoarce privirea dacă se întâmplă să fii un expert în politici.

Sau suntem atenți, dar ne spunem că suntem prea ocupați ca să ne batem capul cu ceva atât de îndepărtat și abstract – chiar dacă am văzut apa din metroul din New York și oamenii de pe acoperișurile din New Orleans și știm că nimeni nu este în siguranță, cu atât mai mult cei mai vulnerabili. Și, deși e perfect de înțeles, este și ăsta un fel de-a întoarce privirea.

Sau suntem atenți, dar ne spunem că tot ce putem face e să ne concentrăm asupra nouă înșine. Meditățm, ne facem cumpărăturile la piețele agroalimentare și nu ne mai folosim mașinile, dar uităm că trebuie să încercăm de fapt să schimbăm sistemele care fac ca această criză să fie inevitabilă, pentru că e prea multă „energie negativă" și asta nu va funcționa niciodată. La prima vedere poate părea că suntem atenți, pentru că multe dintre aceste schimbări ale stilului de viață sunt într-adevăr parte din soluție, dar continuăm să ne ținem ochii pe jumătate închiși.

Sau poate că suntem atenți – atenți cu adevărat –, dar apoi, în mod inevitabil, părem să uităm. Ne amintim și apoi uităm din nou. Așa sunt schimbările climatice; un subiect la care e greu să te gândești foarte mult timp. Practicăm această formă ciudată de amnezie ecologică selectivă din motive perfect raționale. Suntem negativiști pentru că ne temem că acceptarea pe deplin a realității acestei crize va schimba totul. Și avem dreptate.[5]

Știm că, dacă vom continua să permitem ca emisiile să crească de la an de an, schimbările climatice vor modifica în întregime lumea în care trăim. Cel mai probabil, mari orașe se vor scufunda, culturi antice vor fi înghițite de mare și foarte probabil copiii noștri își vor petrece o mare parte din viață refugiindu-se și punându-se din nou pe picioare după furtuni îngrozitoare și secete extreme. Nu trebuie să facem nimic pentru ca viitorul să arate așa. N-avem decât să stăm cu mâinile încrucișate. Să continuăm pur și simplu să facem ce facem acum, fie că ne bazăm pe o soluție tehnologică, fie că ne îngrijim grădinile, fie că ne spunem că, din păcate, suntem prea ocupați ca să ne ocupăm de această problemă.

Tot ce trebuie să facem e să *nu* reacționăm de parcă ne-am confrunta cu o criză majoră. Tot ce trebuie să facem e să continuăm să negăm cât de speriați suntem de fapt. Apoi, pas cu pas, vom fi ajuns în locul de care ne temem cel mai mult, la lucrul de la care ne-am întors privirea. Nu e nevoie de vreun efort suplimentar.

Există mai multe moduri de-a preveni acest viitor sumbru sau cel puțin de a-l face mult mai puțin cumplit. Dar asta presupune, de asemenea, să schimbăm totul. Pentru noi, consumatorii înrăiți, asta presupune schimbarea felului în care trăim, a felului în care funcționează economiile în care trăim, chiar și a poveștilor pe care le spunem despre locul nostru pe acest pământ. Vestea bună e că multe dintre aceste schimbări sunt în mod clar necatastrofale. Multe sunt de-a dreptul interesante. Dar nu am descoperit asta de mult timp.

Îmi amintesc momentul precis când am încetat să-mi întorc privirea de la realitatea schimbărilor climatice sau cel puțin când mi-am lăsat privirea să se concentreze asupra lor o bucată bună de timp. S-a întâmplat la Geneva, în aprilie 2009, unde mă întâlneam cu ambasadorul Boliviei la Organizația Mondială a Comerțului (WTO), o femeie surprinzător de tânără pe nume Angélica Navarro Llanos. Bolivia fiind o țară săracă, cu un buget redus la nivel internațional, Navarro Llanos preluase recent portofoliul climei, pe lângă responsabilitățile pe care le avea în domeniul comerțului. În timpul prânzului pe care l-am luat la un restaurant chinezesc pustiu, mi-a explicat (folosindu-și bețișoarele ca recuzită pentru a desena un grafic al traiectoriei emisiilor globale) că ea vedea schimbările climatice deopotrivă ca pe o amenințare îngrozitoare pentru poporul ei, dar și ca pe o oportunitate.

E o amenințare din motive evidente: Bolivia depinde extrem de mult de ghețari pentru apa potabilă și irigații, iar munții cu culmi albe care veghează asupra capitalei țării deveneau cenușii și maro într-un ritm alarmant. Oportunitatea, mi-a spus Navarro Llanos, a fost că, din moment ce țări precum a ei n-au contribuit cu aproape nimic la creșterea emisiilor, acestea erau în măsură să se declare „creditori climatici", să primească din partea marilor emițători bani și sprijin tehnologic care să acopere costurile considerabile ale luptei cu multe alte dezastre legate de climă și care să le ajute să se dezvolte pe calea spre o energie verde.

Nu demult, ea a ținut un discurs la o conferință a Organizației Națiunilor Unite pe tema climei, unde a expus problema acestor tipuri de transferuri de bogăție, și mi-a dat și mie o copie. „Milioane de oameni – scrie ea – care locuiesc pe mici insule, în țări mai puțin dezvoltate, țări fără ieșire la mare, precum și în comunitățile vulnerabile din Brazilia, India și China și în întreaga lume – suferă de pe urma efectelor unei probleme pe care nu ei au creat-o... Dacă e să reducem emisiile în următorul deceniu, avem nevoie de o mobilizare masivă, mai mare ca oricare alta din istorie. Avem nevoie de un plan Marshall pentru Pământ. Acest plan trebuie să mobilizeze finanțare și transfer tehnologic la o scară nemaivăzută până acum. El trebuie să asigure mijloace tehnologice în fiecare țară pentru a ne asigura că reducem emisiile în timp ce creștem calitatea vieții oamenilor. Avem la dispoziție doar un deceniu".[6]

Desigur, un plan Marshall pentru Pământ ar fi foarte costisitor – sute, dacă nu mii de miliarde de dolari (Navarro Llanos a evitat să spună o sumă). S-ar putea crede că până și numai costurile l-ar fi sortit eșecului – la urma urmei, era 2009, iar criza financiară globală era în plină desfășurare. Cu toate acestea, logica severă a austerității – trecerea facturilor bancherilor pe spinarea poporului sub formă de disponibilizări din sectorul public, închiderea școlilor și așa mai departe – nu intrase încă în practică. Deci, în loc să facă ideile lui Navarro Llanos mai puțin plauzibile, criza a avut un efect contrar.

Am văzut cu toții cum s-au strâns mii de miliarde de dolari în momentul în care elitele noastre au decis să declare că suntem în criză. Dacă băncile erau lăsate să dea faliment, ni s-a spus, restul economiei s-ar fi prăbușit. Era o chestiune de supraviețuire colectivă, așa că banii trebuiau găsiți. Cu ocazia asta au fost demascate niște neadevăruri destul de mari aflate în centrul sistemului nostru economic (Aveți nevoie de mai mulți bani? Tipăriți-i!). Cu câțiva ani mai devreme, guvernele au folosit o abordare similară în cazul finanțelor publice după atacurile teroriste de la 11 septembrie. În multe țări occidentale, când venea vorba despre construirea unui stat bazat pe securitate/

supraveghere în țară și de purtarea vreunui război în străinătate, bugetele nu păreau să fie o problemă.

Schimbările climatice n-au avut parte de un tratament de criză din partea liderilor noștri, în ciuda faptului că acestea comportă riscul de-a distruge vieți la o scară mult mai mare decât băncile sau clădirile care se prăbușesc. Reducerile emisiilor de gaze cu efect de seră despre care oamenii de știință ne spun că sunt necesare pentru a scădea considerabil riscul unei catastrofe sunt tratate doar ca niște sugestii amabile, ca niște acțiuni care pot fi amânate pe termen nelimitat. În mod evident, elementele care duc la declararea unei crize sunt expresia puterii și priorităților și, în aceeași măsură, faptele concrete. Dar nu trebuie să fim simpli spectatori: politicienii nu sunt singurii care au puterea de-a declara o criză. Și mișcările de masă ale oamenilor obișnuiți pot face asta.

Sclavia n-a fost o criză pentru elitele britanice și americane până când abolиționismul nu a transformat-o într-o criză. Discriminarea rasială n-a fost o criză până când mișcarea pentru drepturi civile n-a transformat-o într-o criză. Discriminarea sexuală n-a fost o criză până când feminismul n-a transformat-o într-o criză. Apartheidul n-a fost o criză până când mișcarea anti-apartheid n-a transformat-o într-o criză.

În același mod, dacă suficient de mulți dintre noi încetăm să mai întoarcem privirea și decidem că schimbările climatice reprezintă o criză demnă de un răspuns de nivelul unui Plan Marshall, atunci ea va deveni o criză, iar clasa politică va trebui să reacționeze, atât prin punerea la dispoziție a resurselor, cât și prin modificarea regulilor pieței libere care s-au dovedit atât de flexibile când interesele elitelor s-au aflat în pericol. Ocazional, ne dăm seama de acest potențial, atunci când o criză ne face să ne gândim pentru o vreme la schimbările climatice. „Banii nu sunt o problemă în acest efort de reconstrucție. Indiferent de câți bani e nevoie, vor fi cheltuiți", a declarat prim-ministrul britanic David Cameron – domnul austeritate în persoană – când o mare parte a țării sale se afla sub ape în urma inundațiilor istorice din februarie 2014, iar oamenii erau furioși că guvernul condus de el nu se implica mai serios.[7]

Ascultând-o pe Navarro Llanos cum descrie perspectiva Boliviei, am început să înțeleg că schimbările climatice – dacă sunt tratate ca o urgență planetară reală asemănătoare acelor inundații – ar putea deveni o forță catalizatoare pentru omenire, care nu doar că ne-ar feri de fenomene meteorologice extreme, ci ne-ar permite să trăim în societăți mai sigure și mai echitabile în multe alte privințe. Resursele necesare renunțării rapide la combustibilii fosili și pregătirii pentru vremurile grele care vor veni ar putea scoate din sărăcie părți importante ale omenirii, prin furnizarea de servicii care acum, din păcate, lipsesc, de la apă curată, la electricitate. Aceasta viziune asupra viitorului presupune mai mult decât simpla supraviețuire sau împăcare cu schimbările climatice, mai mult decât „atenuarea" și „adaptarea" la acestea, ca să folosim limbajul sumbru al Organizației Națiunilor Unite. E o viziune în care ne folosim împreună de criză pentru a face un salt într-un loc care, sincer, pare mai bun decât cel în care ne aflăm acum.

După această conversație, am constatat că nu mă mai tem să mă implic în realitatea științifică a amenințării climatice. N-am mai evitat articolele și studiile științifice și am citit tot ce am putut găsi. În același timp, n-am mai lăsat problema pe seama ecologiștilor, n-am mai susținut că asta era problema sau treaba altcuiva. Iar discutând și cu alți membri ai tot mai puternicei mișcări pentru justiție ecologică, am început să văd tot felul de căi prin care schimbările climatice ar putea deveni o forță catalizatoare

pentru schimbarea pozitivă – cum acesta ar putea fi cel mai bun argument pe care progresiștii l-au avut vreodată pentru a cere reconstrucția și revitalizarea economiilor locale; pentru a ne revendica democrațiile de sub influența nefastă a corporatismului; pentru a bloca noile înțelegeri de liber schimb ce sunt dăunătoare și a le rescrie pe cele vechi; pentru a investi în elemente deficitare de infrastructură publică, precum transportul în comun și locuințele la prețuri accesibile; pentru a reintra în posesia unor servicii esențiale, cum ar fi energia și apa; pentru a transforma sistemul nostru agricol bolnav în ceva mult mai sănătos; pentru a le deschide granițele imigranților a căror dislocare e legată de impactul schimbărilor climatice; pentru a respecta, în sfârșit, drepturile indigenilor asupra terenurilor – toate aceste aspecte având rolul de-a pune capăt inegalităților ridicol de mari din sânul popoarelor noastre și dintre ele.

Și am început să văd semne – coaliții noi și argumente proaspete – care sugerau că, dacă aceste conexiuni multiple ar fi înțelese pe o scară mai mare, caracterul imperios al crizei climatice ar putea constitui baza unei mișcări de masă puternice care să unească toate aceste probleme aparent disparate într-o narațiune coerentă despre felul cum am putea proteja omenirea deopotrivă de ravagiile unui sistem economic sălbatic de nedrept și de un sistem climatic destabilizat. Am scris această carte pentru că am ajuns la concluzia că acțiunile împotriva schimbărilor climatice ar putea oferi un astfel de catalizator valoros.

Șocul poporului

Dar am scris-o și pentru că schimbările climatice pot fi un catalizator pentru o serie de transformări sociale, politice și economice foarte diferite și puțin de dorit.

Mi-am petrecut ultimii cincisprezece ani cercetând societățile care au suferit șocuri puternice – provocate de crize economice, de dezastre naturale, de atacuri teroriste și de războaie. Și am cercetat temeinic felul în care societățile se schimbă în aceste perioade de stres imens. Felul în care aceste evenimente schimbă percepția colectivă asupra a ceea ce este posibil, în bine, dar mai ales în rău. Așa cum discutam în ultima mea carte, *Doctrina șocului**, în ultimele patru decenii interesele corporatiste au exploatat sistematic aceste tipuri diferite de criză pentru a forța adoptarea unor politici care îmbogățesc o mică elită: prin abrogarea reglementărilor, prin reducerea cheltuielilor sociale și prin impunerea unor privatizări de amploare în sfera publică. Acestea au reprezentat, în același timp, scuza pentru reprimări excesive ale libertăților civile și pentru încălcări înfiorătoare ale drepturilor omului.

Sunt o mulțime de semne că schimbările climatice nu vor face excepție, că, în loc să aducă soluții care au șansa reală de-a preveni încălzirea catastrofală și de-a ne proteja împotriva dezastrelor inevitabile, criza va fi din nou confiscată în scopul de-a le oferi și mai multe resurse celor 1%. Deja se văd primele etape ale acestui proces. Pădurile comune din întreaga lume sunt transformate în ferme de copaci și rezervații privatizate pentru ca proprietarii lor să poate aduna ceea ce se numesc „credite de carbon", o înșelătorie bănoasă de care mă voi ocupa mai târziu. Există o piață înfloritoare de „contracte futures pe condițiile meteo", care le permite companiilor și băncilor să parieze pe schimbarea vremii, ca și cum dezastrele cu victime ar fi un joc de zaruri la o masă din Las Vegas (între 2005 și 2006, piața derivatelor meteo a crescut de aproape

* *Doctrina șocului. Nașterea capitalismului dezastrelor*, Editura Vellant, București, 2008 (*n.t.*)

cinci ori, de la 9,7 miliarde dolari la 45,2 miliarde de dolari). Companiile de asigurări internaționale au profituri de miliarde, în parte prin vânzarea de noi tipuri de sisteme de protecție către țările în curs de dezvoltare care n-au contribuit aproape cu nimic la apariția crizei climatice, dar a căror infrastructură e foarte vulnerabilă la efectele acesteia.[8]

Într-un moment de sinceritate, gigantul din domeniul armamentului Raytheon a explicat că „e posibil să apară mari oportunități de afaceri pe măsură ce comportamentul și nevoile consumatorilor se schimbă ca răspuns la schimbările climatice." Printre aceste oportunități nu se numără doar o cerere sporită de servicii private ale companiei de reacție în caz de dezastre, ci și „o cerere pentru produsele și serviciile sale militare, având în vedere că pot apărea probleme de securitate în urma secetei, inundațiilor și furtunilor provocate de schimbările climatice."[9] E un lucru pe care merită să ni-l reamintim ori de câte ori în mintea noastră se strecoară îndoieli în legătură cu caracterul imperios al acestei crize: milițiile private deja se mobilizează.

Seceta și inundațiile creează tot felul de oportunități de afaceri pe lângă o cerere tot mai mare de bărbați înarmați. Între 2008 și 2010, au fost înregistrate cel puțin 261 de brevete legate de folosirea unor culturi „adaptate la schimbările climatice" – semințe capabile, se presupune, să reziste la condiții meteorologice extreme; dintre aceste brevete, aproape 80% erau controlate de șase giganți din domeniul agricol, inclusiv Monsanto și Syngenta. Uraganul Sandy, între timp, a fost un cadou neașteptat pentru dezvoltatorii imobiliari din New Jersey, care au primit milioane de dolari pentru noi construcții în zone mai puțin afectate, în timp ce coșmarul continuă pentru cei care trăiesc în locuințe publice puternic afectate, în mare parte după ce Uraganul Katrina a lovit New Orleansul.[10]

Nimic dintre toate acestea nu e surprinzător. Sistemul nostru actual e construit pentru a găsi noi modalități de privatizare a bunurilor comune și a profita de pe urma dezastrelor; dacă e lăsat de capul lui, nu e capabil de nimic altceva. Doctrina șocului însă nu e singura modalitate prin care societățile răspund la crize. Am fost cu toții martorii acestui proces în ultimii ani, pe măsură ce colapsul financiar care a început pe Wall Street în 2008 a reverberat în întreaga lume. Creșterea bruscă a prețurilor produselor alimentare a contribuit la crearea condițiilor pentru Primăvara arabă. Politicile de austeritate au inspirat mișcări de masă, din Grecia și Spania până în Chile, Statele Unite și Quebec. Mulți dintre noi suntem mai pregătiți să ne împotrivim celor care exploatează cu cinism crizele pentru a jefui sfera publică. Și, totuși, aceste proteste au mai dovedit că nu-i de ajuns să spui „nu". Dacă vrem ca mișcările de opoziție să facă mai mult decât să ardă frumos și apoi să se stingă, ele vor avea nevoie de o viziune globală vizând ceea ce ar trebui să ia locul sistemului nostru eșuat, precum și de strategii politice serioase pentru atingerea acestor obiective.

Progresiștii știau cum să facă asta. Există o vastă istorie populistă a câștigării de victorii importante pentru justiție socială și economică în mijlocul crizelor de mare amploare. Printre acestea se numără, în special, politicile New Deal de după crahul din 1929 și nașterea a nenumărate programe sociale după cel de-al Doilea Război Mondial. Aceste politici au fost atât de populare printre alegători, încât transformarea lor în legi n-a necesitat niciun artificiu autoritar de felul celor pe care le-am descris în *Doctrina șocului*. Elementul esențial a fost construirea de mișcări de mase puternice, capabile să-i înfrunte pe cei care apărau o stare de fapt deficitară și care au cerut o cotă semnificativ mai echitabilă, destinată tuturor, din profitul economic. Printre moștenirile

lăsate (deși controversate) de aceste momente istorice excepționale se numără: asigurările de sănătate publice în multe țări, pensiile pentru limită de vârstă, locuințele subvenționate și finanțarea publică pentru arte.

Sunt convinsă că schimbările climatice reprezintă o oportunitate istorică la o scară chiar mai mare. Ca parte a proiectului de reducere a emisiilor până la nivelurile pe care le recomandă mulți oameni de știință, avem din nou șansa de-a propune politici care să îmbunătățească substanțial nivelul de trai, să reducă decalajul dintre bogați și săraci, să creeze un număr mare de locuri de muncă bune și să revigoreze democrația de jos în sus. În loc să fie expresia ultimă a doctrinei șocului – o nebunie a noilor confiscări de resurse și a represiunii – schimbările climatice ar putea fi un șoc al poporului, o lovitură pornită de jos. Acesta ar putea dispersa puterea în mâinile celor mulți în loc s-o consolideze în mâinile celor puțini și ar putea extinde radical sfera bunurilor comune în loc s-o scoată la licitație pe bucăți. Iar în timp ce promotorii de dreapta ai șocului exploatează situațiile de urgență (deopotrivă pe cele reale și pe cele fabricate) cu scopul de-a impune politici care ne fac și mai expuși la criză, tipurile de transformări puse în discuție în această carte ar face exact opusul: ar merge la sursa motivului pentru care ne confruntăm cu crize în serie și ne-ar asigura deopotrivă o climă mai suportabilă decât cea spre care ne îndreptăm și o economie mult mai justă decât cea pe care o avem acum.

Dar, înainte ca oricare dintre aceste schimbări să fie posibilă – înainte să putem crede că schimbările climatice ne pot schimba –, trebuie în primul rând să nu mai întoarcem privirea.

* * *

„Negociați de când mă știu." Asta a spus studenta canadiană Anjali Appadurai, în timp ce-i privea pe negociatorii guvernamentali adunați la conferința pentru climă a Organizației Națiunilor Unite din Durban, Africa de Sud, din 2011. Nu exagera. Guvernele lumii au discutat despre prevenirea schimbărilor climatice vreme de peste două decenii; au început negocierile în anul în care s-a născut Anjali, care la momentul conferinței avea douăzeci și unu de ani. Și, totuși, așa cum a subliniat în discursul ei memorabil de la convenție, rostit în numele tuturor tinerilor adunați acolo: „În acest timp, nu v-ați îndeplinit angajamentele, nu v-ați atins țintele și v-ați încălcat promisiunile."[11]

Într-adevăr, organismul interguvernamental însărcinat să împiedice atingerea unor niveluri „periculoase" ale schimbărilor climatice nu numai că n-a făcut progrese în douăzeci și ceva de ani de activitate (și peste nouăzeci de întâlniri oficiale de negociere de la adoptarea acordului), ci a condus un proces de regres practic neîntrerupt. Guvernele noastre au pierdut ani de zile falsificând cifrele și certându-se cu privire la datele de începere, încercând încontinuu să obțină amânări, așa cum fac și studenții cu lucrările nepredate la timp.

Rezultatul catastrofal al acestui șir de mistificări și amânări este acum de netăgăduit. Datele preliminare arată că în 2013 emisiile de dioxid de carbon la nivel mondial au fost cu *61%* mai mari decât în 1990, când au început în mod serios negocierile în vederea unui tratat climatic. Așa cum spunea economistul John Reilly de la MIT: „Cu cât discutăm mai mult despre nevoia de-a controla emisiile, cu atât acestea cresc mai mult". Într-adevăr, singurul lucru care crește mai repede decât emisiile e cantitatea de discursuri care se angajează să le reducă. Între timp, summitul anual ONU privind

schimbările climatice, care rămâne cea mai bună speranță pentru o soluție politică în privința combaterii schimbărilor climatice, a început să arate mai puțin ca un forum pentru negocieri serioase și mai mult ca o ședință de terapie de grup, foarte costisitoare și cu emisii mari de dioxid de carbon, un loc în care reprezentanții celor mai vulnerabile țări din lume dau frâu liber durerii și furiei, în timp ce reprezentanții neînsemnați ai națiunilor în mare măsură responsabile pentru tragediile prin care trec aceștia pun capul în pământ.[12]

Asta e starea de spirit care a urmat eșecului mult-lăudatului summit ONU privind schimbările climatice de la Copenhaga, din 2009. În ultima seară a acelei imense adunări, m-am trezit în mijlocul unui grup de activiști în domeniul dreptății ecologice, printre care și unul dintre cei mai importanți militanți din Marea Britanie. Pe durata summitului, acest tânăr fusese întruchiparea încrederii și a calmului, informând zilnic zeci de jurnaliști despre ceea ce se întâmplase pe durata fiecărei runde de negocieri și despre ce însemnau practic diferitele ținte de scădere a emisiilor. În ciuda provocărilor, optimismul său cu privire la perspectivele summitului n-a pierit nicio clipă. După ce s-a terminat totul, însă, și s-a încheiat acel acord jalnic, el s-a prăbușit sub ochii noștri. Aflat într-un restaurant italian excesiv luminat, a început să plângă incontrolabil. „Chiar am crezut că Obama a înțeles", repeta el întruna.

Am ajuns să privesc noaptea aceea ca pe un majorat al mișcării împotriva schimbărilor climatice: a fost momentul în care toată lumea și-a dat seama cu adevărat că nimeni nu va veni să ne salveze. Sally Weintrobe, psihanalist și specialist pe probleme de climă, descrie momentul ca pe „moștenirea fundamentală" a summitului: realizarea acută și dureroasă a faptului că „liderii noștri n-au grijă de noi... nici măcar cât să supraviețuim."[13] Nu contează de câte ori am fost dezamăgiți de eșecurile politicienilor noștri, această conștientizare continuă să fie resimțită ca o lovitură. Chiar așa stau lucrurile: suntem pe cont propriu și orice umbră credibilă de speranță în această criză va trebui să vină de jos.

La Copenhaga, guvernele țărilor celor mai poluatoare – inclusiv Statele Unite și China – au semnat un acord non-obligatoriu prin care se angajau să nu lase să crească temperaturile cu peste 2°C față de temperaturile care se înregistrau înainte să începem să ne alimentăm economiile cu cărbune. Această țintă bine-cunoscută, care reprezintă, chipurile, limita „sigură" a schimbărilor climatice, a fost dintotdeauna o alegere extrem de politizată care are de-a face mai degrabă cu minimizarea scăderii economice decât cu protejarea unui mare număr de oameni. Când ținta de 2°C a fost anunțată oficial la Copenhaga, au existat obiecții vehemente din partea mai multor delegați care au spus că ținta constituie o „condamnare la moarte" pentru unele state insulare aflate cu puțin peste nivelul mării, precum și pentru o mare parte din Africa sub-sahariană. De fapt, aceasta e o țintă foarte riscantă pentru noi toți: până acum, temperaturile au crescut cu doar 0,8°C și ne confruntăm deja cu multe efecte alarmante, inclusiv topirea fără precedent a calotei glaciare din Groenlanda în vara anului 2012 și acidificarea mult mai rapidă decât ne așteptam a oceanelor. Dacă lăsăm temperaturile să crească de peste două ori, fără îndoială că vor exista consecințe periculoase.[14]

Într-un raport din 2012, Banca Mondială a prezentat riscul pe care îl presupune această țintă. „Pe măsură ce încălzirea globală se apropie și depășește nivelul de 2°C, există riscul declanșării unor formidabile elemente neliniare. Printre acestea se numără dezintegrarea calotei glaciare din Antarctica de Vest, care ar conduce la creșterea mai rapidă a nivelului mării, sau devitalizarea pe scară largă a regiunii Amazonului, care ar

afecta drastic ecosisteme, râuri, agricultura, producerea de energie și mijloacele de subzistență. Asta ar contribui și mai mult la încălzirea globală din secolul XXI și ar afecta continente întregi."[15] Cu alte cuvinte, odată ce vom lăsa temperaturile să depășească un anumit punct, nu vom mai putea controla coloana de mercur.

Dar problema și mai mare – și motivul pentru care summitul de la Copenhaga a provocat o asemenea disperare – este aceea că, deoarece guvernele n-au căzut de acord în privința unor ținte obligatorii, ele sunt libere să-și ignore angajamentele. Exact asta se și întâmplă. Într-adevăr, emisiile cresc atât de rapid, încât dacă nu se schimbă ceva radical în structura noastră economică, ținta de 2°C pare un vis frumos. Nu doar ecologiștii trag semnalul de alarmă. Banca Mondială a avertizat, de asemenea, atunci când și-a prezentat raportul, că „ne îndreptăm spre o lume mai caldă cu 4°C [până la sfârșitul secolului] caracterizată de valuri de căldură extremă, rezerve globale de alimente în scădere, pierderea ecosistemelor și a biodiversității, precum și o creștere a nivelului mării care pune viața în pericol." Raportul mai avertizează că „în același timp, nu există nicio certitudine că adaptarea la o lume mai caldă cu 4°C este posibilă." Kevin Anderson, fost director (în prezent, director-adjunct) al Centrului Tyndall pentru Cercetarea Schimbărilor Climatice, care s-a impus repede ca una dintre cele mai importante instituții de cercetare climatică din Marea Britanie, este chiar mai dur; el susține că o încălzire cu 4°C este „incompatibilă cu orice descriere rezonabilă a unei comunități globale organizate, echitabile și civilizate."[16]

Nu știm exact cum ar arăta o lume în care temperatura va crește cu 4°C, dar chiar și în cel mai bun caz este probabil să fie una lovită de calamități. Încălzirea cu patru grade ar putea ridica nivelul global al mării cu unul sau chiar doi metri până în 2 100 (la care s-ar putea adăuga cel puțin alți câțiva metri în secolele viitoare). Asta ar face ca unele țări insulare, cum ar fi Maldive și Tuvalu, să se scufunde și ar inunda multe zone de coastă din Ecuador și Brazilia sau o mare parte din California și nord-estul Statelor Unite, precum și bucăți uriașe din Asia de Sud și Sud-Est. Printre marile orașe care s-ar afla probabil în pericol se numără Boston, New York, o mare parte din Los Angeles, Vancouver, Londra, Mumbai, Hong Kong și Shanghai.[17]

Între timp, valuri insuportabile de căldură, care pot ucide zeci de mii de oameni, chiar și în țările bogate, ar deveni evenimente estivale fără nimic ieșit din comun pe fiecare continent, cu excepția Antarcticii. De asemenea, din pricina căldurii, culturile de bază ar suferi pierderi dramatice în toată lumea (este posibil ca grâul indian și porumbul american să ajungă la un preț cu 60% mai mic), asta într-un moment în care cererea va fi mai mare ca urmare a creșterii populației și a unei cereri tot mai mari de produse din carne. Având în vedere că culturile vor avea de înfruntat nu numai stresul termic, ci și evenimente extreme, cum ar fi seceta extinsă, inundații sau invazii de dăunători, pierderile s-ar putea dovedi mult mai severe decât s-a prevăzut în simulări. Dacă adăugăm uraganele devastatoare, incendiile violente, prăbușirea industriei piscicole, întreruperi pe scară largă ale aprovizionării cu apă, extincții și boli răspândite la nivel global, devine foarte greu de imaginat cum ar putea exista o societate pașnică, ordonată (asta acolo unde așa ceva există deja).[18]

Țineți cont că acestea sunt scenariile optimiste, în care încălzirea se stabilizează mai mult sau mai puțin la 4°C și nu ajunge la un moment de cotitură dincolo de care să se producă o încălzire galopantă. Pe baza celor mai recente simulări, devine mai plauzibilă presupunerea că o încălzire de 4 grade ar putea provoca o serie de efecte în buclă extrem de periculoase – o regiune arctică lipsită în mod regulat de gheață în

septembrie, de exemplu, sau, conform unui studiu recent, o vegetație globală care e prea saturată ca să acționeze ca o „supapă" de încredere și începe să emită dioxid de carbon, nu să-l stocheze. Dacă acest lucru se întâmplă, orice speranță de-a prezice impactul se duce pe Apa Sâmbetei. Și e posibil ca acest proces să înceapă mai devreme decât ar fi prezis cineva. În luna mai 2014, oamenii de știință de la NASA și de la Universitatea din California, Irvine, au arătat că topirea ghețarilor dintr-o regiune a Antarcticii de Vest cam de mărimea Franței „pare de neoprit" acum. Asta înseamnă, probabil, condamnarea întregii calote glaciare din Antarctica de Vest, care, potrivit autorului principal al studiului, Eric Rignot, „e urmată de o creștere a nivelului mării cuprinsă între trei și cinci metri. Un astfel de eveniment va strămuta milioane de oameni din întreaga lume". Această dezintegrare, însă, s-ar putea produce pe o perioadă de secole și mai e timp pentru reducerea emisiilor în scopul de-a încetini procesul și a preveni catastrofa.[19]

Mult mai înfricoșător decât orice în sensul acesta e faptul că o mulțime de analiști importanți cred că, potrivit traiectoriei actuale a creșterii emisiilor, ne îndreptăm spre o încălzire chiar mai mare de 4 grade. În 2011, Agenția Internațională a Energiei (IEA), de obicei cumpătată, a dat publicității un raport care estima că ne îndreptăm, de fapt, spre o încălzire cu 6°C. Și, după cum spunea economistul-șef al AIE: „Toată lumea, chiar și copiii de școală, știu că acest lucru va avea implicații catastrofale pentru noi toți." (Dovezile arată că o încălzire cu 6 grade e de natură să ducă la mai multe puncte de cotitură importante – nu numai din cele lente, cum ar fi topirea calotei glaciare din Antarctica de Vest de care vorbeam mai sus, ci poate și mai bruște, cum ar fi eliberările masive de metan din permafrostul arctic.) Gigantul în contabilitate PricewaterhouseCoopers a publicat, de asemenea, un raport, avertizând firmele că ne îndreptăm spre o încălzire de „4°C sau chiar 6°C".[20]

Aceste previziuni diferite sunt echivalentul momentului în care toate ceasurile cu alarmă din casă încep să sune simultan. Și în care toate alarmele de pe stradă pornesc, și ele, una câte una. Ele semnifică, pur și simplu, faptul că schimbările climatice au devenit o criză existențială pentru specia umană. Singurul precedent istoric al unei crize de o asemenea profunzime și amploare a fost teama, din perioada Războiului Rece, că ne îndreptam spre un holocaust nuclear, care ar fi făcut de nelocuit o mare parte a planetei. Dar aceasta a fost (și rămâne) o amenințare; o posibilitate infimă, în cazul în care geopolitica scăpa de sub control. Marea majoritate a oamenilor de știință din domeniul nuclear nu ne-a spus că aproape sigur ne vom pune în pericol civilizația dacă continuăm să ne trăim viețile ca de obicei, făcând exact ceea ce deja făceam, adică ce ne spun de ani de zile oamenii de știință din domeniul studiilor climatice.

Așa cum explica în 2010 Lonnie Thompson, climatolog la Universitatea de Stat din Ohio, un specialist de renume mondial în domeniul topirii ghețarilor, „climatologii, asemenea altor oameni de știință, au tendința de-a forma un grup impasibil. Nu ne place să turuim cu teatralitate despre cum o să ne pice cerul în cap. Cei mai mulți ne simțim mult mai confortabil în laboratoarele noastre sau adunând date pe teren decât dând interviuri sau vorbind în fața comisiilor Congresului. Atunci de ce vorbesc climatologii despre pericolele încălzirii globale? Răspunsul este că, practic, cu toții suntem acum convinși că încălzirea globală reprezintă un pericol real și actual la adresa civilizației."[21]

Mai clar de atât nu se poate. Și totuși, în loc să reacționeze alarmată și să facă tot ce-i stă putere să schimbe acest curs, omenirea, chiar dacă e conștientă, continuă pe

același drum. Numai că, la fel ca pasagerii zborului 3935, ajutată de un motor mai puternic, mai murdar.

Ce e în neregulă cu noi?

O sincronizare din cale-afară de proastă

Această întrebare a primit multe răspunsuri, care variază de la imensa dificultate de-a face ca toate guvernele din lume să convină asupra ceva, la absența unor soluții tehnologice reale, de la o caracteristică înrădăcinată în natura noastră umană, care ne împiedică să acționăm în fața unor amenințări aparent îndepărtate, la – mai recent – afirmația că am dat-o în bară oricum și nu prea mai avem ce face decât să admirăm peisajul în drum spre fundul prăpastiei.

Unele dintre aceste explicații sunt valabile, dar toate sunt, în ultimă instanță, inadecvate. Să luăm afirmația că e pur și simplu prea greu ca atâtea țări să cadă de acord asupra unei direcții de urmat. Este greu. Dar, de multe ori, în trecut, Organizația Națiunilor Unite a ajutat guvernele să se reunească pentru a face față unor provocări transfrontaliere dificile, de la subțierea stratului de ozon la proliferarea nucleară. Înțelegerile la care s-a ajuns n-au fost perfecte, dar au reprezentat un progres real. Mai mult, în aceiași ani în care guvernele noastre n-au reușit să adopte o arhitectură juridică dură și obligatorie care să solicite reducerea emisiilor, chipurile deoarece cooperarea ar fi fost prea complexă, ele au reușit să creeze Organizația Mondială a Comerțului – un sistem global complex care reglementează fluxul de bunuri și servicii din lume, unde regulile sunt clare și încălcările sunt aspru sancționate.

Afirmația c-am fi fost ținuți în loc de lipsa unor soluții tehnologice nu e mai convingătoare. Energia din surse regenerabile, cum ar fi vântul și apa, a precedat folosirea combustibililor fosili și este de la an la an mai ieftină, mai eficientă și mai ușor de stocat. În ultimele două decenii am fost martorii unei explozii de proiecte ingenioase care nu produc deșeuri, precum și de planuri urbanistice verzi. Nu doar că avem instrumentele tehnice pentru a renunța la combustibilii fosili, avem, de asemenea, un număr impresionant de mici zone pe care au fost testate cu un succes uriaș aceste stiluri de viață cu emisii reduse de dioxid de carbon. Și totuși nu reușim să facem încă acea tranziție la scară mare, care ne-ar da tuturor șansa să evităm catastrofa.

Să fie oare natura umană cea care ne trage înapoi? Realitatea e că noi, oamenii, ne-am dovedit dispuși de multe ori să ne sacrificăm împreună în fața amenințărilor, cel mai celebru exemplu fiind acceptarea raționalizării, grădinilor victoriei și obligațiunilor de război din timpul celor două războaie mondiale. Pentru a contribui la economisirea de combustibil în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, condusul de plăcere a fost practic eliminat în Marea Britanie și, între 1938 și 1944, folosirea transportului public a crescut cu 87% în SUA și cu 95% în Canada. Douăzeci de milioane de gospodării americane – reprezentând trei cincimi din populație – cultivau grădini ale victoriei în 1943, iar producția acestora a reprezentat 42% din legumele proaspete consumate în acel an. E interesant că toate aceste activități luate laolaltă au redus semnificativ emisiile de dioxid de carbon.[22]

Da, amenințarea războiului părea imediată și concretă, dar la fel e și amenințarea reprezentată de criza climatică, care probabil a avut deja o contribuție substanțială la marile dezastre din câteva dintre marile orașe ale lumii. Și totuși, parcă ne-am mai înmuiat față de perioada de sacrificiu din timpul războiului, nu-i așa? Oamenii din

zilele noastre sunt prea egocentrici, prea dependenți de plăcere ca să trăiască fără libertatea deplină de a-și satisface orice capriciu – sau cel puțin asta ne arată cultura noastră în fiecare zi. Totuși, adevărul e că noi continuăm să facem tot timpul sacrificii colective în numele unui bine general abstract. Ne sacrificăm pensiile, drepturile de salariați câștigate cu greu, programele dedicate artelor și cele extrașcolare. Ne trimitem copiii să învețe în clase din ce în ce mai aglomerate, instruite de profesori din ce în ce mai amărâți. Acceptăm că trebuie să plătim substanțial mai mult pentru surse de energie distructive care ne alimentează mijloacele de transport și viețile. Acceptăm faptul că prețurile biletelor de autobuz și metrou cresc și iar cresc în timp ce serviciile nu se îmbunătățesc sau chiar se înrăutățesc. Acceptăm că educația universitară de stat trebuie să ducă la acumularea unei datorii la care vei plăti o jumătate de viață, deși cu o generație în urmă nici nu se pomenise așa ceva. În Canada, unde locuiesc eu, suntem pe cale să acceptăm să nu ne mai fie livrată acasă corespondența.

În ultimii treizeci de ani am beneficiat din ce în ce din mai puțin de ceea ce ține de sfera publică. Acest lucru s-a făcut în numele austerității, justificarea uzuală pentru aceste îndemnuri nesfârșite la sacrificiu colectiv. În trecut, alte cuvinte și expresii, la fel de străine de viața de zi cu zi, au slujit unui scop similar: bugete echilibrate, creșterea eficienței, stimularea creșterii economice.

Mi se pare că, dacă oamenii sunt capabili să sacrifice acest beneficiu în mare măsură colectiv în numele stabilizării unui sistem economic care face ca viața de zi cu zi să fie mult mai scumpă și mai precară, atunci cu siguranță că oamenii ar trebui să fie capabili să facă niște schimbări importante ale stilului lor de viață în interesul stabilizării sistemelor fizice de care depinde viața pe pământ. Mai ales că multe dintre schimbările care trebuie făcute pentru a reduce semnificativ emisiile ar îmbunătăți semnificativ, de asemenea, calitatea vieții majorității oamenilor de pe planeta noastră – permițându-le copiilor din Beijing să se joace afară fără să poarte măști împotriva poluării sau creând locuri de muncă bune în sectoarele energetice curate pentru milioane de oameni. Se pare că nu ducem lipsă de stimulente, deopotrivă pe termen scurt și mediu, pentru a face ceea ce trebuie pentru clima noastră.

Timpul e limitat, asta e clar. Dar ne-am putea angaja ca de mâine să reducem radical emisiile produse de combustibilii fosili și să începem trecerea la surse de energie cu emisii zero de dioxid de carbon bazate pe surse tehnologice regenerabile, vizând ca tranziția completă să se realizeze într-un deceniu. Avem instrumentele necesare pentru a face asta. Și dacă am face-o, nivelul mării tot va continua să crească, iar furtunile vor continua să vină, dar am avea o șansă mult mai mare să prevenim o încălzire cu adevărat catastrofală. Ba mai mult, națiuni întregi ar putea fi salvate din calea apelor. Așa cum spunea Pablo Solon, fostul ambasador al Boliviei la ONU: „Dacă ți-am dat foc la casă, pot măcar să te poftesc la mine acasă. Iar dacă i-am dat foc acum, ar trebui să încerc să sting focul acum."[23]

Dar noi nu stingem focul. De fapt, noi punem benzină pe foc. După o scădere neobișnuită în 2009, din cauza crizei financiare, emisiile globale au crescut cu nu mai puțin de 5,9% în 2010, cea mai mare creștere absolută de la Revoluția Industrială încoace.[24]

Deci, revin la întrebarea: Ce este în neregulă cu noi? Ce ne împiedică cu adevărat să stingem focul care amenință să ne incendieze casa?

Cred că răspunsul e mult mai simplu decât am fost făcuți să credem: n-am luat măsurile necesare pentru a reduce emisiile pentru că acestea sunt într-o contradicție

fundamentală cu capitalismul nereglementat, ideologia dominantă a întregii perioade în care ne-am luptat să găsim o cale de ieșire din această criză. Suntem blocați deoarece acțiunile care ne-ar oferi cea mai bună soluție să evităm catastrofa și ar fi în beneficiul marii majorități sunt extrem de periculoase pentru o minoritate de elită care domină economia, viața noastră politică și, de cele mai multe ori, principalele canale mass-media. Această problemă n-ar fi fost de nerezolvat dacă ar fi apărut într-un alt moment din istorie. Dar marele nostru ghinion e că comunitatea științifică a pus diagnosticul precis al amenințării schimbărilor climatice tocmai în momentul când elitele beneficiau de mai multă putere politică, culturală și intelectuală decât în orice moment de după anii 1920. Guvernele și oamenii de știință au început să vorbească serios despre reducerile radicale ale emisiilor de gaze cu efect de seră în 1988 – tocmai anul care a marcat zorii procesului care a ajuns să fie numit „globalizare", odată cu semnarea acordului care reprezintă cel mai important parteneriat comercial bilateral din lume între Canada și Statele Unite, care ulterior a fost extins și botezat Acordul de Liber Schimb Nord-American (NAFTA), cu cooptarea Mexicului.[25]

Când istoricii analizează ultimul sfert de secol de negocieri internaționale, două procese definitorii ies în evidență. E vorba de procesul legat de climă: luptele, bâlbâielile și eșecul total în atingerea țintelor. Și de procesul de globalizare corporatistă, care a cunoscut victorie după victorie: de la primul acord de liber schimb la crearea Organizației Mondiale a Comerțului, de la privatizarea în masă a fostelor economii sovietice la transformarea unei mari părți din Asia în zone înfloritoare de comerț liber și la „ajustarea structurală" a Africii. Au fost obstacole în acest proces, desigur – de exemplu, opoziția populară care a dus la blocarea rundelor de negocieri și a tranzacțiilor comerciale nerestricționate. Însă bazele ideologice ale întregului proiect au continuat să fie un succes. Miza n-a fost niciodată cu adevărat tranzacționarea mărfurilor peste frontiere – să vinzi vin francez în Brazilia, de exemplu, sau software american în China. Miza a fost întotdeauna folosirea acestor tranzacții de mare impact, precum și o serie de alte instrumente, pentru a stabili un cadru de politici globale care să ofere libertate deplină corporațiilor multinaționale de-a produce bunuri cât mai ieftine posibil și a le vinde sub constrângerea unui număr minim de reglementări – plătind cât mai puține impozite. Îndeplinirea acestor dorințe ale sectorului corporatist, ni s-a spus, urma să stimuleze creșterea economică de care aveam să beneficiem și noi, restul, în cele din urmă. Acordurile comerciale au contat doar în măsura în care au ajutat și au definit mai clar această agendă mult mai vastă.

Cele trei politici fundamentale ale acestei noi ere ne sunt cunoscute tuturor: privatizarea sferei publice, dereglementarea sectorului corporatist și scăderea impozitului pentru corporații, suportată prin reducerea cheltuielilor publice. S-a scris mult despre costurile reale ale acestor politici – instabilitatea piețelor financiare, excesele super-bogaților și disperarea săracilor considerați neimportanți, precum și starea defectuoasă a infrastructurii și serviciilor publice. Foarte puțin s-a scris însă despre felul în care fundamentalismul pieței, din primele momente, a sabotat în mod sistematic reacția noastră colectivă la schimbările climatice, o amenințare care ne-a bătut la ușă tocmai când această ideologie ajungea la apogeu.

Problema principală a fost că felul în care logica pieței a înăbușit vocea vieții publice în această perioadă a făcut ca reacțiile cele mai directe și evidente la schimbările climatice să pară eretice din punct de vedere politic. De exemplu, cum ar fi putut societatea să investească masiv în servicii publice și infrastructură cu emisii zero de

dioxid de carbon într-un moment în care sfera publică era demontată și scoasă la licitație în mod sistematic? Cum ar fi putut guvernele să reglementeze, să taxeze și să sancționeze din greu companiile de combustibili fosili când toate aceste măsuri au fost respinse ca fiind rămășițe ale unei mentalități comuniste de „comandă și control"? Și cum ar fi putut sectorul energiei regenerabile să primească sprijinul și protecția de care are nevoie pentru a înlocui combustibilii fosili când „protecționismul" a fost transformat într-un cuvânt de ocară?

O altfel de mișcare împotriva schimbărilor climatice ar fi încercat poate să conteste ideologia extremă care împiedica atât de mult acțiunile judicioase, unindu-se cu alte sectoare pentru a dovedi că puterea corporatistă neîngrădită reprezenta o amenințare gravă la adresa caracterului locuibil al planetei. În schimb, o mare parte a mișcării împotriva schimbărilor climatice a irosit decenii prețioase în încercarea de-a pune în acord două elemente ce nu se potrivesc, criza climatică și capitalismul dereglementat, căutând întruna modalități prin care problema să fie rezolvată de piață. (De-abia după ani de zile de implicare în acest proiect mi-am dat seama de măsura nepotrivirii dintre marii poluatori și mișcarea ecologistă.)

Dar blocarea măsurilor radicale împotriva schimbărilor climatice n-a fost singura modalitate prin care a acționat triumful fundamentalismului pieței pentru a aprofunda criza în această perioadă. Într-un mod și mai direct, politicile care au eliberat cu atâta succes corporațiile multinaționale de aproape toate constrângerile au contribuit și ele în mod semnificativ la sursa principală a încălzirii globale: creșterea emisiilor de gaze cu efect de seră. Cifrele sunt izbitoare: în anii 1990, când se consolida proiectul integrării pieței, emisiile globale creșteau în medie cu 1% pe an; în anii 2000, când „piețele emergente" precum China erau acum pe deplin integrate în economia mondială, creșterea emisiilor s-a accelerat în mod dezastruos, cu un ritm anual de creștere care a ajuns la 3,4% pe an în cea mai mare parte a acestui deceniu. Această rată de creștere rapidă continuă și în zilele noastre, fiind întreruptă doar pentru scurt timp în 2009 de criza financiară mondială.[26]

Retrospectiv, e greu de închipuit cum s-ar fi putut întâmpla altfel. Elementele definitorii ale acestei epoci au fost exportul de masă al produselor pe distanțe mari (care a produs necontenit emisii de dioxid de carbon) și importul în toate colțurile lumii a unui model de producție, consum și agricultură nemaiîntâlnit de risipitor (bazat, de asemenea, pe arderea fără măsură a combustibililor fosili). Cu alte cuvinte, eliberarea piețelor mondiale, un proces susținut de extragerea unor cantități fără precedent de combustibili fosili din pământ, a accelerat dramatic același proces care face să dispară gheața din regiunea arctică.

Ca urmare, ne aflăm acum într-o situație foarte dificilă și puțin ironică. Din cauza deceniilor în care am avut emisii uriașe în loc să le reducem, lucrurile pe care trebuie să le facem pentru a evita o încălzire catastrofală nu mai sunt doar în conflict cu capitalismul dereglementat care a triumfat în anii 1980. Ele sunt acum în conflict cu imperativul fundamental ce stă la baza modelului nostru economic: crești sau mori.

Odată ce dioxidul de carbon este emis în atmosferă, acesta rămâne acolo timp de sute de ani, iar o parte chiar mai mult, reținând căldură. Efectele sunt cumulative și devin tot mai severe cu timpul. Potrivit unor specialiști în emisii, cum ar fi Kevin Anderson de la Centrul Tyndall (dar și alții), în ultimele două decenii s-a acumulat atât de mult dioxid de carbon în atmosferă, încât singura noastră speranță de-a menține încălzirea sub limita convenită la nivel internațional de 2°C este ca țările

bogate să reducă emisiile cu circa 8–10% pe an.[27] Piața „liberă" pur și simplu nu poate face asta. Într-adevăr, acest nivel de reducere a emisiilor a fost atins doar în contextul colapsului sau al crizelor economice profunde.

Mă voi ocupa mai pe larg de aceste cifre în Capitolul 2, dar ce contează aici e concluzia: sistemul nostru economic și sistemul nostru planetar sunt acum în război. Sau, mai precis, economia noastră este în război cu multe forme de viață de pe pământ, inclusiv cu viața umană. Pentru a evita colapsul, clima are nevoie de ceva ce reprezintă o contracție în modul de folosire a resurselor de către oameni; modelul nostru economic reclamă o expansiune nelimitată pentru a evita colapsul. Doar unul dintre aceste seturi de reguli poate fi schimbat, și nu e vorba de legile naturii.

Din fericire, chiar e posibil să ne transformăm economia astfel încât să folosească mai puține resurse și să facem asta într-o manieră echitabilă, protejându-i pe cei mai vulnerabili și lăsându-i pe cei mai responsabili să poarte povara cea mai grea. Sectoarele economice cu emisii reduse de dioxid de carbon pot fi încurajate să se extindă și să creeze locuri de muncă, încurajând în același timp restrângerea sectoarelor cu emisii ridicate de dioxid de carbon. Problema, însă, este faptul că o planificare și un management economic de asemenea amploare este cu totul în afara granițelor ideologiei noastre dominante. Singurul tip de restrângere pe care îl poate gestiona sistemul nostru actual este o prăbușire violentă, de pe urma căreia cei mai vulnerabili vor suferi cel mai mult.

Așa că avem de făcut o alegere dramatică: lăsăm distrugerea climei să ne schimbe lumea cu totul sau schimbăm aproape totul în economie, pentru a evita prăpădul. Dar trebuie să fie foarte clar: din cauza deceniilor de negare colectivă, nu mai avem acum la îndemână opțiuni treptate. Micile îmbunătățiri aduse status quo-ului au încetat să mai fie o opțiune în privința climei în 1990, atunci când am supradimensionat visul american și apoi am purces la internaționalizarea lui. Nu doar radicalii sunt cei care văd nevoia unei schimbări radicale. În 2012, douăzeci și unu de câștigători ai prestigiosului premiu Blue Planet Prize – un grup din care fac parte James Hansen, fost director al Institutului Goddard pentru Studii Spațiale din cadrul NASA și Gro Harlem Brundtland, fost prim-ministru al Norvegiei – au scris un raport de referință. În acesta se preciza că „în fața unei situații de urgență absolut fără precedent, societatea n-are decât să ia măsuri dramatice pentru a preveni prăbușirea civilizației. Fie ne schimbăm singuri căile pe care acționăm și construim un tip cu totul nou de societate globală, fie acestea *vor fi* schimbate."[28]

Multor oameni aflați în poziții importante le e greu să accepte acest lucru, deoarece contestă ceva ce ar putea fi chiar mai puternic decât capitalismul, și anume, fetișul centrismului – al rezonabilității, seriozității, compromisului și, în general, al faptului de-a nu fi exagerat de entuziasmat de nimic. Acesta e tipul de gândire care domină cu adevărat era noastră, mai des întâlnit printre liberalii preocupați de probleme ce țin de politicile climatice decât printre conservatori, dintre care mulți pur și simplu contestă existența crizei. Schimbările climatice reprezintă o provocare profundă pentru acest centrism prudent, întrucât jumătățile de măsură nu vor rezolva problema: programele „cuprinzătoare", așa cum își descrie președintele american Barack Obama abordarea, au cam tot atâtea șanse de succes ca o dietă cuprinzătoare, iar termenele ferme impuse de oamenii de știință ne cer să ne agităm destul de tare, într-adevăr.

Când prezint schimbările climatice ca pe o luptă între capitalism și planetă, nu spun ceva ce nu știam deja. Lupta se desfășoară deja, dar acum capitalismul câștigă fără

prea mare efort. El câștigă de fiecare dată când nevoia de creștere economică e folosită ca scuză pentru amânarea din nou a luării de măsuri împotriva schimbărilor climatice sau pentru încălcarea angajamentelor deja luate de reducere a emisiilor. El câștigă atunci când grecilor li se spune că singura cale de ieșire din criza economică este să permită forajele de mare risc de petrol și gaze în apele lor frumoase. El câștigă atunci când canadienilor li se spune că singura speranță de-a nu ajunge ca Grecia este să permită distrugerea pădurilor boreale pentru a putea avea acces la bitumul semisolid din nisipurile bituminoase din Alberta. El câștigă atunci când un parc din Istanbul e demolat pentru a face loc încă unui mall. El câștigă atunci când părinților din Beijing li se spune că este un preț acceptabil pentru progresul economic să-și trimită la școală copiii care de-abia respiră, purtând măști împotriva poluării, decorate pentru a arăta ca niște personaje simpatice din desene animate. El câștigă de fiecare dată când acceptăm că avem la dispoziție doar alegeri proaste: austeritate sau extracție, otrăvire sau sărăcie.

Provocarea, așadar, nu e pur și simplu că trebuie să cheltuim o mulțime de bani și să schimbăm o mulțime de politici, ci că trebuie să gândim altfel, într-un mod radical diferit, pentru ca aceste modificări să fie măcar posibile. Chiar acum, triumful logicii pieței, cu etosul său, al dominației și al concurenței acerbe, paralizează aproape toate eforturile serioase de-a reacționa la schimbările climatice. Competiția acerbă dintre națiuni a dus în impas negocierile ONU privind clima timp de decenii: țările bogate pun piciorul în prag și declară că nu vor reduce emisiile, riscând să-și piardă poziția sigură în ierarhia mondială; țările mai sărace declară că nu vor renunța la dreptul lor de-a polua la fel de mult cât au făcut-o țările bogate în drum spre îmbogățire, chiar dacă asta înseamnă agravarea unui dezastru care îi afectează în primul rând pe săraci. Pentru ca ceva să se schimbe, va trebui să se impună o viziune asupra lumii care vede natura, celelalte națiuni, precum și pe vecini, nu ca pe niște adversari, ci mai degrabă ca pe niște parteneri într-un proiect grandios de reinventare reciprocă.

E o cerință uriașă. Dar devine și mai mare. Din cauza întârzierilor noastre interminabile, trebuie să realizăm fără întârziere această transformare radicală. Agenția Internațională pentru Energie (IEA) avertizează că, dacă nu ținem sub control emisiile până în 2017, ceea ce sună destul de înspăimântător, economia noastră bazată pe combustibili fosili va „determina" o încălzire extrem de periculoasă. „Actuala infrastructură legată de energie va genera toate emisiile de CO_2 permise" de planul de-a gestiona emisiile de dioxid de carbon în sensul limitării încălzirii la 2°C – „nelăsând loc pentru alte centrale electrice, fabrici și alte infrastructuri, cu excepția cazului în care au emisii zero de dioxid de carbon, ceea ce ar fi extrem de costisitor." Asta presupune, probabil în mod corect, că guvernele ar fi dispuse să forțeze închiderea centralelor și fabricilor încă profitabile. Așa cum spunea răspicat Fatih Birol, economistul-șef al IEA: „Portița spre cele două grade e pe cale să se închidă. În 2017 se va fi închis pentru totdeauna". Pe scurt, am intrat în ceea ce unii activiști au început să numească „Deceniul Zero" al crizei climatice: fie ne schimbăm acum, fie pierdem șansa pe care-o avem.[29]

Toate acestea înseamnă că asigurările obișnuite oferite de piața liberă – o soluție tehnologică e pe cale să apară! dezvoltarea poluantă e doar o etapă pe calea spre un mediu curat, gândiți-vă la Londra secolului al XIX-lea! – pur și simplu nu-și au locul. N-avem la dispoziție un secol pentru ca India și China să depășească faza dickensiană. Din cauza deceniilor pierdute, trebuie să întoarcem foaia acum. Este posibil? Absolut.

Este posibil fără să contestăm logica fundamentală a capitalismului dereglementat? Nicio șansă.

Unul dintre oamenii pe care i-am întâlnit în periplul meu și pe care îl veți întâlni în aceste pagini este Henry Red Cloud, profesor și antreprenor din Lakota care îi instruiește pe tinerii amerindieni să devină ingineri în domeniul energiei solare. El le spune elevilor săi că sunt momente când trebuie să acceptăm să înaintăm cu pași mici și sunt momente „când trebuie să alergi ca un bizon."[30] Acum e unul dintre momentele când trebuie să alergăm.

Putere, nu doar energie

Am fost surprinsă recent de un soi de *mea culpa* scrisă de Gary Stix, editor senior la *Scientific American*. În 2006, s-a ocupat de redactarea unui număr special despre reacțiile la schimbările climatice și, la fel ca majoritatea acestor demersuri, articolele s-au axat strict pe prezentarea tehnologiilor interesante cu emisii reduse de dioxid de carbon. Dar, în 2012, Stix scria că a trecut cu vederea o parte mult mai mare și mai importantă a subiectului: nevoia de-a crea contextul social și politic în care aceste schimbări tehnologice să poată schimba status quoul mult prea profitabil. „Dacă e să facem față schimbărilor climatice în mod structural, trebuie să ne concentrăm asupra soluțiilor radicale din perspectivă socială. Prin comparație, eficiența relativă a următoarei generații de panouri solare e neînsemnată."[31]

Această carte vorbește despre modificările radicale din perspectivă socială, precum și despre cele vizând aspectul politic, economic și cultural. Mă interesează mai puțin mecanica tranziției – trecerea de la energia poluantă la cea verde, de la mașinile care transportă un singur pasager la transportul în comun, de la zonele exurbane* extinse la orașe dense, ce pot fi străbătute pe jos – cât puterea și obstacolele ideologice care au împiedicat până acum ca oricare dintre aceste soluții, de mult găsite, să se impună la o scară apropiată de cea necesară.

Mi se pare că problema noastră are mult mai puțin de-a face cu mecanica energiei solare cât cu politica puterii umane – adică dacă e posibilă o schimbare în rândurile celor care o practică, o trecere dinspre corporații spre comunități, care, la rândul ei, depinde de capacitatea mulțimii de oameni cărora le merge prost în sistemul nostru actual de-a construi o forță socială suficient de hotărâtă și diversă pentru a schimba echilibrul de putere. De asemenea, am ajuns să înțeleg, în timp ce mă documentam pentru această carte, că schimbarea va necesita regândirea naturii însăși a puterii omenirii – dreptul nostru de-a extrage și mai mult fără ca asta să aibă urmări, capacitatea noastră de-a modifica sisteme naturale complexe după voia noastră. Această schimbare constituie o provocare nu doar pentru capitalism, ci și pentru pietrele de temelie ale materialismului care a precedat capitalismul modern, o mentalitate pe care unii o numesc „extractivism."

Pentru că, dincolo de toate acestea, se află adevărul, cel pe care l-am evitat: schimbările climatice nu sunt o „problemă" de adăugat la lista de lucruri îngrijorătoare, alături de asigurarea de sănătate și impozite. Sunt un semnal de alarmă pentru întreaga civilizație. Un mesaj puternic – rostit în limbajul incendiilor, inundațiilor, al secetei și

* Regiune semi-rurală aflată chiar la periferia unui oraș (*n.t.*)

al extincțiilor – care ne spune că avem nevoie de un model economic complet nou și de un nou mod de-a ne bucura de această planetă. Ne spune că trebuie să evoluăm.

Depășirea etapei negaționiste

Unii spun că nu este timp pentru această transformare; criza e prea presantă și timpul trece. Sunt de acord c-ar fi nesăbuit să susținem că singura soluție la această criză este să revoluționăm economia și să ne restructurăm viziunea asupra lumii de jos în sus – și că orice e mai puțin de atât nu merită făcut. Există tot felul de măsuri care ar diminua emisiile în mod substanțial, care ar putea și ar trebui luate chiar acum. Dar nu luăm aceste măsuri, nu-i așa? Motivul e acela că, prin evitarea marilor bătălii care urmăreau să ne modifice direcția ideologică și să schimbe echilibrul de putere din societățile în care trăim, s-a creat încet un context în care orice reacție importantă la schimbările climatice pare imposibilă din punct de vedere politic, în special în timpuri de criză economică (care, în ultima vreme, par să fie permanente).

Așadar, această carte propune o strategie diferită: fii ambițios, gândește în profunzime și mută polul ideologic cât mai departe de sufocantul fundamentalism al pieței, care a devenit cel mai mare inamic al sănătății planetei. Dacă putem schimba contextul cultural măcar un pic, atunci va exista loc și pentru acele politici reformiste raționale care cel puțin vor începe să corecteze nivelul de dioxid de carbon din atmosferă. Și, cine știe, poate că victoriile sunt contagioase. Poate că, în câțiva ani, unele dintre ideile discutate în această carte care par extrem de radicale astăzi – cum ar fi un venit minim pentru toată lumea sau o rescriere a legilor comerciale sau recunoașterea reală a drepturilor indigenilor de-a proteja regiuni întinse ale lumii împotriva extracțiilor poluante – vor începe să pară rezonabile, chiar esențiale.

Timp de un sfert de secol, am încercat abordarea schimbării treptate politicoase, încercând să adaptăm nevoile fizice ale planetei la nevoia modelului nostru economic de creștere constantă și de noi oportunități de-a face profit. Rezultatele au fost dezastruoase, iar noi ne aflăm acum în pericol și mai mare decât la începerea experimentului.

Nu există, desigur, nicio garanție că o abordare mai sistemică va avea mai mult succes – deși există, așa cum vom vedea mai târziu, precedente istorice care constituie motive de speranță. Adevărul e că asta e cea mai grea carte pe care am scris-o, tocmai pentru că documentarea m-a făcut să caut răspunsuri atât de radicale. N-am nicio îndoială că ele sunt necesare, dar pun zilnic sub semnul întrebării fezabilitatea lor politică, mai ales dacă ținem cont că schimbările climatice ne-au dat un termen-limită atât de strâns și neiertător.

* * *

Cartea a fost greu de scris și din motive personale.

Ceea ce mă impresionează cel mai tare nu sunt studiile științifice înfricoșătoare despre topirea ghețarilor, cele pe care obișnuiam să le evit, ci cărțile pe care i le citesc băiețelului meu în vârstă de doi ani. *Ai văzut vreodată un elan?* E una dintre preferatele lui. E vorba despre un grup de copii care își doresc mult, mult să vadă un elan. Ei caută peste tot – într-o pădure, o mlaștină, în mărăcinișuri și pe un munte „un elan năsos, cu picioare lungi, și cu coarne ramificate." Chestia simpatică e că pe fiecare pagină există elani ascunși. La sfârșit, toate animalele ies din ascunzătoare și copiii proclamă încântați: „N-am văzut în viața noastră atâția elani!"

Pe la a șaptezeci și cincea lectură, mi-am dat seama brusc: e posibil ca el să nu vadă niciodată un elan. Am încercat să pun lucrurile cap la cap. M-am întors la calculator și am început să scriu despre timpul petrecut în nordul Albertei, țara nisipurilor bituminoase, unde membrii Beaver Lake Cree Nation mi-au spus cum elanii s-au schimbat – o femeie mi-a descris cum a ucis un elan într-o expediție de vânătoare și a observat că deja carnea se înverzise. Am auzit multe lucruri despre tumori ciudate, despre care localnicii au presupus că au de-a face cu faptul că animalele beau apă contaminată cu toxine din nisipurile bituminoase. Dar în general mi s-a spus că elanii pur și simplu au dispărut.

Și nu doar în Alberta. „Schimbările climatice rapide transformă North Woods într-un cimitir al elanilor", titra *Scientific American* în mai 2012. Un an și jumătate mai târziu, *The New York Times* informa că una dintre cele două populații de elani din Minnesota a scăzut de la 4000 de capete în anii 1990 la doar 100 în prezent.[32]

Va vedea el vreodată un elan?

Apoi, zilele trecute, am fost copleșită de o cărticică numită *Snuggle Wuggle*. E vorba despre diferite animale care se giugiulesc, iar fiecare postură are un nume caraghios: „Cum se îmbrățișează liliecii?" sună întrebarea. „Cu susu-n jos, cu susu-n jos." Nu știu cum se face că fiul meu se amuză teribil când ajungem la această pagină. I-am explicat că asta înseamnă cu capul în jos, pentru că așa dorm liliecii.

Dar nu mă puteam gândi decât la informația legată de cei 100.000 de lilieci morți sau pe moarte care au căzut din cer în timpul unui val de căldură record care a lovit parțial statul Queensland din Australia. Colonii întregi distruse.[33]

Va vedea el vreodată un liliac?

Mi-am dat seama c-am dat de belea când, zilele trecute, m-am trezit târguindu-mă cu stelele de mare. Cele roșii și purpurii sunt omniprezente pe coasta stâncoasă a provinciei British Columbia, unde locuiesc părinții mei, unde s-a născut fiul meu și unde mi-am petrecut aproape jumătate din viața mea de adult. Copiii le iubesc la nebunie, pentru că le poți apuca cu grijă și studia cu mare atenție. „Asta e cea mai frumoasă zi din viața mea!" a spus nepoata mea Miriam, în vârstă de șapte ani, venită în vizită de la Chicago, după o lungă după-amiază petrecută în ochiurile de apă dintre stânci.

Dar, în toamna anului 2013, au început să apară informații cu privire la o boală ciudată și mortală care ucidea zeci de mii de stele de mare de-a lungul coastei Pacificului. Numită „sindromul letal al stelei de mare", mai multe specii au fost descompuse de vii de această boală, trupurile lor vibrante s-au transformat în niște boțuri diforme, le-au căzut picioarele și trupurile le-au cedat. Oamenii de știință erau perplecși.[34]

În timp ce citeam aceste informații, m-am surprins rugându-mă ca nevertebratele să mai reziste măcar un an – suficient pentru ca fiul meu să se bucure de ele. Apoi am început să mă îndoiesc: poate că e mai bine să nu vadă nicio stea de mare – cu siguranță, nu așa...

Când temerile de genul acesta obișnuiau să se strecoare pe sub armura mea de contestatară a schimbărilor climatice, făceam tot posibilul să le îndepărtez, să schimb canalul, să trec la altceva. Acum încerc să le simt pe propria piele. Mi se pare că-i datorez asta fiului meu, la fel cum noi toți ne-o datorăm nouă înșine și unul altuia.

Dar ce-i de făcut cu teama de-a trăi pe o planetă care este pe moarte, care este ucisă câte puțin în fiecare zi? În primul rând, trebuie să acceptăm că n-o să dispară. Aceasta e o reacție complet rațională la realitatea de nesuportat a faptului că trăim într-o lume pe moarte, o lume la a cărei ucidere contribuim mulți dintre noi atunci când facem

lucruri cum ar fi pregătitul unui ceai, mersul cu mașina la magazin și da, în regulă, când facem copii.

Apoi, trebuie s-o folosim. Frica e o reacție a instinctului de supraviețuire. Frica ne face s-o luăm la fugă, ne face să sărim, ne poate da puteri supraomenești. Dar trebuie să avem un loc *spre* care să fugim. În lipsa lui, frica este doar paralizantă. Deci șmecheria, singura speranță, de fapt, e să facem în așa fel încât spaima de un viitor în care nu se poate trăi să fie echilibrată și temperată de perspectiva de-a construi ceva mult mai bun decât mulți dintre noi am îndrăznit să sperăm.

Da, vom pierde anumite lucruri, unii dintre noi vor trebui să renunțe la anumite extravaganțe, vor dispărea industrii întregi. Și e prea târziu să mai oprim producerea schimbărilor climatice; sunt deja prezente și ne așteaptă dezastre din ce în ce mai violente, indiferent ce facem. Dar nu e prea târziu să evităm ce e mai rău și mai avem e timp să ne schimbăm pentru a fi mult mai puțin agresivi unii cu ceilalți în momentul în care acele dezastre se vor produce. Iar asta, cred eu, nu-i puțin lucru.

Problema cu o criză atât de mare, atotcuprinzătoare, este că ea schimbă totul. Schimbă ceea ce putem face, ceea ce putem spera, ceea ce putem cere de la noi înșine și de la liderii noștri. Asta înseamnă că o mulțime de lucruri despre care ni s-a spus că sunt inevitabile pur și simplu nu se susțin. Și înseamnă că o mulțime de lucruri despre care ni s-a spus că sunt imposibile trebuie să se întâmple imediat.

Putem s-o scoatem la capăt? Tot ce știu e că nimic nu e inevitabil. Nimic, cu excepția faptului că schimbările climatice schimbă totul. Și, pentru foarte scurt timp, natura acestei schimbări încă depinde de noi.

NOTE

NB: Pentru a avea o secțiune de note mai scurtă decât textul principal, nu toate informațiile prezentate în carte au o notă. Informațiile care beneficiază de surse sunt: toate citatele, statisticile, măsurătorile și cele legate de climatologie și de reducerea emisiilor de dioxid de carbon, deși de multe ori doar când informația apare pentru prima dată în text și nu la fiecare ocurență. Pentru informațiile care nu se încadrează în aceste categorii, dar care, dintr-un motiv sau altul, sunt controversate, se specifică, de asemenea, sursa.

Nu se specifică sursele pentru trimiteri la informații necontroversate (de obicei, evenimente care au apărut la știri) care pot fi ușor verificate prin căutarea de cuvinte-cheie. De asemenea, nu se indică sursa, în general, pentru informațiile care în mod clar provin din investigațiile personale ale autoarei (dar care nu sunt citate).

În cazul în care există surse pentru mai multe informații și citate dintr-un paragraf, apare o singură notă la sfârșitul paragrafului, nu câte una după fiecare informație în parte. În această secțiune de note, sursele sunt enumerate în ordinea în care apar informațiile în paragraf, dacă nu se indică altfel. Acest lucru s-a făcut pentru a nu aglomera textul și pentru scurtarea lungimea secțiunii de note.

Citatele care provin din interviurile realizate de autoare sau de cei care au ajutat-o la documentare (de obicei, Rajiv Sicora sau Allie Tempus) sau din filmul documentar care însoțește această carte (în regia lui Avi Lewis) apar în notele de subsol ca „interviu personal."

Dacă există o sursă pentru o notă de subsol, aceasta e citată în nota de final care corespunde asteriscului din text imediat următor; aceste surse sunt marcate ca NOTĂ DE SUBSOL.

Adresele web ale articolelor de presă disponibile on-line nu sunt incluse din cauza naturii tranzitorii a arhitecturii Internetului. În cazul în care un document este disponibil exclusiv online,

e citată pagina de start unde acesta apare, nu URL-ul mai lung care trimite la respectivul text, iarăși, pentru că link-urile se modifică frecvent.

Toate sumele în dolari din carte sunt exprimate în moneda SUA.

MOTTOURI

1. „Rebecca Tarbotton", Rainforest Action Network, http://ran.org/becky.
2. Kim Stanley Robinson, „Earth: Under Repair Forever", *On Earth*, 3 decembrie, 2012.

INTRODUCERE

1. Mario Malina et al., „What We Know: The Reality, Risks and Response to Climate Change", AAAS Climate Science Panel, American Association for the Advancement of Science, 2014, pp. 15–16.
2. „Sarah Palin Rolls Out at Rolling Thunder Motorcycle Ride", Fox News, 29 mai 2011.
3. Martin Weil, „US Airways Plane Gets Stuck in 'Soft Spot' on Pavement at Reagan National", *Washington Post*, 7 iulie 2012; "Why Is My Flight Cancelled?" Imgur, http://imgur.com.
4. Weil, „US Airways Plane Gets Stuck in 'Soft Spot' on Pavement at Reagan National."
5. Pentru consultarea unor puncte de vedere sociologice și psihologice relevante despre contestarea cotidiană a schimbării climatice, vezi: Kari Marie Norgaard, *Living in Denial: Climate Change, Emotions, and Everyday Life* (Cambridge, MA: MIT Press, 2011); Rosemary Randall, „Loss and Climate Change: The Cost of Parallel Narratives", *Ecopsychology* 1.3 (2009): 118–129; și eseurile din Sally Weintrobe, ed., *Engaging with Climate Change* (East Sussex: Routledge, 2013).
6. Angelica Navarro Llanos, „Climate Debt: The Basis of a Fair and Effective Solution to Climate Change", prezentare făcută la Informarea tehnică asupra responsabilității istorice în cadrul Grupului de lucru ad-hoc privind acțiunile de cooperare pe termen lung, Convenția-cadru a ONU privind schimbările climatice, Germania, 4 iunie 2009.
7. „British PM Warns of Worsening Floods Crisis", Agenția France-Presse, 11 februarie 2014.
8. „Exponential Growth in Weather Risk Management Contracts", Weather Risk Management Association, comunicat de presă, iunie 2006; Eric Reguly, „No Climate-Change Deniers to Be Found in the Reinsurance Business", *Globe and Mail*, 28 noiembrie 2013.
9. „Investor CDP 2012 Information Request: Raytheon Company", Carbon Disclosure Project, 2012, https://www.cdp.net.
10. „Who Will Control the Green Economy?", ETC Group, 1 noiembrie, 2011, p. 23; Chris Glorioso, "Sandy Funds Went to NJ Town with Little Storm Damage", NBC News, 2 februarie 2014.
11. „Get It Done: Urging Climate Justice, Youth Delegate Anjali Appadurai Mic-Checks UN Summit", *Democracy Now!*, 9 decembrie 2011.
12. Corinne Le Quere et al., „Global Carbon Budget 2013", *Earth System Science Data Discussions* 6 (2014): 253; „Greenhouse Gases Rise by Record Amount", Associated Press, 3 noiembrie 2011.
13. Sally Weintrobe, „The Difficult Problem of Anxiety in Thinking About Climate Change", în *Engaging with Climate Change*, ed. Sally Weintrobe (East Sussex: Routledge, 2013). 43.
14. Pentru studii critice despre istoria și politica țintei de 2°C, vezi: Joni Seager, „Death By Degrees: Taking a Feminist Hard Look at the 2 Degrees Climate Policy", *Kvinder, Køn og Foraksning* (Denmark) 18 (2009): 11–22; Christopher Shaw, „Choosing a Dangerous Limit for Climate Change: An Investigation into How the Decision Making Process Is Constructed in Public Discourses", teză de doctorat, The University of Sussex, 2011, disponibilă la http://www.notar gets.org.uk; Christopher Shaw, „Choosing a Dangerous Limit for Climate Change: Public Representations of the Decision Making Process", *Global Environmental Change* 23 (2013): 563–571. COPENHAGA: Acordul de la Copenhaga, Convenția-cadru a ONU privind schimbările climatice, 18 decembrie 2009, p. 1; „CONDAMNAREA LA MOARTE": „CJN CMP Agenda Item 5 Intervention", discurs ținut de activista Sylvia Wachira la Conferința de la Copenhagen privind schimbările climatice, Climate Justice Now!, 10 decembrie 2009, http://www.climate-justice-now.org; GROENLANDA: J. E. Box et al., „Greenland Ice Sheet", Arctic Report Card 2012, National Oceanic and Atmospheric Administration, 14 ianuarie 2013; ACIDIFICARE: Barbel Honisch et al., „The Geological Record of Ocean Acidification", *Science* 335 (2012): 1058–1063; Adrienne J. Sutton et al., „Natural variability and anthropogenic change in equatorial Pacific surface ocean pCO_2

and pH", *Global Biogeochemical Cycles* 28 (2014): 131–145; EFECTE PERICULOASE: James Hansen et al., „Assessing 'Dangerous Climate Change': Required Reduction of Carbon Emissions to Protect Young People, Future Generations and Nature", *PLOS ONE* 8 (2013): e81648.

15. „Climate Change Report Warns of Drastically Warmer World This Century", World Bank, comunicat de presă, 18 noiembrie 2012.

16. *Ibid.*; Hans Joachim Schellnhuber et al., „Turn Down the Heat: Why a 4°C Warmer World Must Be Avoided", un raport pentru Banca Mondială al Institutului de cercetare a impactului schimbărilor climatice din Potsdam, noiembrie 2012, p. xviii; Kevin Anderson, „Climate Change Going Beyond Dangerous-Brutal Numbers and Tenuous Hope", *Development Dialogue* no. 61, septembrie 2012, p. 29.

17. Pentru o perspectivă generală ce sintetizează cercetarea științifică asupra efectelor probabile ale unei creșteri cu 4°C, consultați Schellnhuber et al., „Turn Down the Heat", precum și întregul număr tematic intitulat „Four degrees and beyond: the potential for a global temperature increase of four degrees and its implications", compilat și redactat de Mark G. New et al., *Philosophical Transactions of The Royal Society A* 369 (2011): 1–241. Cu privire la estimările legate de creșterea nivelului mării, vezi Schellnhuber et al., „Turn Down the Heat", p. 29; Anders Levermann et al., „The Multimillennial Sea-Level Commitment of Global Warming", *Proceedings of the National Academy of Sciences* 110 (2013): 13748. Vezi și: Benjamin P. Horton et al., „Expert assessment of sea-level rise by AD 2100 and AD 2300", *Quaternary Science Reviews* 84 (2014): 1–6. Despre vulnerabilitatea micilor națiuni insulare și a zonelor litorale din America Latină și din Asia de Sud și de Sud-Est în fața unei creșteri „normale" a nivelului mării și alte scenarii legate de emisii (inclusiv unele optimiste), consultați Raporturile de evaluare 4 și 5 ale IPCC, disponibile la http://www.ipcc.ch. A se vedea capitolele 10, 13, și 16 din M.L. Perry et al., ed., *Climate Change 2007: Impacts, Adaptation and Vulnerability, Contribution of Working Group II to the Fourth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change* (Cambridge: Cambridge University Press, 2007); și capitolele 24, 27 și 29 din V.R. Barros et al., ed., *Climate Change 2014: Impacts, Adaptation, and Vulnerability, Part B: Regional Aspects, Contribution of Working Group II to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change* (Cambridge: Cambridge University Press, 2014). Despre California și Nord-Estul SUA, vezi Matthew Heberger et al., „Potential Impacts of Increased Coastal Flooding in California Due to Sea-Level Rise", *Climatic Change* 109, Issue 1 Supplement (2011): 229–249; și Asbury H. Sallenger Jr., Kara S. Doran și Peter A. Howd, „Hotspot of Accelerated Sea-Level Rise on the Atlantic Coast of North America", *Nature Climate Change* 2 (2012): 884–888. Pentru o analiză recentă despre marile orașe care ar putea fi amenințate de creșterea nivelului mării, vezi: Stephane Hallegatte et al., „Future Flood Losses in Major Coastal Cities", *Nature Climate Change* 3 (2013): 802–806.

18. Pentru o trecere în revistă a creșterilor de temperatură regionale asociate cu o creștere globală de 4°C sau mai mult, vezi: M.G. Sanderson, D.L. Hemming și R.A. Betts, „Regional Temperature and Precipitation Changes Under High-end (≥4°C) Global Warming", *Philosophical Transactions of the Royal Society A* 369 (2011): 85–98. Vezi și: „Climate Stabilization Targets: Emissions, Concentrations, and Impacts over Decades to Millennia", Committee on Stabilization Targets for Atmospheric Greenhouse Gas Concentrations, National Research Council, National Academy of Sciences, 2011, p. 31. ZECI DE MII: Jean-Marie Robine, „Death Toll Exceeded 70,000 in Europe During the Summer of 2003", *Comptes Rendus Biologies* 331 (2008): 171–178; PIERDEREA RECOLTELOR: „Climate Stabilization Targets", National Academy of Sciences, pp. 160–63.

19. REGIUNEA ARCTICĂ FĂRĂ GHEAȚĂ: „Climate Stabilization Targets", National Academy of Sciences, pp.132–36. VEGETAȚIE: Andrew D. Friend et al., „Carbon Residence Time Dominates Uncertainty in Terrestrial Vegetation Responses to Future Climate and Atmospheric CO_2", *Proceedings of the National Academy of Sciences* 111 (2014): 3280; „4 Degree Temperature Rise Will End Vegetation 'Carbon Sink,'" University of Cambridge, comunicat de presă, 17 decembrie 2013; STUDIU DESPRE ANTARCTICA DE VEST: E. Rignot et al., „Widespread, Rapid Grounding Line Retreat of Pine Island, Thwaites, Smith, and Kohler Glaciers, West Antarctica, from 1992 to 2011", *Geophysical Research Letters* 41 (2014): 3502–3509; „PARE DE NEOPRIT": „West Antarctic Glacier Loss Appears Unstoppable", Jet Propulsion Laboratory, NASA, comunicat de presă, 12 mai 2014; „VA DISLOCA MILIOANE DE OAMENI" ȘI MAI E TIMP: Eric

Rignot, „Global Warming: It's a Point of No Return in West Antarctica. What Happens Next?" *Observer*, 17 mai 2014.

20. „World Energy Outlook 2011", International Energy Agency, 2011, p. 40; „World Energy Outlook 2011" (video), Carnegie Endowment for International Peace, 28 noiembrie 2011; Timothy M. Lenton et al., „Tipping Elements in the Earth's Climate System", *Proceedings of the National Academy of Sciences* 105 (2008): 1788; „Too Late for Two Degrees?" Indicele Economic al Emisiilor Reduse de Carbon, PricewaterhouseCoopers, noiembrie 2012, p. 1.

21. Lonnie G. Thompson, „Climate Change: The Evidence and Our Options", *The Behavior Analyst* 33 (2010): 153.

22. În SUA, Marea Britanie și Canada, termenii care desemnau „grădinile victoriei" și „obligațiunile de război" au diferit de la țară la țară și de la Primul Război Mondial la cel de-al Doilea Război Mondial; alți termeni folosiți au fost „grădini de război" și „obligațiuni de apărare", de pildă. Ina Zweiniger-Bargielowska, *Austerity in Britain: Rationing, Controls, and Consumption, 1939–1955* (Oxford: Oxford University Press, 2000), pp. 54–55; Amy Bentley, *Eating for Victory: Food Rationing and the Politics of Domesticity* (Chicago: University of Illinois Press, 1998), 114.

23. Pablo Solon, „Climate Change: We Need to Guarantee the Right to Not Migrate", Focus on the Global South, http://focusweb.org/.

24. Glen P. Peters et al., „Rapid Growth in CO_2 Emissions After the 2008–2009 Global Financial Crisis", *Nature Climate Change* 2 (2012): 2.

25. Spencer Weart, *The Discovery of Global Warming* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2008), p. 149.

26. Corrine Le Quere et al., „Trends in the Sources and Sinks of Carbon Dioxide", *Nature Geoscience* 2 (2009): 831, citat în Andreas Malm, „China as Chimney of the World: The Fossil Capital Hypothesis", *Organization & Environment* 25 (2012): 146; Glen P. Peters et al., „Rapid Growth in CO_2 Emissions After the 2008–2009 Global Financial Crisis", *Nature Climate Change* 2 (2012): 2.

27. Kevin Anderson and Alice Bows, „Beyond 'Dangerous' Climate Change: Emission Scenarios for a New World", *Philosophical Transactions of the Royal Society A* 369 (2011): 35; Kevin Anderson, „EU 2030 Decarbonisation Targets and UK Carbon Budgets: Why So Little Science?", Kevin Anderson.info, 14 iunie 2013, http://kevinanderson.info.

28. Gro Harlem Brundtland et al., „Environment and Development Challenges: The Imperative to Act", lucrare scrisă de laureații Blue Planet Prize, The Asahi Glass Foundation, 20 februarie 2012, p. 7.

29. „World Energy Outlook 2011", IEA, p. 40; James Herron, „Energy Agency Warns Governments to Take Action Against Global Warming", *Wall Street Journal*, 10 noiembrie 2011.

30. Interviu personal cu Henry Red Cloud, 22 iunie 2011.

31. Gary Stix, „Effective World Government Will Be Needed to Stave Off Climate Catastrophe", *Scientific American*, 17 martie 2012.

32. Daniel Cusick, „Rapid Climate Changes Turn North Woods into Moose Graveyard", *Scientific American*, 18 mai 2012; Jim Robbins, „Moose Die-Off Alarms Scientists", *New York Times*, 14 octombrie 2013.

33. Josh Bavas, „About 100,000 Bats Dead After Heatwave in Southern Queensland", ABC News (Australia), 8 ianuarie 2014.

34. Darryl Fears, „Sea Stars Are Wasting Away in Larger Numbers on a Wider Scale in Two Oceans", *Washington Post*, 22 noiembrie 2013; Amanda Stupi, „What We Know – And Don't Know – About the Sea Star Die-Off", KQED, 7 martie 2014.

Partea întâi

O PROASTĂ SINCRONIZARE

„De fapt, cărbunele nu se află pe același plan cu toate celelalte mărfuri, ci este mai presus de acestea. Este energia materială a țării – ajutorul universal – esențial în tot ce facem."

– William Stanley Jevons, economist, 1865[1]

„Ce trist e să știm că natura vorbește și omenirea nu ascultă."

– Victor Hugo, 1840[2]

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

I

DREAPTA ARE DREPTATE

Puterea revoluționară a schimbărilor climatice

„Oamenii de știință din domeniul schimbărilor climatice sunt de acord: schimbările climatice se produc aici și acum. Pe baza unor dovezi bine întemeiate, circa 97% dintre oamenii de știință au ajuns la concluzia că, în momentul de față, se produc schimbări climatice provocate de om. Această concluzie nu e susținută doar de un singur studiu, ci de un flux convergent de dovezi aduse în ultimele decenii de cercetările făcute de oamenii de știință, de analizele unor studii temeinic verificate, precum și de declarațiile publice făcute de aproape toate organizațiile de experți din domeniu."

– Raportul Asociației Americane pentru Progresul Științei, 2014[1]

„Acest lucru nu se poate realiza fără schimbarea radicală a modului de viață american, fără sufocarea dezvoltării economice și fără falimentarea unor segmente largi ale economiei noastre."

– Thomas J. Donohue, președinte al Camerei de Comerț din SUA, despre proiectul ambițios de reducere a emisiilor de dioxid de carbon[2]

Un domn din rândul patru vrea să pună o întrebare.

Se prezintă ca fiind Richard Rothschild. Spune audienței că a candidat pentru funcția de consilier în districtul Carroll din Maryland și a ajuns la concluzia că politicile de combatere a încălzirii globale erau de fapt „un atac asupra clasei de mijloc a capitalismului american." Întrebarea lui pentru vorbitorii aflați la unul dintre hotelurile Marriott din Washington, DC, este: „În ce măsură este această întreagă mișcare doar un cal troian ecologist, a cărui burtă e plină de doctrina socio-economică roșie, marxistă?"[3]

La cea de-a șasea Conferință Internațională a Institutului Heartland privind Schimbările Climatice, care a avut loc la sfârșitul lunii iunie 2011, prima întâlnire a celor hotărâți să nege consensul științific copleșitor vizând faptul că activitatea oamenilor încălzește planeta, această întrebare este una retorică. E ca și cum la o întâlnire a reprezentanților băncilor centrale din Germania ai întreba dacă grecii sunt demni de încredere. Totuși, vorbitorii nu lasă să le scape ocazia de a-i spune celui care a pus întrebarea că are mare dreptate.

Primul care ia cuvântul este Marc Morano, editor la site-ul de știri al contestatarilor, Climate Depot. „În America de azi totul este reglementat, de la capetele de duș, la becuri și la mașinile de spălat", spune el. Iar noi „lăsăm SUV-ul american să piară chiar sub ochii noștri." Dacă e să ne luăm după verzi, avertizează Morano, vom avea câte

„un buget de CO_2 pentru fiecare bărbat, femeie și copil de pe planetă, monitorizat de un organism internațional."[4]

Următorul este Chris Horner, cercetător la Competitive Enterprise Institute, care e specializat în hărțuirea climatologilor cu procese greoaie și cu solicitări nefondate pe baza Legii accesului liber la informații. Își potrivește microfonul de pe masă: „S-ar putea crede că e vorba de climă", spune el sumbru, „și sunt mulți care așa cred, însă nu e logic să crezi asta." Lui Horner, pe care părul prematur încărunțit îl face să semene cu sosia lui Anderson Cooper*, îi place să-l invoce pe Saul Alinsky, simbolul din 1960 al contraculturii: „Nu aceasta e problema." Problema este, se pare, că „nicio societate liberă n-ar aplica prevederile acestui plan... Primul pas înspre [a face] asta este eliminarea acestor libertăți sâcâitoare care ne tot stau în cale."[5]

Să susții că schimbările climatice reprezintă un complot menit să fure libertatea americană este o aserțiune destul de blândă după standardele Heartland. Pe parcursul celor două zile de conferință, am auzit ecologismul modern comparat cu aproape toate episoadele criminale din istoria omenirii, de la Inchiziția catolică, la Germania nazistă și la Rusia lui Stalin. Am aflat că promisiunea electorală a lui Barack Obama de-a sprijini rafinăriile de biocombustibili deținute la nivel local seamănă cu planul președintelui Mao de-a avea câte „o topitorie în fiecare gospodărie" (Patrick Michaels de la Institutul Cato). Că schimbările climatice reprezintă „un cal de bătaie al național-socialismului" (Harrison Schmitt, fost senator republican și astronaut în rezervă, făcând trimitere la naziști). Și că ecologiștii sunt ca preoții azteci, care sacrifică nenumărați oameni pentru a potoli setea zeilor și a schimba vremea (tot Marc Morano).[6]

Dar, în principal, am auzit variante ale opiniei exprimate de consilierul districtual din rândul patru: că schimbările climatice sunt un cal troian conceput pentru a aboli capitalismul și a-l înlocui cu un soi de „comunitarism verde". După cum spune succint Larry Bell, vorbitor la conferință, în cartea sa *Climate of Corruption*, schimbările climatice „au în mică măsură de-a face cu starea mediului, cât cu îngrădirea capitalismului și schimbarea modului de viață american în vederea redistribuirii averii mondiale."[7]

Da, există opinia că respingerea de către delegați a dovezilor științifice dovedind schimbările climatice își are rădăcinile în dezacordul profund în ceea ce privește datele. Iar organizatorii fac eforturi să imite conferințele științifice credibile, numindu-și întrunirea „Restabilirea metodei științifice" și chiar alegând un nume, Conferința Internațională privind Schimbările Climatice, cu acronimul ICCC**, care diferă doar cu o literă față de al celei mai importante autorități mondiale în schimbări climatice, Grupul interguvernamental de experți în evoluția climei al Națiunilor Unite (IPCC***), din care fac parte mii de oameni de știință și 195 de guverne. Dar diferitele teze contrare prezentate la conferința Heartland – inelele copacilor, petele solare, Perioada Medievală Caldă – sunt depășite și s-a dovedit demult că sunt false. Iar majoritatea vorbitorilor nu sunt oameni de știință, ci mai degrabă pasionați: ingineri, economiști și juriști, cărora li se adaugă un meteorolog, un astronaut, și un „arhitect al

* Cunoscut jurnalist de știri, autor și om de televiziune american (*n.t.*)

** În engleză, International Conference on Climate Change (*n.t.*)

*** În engleză, Intergovernmental Panel on Climate Change (*n.t.*)

spațiului" – convinși cu toții că sunt mai deștepți decât 97% dintre climatologi, cu calculele lor făcute pe genunchi.[8]

Geologul australian Bob Carter se îndoiește că încălzirea chiar are loc, în timp ce astrofizicianul Willie Soon recunoaște că s-a produs o oarecare încălzire, dar spune că aceasta n-are nicio legătură cu emisiile cu efect de seră, fiind un efect al fluctuațiilor naturale ale activității soarelui. Patrick Michaels de la Cato îi contrazice pe amândoi recunoscând că CO_2 chiar produce creșterea temperaturilor, dar insistă că impactul e atât de mic, încât n-ar trebui să „facem nimic" în privința asta. Dezacordul e sufletul oricărei întruniri intelectuale, dar la conferința Heartland, aceste informații profund contradictorii nu stârnesc absolut nicio dezbatere între contestatari – nimeni nu încearcă să apere o poziție în detrimentul alteia sau să decidă cine are, de fapt, dreptate. Mai mult, atunci când sunt prezentate graficele cu temperaturile, câțiva dintre participanții mai în vârstă par să moțăie.[9]

Însă, încăperea se animă când pe scenă urcă vedetele mișcării – nu echipa oamenilor de știință ci echipa războinicilor ideologici, cum ar fi Morano și Horner. Acesta e adevăratul scop al adunării: crearea unui forum unde contestatarii înverșunați să facă rost de bâtele retorice cu care vor încerca apoi să-i ciomăgească pe ecologiști și climatologi în săptămânile și lunile ce vor urma. Argumentele testate aici vor bloca secțiunile de comentarii de sub fiecare articol și material video de pe YouTube care conține sintagmele „schimbări climatice" sau „încălzire globală." De asemenea, ele se vor face auzite din gura a sute de comentatori și politicieni de dreapta – de la aspiranți la funcția prezidențială, la consilieri districtuali ca Richard Rothschild. Într-un interviu acordat în afara sesiunilor de lucru, Joseph Bast, președintele Institutului Heartland, își arogă meritele pentru „mii de articole și editoriale și discursuri... care au fost inspirate sau care au fost motivate de cineva care a participat la una dintre aceste conferințe."[10]

Și mai impresionante, deși n-au fost rostite, sunt toate știrile care n-au fost niciodată publicate și difuzate. În anii de dinaintea întrunirii s-a înregistrat o scădere drastică a știrilor legate de schimbările climatice, deși fenomenele meteorologice extreme s-au înmulțit: în anul 2007, cele trei rețele mari de televiziune din SUA – CBS, NBC, ABC – au difuzat 147 de știri privind schimbările climatice; în 2011, rețelele au difuzat doar 14 știri pe această temă. Și aceasta este o manifestare a strategiei de negare, pentru că scopul n-a fost niciodată doar răspândirea îndoielii, ci și răspândirea fricii – transmiterea unui mesaj clar cum că abordarea subiectului schimbărilor climatice e calea cea mai sigură să te trezești cu căsuța de e-mail blocată și cu secțiunea de comentarii a articolelor plină de remarci otrăvite.[11]

Institutul Heartland, un *think tank* cu sediul la Chicago dedicat „promovării soluțiilor pentru o piață liberă", organizează aceste șuete din 2008, uneori de două ori pe an. Iar la momentul întrunirii, strategia părea să dea roade. În discursul său, Morano – celebru pentru că a oferit știrea legată de organizația Swift Boat Veterans for Truth și care a dus la eșecul lui John Kerry în campania prezidențială din 2004 – a prezentat o serie de victorii obținute. Legislația referitoare la climă din Senatul SUA: a murit! Summitul ONU de la Copenhaga privind schimbările climatice: un eșec! Mișcarea împotriva schimbărilor climatice: suicidală! El a mai proiectat pe ecran câteva remarci ale activiștilor împotriva schimbărilor climatice în care aceștia

erau autocritici (așa cum numai progresiștii știu s-o facă) și a îndemnat publicul să „sărbătorească!"[12]

N-a mai lipsit decât ca din tavan să se reverse baloane și confeti.

* * *

Când opinia publică cu privire la problemele sociale și politice majore se schimbă, tendința este ca asta să se petreacă treptat. Schimbările bruște, atunci când apar, sunt de obicei precipitate de evenimente dramatice. Acesta e motivul pentru care realizatorii de sondaje de opinie au fost atât de surprinși de ceea ce s-a întâmplat cu percepțiile despre schimbările climatice în doar patru ani. Într-un sondaj făcut de cei de la Harris Poll în 2007 s-a constatat că 71% dintre americani credeau că folosirea în continuare a combustibililor fosili va produce modificări climatice. Până în 2009, procentul a scăzut la 51%. În iunie 2011, numărul acestora a scăzut la 44% – mult sub jumătate din populație. Tendințe similare au fost observate și în Marea Britanie și Australia. Scott Keeter, responsabil cu sondajele de opinie la Pew Research Centre for People & Press, a descris statisticile din Statele Unite ca fiind „cea mai mare schimbare produsă într-o perioadă scurtă de timp întâlnită în istoria recentă a opiniei publice."[13]

Credința generală în existența schimbărilor climatice a cunoscut o oarecare revenire în SUA față de momentul 2010–2011, când s-a aflat la o valoare minimă. (Unii au emis ipoteza că experiența fenomenelor meteorologice extreme ar fi putut avea o contribuție, deși „dovezile sunt, în cel mai bun caz, vagi în acest moment", spune Riley Dunlap, sociolog la Universitatea de Stat din Oklahoma, specializat în politica schimbărilor climatice.) Dar în continuare este frapant că, în partea dreapta a spectrului politic, procentele sunt încă mici.[14]

Pare greu de crezut astăzi, dar nu mai departe de 2008, combaterea schimbărilor climatice avea parte de sprijin din ambele părți, chiar și în SUA. În anul acela, Newt Gingrich, un republican înfocat, a făcut un spot TV cu congresmanul democrat Nancy Pelosi, devenită apoi președinta Camerei, în care s-au angajat să-și unească forțele și să combată împreună schimbările climatice. Iar în 2007, Rupert Murdoch – al cărui canal de știri, Fox News, exagerează întruna amploarea mișcării ce neagă existența schimbărilor climatice – a lansat la Fox un program prin care să stimuleze angajații să cumpere mașini hibride (Murdoch a anunțat că și-a cumpărat și el o astfel de mașină).

Vremea acestor parteneriate a trecut. Astăzi, peste 75% dintre cei ce se declară democrați și liberali cred că oamenii sunt cei care produc schimbările climatice – un procent care, în ciuda fluctuațiilor anuale, a crescut doar puțin din 2001. De cealaltă parte, majoritatea covârșitoare a republicanilor a ales să respingă consensul științific. În unele regiuni, doar aproximativ 20% dintre republicanii declarați acceptă dovezile științifice. Această ruptură politică poate fi întâlnită și în Canada. Potrivit unui sondaj realizat de Environics în octombrie 2013, doar 41% dintre respondenții care se identifică cu Partidul Conservator, aflat la guvernare, cred că schimbările climatice sunt reale și provocate de om, în timp ce 76% dintre susținătorii Noului Partid Democratic, de stânga, și 69% dintre susținătorii Partidului Liberal, de centru, cred că schimbările sunt reale. Același fenomen a fost încă o dată confirmat în Australia și Marea Britanie, precum și în Europa de Vest.[15]

De când s-a produs această ruptură politică în ceea ce privește schimbările climatice, o mare parte a cercetărilor sociologice s-au concentrat pe identificarea exactă a motivelor și a felului în care convingerile politice modelează atitudinile față de

încălzirea globală. De exemplu, potrivit Cultural Cognition Project de la Yale, „perspectiva culturală asupra lumii" – într-un limbaj mai accesibil, preferințele politice sau perspectiva ideologică – explică „convingerile indivizilor despre încălzirea globală mai bine decât orice altă caracteristică individuală."[16] Adică mai bine decât vârsta, etnia, educația sau apartenența la un partid.

Cercetătorii de la Yale explică faptul că persoanele cu perspective foarte „egalitare" și „comunitare" asupra lumii (caracterizate printr-o înclinație spre acțiune colectivă și justiție socială, preocupare față de inegalitate și suspiciune vizavi de puterea corporatistă) acceptă cu o majoritate covârșitoare consensul științific privind schimbările climatice. În schimb, cei cu perspective asupra lumii foarte „ierarhice" și „individualiste" (caracterizate prin opoziția față de asistarea guvernamentală a celor săraci și a minorităților, sprijinirea puternică a industriei, precum și prin credința că fiecare primește ceea ce merită) resping cu o majoritate covârșitoare consensul științific.[17]

Dovezile sunt impresionante. În segmentul de populație SUA cu cele mai puternice perspective „ierarhice", doar 11% consideră schimbările climatice ca având un „risc ridicat", comparativ cu 69% în segmentul de populație cu cele mai puternice perspective „egalitare".[18]

Dan Kahan, profesor de drept la Yale, și autorul principal al acestui studiu, pune corelația strânsă dintre „perspectiva asupra lumii" și acceptarea dovezilor științifice în favoarea schimbărilor climatice pe seama „cogniției culturale", procesul prin care noi toți – indiferent de preferințe politice – filtrăm informațiile în așa fel încât să ne protejăm „viziunea pe care o preferăm despre o societate mai bună." Dacă noile informații par să ne confirme această viziune, le acceptăm și le interiorizăm cu ușurință. Dacă ele ne amenință sistemul de convingeri, atunci creierul trece imediat la treabă și produce anticorpi intelectuali meniți să respingă invazia nedorită.[19]

Așa cum Kahan explica în *Nature*, „pentru oameni e deconcertant să creadă că un comportament pe care îl găsesc nobil este, în același timp, dăunător societății, iar comportamentul pe care îl găsesc josnic îi este benefic acesteia. Pentru că acceptarea unei astfel de idei ar duce la o ruptură între ei și semenii lor, ei au o predispoziție emoțională puternică de-a o respinge." Cu alte cuvinte, întotdeauna e mai ușor să negăm realitatea decât să permitem ca perspectiva noastră asupra lumii să fie zdruncinată, lucru adevărat atât în cazul staliniștilor înverșunați din perioada de vârf a epurărilor, cât și al libertarienilor care astăzi neagă schimbările climatice. Mai mult, și stângiștii sunt la fel de capabili să nege dovezile științifice incomode. Dacă conservatorii sunt apărătorii inerenți ai sistemului și, prin urmare, resping aspectele care contestă sistemul economic dominant, atunci majoritatea stângiștilor sunt scepticii inerenți ai sistemului, fiind astfel predispuși să privească cu rezerve orice vine de la corporații și de la guvern. Asta poate duce la un refuz al realității ce mai poate fi observat la cei care sunt convinși că firmele multinaționale de medicamente au mușamalizat legătura dintre vaccinurile pentru bolile copilăriei și autism. Indiferent ce dovezi sunt aduse pentru a le infirma teoriile, pentru acești cruciați ele sunt neesențiale – fiind doar expresia încercării sistemului de a-și masca vina.

Acest tip de raționament defensiv explică creșterea în prezent a intensității emoționale din jurul temei schimbărilor climatice. Nu mai departe de anul 2007, majoritatea oamenilor recunoșteau că schimbările climatice chiar se produc – doar că nu le prea păsa. (Când americanii sunt rugați să ierarhizeze preocupările politice în ordinea priorității, schimbările climatice încă ies mereu pe ultimul loc.)[21]

Dar astăzi există o cohortă importantă de votanți, în multe țări, cărora le pasă și sunt foarte înflăcărați, chiar obsesivi, în ceea ce privește schimbările climatice. Însă ce-și doresc ei este să le demaște ca fiind o „farsă" pusă la cale de liberali pentru a-i forța să-și schimbe becurile, să trăiască în comunități de tip sovietic și să renunțe la SUV-uri. Pentru acești susținători ai dreptei, opoziția față de schimbările climatice a devenit un punct central în sistemul lor de credințe, alături de taxele mici, dreptul de-a deține arme și opoziția față de avort. Acesta e motivul pentru care unii climatologi au declarat că au avut parte de același tip de hărțuire la care au fost supuși medicii care fac avorturi. În Bay Area, California, activiștii locali ai Tea Party au deranjat întâlnirile consiliului local la care se discutau strategii minore de durabilitate, pretinzând că acestea fac parte dintr-un complot susținut de ONU pentru a impune un guvern mondial. După cum spunea Heather Gass de la mișcarea Tea Party din East Bay într-o scrisoare deschisă adresată unei astfel de întruniri: „Într-o zi (în 2035), vă veți trezi în locuințe subvenționate de guvern, veți mânca alimente subvenționate de guvern, copiii voștri vor fi duși cu autobuzele guvernului la centre de îndoctrinare, în vreme ce voi veți avea o slujbă dată de guvern, la parter, într-un sat care servește ca punct de tranzit spre un oraș pentru că nu aveți mașină și cine știe unde se vor afla părinții voștri în vârstă, dar atunci va fi prea târziu! TREZIȚI-VĂ!!!!"[22]

E clar că ceva legat de subiectul schimbărilor climatice îi sperie foarte tare pe unii.

Adevăruri de neconceput

Trecând pe lângă șirul de mese așezate de sponsorii conferinței Heartland, nu e foarte greu să-ți dai seama ce se petrece. Fundația Heritage distribuie rapoarte, precum cei de la Institutul Cato și Institutul Ayn Rand. Mișcarea de negare a existenței schimbărilor climatice – departe de-a fi o adunare organică de oameni de știință „sceptici" – este în întregime o progenitură a rețelei ideologice ce se afișează aici, cea căreia i se pot atribui mare parte din meritele redesenării hărții ideologice mondiale în ultimele patru decenii. Într-un studiu din 2013 făcut de Riley Dunlap și de politologul Peter Jacques s-a observat că un izbitor procent de 72% dintre cărțile care neagă schimbările climatice, majoritatea publicate începând cu anii 1990, aveau legătură cu *think tank*-urile de dreapta, procent care ajunge la 87% dacă eliminăm cărțile publicate pe cheltuială proprie (care sunt tot mai frecvente).[23]

Multe dintre aceste instituții au fost create la sfârșitul anilor 1960 și începutul anilor 1970, când elitele mediului de afaceri din SUA se temeau că opinia publică se întorcea periculos de mult împotriva capitalismului și, dacă nu chiar spre socialism, atunci spre un keynesianism agresiv. În replică, aceștia au lansat o contrarevoluție, o mișcare intelectuală puternic finanțată, care susținea că lăcomia și urmărirea cu orice preț a obținerii de profit nu sunt rușinoase, aflându-se la baza speranței de-a produce cea mai importantă emancipare a omului din istorie. Sub acest stindard al eliberării, aceștia s-au luptat pentru politici precum reducerea impozitelor, comerțul liber, scoaterea la licitație a unor bunuri esențiale aflate în proprietatea statului, de la telefoane la energie și la apă – proces cunoscut în cea mai mare parte a lumii ca „neoliberalism".

La sfârșitul anilor 1980, la un deceniu de când Margaret Thatcher se afla la putere în Marea Britanie și Ronald Reagan în SUA, iar comunismul se prăbușea, acești războinici ideologici erau pe punctul să se declare victorioși: istoria se încheiase în mod

oficial și, după cum spusese Thatcher în mod repetat, nu exista „nicio alternativă" la fundamentalismul lor, al pieței. Încrezători, au trecut la următoarea lor sarcină, aceea de-a impune sistematic proiectul de liberalizare corporatistă în toate țările care anterior i se opuseseră, sarcină care, de obicei, a fost dusă la bun sfârșit mai ales în contextul tulburărilor politice și al crizelor economice pe scară largă, fiind ulterior consolidată prin acorduri de liber schimb și prin apartenența la Organizația Mondială a Comerțului.

Totul a mers ca pe roate. Proiectul a reușit chiar să supraviețuiască, mai mult sau mai puțin, colapsului financiar din 2008 provocat în mod direct de un sector bancar care fusese eliberat de multitudinea de reglementări împovărătoare și de supraveghere. Dar pentru cei adunați aici, la conferința Heartland, schimbările climatice reprezintă o altfel de amenințare. Nu e vorba despre preferințele politice ale republicanilor și ale democraților; e vorba despre limitele fizice ale atmosferei și ale oceanului. Dacă previziunile sumbre făcute de IPCC nu sunt contestate, iar modul în care acționăm acum chiar ne conduce direct spre situații care vor pune civilizația noastră în pericol, atunci implicațiile sunt evidente: cruciada ideologică creată în *think tank*-uri precum Heartland, Cato și Heritage va trebuie să se încheie brusc. Nici diversele încercări de-a frâna măsurile împotriva schimbărilor climatice și a le integra logicii pieței (comercializarea emisiilor de carbon*, compensarea emisiilor de dioxid de carbon,** transformarea în bani a „serviciilor" naturii) nu i-au păcălit pe acești credincioși înfocați. Ei știu foarte bine că economia noastră este una globală, care e creată și complet dependentă de arderea combustibililor fosili și că o astfel de dependență profundă nu poate fi schimbată prin câteva mecanisme de piață blânde. Este nevoie de intervenții dure: interzicerea activităților poluante, subvenționarea masivă a alternativelor ecologice, sancționarea severă a încălcărilor, taxe noi, programe noi de lucrări publice, anularea privatizărilor – și lista de atrocități ideologice poate continua. Pe scurt, tot ceea ce aceste *think tank*-uri – care au fost întotdeauna portavocea publică a intereselor unor companii mult mai puternice – au atacat vehement vreme de zeci de ani.

Mai e și problema „echității la nivel mondial" care tot apare în negocierile privind clima. Dezbaterea pe marginea echității se bazează pe faptul științific simplu că încălzirea globală e provocată de acumularea de gaze cu efect de seră în atmosferă în decursul a două secole. Asta înseamnă că țările care un avut un avans mare în industrializare au emis mai multe gaze decât majoritatea celorlalte. Și totuși, multe dintre țările care au emis cel mai puțin sunt primele și cel mai rău lovite de efectele schimbărilor climatice (ca rezultat al ghinionului geografic, precum și al vulnerabilităților specifice provocate de sărăcie). Pentru a aborda această inechitate structurală într-o manieră care să convingă țările cu dezvoltare rapidă, cum ar fi China și India, să nu destabilizeze sistemul climatic global, emițătorii inițiali, precum SUA și Europa, vor trebui să-și asume prima dată o mare responsabilitate. Și, evident, vor fi necesare transferuri importante de resurse și tehnologii pentru a lupta cu sărăcia cu ajutorul unor echipamente cu emisii reduse de dioxid de carbon. La asta s-a referit Angélica

---

* Formă de comercializare a emisiilor de carbon prin care o țară care are mai multe emisii de carbon poate achiziționa dreptul de-a emite mai mult, iar o țară care are mai puține emisii își poate vinde dreptul de-a emite dioxid de carbon celeilalte țări (*n.t.*)

** Reducere a emisiilor de dioxid de carbon sau a gazelor cu efect de seră realizată pentru a compensa o emisie făcută în altă parte (*n.t.*)

Navarro Llanos, negociatorul Boliviei pe probleme de climă, când a cerut un plan Marshall pentru Pământ. Iar acest tip de redistribuire a bogăției reprezintă una dintre cele mai grave delicte de gândire într-un loc ca Institutul Heartland.

Lor li se pare că până și combaterea schimbărilor climatice în propria țară seamănă suspect de mult cu o măsură socialistă; toate apelurile de-a se crea locuințe în blocuri la prețuri accesibile și un nou sistem de transport public sunt, evident, doar moduri indirecte de a-i subvenționa pe săracii care n-o merită. Nu contează ce înseamnă acest război dus împotriva dioxidului de carbon pentru însăși premisa comerțului liber la nivel mondial, care insistă că distanța geografică e o simplă ficțiune ce urmează să fie depășită de camioanele diesel Walmart și de navele pentru containere ale companiei Maersk.

Însă, mai importantă decât toate acestea, e teama lor profundă că, în cazul în care sistemul de piață liberă a declanșat într-adevăr procese fizice și chimice care, dacă sunt lăsate să continue fără a fi controlate, amenință o mare parte a omenirii la un nivel existențial, atunci întreaga lor cruciadă de răscumpărare morală a capitalismului a fost în van. Când sunt atâtea în joc, devine evident că, la urma urmei, lăcomia nu e chiar așa de bună. Asta se află în spatele intensificării negării schimbărilor climatice în rândul conservatorilor înverșunați: aceștia au ajuns să înțeleagă că, odată ce vor recunoaște că schimbările climatice sunt reale, vor pierde principala bătălie ideologică a vremurilor noastre: dacă trebuie să planificăm și să ne gestionăm societățile pentru ca acestea să ne reflecte obiectivele și valorile sau dacă această sarcină poate fi lăsată pe seama magiei pieței.

Imaginați-vă, pentru un moment, cum i se par toate acestea unui tip ca președintele Heartland, Joseph Bast, un cercetător bărbos jovial care a studiat economia la Universitatea din Chicago și care mi-a spus într-un interviu că menirea lui este „să elibereze oamenii de tirania altor oameni".[24] Pentru Bast, combaterea schimbărilor climatice pare a fi sfârșitul lumii. Nu este așa, sau cel puțin n-ar trebui să fie, dar, din toate punctele de vedere, reducerea drastică, bazată pe date științifice, a emisiilor de gaze este sfârșitul lumii *sale*. Schimbările climatice distrug eșafodajul ideologic pe care se întemeiază conservatorismul contemporan. Un sistem de credințe care denigrează acțiunea colectivă și declară război tuturor reglementărilor ce vizează corporațiile și tuturor bunurilor publice pur și simplu nu poate accepta o problemă care necesită o acțiune colectivă la o scară fără precedent și o frânare dramatică a forțelor pieței care sunt responsabile, în mare parte, pentru crearea și aprofundarea crizei.

Iar pentru mulți conservatori, în special cei religioși, provocarea e și mai profundă, ea amenințându-le nu doar credința în piețe, ci credințe culturale esențiale legate de menirea oamenilor pe pământ. Suntem noi stăpâni, aflați aici pentru a supune și domina, sau suntem doar o specie printre multe altele, la mila unor puteri mai complexe și imprevizibile decât ar putea crea cele mai puternice computere? După cum spune Robert Manne, politolog la Universitatea La Trobe din Melbourne, schimbările climatice sunt pentru mulți dintre conservatori „un afront adus celei mai profunde și mai prețuite credințe fundamentale: capacitatea și chiar dreptul «omenirii» de a supune Pământul și toate fructele sale și «de a lua în stăpânire» Natura." Pentru acești conservatori, remarcă el, „o astfel de idee nu este doar greșită. Este intolerabilă și profund ofensatoare. Cei care predică această doctrină trebuie combătuți și chiar denunțați."[25]

Și chiar sunt denunțați, cu cât mai personal, cu atât mai bine – fie că e vorba de fostul vicepreședinte Al Gore, pentru vilele sale, sau renumitul climatolog James

Hansen, pentru tarifele pe care le încasează pentru aparițiile publice. Apoi, există și „Climategate", un scandal fabricat, în care e-mail-urile unor climatologi au fost sparte, iar conținutul lor a fost denaturat de către cei de la Institutul Heartland și de aliații lor, care au susținut că au găsit dovezi cum că datele au fost manipulate (oamenii de știință au fost disculpați în repetate rânduri). În 2012, Institutul Heartland a avut probleme când a derulat o campanie cu niște afișe în care cei care cred în existența schimbărilor climatice („warmists" în jargonul contestatarilor) au fost comparați cu Charles Manson, liderul criminal al unei secte, și cu criminalul în serie Ted Kaczynski, numit și Unabomber. „Eu încă mai cred în Încălzirea Globală. Și tu?" scria cu litere roșii îngroșate pe primul afiș, sub o fotografie a lui Kaczynski. Pentru cei de la Institutul Heartland, negarea dovezilor științifice ce susțin existența schimbărilor climatice face parte dintr-un război, iar ei acționează în consecință.[26]

Mulți contestatari recunosc deschis că neîncrederea lor în știință a apărut din teama profundă că, dacă schimbările climatice sunt reale, implicațiile politice ar fi catastrofale. După cum a subliniat James Delingpole, blogger britanic și vorbitor regulat la Heartland, „ecologismul modern vehiculează cu succes multe dintre cauzele dragi stângii: redistribuirea bogăției, impozite mai mari, intervenția sporită a guvernului, reglementări". Președintele Heartland, Joseph Bast, o spune și mai pe șleau. Pentru stânga, „schimbările climatice sunt subiectul perfect... Este motivul pentru care ar trebui să facem tot ceea ce [stânga] a vrut oricum să facă."[27]

Bast, care nu e la fel de fudul ca majoritatea contestatarilor, e la fel de sincer când vine vorba de faptul că el și colegii săi nu s-au implicat în subiectul schimbărilor climatice pentru c-ar fi descoperit hibe în datele științifice. Mai degrabă au fost alarmați de implicațiile economice și politice ale acestor date și și-au propus să le infirme. „Când ne uităm la această problemă, zicem «aceasta este rețeta pentru o creștere masivă a puterii guvernului»", mi-a spus Bast, concluzionând că, „înainte de-a face acest pas, haideți să mai aruncăm o privire la datele științifice. Deci, grupurile conservatoare și liberale, cred, s-au gândit și au spus: «să nu le acceptăm pur și simplu ca pe un lucru cert; haideți să cercetăm și noi»."[28]

Nigel Lawson, fost ministru de finanțe în guvernul lui Margaret Thatcher, care a declarat că „verdele este noul roșu", a urmat o traiectorie intelectuală similară. Lawson se mândrește că a privatizat active britanice cheie, a redus impozitele bogaților și a redus puterea marilor sindicate. Dar schimbările climatice creează, în cuvintele sale, „o nouă justificare pentru amestec, intervenție și reglementare". Trebuie să fie o conspirație, conchide el, inversarea teleologică clasică dintre cauză și efect.[29]

Mișcarea celor care contestă existența schimbărilor climatice e plină de personaje care folosesc, la rândul lor, aceleași îmbârligături intelectuale. E vorba de fizicienii mai în vârstă, cum ar fi S. Fred Singer, care a dezvoltat tehnologii destinate rachetelor armatei SUA și care vede în reglementările privind emisiile de gaze un ecou distorsionat al comunismului împotriva căruia a luptat în timpul Războiului Rece (după cum au arătat într-o manieră concludentă Naomi Oreskes și Erik Conway în *Merchants de Doubt*). Pe aceeași linie se situează și fostul președinte ceh Vaclav Klaus, care a vorbit la o conferință despre climă organizată de Heartland pe vremea când încă era șeful statului. Lui Klaus, a cărui carieră a început în timpul regimului comunist, schimbările climatice par să-i fi reamintit dureros de Războiul Rece. El compară încercările de-a preveni încălzirea globală cu „ambițiile puterii comuniste centrale de-a

controla întreaga societate" și spune: „Pentru cineva care și-a petrecut cea mai mare parte a vieții în epoca «nobilă» a comunismului, acest lucru e imposibil de acceptat."[30]

E de înțeles că, din punctul lor de vedere, realitatea științifică a schimbărilor climatice trebuie să pară extraordinar de nedreaptă. La urma urmei, cei prezenți la conferința Heartland au crezut că au câștigat aceste războaie ideologice – chiar dacă nu în mod cinstit. Acum, cercetările științifice legate de schimbările climatice schimbă totul: cum poți câștiga o dispută împotriva intervenției guvernului când viața pe planeta noastră depinde de această intervenție? Pe termen scurt, s-ar putea argumenta că aceste costuri economice necesare pentru luarea de măsuri sunt mai mari decât cele produse de efectele schimbărilor climatice apărute pe parcursul mai multor decenii (iar unii economiști neoliberali, folosindu-se de analiza cost-beneficiu și de „deducerile" viitoare, folosesc de zor aceste argumente). Dar oamenilor nu le place să știe că viața copiilor lor e „dedusă" de cineva într-un tabel Excel, și au o aversiune morală față de ideea de-a lăsa țările să dispară pentru că salvarea lor ar fi prea costisitoare.

De aceea, luptătorii ideologici care s-au adunat la Marriott au ajuns la concluzia că nu există decât o singură modalitate de-a elimina o amenințare atât de mare, și anume să susții că mii și mii de oameni de știință mint și că schimbările climatice sunt o farsă elaborată minuțios. Că furtunile nu sunt tot mai puternice, ci doar așa ni se par nouă. Și dacă sunt cu adevărat mai puternice, asta n-are legătură cu ceea ce fac – sau ar putea să nu mai facă – oamenii. Cu alte cuvinte, ei neagă realitatea, pentru că implicațiile acestei realități sunt, pur și simplu, de neconceput.

Iată un adevăr incomod: cred că acești ideologi înverșunați înțeleg semnificația reală a schimbărilor climatice mai bine decât majoritatea acelor „warmists" de centru care încă susțin că soluția poate fi una treptată și nedureroasă și că nu trebuie să pornim la război împotriva nimănui, inclusiv a companiilor de combustibili fosili. Înainte de-a continua, permiteți-mi să spun răspicat: după cum au demonstrat 97% dintre oamenii de știință, cei de la Institutul Heartlande se înșală amarnic când vine vorba de datele științifice. Dar când vine vorba de *consecințele* politice și economice ale acestor descoperiri științifice, în special genul de schimbări profunde necesare nu doar în ceea ce privește consumul de energie, ci chiar logica ce stă la baza economiei noastre liberalizate și orientate spre profit, ei știu exact cum stau lucrurile. Contestatarii înțeleg greșit o grămadă de aspecte (nu, nu e vorba de un complot comunist; socialismul autoritar de stat a fost, după cum vom vedea, extrem de dăunător pentru mediu și a recurs la extrageri într-o manieră sălbatică), dar, când vine vorba de anvergura și profunzimea schimbărilor necesare pentru a evita catastrofa, au perfectă dreptate.

Chestiunea banilor

Când ideologiile puternice sunt contestate de dovezi serioase din lumea reală, rareori acestea dispar cu totul. Mai degrabă, devin marginale, ca niște culte. Întotdeauna rămâne o mână de credincioși care-și spun unul altuia că problema nu a fost ideologia, ci liderii slabi care n-au aplicat regulile cu suficientă rigoare. (Dumnezeu știe că încă mai există câteva astfel de grupușoare în extrema stângă neo-stalinistă.) În acest moment din istorie – după prăbușirea Wall Streetului din 2008 și în mijlocul mai multor crize ecologice – fundamentaliștii pieței libere ar trebui, pe bună dreptate, să fie reduși la un statut irelevant similar, lăsați să dezmierde în anonimat exemplarele

din *Freedom to Choose* a lui Milton Friedman* și *Atlas Shrugged* a lui Ayn Rand**. Aceștia sunt salvați de la o astfel de soartă umilitoare doar pentru că ideile lor despre liberalizarea corporațiilor, chiar dacă s-a demonstrat că sunt în conflict cu realitatea, sunt atât de profitabile pentru miliardarii lumii, încât sunt întreținute de *think tank*-uri, de oameni ca Charles și David Koch, proprietarii Koch Industries, gigantul energetic diversificat și corupt, și de ExxonMobil.

De exemplu, potrivit unui studiu recent, *think tank*-urile care îmbrățișează negaționismul și alte grupuri de sprijin care alcătuiesc ceea ce sociologul Robert Brulle numește „contra-mișcarea schimbărilor climatice" atrag împreună peste 900 de milioane de dolari pe an pentru proiectele lor ce vizează o serie de cauze de dreapta, cea mai mare parte sub formă de „bani negri" – fonduri de la fundații conservatoare, ale căror surse nu pot fi identificate cu exactitate.[31]

Asta trimite la limitele unor teorii precum cea a cogniției culturale, care se concentrează exclusiv asupra psihologiei individuale. Contestatarii nu doar că-și protejează propriile perspective asupra lumii – ei protejează interese politice și economice puternice care au avut mult de câștigat de pe urma felului în care Heartland și alții au parazitat dezbaterea pe tema schimbărilor climatice. Legăturile dintre contestatari și acele interese sunt bine cunoscute și bine documentate. Heartland a primit peste un milion de dolari de la ExxonMobil și de la fundații care au legături cu frații Koch și de la finanțatorul conservator Richard Mellon Scaife, acum decedat. Nu se știe cât de mulți bani primește *think tank*-ul de la companii, fundații și persoane fizice cu legături în industria de combustibili fosili, fiindcă Heartland nu publică numele donatorilor, susținând că această informație ar distrage atenția de la „valoarea pozițiile noastre." Scurgerile de documente interne au arătat că unul dintre cei mai mari donatori ai Institutului Heartland este anonim – un individ misterios care a dat peste 8,6 milioane de dolari pentru a sprijini în mod expres atacurile *think tank*-ului la adresa dovezilor științifice ce susțin existența schimbărilor climatice.[32]

Între timp, oamenii de știință care prezintă la conferințele Heartland sunt aproape la fel de îngropați în dolari proveniți din comerțul cu combustibilii fosili, că practic poți simți mirosul de fum. Pentru a da doar două exemple, Patrick Michaels de la Institutul Cato, care a dat tonul conferinței din 2011, a declarat odată pentru CNN că 40% din veniturile companiei sale de consultanță provin de la companii petroliere (și Cato a primit finanțare de la ExxonMobil și de la fundațiile familiei Koch). O anchetă făcută de Greenpeace ce viza un alt vorbitor la conferință, astrofizicianul Willie Soon, a arătat că, între 2002 și 2010, noile sale proiecte de cercetare au fost finanțate în procent de 100% din bani proveniți din combustibilii fosili.[33]

Persoanele plătite să răspândească punctele de vedere ale acestor oameni de știință – pe bloguri, în editoriale, în apariții televizate – sunt pe statele de plată ale acelorași surse. Banii proveniți de la marile companii petroliere finanțează Comisia pentru un viitor constructiv, care găzduiește site-ul lui Marc Morano și finanțează Competitive Enterprise Institute, care găzduiește opiniile lui Chris Horner. Într-un articol din *The Guardian* din februarie 2013 se arăta că, între 2002 și 2010, o rețea de miliardari anonimi din SUA a donat aproape 120 milioane dolari pentru „grupările care au aruncat umbre de îndoială asupra datelor științifice din spatele schimbărilor

* Milton Friedman, *Libertatea de a alege*, Editura Publica, București, 2009 (*n.t.*)
** Ayn Rand, *Revolta lui Atlas*, Editura Cartier, Chișinău, 2014 (*n.t.*)

climatice... finanțare care a declanșat o reacție conservatoare împotriva planurilor referitoare la mediu ale lui Barack Obama, ceea ce a distrus șansele ca în Congres să să ia măsuri privind schimbările climatice."[34]

N-avem de unde să știm cum contribuie acești bani la formarea opiniilor celor care-i primesc sau dacă contribuie în vreun fel. Știm însă că, dacă ai o miză economică importantă în economia combustibililor fosili, ești înclinat să contești existența schimbărilor climatice, indiferent de afilierea politică. De exemplu, singurele zone din SUA unde opiniile referitoare la schimbările climatice sunt mai puțin împărțite din punct de vedere politic sunt regiunile foarte dependente de extracția de combustibili fosili, precum regiunea Appalachia, unde se extrage cărbune, și coasta Golfului Mexic. Acolo, republicanii contestă încă schimbările climatice într-un număr covârșitor, așa cum o fac în întreaga țară, dar și mulți dintre vecinii lor democrați fac la fel (în unele zone din Appalachia, doar 49% dintre democrați cred în schimbările climatice produse de om, comparativ cu 72–77% în alte părți ale țării). Și în Canada există astfel de diferențe între regiuni: în Alberta, unde veniturile sunt în creștere datorită nisipurilor bituminoase, doar 41% din locuitorii au declarat în sondaje că oamenii contribuie la schimbările climatice. În Canada Atlantică, care n-a avut parte de beneficii atât de extravagante de pe urma extracției de combustibili fosili, 68% dintre respondenți spun ca oamenii sunt responsabili de încălzirea planetei.[35]

O tendință asemănătoare poate fi observată și în rândul oamenilor de știință. În timp ce 97% dintre climatologii activi cred că oamenii sunt o cauză majoră a schimbărilor climatice, procentele sunt total diferite în ceea ce-i privește pe „geologii economici" – oamenii de știință care studiază formațiunile naturale pentru ca acestea să poată fi exploatate comercial de către industriile extractive. Doar 47% dintre acești oameni de știință cred în schimbările climatice provocate de om. Concluzia este că toți suntem înclinați să negăm atunci când adevărul este prea costisitor – emoțional, intelectual sau financiar. După cum spunea Upton Sinclair într-o observație celebră: „Este dificil să faci pe cineva să priceapă un lucru, când el e plătit ca să nu-l priceapă!"[36]

Planul B: cum să te îmbogățești de pe urma încălzirii planetei

Una dintre cele mai interesante descoperiri ale numeroaselor studii recente cu privire la percepțiile asupra climei e legătura clară între refuzul de-a accepta dovezile științifice care demonstrează existența schimbărilor climatice și statutul social și economic privilegiat. Într-un număr covârșitor, contestatarii schimbărilor climatice nu sunt doar conservatori, ci și albi și de sex masculin, un grup cu venituri peste medie. Aceștia sunt mai predispuși decât alți adulți să fie foarte încrezători în propriile opinii, indiferent cât de false ar fi. Într-o mult-discutată lucrare pe tema asta, scrisă de sociologii Aaron McCright și Riley Dunlap (cu un titlu memorabil, *Cool Dudes*), s-a demonstrat că sunt de șase ori mai multe șanse ca bărbații conservatori albi care s-au declarat convinși că au înțeles încălzirea globală să creadă că schimbările climatice „nu se vor produce niciodată" decât în cazul celorlalți adulți intervievați. McCright și Dunlap oferă o explicație simplă pentru această discrepanță: „bărbații conservatori albi au ocupat în mod disproporționat poziții de putere în sistemul nostru economic. Având în vedere costurile provocării pe care schimbările climatice o reprezintă pentru sistemul economic capitalist industrial, n-ar trebui să ne surprindă apariția unor poziții

vehemente, care justifică sistemul, menite să conteste schimbările climatice, din partea bărbaților conservatori albi."[37]

Dar statutul economic și social relativ privilegiat al contestatarilor nu înseamnă doar că aceștia vor avea mai mult de pierdut din cauza schimbărilor sociale și economice profunde; le oferă un motiv să fie mai vehemenți cu privire la riscurile legate de schimbările climatice în cazul în care opiniile lor contrare s-ar dovedi false. Am înțeles asta ascultând un alt vorbitor de la conferința Heartland, care a dat dovadă de lipsă totală de empatie pentru victimele schimbărilor climatice. Larry Bell (arhitectul spațial) a provocat râsul când a spus că un pic de căldură nu e chiar așa de rea: „M-am mutat intenționat la Houston!" (Houstonul era, în acel moment, lovit de ceea ce s-a dovedit a fi cea mai gravă secetă din istoria Texasului.) Geologul australian Bob Carter a afirmat că „din perspectivă umană, lumea o duce de fapt mai bine în vremuri mai calde." Iar Patrick Michaels a spus că oamenii îngrijorați de schimbările climatice ar trebui să facă ce-au făcut francezii după valul de căldură devastator din Europa din 2003 care a ucis aproape 15.000 de oameni doar în Franța: „au descoperit Walmartul și aerul condiționat."[38]

Am ascultat aceste remarci spirituale în timp ce aproximativ 13 milioane de oameni din Cornul Africii sufereau de foame pe pământul pârjolit. Tipul acesta de nepăsare există în rândul contestatarilor datorită convingerii lor ferme că, dacă se înșală în privința dovezilor științifice, încălzirea cu câteva grade nu este un subiect care ar trebui să-i îngrijoreze pe oamenii bogați din țările industrializate.* („Când plouă, ne adăpostim. Când e cald, stăm la umbră", a explicat congresmanul de Texas, Joe Barton, la o audiere în subcomisia de energie și mediu.)[39]

În ceea ce-i privește pe restul, ei bine, ei n-ar trebui să stea cu mâna întinsă, ci ar trebui să se apuce de făcut bani. (Ce contează că Banca Mondială a avertizat într-un raport din 2012 că în țările sărace costul crescut al furtunilor, secetei și inundațiilor este deja atât de mare, încât „amenință să dea peste cap decenii întregi de dezvoltare durabilă".) Când l-am întrebat pe Patrick Michaels dacă țările bogate au responsabilitatea de-a ajuta țările sărace să plătească pentru mijloacele costisitoare de adaptare la un climat mai cald, el a izbucnit în râs: nu există niciun motiv pentru a oferi resurse acelor țări „pentru că, dintr-un motiv sau altul, sistemul lor politic este incapabil de-a se adapta." Adevărata soluție, a afirmat el, este și mai mult comerț liber.[40]

Cu siguranță Michaels știe că e puțin probabil ca pe insularii ale căror țări dispar să-i ajute comerțul liber, la fel cum, fără îndoială, e conștient că majoritatea oamenilor de pe planetă care sunt cel mai afectați de căldură și secetă nu-și rezolvă problemele dacă își cumpără pe datorie un aparat de aer condiționat. Iar în acest punct întâlnirea dintre ideologia extremă și contestarea schimbărilor climatice devine cu adevărat periculoasă. Nu e vorba doar că acești „tipi cool" contestă dovezile științifice pentru că amenință să le distrugă perspectiva asupra lumii, bazată pe dominare. Ci că perspectiva lor asupra lumii le oferă instrumentele intelectuale pentru a elimina segmente largi de populație și de-a raționaliza profitul obținut de pe urma dezastrului.

---

* Această încredere se bazează, în mare parte, pe o iluzie. Deși cei foarte bogați își vor putea cumpăra protecția pentru o perioadă scurtă, chiar și cea mai bogată națiune de pe planetă poate sucomba când se confruntă cu un șoc puternic (după cum a demonstrat-o uraganul Katrina). Nicio societate, indiferent cât e de bine finanțată sau condusă, nu se poate adapta cu adevărat la dezastre naturale de proporții când acestea se succed cu repeziciune.

Recunoașterea amenințării pe care o reprezintă această atitudine care elimină empatia – pe care teoreticienii culturali o descriu ca fiind „ierarhică" și „individualistă" – este o chestiune extrem de urgentă, fiindcă schimbările climatice ne vor pune la încercare moralitatea mai mult ca niciodată. Camera de Comerț a SUA, în încercarea de-a împiedica Agenția pentru Protecția Mediului să reglementeze emisiile de dioxid de carbon, a susținut într-o petiție că, în cazul producerii încălzirii globale, „populațiile se vor obișnui cu o climă mai caldă printr-o serie de modalități de adaptare comportamentale, fiziologice și tehnologice."[41]

Aceste modalități de adaptare mă îngrijorează cel mai mult. Cu excepția cazului în care cultura noastră trece printr-o schimbare fundamentală a valorilor care ne guvernează, cum am putea crede că ne vom „adapta" la statutul de oameni lăsați fără locuință și fără loc de muncă de dezastre naturale tot mai grave și mai frecvente? Cum îi vom trata pe cei refugiați din fața calamităților, care vor sosi pe țărmurile noastre în bărci găurite? Cum vom face față când apa potabilă și mâncarea vor fi din ce în ce mai greu de găsit?

Cunoaștem răspunsurile pentru că procesul a început deja. Lupta corporațiilor pentru resurse naturale va deveni mai rapace, mai violentă. Terenul arabil din Africa va fi confiscat în continuare pentru a oferi hrană și combustibil națiunilor bogate, declanșând o nouă etapă a jafului neocolonial abătut asupra celor mai jefuite locuri de pe pământ (după cum o dovedește cu vârf și îndesat jurnalistul Christian Parenti în *Tropic of Chaos*). Când căldura și furtunile violente vor șterge de pe fața pământului ferme mici și sate de pescari, terenul va fi predat marilor dezvoltatori pentru a construi mega-porturi, stațiuni de lux și ferme industriale. Odată ce locuitorii din mediul rural ce reușesc să se întrețină singuri își vor pierde pământul, ei vor fi îndemnați să se mute în mahalale urbane din ce în ce mai aglomerate – pentru siguranța lor, li se va spune. Seceta și foametea vor fi folosite în continuare ca pretexte pentru a impune pe piață semințele modificate genetic, ceea ce va duce la o și mai mare îndatorare a fermierilor.[42]

Națiunile bogate își vor proteja orașele importante cu diguri costisitoare și bariere împotriva furtunilor, lăsând zone vaste de coastă locuite de oameni săraci și băștinași în voia furtunilor și a apelor în creștere. Putem proceda astfel la scară planetară, folosind mijloace tehnologice care să reducă temperaturile globale, ale căror riscuri vor fi și mai mari pentru cei care locuiesc la tropice decât pentru cei din Nordul Global (mai multe despre asta mai încolo). Și, în loc să recunoaștem că le suntem datori imigranților siliți să-și părăsească pământurile din cauza acțiunilor (și inacțiunilor) noastre, guvernele noastre vor construi și mai multe fortărețe high-tech și vor adopta legi anti-imigrație chiar mai draconice. Și, în numele „securității naționale", vom interveni în conflictele de peste hotare pentru apă, petrol și teren arabil sau vom declanșa chiar noi aceste conflicte. Pe scurt, cultura noastră va face ceea ce deja face, doar că mai brutal și cu mai multă barbarie pentru că așa e construit sistemul nostru.

În ultimii ani, destul de multe corporații multinaționale au început să vorbească deschis despre impactul pe care schimbările climatice l-ar putea avea asupra lor, iar societățile de asigurări urmăresc îndeaproape și discută despre frecvența crescută a dezastrelor majore. Directorul Swiss Re Americas a recunoscut, de exemplu, că „schimbările climatice nu ne lasă să dormim", în timp ce companii precum Starbucks și Chipotle au semnalizat pericolul impactului pe care fenomenele meteo extreme l-ar putea avea asupra disponibilității ingredientelor-cheie. În iunie 2014, proiectul Risky Business, condus de miliardarul și fostul primar al New Yorkului Michael Bloomberg,

precum și de fostul secretar al trezoreriei americane, Henry Paulson, și de fondatorul fondului de investiții și filantropul ecologist, Tom Steyer, a avertizat că schimbările climatice vor costa economia SUA miliarde de dolari în fiecare an doar prin distrugerile provocate de-a lungul coastei de creșterea nivelului mării și că lumea corporatistă trebuie să ia în serios această amenințare, precum și celelalte amenințări ale schimbărilor climatice.[43]

Genul acesta de informații este adesea identificat cu sprijinul pentru măsuri ferme de prevenire a producerii încălzirii. N-ar trebui să se întâmple asta. Doar pentru că unele companii sunt dispuse să recunoască efectele probabile ale schimbărilor climatice nu înseamnă că sprijină măsurile agresive care ar reduce semnificativ aceste riscuri prin menținerea sub 2 grade a încălzirii. În SUA, de exemplu, lobby-ul făcut de companiile de asigurare a fost, de departe, sectorul corporatist cel mai vocal cu privire la impacturile ce vor crește, iar companii mai mari au angajat echipe de climatologi care să le ajute să se pregătească pentru dezastrele ce vor urma. Cu toate acestea, industria n-a făcut prea multe pentru a promova politici mai agresive împotriva schimbărilor climatice – dimpotrivă, multe companii și grupuri comerciale au finanțat intens *think tank*-urile care au creat mișcarea de contestare a schimbărilor climatice.[44]

De ceva timp, această dinamică aparent contradictorie se întâlnește și în diferite departamente ale Institutului Heartland. Cea mai importantă instituție care contestă schimbările climatice găzduiește ceea ce se numește Centrul pentru Finanțe, Asigurări și Imobiliare. Până în mai 2012, acesta a fost purtătorul de cuvânt al industriei asigurărilor, condus de conservatorul Eli Lehrer, cu relații la Washington. Însă ce-l deosebește pe Lehrer de colegii săi de la Heartland e faptul că e dispus să spună răspicat că „schimbările climatice sunt, în mod evident, reale și în mare măsură provocate de oameni. Nu prea cred că aceste două aspecte pot fi contestate în mod serios."[45]

Așa că în vreme ce colegii săi de la Heartland organizau conferințe la nivel mondial concepute special pentru a crea iluzia unei dezbateri științifice serioase, departamentul lui Lehrer colabora cu lobby-ul companiilor de asigurări pentru a le proteja interesele într-un viitor marcat de haos climatic. Potrivit lui Lehrer: „În general, nu există niciun conflict major, zilnic" între munca sa și cea a colegilor care contestă schimbările climatice.[46] Asta pentru că ce-au dorit multe dintre companiile de asigurări de la Heartland n-au fost măsuri de prevenire a haosului climatic, ci mai degrabă politici care să le garanteze sau chiar să le sporească veniturile, indiferent de condițiile meteo. Asta înseamnă scoaterea guvernului din industria de asigurări subvenționate, ceea ce le dă companiilor o mai mare libertate de-a crește ratele și bonificațiile și de-a renunța la clienții din zonele cu risc ridicat, precum și de-a lua alte măsuri specifice „pieței libere".

În cele din urmă, Lehrer s-a retras din Institutul Heartland după ce *think tank*-ul a lansat campania publicitară în care îi compara pe cei care cred în schimbările climatice cu niște criminali în serie. De vreme ce printre cei care cred în schimbările climatice se numără și companiile de asigurare care au finanțat cu generozitate Institutul Heartland, isprava nu le-a prea convenit. Totuși, Eli Lehrer s-a grăbit să sublinieze într-un interviu că neînțelegerile au ținut de relațiile publice, nu de politici. „Politicile publice pe care le susține Heartland sunt, în general, unele cu care eu sunt de acord", a spus el.[47] În realitate, activitatea lor a fost mai mult sau mai puțin compatibilă. Departamentul contestatar din Heartland a făcut tot posibilul să arunce atâta îndoială asupra dovezilor științifice, încât a contribuit la paralizarea tuturor încercărilor serioase de reglementare a emisiilor cu efect de seră, iar companiile de

asigurări au promovat politici care să le permită corporațiilor să aibă profit indiferent de efectele pe care aceste emisii le au în lume.

Asta arată ce se află cu adevărat în spatele atitudinii relaxate în privința schimbărilor climatice, fie că se exprimă ca o contestare a dezastrului sau ca un capitalism al dezastrului. Cei implicați nu ezită să se implice în aceste jocuri cu mize mari, fiind convinși că ei și ai lor vor fi protejați de ravagiile în cauză, cel puțin pentru încă o generație.

La scară largă, multe simulări climatice regionale prezic că țările bogate – majoritatea aflate la latitudini mari – vor avea parte de anumite beneficii economice de pe urma unei clime puțin mai calde, de la sezoane agricole mai lungi, la acces la rute comerciale mai scurte prin topirea gheții arctice. În același timp, bogații din aceste regiuni deja găsesc modalități tot mai complicate de-a se proteja de viitoarele fenomene meteo extreme. Impulsionate de evenimente precum Uraganul Sandy, noi proiecte imobiliare de lux promovează, pentru potențialii clienți, infrastructura privată împotriva dezastrelor – de la iluminat de urgență, la pompe și generatoare alimentate cu gaze naturale (în cazul unui nou condominiu din Manhattan), la diguri de patru metri împotriva inundațiilor și camere etanșe precum cele din submarine. Așa cum a declarat Stephen G. Kliegerman, directorul de marketing al Halstead Property, pentru *The New York Times*: „Cred că cumpărătorii sunt dispuși să plătească pentru a se asigura într-o oarecare măsură că nu vor suferi mari neplăceri în caz de dezastru natural."[48]

Multe dintre marile corporații au propriile lor generatoare de rezervă pentru a avea electricitate pe perioada unor pene de curent extinse (cum s-a întâmplat la Goldman Sachs în timpul Uraganului Sandy, în ciuda faptului că de fapt n-au rămas fără curent); au capacitatea de a se proteja cu saci de nisip (ceea ce și Goldman a făcut înainte de Sandy); și au propriile echipe speciale de meteorologi (FedEx). Companiile de asigurări din SUA au început chiar să trimită echipe private de pompieri la clienții de elită atunci când vilele lor din California și Colorado sunt amenințate de incendii, un serviciu „de lux" conceput de AIG.[49]

Între timp, sectorul public continuă să se prăbușească, în mare parte din cauza muncii asidue a războinicilor prezenți la conferința Heartland. Ei sunt, la urma urmei, promotorii zeloși ai demolării statului, a căror ideologie a erodat atâtea zone ale sferei publice, inclusiv pregătirea împotriva dezastrelor. Acestea sunt vocile care au pus bucuroase criza bugetului federal în cârca statelor și municipalităților, care, la rândul lor, îi fac față prin nealocarea de fonduri pentru repararea podurilor sau înlocuirea autospecialelor de stins incendii. Agenda „libertății", pe care ei încearcă cu disperare s-o protejeze de dovezile științifice, este unul dintre motivele pentru care societățile vor fi mai puțin pregătite să facă față dezastrelor când acestea se vor produce.

Pentru o lungă perioadă de timp, ecologiștii au vorbit despre schimbările climatice ca despre un element comun important care a afectat pe toată lumea, bogați sau săraci, care ar fi trebuit să ne unească. Cu toate acestea, indiciile arată că se întâmplă tocmai pe dos, consolidând stratificarea într-o societate de bogați și săraci, împărțită între cei a căror avere le oferă, cel puțin pentru moment, capacitatea deloc neglijabilă de a se proteja de vremea cumplită, și cei rămași la mila unor state din ce în ce mai disfuncționale.

Chipul hidos al negării

Pe măsură ce efectele schimbărilor climatice devin imposibil de ignorat, chipul nemilos al proiectului de contestare – care acum e vizibilă doar în subtext – va deveni explicit. A și început să fie așa. La sfârșitul lunii august 2011, când zone extinse ale lumii încă sufereau din cauza temperaturilor ridicate fără precedent, blogger-ul conservator Jim Geraghty a publicat în *The Philadelphia Inquirer* un material în care susținea că schimbările climatice „vor ajuta economia Statelor Unite în mai multe moduri și va spori, nu va diminua, puterea geopolitică a SUA". El explica faptul că, din moment ce schimbările climatice vor afecta mai tare țările în curs de dezvoltare, „multe dintre statele potențial periculoase se vor afla în situații mult mai grave." Iar acesta, a subliniat el, e un lucru bun: „În loc să ne aducă pieirea, schimbările climatice ar putea fi elementul central care să asigure un al doilea secol consecutiv de supremație americană." Ați înțeles? De vreme ce oamenii de care se tem americanii au ghinionul să trăiască în locuri sărace, calde, schimbările climatice îi vor prăji bine, iar SUA vor învia ca o pasăre Phoenix din flăcările încălzirii globale."[50]

Ne putem aștepta ca această monstruozitate să ia amploare. În timp ce vremea se încălzește, ideologia atât de amenințată de schimbările climatice – cea care ne spune că suntem toți pe cont propriu, că victimele își merită soarta, că putem stăpâni natura – ne va pune într-o situație dificilă. Care va deveni și mai dificilă, pe măsură ce teoriile superiorității rasiale, abia mascate în anumite părți ale mișcării contestatare, vor reveni în forță."[51] În lumea foarte nedreaptă pe care această ideologie s-a străduit s-o întărească și s-o consolideze, aceste teorii nu sunt facultative: ele sunt necesare pentru a justifica împietrirea inimilor în fața suferinței victimelor în mare măsură nevinovate ale schimbărilor climatice din Sudul Global și din orașele americane locuite cu precădere de afro-americani, cum ar fi New Orleans, care sunt cele mai vulnerabile din Nordul Global.

Într-un raport din 2007 privind implicațiile schimbărilor climatice asupra securității, co-publicat de Centrul pentru Studii Strategice și Internaționale, fostul director al CIA, R. James Woolsey, a prezis că pe o planetă mult mai caldă „probabil că altruismul și generozitatea se vor toci."[52] Deja putem observa manifestarea acestei tociri emoționale din Arizona până în Italia. Deja schimbările climatice ne transformă, ne înăspresc. Fiecare mare dezastru pare să provoace tot mai puțină groază, se organizează tot mai puține televotinguri. Comentatorii media vorbesc despre „oboseala

---

* La începutul anului 2011, Joe Read, un reprezentant proaspăt ales în legislativul statului Montana, a făcut istorie prin depunerea primului proiect de lege care să declare în mod oficial că schimbările climatice sunt un lucru bun. „Încălzirea globală este benefică pentru bunăstarea și mediul de afaceri din Montana", se spunea în proiectul de lege. Read a explicat: „Chiar dacă va fi mai cald, vom avea un sezon agricol mai lung. Asta ar putea foarte benefic pentru statul Montana. De ce să oprim acest progres?" Proiectul de lege nu a trecut (*n.t.*)

** Printr-o conjunctură elocventă, American Freedom Alliance a găzduit în Los Angeles, în iunie 2011, propria conferință în care contesta realitatea schimbărilor climatice. O parte din misiunea declarată a Alianței este „să identifice amenințările la adresa civilizației occidentale", aceasta fiind cunoscută pentru răspândirea temerilor legate de „pătrunderea islamului în Europa" și de planuri, chipurile, similare din SUA. În același timp, una dintre cărțile puse în vânzare la conferința Heartland a fost *Going Green* de Chris Skates, un „thriller" ficțional în care activiștii ecologiști complotează cu teroriștii islamici pentru a distruge rețeaua de electricitate a Americii (*n.t.*)

provocată de compasiune", de parcă empatia, și nu combustibilii fosili ar fi resursa epuizabilă.

Ca o dovadă în plus, după ce Uraganul Sandy a devastat o mare parte din statele New York și New Jersey, organizația Americans for Prosperity (AFP), sprijinită de Koch, a lansat o campanie pentru a bloca pachetul de ajutoare federale destinate acestor state. „Trebuie să suportăm și să devenim responsabili de noi înșine", a declarat Steve Lonegan, directorul de atunci al filialei AFP din New Jersey.[53]

Apoi a venit incidentul cu ziarul *Daily Mail* din Marea Britanie. În mijlocul gravelor inundații de iarnă din 2014, tabloidul a publicat pe prima pagină un titlu prin care le cerea cititorilor să semneze o petiție prin care să ceară guvernului „să redirecționeze o parte din cele 11 miliarde de lire sterline cheltuite pe an pentru ajutoare trimise peste hotare pentru a ușura suferința victimelor britanice ale inundațiilor."[54] În câteva zile, peste 200.000 de persoane au semnat cererea de-a se reduce ajutorul extern în favoarea ajutorului acordat în cazul dezastrelor locale. Bineînțeles că Marea Britanie – națiunea care a inventat motorul cu aburi ce funcționează cu cărbuni – a emis niveluri industriale de dioxid de carbon o perioadă mai îndelungată decât orice națiune de pe pământ și, prin urmare, are o responsabilitate mai mare de a crește, și nu de a retrage, ajutorul extern. Dar ce contează asta? Să-i ia naiba pe săraci. Să suporte. Fiecare pentru el.

Dacă nu facem o schimbare radicală, acestea sunt valorile care vor domina viitorul furtunos, într-o măsură mai mare decât o face în prezent.

Răsfățarea conservatorilor

Unii activiști ecologiști au încercat să-i clintească pe contestatari de pe pozițiile lor ferme, argumentând că întârzierea luării de măsuri nu va face decât să radicalizeze intervențiile guvernamentale necesare. Popularul blogger ecologist Joe Romm, de exemplu, scrie că „dacă vă displace imixtiunea guvernului în viața oamenilor, ați face bine să opriți încălzirea globală catastrofală, pentru că nimic nu împinge mai mult o țară spre o guvernare mai activă ca foametea și lipsurile... Numai un Guvern Puternic – pe care conservatorii spun că nu și-l doresc – poate muta milioane de cetățeni, construi diguri uriașe, raționaliza resurse esențiale, cum ar fi apa și terenul arabil, autoriza reduceri dure și rapide ale unor anumite tipuri de energie – care vor fi inevitabile dacă nu acționăm acum."[55]

E adevărat că schimbările climatice catastrofale ar spori rolul guvernului până la un nivel care i-ar îngrijora pe majoritatea oamenilor raționali, fie ei de stânga sau de dreapta. Și există temeri întemeiate în legătură cu ceea ce unii numesc „fascismul verde" – o criză ecologică atât de gravă, încât ar deveni un pretext pentru forțele autoritare de-a prelua controlul în numele restabilirii ordinii. Dar mai e o problemă: nu se poate realiza reducerea emisiilor suficient de radical și de repede pentru a evita aceste scenarii catastrofice *fără* o oarecare intervenție guvernamentală, care nu va fi niciodată acceptabilă pentru ideologii de dreapta.

Lucrurile n-au stat mereu așa. Dacă guvernele, inclusiv cel al SUA, ar fi început reducerea emisiilor atunci când s-a produs pentru prima oară consensul științific, măsurile de evitare a încălzirii catastrofale n-ar fi fost nici pe departe atât de neplăcute pentru modelul economic dominant. De exemplu, prima întrunire internațională importantă de stabilire a țintelor specifice de reducere a emisiilor a fost Conferința

Mondială asupra Schimbării Atmosferei, care a avut loc la Toronto, în 1988, la care au participat peste 300 de oameni de știință și factori de decizie politică din 46 de țări reprezentate. Conferința, care a pus bazele pentru Summitul Pământului de la Rio, a fost un progres, recomandând guvernelor să reducă emisiile cu 20% până în 2005. „Dacă ne angajăm să acceptăm această provocare", a remarcat unul dintre oamenii de știință prezenți, „se pare că putem încetini în mod substanțial ritmul schimbării, oferindu-ne timpul necesar pentru a dezvolta mecanisme astfel încât costurile pentru societate și prejudiciul adus ecosistemelor să poată fi reduse la minimum. Am putea și să închidem ochii, să sperăm că va fi bine și să plătim costul când va veni momentul."[56]

Dacă am fi ascultat acest sfat și dacă ne-am fi propus în mod serios să atingem acest obiectiv imediat după semnarea Convenției ONU privind schimbările climatice adoptată la Rio în 1992, lumea ar fi trebuit să reducă emisiile de dioxid de carbon cu circa 2% pe an până în 2005.[57] În ritmul acesta, țările bogate ar fi putut începe să producă într-o manieră mult mai confortabilă tehnologiile care să ducă la eliminarea combustibililor fosili, reducând emisiile de dioxid de carbon la ele acasă și punând, în același timp, umărul la demararea la nivel mondial a unei tranziții ambițioase spre o lume mai verde. Pentru că asta s-a întâmplat înainte de apariția tăvălugului globalizării, ar fi fost o bună ocazie pentru China și India și alte economii cu creștere rapidă să combată sărăcia prin metode ce presupun emisii reduse de carbon. (Acesta fiind scopul declarat al „dezvoltării durabile" exprimat la Rio.) Într-adevăr, această viziune ar fi putut fi încorporată în arhitectura comerțului global care a apărut pe la începutul anilor 1990. Dacă am fi continuat să reducem emisiile în acest ritm (sau chiar mai încet), până la mijlocul secolului am fi avut o economie mondială fără dioxid de carbon.

Dar n-am făcut nimic din toate astea. Și, după cum spune celebrul climatolog Michael Mann, directorul Penn State Earth System Science Center: „Există o penalizare uriașă pentru amânare când e vorba de emiterea de dioxid de carbon în atmosferă", cu cât așteptăm mai mult, cu atât se acumulează mai mult, iar schimbările pe care trebuie să le facem pentru a reduce riscurile încălzirii catastrofale sunt cu atât mai dramatice. Kevin Anderson, director adjunct al Tyndall Centre for Climate Change Research, explică mai pe larg: „Poate că în momentul Summitului Pământului din 1992, sau chiar la trecerea dintre milenii, o reducere de 2°C s-ar fi putut obține prin intermediul unor schimbări evolutive importante în cadrul hegemoniei politice și economice. Dar schimbările climatice sunt cumulative! Acum, în 2013, noi, cei din națiunile (post)industriale mari emițătoare, ne confruntăm cu o perspectivă foarte diferită. Emisiile nechibzuite continue și colective de dioxid de carbon au spulberat orice posibilitate de «schimbare evolutivă», pe care bugetul nostru anterior (și mai mare) destinat reducerii cu 2°C și-o permitea. Astăzi, după două decenii de păcăleli și minciuni, ce-a mai rămas din bugetul reducerii cu 2°C reclamă o schimbare revoluționară în hegemonia politică și economică."[58]

Mai simplu spus: vreme de peste două decenii, am tot amânat luarea unei decizii. În același timp, am trecut, de asemenea, de o autostradă poluatoare cu două benzi la o autostradă cu șase benzi. Isprava asta s-a petrecut în mare parte din cauza viziunii radicale și agresive care a dus la apariția unei singure economii mondiale bazate pe regulile fundamentalismului pieței libere, aceleași reguli născute în *think tank*-urile de dreapta care astăzi se află în fruntea mișcării de contestare a schimbărilor climatice. Situația este oarecum ironică: succesul propriei revoluții face ca nivelurile revoluționare

de transformare a sistemului de piață să fie acum singura noastră speranță reală de-a evita haosul climatic.

* * *

Unii promovează o altă strategie pentru a-i aduce pe cei de dreapta în barca celor care cred în schimbările climatice. În loc să-i speriem cu scenarii în care, dacă vom continua să amânăm, își fac apariția guvernele intervenționiste, această tabără susține că trebuie să abordăm reducerea emisiilor în moduri mai puțin ofensatoare la adresa valorilor conservatoare.

Dan Kahan de la Yale subliniază că, deși cei care se declară susținători fervenți ai perspectivei „ierarhice" și „individualiste" sunt deranjați de orice mențiune legată de reglementări, ei înclină totuși să agreeze tehnologii complexe, centralizate, care nu le pun la îndoială convingerea că oamenii pot domina natura. Într-unul dintre studiile sale, Kahan și colegii săi i-au întrebat pe subiecți despre opiniile lor cu privire la schimbările climatice după ce le-au arătat câtorva dintre ei niște știri false. Unora dintre subiecți li s-a arătat o știre despre cum problema încălzirii globale ar putea fi rezolvată prin măsuri „anti-poluare". Altora li s-a arătat o știre în care energia nucleară era prezentată ca o soluție. Altora nu li s-a arătat nicio știre. Datele științifice despre încălzirea globală au fost identice în toate știrile. Cercetătorii au descoperit că acei conservatori convinși care au văzut știrea despre soluția nucleară au fost mai deschiși la datele științifice care demonstrează că oamenii contribuie la schimbarea climei. Cu toate acestea, cei care au văzut știrea despre combaterea poluării „au fost chiar mai sceptici cu privire la aceste date decât susținătorii perspectivei „ierarhice" și „individualiste" dintr-un grup de control care n-a văzut nicio știre."[59]

Nu e greu să ne dăm seama de ce. Energia nucleară presupune o tehnologie industrială complexă, bazată pe extracție, obținută într-o manieră corporatistă, cu legături strânse îndelungate cu complexul militar-industrial. Și, după cum remarcă Robert Jay Lifton, renumit psihiatru și scriitor, nicio tehnologie nu confirmă în mai mare măsură ideea că omul a îmblânzit natura decât capacitatea de a diviza atomul.[60]

Pe baza acestei cercetări, susțin Kahan și alții, ecologiștii ar trebui să promoveze luarea de măsuri împotriva schimbărilor climatice folosindu-se de preocupările legate de securitatea națională și punând accent pe soluții cum ar fi energia nucleară și „geoinginerie" – intervenții tehnologice la scară mondială care să încerce să oprească încălzirea rapidă, de exemplu, prin blocarea unei părți din razele soarelui sau prin „fertilizarea" oceanelor astfel încât acestea să poată capta cantități mai mari de dioxid de carbon și prin alte măsuri netestate și care prezintă riscuri extraordinare. Kahan argumentează că, din moment ce schimbările climatice sunt percepute de mulți dintre cei de dreapta ca o poartă de acces spre temutele politici anti-industrie, soluția este „eliminarea elementelor care le fac să fie amenințătoare." Pe aceeași linie, Irina Feygina și John T. Jost, care au efectuat în paralel cercetări la NYU, le recomandă creatorilor de politici să prezinte luarea de măsuri de protecție a mediului drept o cale de-a ne proteja „modul de viață" și o formă de patriotism, ceea ce ei numesc foarte elocvent „schimbare aprobată de sistem."[61]

Genul acesta de sfat a avut o mare influență. De exemplu, Institutul Breakthrough – un *think tank* specializat în atacarea ecologismului pentru presupusa lipsă de „modernitate" – vorbește mereu de o așa-zisă cale de mijloc, susținând energia nucleară, gazele extrase prin fracturare hidraulică și culturile modificate genetic drept soluții, în timp

ce atacă programele de energie regenerabilă. Și, după cum vom vedea mai târziu, unora dintre ecologiști începe să le surâdă geoingineria.[62] Mai mult, în încercarea de a-și transmite mesajul, grupurile de ecologiști „reformulează" în mod constant combaterea schimbărilor climatice, astfel încât ajunge să fie vorba de orice altceva decât despre prevenirea încălzirii catastrofale pentru a proteja viața pe pământ. În schimb, combaterea schimbărilor climatice simbolizează toate lucrurile de care ar trebui să le pese conservatorilor, de la reducerea veniturilor statelor arabe, până la reconfirmarea supremației economice americane asupra Chinei.

Prima problemă cu această strategie e că nu funcționează: a constituit mesajul principal al multor grupuri ecologice mari din SUA în ultimii cinci ani („Să uităm de schimbările climatice", ne sfătuiește Jonathan Foley, director al Institutului pentru mediu de la Universitatea din Minnesota. „Iubiți America?"[63]) Iar după cum am văzut, opoziția conservatorilor față de luarea de măsuri împotriva schimbărilor climatice n-a făcut decât să se radicalizeze în această perioadă.

Problema mult mai îngrijorătoare cu această abordare este că, în loc să conteste valorile strâmbe care alimentează atât contestarea dezastrului, cât și capitalismul dezastrului, ea consolidează în mod activ aceste valori. Energia nucleară și geoingineria nu sunt soluții pentru criza ecologică; ele plusează tocmai genul de gândire nesăbuită, pe termen scurt, care ne-a adus în situația dificilă în care ne aflăm. La fel cum am umplut atmosfera cu gaze cu efect de seră fără să ne gândim la viitor, și aceste tehnologii cu risc ridicat vor crea tipuri și mai periculoase de deșeuri, și niciuna dintre ele nu are o strategie clară în caz de eșec (subiecte pe care le voi analiza în detaliu mai târziu). În mod similar, patriotismul exacerbat reprezintă o barieră în calea oricărui acord global privind schimbările climatice, pentru că întoarce țările una împotriva celeilalte în loc să le încurajeze să coopereze. În ceea ce privește prezentarea combaterii schimbărilor climatice ca pe o modalitate de protejare a „modului de viață" american ultra-consumerist – aceasta e fie necinstită, fie falsă, fiindcă un mod de viață ce se bazează pe creștere infinită nu poate fi protejat, cu atât mai puțin exportat în toate colțurile lumii.

Bătălia dintre perspectivele asupra lumii

Sunt conștientă că s-ar putea pune întrebarea dacă nu cumva procedez asemenea contestatarilor: resping posibile soluții pentru că îmi amenință perspectiva asupra lumii. Așa cum am subliniat mai devreme, sunt de multă vreme preocupată de datele științifice referitoare la încălzirea globală, dar am devenit mai implicată și pentru că am realizat că acesta ar putea fi un catalizator pentru forme de justiție socială și economică în care deja credeam.[64]

Însă trebuie punctate câteva diferențe importante. În primul rând, eu nu cer nimănui să mă creadă pe cuvânt când vine vorba de datele științifice; eu zic că noi toți ar trebui să credem ce spun cei 97% dintre climatologi, nenumăratele lor articole verificate, precum și toate academiile naționale din lume, ca să nu mai vorbim de instituții precum Banca Mondială și Agenția Internațională pentru Energie, care ne spun că ne îndreptăm spre un nivel catastrofal de încălzire. Nici nu sugerez că soluțiile bazate pe echitate împotriva schimbărilor climatice, pe care le prefer, au o bază științifică.

Ce vreau să spun este că știința ne obligă să *alegem* modul în care vrem să reacționăm. Dacă rămânem pe același drum pe care ne aflăm acum, vom avea parte de soluții venite de la marile corporații, soluții militare, inginerești împotriva schimbărilor climatice – lumea unui grup restrâns de mari corporații învingătoare și o armată de amărâți pe care ne-am imaginat-o în toate reprezentările ficționale despre viitorul nostru distopic, de la *Mad Max* la *Copiii tatălui* și de la *Jocurile foamei* la *Elysium*. Sau putem alege să ținem seama de semnalul mondial de alarmă dat de schimbările climatice și să schimbăm direcția, să ne îndepărtăm nu doar de prăpastia emisiilor, ci și de logica ce ne-a lăsat suspendați pe marginea abisului. Pentru că, de fapt, „moderații" care încearcă mereu să reformuleze luarea de măsuri împotriva schimbărilor climatice ca pe un lucru acceptabil se întreabă: cum putem produce schimbarea, astfel încât cei răspunzători de criză să nu se simtă amenințați de soluții? Cum, întreabă ei, cum îi poți asigura pe membrii unei elite panicate, megalomane, că sunt în continuare stăpânii universului, în ciuda dovezilor copleșitoare care arată exact opusul?

Răspunsul este: nu poți. Ce poți face e să atragi suficienți oameni de partea ta pentru a schimba echilibrul de putere și să te ocupi de cei răspunzători, știind că mișcările populiste adevărate întotdeauna se revendică deopotrivă de la stânga și de la dreapta. Și în loc să te dai peste cap să îndulcești o perspectivă letală asupra lumii, să-ți propui să consolidezi în mod deliberat acele valori („egalitare" și „comunitare" după cum sunt descrise de studiile de cogniție culturală citate aici) care în prezent sunt apărate, mai degrabă decât respinse, de legile naturii.

La urma urmei, cultura e fluidă. S-a schimbat de multe ori și se poate schimba din nou. Delegații la conferința Heartland înțeleg acest lucru, de aceea sunt atât de hotărâți să suprime muntele de dovezi care arată că perspectiva lor asupra lumii este o amenințare la adresa vieții pe pământ. Sarcina noastră, a celorlalți, este să credem, pe baza acelorași dovezi, că o perspectivă asupra lumii radical diferită ar putea fi mântuirea noastră.

Cei de la Heartland înțeleg că schimbările la nivelul culturii se pot produce rapid, pentru că fac parte dintr-o mișcare care a produs astfel de schimbări. „Economia este metoda" a spus Margaret Thatcher, „obiectul este schimbarea inimii și a sufletului." A fost o misiune îndeplinită în mare măsură. Pentru a da doar un exemplu, într-un studiu din 1966 care a avut ca subiecți studenți americani din anul întâi s-a constatat că doar circa 44% dintre ei au spus că e „foarte important" sau „esențial" să faci o mulțime de bani. Până în 2013, procentul a crescut la 82%.[65]

Este foarte elocvent faptul că în 1998, când Uniunea Americană de Geofizică (American Geophysical Union – AGU) a organizat o serie de focus-grupuri menite să evalueze atitudinea față de încălzirea globală, a descoperit că „mulți respondenți erau convinși că principala cauză a problemelor ecologice (cum ar fi poluarea și deșeurile toxice) este climatul universal de egoism și lăcomie exagerate, și de vreme ce consideră că această deteriorare morală este ireversibilă, au impresia că problemele de mediu sunt de nerezolvat."[66]

Mai mult, numărul tot mai mare de cercetări psihologice și sociologice arată că respondenții AGU aveau perfectă dreptate: există o relație directă și convingătoare între poziția dominantă a valorilor care sunt strâns legate de capitalismul triumfător și existența unor opinii și comportamente anti-mediu. În vreme ce foarte multe cercetări au demonstrat că cei care au perspective politice conservatoare sau „ierarhice" și o atitudine pro-industrie sunt înclinați să conteste schimbările climatice, există un

număr și mai mare de studii care pun în legătură valorile materialiste (chiar și ideologia pieței libere) cu nepăsarea față de schimbările climatice și de multe ale riscuri ecologice. La Colegiul Knox din Illinois, psihologul Tim Kasser s-a aflat în linia întâi a acestei preocupări. „În măsura în care oamenii prioritizează valori și obiective cum ar fi realizarea, banii, puterea, statutul și imaginea, tendința lor este să aibă atitudini mai negative față de mediul înconjurător, e mai puțin probabil ca ei să dezvolte comportamente ecologiste și, în cazul lor, probabilitatea de-a folosi nesustenabil resursele naturale este mai mare", scriu Kasser și strategul ecologist britanic Tom Crompton în cartea lor, *Meeting Environmental Challenges: The Role of Human Identity*, apărută în 2009.[67]

Cu alte cuvinte, cultura care a triumfat în epoca noastră corporatistă ne întoarce împotriva lumii naturale. Acesta ar putea constitui cu ușurință un motiv de disperare. Dar dacă e să avem un motiv pentru care există mișcări sociale, nu e vorba de a accepta caracterul fix și imuabil al valorilor dominante, ci de a propune alte moduri de viață – de a purta și a câștiga o luptă între perspectivele culturale asupra lumii. Asta presupune prezentarea unei perspective asupra lumii care s-o concureze direct pe cea, dureroasă, expusă la conferința Heartland și în multe alte zone ale culturii noastre, una cu care să rezoneze majoritatea oamenilor de pe planetă pentru că e adevărată: nu suntem în afara naturii, ci facem parte din ea. Nu e ciudat să acționăm împreună pentru atingerea binelui comun, iar tipul acesta de proiecte comune de ajutor reciproc sunt responsabile pentru cele mai mari realizări ale speciei noastre. Lăcomia trebuie disciplinată și temperată atât de reguli, cât și de exemple. Sărăcia în sânul abundenței e de neconceput.

Asta presupune și protejarea acelor părți ale societății care exprimă deja aceste valori în afara sferei capitalismului, fie că e vorba de o bibliotecă atacată din toate părțile, un parc public, o mișcare a studenților care solicită învățământ universitar gratuit sau o mișcare pentru drepturilor imigranților care luptă pentru demnitate și o deschidere mai mare a granițelor. Și, mai presus de toate, înseamnă stabilirea permanentă de legături între aceste lupte disparate – a spune, de exemplu, că aceeași logică ce preferă să taie pensiile, bonurile de masă și accesul la servicii medicale în loc să crească impozitele pentru cei bogați e cea care ar arunca în aer solul pentru a extrage ultimii vapori de gaz și ultimele picături de petrol în loc să treacă la energia din surse regenerabile.

Sunt mulți cei care încearcă să facă aceste conexiuni și care formulează aceste valori alternative în nenumărate moduri. Însă o mișcare solidă care să reacționeze la criza climatică nu se prefigurează suficient de repede. De ce? De ce noi, ca specie, nu ne ridicăm la înălțimea momentului istoric? De ce am lăsat până acum să ne scape printre degete „deceniul zero"?

Pentru ideologii de dreapta e normal să conteste schimbările climatice – recunoașterea lor ar fi un cataclism intelectual. Dar ce-i oprește pe mulți dintre cei care resping acea ideologie să ceară măsurile radicale de care se tem ce-i de la Heartland? De ce partidele liberale și de stânga din întreaga lume nu solicită oprirea extracției agresive și trecerea completă la economii bazate pe regenerare? De ce nu se află schimbările climatice în centrul agendei progresiștilor, de ce nu reprezintă ele punctul de pornire pentru a cere formarea unei clase de jos robuste și reinventate, și nu doar o notă de subsol adesea nebăgată în seamă? De ce mass-media liberale încă separă informațiile despre topirea calotelor glaciare, punându-le în secțiunile rezervate subiectelor ecologice – așezându-le lângă videoclipuri virale cu animale drăgălașe care

își fac prieteni improbabili? De ce majoritatea nu facem ce trebuie făcut pentru a menține încălzirea sub nivelurile catastrofale?

Pe scurt, răspunsul este că cel puțin prima rundă a fost câștigată de contestatari. Nu lupta împotriva dovezilor științifice legate de schimbările climatice – influența lor în această zonă e deja în scădere. Dar contestatarii, și mișcarea ideologică din care au apărut, au câștigat bătălia pentru valorile care vor guverna societățile. Viziunea lor – cum că ar trebui să ne lăsăm ghidați de lăcomie, că, pentru a-l cita pe răposatul economist Milton Friedman, „eroarea majoră" a fost „să credem că e posibil să facem un bine cu banii altor oameni" – a reconfigurat în mod drastic lumea în care trăim în ultimii patruzeci de ani, distrugând practic orice altă poziție contrară.[68] Ideologia exagerată a pieței libere s-a impus prin condițiile dure aferente împrumuturilor extrem de necesare oferite de Banca Mondială și de Fondul Monetar Internațional. A conturat modelul de dezvoltare bazat pe exporturi, care a creat zone de comerț liber în țările în curs de dezvoltare. A apărut în nenumărate acorduri comerciale. Nu toată lumea a fost convinsă de aceste argumente, nici pe departe. Dar prea mulți au acceptat tacit dictonul lui Thatcher că nu există nicio altă alternativă.

Între timp, denigrarea intervențiilor colective și venerarea profitului s-au infiltrat în aproape toate guvernele de pe planetă, în toate instituțiile media importante, în toate universitățile, chiar și în sufletele noastre. După cum a demonstrat sondajul făcut de Uniunea de Geofizică, undeva, în interiorul fiecăruia dintre noi, se află credința în cea mai importantă minciună a lor – aceea că nu suntem decât niște mașinării egoiste, lacome, care își satisfac toate poftele. Și dacă asta suntem, ce speranță să mai avem când ne apucăm de munca colectivă uriașă, adesea dificilă, pe care va trebui s-o facem pentru a ne salva la timp? Aceasta este, fără îndoială, cea mai dăunătoare moștenire a neoliberalismului: punerea în aplicare a viziunii sale sumbre ne-a izolat suficient unul de celălalt, încât acum poate să ne convingă nu doar că suntem incapabili de auto-conservare, ci că în esență nici *nu merităm să fim salvați*.

În același timp, însă, mulți dintre noi știu că oglinda care ne-a fost pusă în față deformează foarte tare – că suntem, de fapt, plini de contradicții, că în noi conviețuiesc și dorința de a ne satisface toate poftele și compasiunea profundă, dar și lăcomia și empatia și solidaritatea. După cum dovedește în mod strălucit Rebecca Solnit în cartea ei din 2009, *A Paradise Built in Hell*, aceste valori neglijate au ieșit în față atunci când s-au produs crizele umanitare și s-au manifestat fie prin incredibila generozitate internațională arătată după un cutremur puternic sau un tsunami, fie prin felul în care s-au adunat locuitorii New Yorkului pentru a se cunoaște și a se consola după atacurile de la 11 septembrie. După cum se tem cei de la Heartland, criza existențială reprezentată de schimbările climatice are puterea de-a elibera la scară mondială și pe termen lung aceste valori reprimate, pentru a ne da șansa de-a evada în masă din casa pe care a construit-o ideologia lor, o structură care prezintă deja crăpături și fisuri grave.[69]

Dar, până să se întâmple asta, trebuie să analizăm mai atent cum anume moștenirea fundamentalismului de piață, precum și conceptele culturale mult mai profunde pe care se sprijină, reușesc să blocheze aproape pe toate fronturile măsurile importante și salvatoare împotriva schimbărilor climatice. Mantra mișcării ecologiste, cum că clima n-are de-a face cu stânga și dreapta, ci cu „ce bine și ce e rău", nu ne-a ajutat în niciun fel. Stânga politică tradițională nu are toate soluțiile pentru această criză. Dar nu există

niciun dubiu că dreapta politică contemporană și ideologia triumfătoare pe care o reprezintă sunt o barieră formidabilă în calea progresului.

După cum se va vedea în următoarele patru capitole, adevăratul motiv pentru care nu reușim să ne ridicăm la înălțimea momentului este că acțiunile necesare contestă însăși paradigma economică dominantă (capitalismul nereglementat combinat cu austeritatea publică), poveștile pe care se întemeiază culturile occidentale (cum că suntem separați de natură și că-i putem forța limitele), precum și multe dintre activitățile care ne formează identitatea și ne definesc comunitățile (faptul că facem cumpărături, că trăim în mediul virtual, că mai facem o tură de cumpărături). Aceste acțiuni înseamnă, de asemenea, dispariția celei mai bogate și mai puternice industrii din istoria lumii – industria de petrol și gaze naturale, care nu poate supraviețui așa cum este ea acum, dacă vrem să scăpăm de la pieire. Pe scurt, n-am reacționat la această provocare, fiindcă suntem blocați – politic, fizic și cultural. Nu ne putem elibera decât dacă reușim să identificăm lanțurile care ne țin legați.

NOTE

PARTEA I: O PROASTĂ SINCRONIZARE

1. William Stanley Jevons, *The Coal Question: An Inquiry Concerning the Progress of the Nation, and the Probable Exhaustion of Our Coal-Mines* (London: Cambridge, 1865), viii.

2. Citatul din Victor Hugo, în original: „C'est une triste chose de songer que la nature parle et que le genre humain n'ecoute pas." Victor Hugo, *Œuvres complètes de Victor Hugo*, Vol. 35, ed. Jeanlouis Cornuz (Paris: Editions Recontre, 1968), 145.

CAPITOLUL 1: DREAPTA ARE DREPTATE

1. Mario Malina et al., „What We Know: The Reality, Risks and Response to Climate Change", AAAS Climate Science Panel, Asociația Americană pentru Progresul Științei, 2014, p. 3.

2. Thomas J. Donohue, „Managing a Changing Climate: Challenges and Opportunities for the Buckeye State, Remarks", discurs, Columbus, Ohio, 1 mai 2008.

3. Sesiunea 4: Realitățile politicii publice (video), ediția a șasea a Conferinței Internaționale despre Schimbările Climatice, Institutul Heartland, 30 iunie 2011.

4. *Ibid.*

5. „Va. Taxpayers Request Records from University of Virginia on Climate Scientist Michael Mann", American Tradition Institute, 6 ianuarie 2011; Christopher Horner, „ATI Environmental Law Center Appeals NASA Denial of Request for Dr. James Hansen's Ethics Disclosures", comunicat de presă, 16 martie 2011; Sesiunea 4: Realitățile politicii publice (video), Institutul Heartland.

6. Obama for America, „Barack Obama's Plan to Make America a Global Energy Leader", octombrie 2007; interviu cu Patrick Michaels, 1 iulie 2011; Sesiunea 4: Intensificarea dezbaterii științifice (video), Institutul Heartland; interviu cu Marc Morano, 1 iulie, 2011.

7. Larry Bell, *Climate of Corruption: Politics and Power Behind the Global Warming Hoax* (Austin: Greenleaf, 2011), xi.

8. Peter Doran și Maggie Zimmerman, „Examining the Scientific Consensus on Climate Change", *Eos* 90, (2009): 22–23; William R. L. Anderegg et al., „Expert Credibility in Climate Change", *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 107 (2010): 12107–12109.

9. Discurs principal (video), Institutul Heartland, 1 iulie 2011; Bob Carter, „There IS a Problem with Global Warming ... It Stopped in 1998", *Daily Telegraph*, 9 aprilie 2006; Willie Soon și David R. Legates, „Avoiding Carbon Myopia: Three Considerations for Policy Makers Concerning Manmade Carbon Dioxide", *Ecology Law Currents* 37 (2010): 3; Willie Soon, „It's the Sun, Stupid!",

Institutul Heartland, 1 martie 2009, http://heartland.org; discursul principal (video), Institutul Heartland, 30 iunie 2011.

10. Interviu personal cu Joseph Bast, 30 iunie 2011.

11. În anii care au urmat conferinței, reflectarea în presă a înregistrat o scădere la douăzeci și nouă în 2012 și treizeci în 2013. Douglas Fischer, „Climate Coverage Down Again in 2011", *The Daily Climate*, 3 ianuarie 2012; Douglas Fischer, „Climate Coverage Soars in 2013, Spurred by Energy, Weather", *The Daily Climate*, 2 ianuarie 2014.

12. Joseph Bast, „Why Won't Al Gore Debate?", Institutul Heartland, comunicat de presă, 27 iunie 2007; Will Lester, „Vietnam Veterans to Air Anti-Kerry Ads in W. Va.", Associated Press, 4 august 2004; Leslie Kaufman, „Dissenter on Warming Expands His Campaign", *New York Times*, 9 aprilie 2009; John H. Richardson, „This Man Wants to Convince You Global Warming Is a Hoax", *Esquire*, 30 martie 2010; Sesiunea 4: Realitățile politicii publice (video), Institutul Heartland.

13. „Big Drop in Those Who Believe That Global Warming Is Coming", Harris Interactive, comunicat de presă, 2 decembrie 2009; „Most Americans Think Devastating Natural Disasters Are Increasing", Harris Interactive, comunicat de presă, 7 iulie 2011; interviu personal cu Scott Keeter, 12 septembrie 2011.

14. Lydia Saad, „A Steady 57% in US Blame Humans for Global Warming", Gallup Politics, 18 martie 2014; „Octombrie 2013 Political Survey: Final Topline", Pew Research Center for the People & the Press, 9–13 octombrie 2013, p. 1; discuție personală pe e-mail cu Riley Dunlap, 29 martie 2014.

15. DEMOCRAȚI ȘI LIBERALI: Aaron McCright și Riley Dunlap, „The Politicization of Climate Change and Polarization in the American Public's Views of Global Warming 2001–2010", *The Sociological Quarterly* 52 (2011): 188, 193; Lydia Saad, „A Steady 57% in US Blame Humans for Global Warming", Gallup Politics, 18 martie 2014; REPUBLICANI: Anthony Leiserowitz et al., „Politics and Global Warming: Democrats, Republicans, Independents, and the Tea Party", Yale Project on Climate Change Communication and George Mason University Center for Climate Change Communication, 2011, pp. 3–4; 20 PROCENT: Lawrence C. Hamilton, „Climate Change: Partisanship, Understanding, and Public Opinion", Carsey Institute, primăvara lui 2011, p. 4; SONDAJ DIN OCTOMBRIE 2013: „Focus Canada 2013: Canadian Public Opinion About Climate Change", The Environics Institute, 18 noiembrie 2013, http://www.environics institute.org; AUSTRALIA, MAREA BRITANIE ȘI EUROPA DE VEST: Bruce Tranter, „Political Divisions over Climate Change and Environmental Issues in Australia", Environmental Politics 20 (2011): 78–96; Ben Clements, „Exploring public opinion on the issue of climate change in Britain", *British Politics* 7 (2012): 183–202; Aaron M. McCright, Riley E. Dunlap și Sandra T. Marquart-Pyatt, „Climate Change and Political Ideology in the European Union", Michigan State University, raport tehnic, 2014.

16. Pentru o prezentare amplă, accesibilă a studiului negării de către dreapta a datelor științifice, vezi Chris Mooney, *The Republican Brain: The Science of Why They Deny Science – and Reality* (Hoboken, NJ: John Wiley & Sons, 2012); PERSPECTIVA CULTURALĂ ASUPRA LUMII: Dan M. Kahan et al., „The Second National Risk and Culture Study: Making Sense of – and Making Progress in – the American Culture War of Fact", The Cultural Cognition Project at Yale Law School, 27 septembrie 2007, p. 4, disponibil la http://www.culturalcognition.net.

17. Dan Kahan, „Cultural Cognition as a Conception of the Cultural Theory of Risk", în *Handbook of Risk Theory: Epistemology, Decision Theory, Ethics, and Social Implications of Risk*, ed. Sabine Roeser et al. (London: Springer, 2012), 731.

18. Kahan et al., „The Second National Risk and Culture Study", p. 4.

19. Dan Kahan, „Fixing the Communications Failure", *Nature* 463 (2010): 296; Dan Kahan et al., „Book Review – Fear of Democracy: A Cultural Evaluation of Sunstein on Risk", *Harvard Law Review* 119 (2006): 1083.

20. Kahan, „Fixing the Communications Failure", 296.

21. Rebecca Rifkin, „Climate Change Not a Top Worry in US", Gallup, 12 martie 2014; „Deficit Reduction Declines as Policy Priority", Pew Research Center for the People & the Press, 27 ianuarie 2014; „Thirteen Years of the Public's Top Priorities", Pew Research Center for the People & the Press, 27 ianuarie 2014, http://www.people-press.org

22. Sarah Goodyear, „Tea Party Reveals: 'Sustainable Development' Is Sinister Attempt to Destroy American Dream", *Grist*, 31 mai 2011.

23. Pentru mai multe informații despre rolul jucat de mișcarea conservatoare în negarea schimbărilor climatice, vezi: Riley E. Dunlap și Aaron M. McCright, „Organized Climate Change Denial", în *The Oxford Handbook of Climate Change and Society*, ed. John S. Dryzek, Richard B. Norgaard și David Schlosberg (Oxford: Oxford University Press, 2011), 144–160; și Aaron M. McCright și Riley E. Dunlap, „Anti-Reflexivity: The American Conservative Movement's Success in Undermining Climate Science and Policy", *Theory, Culture, and Society* 27 (2010): 100–133. DENIAL BOOKS STUDY: Riley E. Dunlap și Peter J. Jacques, „Climate Change Denial Books and Conservative Think Tanks: Exploring the Connection", *American Behavioral Scientist* 57 (2013): 705–706.

24. Interviu cu Bast, 30 iunie 2011.

25. Robert Manne, „How Can Climate Change Denialism Be Explained?", *The Monthly*, 8 decembrie 2011.

26. GORE: „Al Gore Increases His Carbon Footprint, Buys House in Ritzy Santa Barbara Neighborhood", Science and Public Policy Institute, 10 iulie 2010; HANSEN: William Lajeunesse, „NASA Scientist Accused of Using Celeb Status Among Environmental Groups to Enrich Himself", Fox News, 22 iunie 2011; Christopher Horner, „A Brief Summary of James E. Hansen's NASA Ethics File", American Tradition Institute, 18 noiembrie 2011, http://www.atinstitute.org; REABILITARE: David Adam, „'Climategate' Review Clears Scientists of Dishonesty over Data", *Guardian*, 7 iulie 2010; ALIMENTAT: James Delingpole, „Climategate: The Final Nail in the Coffin of 'Anthropogenic Global Warming'?", *Daily Telegraph*, 20 noiembrie 2009; James Delingpole, „Climategate: FOIA – The Man Who Saved the World", *Daily Telegraph*, 13 martie 2013; CAMPANIA CU PANOURI: Wendy Koch, „Climate Wars Heat Up with Pulled Unabomber Billboards", *USA Today*, 7 mai 2012.

27. Interviu personal cu James Delingpole, 1 iulie 2011; interviu cu Bast, 30 iunie 2011.

28. Interviu cu Bast, 1 iulie 2011.

29. „The Rt Hon. Lord Lawson of Blaby", Celebrity Speakers, http://www.speakers.co.uk; Nigel Lawson, *The View from No. 11: Britain's Longest-Serving Cabinet Member Recalls the Triumphs and Disappointments of the Thatcher Era* (New York: Doubleday, 1993), 152–62; Tim Rayment și David Smith, „Should High Earners Pay Less Tax", *The Times* (London), 11 septembrie 2011; Nigel Lawson, *An Appeal to Reason: A Cool Look at Global Warming* (New York: Overlook Duckworth, 2008), 101.

30. Naomi Oreskes și Erik M. Conway, *Merchants of Doubt* (New York: Bloomsbury, 2010), 5, 25–26, 82, 135,164; Vaclav Klaus, „The Climate Change Doctrine Is Part of Environmentalism, Not of Science", *Inaugural Annual GWPF Lecture*, 19 octombrie 2010, http://www.thegwpf.org.

31. Robert J. Brulle, „Institutionalizing Delay: Foundation Funding and the Creation of US Climate Change Counter-Movement Organizations", *Climatic Change* 122 (2014): 681.

32. Pe lângă a se întreba dacă noțiunea de „perspectivă asupra lumii" este cu adevărat diferită de ideologia politică și are o putere explicativă unică, cercetătorii din domeniul științelor sociale au criticat teoria cogniției culturale pentru că a neglijat motoarele structurale ale mișcării de contestare a schimbărilor climatice. Pentru exemple-cheie de cercetători care s-au concentrat pe dinamica socială, politică și economică a acestei mișcări, vezi Dunlap și McCright, „Organized Climate Change Denial", și McCrightand Dunlap, „Anti-Reflexivity". Despre finanțarea Institutului Heartland: potrivit proiectului ExxonSecrets al Greenpeace SUA, organizația a primit 676.500 de dolari de la ExxonMobil din 1998"; potrivit chiar celor de la Heartland, ei au primit un total de 100.000 de dolari de la Fundația „Sarah Scaife" în 1992 și 1993 și 50.000 de dolari de la Fundația

caritabilă „Charles G. Koch" în 1994; și, potrivit bazei de date Conservative Transparency întreținută de către American Bridge 21st Century Foundation, Heartland a mai primit un total de 42.578 de dolari de la Fundația caritabilă „Charles G. Koch" între 1986 și 1989 și în 2011, un total de 225.000 de dolari de la Fundația „Sarah Scaife" între 1988 și 1991 și în 1995, un total de 40.000 de dolari de la Fundația caritabilă „Claude R. Lambe" (care are legături cu familia Koch) între 1992 și 1999, precum și un total de 10.000 de dolari de la Fundația Cartagina (o fundație Scaife) în 1986. Vezi: „Factsheet: Heartland Institute", ExxonSecrets.org, Greenpeace USA, http://www.exxonsecrets.org; Joseph L. Bast, „A Heartland Letter to People for the American Way", Institutul Heartland, 20 august 1996, http://heartland.org; „Heartland Institute", Conservative Transparency, Bridge Project, American Bridge 21st Century Foundation, http://conservativetransparency.org. „VALOAREA POZIȚIILOR NOASTRE": „Reply to Our Critics", Institutul Heartland, http://heartland.org/reply-to-critics; DOCUMENTE SCURSE: „2012 Fundraising Plan", Institutul Heartland, 15 ianuarie 2012, pp. 20-21.

33. „Money Troubles: How to Kick-Start the Economy", *Fareed Zakaria GPS*, CNN, 15 august 2010; „Factsheet: Cato Institute", ExxonSecrets.org, Greenpeace USA, http://www.exxonsecrets.org; „Koch Industries Climate Denial Front Group: Cato Institute", Greenpeace USA, http://www.greenpeace.org; „Case Study: Dr. Willie Soon, a Career Fueled by Big Oil and Coal", Greenpeace USA, 28 iunie 2011, http://www.greenpeace.org.

34. „Factsheet: Committee for a Constructive Tomorrow", ExxonSecrets.org, Greenpeace USA, http://www.exxonsecrets.org; Suzanne Goldenberg, „Secret Funding Helped Build Vast Network of Climate Denial Thinktanks", *Guardian*, 14 februarie 2013.

35. Lawrence C. Hamilton, „Climate Change: Partisanship, Understanding, and Public Opinion", Carsey Institute, Spring 2011, p. 4; „Vast Majority Agree Climate Is Changing", Forum Research, 24 iulie 2013, p. 1, http://www.forumresearch.com.

36. Doran și Zimmerman, „Examining the Scientific Consensus on Climate Change", 23; Upton Sinclair, *I, Candidate for Governor: And How I Got Licked* (Berkeley: University of California Press, 1994), 109.

37. Discuție personală pe e-mail cu Aaron McCright, 30 septembrie 2011; Aaron McCright și Riley Dunlap, „Cool Dudes: The Denial of Climate Change Among Conservative White Males in the United States", *Global Environmental Change* 21 (2011): 1167, 1171.

38. Sesiunea 5: Intensificarea dezbaterii științifice (video), Institutul Heartland; Chris Hooks, „State Climatologist: Drought Officially Worst on Record", *Texas Tribune*, 4 octombrie 2011; discursul principal (video), Institutul Heartland, 1 iulie 2011; „France Heat Wave Death Toll Set at 14,802", Associated Press, 25 septembrie 2003; discursul principal (video), Institutul Heartland, 30 iunie 2011.

39. „World Bank Boosts Aid for Horn of Africa Famine", Agence France-Presse, 24 septembrie 2011; „Mankind Always Adapts to Climate, Rep. Barton Says", Republicans on the House and Energy Commerce Committee, comunicat de presă, 25 martie 2009, http://republicans.energycommerce.house.gov.

40. „Turn Down the Heat: Why a 4°C Warmer World Must Be Avoided", Potsdam Institute for Climate Impact Research and Climate Analytics, World Bank, noiembrie 2012, p. ix; interviu personal cu Patrick Michaels, 1 iulie 2011.

41. „Petition of the Chamber of Commerce of the United States of America for EPA to Conduct Its Endangerment Finding Proceeding on the Record Using Administrative Procedure Act §§ 556 and 557", Atașament 1, „Detailed Review of the Health and Welfare Science Evidence and IQA Petition for Correction", US Chamber of Commerce, 2009, p. 4.

42. Christian Parenti, *Tropic of Chaos: Climate Change and the New Geography of Violence* (New York: Nation Books, 2011).

43. Bryan Walsh, „The Costs of Climate Change and Extreme Weather Are Passing the High-Water Mark", *Time*, 17 iulie 2013; Suzanne Goldenberg, „Starbucks concerned world coffee supply is threatened by climate change", *Guardian*, 13 octombrie 2011; Emily Atkin, „Chipotle

Warns It Might Stop Serving Guacamole If Climate Change Gets Worse", Climate Progress, 4 martie 2014; Robert Kopp, et al., „American Climate Prospectus: Economic Risks in the United States", întocmit de Rhodium Group for Risky Business Project, iunie 2014.

44. „Insurer Climate Risk Disclosure Survey", *Ceres,* martie 2013, p. 53, http://www.ceres.org; Eduardo Porter, „For Insurers, No Doubts on Climate Change", *New York Times,* May 14, 2013; „2012 Fundrasing Plan", Institutul Heartland, 15 ianuarie 2012, pp. 24–25.

45. Joseph Bast, „About the Center on Finance, Insurance, and Real Estate at the Heartland Institute", Policy Documents, Institutul Heartland, 5 iunie 2012; interviu personal cu Eli Lehrer, 20 august 2012.

46. Interviu cu Lehrer, 20 august 2012.

47. *Ibid.*

48. John R. Porter et al., „Food Security and Food Production Systems", în *Climate Change 2014: Impacts, Adaptation, and Vulnerability, Part A: Global and Sectoral Aspects, Contribution of Working Group II to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*, ed. C.B Field et al. (Cambridge: Cambridge University Press, 2014), 20–21; Joan Nymand Larsen et al., „Polar Regions", în *Climate Change 2014: Impacts, Adaptation, and Vulnerability, Part B: Regional Aspects, Contribution of Working Group II to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*, ed. V.R. Barros et al. (Cambridge: Cambridge University Press, 2014), 20; Julie Satow, „The Generator Is the Machine of the Moment", *New York Times*, 11 ianuarie 2013.

49. William Alden, „Around Goldman's Headquarters, an Oasis of Electricity", *New York Times*, 12 noiembrie 2012; „How FedEx Survived Hurricane Sandy", KLTV, 31 octombrie 2012; Kimi Yoshino, „Another Way the Rich Are Different: 'Concierge-Level' Fire Protection", *Los Angeles Times*, 26 octombrie 2007; P. Solomon Banda, „Insurance Companies Send Crews to Protect Homes", Associated Press, 5 iulie 2012.

50. Jim Geraghty, „Climate Change Offers Us an Opportunity", *Philadelphia Inquirer*, 28 august 2011; NOTĂ DE SUBSOL: „House Bill No. 459", 2011 Montana Legislature, 15 februarie 2011; Brad Johnson, „Wonk Room Interviews Montana Legislator Who Introduced Bill to Declare Global Warming 'Natural,'" ThinkProgress Green, 17 februarie 2011.

51. NOTĂ DE SUBSOL: „Mission Statement", American Freedom Alliance, http://www.americanfreedom alliance.org; Chris Skates, *Going Green: For Some It Has Nothing to Do with the Environment* (Alachua, FL: Bridge-Logos, 2011).

52. Kurt M. Campbell, Jay Gulledge, J. R. McNeill, et al., „The Age of Consequences: The Foreign Policy National Security Implications of Global Climate Change", Centrul pentru Studii Strategice și Internaționale și Centrul pentru o Nouă Securitate Americană, noiembrie 2007, p. 85.

53. Lee Fang, „David Koch Now Taking Aim at Hurricane Sandy Victims", *The Nation*, 22 decembrie 2012.

54. „230,000 Join Mail Call to Use Some of the UK's £11billion Foreign Aid Budget to Tackle Floods Crisis", *Daily Mail*, 14 februarie 2014.

55. Joe Romm, „Krauthammer, Part 2: The Real Reason Conservatives Don't Believe in Climate Science", Climate Progress, 1 iunie 2008.

56. Spencer Weart, *The Discovery of Global Warming* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2008), 149.

57. Date privind emisiile ale Global Carbon Project, bugetul pe 2013 v2.4 (iulie 2014), disponibil la http://cdiac.ornl.gov.

58. *Ibid.*; interviu cu Michael Mann, *The Big Picture with Thom Hartmann*, RT America, 24 martie 2014; Kevin Anderson, „Why Carbon Prices Can't Deliver the 2°C Target", KevinAnderson.info, 13 august 2013, http://kevinanderson.info

59. Kahan et al., „The Second National Risk and Culture Study", pp. 5–6.

60. Robert Lifton și Richard Falk, *Indefensible Weapons: The Political and Psychological Case Against Nuclearism* (New York: Basic Books, 1982).

61. Dan Kahan et al., „The Tragedy of the Risk-Perception Commons: Culture Conflict, Rationality Conflict, and Climate Change", Proiectul Cogniție Culturală, raport tehnic No. 89, 2011, pp. 15–16, disponibil la http://culturalcognition.net; Umair Irfan, „Report Finds 'Motivated Avoidance' Plays a Role in Climate Change Politics", *ClimateWire*, 19 decembrie 2011; Irina Feygina, John T. Jost și Rachel E. Goldsmith, „System Justification, the Denial of Global Warming, and the Possibility of 'System-Sanctioned Change,'" *Personality and Social Psychology Bulletin* 36, (2010): 336.

62. Ted Nordhaus și Michael Shellenberger, „The Long Death of Environmentalism", Breakthrough Institute, 25 februarie 2011; Shellenberger și Ted Nordhaus, „Evolve", *Orion*, septembrie/octombrie 2011.

63. Scott Condon, „Expert: Win Climate Change Debate by Easing off Science", *Glenwood Springs Post Independent*, 29 iulie 2010.

64. NOTĂ DE SUBSOL: Feygina, Jost și Goldsmith, „System Justification, the Denial of Global Warming, and the Possibility of 'System-Sanctioned Change,'" 326–38.

65. Pentru o mostră a felului în care psihologii au analizat datele din ancheta „The American Freshman" făcută la Universitatea din California, Los Angeles, vezi: Jean M. Twenge, Elise C. Freeman și W. Keith Campbell, „Generational Differences in Young Adults' Life Goals, Concern for Others, and Civic Orientation, 1966–2009", *Journal of Personality and Social Psychology* 102 (2012): 1045–1062. Pentru datele anchetei din 1966 și 2013, vezi: Alexander W. Astin, Robert J. Panos și John A. Creager, „National Norms for Entering College Freshmen – Fall 1966", Ace Research Reports, Vol. 2, No. 1, 1967, p. 21; Kevin Eagan et al., „The American Freshman: National Norms Fall 2013", Cooperative Institutional Research Program de la Higher Education Research Institute, University of California, Los Angeles, 2013, p. 40. CITATUL DIN THATCHER: Ronald Butt, „Mrs Thatcher: The First Two Years", *Sunday Times* (London), 3 mai 1981.

66. John Immerwahr, „Waiting for a Signal: Public Attitudes Toward Global Warming, the Environment, and Geophysical Research", Agenda Publică, Uniunea Americană de Geofizică, 15 aprilie 1999, pp. 4–5.

67. Yuko Heath și Robert Gifford, „Free-Market Ideology and Environmental Degradation: The Case of Belief in Global Climate Change", *Environment and Behavior* 38 (2006): 48–71; Tim Kasser, „Values and Ecological Sustainability: Recent Research and Policy Possibilities", în *The Coming Transformation: Values to Sustain Human and Natural Communities*, eds. Stephen R. Kellert și James Gustave Speth, Yale School of Forestry & Environmental Studies, 2009, pp. 180–204; Tim Crompton și Tim Kasser, *Meeting Environmental Challenges: The Role of Human Identity* (Surrey: WWF-UK, 2009), 10.

68. Milton Friedman și Rose D. Friedman, *Two Lucky People: Memoirs* (Chicago: University of Chicago Press, 1998), 594.

69. Rebecca Solnit, *A Paradise Built in Hell: The Extraordinary Communities That Arise in Disaster* (New York: Penguin Books, [2009] 2010).

BCU IAȘI

2

BANI CARE ARD

Cum a contribuit fundamentalismul pieței libere la supraîncălzirea planetei

„Am sperat întotdeauna că la anul o să fie mai bine. Că și în acest an o să fie mai bine. Am învățat încet, și cu ce n-a mers, v-ați străduit mai mult data viitoare. Nu ați încercat ceva diferit. Doar v-ați străduit mai mult să faceți același lucru care n-a mers."

– Wayne Lewis, supraviețuitor Dust Bowl*, 2012[1]

„Ca lideri, avem responsabilitatea de a formula clar riscurile cu care se confruntă popoarele noastre. Dacă politica nu este favorabilă unui discurs sincer, atunci e clar că trebuie să depunem mai mult efort pentru schimbarea politicii."

– Marlene Moise, ambasadoarea Republicii Nauru la Națiunile Unite, 2012[2]

În timpul războaielor de globalizare de la sfârșitul anilor nouăzeci și începutul anilor 2000, obișnuiam să urmăresc îndeaproape legislația comercială internațională. Dar recunosc că, odată ce m-am implicat în știința și politica schimbărilor climatice, n-am mai acordat atenție comerțului. Mi-am spus că există o limită când vine vorba de asimilarea unui jargon abstract, birocratic, și că eram saturată de țintele de reducere a emisiilor, de tarife fixe și de amestecătura de termeni din UNFCCC și IPCC din cadrul Națiunilor Unite.

Apoi, după vreo trei ani, am început să observ că programele de energie verde – cele drastice, necesare pentru a reduce rapid emisiile globale – erau din ce în ce mai contestate de acordurile comerciale internaționale, în special de normele Organizației Mondiale a Comerțului.

În 2010, de exemplu, Statele Unite au contestat unul dintre programele de subvenționare a energiei eoliene din China pe motiv că acesta prevedea sprijin pentru industria locală, fiind considerat protecționist. China, la rândul ei, a depus în 2012 o plângere care viza diverse programe de energie din surse regenerabile din Uniunea Europeană, accentuând poziția Italiei și a Greciei (China a amenințat, de asemenea, să aducă în discuție subvențiile pentru energie regenerabilă din cinci state americane). Washingtonul, între timp, a lansat un atac prin intermediul Organizației Mondiale a Comerțului la adresa ambițioasei Misiuni Solare Naționale Jawaharlal Nehru din India, un program vast, în mai multe etape, de sprijinire a folosirii energiei

* Perioadă istorică în care furtunile de nisip au afectat foarte mult ecologia și agricultura SUA și preeriile canadiene în anii 1930. (*n.t.*)

solare – pentru că ar conține prevederi menite să încurajeze industria locală, considerate a fi protecționiste. Ca urmare, fabrici nou-nouțe care ar fi trebuit să producă panouri solare sunt acum pe cale să fie închise. Ca să nu fie mai prejos, India a anunțat că ar putea lua în colimator programe de stat vizând folosirea energiilor regenerabile din SUA.[3]

Acesta e un comportament deosebit de bizar pentru cineva aflat în mijlocul unei crize climatice. Mai ales când e sigur că aceleași guverne se vor denunța reciproc vehement la summiturile climatice ale Organizației Națiunilor Unite pentru că nu fac suficient pentru a reduce emisiile, dând vina pentru eșecurile lor pe lipsa de angajament a celorlalți. Cu toate acestea, în loc să concureze pentru cele mai bune și mai eficiente metode de a sprijini energia verde, cei mai mari emitenți din lume apelează la WTO pentru a-și dărâma unul altuia morile de vânt.

Pe măsură ce cazurile s-au înmulțit, mi s-a părut că era timpul să revin la războaiele comerciale. Și, pe măsură ce am cercetat problema, am descoperit că unul dintre cazurile-cheie, care poate crea precedente, care punea „comerțul liber" în opoziție cu politicile climatice, apăruse în Ontario, Canada – chiar în ograda mea. Dintr-odată, legislația comercială a devenit mult mai puțin abstractă.

* * *

Așezat la masa de conferințe lungă cu vedere spre fabrica sa, Paolo Maccario, un om de afaceri italian elegant care s-a mutat la Toronto pentru a deschide o fabrică de panouri solare, are aerul mândru, resemnat, al unui căpitan hotărât să se scufunde odată cu nava lui. Face un efort să pară curajos: e adevărat, „piața din Ontario a cam dispărut", dar compania va găsi noi clienți pentru panourile solare, mi-a spus el, poate în Europa sau în Statele Unite ale Americii. Produsele sunt bune, cele mai bune din clasa lor, iar „prețul este destul de competitiv."[4]

În calitate de director de operațiuni al Silfab Ontario, Maccario trebuie să spună aceste lucruri; orice altceva ar reprezenta o încălcare a obligațiilor fiduciare. Dar el recunoaște, de asemenea, că ultimele luni au fost aproape absurd de proaste. Clienții vechi sunt convinși că fabrica se va închide și nu va reuși să-și onoreze garanția de douăzeci și cinci de ani pentru panourile solare achiziționate. Noii clienți nu plasează comenzi din pricina acelorași îngrijorări, alegând companii chineze care vând module mai puțin eficiente, dar mai ieftine.* Furnizorii care aveau de gând să-și deschidă propriile fabrici în apropiere pentru a reduce costurile de transport se țin acum departe.

Chiar și membrii consiliului director de acasă, din Italia (Silfab este deținută de Silfab SpA, firmă al cărei fondator a fost un pionier în producția italiană de echipamente fotovoltaice) par să bată în retragere. Compania-mamă își luase angajamentul de a investi în jur de 7 milioane de dolari pentru un utilaj personalizat care, potrivit lui Maccario, ar fi creat module solare „cu o eficiență care n-a mai fost atinsă de vreun producător din China și din Occident". Dar în ultimul moment, și după ce întreaga activitate de cercetare și proiectare a echipamentului a fost finalizată, „s-a decis că nu putem cheltui banii necesari pentru a aduce tehnologia aici", mi-a explicat Maccario. Ne-am pus plase de păr și halate de laborator și mi-a arătat un dreptunghi gol în mijlocul fabricii, spațiul rezervat echipamentului care nu mai vine.

* China a devenit, desigur, principalul furnizor mondial de module ieftine și, din această poziție, a contribuit la scăderea dramatică a prețurilor. În ultimii ani a inundat, de asemenea, piața cu panouri ieftine, contribuind la apariția unei oferte excedentare la nivel mondial, care a depășit cererea.

Care ar fi șansele ca el să aleagă să deschidă o fabrică astăzi și aici, având în vedere tot ce s-a întâmplat, îl întreb. Auzind întrebarea, a lăsat deoparte retorica de PR și mi-a răspuns: „Aș spune că sub zero, dacă există un astfel de număr."

Cu costumul lui de lână impecabil și barbișonul încărunțit atent tuns, Maccario arată ca și cum ar trebui să savureze un espresso într-o *piazza* din Torino, lucrând, poate, pentru Fiat – nu să fie blocat în această cutie de beton, cu un iaurt nedeschis pe birou, peste drum de Imperial Chilled Juice și mai jos de partea din spate a unui multiplex AMC.

Și totuși, în 2010, decizia companiei de a-și amplasa în Ontario prima fabrică de panouri solare din America de Nord a părut foarte inspirată. Pe atunci, starea de spirit în sectorul energiei regenerabile din Ontario era una categoric îmbătătoare. Cu un an mai devreme, la apogeul crizei financiare de pe Wall Street, provincia își anunțase planul de acțiune împotriva schimbărilor climatice, Legea energiei și economiei verzi, centrată pe un angajament îndrăzneț de-a elimina complet până în 2014 folosirea cărbunelui în cea mai populată provincie din Canada.[5]

Planul a fost lăudat de experți în energie din întreaga lume, în special din Statele Unite, unde o astfel de inițiativă întârzia să apară. Într-o vizită la Toronto, Al Gore și-a dat binecuvântarea, proclamându-l „cel mai bun [program] de energie verde de pe continentul nord-american". Și Michael T. Eckhart, pe atunci președinte al Consiliului American pentru Energie Regenerabilă, l-a descris-o ca fiind „cea mai cuprinzătoare politică de energie regenerabilă pusă în aplicare oriunde în lume."[6]

Legislația a creat ceva ce poartă numele de program tarifar fix, care le permitea furnizorilor de energie regenerabilă să vândă energie înapoi la rețeaua energetice, prin contracte pe termen lung, cu prețuri premium* garantate. Acesta conținea, de asemenea, o sumedenie de prevederi menite să asigure că nu toți dezvoltatorii sunt jucătorii importanți și că autoritățile locale, cooperativele și comunitățile indigene ar putea intra pe piața energiei din surse regenerabile, beneficiind de aceste prețuri premium. Pentru a se califica, condiția era ca majoritatea furnizorilor de energie să se asigure că un procent minim din forța de muncă și din materiale proveneau din Ontario. Iar provincia a ridicat ștacheta: procentul de aprovizionare din cadrul provinciei al dezvoltatorilor de energie solară trebuia să fie de cel puțin 40–60%.[7]

Această prevedere era o încercare de-a revigora sectorul industrial muribund din Ontario, care fusese mult timp centrat pe cei trei mari producători din SUA (Chrysler, Ford și General Motors) și, în acel moment, era zguduit de apropiatul faliment al General Motors și Chrysler. La aceste provocări se adăuga faptul că boomul petrolului extras din nisipurile bituminoase din Alberta dusese la creșterea dolarului canadian, transformând Ontario într-un loc mult mai costisitor pentru a construi ceva.[8]

În anii care au urmat anunțului, eforturile celor din Ontario de-a renunța la cărbune au fost afectate de gafe politice. Marii dezvoltatori din domeniul gazelor naturale și al energiei eoliene au călcat în picioare comunitățile locale, în timp ce guvernul a risipit sute de milioane de dolari (cel puțin) în încercarea de-a rezolva problemele inutile apărute. Dar chiar și cu toate aceste eșecuri, nucleul programului a fost un succes incontestabil. Până în 2012, Ontario devenise cel mai mare producător de energie solară din Canada și, până în 2013, aici mai exista doar o singură centrală care

* Prețuri crescute artificial pentru a încuraja crearea unei percepții favorabile în rândul cumpărătorilor, exclusiv pe baza prețului. (*n.t.*)

funcționa pe bază de cărbune. Cerințele legate de folosirea resurselor locale – după cum sunt numite prevederile de-a „cumpăra produse locale" și a „angaja localnici", s-au dovedit, de asemenea, un impuls semnificativ pentru sectorul de producție aflat în dificultate: până în 2014, au fost create peste 31.000 de locuri de muncă și un val de producători de energie solară și eoliană și-au deschis afaceri aici.[9]

Silfab este un exemplu potrivit pentru felul în care au mers lucrurile. Proprietarii italieni hotărâseră deja să deschidă o fabrică de panouri solare în America de Nord. Compania avusese în vedere Mexicul, dar înclina spre Statele Unite. Variantele cele mai potrivite, mi-a spus Maccario, erau California, Hawaii, și Texas, pentru că ele aveau de oferit din belșug soare și stimulente pentru corporații, precum și piețe mari și în creștere pentru produsul lor. Ontario – acoperit de nori și rece în mare parte din an – nu se afla „în vizor", a recunoscut el. Situația s-a schimbat când provincia și-a prezentat planul pentru energie verde, cu prevederi ce vizau folosirea resurselor locale, pe care Maccario l-a descris drept „un program foarte curajos și foarte bine intenționat". Aceste prevederi însemnau că în comunitățile care treceau la energia regenerabilă, companii precum a sa puteau conta pe o piață stabilă pentru produsele lor, în care nu trebuia să concureze direct cu panouri solare ieftine produse în China. Așadar, cei de la Silfab au ales Toronto pentru a construi prima lor fabrică de panouri solare din America de Nord.

Politicienii din Ontario erau încântați de Silfab. La asta a contribuit și faptul că clădirea pe care compania a achiziționat-o pentru producerea panourilor era o fabrică de piese auto abandonată, ce stătea nefolosită ca multe altele. Iar mulți dintre muncitorii angajați de companie proveneau tot din sectorul auto – bărbați și femei de la Chrysler și de la gigantul producător de piese auto Magna, care aveau ani de experiență în lucrul cu brațele robotice folosite pentru a asambla panourile high-tech ale Silfab. Când fabrica s-a deschis, Wayne Wright, un muncitor concediat din sectorul auto care primise un loc de muncă ca operator de linie de producție la Silfab, a vorbit emoționat despre fiul său în vârstă de șaptesprezece ani care i-a spus că „în sfârșit" noul loc de muncă al tatălui său va „crea un viitor mai bun pentru toți cei tineri."[10]

Apoi lucrurile au început s-o ia razna rău de tot. Așa cum SUA au acționat împotriva sprijinului acordat energiei din surse regenerabile la nivel local în China și India, și Japonia și apoi Uniunea Europeană au anunțat că cerința celor din Ontario de-a folosi resurse locale este considerată o încălcare a normelor Organizației Mondiale a Comerțului. Mai exact, ei au susținut că cerința ca un procent fix din echipamentele care produc energie regenerabilă să fie produse în Ontario va „discrimina echipamentul destinat întreprinderilor de producție a energiei din surse regenerabile realizat în afara provinciei Ontario."[11]

Hotărârea WTO a condamnat Canada, stabilind că prevederile de-a cumpăra produse locale din Ontario erau într-adevăr ilegale. Iar provincia n-a stat pe gânduri și a anulat normele vizând folosirea resurselor locale, care erau atât de importante pentru program.[12] Acest fapt, a spus Maccario, i-a făcut pe investitorii străini să-și retragă sprijinul acordat pentru extinderea fabricii. „Toate aceste – ca să folosesc un eufemism – mesaje contradictorii... au fost picătura care a umplut paharul".

Acesta e și motivul pentru care multe fabrici ca a sa s-ar putea închide, iar altele au hotărât să nici nu se mai deschidă.

Comerțul bate clima

Din punct de vedere climatic, hotărârea WTO a fost criminală: dacă e să existe o speranță de atingere a țintei convenite de 2°C, economiile bogate, cum ar fi cea a Canadei, trebuie să facă din renunțarea la combustibilii fosili principala lor prioritate. Este o datorie morală, una pe care guvernul federal și-a asumat-o atunci când a semnat Protocolul de la Kyoto în 1997. Ontario a implementat politici reale pentru a-și onora acest angajament (spre deosebire de guvernul canadian per ansamblu, care a lăsat să se producă o creștere a emisiilor, ceea ce l-a determinat să se retragă din Protocolul de la Kyoto pentru a evita o condamnare internațională). Lucrul cel mai important e că programul a funcționat. Cât de absurd a fost ca WTO să intervină în această reușită – să permită comerțului să învingă însăși planeta.

Și totuși, din punct de vedere strict juridic, Japonia și UE au avut perfectă dreptate. Una dintre prevederile-cheie a aproape tuturor acordurilor de liber schimb presupune ceea ce se numește „tratament național", care impune guvernelor să nu facă nicio distincție între bunurile produse de companii locale și bunurile produse de firme străine în afara granițelor. Da, favorizarea industriei locale constituie „discriminare". Acesta a fost un subiect fierbinte în războaiele vizând liberul schimb din anii 1990, tocmai pentru că aceste restricții împiedică efectiv guvernele să facă ceea ce a încercat Ontario: să creeze locuri de muncă solicitând folosirea de resurse locale drept condiție pentru obținerea sprijinului guvernamental. Aceasta a fost doar una dintre numeroasele bătălii hotărâtoare pe care progresiștii le-au pierdut în acei ani.

Apărătorii acestor acorduri comerciale susțin că astfel de tipuri de protecție, precum prevederile din Ontario de-a cumpăra produse locale, denaturează piața liberă și ar trebui eliminate. Unii antreprenori din domeniul energiei verzi (de obicei, cei care își cumpără produsele din China) au avut o argumentație similară, insistând că nu contează unde sunt produse turbinele eoliene sau panourile solare: obiectivul ar trebui să fie obținerea celor mai ieftine produse pentru consumator, pentru ca tranziția la energia verde să se poată realiza cât mai repede cu putință.

Cea mai mare problemă a acestor argumentări e ideea că ar exista o piață liberă a energiei care trebuie protejată de distorsiuni. Companiile de combustibili fosili nu doar că primesc subvenții globale anuale cuprinse între 775 de miliarde și 1.000 de miliarde de dolari, ci, în plus, nu plătesc nimic pentru privilegiul de-a trata atmosfera pământului ca pe o groapă de gunoi gratuită – fapt pe care *Raportul Stern privind Economia Schimbării Climatice* îl descrie ca pe „cel mai mare eșec de piață pe lumea l-a văzut vreodată". Această gratuitate este adevărata distorsiune, iar confiscarea cerului e adevărata subvenție.[13]

Pentru a face față acestor distorsiuni (pe care WTO n-a făcut nicio încercare de-a le corecta), guvernele trebuie să ia o serie de măsuri agresive – de la garanții de preț la subvenții directe, astfel încât energia verde să aibă o șansă reală în fața concurenței. Știm din experiență că acest lucru funcționează: Danemarca are unul dintre cele mai de succes programe de energie regenerabilă din lume, 40% din electricitate provenind din surse regenerabile, mai ales eoliene. Dar e de remarcat că programul a fost lansat în anii 1980, înainte de începerea erei liberului schimb, când nu era nimeni care să conteste subvențiile generoase oferite de guvernul danez proiectelor energetice controlate de comunități care construiau turbine eoliene (în anii 1980, noile instalații erau subvenționate cu până la 30%).[14]

Așa cum sublinia Scott Sinclair de la Centrul Canadian pentru Politici Alternative, „multe dintre politicile Danemarcei folosite pentru a-și lansa industria energiei regenerabile ar fi fost în contradicție cu... acorduri comerciale și de investiții internaționale", întrucât favorizarea „cooperativelor locale ar intra în conflict cu normele în materie de nediscriminare care le cer companiilor străine să nu fie tratate cu mai puțină bunăvoință decât furnizorii interni."[15]

Iar Aaron Cosbey, un economist din domeniul dezvoltării și expert în domeniul comerțului și al climei, care, în general, susține WTO, observă pe bună dreptate că promisiunea de creare de locuri de muncă la nivel local a fost cheia succesului politic al programelor de energie regenerabilă. „În multe cazuri, argumentul locurilor de muncă din sectorul verde e factorul decisiv care convinge guvernele să acorde sprijin. Și astfel de cerințe, dacă sunt însoțite de subvenții sau privilegii pentru investiții, încalcă obligațiile WTO.[16]

De aceea guvernele care adoptă aceste politici încercate și testate – care sunt mult prea puține la număr – sunt târâte în instanțe comerciale, indiferent că e vorba de China, India, Ontario sau de Uniunea Europeană.

Mai rău, aceste atacuri nu pun în pericol numai sprijinul decisiv pentru energia regenerabilă. Orice încercare a unui guvern de-a reglementa vânzarea sau extracția unor tipuri cu precădere poluante de combustibili fosili este, la rându-i, vulnerabilă în fața unor provocări comerciale similare. Uniunea Europeană, de exemplu, are în vedere noi standarde de calitate pentru combustibili, care ar limita efectiv vânzările de petrol obținut din surse cu emisii crescute de dioxid de carbon, precum nisipurile bituminoase din Alberta. Este o excelentă politică ecologică și am avea nevoie de mai multe astfel de politici, dar această încercare a fost frânată de amenințările nu foarte subtile ale Canadei cu represalii comerciale. Între timp, Uniunea Europeană se folosește de negocieri comerciale bilaterale pentru a încerca să eludeze restricțiile de lungă durată ale SUA privind exporturile de petrol și gaze, inclusiv o interdicție veche de câteva decenii a exportului de petrol brut. Potrivit unei scurgeri de informații din iulie 2014, din timpul negocierilor, Europa face presiuni pentru un „angajament legal obligatoriu" care să-i garanteze posibilitatea de-a importa gaze și petrol obținute prin metoda fracturării din formațiunea Bakken din Dakota de Nord și din alte părți.[17]

Cu aproape un deceniu în urmă, un oficial al WTO a susținut că organizația permite contestarea „aproape oricărei măsuri de reducere a emisiilor de gaze cu efect de seră" – la momentul respectiv a existat o reacție publică slabă, dar în mod clar ar fi trebuit să fie mai puternică. Iar WTO este departe de-a fi singura armă comercială care poate fi folosită în astfel de confruntări – același lucru îl pot face și nenumăratele acorduri de liber schimb și investiții bilaterale și regionale.[18]

După cum vom vedea mai târziu, aceste acorduri comerciale le pot chiar oferi multinaționalelor puterea de-a schimba soarta unor victorii istorice obținute la nivel local împotriva unor activități extractive extrem de controversate, cum ar fi extragerea gazelor naturale prin fracturare hidraulică: în 2012, o companie petrolieră a început să facă pașii necesari pentru a se folosi de NAFTA pentru a contesta moratoriul împotriva fracturării obținut cu greu în Quebec, susținând că acesta ar fi văduvit compania de dreptul de-a fora după gaz în provincie.[19] (Cazul e în curs de judecare.) Pe măsură ce se înregistrează tot mai multe victorii ale activiștilor, sunt de așteptat și tot mai multe astfel de contestări în justiție.

În unele dintre aceste cazuri, guvernele își pot apăra cu succes activitățile de reducere a emisiilor în fața instanțelor comerciale. Dar, în multe altele, ne putem aștepta să cedeze repede, ca să nu pară că se împotrivesc liberului schimb (motiv care se află, probabil, în spatele acceptării fără probleme de către Ontario a hotărârii WTO împotriva planului vizând energia verde). Aceste provocări nu distrug sectorul energiei regenerabile; în SUA și China, de exemplu, piața energiei solare continuă să crească în mod impresionant. Dar asta nu se întâmplă suficient de repede. Iar incertitudinea juridică din jurul unora dintre cele mai importante programe de energie verde din lume ne trage în spate chiar în momentul când știința ne spune că trebuie să facem un salt înainte. Să permiți unor legi comerciale dubioase, care au fost negociate după o insuficientă consultare publică, să aibă atâta putere asupra unui aspect atât de important pentru viitorul omenirii e un act de nebunie ieșit din comun. Așa cum spunea economistul Joseph Stiglitz, laureat al Premiului Nobel, „Veți permite ca un grup de avocați nesăbuiți, care au însăilat ceva înainte să înțeleagă aceste probleme, să pună bețe în roate salvării planetei?"[20]

E limpede că nu. Steven Shrybman, avocat în domeniul comerțului internațional și al interesului public, care a lucrat cu o sumedenie de grupuri ale societății civile împotriva acestor provocări comerciale, spune că problema este structurală. „Dacă normele comerciale nu permit să fie luate măsuri importante pentru a face față schimbărilor climatice – și nu permit – atunci normele comerciale trebuie, în mod evident, să fie rescrise. Pentru că e absolut imposibil să avem o economie durabilă și să păstrăm normele comerciale internaționale așa cum sunt. E imposibil."[21]

E exact genul de concluzie de bun-simț care i-a făcut pe cei de la Heartland să se sperie atât de tare de schimbările climatice. Pentru că atunci când oamenii vor realiza că guvernele noastre ne-au implicat în zeci de acorduri care fac ca părți importante ale unei reacții ferme împotriva schimbărilor climatice să fie ilegale, ei vor avea la dispoziție un argument extrem de puternic pentru a se opune unor astfel de acorduri noi până când mica problemă a caracterului locuibil al planetei noastre e rezolvată în mod satisfăcător.

Același lucru e valabil pentru toate tipurile de convenții ale pieței libere care ne amenință capacitatea de-a reacționa cu îndrăzneală la această criză, de la logica sufocantă a austerității, care împiedică guvernele să facă investițiile necesare într-o infrastructură cu emisii reduse de dioxid de carbon (ca să nu mai vorbim de stingerea incendiilor și de reacția la inundații), la licitarea sistemului de distribuție a energiei electrice în favoarea unor companii private care, în multe cazuri, refuză să treacă la surse regenerabile de energie mai puțin profitabile.

Într-adevăr, cele trei politici fundamentale ale erei neoliberale – privatizarea sferei publice, dereglementarea sectorului corporativ și reducerea impozitelor pe venit și a taxelor plătite de corporații, susținute prin reducerea cheltuielilor publice – sunt, fiecare în parte, incompatibile cu multe dintre acțiunile pe care trebuie să le facem pentru a aduce emisiile la niște niveluri sigure. Și, împreună, aceste politici formează un zid ideologic care a blocat timp de decenii apariția unei reacții serioase împotriva schimbărilor climatice. Înainte de-a ne ocupa mai pe larg de modalitățile prin care criza climatică reclamă dărâmarea acestui zid, ar fi util să studiem puțin mai îndeaproape dramatica proastă sincronizare care ne-a adus unde suntem astăzi.

Zidul cade, emisiile cresc

Dacă mișcarea împotriva schimbărilor climatice ar avea o zi de naștere, un moment în care problema a pătruns în conștiința publică și n-a mai putut fi ignorată, aceasta ar trebui să fie data de 23 iunie 1988. E adevărat, încălzirea globală se aflase pe radarul politic și științific cu mult înainte. Ideile de bază ce ocupă un loc central în concepția noastră actuală datează de la începutul celei de-a doua jumătăți a secolului al XIX-lea, iar primele descoperiri științifice care demonstrează că arderea carbonului ar putea încălzi planeta au fost făcute la sfârșitul anilor 1950. În 1965, ideea era acceptată într-o asemenea măsură printre specialiștii, încât președintele american Lyndon B. Johnson a primit un raport din partea Comitetului Consultativ pe Probleme Științifice care avertiza că, „Prin civilizația sa industrială mondială, omul face involuntar un vast experiment geofizic... Schimbările climatice pe care le poate produce conținutul crescut de CO_2 ar putea fi dăunătoare pentru ființele umane.[22]

Dar numai când James Hansen, pe atunci director al Institutului Goddard pentru Studii Spațiale al NASA, a depus mărturie în fața unei comisii a Congresului, într-o sală arhiplină, pe 23 iunie 1988, încălzirea globală a devenit subiect de talk-show-uri și discursuri politice. Pe o vreme toridă, cu o temperatură de 36,6°C (care încă reprezintă un record pentru acea zi) în Washington, DC, când sistemul de aer condiționat al clădirii nu funcționa, Hansen a declarat în fața unei încăperi pline cu congresmeni transpirați că e „sigur în proporție de 99%" că există „o tendință reală de încălzire" care e legată de activitatea umană. Într-un comentariu pentru *The New York Times*, el a adăugat că era „timpul să n-o mai dăm cotită" când vine vorba de dovezile științifice. Ulterior, în aceeași lună, sute de oameni de știință și factorii de decizie politică au participat la istorica Conferință Mondială asupra Schimbărilor Climatice de la Toronto, unde au fost puse în discuție primele reduceri de emisii. Comisia Interguvernamentală a ONU pentru Schimbări Climatice (IPCC), principalul organism științific care consiliază guvernele cu privire la amenințarea climatică, și-a ținut prima ședință în luna noiembrie a acelui an. Până în anul următor, 79% dintre americani auziseră de efectul seră – un salt de la doar 38% în 1981.[23]

Problema era atât de evidentă, încât, atunci când editorii revistei *Time* au anunțat „Omul Anului" 1988, au făcut o alegere neobișnuită: „Planeta Anului: Pământul pe cale de dispariție", scria pe frontispiciul revistei, peste o imagine cu globul legat cu sfoară, cu un soare ce apunea amenințător în fundal. „Niciun individ, niciun eveniment, nicio mișcare n-a înflăcărat imaginația și n-a dominat titlurile ziarelor în mai mare măsură", a explicat jurnalistul Thomas Sancton, „decât bulgărele de piatră și pământ și apă și aer care e casa noastră comună."[24]

Mai șocantă decât imaginea a fost eseul scris de Sancton, care o însoțea. „Anul acesta, pământul a vorbit, așa cum Dumnezeu l-a avertizat pe Noe despre potop. Mesajul lui a fost clar și răspicat și, dintr-odată, oamenii au început să asculte, să reflecteze la ce prevestiri conținea mesajul." Acest mesaj a fost atât de profund, atât de fundamental, susținea acesta, încât a pus sub semnul întrebării miturile fondatoare ale culturii occidentale moderne. Merită să-l cităm pe larg pe Sancton, întrucât el a descris rădăcinile crizei:

> În multe societăți păgâne, pământul era văzut ca o mamă, un dătător de viață fertil. Natura – pământul, pădurea, marea – erau locuite de divinitate, iar muritorii îi erau supuși. Tradiția iudeo-creștină a introdus un concept radical diferit. Pământul era creația

unui Dumnezeu monoteist, care, după ce l-a modelat, le-a poruncit locuitorilor lui, în cuvintele din Geneză: „Creșteți și vă înmulțiți și umpleți pământul și-l supuneți; și stăpâniți peste peștii mării, peste păsările cerului, peste toate animalele, peste toate vietățile ce se mișcă pe pământ și peste tot pământul". Ideea stăpânirii ar putea fi interpretată ca o invitație de a folosi natura după bunul plac.[25]

Diagnosticul nu era unul original – de fapt, era o sinteză a principiilor pe care se întemeia gândirea ecologică. Dar să citești aceste cuvinte în cea mai serioasă revistă echidistantă din America era ceva pur și simplu remarcabil. Din acest motiv și din altele, începutul lui 1989 li s-a părut multor membri ai mișcării ecologiste un moment crucial, în care parcă încheierea Războiului Rece și încălzirea planetei ar fi contribuit la nașterea unei noi conștiințe, una în care cooperarea avea să triumfe asupra dominației, iar umilința în fața complexității naturii avea să conteste hybrisul tehnologic.

Pe măsură ce guvernele s-au reunit pentru a dezbate reacțiile la schimbările climatice, s-au făcut auzite voci puternice din țările în curs de dezvoltare, care au insistat că miezul problemei era stilul de viață axat pe consum care domina în Occident. Într-un discurs din 1989, de exemplu, președintele indian R. Venkataraman a susținut că criza globală a mediului era rezultatul „consumului excesiv" în țările dezvoltate „al tuturor materialelor prin industrializarea pe scară largă menită să le sprijine stilul de viață".[26] Dacă țările bogate ar fi consumat mai puțin, atunci toată lumea ar fi fost mai sigură.

Dar dacă așa a început anul 1989, el s-a încheiat într-un mod foarte diferit. În lunile care au urmat, revoltele populare s-au răspândit în întregul bloc controlat de sovietici, din Polonia în Ungaria și, în cele din urmă, în Germania de Est, unde, în noiembrie 1989, Zidul Berlinului s-a prăbușit. Sub sloganul „sfârșitul istoriei", ideologii de dreapta de la Washington au confiscat acest moment de cotitură la nivel global pentru a zdrobi orice concurență politică, fie că era vorba de socialism, keynesism sau ecologie profundă. Ei au inițiat un atac frontal asupra experimentării politice, asupra ideii că ar putea exista modalități viabile de organizare socială, altele decât capitalismul dereglementat.

Într-un deceniu, tot ce-a mai rămas în picioare a fost propria lor ideologie extremă, pro-corporatistă. Nu numai că stilul de viață al consumatorului occidental a supraviețuit intact, ci a devenit semnificativ mai excesiv, datoriile de pe cardurile de credit per gospodărie din SUA crescând de patru ori între 1980 și 2010.[27] În același timp, acest stil de viață vorace a fost exportat în rândurile claselor de mijloc și superioare din toate colțurile globului – inclusiv, în ciuda unor proteste inițiale, în India, unde a provocat daune mediului pe o scară greu de imaginat. Victoriile din această nouă eră avea să fie mai rapide și mai importante decât s-ar fi putut prezice; iar armatele de ratați au fost lăsate să caute prin munții tot mai mari de deșeuri care emană metan.

Comerțul și clima: două lucruri separate

În toată această perioadă de schimbări rapide, negocierile privind clima și comerțul au mers în paralel, strâns legate, fiecare obținând acorduri importante la distanță de ani unele de celelalte. În 1992, guvernele s-au întâlnit pentru primul Summit ONU pentru Pământ de la Rio, unde au semnat Convenția-cadru a ONU privind schimbările climatice (UNFCCC), documentul care a stat la baza tuturor negocierilor climatice

ulterioare. În același an a fost semnat Acordul de Liber Schimb Nord-American, care a intrat în vigoare doi ani mai târziu. De asemenea, în 1994, s-au încheiat negocierile pentru înființarea Organizației Mondiale a Comerțului, noul organism comercial global făcându-și debutul în anul următor. În 1997, a fost adoptat Protocolul de la Kyoto, care conținea primele ținte obligatorii de reducere a emisiilor. În 2001, China a câștigat statutul de membru cu drepturi depline în cadrul WTO, punctul culminant al unui proces de liberalizare a comerțului și investițiilor care începuse cu decenii în urmă.

Ceea ce e remarcabil la aceste procese paralele – comerțul, pe de-o parte, clima, pe de altă parte – este măsura în care au funcționat ca lucruri separate. Într-adevăr, fiecare a părut să se prefacă că celălalt nu exista, ignorând întrebările cele mai evidente despre felul cum unul îl va afecta pe celălalt. Cum ar fi, de exemplu: Ce efect ar avea creșterea semnificativă a distanțelor pe care bunurile de bază le vor avea acum de parcurs – cu nave port-container care emit dioxid de carbon și avioane uriașe, precum și cu mașini diesel – asupra emisiilor de carbon pe care negocierile privind clima urmăreau să le reducă? Cum, la rândul lor, reglementările care le interziceau guvernelor să ofere tratament preferențial companiilor locale ar fi influențat toate eforturile de a scurta liniile de aprovizionare ca metodă de reducere a emisiilor? Ce impact ar fi avut măsurile agresive de protejare a brevetelor tehnologice depuse la WTO asupra solicitărilor țărilor în curs de dezvoltare, în cadrul negocierilor privind clima, de a beneficia de transferuri gratuite de tehnologii ecologice care să le ajute să se dezvolte într-o direcție care presupune reducerea emisiilor de dioxid de carbon? Și, poate cel mai sensibil subiect, în ce fel prevederile care le permiteau companiilor private să dea în judecată guvernele naționale cu privire la legi care le afectau profiturile ar fi descurajat guvernele să adopte reglementări dure de combatere a poluării, de teama de-a nu fi date în judecată?

Aceste întrebări n-au fost dezbătute de către negociatorii guvernamentali și nici n-a existat vreo încercare de-a rezolva contradicțiile evidente pe care le conțin. Nu c-ar fi existat vreo îndoială cu privire la care tabără ar câștiga dacă oricare dintre angajamentele concurente de a reduce emisiile și de a demola barierele comerciale ar intra vreodată în conflict direct: angajamentele asumate în negocierile privind clima au funcționat toate, eficient, pe baza unui sistem axat pe onoare, cu un mecanism slab și prietenos de sancționare a țărilor care n-au reușit să-și țină promisiunile. Pe de altă parte, angajamentele asumate în cadrul acordurilor comerciale, au fost pus în practică printr-un sistem agresiv de soluționare a litigiilor, iar nerespectarea lor atrăgea după sine aducerea guvernelor în fața unor instanțe comerciale unde riscau adesea pedepse aspre.

De fapt, ierarhia era atât de clară, încât negociatorii pe teme climatice și-au declarat în mod oficial supunerea față de sistemul comercial încă de la început. Când acordul ONU privind schimbările climatice a fost semnat la Summitul Pământului de la Rio, în 1992, acesta specifica în mod clar că „măsurile luate pentru a combate schimbările climatice, inclusiv cele unilaterale, n-ar trebui să constituie... o restricție disimulată aplicată comerțului internațional." (Un limbaj asemănător apare în Protocolul de la Kyoto.) După cum spunea australianul Robyn Eckersley, expert în politică, acesta a fost „momentul crucial care a stabilit forma relației dintre regimul climatic și cel comercial", deoarece, „în loc să forțeze recalibrarea normelor de comerț internațional pentru a le face să respecte cerințele de protecție a climei... regimul climatic s-a asigurat că schimburile comerciale liberalizate și economia globală în expansiune sunt protejate de politicile climatice comerciale restrictive." Acest lucru, practic, a garantat

că procesul de negociere n-ar putea lua în calcul politici îndrăznețe, dar care „restricționează comerțul", care să poată fi coordonate la nivel internațional – de la programe de energie din surse regenerabile locale la restricții privind comerțul cu bunuri produse cu emisii de dioxid de carbon deosebit de mari.[28]

Câteva voci izolate au scos în evidență faptul că câștigurile modeste înregistrate în cadrul negocierilor asupra „dezvoltării durabile" au fost înlăturate efectiv de noua arhitectură a comerțului și investițiilor. Una dintre aceste voci a fost cea a lui Martin Khor, pe atunci director al Third World Network, care era un consilier important al guvernelor țărilor în curs de dezvoltare în cadrul discuțiilor despre comerț și climă. La sfârșitul Summitului Pământului de la Rio din 1992, Khor a avertizat că există un „sentiment general printre delegații din țările din Sud... cum că evenimentele din afara procesului [summitului] amenințau să slăbească sudul și să pună în pericol elementele pozitive care existau în" agenda de la Rio. Exemplele pe care le invoca erau politicile de austeritate impuse la acel moment de Banca Mondială și de Fondul Monetar Internațional, precum și negocierile comerciale care urmau să ducă în scurt timp la crearea WTO.[29]

Un alt semnal de alarmă timpuriu a fost tras de către Steven Shrybman, care a observat acum un deceniu și jumătate că exportul global de agricultură industrială dăduse deja o lovitură devastatoare oricărui progres posibil în ceea ce privește emisiile. Într-o lucrare publicată în 2000, Shrybman susținea că „e posibil ca globalizarea sistemelor agricole în ultimele decenii să fi fost una dintre cele mai importante cauze ale creșterii globale a emisiilor de gaze cu efect de seră."[30]

Acest lucru a avut mult mai puțin de-a face cu dezbaterile actuale despre „milele alimentare"* asociate cu disputa vizând produsele importate și cele locale, și mai mult cu modul în care sistemul comercial, îndeplinind dorințele unor companii precum Monsanto și Cargill în ceea ce privește reglementările în domeniu – de la accesul neîngrădit pe piață la protecția agresivă a brevetelor și la menținerea subvențiilor generoase pe care le primesc – a ajutat la consolidarea și extinderea în lume a modelului de agricultură industrială care consumă multă energie și produce emisii ridicate. La rândul său, aceasta e una dintre cauzele majore pentru care sistemul alimentar mondial este în prezent responsabil de 19–29% din emisiile de gaze cu efect de seră la nivel mondial. „Politica și normele comerciale sunt, de fapt, motoarele din spatele schimbărilor climatice, la nivel structural, din perspectiva sistemelor alimentare", a subliniat Shrybman într-un interviu.[31]

Obiceiul de-a scoate voit criza climatică din acordurile comerciale continuă până în ziua de azi: de exemplu, la începutul anului 2014, mai multe documente din timpul negocierilor pentru Parteneriatul Trans-Pacific, un nou acord comercial controversat de tip NAFTA, care cuprindea douăsprezece țări, au fost făcute publice prin intermediul Wikileaks și al grupului peruvian pentru drepturile omului RedGE. Un proiect al capitolului despre mediu susținea că țările „recunosc schimbările climatice ca pe o preocupare globală care necesită o acțiune colectivă și recunosc importanța punerii în aplicare a angajamentelor luate în temeiul Convenției-cadru a ONU privind schimbările climatice (UNFCCC)". Limbajul era vag și nu obliga la nimic, dar cel

* „Milele alimentare" (food miles) e un termen legat de distanța la care sunt transportate alimentele din momentul producerii până când ajung la consumator. Sunt un factor folosit la evaluarea impactului asupra mediului al produselor alimentare, inclusiv impactul asupra încălzirii globale. (*n.t.*)

puțin era un instrument pe care guvernele l-ar fi putut folosi pentru a se apăra dacă politicile lor climatice ar fi fost atacate într-un tribunal comercial, așa cum plănuiau cei din Ontario. Dar un document ulterior a arătat că negociatorii americani au propus o modificare: să se scoată toate referințele la schimbările climatice și la angajamentele UNFCCC. Cu alte cuvinte, în vreme ce comerțului i s-a permis să învingă clima în mod repetat, climei nu i se permitea în niciun caz să învingă comerțul. [32]

Nu doar negociatorii comerciali au blocat criza climatică în timp ce negociau acorduri care să ducă la creșterea emisiilor și să declare ilegale multe dintre soluțiile acestei probleme. În cadrul negocierilor privind clima a existat o formă specifică de negare. La începutul și mijlocul anilor 1990, în timp ce era în curs de elaborare primul protocol climatic, acești negociatori, împreună cu Grupul Interguvernamental Privind Schimbările Climatice, au eliminat detaliile ce vizau tocmai felul în care țările ar fi trebuit să măsoare și să monitorizeze cantitatea de dioxid de carbon pe care o emiteau – un proces necesar, având în vedere că guvernele erau pe punctul de-a face prima promisiune de reducere a emisiilor, care urmau să fie raportate și monitorizate.

Sistemul de măsurare a emisiilor pe care l-au aprobat era o ciudățenie învechită ce data de dinainte de epoca comerțului liber, care nu ținea absolut de loc seama de schimbările revoluționare care se petreceau chiar sub nasul lor cu privire la modul în care (și unde anume) erau fabricate bunurile. De exemplu, emisiile provenite din transportul bunurilor peste granițe – toate acele nave port-container, al căror trafic a crescut cu aproape 400% în ultimii douăzeci de ani – nu sunt atribuite în mod oficial niciunui stat-națiune și, prin urmare, nicio țară nu e responsabilă pentru reducerea impactului lor poluant. (Iar la ONU intențiile de-a schimba acest lucru sunt minime, în ciuda faptului că emisiile din transporturi urmează să se dubleze sau chiar tripleze până în 2050.)[33]

Din păcate, țările sunt responsabile doar pentru poluarea pe care o produc înăuntrul propriilor granițe – nu și pentru poluarea produsă în procesul de fabricație a bunurilor care le sunt expediate; acestea sunt atribuite țărilor unde bunurile au fost produse.[34] Asta înseamnă că emisiile rezultate din producerea, să zicem, a televizorului din sufrageria mea, nu apar nicăieri în registrul emisiilor din Canada, ci sunt atribuite în întregime registrului Chinei, pentru că acolo a fost făcut aparatul. Iar emisiile internaționale ale navei port-container care mi-a adus televizorul de peste ocean (și apoi a plecat înapoi) nu apar în registrul nimănui.

Acest sistem profund viciat a creat o imagine foarte distorsionată despre sursele emisiilor globale. El le-a permis statelor bogate aflate într-un proces rapid de dezindustrializare să susțină că emisiile lor s-au stabilizat sau chiar au scăzut când, de fapt, emisiile produse de consumul lor au crescut în era liberului schimb. De exemplu, în 2011, *Proceedings of the National Academy of Sciences* a publicat un studiu al emisiilor din țările industrializate care au semnat Protocolul de la Kyoto. S-a constatat că, în timp ce emisiile acestora nu mai crescuseră, asta se întâmpla în parte deoarece comerțul internațional le-a permis acestor țări să-și mute producția poluatoare peste hotare. Cercetătorii au ajuns la concluzia că creșterea emisiilor ce provin din fabricarea de bunuri în țările în curs de dezvoltare, ce sunt însă consumate în cele industrializate, a fost *de șase ori* mai mare decât reducerea realizată de economiile țărilor industrializate.[35]

Forță de muncă ieftină, energie murdară: o afacere la pachet

Pe măsură ce sistemul de liber schimb a fost pus în aplicare și producția peste hotare a devenit o regulă, nu doar că emisiile s-au mutat – s-au înmulțit. Așa cum am pomenit mai devreme, înainte de epoca neoliberală, creșterea emisiilor încetinise, de la o creștere anuală de 4,5% în anii 1960 la circa 1% în anii 1990. Dar noul mileniu a fost un moment de cotitură: între 2000 și 2008, rata de creștere a ajuns la 3,4% pe an, depășind cele mai mari proiecții ale IPCC de atunci. În 2009, a scăzut ca urmare a crizei financiare, dar a recuperat timpul pierdut cu o creștere istorică de 5,9% în 2010, ceea ce i-a tulburat pe observatorii schimbărilor climatice. (La jumătatea anului 2014, la două decenii de la crearea WTO, IPCC a recunoscut în cele din urmă realitatea globalizării și a menționat în Al Cincilea Raport de Evaluare: „O pondere tot mai mare din totalul emisiilor de CO_2 antropogene e eliberată prin fabricarea de produse care sunt comercializate peste granițe".)[36]

Cauza a ceea ce Andreas Malm – expert suedez în istoriei cărbunelui – descrie ca „explozia timpurie a emisiilor din secolul 21" este destul de clară. Când China a devenit „atelierul lumii", ea a devenit, de asemenea, „coșul de fum al lumii", care scuipa cărbune. Până în 2007, China a fost responsabilă de două treimi din creșterea anuală a emisiilor globale. O parte a fost rezultatul dezvoltării interne a Chinei – electrificarea zonelor rurale și construirea de drumuri. Dar o mare parte era legată direct de comerțul exterior: conform unui studiu, între 2002 și 2008, 48% din emisiile totale din China au fost legate de producerea de bunuri pentru export.[37]

„Unul dintre motivele pentru care ne aflăm în criza climatică este acest model de globalizare", spune Margrete Strand Rangnes, vicepreședinte executiv al Public Citizen, un institut de politici cu sediul la Washington, care s-a aflat în prima linie a luptei împotriva liberului schimb. Iar asta, spune ea, este o problemă care necesită „o reformare destul de profundă a economiei noastre, dacă e să procedăm ca la carte."[38]

Acordurile comerciale internaționale au fost doar unul dintre motivele pentru care guvernele au îmbrățișat acest model de dezvoltare rapidă și murdară, orientată spre export, și fiecare țară a avut propriile particularități. În multe cazuri (dar nu și al Chinei), condițiile aferente împrumuturilor de la Fondul Monetar Internațional și de la Banca Mondială au fost un factor major, la fel cum sunt convențiile economice împărtășite studenților de elită din școli ca Harvard și Universitatea din Chicago. Toți acești factori, dar și alții, au jucat un rol în formarea a ceea ce a primit numele (și nu ironic) de Consensul de la Washington. În spatele acestor lucruri se află impulsul constant al creșterii economice nesfârșite, un impuls care, așa cum vom vedea mai târziu, are rădăcini mult mai adânci decât istoria comerțului din ultimele decenii. Dar nu există nicio îndoială că arhitectura comerțului și ideologia economică cuprinsă în ea au jucat un rol central în sporirea emisiilor.

Asta pentru că una dintre forțele motrice principale ale sistemului comercial proiectat în anii 1980 și 1990 a constat întotdeauna în libertatea companiilor multinaționale de a cutreiera lumea în căutare de forță de muncă mai ieftină și mai ușor de exploatat. A fost un parcurs care a trecut prin *maquiladoras** cu condiții grele de muncă din Mexic și America Centrală, cu o escală lungă în Coreea de Sud. Dar, până la

* Fabrici deținute de americani unde materia primă și echipamentele sunt importate în regim de duty-free, materia primă este procesată, asamblată, iar produsul finit este apoi exportat înapoi în SUA. (*n.t.*)

sfârșitul anilor 1990, aproape toate drumurile au dus spre China, o țară în care salariile erau extrem de mici, sindicatele erau suprimate în mod brutal, iar statul era dispus să cheltuiască fonduri aparent nelimitate pe proiecte masive de infrastructură – porturi moderne, sisteme extinse de autostrăzi, un număr nesfârșit de centrale electrice pe bază de cărbune, baraje uriașe – toate acestea pentru a se asigura că luminile din fabrici rămân aprinse, și că bunurile ajung la timp de pe liniile de asamblare pe navele port-container. Cu alte cuvinte, visul oricărui comerciant – și un coșmar din punct de vedere climatic.

Un coșmar, pentru că există o corelație strânsă între salariile mici și emisiile ridicate sau, în cuvintele lui Malm, „o legătură de cauzalitate între căutarea de forță de muncă ieftină și disciplinată și creșterea emisiilor de CO_2". Și cum să nu existe? Aceeași logică dispusă să exploateze muncitorii până la epuizare pentru câțiva bănuți pe zi va consuma munți de cărbune murdar fără să cheltuiască aproape nimic pentru a controla poluarea, pentru că acesta e cel mai ieftin mod de-a produce. Așa că, atunci când fabricile s-au mutat în China, acestea au devenit semnificativ mai murdare. Așa cum subliniază Malm, în China folosirea cărbunelui a scăzut ușor între 1995 și 2000, doar pentru ca explozia din industria prelucrătoare s-o facă să crească din nou. N-a fost în intenția firmelor care și-au mutat producția în China să crească emisiile: acestea căutau forță de muncă ieftină, dar exploatarea muncitorilor și exploatarea planetei reprezintă, se pare, o afacere la pachet. O climă destabilizată reprezintă costul capitalismului dereglementat, global, consecința lui neintenționată, dar inevitabilă.[39]

Această legătură între poluare și exploatarea prin muncă a existat încă din primele zile ale revoluției industriale. Dar, în trecut, când muncitorii s-au organizat pentru a cere salarii mai bune și când locuitorii orașelor s-au organizat pentru a cere un aer mai curat, firmele au fost în mare măsură silite să-și îmbunătățească standardele de mediu și de lucru. Acest lucru s-a schimbat odată cu apariția liberului schimb: datorită eliminării aproape tuturor barierelor din calea fluxurilor de capital, corporațiile pot pleca de fiecare dată când costul forței de muncă începe să crească. De aceea, mulți producători mari au plecat din Coreea de Sud în China la sfârșitul anilor 1990 și de aceea mulți pleacă acum din China, unde salariile cresc, spre Bangladesh, unde acestea sunt semnificativ mai mici. Deci, în timp ce hainele noastre, electronicele și mobilierul pot purta marca „fabricat în China", modelul economic a fost inițial fabricat în SUA.

Și totuși, când subiectul schimbărilor climatice e abordat în țările bogate, industrializate, adesea primul răspuns este că e doar vina Chinei (și vina Indiei și vina Braziliei și așa mai departe). De ce să ne deranjăm cu reducerea propriilor emisii, când toată lumea știe că economiile în curs de dezvoltare sunt adevărata problemă, că deschid mai multe fabrici consumatoare de cărbune în fiecare lună decât am putea închide vreodată?[40] Se aduce acest argument de parcă noi, occidentalii, am fi simpli spectatori la acest model de creștere economică nesăbuit și murdar. De parcă nu guvernele și multinaționalele noastre sunt cele care au impus un model de dezvoltare bazat pe exporturi, care a făcut posibile toate aceste lucruri. Argumentul e prezentat de parcă nu societățile noastre, cu o hotărâre de nezdruncinat (și cu cooperarea deplină a conducătorilor autocrați ai Chinei), ar fi transformat Delta Râului Perlelor într-o zonă economică specială, ce poluează aerul cu dioxid de carbon, de unde produsele merg direct pe nave port-container care se îndreaptă spre supermarketurile noastre, toate astea pentru a hrăni zeul creșterii economice (folosind altarul hiperconsumului) în toate țările din lume.

Victimele sunt oameni obișnuiți: lucrătorii care își pierd locurile de muncă în fabricile din Juárez și Windsor; lucrătorii care obțin locuri de muncă în fabricile din Shenzhen și Dhaka, locuri de muncă care sunt deja atât de mizerabile, încât unii angajatori instalează plase între acoperișuri pentru a prinde angajații care se aruncă sau unde regulile de securitate sunt atât de laxe, încât muncitorii sunt uciși cu sutele când clădirile se dărâmă. Victime sunt, de asemenea, copilașii care bagă în gură jucării cu plumb; angajatul Walmart care trebuie să lucreze în vacanța de Ziua Recunoștinței doar ca să fie călcat în picioare de o hoardă de clienți înnebuniți, deși nici măcar nu câștigă un salariu decent. Și sătenii din China, a căror apă e contaminată de una dintre fabricile consumatoare de cărbune pe care le folosim ca scuză pentru lipsa noastră de acțiune, precum și clasa de mijloc din Beijing și Shanghai, ai cărei copiii sunt siliți să se joace înăuntru, pentru că aerul e foarte de poluat.[41]

O mișcare care își sapă propriul mormânt

Cea mai mare tragedie e faptul că o mare parte din toate acestea ar fi putut fi evitate în mare măsură. Știam de criza climatică atunci când au fost scrise regulile noului sistem comercial. La urma urmei, acordul NAFTA a fost semnat la numai un an după ce guvernele, inclusiv cel al Statelor Unite, au semnat convenția Organizației Națiunilor Unite privind schimbările climatice de la Rio. Iar succesul acestor acorduri n-a fost deloc inevitabil. O coaliție puternică a organizațiilor muncitorilor și activiștilor de mediu din America de Nord s-a opus acordului NAFTA tocmai pentru că știa că va duce la o scădere a standardelor de muncă și de mediu. Un timp, chiar a existat senzația că vor câștiga.

Opinia publică din toate cele trei țări a fost profund împărțită, în asemenea măsură, încât, atunci când Bill Clinton a candidat la președinție în 1992, a promis că nu va semna NAFTA până când acordul nu va reflecta în mod substanțial aceste preocupări. În Canada, Jean Chrétien și-a făcut campanie pentru postul de prim-ministru opunându-se acordului la alegerile din 1993. Din păcate, odată ce ei au ajuns în funcții, acordul a rămas neschimbat, și au fost însăilate două acorduri laterale anemice, unul ce viza standardele de muncă și celălalt standardele de mediu. Mișcarea muncitorească avea prea multă experiență ca să cadă în capcană și a continuat să se opună viguros acordului, asemenea multor democrați din SUA. Dar dintr-o serie complexă de motive, despre care vom vorbi mai încolo, ce au avut de-a face cu o combinație între centrismul politic reflexiv și influența tot mai mare a „partenerilor" corporatiști și a donatorilor, conducerea mai multor organizații de mediu importante a decis să intre în joc. „Unul câte unul, foștii adversari și scepticii NAFTA au devenit suporteri entuziaști și declarat asta în mod public", scrie jurnalistul Mark Dowie în istoria sa critică a mișcărilor americane de mediu, *Losing Ground*. Aceste grupuri ecologiste și-au creat chiar propria lor organizație pro-NAFTA, Coaliția de Mediu pentru NAFTA – care cuprindea National Wildlife Federation, Environmental Defense Fund, Conservation International, National Audubon Society, Natural Resources Defense Council și World Wildlife Fund – care, potrivit lui Dowie, și-a oferit „sprijinul neechivoc față de acord". Jay Hair, pe atunci șef al National Wildlife Federation, chiar a zburat în Mexic, într-o misiune comercială oficială a Statelor Unite, pentru a face lobby printre omologii săi mexicani, în timp ce-și ataca criticii pentru că „pun polemicile protecționiste înaintea preocupării pentru mediul înconjurător".[42]

Nu toți membrii mișcării verzi au trecut în tabără ce susținea comerțul: Greenpeace, Friends of the Earth și Sierra Club, precum și mai multe organizații mici, au continuat să se opună acordului NAFTA. Dar asta nu a contat pentru administrația Clinton, care a obținut ce și-a dorit – posibilitatea de a le spune scepticilor că „grupurile care reprezintă 80% dintre organizațiile naționale [ecologiste] susțin acordul NAFTA". Și asta a contat, deoarece Clinton avea mari dificultăți să treacă acordul NAFTA prin Congres, mulți dintre membrii partidului său angajându-se să voteze împotriva acordului. John Adams, pe atunci director al Consiliului de Apărare a Resurselor Naturale, a descris succint rolul extraordinar de util jucat de grupuri precum al său: „Am dat o lovitură mortală opoziției ecologiste față de NAFTA. După ce ne-am consolidat poziția, Clinton a trebuit să lupte doar cu organizațiile muncitorești. I-am făcut o mare favoare."[43]

Într-adevăr, când președintele a ratificat NAFTA în 1993, el a ținut să mulțumească „activiștilor de mediu care s-au declarat în favoarea acordului și au pus umărul – mulți dintre ei supunându-se unor critici severe, în special în cadrul mișcării ecologiste". Clinton a mai subliniat că această victorie a însemna mai mult decât un simplu acord. „Astăzi avem șansa de-a face ceea ce-au făcut strămoșii noștri înaintea noastră. Avem posibilitatea de-a reface lumea". El a explicat că „suntem în pragul unei expansiuni economice globale... Deja încrederea pe care am afișat-o prin ratificarea acordului NAFTA a început să dea roade. Facem acum un progres real spre un acord comercial mondial atât de important, încât ar putea face să pară mici câștigurile materiale obținute de pe urma NAFTA de către țara noastră". El se referea la Organizația Mondială a Comerțului. Și dacă își mai făcea cineva probleme cu privire la consecințele asupra mediului, Clinton ne-a asigurat personal: „Vom realiza noi acorduri instituționale pentru a ne asigura că schimburile comerciale vor crea o lume mai curată ca înainte".[44]

Lângă președinte se afla vice-președintele Al Gore, cel care a fost în mare parte responsabil pentru că li se alăturaseră atâtea grupuri ecologiste importante. Având în vedere aceste aspecte, nu-i de mirare că marile mișcări ecologiste nu s-au grăbit să atragă atenția asupra impactului dezastruos al epocii liberului schimb asupra climei. Asta n-ar fi făcut decât să scoată în evidență rolul activ în sprijinirea guvernului SUA, ca să „refacă lumea" după cum s-a exprimat Clinton. Era mult mai bine, așa cum vom vedea mai târziu, să vorbească despre becuri și eficiența combustibilului.

Importanța semnării acordului NAFTA a fost într-adevăr istorică, însă în mod tragic. Dacă mișcările de mediu n-ar fi fost atât de supuse, acordul NAFTA ar fi fost blocat sau renegociat pentru a crea un alt fel de precedent. S-ar fi putut construi o nouă arhitectură comercială care să nu saboteze în mod activ fragilul consens global privind schimbările climatice. În schimb – așa cum se promisese și se sperase la Summitul Pământului de la Rio din 1992 – această nouă arhitectură ar fi putut fi întemeiată pe necesitatea de-a lupta împotriva sărăciei și, în același timp, de-a reduce emisiile. Deci, de exemplu, accesul activităților comerciale în țările în curs de dezvoltare ar fi putut fi legat de transferuri de resurse și tehnologii ecologice, astfel încât noile infrastructuri decisive de energie electrică și de transport să emită de la bun început cantități reduse de dioxid de carbon. Iar acordurile ar fi putut fi scrise în așa fel încât să asigure că măsurile de orice fel luate pentru a sprijini energia regenerabilă nu vor fi penalizate, ci chiar răsplătite. Poate că economia mondială n-ar fi crescut la fel de repede, dar, în același timp, n-ar fi luat-o atât de rapid pe panta schimbărilor climatice.

Erorile acestei perioade nu pot fi îndreptate, dar nu e prea târziu ca un nou tip de mișcare împotriva schimbărilor climatice să preia lupta împotriva așa-numitului liber schimb și să construiască acum această arhitectură de care avem nevoie. Asta nu înseamnă – și n-a însemnat niciodată – sfârșitul comerțului economic peste granițe. Dar înseamnă o abordare mult mai grijulie și precaută a motivului pentru care facem comerț și a întrebării vizând cui îi servește acest lucru. Încurajarea consumului frenetic și fără discernământ a unor produse, în esență, de unică folosință nu mai poate constitui obiectivul sistemului. Trebuie să creăm, din nou, bunuri care să dureze, iar transporturile pe distanțe lungi, mari consumatoare de energie, vor trebui raționalizate – rezervate pentru cazurile în care bunurile nu pot fi produse la nivel local sau în care producția locală produce mult dioxid de carbon. (De exemplu, să cultivi în sere, în zonele reci ale Statelor Unite, presupune un consum mai mare de energie decât să cultivi în regiunile mai calde și să transporți alimentele cu trenul.)[45]

Potrivit Ilanei Solomon, analist comercial la Sierra Club, această luptă nu poate fi evitată de mișcarea împotriva schimbărilor climatice. „Pentru a combate schimbările climatice, există o nevoie reală de a începe transformarea economiilor în unele locale, de a reflecta la cum și ce cumpărăm și la modul în care acel bun e produs. Iar regula de bază a dreptului comercial este că nu poți privilegia produsele locale în defavoarea celor străine. Deci, cum faci ca să stimulezi economiile locale, alăturând politicile locale de creare de locuri de muncă ecologice și politicile privind energia curată, când acest lucru e inacceptabil în politicile comerciale?... Dacă nu ne gândim la cum e structurată economia, nu vom ajunge niciodată la cauza reală a problemei".[46]

Acest tip de reforme economice ar fi un lucru bun – pentru șomeri, pentru agricultorii care nu pot concura cu importurile ieftine, pentru comunitățile care au asistat la migrarea peste hotare a producătorilor și la înlocuirea magazinelor locale cu supermarketuri. E nevoie ca toți acești alegători să lupte pentru aceste politici, deoarece ele reprezintă inversarea tendinței, veche de treizeci de ani, de a înlătura orice posibilă limitare a puterii corporatiste.

De la expansiune frenetică la state stabile

Să pui la îndoială convențiile liberului schimb e o sarcină dificilă în cultura noastră politică; orice lucru care funcționează atâta vreme capătă un aer de inevitabilitate. Dar, indiferent cât de esențiale sunt aceste schimbări, ele nu sunt suficiente pentru a reduce emisiile în timp util. Pentru asta, va trebui să ne opunem unei logici cu rădăcini chiar mai adânci decât cele ale liberului schimb – logica creșterii economice generalizate. Această idee a inspirat, după cum era de așteptat, o rezistență solidă în rândul activiștilor ecologiști mai liberali, care insistă că ce trebuie să facem e să colorăm pur și simplu în verde actualul model bazat pe creștere economică, așa că merită să analizăm cifrele ce stau la baza acestei opinii.

Kevin Anderson de la Centrul Tyndall pentru Cercetarea Schimbărilor Climatice, unul dintre experții climatici de top din Marea Britanie, e cel care a susținut cel mai vehement ideea că logica noastră economică, bazată pe creștere, se află acum într-un conflict fundamental cu limitele atmosferice. Adresându-se tuturor, de la Departamentul Regatului Unit pentru Dezvoltare Internațională la Consiliul Local din

Manchester, Anderson a petrecut peste un deceniu traducându-le răbdător politicienilor, economiștilor și militanților implicațiile celor mai recente descoperiri ale climatologiei. Într-un limbaj clar și ușor de înțeles, fostul inginer mecanic cu părul tuns periuță (care a lucrat în sectorul petrochimic) stabilește o foaie de parcurs riguroasă pentru reducerea emisiilor până la un nivel care să ofere o șansă reală menținerii sub 2°C a creșterii temperaturii globale.

Dar, în ultimii ani, documentele și *slide show*-urile lui Anderson au devenit mai alarmante. Sub titluri precum „Schimbările climatice: dincolo de nivelul periculos... Cifre înfricoșătoare și speranțe firave", el arată că șansele de-a rămâne în limitele unor niveluri sigure ale temperaturii scad rapid. Alături de colega sa, Alice Bows-Larkin, specialistă în fizică atmosferică și expertă în atenuarea schimbărilor climatice la Centrul Tyndall, Anderson susține că am pierdut atât de mult timp din cauza stagnărilor politice și a politicilor climatice blânde – asta în timp ce emisiile au explodat –, încât ne confruntăm în prezent cu reduceri atât de drastice, încât contestă logica fundamental expansionistă aflată la baza sistemului nostru economic.[47]

Ei susțin că, în cazul în care guvernele țărilor dezvoltate își doresc 50% șanse de a atinge ținta convenită la nivel internațional de menținere a încălzirii sub 2°C și dacă reducerile respectă principiul echității între țările bogate și cele sărace, atunci țările bogate trebuie să înceapă reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră cu 8–10% pe an – și trebuie să înceapă chiar acum. Ideea că sunt necesare reduceri atât de drastice a fost una controversată în comunitatea ecologică dominantă, unde termenele pentru reducerile bruște păreau să aparțină unui viitor îndepărtat (o reducere de 80% până în 2050, de exemplu). Dar pe măsură ce emisiile au crescut și s-au prefigurat momentele de cotitură, situația se schimbă cu rapiditate. Chiar și Yvo de Boer, care a ocupat cea mai înaltă poziție pe probleme de climă în cadrul ONU până în 2009, a remarcat recent că „singura cale" prin care negociatorii „pot atinge ținta de 2°C este să oprească întreaga economie mondială".[48]

Aceasta e o mare exagerare, dar subliniază ideea lui Anderson și Bows-Larkin cum că nu putem face reduceri anuale de 8–10% cu soluții tehnologice modeste, de tipul celor care vizează prețul emisiilor de dioxid de carbon sau folosirea tehnologiei verzi, pentru care pledează, de obicei, organizațiile ecologiste importante. Aceste măsuri vor ajuta, cu siguranță, dar pur și simplu nu sunt de ajuns. Asta pentru că o scădere cu 8–10% a emisiilor, an după an, nu s-a produs, practic, niciodată de când am început să ne alimentăm economiile cu cărbune. De fapt, reducerile de peste 1% pe an „au fost din punct de vedere istoric asociate doar cu recesiunile economice sau cu revoluțiile", așa cum spunea economistul Nicholas Stern în raportul său pentru guvernul britanic realizat în 2006.[49]

Nici măcar după căderea Uniunii Sovietice nu s-au înregistrat reduceri de o asemenea durată și profunzime (în fostele țări sovietice au existat reduceri medii anuale de circa 5%, pe o perioadă de zece ani). O asemenea reducere nu s-a înregistrat pentru mai mult de un an nici după prăbușirea din 2008 a Wall Streetului. Emisiile au scăzut cu peste 10% pe an vreme de câțiva ani consecutivi numai în perioada de după marea prăbușire a pieței de capital din 1929 din SUA, dar aceea a fost cea mai gravă criză economică a modernității.[50]

Dacă vrem să evităm un asemenea masacru și să ne atingem țintele fundamentate științific, reducerea emisiilor de dioxid de carbon trebuie gestionată cu atenție prin

prisma a ceea ce Anderson și Bows-Larkin descriu ca fiind „strategii de descreștere radicale și imediate în SUA, UE și în alte țări bogate".* [51]

Îmi dau seama că sună apocaliptic – de parcă reducerea emisiilor înseamnă crize economice care au ca rezultat suferința popoarelor. Dar asta e doar o impresie provocată de faptul că avem un sistem economic care fetișizează creșterea PIB-ului mai presus de toate, indiferent de consecințele umane sau ecologice, fără a pune preț pe acele lucruri pe care cei mai mulți dintre noi le prețuim mai presus de toate – un nivel de trai decent, un grad siguranță în viitor și relațiile cu ceilalți. Deci, Anderson și Bows-Larkin susțin de fapt că mai este timp pentru a evita încălzirea catastrofală doar dacă nu respectăm regulile capitalismului așa cum sunt ele expuse în prezent. Acesta este, cu siguranță, cel mai bun argument oferit vreodată în favoarea schimbării acestor reguli.[52]

În loc să pretindem că putem rezolva criza climatică fără să ne legăm de economie, spun Anderson și Bows-Larkin, a venit timpul să spunem adevărul, să „eliberăm știința de economie, finanțe și astrologie, să susținem toate aceste concluzii indiferent cât sunt de incomode... trebuie să avem îndrăzneala să gândim diferit și să concepem viitoruri alternative."[53]

În mod interesant, Anderson spune că atunci când își prezintă descoperirile radicale în cercurile celor preocupați de schimbările climatice, faptele de bază sunt rareori contestate. Cel mai adesea are parte de confesiuni din partea colegilor, care spun că, pur și simplu, au abandonat orice speranța de-a atinge ținta de scădere cu 2°C, tocmai pentru că atingerea ei ar însemna o provocare atât de profundă la adresa creșterii economice. „Această poziție e împărtășită de mulți oameni de știință și economiști importanți, consilieri guvernamentali", susține Anderson.[54]

Cu alte cuvinte, schimbarea climei Pământului într-o manieră haotică și dezastruoasă e mai ușor de acceptat decât perspectiva de-a schimba logica fundamentală a capitalismului, bazată pe creștere și obținerea de profit. Probabil că n-ar trebui să ne surprindă că unii climatologi sunt cam speriați de implicațiile radicale ale propriilor cercetări. Cei mai mulți au măsurat discret mostre din calota glaciară, au făcut simulări la nivel global și au studiat acidificarea oceanelor, doar pentru a descoperi, așa cum spunea Clive Hamilton, expert climatolog și autor australian, că prin anunțarea veștii despre dimensiunea eșecului nostru colectiv în ceea ce privește clima, „au destabilizat fără să vrea ordinea politică și socială".[55]

Cu toate acestea, ordinea a fost deja destabilizată, ceea ce înseamnă că noi, restul, va trebui să ne dăm rapid seama cum să transformăm „descreșterea controlată" în ceva ce seamănă mai puțin cu Marea Depresiune și mult mai mult cu ceea ce unii gânditori economici inovatori au început să numească „Marea tranziție".[56]

* * *

În ultimul deceniu, mulți dintre susținătorii capitalismului verde au încercat să evite ciocnirile dintre logica pieței și limitele ecologice, trâmbițând beneficiile miraculoase ale tehnologiei verzi sau „decuplarea" impactului asupra mediului de

* Ei nu scot din calcul nici țări în curs de dezvoltare precum China și India. Potrivit previziunilor făcute, țările în curs de dezvoltare mai au la dispoziție doar un deceniu în care să continue să crească nivelul emisiilor pentru a-și impulsiona eforturile de a ieși din sărăcie, înainte de a trece la surse de energie verde. Până în 2025, și acestea ar trebui să-și reducă emisiile „cu un nerealist procent de 7%" pe an.

activitatea economică. Ei prezintă imaginea unei lumi care poate continua să funcționeze în mare măsură ca acum, dar în care vom folosi energie din surse regenerabile, iar diferitele noastre gadgeturi și mașinării vor deveni atât de eficiente din punct de vedere energetic, încât vom putem consuma mai departe fără să ne îngrijoreze impactul.

Ce bine-ar fi ca raportul omenirii cu resursele naturale să fie atât de simplu. Chiar dacă tehnologiile regenerabile promit să facă minuni pentru reducerea emisiilor, tipurile de măsuri care ar face acest lucru la scara la care avem nevoie presupun construirea de rețelele electrice și sisteme de transport noi și extinse, adesea de la zero. Chiar dacă am începe construcția de mâine, dacă e să fim realiști, ar fi nevoie de mulți ani, poate chiar de decenii, până ca noile sisteme să intre în funcțiune. Mai mult, din moment ce economiile noastre încă nu funcționează cu energie curată, toate aceste construcții verzi ar trebui să folosească între timp o mulțime de combustibilii fosili – un proces necesar, dar care n-ar reduce emisiile suficient de repede. Reducerile serioase ale emisiilor țărilor bogate trebuie să înceapă imediat. Asta înseamnă că, dacă vom aștepta ca ceea ce Bows-Larkin descriu drept „tehnologii ultimul răcnet" să devină disponibile, „va fi prea puțin și prea târziu."[57]

Și ce-i de făcut între timp? Ei bine, facem ce putem. Și ce putem face – și nu reclamă o revoluție tehnologică a infrastructurii – este să consumăm mai puțin, imediat. Politicile bazate pe încurajarea oamenilor de a consuma mai puțin sunt mult mai dificil de acceptat pentru clasa noastră politică actuală decât politicile care îi încurajează pe oameni să treacă la consumul ecologic. Consumul ecologic înseamnă pur și simplu să înlocuiești fie o sursă de energie cu alta, fie un model de bunuri de consum cu altul, mai eficient. Motivul pentru care ne-am pus toate speranțele în tehnologia verde și în eficiența verde este că aceste schimbări se situează neproblematic în logica pieței – ba chiar ne încurajează să mergem și să cumpărăm mai multe autoturisme și mașini de spălat noi, eficiente, ecologice.

Consumul mai mic, pe de altă parte, înseamnă să schimbăm cantitatea de energie folosită: cât de des conducem, cât de des zburăm, să știm dacă produsele alimentare au fost transportate cu avionul pentru a ajunge la noi, dacă bunurile pe care le cumpărăm sunt făcute să dureze sau să fie înlocuite peste doi ani, cât de spațioase ne sunt casele. Iar acestea sunt tipurile de politici care au fost neglijate până acum. De exemplu, așa cum susțin cercetătorii Rebecca Willis și Nick Eyre într-un raport pentru Alianța Verde din Marea Britanie, în ciuda faptului că alimentele reprezintă aproximativ 12% din emisiile de gaze cu efect de seră din Marea Britanie, „nu există practic nicio politică guvernamentală care să-și propună schimbarea modului în care producem, stimularea agricultorilor pentru a practica o agricultură cu un consum redus de energie sau a modului în care consumăm, stimulând consumul de alimente locale și de sezon". La fel, „există stimulente pentru folosirea unor mașini mai eficiente, dar se acționează prea puțin pentru a se descuraja existența așezărilor ce presupun dependența de mașini".[58]

Mulți încearcă să-și schimbe viața de zi cu zi ca să reducă consumul. Dar dacă vrem ca aceste reduceri ale emisiilor să se producă la o scară măcar apropiată de cea necesară, ele nu pot fi lăsate la latitudinea deciziilor orășenilor cărora le place să meargă sâmbătă după-amiaza la piețele cu producători locali și să poarte haine reciclate. Vom avea nevoie de politici și programe ample care să facă din alegerea variantelor cu emisii reduse de dioxid de carbon ceva ușor și convenabil pentru toată lumea. Mai mult,

aceste politici trebuie să fie echitabile, astfel încât oamenilor care se chinuiesc să-și acopere nevoile de bază să nu li se ceară să facă sacrificii suplimentare pentru a compensa consumul în exces al celor bogați. Asta înseamnă transport public ieftin și metrou ușor nepoluant accesibil tuturor; locuințe la prețuri accesibile, cu consum redus de energie, de-a lungul acestor linii de tranzit; orașe create pentru a fi populate intens; piste de biciclete unde bicicliștilor să nu li se ceară să-și rişte viața pentru a ajunge la locul de muncă; o gestionare a terenurilor care să descurajeze expansiunea și să încurajeze formele de agricultură locale, cu consum redus de energie; o planificare urbană care grupează servicii esențiale, cum ar fi școlile și unitățile sanitare, de-a lungul rutelor de tranzit și în zone pietonale; programe care să le ceară producătorilor să fie responsabili pentru deșeurile electronice pe care le produc și care să reducă radical risipa și tehnologiile învechite inerente."[59]

Și, în timp ce sute de milioane de oameni au acces la energie modernă pentru prima dată, cei care consumă mult mai multă energie decât au nevoie ar trebui să consume mai puțin. Cât de puțin? Contestatarilor schimbărilor climatice le place să spună că ecologiștii vor să ne întoarcem în Epoca de piatră. Adevărul e că, dacă vrem să trăim în limite ecologice, ar trebui să revenim la un stil de viață similar cu cel din anii 1970, de dinainte ca nivelul consumului s-o ia razna în anii 1980. Nici pe departe genul de greutăți și lipsuri evocate la conferințele organizate de Heartland. După cum explică Kevin Anderson: „Trebuie să le oferim noilor țări industrializate ale lumii posibilitatea să dezvolte și să îmbunătățească bunăstarea și prosperitatea popoarelor lor. Asta înseamnă reduceri mai mari ale consumului de energie în țările dezvoltate. Asta înseamnă, de asemenea, modificarea stilului de viață, care va avea cel mai mare impact asupra celor bogați... Am mai făcut asta în trecut. În anii 1960 și 1970 ne-am bucurat de un stil de viață sănătos și moderat și trebuie să ne întoarcem la el pentru a ține emisiile sub control. Trebuie ca acei 20% care reprezintă oamenii înstăriți să facă cele mai mari reduceri. Ar putea rezulta o societate mai egalizată și în mod sigur am beneficia de pe urma unor emisii scăzute de dioxid de carbon și a unui stil de viață mai durabil".[60]

Nu există nicio îndoială că aceste tipuri de politici au nenumărate beneficii pe lângă reducerea emisiilor. Ele încurajează crearea de spațiu civic, activitatea fizică, consolidarea comunităților, precum și aer și apă mai curate. Ele contribuie semnificativ și la reducerea inegalității, pentru că adesea persoanele cu venituri mici, de multe ori de culoare, sunt cele care beneficiază cel mai mult de pe urma îmbunătățirii sistemului de locuințe sociale și de transport public. Iar dacă planurile de tranziție ar cuprinde dispoziții ferme referitoare la salariul minim și la angajări din cadrul comunității locale, atunci aceste persoane ar putea beneficia și de slujbele create pentru construirea și operarea acestor servicii extinse, devenind din ce în ce mai puțin dependenți de locurile de muncă din industriile murdare care au fost concentrate în mod disproporționat în comunitățile de culoare cu venituri mici.

Așa cum spune Phaedra Ellis-Lamkins de la organizația pentru justiție ecologică Green for All: „Instrumentele pe care le folosim pentru combaterea schimbărilor

---

* O lege adoptată de Parlamentul European, care le impune tuturor producătorilor de telefoane mobile să ofere un încărcător unic e un pas mic în direcția cea bună. În mod asemănător, a le impune producătorilor de echipamente electronice să folosească metale reciclate, cum ar fi cuprul, ar putea salva foarte multe comunități de unul dintre cele mai toxice procese miniere din lume.

climatice sunt aceleași instrumente pe care le puteți folosi pentru a schimba soarta americanilor cu venituri mici și a celor de culoare... Congresul trebuie să facă investițiile necesare pentru a îmbunătăți și repara infrastructura – de la construirea de diguri pentru protejarea comunităților ce trăiesc de-a lungul țărmului, la repararea sistemelor de colectare a apelor pluviale. Asta ar crea locuri de muncă la nivel local, ceea ce ar ajuta multe familii. Numai îmbunătățirea infrastructurii de colectare a apelor pluviale ar însemna două milioane de locuri de muncă pentru americani. Trebuie să ne asigurăm că oamenii de culoare sunt parte a comunității de afaceri și a forței de muncă ce construiește aceste noi sisteme".[61]

Un alt mod de a privi problema e cel potrivit căruia e necesară o reordonare fundamentală a părților componente ale produsului intern brut. PIB-ul constă în mod tradițional din *consum* plus *investiții* plus *cheltuieli guvernamentale* plus *exporturi nete*. Capitalismul pieței libere din ultimele trei decenii a pus accentul în special pe consum și comerț. Dar, dacă e să ne refacem sistemele economice pentru a rămâne în limitele bugetului de dioxid de carbon la nivel mondial, trebuie său avem consum mai mic (cu excepția celor săraci), mai puțin comerț (prin relocalizarea economiilor) și mai puține investiții private în producția destinată consumului excesiv. Aceste reduceri vor fi compensate prin creșterea cheltuielilor guvernamentale și prin creșterea investițiilor publice și private în infrastructura și în alternativele necesare pentru a reduce la zero emisiile. La nivel implicit, toate acestea înseamnă o mai mare redistribuire, pentru ca mai mulți oameni să poată trăi confortabil cu ceea ce ne oferă planeta noastră.

Tocmai acesta e motivul pentru care, atunci când contestatarii schimbărilor climatice susțin că încălzirea globală e un complot pentru redistribuirea bogăției, n-o fac (numai) pentru că ar fi paranoici. O fac și pentru că observă ce se întâmplă.

Dezvoltarea economiei caracterizate de compasiune și restrângerea economiei nemiloase

În ultimii ani, s-a acordat multă atenție modului în care ar putea fi gestionată reducerea folosirii de resurse materiale astfel încât calitatea vieții la nivel global să se îmbunătățească – ceea ce francezii numesc „descreștere selectivă".* Ar putea fi puse în aplicare politici precum taxele pe produse de lux care să descurajeze consumul nesăbuit.[62] Banii strânși ar putea fi folosiți pentru a sprijini acele părți din economie care au redus deja emisiile de dioxid de carbon și, prin urmare, n-au nevoie să se restrângă. Evident, se vor crea un număr foarte mare de locuri de muncă în sectoarele legate de tranziția verde – transportul public, energia regenerabilă, izolarea termică a clădirilor și refacerea ecosistemului. Iar acele sectoare care nu sunt motivate de impulsul de-a crește profitul anual (sectorul public, cooperativele, afacerile locale, organizațiile nonprofit) și-ar extinde cota de activitate economică globală, la fel ca sectoarele cu impact ecologic minim (cum ar fi profesiile din domeniul îngrijirii, care tind să fie ocupate de femei și de oameni de culoare și, prin urmare, sunt prost plătite). „Extinderea economiilor noastre în aceste direcții are o sumedenie de avantaje", scria Tim Jackson, economist la Universitatea din Surrey și autor al cărții *Prosperity Without*

* În franceză, „decroissance" are o dublă semnificație, care se referă atât la creștere, *croissance*, cât și la credință *croire* – trimițând la ideea de a alege să nu crezi în ficțiunea unei creșteri nesfârșite pe o planetă finită.

Growth. „În primul rând, timpul petrecut de cei care practică aceste profesii ne îmbunătățește în mod direct calitatea vieții. Adevărul e că, după un anumit punct, nu e de dorit să-i facem mai eficienți. Ce sens ar avea să le cerem profesorilor să predea în fața unor clase tot mai mari sau medicilor să trateze mai mulți pacienți pe oră?"[63]

Ar mai putea exista și alte beneficii, cum ar fi programele de lucru mai scurte, în parte pentru a crea mai multe locuri de muncă, dar și pentru că oamenii suprasolicitați au mai puțin timp pentru a se implica în activități care presupun un consum redus, precum grădinăritul și gătitul (pentru că sunt prea ocupați). Mai mult, o serie de cercetători au analizat beneficiile concrete asupra climei ale programelor de lucru mai scurte. John Stutz, cercetător senior la Institutul Tellus din Boston, consideră că „la nivel mondial, orele de muncă plătite și veniturile ar putea atinge niveluri substanțial mai mici decât sunt astăzi în țările dezvoltate". Dacă țările și-ar propune o țintă de trei-patru zile de lucru pe săptămână, introdusă treptat, pe o perioadă de zeci de ani, susține el, asta ar putea compensa o mare parte a creșterii emisiilor prevăzută până în 2030, îmbunătățind, în același timp, calitatea vieții.[64]

Numeroși teoreticieni ai descreșterii și justiției economice cer, de asemenea, introducerea unui venit anual de bază, un salariu oferit tuturor, indiferent de venituri, ca o recunoaștere a faptului că sistemul nu poate oferi locuri de muncă pentru toată lumea și că e contraproductiv să silești oamenii să lucreze în locuri de muncă care pur și simplu alimentează consumul. Așa cum scria Alyssa Battistoni, redactor la revista *Jacobin*, „Dacă să obligi oamenii să aibă slujbe de rahat pentru a-și «câștiga» existența a fost întotdeauna ceva detestabil, acum începe să semene cu o sinucidere."[65]

Un venit de bază care să descurajeze slujbele de rahat (și risipa) ar trebui, de asemenea, să ofere securitatea economică atât de necesară în comunitățile din linia întâi, cărora li se cere să-și sacrifice sănătatea astfel încât companiile petroliere să rafineze petrolul provenit din nisipurile bituminoase sau companiile de gaze să mai poată fora încă un puț prin metoda fracturării hidraulice. Nimeni nu vrea să aibă apă contaminată sau copii care suferă de astm. Dar te poți aștepta ca niște oameni disperați să facă lucruri disperate – acesta fiind motivul pentru care avem cu toții un interes legitim în a avea grijă unul de celălalt, pentru ca tot mai puține comunități să se confrunte cu asemenea alegeri imposibile. Asta înseamnă recuperarea ideii existenței unei plase de siguranță care să asigure respectarea nevoilor de bază ale tuturor: servicii medicale, educație, hrană și apă curată. Într-adevăr, lupta cu inegalitatea pe toate fronturile și prin mai multe mijloace trebuie înțeleasă ca o strategie esențială în lupta împotriva schimbărilor climatice.

Acest tip de economie planificată oferă posibilitatea unor stiluri de viață mult mai omenoase, mai satisfăcătoare decât ne oferă sistemul actual celor mai mulți dintre noi, ceea ce face posibilă ideea unei mișcări sociale masive care ia naștere în spatele unor astfel de solicitări. Dar aceste politici sunt, de asemenea, cele mai provocatoare din punct de vedere politic.

Spre deosebire de încurajarea eficienței energetice, măsurile pe care trebuie să le luăm pentru a asigura tranziția corectă, echitabilă și motivantă de la combustibilii fosili se bat cap în cap cu ortodoxia noastră economică din toate punctele de vedere. După cum vom vedea, o astfel de schimbare încalcă toate regulile ideologice – ea presupunând o planificare vizionară pe termen lung, reglementarea severă a mediului de afaceri, niveluri mai ridicate de impozitare pentru cei înstăriți, creșterea masivă a cheltuielilor din sectorul public și, în multe cazuri, anularea unor privatizări din domenii esențiale

pentru a le oferi comunităților puterea de-a face schimbările pe care le doresc. Pe scurt, asta înseamnă să schimbăm în totalitate felul în care gândim economia, pentru ca poluarea să nu schimbe în totalitate lumea fizică în care trăim.

NOTE

CAPITOLUL 2: BANI CARE ARD

1. Ken Burns, *The Dust Bowl*, PBS, 2012.

2. Marlene Moses, „The Choice Is Ours", Planet B, Rio + 20 Ediție specială, iunie 2012, p. 80.

3. SOLICITARE A SUA ADRESATĂ CHINEI: „China – Measures Concerning Wind Power Equipment", Cerere de consultări înaintată de Statele Unite, Organizația Mondială a Comerțului, 22 decembrie 2010, p. 1; SOLICITARE A CHINEI ADRESATĂ UE: „European Member States – Certain Measures Affecting the Renewable Energy Generation Sector", Cerere de consultări înaintată de China, Organizația Mondială a Comerțului, 7 noiembrie 2012, p. 1; CHINA AMENINȚĂ SUA: „Announcement No. 26 of 2012 of the Ministry of Commerce of the People's Republic of China on the Preliminary Investigation Conclusion on the US Policy Support and Subsidies for Its Renewable Energy Sector", Ministerul Comerțului, Republica Populară Chineză, 27 mai 2012, http://english.mofcom.gov/; SOLICITARE A SUA ADRESATĂ INDIEI: „India – Certain Measures Relating to Solar Cells and Solar Modules", Cerere de consultări înaintată de Statele Unite, Organizația Mondială a Comerțului, 11 februarie 2013, pp. 1–2; POSIBILITATEA ÎNCHIDERII: Chandra Bhushan, „Who Is the One Not Playing by the Rules – India or the US?", Centrul pentru Știință și Mediu, 8 februarie 2013; interviu personal cu Chandra Bhushan, director general adjunct, Centrul pentru Știință și Mediu, 10 mai 2013; RĂSPUNSUL INDIEI: „Certain Local Content Requirements in Some of the Renewable Energy Sector Programs", întrebări adresate de India Statelor Unite, Organizația Mondială a Comerțului, 17 aprilie 2013, p. 1; „Subsidies", întrebări adresate de India Statelor Unite privind articolul 25.8 al Acordului privind subvențiile și măsurile compensatorii – programele de subvenționare vizând sectorul energetic regenerabil la nivel de stat, cu cerințe vizând folosirea resurselor locale, Organizația Mondială a Comerțului, 18 aprilie 2013.

4. Interviu personal cu Paolo Maccario, 9 ianuarie 2014.

5. Legea energiei verzi și a economiei verzi, 2009, S.O. 2009, c.12 – Bill 150, Guvernul provinciei Ontario, 2009.

6. Jenny Yuen, „Gore Green with Envy", *Toronto Star*, 25 noiembrie 2009; „International Support for Ontario's Green Energy Act", Guvernul provinciei Ontario, Ministerul Energiei, 24 iunie 2009.

7. „Feed-in Tariff Program: FIT Rules Version 1.1", Autoritatea pentru energie din Ontario, 30 septembrie 2009, p. 14.

8. Michael A. Levi, *The Canadian Oil Sands: Energy Security vs. Climate Change*, New York: Council on Foreign Relations, 2009, 12; Gary Rabbior, „Why the Canadian Dollar Has Been Bouncing Higher", *Globe and Mail*, 30 octombrie 2009.

9. GAZ: Costurile anulării construcției centralei electrice din Mississauga, raport special, Biroul Auditorului General din Ontario, aprilie 2013, pp. 7–8; costurile anulării construcției centralei electrice din Oakville, raport special, Biroul Auditorului General din Ontario, octombrie 2013, pp. 7–8; VÂNT: Dave Seglins, „Ont. Couple Seeks Injunction to Stop Wind-Farm Expansion", CBC News, 11 septembrie 2012; ENERGIE SOLARĂ: „Ontario Brings More Clean Solar Power Online, Creates Jobs", Guvernul provinciei Ontario, Ministerul Energiei, comunicat de presă, 31 iulie 2012; ULTIMA FABRICĂ ALIMENTATĂ CU CĂRBUNE: „Ontario – First Place in North America to End Coal-Fired Power", Guvernul provinciei Ontario, Cabinetul premierului, 21 noiembrie 2013; LOCURI DE MUNCĂ: „Progress Report 2014: Jobs and Economy", Guvernul provinciei Ontario, 1 mai 2014, http://www.ontario.ca/

10. „Wayne Wright, Silfab Solar" (video), BlueGreen Canada, 2011.

11. „Canada – Certain Measures Affecting the Renewable Energy Generation Sector", Solicitare de consultări a Japoniei, Organizația Mondială a Comerțului, 16 septembrie 2010, pp. 2–3.

12. „Canada – Certain Measures Affecting the Renewable Energy Generation Sector; Canada – Measures Relating to the Feed-in Tariff Program", Rapoarte ale organului de apel, Organizația Mondială a Comerțului, 6 mai 2013; „Ontario to Change Green Energy Law After WTO Ruling", Canadian Press, 29 mai 2013; „Ontario Lowering Future Energy Costs", Guvernul provinciei Ontario, Ministerul Energiei, comunicat de presă, 11 decembrie 2013.

13. Elizabeth Bast et al., „Low Hanging Fruit: Fossil Fuel Subsidies, Climate Finance, and Sustainable Development", Oil Change International for the Heinrich Böll Stiftung North America, iunie 2012, p. 16; Nicholas Stern, *The Economics of Climate Change: The Stern Review* (Cambridge: Cambridge University Press, [2006] 2007), xviii.

14. „Facts About Wind Power: Facts and Numbers", Agenția Daneză pentru Energie, http://www.ens.dk; „Renewables Now Cover More than 40% of Electricity Consumption", Agenția Daneză pentru Energie, comunicat de presă, 24 septembrie, 2012; Greg Pahl, *The Citizen-Powered Energy Handbook: Community Solutions to a Global Crisis* (White River Junction, VT: Chelsea Green, 2007), 69; Shruti Shukla și Steve Sawyer (Global Wind Energy Council), *30 Years of Policies for Wind Energy: Lessons from 12 Wind Energy Markets* (Abu Dhabi, UAE: International Renewable Energy Agency, 2012), 55.

15. Scott Sinclair, „Negotiating from Weakness", Centrul Canadian pentru Politici Alternative, aprilie 2010, p. 11.

16. Aaron Cosbey, „Renewable Energy Subsidies and the WTO: The Wrong Law and the Wrong Venue", *Subsidy Watch* 44 (2011): 1.

17. „Multi-Association Letter Regarding EU Fuel Quality Directive", Institute for 21st Century Energy, 20 mai 2013, http://www.energyxxi.org; „Froman Pledges to Preserve Jones Act, Criticizes EU Clean Fuel Directive", *Inside US Trade*, 20 septembrie 2013; „Non-paper on a Chapter on Energy and Raw Materials in TTIP", Consiliul Uniunii Europene, 27 mai 2014, http://www.scribd.com; Lydia DePillis, „A Leaked Document Shows Just How Much the EU Wants a Piece of America's Fracking Boom", *Washington Post*, 8 iulie 2014.

18. Acest citat provine dintr-un interviu luat de Victor Menotti, director executiv al Forumului International asupra Globalizării, în 2005. Victor Menotti, „G8 'Climate Deal' Ducks Looming Clash with WTO", Forumul International asupra Globalizării, iulie 2007, http://www.ifg.org.

19. „Notice of Arbitration Under the Arbitration Rules of the United Nations Commission on International Trade Law and Chapter Eleven of the North American Free Trade Agreement", Lone Pine Resources, 6 septembrie 2013.

20. „US Solar Market Insight Report: 2013 Year-in-Review", Rezumat, GTM Research, Solar Energy Industries Association, p. 4; Bhushan, „Who Is the One Not Playing by the Rules – India or the US?"; interviu cu Bhushan, 10 mai 2013; interviu cu Maccario, 9 ianuarie 2014; „Climate Change, China, and the WTO", 30 martie 2011 (video), dezbatere, Columbia Law School.

21. Interviu personal cu Steven Shrybman, 4 octombrie 2011.

22. Oceanograful Roger Revelle, care a condus echipa ce a scris despre CO_2-ul atmosferic în raportul pentru președintele Johnson, folosise un limbaj asemănător pentru a descrie emisiile de dioxid de carbon ca pe un „experiment geofizic", încă în 1957, într-o lucrare științifică de referință pe care a scris-o împreună cu chimistul Hans E. Suess: Roger Revelle și Hans E. Suess, „Carbon Dioxide Exchange Between Atmosphere and Ocean and the Question of an Increase of Atmospheric CO2 during the Past Decades", *Tellus* 9 (1957): 19–20. Pentru detalii despre climatologie și politică, vezi: Spencer Weart, *The Discovery of Global Warming* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2008); Joshua P. Howe, *Behind the Curve: Science and the Politics of Global Warming* (Seattle: University of Washington Press, 2014). ISTORIE: Weart, *The Discovery of Global Warming*, 1–37; RAPORTUL JOHNSON: Revelle et al., „Atmospheric Carbon Dioxide", în *Restoring the Quality of Our Environment: Report of the Panel on Environmental Pollution*, President's Science Advisory Committee, dezbatere pe tema poluării mediului, Appendix Y4, pp. 126–27.

23. „Statement of Dr. James Hansen, Director, NASA Goddard Institute for Space Studies", prezentat în fața Senatului Statelor Unite, 23 iunie, 1988; Philip Shabecoff, „Global Warming Has Begun, Expert Tells Senate", *New York Times*, 24 iunie, 1988; Weart, *The Discovery of Global Warming*, 150–51.

24. Thomas Sancton, „Planet of the Year: What on EARTH Are We Doing?", *Time*, 2 ianuarie 1989.

25. *Ibid.*

26. Președintele R. Venkataraman, „Towards a Greener World", discurs ținut la WWF-India, New Delhi, 3 noiembrie 1989, în *Selected Speeches, Volume I: July 1987–December 1989* (New Delhi: Guvernul Indiei, 1991), 612.

27. Daniel Indiviglio, „How Americans' Love Affair with Debt Has Grown", *The Atlantic*, 26 septembrie 2010.

28. O propunere îndrăzneață vorbește despre restricții viitoare privind comerțul cu toate bunurile produse cu ajutorul combustibililor fosili, argumentând că, odată ce tranziția verde a fost inițiată și industriile au început să se decarbonizeze, treptat ar putea fi introduse și sporite astfel de măsuri: Tilman Santarius, „Climate and Trade: Why Climate Change Calls for Fundamental Reforms in World Trade Policies", German NGO Forum on Environment and Development, Heinrich Böll Foundation, pp. 21–23. ACORDUL ONU ASUPRA CLIMEI: Convenția-cadru a ONU privind schimbările climatice, Națiunile Unite, 1992, Articolul 3, Propoziția 5; „MOMENT DE COTITURĂ": Robyn Eckersley, „Understanding the Interplay Between the Climate and Trade Regimes", în *Climate and Trade Policies in a Post–2012 World*, United Nations Environmental Programme, p. 17.

29. Martin Khor, „Disappointment and Hope as Rio Summit Ends", în *Earth Summit Briefings* (Penang: Third World Network, 1992), p. 83.

30. Steven Shrybman, „Trade, Agriculture, and Climate Change: How Agricultural Trade Policies Fuel Climate Change", Institute for Agriculture and Trade Policy, noiembrie 2000, p. 1.

31. Sonja J. Vermeulen, Bruce M. Campbell și John S.I. Ingram, „Climate Change and Food Systems", *Annual Review of Environment* 37 (2012): 195; comunicare personală prin e-mail cu Steven Shrybman, 23 aprilie 2014.

32. „Secret Trans-Pacific Partnership Agreement (TPP) – Environment Consolidated Text", WikiLeaks, 15 ianuarie 2014, https://wikileaks.org; „Summary of US Counterproposal to Consolidated Text of the Environment Chapter", emis de RedGE, 17 februarie 2014, http://www.redge.org.pe.

33. Traficul se referă la traficul containerizat din porturi, măsurat în unități de douăzeci de picioare (TEU). Între 1994 și 2013 traficul portuar containerizat la nivel mondial a crescut de la 128.320.326 până la o valoare estimată de 627.930.960 TEU, o creștere de 389.4%: Conferința Națiunilor Unite pentru Comerț și Dezvoltare, „Revista de transport maritim", diferiți ani, disponibil la http://unctad.org. Pentru anii 2012 și 2013, traficul portuar s-a bazat pe estimările făcute de organizația Drewry: „Container Market Annual Review and Forecast 2013/14", Drewry, octombrie 2013. EMISII NEATRIBUITE: „Emissions from Fuel Used for International Aviation and Maritime Transport (International Bunker Fuels)", Convenția-cadru a ONU privind schimbările climatice, http://unfccc.int; EMISII PRODUSE DE TRANSPORTUL MARITIM: Oyvind Buhaug et al., „Second IMO GHG Study 2009", Organizația Maritimă Internațională, 2009, p. 1.

34. „European Union CO_2 Emissions: Different Accounting Perspectives", Raport Nr. 20/2013 al European Environmental Agency Technical, 2013, pp. 7–8.

35. Glen P. Peters et al., „Growth in Emission Transfers via International Trade from 1990 to 2008", *Proceedings of the National Academy of Sciences* 108 (2011): 8903–4.

36. Corrine Le Quere et al., „Global Budget 2013", *Earth System Science Data* 6 (2014): 252; Corrine Le Quere et al., „Trends in the Sources and Sinks of Carbon Dioxide", *Nature Geoscience* 2 (2009): 831; Ross Garnaut et al., „Emissions in the Platinum Age: The Implications of Rapid Development for Climate-Change Mitigation", *Oxford Review of Economic Policy* 24 (2008): 392;

Glen P. Peters et al., „Rapid Growth in CO_2 Emissions After the 2008–2009 Global Financial Crisis", *Nature Climate Change* 2 (2012): 2; „Technical Summary", in O. Edenhofer et al., ed., *Climate Change 2014: Mitigation of Climate Change, Contribution of Working Group III to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change* (Cambridge: Cambridge University Press), 15.

37. Andreas Malm, „China as Chimney of the World: The Fossil Capital Hypothesis", *Organization & Environment* 25 (2012): 146, 165; Yan Yunfeng și Yang Laike, „China's Foreign Trade and Climate Change: A Case Study of CO2 Emissions", *Energy Policy* 38 (2010): 351; Ming Xu et al., „CO_2 Emissions Embodied in China's Exports from 2002 to 2008: A Structural Decomposition Analysis", *Energy Policy* 39 (2011): 7383.

38. Interviu personal cu Margrete Strand Rangnes, 18 martie 2013.

39. Malm, „China as Chimney of the World", 147, 162.

40. Elisabeth Rosenthal, „Europe Turns Back to Coal, Raising Climate Fears", *New York Times*, 23 aprilie, 2008; comunicare personală prin e-mail cu IEA Clean Coal Centre, 19 martie 2014.

41. Jonathan Watts, „Foxconn offers pay rises and suicide nets as fears grow over wave of deaths", *Guardian*, 28 mai 2010; Shahnaz Parveen, „Rana Plaza factory collapse survivors struggle one year on", BBC News, 23 aprilie 2014.

42. Mark Dowie, *Losing Ground: American Environmentalism at the Close of the Twentieth Century* (Cambridge, MA: MIT Press, 1996), 185–86; Keith Schneider, „Environment Groups Are Split on Support for Free-Trade Pact", *New York Times*, 16 septembrie 1993.

43. Dowie, *Losing Ground*, 186–87; Gilbert A. Lewthwaite, „Gephardt Declares Against NAFTA; Democrat Cites Threat to US Jobs", *Baltimore Sun*, 22 septembrie 1993; John Dillin, „NAFTA Opponents Dig In Despite Lobbying Effort", *Christian Science Monitor*, 12 octombrie 1993; Mark Dowie, „The Selling (Out) of the Greens; Friends of Earth – or Bill?", *The Nation*, 18 aprilie 1994.

44. Bill Clinton, „Remarks on the Signing of NAFTA (8 decembrie, 1993)", Miller Center, University of Virginia.

45. Stan Cox, „Does It Really Matter Whether Your Food Was Produced Locally?", *Alternet*, 19 februarie 2010.

46. Interviu cu Solomon, 27 august 2013.

47. Kevin Anderson, „Climate Change Going Beyond Dangerous – Brutal Numbers and Tenuous Hope", *Development Dialogue* no. 61, septembrie 2012, pp. 16–40.

48. Intervalul de „8–10%" se bazează pe interviuri cu Anderson și Bows-Larkin, precum și pe opera lor publicată. Pentru scenariile vizând emisii, consultați C+1, C+3, C+5 și B6 3 în: Kevin Anderson și Alice Bows, „Beyond 'Dangerous' Climate Change: Emission Scenarios for a New World", *Philosophical Transactions of the Royal Society A* 369 (2011): 35. Vezi și: Kevin Anderson, „EU 2030 Decarbonisation Targets and UK carbon Budgets: Why So Little Science?", KevinAnderson.info, 14 iunie 2013, http://kevinanderson.info. EXTREM DE DĂUNĂTOR: Anderson, „Climate Change Going Beyond Dangerous", pp. 18–21; DE BOER: Alex Morales, „Kyoto Veterans Say Global Warming Goal Slipping Away", Bloomberg, 4 noiembrie 2013.

49. Stern, *The Economics of Climate Change*, 231–32.

50. *Ibid.*, 231; date legate de emisiile de dioxid de carbon ale Global Carbon Project, 2013 Budget v2.4 (iulie 2014) disponibile la http://cdiac.ornl.gov. Date legate de emisiile de dioxid de carbon ale Carbon Dioxide Information Analysis Center, disponibile la http://cdiac.ornl.gov.

51. Kevin Anderson și Alice Bows, „A 2°C Target? Get Real, Because 4°C Is on Its Way", *Parliamentary Brief* 13 (2010): 19; NOTĂ DE SUBSOL: Anderson și Bows, „Beyond 'Dangerous' Climate Change", 35; Kevin Anderson, „Avoiding Dangerous Climate Change Demands De-growth Strategies from Wealthier Nations", KevinAnderson.info, 25 noiembrie 2013, http://kevinanderson.info.

52. Anderson și Bows-Larkin și-au bazat analiza pe angajamentul asumat de guverne la summitul ONU privind schimbările climatice de la Copenhaga din 2009 cum că reducerea emisiilor ar trebui să se facă pe baza „echității" (adică țările bogate trebuie să dea tonul în așa fel încât țările

sărace să aibă posibilitatea să se dezvolte). Unii susțin că țările bogate nu trebuie să facă reduceri chiar atât de drastice. Însă chiar dacă lucrurile ar sta așa, imaginea de ansamblu sugerează în continuare că reducerile necesare sunt incompatibile cu creșterea economică așa cum ne este ea cunoscută. După cum arată Tim Jackson în *Prosperity Without Growth*, reducerea cu doar 4,9% a emisiilor anuale globale nu poate fi realizată numai cu tehnologie verde și o eficiență sporită. El susține că pentru a atinge această țintă, dacă populația lumii și venitul pe cap de locuitor continuă să crească în ritmul actual, activitățile economice ar trebui să scadă emisiile de dioxid de carbon „de aproape zece ori mai repede decât o face acum". Și până în 2050, ar trebui să fim de douăzeci și una de ori mai eficienți decât suntem astăzi. Deci, chiar dacă Anderson și Bows-Larkin și-au ratat previziunea, ideea lor fundamentală este în continuare corectă: trebuie să ne schimbăm modelul actual de creștere. Vezi: Tim Jackson, *Prosperity Without Growth: Economics for a Finite Planet* (London: Earthscan, 2009): 80, 86.

53. Anderson și Bows, „A New Paradigm for Climate Change", 640.

54. Kevin Anderson, „Romm Misunderstands Klein's and My View of Climate Change and Economic Growth", KevinAnderson.info, 24 septembrie 2013.

55. Clive Hamilton, „What History Can Teach Us About Climate Change Denial", în *Engaging with Climate Change: Psychoanalytic and Interdisciplinary Perspectives*, ed. Sally Weintrobe (East Sussex: Routledge, 2013): 18.

56. Pentru scenariul fundamental ce conturează activitatea de „Mare Tranziție" spre durabilitate la nivel mondial, al cercetătorilor de la Institutul Tellus și de la Institutul de Mediu din Stockholm, vezi: Paul Raskin et al., „Great Transition: The Promise and Lure of the Times Ahead", Raport al *Global Scenario Group*, Institutul de Mediu din Stockholm și Institutul Tellus, 2002. Această cercetare a continuat ca parte a Inițiativei Marea Tranziție a celor de la Tellus, disponibilă la: „Great Transition Initiative: Toward a Transformative Vision and Praxis", Tellus Institute, http://www.greattransition.org. Pentru o lucrare asemănătoare a New Economics Foundation din Marea Britanie, vezi: Stephen Spratt, Andrew Simms, Eva Neitzert și Josh Ryan-Collins, „The Great Transition", The New Economics Foundation, iunie 2010.

57. Interviu cu Bows, 14 ianuarie 2013.

58. Rebecca Willis și Nick Eyre, „Demanding Less: Why We Need a New Politics of Energy", Green Alliance, octombrie 2011, pp. 9, 26.

59. NOTĂ DE SUBSOL: „EP Opens Option for a Common Charger for Mobile Phones", Comisia Europeană, comunicat de presă, 13 martie 2014; Adam Minter, *Junkyard Planet* (New York: Bloomsbury, 2013), 6–7, 67, 70.

60. Acest citat a fost clarificat puțin la solicitarea lui Anderson. Paul Moseley și Patrick Byrne, „Climate Expert Targets the Affluent", BBC, 13 noiembrie 2009.

61. Phaedra Ellis-Lamkins, „How Climate Change Affects People of Color", *The Root*, 3 martie 2013, http://www.theroot.com.

62. Tim Jackson, „Let's Be Less Productive", *New York Times*, 26 mai 2012.

63. John Stutz, „Climate Change, Development and the Three-Day Week", Tellus Institute, 2 ianuarie 2008, pp. 4–5. Vezi și: Juliet B. Schor, *Plenitude: The New Economics of True Wealth* (New York: Penguin Press, 2010); Kyle W. Knight, Eugene A. Rosa și Juliet B. Schor, „Could Working Less Reduce Pressures on the Environment? A Cross-National Panel Analysis of OECD Countries, 1970–2007", *Global Environmental Change* 23 (2013): 691–700.

64. Alyssa Battistoni, „Alive in the Sunshine", *Jacobin* 13 (2014): 25.

3

PUBLICE ȘI PLĂTITE

Depășirea blocajelor ideologice pe calea spre economia viitoare

„N-avem altă opțiune decât să reinventăm mobilitatea... în mare parte din India încă se folosește autobuzul, se merge pe jos sau cu bicicleta – în multe orașe, nu mai puțin de 20% dintre oameni folosesc bicicleta. Facem asta pentru că suntem săraci. Acum, provocarea este să reinventăm urbanismul, astfel încât să putem face acest lucru pe măsură ce devenim bogați."

– Sunita Narain, director general, Centrul pentru Știință și Mediu, 2013[1]

„Doamna în mașină Rolls-Royce face mai rău la moral decât o escadrilă de bombardiere de-ale lui Göring."

– George Orwell, *Leul și unicornul*, 1941[2]

A fost un vot strâns, dar, pe 22 septembrie 2013, locuitorii celui de-al doilea oraș ca mărime din Germania au hotărât să ia din nou puterea în propriile mâini. În acea zi, 50,9% dintre alegătorii din Hamburg au votat în favoarea punerii electricității, gazelor naturale, precum și a rețelelor de încălzire sub controlul primăriei, anulând valul de privatizări care avusese loc în urmă cu un deceniu.[3]

E un proces care a primit câteva nume greoaie, inclusiv „re-municipalizare" și „re-comunalizare". Dar cei implicați vorbesc pur și simplu despre dorința de-a avea „putere la nivel local".

Coaliția Hamburgul nostru – Rețeaua noastră a adus o serie de argumente convingătoare în favoarea preluării utilităților. Un sistem energetic controlat la nivel local ar trebui să fie preocupat de interesele publice, nu de profituri. Locuitorii ar avea de spus un cuvânt mai greu, într-o manieră mai democratică, despre sistemul lor energetic, au argumentat aceștia, în loc ca deciziile care îi afectează să fie luate în săli de consiliu aflate în altă parte. Iar banii câștigați din vânzarea de energie s-ar întoarce la oraș, în loc să se piardă în buzunarele acționarilor multinaționalelor care au controlat rețelele – un avantaj evident într-o perioadă de nesfârșită austeritate publică. „Pentru oameni, e de la sine înțeles că mărfurile de care toată lumea e dependentă ar trebui să aparțină oamenilor", explica organizatorul campaniei, Wiebke Hansen, într-un interviu.[4]

Dar în spatele campaniei a mai existat o motivație. Mulți dintre locuitorii Hamburgului doreau să facă parte din *Energiewende*: tranziția, care se răspândea rapid în toată țara, spre energia verde, din surse regenerabile. Aproape 25% din energia electrică folosită în Germania în 2013 a provenit din surse regenerabile, în special energie eoliană, solară, biogaz și hidroenergie – o creștere de la circa 6% în 2000. Spre comparație, energia eoliană și solară reprezentau doar 4% din totalul producției de

energie electrică din SUA în 2013. Orașele Frankfurt și München, care nu și-au vândut rețelele de energie, s-au alăturat deja tranziției și s-au angajat ca, până în 2050, respectiv 2025, să folosească energie din surse regenerabile în procent de 100%. Dar Hamburgul și Berlinul, care au apucat-o pe calea privatizării, au rămas în urmă. Și acesta a fost un argument esențial pentru susținătorii preluării rețelei electrice din Hamburg: asta le permitea să renunțe la cărbune și la energia nucleară și să folosească energie nepoluantă.[5]

S-a scris mult despre tranziția Germaniei spre energie regenerabilă – în special despre viteza cu care aceasta s-a produs, precum și despre ambiția țintelor viitoare (se urmărește atingerea unui nivel de energie din surse regenerabile de 55–60% până în 2035).[6] Punctele slabe ale programului au fost și ele dezbătute aprins, în special întrebarea dacă decizia de a elimina treptat energia nucleară a dus la folosirea din nou a cărbunelui (mai pe larg despre asta în capitol următor).

În această analiză, însă, nu s-a acordat destulă atenție unui factor-cheie care a făcut posibilă poate cea mai rapidă trecere la energie eoliană și solară din lume: faptul că în sute de orașe și orășele din întreaga țară, cetățenii au votat pentru preluarea rețelelor energetice de la corporațiile private care le cumpăraseră. Așa cum observa Anna Leidreiter, o militantă împotriva schimbărilor climatice de la World Future Council, după votul din Hamburg, „Acest lucru marchează o inversare clară a politicilor neoliberale din anii 1990, când un număr mare de municipalități germane și-au vândut serviciile publice unor mari corporații când a fost nevoie de bani care să sprijine bugetele locale".[7]

Nu e vorba de o tendință minoră. Potrivit unui raport Bloomberg, „peste 70 de noi servicii de utilități municipale au apărut după 2007, iar operatorii publici au preluat peste 200 de concesiuni de la companii private pentru a opera rețele de alimentare cu energie electrică în acea perioadă". Și, deși nu există statistici la nivel național, Asociația Germană a Utilităților Locale consideră că mult mai multe orașe și orășele au preluat din nou controlul asupra propriilor rețele din mâinile corporațiilor străine.[8]

Cea mai surprinzătoare a fost vigoarea cu care o mare parte a publicului german s-a opus privatizării sectorului energetic. În 2013, în Berlin, *83%* dintre alegătorii care au participat la vot au fost în favoarea trecerii la un sistem energetic aflat în proprietate publică și care urma să se bazeze, în cele din urmă, pe 100% energie din surse regenerabile. Nu s-au prezentat la vot suficienți oameni pentru ca decizia să fie obligatorie (deși campaniei nu i-a lipsit mult să iasă învingătoare), dar referendumul a făcut cunoscut în mod clar opiniei publice că militanții încă fac presiuni pentru ca rețeaua energetică să fie preluată de o cooperativă nonprofit la încheierea contractului în vigoare.[9]

Revenirea asupra privatizărilor din sectorul energetic – legată în mod specific de dorința de-a avea energie regenerabilă – a început să se răspândească dincolo de granițele Germaniei în ultimii ani, inclusiv în SUA. De exemplu, la mijlocul anilor 2000, locuitori și funcționari publici din orașul cu vederi liberale Boulder, din Colorado, au început să facă lobby pe lângă compania privată de energie electrică să renunțe la cărbune și să treacă la energie regenerabilă. Compania, Xcel Energy, cu sediul la Minneapolis, nu s-a arătat prea interesată, așa că o coaliție de ecologiști și o grupare de tineri energici numită Coloradoul Noii Ere au ajuns la aceeași concluzie ca alegătorii din Germania: că trebuie să-și ia rețeaua înapoi. Steve Fenberg, de la Coloradoul Noii Ere, explică: „Avem una dintre cele mai poluatoare producții de energie electrică din țară, iar [Boulder] este o comunitate cu o gândire ecologică, așa

că am vrut să schimbăm situația. Am realizat că n-avem niciun control asupra acestui aspect, dacă nu controlam alimentarea cu energie".[10]

În 2011, în ciuda faptului că a fost învinsă de Xcel cu zece la unu, coaliția pentru folosirea energiei regenerabile a câștigat la mustață două măsuri supuse la vot, municipalitatea din Boulder fiind nevoită să ia în considerare răscumpărarea sistemului energetic.[11] Votul n-a dus la punerea imediată sub control public a rețelei de electricitate, dar a oferit orașului autoritatea și resursele financiare pentru a lua în mod serios în calcul această posibilitate (ceea ce chiar face în prezent). Coaliția a mai câștigat un vot crucial în 2013, împotriva unei inițiative sprijinite de cei de la Xcel, care ar fi blocat răscumpărarea, de data asta cu o majoritate largă.

Aceste voturi au făcut istorie: și alte orașe au renunțat la privatizările anterioare, deoarece erau nemulțumite de calitatea serviciilor sau de prețurile operatorului privat. Dar a fost prima dată când un oraș din SUA a luat aceste măsuri „cu unicul scop de-a reduce impactul asupra planetei", potrivit lui Tim Hillman, inginer de mediu din Boulder. Într-adevăr, forțele ce susțin revenirea utilităților la sectorul public au avut ca element central al campaniilor lor schimbările climatice, acuzându-i pe cei de la Xcel că sunt doar una dintre numeroasele companii care folosesc combustibili fosili și care se opun politicilor climatice atât de necesare. Și, potrivit lui Fenberg, viziunea lor trece dincolo de granițele orașului Boulder. „Vrem să arătăm lumii că într-adevăr poți alimenta în mod responsabil un oraș fără să plătești mult", spune el acum. „Ne dorim ca acesta să fie un model, să nu ne limităm doar la un lucru minunat și izolat de care să beneficiem noi, în comunitatea noastră."[12]

Ce iese în evidență în cazul orașului Boulder e faptul că, spre deosebire de unele dintre campaniile din Germania, acesta n-a început cu opoziția față de privatizare. Mișcarea pentru preluarea puterii locale din Boulder a pornit de la dorința de a trece la energie nepoluantă, indiferent cine o furniza. Cu toate acestea, în încercarea de a atinge acest scop, locuitorii au descoperit că n-au altă soluție decât să dărâme unul dintre pilonii ideologici de bază ai erei pieței libere: acela că serviciile oferite de entități private sunt întotdeauna superioare celor publice. A fost o descoperire accidentală foarte asemănătoare cu cea făcută de locuitorii din Ontario, când a devenit limpede că tranziția lor spre energie verde era subminată de angajamente de liber schimb semnate cu mult timp în urmă.

Deși e rareori pomenită în discuțiile despre politicile climatice, există o relație clară și constrângătoare între proprietatea publică și capacitatea comunităților de a renunța la energia poluatoare. Multe dintre țările cele mai dedicate energiei regenerabile sunt cele care au reușit să-și păstreze o mare parte din sectoarele energetice în proprietate publică (și de multe ori locală), inclusiv Olanda, Austria și Norvegia. În Statele Unite, întâmplarea face ca unele dintre orașele care și-au propus cele mai ambițioase ținte de energie verde să aibă, de asemenea, utilități publice. Orașul Austin, din Texas, de exemplu, și-a atins mai repede ținta de 35% energie din surse regenerabile până în 2020, și orașul Sacramento, din California, se pregătește să atingă o țintă asemănătoare și și-a stabilit un obiectiv de pionierat, de a reduce emisiile cu 90% până la mijlocul secolului. Pe de altă parte, potrivit lui John Farrell, cercetător principal la Institute for Local Self-Reliance din Minneapolis, atitudinea majorității jucătorilor privați a fost ceva de genul „o să luăm banii pe care-i facem din vânzarea combustibililor fosili și o să-i folosim pentru a face lobby din toate puterile împotriva oricărei modificări a modului în care facem afaceri".[13]

Asta nu înseamnă că deținătorii privați ai monopolurilor energetice nu le vor oferi clienților posibilitatea de-a cumpăra energie din surse regenerabile, ca parte a unui pachet care conține și combustibili fosili: mulți oferă această variantă, de obicei, la un preț ridicat. Iar unii oferă exclusiv energie din surse regenerabile, deși e vorba invariabil de energie hidroelectrică produsă la scară mare. Și nu întotdeauna sistemul energetic public se va orienta de bună voie spre surse regenerabile – există o mulțime de companii publice de utilități care rămân dependente de cărbune și sunt foarte rezistente la schimbare.

Cu toate acestea, multe comunități au descoperit că, în timp ce companiile publice de utilități trebuie adesea presate din greu pentru a face din reducea emisiilor o prioritate (un proces care poate implica o reformă fundamentală, care să le facă mai democratice și mai responsabile în fața votanților), monopolurile energetice private nu oferă o astfel de variantă. Răspunzătoare în special în fața acționarilor lor și mânați de nevoia de profituri trimestriale mari, companiile private vor îmbrățișa de bună voie ideea energiei regenerabile numai dacă acest lucru nu le va afecta veniturile sau dacă vor fi silite prin lege. Dacă sursele de energie regenerabilă sunt considerate mai puțin profitabile, cel puțin pe termen scurt, aceste companii orientate spre profit pur și simplu nu vor trece la ele. De aceea, așa cum spune activistul german împotriva energiei nucleare Ralf Gauger, tot mai mulți oameni ajung la concluzia că, „furnizarea de energie și problemele legate de mediu n-ar trebui lăsate în mâinile companiilor private care urmăresc profitul".[14]

Asta nu înseamnă că sectorul privat ar trebui exclus din tranziția la surse de energie regenerabile: companiile producătoare de energie solară și eoliană aduc deja energie nepoluantă în casele a milioane de consumatori din întreaga lume, inclusiv prin variante de leasing inovatoare care le permit clienților să evite costurile cumpărării dinainte a panourilor solare. Dar, în ciuda acestor succese recente, piața s-a dovedit extrem de volatilă și, în conformitate cu previziunile Agenției Internaționale pentru Energie, nivelurile de investiții în energie nepoluantă ar trebui să crească de patru ori până în 2030, dacă e să atingem țintele de scădere a emisiilor care vizează rămânerea la o încălzire sub 2°C.[15]

E ușor să confundăm înflorirea pieței private a energiei verzi cu un plan de luptă împotriva schimbărilor climatice, dar, deși sunt înrudite, ele nu sunt același lucru. E foarte posibil să ai o piață în plină expansiune a surselor regenerabile de energie, cu o nouă generație de antreprenori în domeniul energiei solare și eoliene care devin foarte bogați – și, în același timp, țările noastre să rămână în urmă la capitolul reducerii emisiilor la nivelul indicat de oamenii de știință în raport cu timpul scurt rămas. Pentru a fi siguri că atingem aceste ținte dificile, avem nevoie de sisteme care să fie mai fiabile decât piețele private care înfloresc și apoi se prăbușesc. Și, așa cum se explica într-o lucrare din 2013 a unei echipe de cercetători de la Universitatea Greenwich: „din punct de vedere istoric, sectorul privat a avut un rol mic în producerea de energie regenerabilă. Guvernele au fost responsabile pentru aproape toate investițiile de acest tip. Experiența actuală din întreaga lume, inclusiv pe piețele din Europa, mai arată că firmele private și piețele de energie electrică nu pot furniza investițiile în surse regenerabile de energie la scara necesară".[16]

Dând ca exemple diverse situații în care guvernele care au apelat la sectorul public pentru a pune în aplicare tranziția (inclusiv experiența germană), precum și exemple de mari proiecte corporatiste din domeniul energiei regenerabile care au fost

abandonate de către investitori la jumătatea drumului, echipa de cercetători de la Greenwich conchide: „Un rol activ al guvernului și al utilităților din sectorul public este, prin urmare, o condiție mult mai importantă pentru dezvoltarea energiei regenerabile decât orice sistem costisitor de subvenții publice destinate piețelor sau investitorilor privați".[17]

Identificarea mecanismelor cu cele mai mari șanse de a realiza tranziția eficientă și cu o mizã enormă din domeniul energetic a devenit extrem de presantă în ultima vreme. Asta pentru că acum e clar că – cel puțin din punct de vedere tehnic – e posibilă trecerea rapidă a sistemelor noastre energetice la surse de energie regenerabile în procent de 100%. În 2009, Mark Z. Jacobson, profesor de inginerie civilă și de mediu la Universitatea Stanford, și Mark A. Delucchi, cercetător la Institutul de Studii de Transport de la Universitatea din California, din orașul Davis, au scris un ghid revoluționar, detaliat, despre „cum 100% din energia din lume, destinată *tuturor* scopurilor, ar putea fi furnizată de surse eoliene, hidroenergetice și solare, nu mai târziu de 2030". Planul cuprinde nu numai producerea de energie electrică, ci și transportul, precum și încălzirea și răcirea. Publicat ulterior în revista *Energy Policy*, ghidul e unul din cele câteva studii credibile care au apărut în ultimii ani și arată cum infrastructura energetică a țărilor și regiunilor bogate poate trece în totalitate sau aproape în totalitate la surse regenerabile de energie respectând un program care ar dura între douăzeci și patruzeci de ani.[18] Printre aceste studii care demonstrează posibilitatea unui progres rapid se numără:

- În Australia, Energy Institute de la Universitatea din Melbourne și organizația nonprofit Beyond Zero Emissions au publicat un plan pentru realizarea unui sistem energetic cu 60% energie solară și 40% energie eoliană într-un interval incredibil de zece ani.[19]
- În 2013, National Oceanic and Atmospheric Administration (NOAA) din SUA a conchis, pe baza unei cercetări proprii ample a tiparelor meteorologice, că energia eoliană și cea solară ar putea constitui aproape 60% din sistemul energetic american până în 2030.[20]
- Dintre estimările mai conservatoare, un studiu important din 2012 realizat de către Laboratorul Național pentru Energii Regenerabile din cadrul Departamentului pentru Energie susține că energia eoliană, solară și alte tehnologii ecologice disponibile în prezent ar putea satisface 80% din necesarul de energie electrică al americanilor până în 2050.[21]

Cea mai promițătoare e ultima cercetare realizată. În martie 2013, o echipă de cercetători de la Stanford, condusă de Mark Jacobson (coautorul planului global din 2009), a publicat un studiu în *Energy Policy* în care se arăta că statul New York și-ar putea satisface toate nevoile energetice din surse regenerabile de energie până în 2030. Jacobson și colegii săi vor să creeze planuri asemănătoare pentru fiecare stat al SUA și au publicat deja estimări pentru toată țara. „Nu este deloc adevărat că avem nevoie de gaze naturale, cărbune sau petrol – noi credem că acesta este un mit", a declarat el pentru *The New York Times*.[22]

„Asta presupune într-adevăr o transformare la scară largă", spune el. „Ar fi nevoie de un efort comparabil cu proiectul Apollo de aselenizare sau cu construcția sistemului de autostrăzi interstatale. Dar este posibil, chiar fără a fi nevoie să apelăm la noile

tehnologii. Trebuie doar să decidem în mod colectiv că aceasta e direcția în care vrem să mergem ca societate". El spune răspicat ce anume ne împiedică: „Cele mai mari obstacole sunt sociale și politice – e nevoie doar de voință".[23]

De fapt, e nevoie de mai mult decât voință: e nevoie de schimbarea ideologică profundă despre care am discutat deja. Pentru că guvernele noastre s-au schimbat substanțial față de perioadele când au fost concepute și puse în aplicare acele proiecte naționale ambițioase. Iar imperativele generate de criza climatică vin în contradicție cu logica dominantă a vremurilor noastre în multe privințe.

Așadar, de fiecare dată când un dezastru natural care bate toate recordurile ne invadează ecranele televizoarelor cu grozăvii, ne aducem aminte că această criză a schimbărilor climatice ne cere să investim în scheletul public al societăților noastre, fragil după decenii de neglijare.

Reconstruirea și reinventarea sferei publice

Când am văzut-o pentru prima dată pe Nastaran Mohit, era înfofolită într-o haină neagră groasă și lungă, avea o căciulă albă trasă pe jumătate peste ochi și le dădea directive unor voluntari strânși într-un depozit neîncălzit. „Luați un bilețel și scrieți de ce e nevoie", a spus repede femeia de treizeci de ani unui grup ce tocmai fusese desemnat Echipa 1. „Bine, dați-i drumul. Care e Echipa 2?"[24]

Era la zece zile după ce Uraganul Sandy lovise uscatul și ne aflam într-unul dintre cartierele cele mai afectate din Rockaways, o fâșie lungă și îngustă de comunități din Queens, New York, aflate pe malul oceanului. Apele aduse de furtună se retrăseseră, dar sute de subsoluri erau încă inundate, iar serviciile de energie electrică și de telefonie mobilă încă nu funcționau. Garda Națională patrula pe străzi în camioane și mașini Humvee, asigurându-se că starea de asediu era respectată, dar când a venit vorba să le ofere ajutor celor rămași în frig și beznă, statul și marile agențiile de ajutorare au cam dispărut în misiune. (Sau, mai exact, se aflau în celălalt capăt al peninsulei Rockaway, zona în care stăteau cei înstăriți, unde aceste organizații și agenții s-au dovedit a fi o prezență puternică și utilă.)[25]

Văzând acest lucru, mii de voluntari, în majoritate tineri, s-au organizat sub egida „Occupy Sandy" (mulți erau veterani ai mișcării Occupy Wall Street) și le-au distribuit haine, pături și mâncare caldă locuitorilor din zonele neglijate. Au înființat puncte de recuperare în centre comunitare și biserici și au mers din ușă în ușă în binecunoscutele blocuri din zonă, unele cu nu mai puțin de douăzeci și trei de etaje. Cuvântul „noroi" a devenit omniprezent, sub forma întrebării: „Aveți nevoie să vă scoatem noroiul din subsol?" Dacă răspunsul era afirmativ, o echipă de tineri de douăzeci și ceva de ani, dornici să ajute, apăreau la uși cu mopuri, mănuși, lopeți și înălbitor, gata de muncă.

Mohit venise la Rockaways pentru a ajuta la distribuirea proviziilor de bază, dar a observat repede o nevoie mai presantă: în unele zone, absolut nimeni nu furniza îngrijire medicală. Iar nevoia era atât de mare, că s-a speriat. Din anii 1950, zona Rockaways – odinioară o stațiune căutată – devenise groapa de gunoi în care ajungeau cei săraci și nedoriți în New York: beneficiari de ajutor social, persoane în vârstă, pacienți cu boli mintale ieșiți din spitale. Erau înghesuiți în blocuri înalte, multe aflate într-o zonă a peninsulei cunoscută sub numele de „Bagdadul din Queens".[26]

Ca în atâtea alte locuri de acest gen, serviciile publice din Rockaways fuseseră reduse drastic, iar apoi reduse din nou. Cu doar șase luni înainte de furtună, Peninsula

Hospital Center – unul din cele doar două spitale din zonă, care deservea o populație cu venituri mici și în vârstă – s-a închis, după ce Departamentul de Sănătate a refuzat să intervină. Clinicile ambulatorii au încercat să compenseze lipsa, dar au fost inundate în timpul furtunii și, la fel ca farmaciile, nu se redeschiseseră încă. „Aceasta zonă este pur și simplu moartă", a suspinat Mohit.[27]

Ca urmare, ea și prietenii ei de la Occupy Sandy au chemat toți medicii și asistentele pe care îi cunoșteau și le-au cerut să aducă orice provizii puteau. Apoi l-au convins pe proprietarul unei vechi blănării, afectată de furtună, să-i lase să-i transforme magazinul aflat pe strada principală a cartierului într-o unitate medicală improvizată. Acolo, printre blănuri de animale agățate de tavan, medicii voluntari și asistentele medicale au început să vadă pacienți, să le trateze rănile, să scrie rețete și să ofere consiliere psihologică pentru traume.

N-au dus lipsă de pacienți; în primele două săptămâni, Mohit a estimat că clinica a ajutat câteva sute de oameni. Dar în ziua când i-am vizitat, ei erau tot mai îngrijorați cu privire la oamenii încă rămași în blocurile înalte. Pe măsură ce voluntarii au mers din ușă în ușă, cu frontalele aprinse, distribuind provizii în cartierul de la periferie rămas în beznă, ei au găsit un număr alarmant de oameni bolnavi. Medicamentele pentru cancer și HIV/SIDA se terminaseră, rezervoarele de oxigen erau goale, diabeticii rămâneau fără insulină, iar dependenții erau în sevraj. Unele persoane erau prea bolnave ca să se aventureze pe casele întunecoase ale scărilor și să coboare atâtea etaje pentru a primi ajutor; unii nu au plecat pentru că n-aveau unde să meargă și n-aveau cum părăsi peninsula (metroul și autobuzele nu funcționau); alții se temeau că, dacă și-ar fi părăsit apartamentele, acestea ar fi fost jefuite. Și pentru că telefoanele nu mergeau, și nici televizoarele, din pricina lipsei de curent, mulți habar n-aveau ce se întâmpla afară.

Cel mai șocant este că locuitorii au declarat că până să vină cei de la Occupy Sandy, nimeni nu le-a bătut la ușă după furtună. Nici de la Departamentul de Sănătate, nici de la Autoritatea pentru spațiu locativ (responsabilă de administrarea acelor blocuri), nici de la marile agenții de ajutorare, precum Crucea Roșie. „Am zis, «Să fiu a naibii»", povestește Mohit, „Nu exista niciun fel de asistență medicală".* [28] Referindu-se la legendara abandonare a locuitorilor săraci din New Orleans, când orașul a fost inundat, în 2005, ea a spus: „Asta e Katrina 2.0"[29].

Cel mai frustrant a fost faptul că, deși a fost identificată o nevoie urgentă de asistență medicală și deși medicii voluntari au scris rețetele necesare, „le-am dus la farmacii, iar farmaciile ni le-au trimis înapoi pentru că aveau nevoie de informații legate de asigurare. Apoi am obținut cât mai multe informații cu putință, le-am dus înapoi și ne-au spus: «Acum avem nevoie de numerele de asigurare socială»".[30]

Potrivit unui studiu realizat de Harvard Medical School în 2009, nu mai puțin de 45.000 de persoane mor anual în Statele Unite din cauza lipsei asigurării de sănătate. Așa cum sublinia unul dintre coautori studiului, asta înseamnă cam un deces la fiecare douăsprezece minute. Nu e clar cum va reuși legea ciuntită a sănătății din 2010

* Lucrurile au stat astfel nu numai în Rockaways, ci, se pare, peste tot unde locuințele publice s-au aflat în calea furtunii. În Red Hook, Brooklyn, mulți locuitori au rămas fără curent timp de trei săptămâni, timp în care Autoritatea pentru spațiu locativ nu a mers în mod sistematic din ușă în ușă. Așa cum spunea Wally Bazemore, de șaizeci de ani, la o întrunire a locuitorilor furioși: „Am fost lăsați în beznă, la propriu și la figurat".

a președintelui Obama să schimbe aceste cifre, dar faptul că societățile de asigurare continuă să pună banii înainte sănătății oamenilor în timpul celei mai grave furtuni din istoria New Yorkului aruncă o lumină nouă, mai imperioasă, asupra acestei nedreptăți preexistente. „Avem nevoie de asistență medicală universală", a spus Mohit. „Nu se poate altfel. Pur și simplu nu se poate altfel". Cine nu e de acord ar trebui să vină în zona calamitată, a spus ea, pentru că aceasta „este o situație perfectă în care oamenii să analizeze cu adevărat cât de lipsit de sens, inuman și barbar e acest sistem".[31]

Cuvântul „apocalipsă" vine din grecescul *apokalypsis*, care înseamnă „ceva descoperit" sau revelat. Pe lângă necesitatea unui sistem substanțial mai bun de sănătate, s-au mai descoperit și multe alte lucruri când apele s-au retras din New York în acel octombrie. Dezastrul a dezvăluit cât de periculos este să fi dependent de forme centralizate de energie care pot fi eliminate dintr-o singură lovitură. A dezvăluit prețul plătit pentru izolarea socială, deoarece oamenii care nu-și cunoșteau vecinii sau care se temeau de aceștia au fost cel mai în pericol. Între timp, comunitățile cele mai strânse, în care vecinii și-au asumat responsabilitatea pentru siguranța celorlalți, au fost cele mai în măsură să reziste literalmente furtunii.

Dezastrul a dezvăluit, de asemenea, riscurile imense asociate cu inegalitatea profundă, deoarece oamenii mai vulnerabili – muncitorii fără acte de identitate, foștii pușcăriași, oamenii care locuiau în locuințe sociale – au suferit cel mai tare și cel mai mult timp. În cartierele sărace, casele s-au umplut nu numai cu apă, ci și cu chimicale toxice și detergenți – moștenire a unui rasism de mediu sistemic, care le-a permis celor din industriile toxice să construiască în zone locuite în mare parte de oameni de culoare. Cartierele de locuințe sociale lăsate de izbeliște – în timp ce municipalitatea a tras de timp până să le vândă dezvoltatorilor – s-au transformat în capcane mortale, instalațiile și sistemele lor electrice vechi cedând complet. După cum spunea Aria Doe, director executiv al Centrului de Acțiune pentru Educație și Dezvoltare Comunitară din Rockaways, locuitorii cei mai săraci ai peninsulei „erau cu un picior în groapă" chiar înainte ca furtuna să lovească. „În acest moment, ei sunt cu ambele picioare în groapă."[32]

* * *

Peste tot în lume, realitățile dure ale încălzirii globale se ciocnesc cu logica brutală a austerității, dezvăluind cât de nerezonabil e să sărăcim sfera publică chiar în momentul în care avem cea mai mare nevoie de ea. Inundațiile care au lovit Marea Britanie în iarna 2013–2014, de exemplu, ar fi fost o piatră de încercare pentru orice guvern: mii de case și sedii de firme au fost inundate, sute de mii de case și alte clădiri au rămas fără electricitate, terenuri agricole au ajuns sub ape, mai multe linii feroviare au fost blocate timp de săptămâni, iar toate împreună au dus la ceea ce un oficial de înalt nivel a numit un „dezastru natural aproape fără precedent". Asta în timp ce țara încă nu-și revenise după o furtună anterioară devastatoare, care lovise cu doar două luni înainte.[33]

Dar inundațiile au fost deosebit de incomode pentru guvernul de coaliție condus de prim-ministrul conservator David Cameron pentru că, în ultimii trei ani, acesta decimase Agenția de Mediu (EA), care ar fi trebuit să se ocupe de inundații. Din 2009, cel puțin 1.150 de posturi fuseseră reduse, altele 1.700 urmau la rând, adică aproximativ un sfert din totalul locurilor de muncă din agenție. În 2012, *The Guardian* dezvăluise că „aproape 300 de sisteme de apărare împotriva inundațiilor din Anglia au rămas

neconstruite din cauza reducerilor bugetare". Șeful Agenției de Mediu afirmase clar în timpul ultimei sesiuni de reduceri că „apărarea împotriva inundațiilor va fi afectată".[34]

Cameron nu este un contestatar al schimbărilor climatice, fiind cu atât mai incredibil că a pus bețe în roate agenției responsabile cu protejarea populației de apele în creștere și de furtunile cumplite, două consecințe binecunoscute ale schimbărilor climatice. Iar faptul că a lăudat activitatea angajaților care au supraviețuit reducerilor n-a încălzit pe nimeni. „Este o rușine că Guvernul e bucuros să pună reducerea costurilor înaintea siguranței publice și a protejării caselor oamenilor", a anunțat sindicatul care reprezintă muncitorii EA într-o declarație usturătoare. „Nu se poate să le ai pe toate, să lauzi activitatea excelentă a personalului Agenției, și apoi să anunți noi reduceri dăunătoare."[35]

În vremuri bune, e ușor să iei în derâdere „guvernul puternic" și să vorbești despre inevitabilitatea reducerilor. Dar în caz de dezastre, mai toată lumea își pierde credința în piața liberă și vrea să știe că guvernul îi păzește spatele. Și dacă putem fi siguri de ceva, e faptul că evenimentele meteorologice extreme, cum ar fi Uraganul Sandy, Taifunul Haiyan din Filipine și inundațiile din Anglia – dezastre care, împreună, au lovit țărmurile și le-au făcut de nerecunoscut, au devastat milioane de case, și au ucis multe mii de oameni – vor continua să se producă.

În anii 1970, s-au raportat 660 de dezastre în întreaga lume, inclusiv secete, inundații, temperaturi extreme, incendii și furtuni. Între 2000 și 2010, au existat 3.322 – de peste cinci ori mai multe. Este o creștere uluitoare în doar treizeci de ani, și e clar că nu putem spune că încălzirea globală le-a „provocat" pe toate. Dar semnalul climatic este, și el, clar: „Nu există nicio îndoială că schimbările climatice au crescut frecvența anumitor tipuri de evenimente meteorologice extreme", mi-a spus într-un interviu climatologul Michael Mann, „inclusiv seceta, uraganele puternice și super-taifunurile, frecvența, intensitatea și durata valurilor de căldură și, posibil, alte tipuri de fenomene meteo extreme, deși detaliile sunt încă în curs de dezbatere în cadrul comunității științifice".[36]

Cu toate acestea, e vorba de aceleași trei decenii în care aproape fiecare guvern din lume a distrus constant sănătatea și rezistența sferei publice. Iar această neglijare e cea care, iarăși și iarăși, transformă dezastrele naturale în catastrofe nenaturale. Furtunile trec prin digurile neglijate. Ploile abundente fac ca sistemele de canalizare decrepite să se înfunde și să se reverse. Incendiile scapă de sub control din cauza lipsei lucrătorilor și a echipamentelor care să le țină piept (în Grecia, departamentele de pompieri nu-și permit cauciucuri de rezervă pentru mașinile cu care ajung la incendiile forestiere). Intervențiile de urgență se lasă așteptate cu zilele după câte un uragan puternic. Podurile și tunelurile, lăsate într-o stare de degradare, se prăbușesc sub presiunea suplimentară.

Costurile gestionării numărului tot mai mare de fenomene meteorologice extreme sunt astronomice. În Statele Unite, fiecare dezastru major îi costă, se pare, pe contribuabili undeva spre un miliard de dolari. Costul Uraganului Sandy este estimat la 65 de miliarde de dolari. Și asta la doar un an după ce Uraganul Irene a provocat daune de aproximativ 10 miliarde de dolari, doar un episod într-un an în care au existat dezastre care au costat 14 miliarde de dolari numai în SUA. La nivel global, 2011 deține titlul de cel mai costisitor an din istorie din punct de vedere al dezastrelor, daunele totale ajungând la cel puțin 380 de miliarde de dolari. Iar cum factorii de decizie politică sunt încă prinși în menghina logicii austerității, aceste cheltuieli de

urgență tot mai mari sunt acoperite prin reduceri ale cheltuielilor publice de zi cu zi, ceea ce va face ca societățile să fie și mai vulnerabile la următorul dezastru – un cerc vicios ca la carte.[37]

O astfel de neglijare a bazelor societăților noastre nu poate fi nicicând o idee bună. Dar, în contextul schimbărilor climatice, decizia pare sinucigașă. Trebuie purtate multe dezbateri serioase despre modalitatea cea mai eficientă de a reacționa la schimbările climatice – diguri de apărare împotriva furtunilor sau refacerea ecosistemului? Energii regenerabile descentralizate, sisteme eoliene la scară industrială combinate cu gaz natural sau energie nucleară? Ferme ecologice de mici dimensiuni sau sisteme alimentare industriale? Nu există, totuși, *niciun* scenariu în care să putem evita să facem cheltuieli ca în vreme de război în sectorul public – nu și dacă vrem cu adevărat să prevenim atingerea unor niveluri catastrofale ale încălzirii, precum și să minimizăm potențialul distructiv al furtunilor care vor urma.

Nu e niciun mister unde anume trebuie cheltuiți banii publici. O mare parte ar trebui să meargă la acele proiecte ambițioase de reducere a emisiilor despre care am discutat deja – rețele inteligente, metrou ușor, sisteme de compost la nivel municipal, eficientizarea energetică a clădirilor, sisteme de transport public vizionare, reproiectări urbane care să ne scutească de a ne petrece jumătate din viață blocați în trafic. Sectorul privat nu e potrivit să se ocupe de majoritatea acestor investiții mari în infrastructură: dacă e ca serviciile să fie accesibile, ceea ce e necesar dacă vrem să fie eficiente, marjele de profit care atrag jucătorii privați pur și simplu nu există.

Problema transportului public este un bun exemplu. În martie 2014, când poluarea aerului în orașele franceze a atins un nivel periculos de mare, oficialii din Paris au luat decizia neașteptată de a descuraja folosirea automobilului și a asigura transport public gratuit timp de trei zile. Evident, operatorii privați s-au opus energic unor astfel de măsuri. Și totuși, fără doar și poate, sistemele noastre de transport ar trebui să reacționeze cu aceeași promptitudine la nivelul periculos de mare de dioxid de carbon din atmosferă. În loc să permitem ca prețurile biletelor de metrou și autobuz să crească în timp ce calitatea serviciilor scade, ar trebui să scădem prețurile și să extindem serviciile – indiferent de costuri.

Banii publici trebuie să meargă și spre proiecte și servicii la fel de importante, deși mai puțin spectaculoase, care ne vor ajuta să ne pregătim pentru condițiile meteo dificile din viitor. E vorba de lucruri cum ar fi angajarea mai multor pompieri și îmbunătățirea barierelor împotriva furtunilor. Asta mai înseamnă și crearea de programe noi, nonprofit, de asigurare în caz de dezastre, astfel încât oamenii care au pierdut totul în urma unui uragan sau incendiu forestier să nu fie lăsați la mila unei industrii de asigurări private, care deja se adaptează la schimbările climatice evitând plățile și împovărând victimele cu creșteri mari de rate. Potrivit lui Amy Bach, co-fondatoare a organizației activiste United Policyholders din San Francisco, asigurarea pentru dezastre începe să semene „foarte mult cu asigurarea de sănătate. Va trebui ca treptat să eliminăm profitul din sistem astfel încât acesta să funcționeze eficient și cu succes, dar fără să genereze salarii și bonusuri obscene pentru directori și beneficii pentru acționari. Pentru că acesta nu poate fi un model durabil. Din perspectiva schimbărilor climatice, o societate de asigurări cotată la bursă nu e un model de afaceri durabil pentru utilizatorul final, consumatorul".[38] Ori asta, ori un capitalism al dezastrului, în care nu există reguli; acestea sunt opțiunile.

Aceste tipuri de îmbunătățiri sunt, desigur, mult mai necesare în țări în curs de dezvoltare ca Filipine, Kenya și Bangladesh, care se confruntă deja cu efecte climatice dintre cele mai severe. Sunt necesare urgent sute de miliarde de dolari pentru construirea de diguri la țărm, de rețele pentru depozitarea și distribuția produselor alimentare, a apei și medicamentelor, de sisteme de avertizare rapidă și adăposturi în caz de uragane, cicloane și tsunami – precum și pentru sisteme de sănătate publică capabile să facă față înmulțirii bolilor legate de schimbările climatice, cum ar fi malaria.[39] Deși sunt necesare mecanisme de protecție împotriva corupției guvernamentale, aceste țări n-ar trebui să-și cheltuiască bugetele destinate sistemelor de sănătate și educație pe planuri costisitoare de asigurare contra dezastrelor, achiziționate de la corporații transnaționale, așa cum se întâmplă în prezent. Oamenii ar trebui să primească compensații directe din țările (și de la companiile) cele mai responsabile pentru încălzirea planetei.

Poluatorul plătește

Acum, un cititor cu simț practic ar putea întreba: cum Dumnezeu vom plăti pentru toate acestea? Este o întrebare esențială. Un studiu din 2011 al Departamentului pentru Afaceri Economice și Sociale al ONU a analizat cât ar costa ca omenirea să „depășească sărăcia, să crească producția de alimente pentru a eradica foametea fără să degradeze resursele terestre și apa, precum și să evite catastrofa schimbărilor climatice". Prețul rezultat a fost de 1.900 de miliarde de dolari pe an în următorii patruzeci de ani – și „cel puțin jumătate din investițiile necesare vor trebui realizate în țările în curs de dezvoltare".[40]

După cum știm cu toții, cheltuielile publice se îndreaptă în direcția opusă aproape peste tot, cu excepția câtorva așa-zise economii emergente, care cresc rapid. În America de Nord și în Europa, criza economică care a început în 2008 este încă folosită ca pretext pentru a reduce ajutorul destinat altor țări și a anula programe climatice în țară. Peste tot în sudul Europei, politicile și reglementările de mediu au făcut un pas înapoi, cel mai tragic caz fiind cel al Spaniei, care, confruntată cu presiunea puternică a austerității, a redus drastic subvențiile pentru proiecte ce vizează energia din surse regenerabile, provocând declinul și dispariția proiectelor de energie solară și a fermelor eoliene. Sub conducerea lui David Cameron, și Marea Britanie a redus sprijinul alocat energiei din surse regenerabile.

Deci, dacă acceptăm că guvernele sunt falite și e improbabil să introducă „o relaxare cantitativă" (adică să tipărească bani) pentru sistemul climatic, așa cum au făcut-o pentru bănci, de unde ar trebui să vină banii? Din moment ce avem doar câțiva ani la dispoziție pentru a reduce semnificativ emisiile, singura cale rațională este să îmbrățișăm pe deplin principiul deja bine încetățenit în legislația occidentală: poluatorul plătește.

Companiile de combustibili fosili știu de zeci de ani că produsul lor de bază încălzește planeta și totuși nu numai că n-au reușit să se adapteze la această realitate, ci au blocat în mod activ progresul de câte ori au avut ocazia. Până una alta, companiile de petrol și gaze rămân unele dintre cele mai profitabile corporații din istorie, primele cinci companii petroliere având profituri de 900 de miliarde de dolari între 2001 și 2010. ExxonMobil deține încă recordul pentru cel mai mare profit raportat vreodată în SUA de o corporație, cu un câștig de 41 de miliarde de dolari în 2011 și 45 de

miliarde de dolari în 2012. Aceste companii sunt bogate, pur și simplu, pentru că au lăsat costul rezolvării dezastrului pe care-l produc în seama oamenilor obișnuiți din toată lumea. Aceasta e situația pe care ar trebui s-o schimbăm în primul rând.[41]

Și ea nu se va schimba fără o acțiune în forță. Timp de mai bine de un deceniu, multe dintre marile companii petroliere au pretins că-și folosesc în mod voluntar profiturile pentru a investi în trecerea la energie din surse regenerabile. În anul 2000, compania BP și-a schimbat numele în „Beyond Petroleum" (Dincolo de petrol), și chiar și-a schimbat logo-ul într-un soare stilizat, numit „semnul lui Helios, după numele zeului soarelui din Grecia antică". („Nu suntem o companie petrolieră", a declarat la momentul respectiv directorul executiv de atunci, Sir John Browne, explicând că „Suntem conștienți că lumea vrea mai puțini combustibili cu emisii ridicate de dioxid de carbon. Ceea ce vrem să facem e să oferim opțiuni".) Cei de la Chevron, la rândul lor, au derulat o campanie de publicitate intensivă, în care spuneau: „E timpul ca și companiile petroliere să se implice în domeniul energiilor din surse regenerabile... Suntem de acord". Dar, potrivit unui studiu realizat de Center for American Progress, doar 4% din profiturile combinate din 2008, de 100 de miliarde de dolari, ale primelor cinci companii s-au îndreptat spre „întreprinderi energetice din surse regenerabile și alternative". În schimb, ei continuă să toarne profiturile în buzunarele acționarilor, în salariile scandaloase ale directorilor executivi (directorul general al Exxon, Rex Tillerson, câștigă peste 100.000 de dolari pe zi), precum și în noi tehnologii concepute să extragă combustibili fosili și mai poluatori și mai periculoși.[42]

Chiar dacă cererea de energie din surse regenerabile crește, procentul cheltuit de companiile de combustibili fosili pentru acestea continuă să scadă – până în 2011, majoritatea marilor companii au cheltuit sub 1% din cheltuielile totale pe energie alternativă, iar Chevron și Shell au cheltuit un deloc impresionant procent de 2,5%. În 2014, Chevron a făcut chiar un pas înapoi. Potrivit *Bloomberg Businessweek*, personalul unui departament responsabil cu energiile regenerabile, care aproape a dublat profiturile propuse, a primit vestea „că finanțarea pentru proiect va fi sistată" și a fost îndemnat „să-și găsească de lucru în altă parte". Chevron a trecut, de asemenea, la vânzarea companiilor care au creat proiecte ecologice pentru guverne și districte școlare. Așa cum a observat Antonia Juhasz, specialistă în industria petrolieră: „Nu-ți poți da seama de asta din publicitate, dar marile companii petroliere ale lumii fie au abandonat în întregime energia alternativă, fie și-au redus semnificativ investițiile în favoarea concentrării asupra unor surse de petrol și gaze naturale din ce în ce mai riscante și distructive".[43]

Având în vedere acest palmares, putem presupune că, dacă companiile de combustibili fosili vor contribui la plata trecerii la energia regenerabilă și, în general, vor suporta costurile unui climat destabilizat de poluarea produsă de ele, o vor face pentru că vor fi silite de lege. Așa cum companiile de tutun au fost obligate la plata cheltuielilor menite să-i ajute pe oameni să renunțe la fumat, iar BP a trebuit să acopere în mare parte costurile curățării petrolului deversat în Golful Mexic, e timpul ca firmele măcar să împartă nota de plată a crizei climatice. Există dovezi clare că lumea financiară înțelege că asta urmează. În raportul anual pe 2013 despre „Riscuri globale", Forumul Economic Mondial (gazda adunării anuale de la Davos a marilor puteri) a spus limpede: „Deși satul Kivalina din Alaska – care se confruntă cu riscul de a fi «șters de pe fața pământului» din cauza schimbărilor climatice – n-a avut succes în încercările de-a iniția un proces în valoare de 400 de milioane de dolari împotriva companiilor

petroliere și extractoare de cărbune, reclamanții ar putea avea mai mult succes în viitor. Cu cinci decenii în urmă, industria tutunului din SUA n-ar fi bănuit că în anul 1997 va fi de acord să plătească 368 de miliarde de dolari ca despăgubiri pentru probleme de sănătate". Dar așa au stat lucrurile.[44]

Se pune întrebarea: cum putem face ca profitul de pe urma combustibililor fosili să nu mai ajungă în salariile directorilor și în buzunarele acționarilor – și cum să facem acest lucru mai repede, înainte ca aceste companii să devină mult mai puțin profitabile sau să dea faliment pentru că am trecut la un nou sistem energetic? Așa cum sugerează raportul despre riscuri globale, comunitățile grav afectate de schimbările climatice au făcut mai multe încercări de a cere daune în instanță, dar până acum n-au avut succes. O taxă substanțială pe dioxidul de carbon ar fi o modalitate simplă de a obține un procent din profituri, atâta vreme cât ar conține un mecanism generos de redistribuire – o reducere a impozitelor sau deduceri din impozitul pe venitul încasat – care să-i compenseze pe consumatorii săraci și din clasa de mijloc pentru creșterea prețurilor la combustibil și la încălzire. Așa cum subliniază economistul canadian Marc Lee, dacă e gândit cum trebuie, „este posibil să avem un sistem de impozitare progresiv pe dioxidul de carbon care să reducă inegalitatea crescând prețul pentru emisia de gaze cu efect de seră."[45] O cale și mai directă pentru obținerea unui procent din aceste profituri obținute în urma poluării ar fi ca guvernele să negocieze redevențe mult mai mari pe petrol, gaze și pe cărbunele extras, iar veniturile să fie direcționate spre „fonduri de investiții" destinate clădirii unui viitor fără combustibili fosili, precum și ajutării comunităților și muncitorilor să se adapteze la aceste noi realități.

Putem fi siguri că firmele de combustibili fosili se vor opune oricăror noi reguli care să le afecteze profiturile, astfel încât ar trebui să existe sancțiuni dure, inclusiv revocarea certificatului de înregistrare. Companiile vor amenința cu retragerea din anumite operațiuni, fără îndoială, dar odată ce o multinațională ca Shell a cheltuit miliarde pentru a construi minele și platformele de foraj necesare pentru a extrage combustibili fosili, e puțin probabil ca ele să abandoneze această infrastructură pentru că redevențele cresc. (Deși se va arăta extrem de nemulțumită și e posibil să ceară despăgubiri în instanță.)

Dar industria extractivă n-ar trebui să fie singura țintă a principiului „poluatorul plătește". Potrivit unor surse, armata SUA este cel mai mare consumator de petrol din lume. În 2011, Departamentul Apărării a emis cel puțin 56,6 milioane de tone de dioxid de carbon în atmosferă, mai mult decât operațiunile americane ale ExxonMobil și Shell la un loc.[46] Deci, cu siguranță, companiile de armament ar trebui să-și plătească partea. Și companiile auto au partea lor de responsabilitate, la fel ca industria transportului maritim și companiile aeriene.

Mai mult, există o legătură simplă și directă între bogăție și emisii – mai mulți bani înseamnă, în general, mai multe călătorii cu avionul, cu mașina, cu barca și alimentarea cu energie a mai multor case. Un studiu de caz care îi vizează pe consumatorii germani indică faptul că obiceiurile de călătorie ale celor înstăriți au un impact asupra climei cu 250% mai mare decât cel al vecinilor lor care câștigă mai puțin.[47]

Asta înseamnă că orice încercare de a impozita concentrarea extraordinară de avere din partea superioară a piramidei economice, după cum a evidențiat atât de convingător Thomas Piketty, printre mulți alții – dacă ar fi parțial canalizată spre finanțarea măsurilor împotriva schimbărilor climatice – i-ar face efectiv pe poluatori să plătească. După cum spunea jurnalistul și expertul în politici climatice și energetice Gar Lipow:

„Ar trebui să-i impozităm pe cei bogați mai mult pentru că așa e corect și pentru că asta ne va oferi tuturor o viață mai bună și o economie mai prosperă. Pe de altă parte, un alt motiv întemeiat pentru a-i taxa pe bogați și a le cere să-și plătească partea cuvenită de impozite este acela de a face rost de bani pentru a salva civilizația și a reduce riscul dispariției rasei umane".[48] Însă trebuie spus că un principiu de genul „poluatorul plătește" ar trebui să se aplice și în afara sferei celor super-bogați. Potrivit lui Stephen Pacala, director al Institutului de Mediu de la Princeton și codirector al Carbon Mitigation Initiative de la Princeton, aproximativ 500 de milioane dintre noi, cei mai bogați, suntem responsabili pentru aproximativ jumătate din emisiile globale. Aici intră bogații din toate țările lumii, în special din țări precum China și India, precum și părți importante ale claselor de mijloc din America de Nord și Europa.*

Per ansamblu, nu ducem lipsă de opțiuni pentru obținerea echitabilă a banilor necesari pregătirii pentru furtunile ce urmează să se producă, în același timp reducând drastic emisiile pentru a preveni încălzirea catastrofală.

Luați în considerare lista de mai jos, care nu este în niciun caz exhaustivă:

- O mică taxă pe tranzacțiile financiare – care ar afecta tranzacțiile de acțiuni, instrumente derivate și alte instrumente financiare – ar putea aduce aproape 650 de miliarde de dolari la nivel global în fiecare an, în conformitate cu o rezoluție din 2011 a Parlamentului European (și, în plus, ar avea avantajul de a încetini speculațiile financiare).[49]
- Închiderea paradisurilor fiscale ar oferi un alt cadou neașteptat. Tax Justice Network, cu sediul în Marea Britanie, estimează că, în 2010, averea privată a persoanelor fizice depozitată și nedeclarată în paradisuri fiscale din întreaga lume se situa undeva între 21 și 32 de bilioane de dolari. Dacă banii ar fi scoși la lumină și câștigurile ar fi impozitate cu o cotă de 30%, asta ar genera cel puțin 190 de miliarde de dolari ca venituri din impozitul pe venit în fiecare an.[50]
- O „taxă pe miliardar" de 1%, propusă de ONU, ar putea aduce 46 de miliarde de dolari anual.[51]
- Scăderea bugetelor militare ale fiecăreia dintre primele zece țări cu cele mai mari cheltuieli militare cu 25% ar putea aduce alte 325 de miliarde de dolari, potrivit cifrelor din 2012 raportate de Institutul Internațional pentru Cercetări în Domeniul Păcii de la Stockholm. (Cu siguranță o măsură greu de impus, în special în SUA).[52]
- O taxă de 50 de dolari pe tona de CO_2 emisă în țările dezvoltate ar aduce o sumă estimată la 450 de miliarde de dolari anual, în timp ce o taxă mai modestă de 25 de dolari pe dioxidul de carbon ar aduce 250 de miliarde dolari pe an, potrivit unui raport din 2011 realizat, printre alții, de Banca Mondială, de Fondul Monetar Internațional și de Organizația pentru Cooperare Economică și Dezvoltare (OECD).[53]
- Eliminarea treptată a subvențiilor pentru combustibili fosili la nivel global ar duce la economisirea de către guverne a circa 775 de miliarde de dolari într-un

* Acesta este motivul pentru care postularea cu insistență a controlului populației ca soluție la schimbările climatice reprezintă o distragere a atenției și o fundătură morală. Așa cum scoate în evidență această cercetare, cea mai importantă cauză a creșterii emisiilor nu este reproducerea celor săraci, ci comportamentul de consum al celor bogați.

singur an potrivit unei estimări din 2012 a Oil Change International și Natural Resources Defense Council.[54]

Dacă toate aceste măsuri diferite ar fi luate deodată, ele ar aduce mai mult de 2.000 de miliarde de dolari anual.[55] Ar fi, cu siguranță, suficient pentru un start foarte sănătos al finanțării unei mari tranziții (și pentru a evita o mare criză economică). Iar aici nu este inclusă nicio creștere a redevențelor pentru extracția de combustibili fosili. Desigur, pentru ca oricare dintre aceste înăspriri fiscale să funcționeze, guvernele țărilor importante ar trebui să-și coordoneze reacțiile, astfel încât firmele să nu aibă unde să se ascundă – o sarcină dificilă, deși departe de a fi imposibilă, și una frecvent vehiculată la summiturile G20.

Pe lângă faptul că banii sunt extrem de necesari, există motive politice practice pentru care principiul „poluatorul plătește" ar trebui să ghideze finanțarea măsurilor împotriva schimbărilor climatice. Așa cum am văzut, reacția la criza climatică poate oferi beneficii reale majorității oamenilor, dar, în același timp, soluțiile reale, prin definiție, vor atrage sacrificii și inconveniente pe termen mediu și scurt. Iar ceea ce știm din sacrificii anterioare făcute în numele unei crize – mai ales prin raționalizare, economisire și prin controlul prețurilor în timpul celor două războaie mondiale – este că succesul depinde în întregime de percepția de echitate.

De exemplu, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, în Marea Britanie și America de Nord, fiecare pătură a societății a fost nevoită să se descurce cu mai puțin, chiar și cei foarte bogați. Ba, mai mult, deși consumul total în Marea Britanie a scăzut cu 16%, aportul caloric pentru cei săraci a crescut în timpul războiului, pentru că rațiile le ofereau persoanelor cu venituri mici mai mult decât acestea și-ar fi putut permite altfel.[56]

Desigur, s-au făcut matrapazlâcuri și speculații pe piața neagră, dar aceste programe s-au bucurat de un sprijin larg deoarece au fost, cel puțin în teorie, echitabile. Tema egalității era prezentă în campaniile guvernamentale legate de aceste programe de război: „Porții echitabile pentru toți" a fost un slogan important în Marea Britanie, în timp ce în Statele Unite au optat pentru: „Împarte în mod egal"[57] și „Produ, conservă, împarte și fii cinstit". O broșură a Biroului pentru Administrația Prețurilor din 1942 susținea că raționalizarea făcea parte din tradiția americană. „Ce înseamnă raționalizarea?", suna întrebarea.

> În primul rând, haideți să vedem ce nu înseamnă raționalizarea. Nu înseamnă foamete, cozi lungi la pâine, produse de calitate inferioară. Mai degrabă, e un plan comunitar de împărțire echitabilă a bunurilor pe care le avem tuturor celor care au nevoie de ele. În al doilea rând, nu e vorba de ceva „ne-american." Cei mai vechi coloniști din această țară, când s-au confruntat cu lipsa de alimente și îmbrăcăminte, și-au pus laolaltă bunurile prețioase și le-au repartizat tuturor în mod egal. A fost o idee americană atunci și este o idee americană acum, de a împărți în mod egal – de a face sacrificii, atunci când este necesar, dar de a face sacrificii împreună, atunci când bunăstarea țării o cere.[58]

Guvernele, la rândul lor, au avut grijă să existe represiuni publice asupra persoanelor bogate și cu relații care au încălcat regulile, transmițând mesajul că nimeni nu făcea excepție de la regulă. În Marea Britanie, staruri de cinema, precum și corporații ca Woolworth și Sainsbury au fost urmărite penal pentru încălcări ale regimului rațiilor.

În Statele Unite, s-au intentat procese împotriva unora dintre cele mai mari corporații din țară. Nu era un secret că multor producători mari din SUA le displăcea întregul sistem de raționalizare; ei au făcut lobby împotriva lui, pentru că credeau că le erodează valoarea brandului. Cu toate acestea, au fost obligați să-l accepte.[59]

Această percepție de echitate – faptul că un set de norme se aplică jucătorilor mari și mici – a lipsit în întregime până acum din reacția noastră colectivă la schimbările climatice. Timp de decenii, oamenilor obișnuiți li s-a cerut să stingă lumina, să-și mai pună un pulover pe ei și să plătească prețuri mari pentru produse netoxice de curățare și pentru energie din surse regenerabile – pentru ca apoi să vadă că celor mai mari poluatori li s-a permis să crească emisiile fără să fie pedepsiți. Acesta a fost modelul din momentul în care președintele Jimmy Carter s-a adresat publicului american în iulie 1979 cu privire la faptul că „prea mulți avem pornirea de-a venera hedonismul și consumul. Identitatea umană nu mai este definită prin ceea ce facem, ci prin ceea ce deținem". El le-a recomandat americanilor: „pentru binele dumneavoastră și pentru siguranța națiunii dumneavoastră nu mai faceți nicio călătorie inutilă, folosiți în comun automobilele sau apelați la transportul în comun ori de câte ori e posibil, lăsați-vă mașina parcată o zi în plus pe săptămână, respectați limita de viteză și reglați-vă termostatele ca să economisiți combustibil. Fiecare astfel de acțiune de economisire a energiei e mai mult decât bun-simț – credeți-mă, este un act de patriotism".[60]

Inițial, discursul a fost bine primit, dar a ajuns să fie ridiculizat ca fiind discursul „stării generale de rău" și este frecvent citat ca unul dintre motivele pentru care Carter a pierdut, în favoarea lui Ronald Reagan, șansa de-a fi reales. Și, deși el nu a vorbit despre schimbările climatice, ci mai degrabă despre o „criză de încredere" mai largă în contextul unui deficit de energie, discursul este încă invocat ca dovadă a faptului că orice politician care le cere alegătorilor să se sacrifice pentru a rezolva o criză de mediu comite un act sinucigaș. Într-adevăr, această evaluare a modelat începând de atunci mesajul de tip câștig-câștig al ecologiștilor.

Este așadar interesant de observat că un intelectual ca regretatul Christopher Lasch, unul dintre consilierii-cheie care l-au sfătuit pe Carter în scrierea faimosului discurs, a fost, în același timp, și unul dintre criticii lui cei mai acerbi. Autorul *Culturii narcisismului* i-a cerut insistent președintelui să-și tempereze mesajul de austeritate personală cu asigurări vizând echitatea fundamentală și justiția socială. Așa cum a dezvăluit Lasch într-un interviu dat câțiva ani mai târziu, el i-a spus lui Carter să „folosească o construcție mai populistă când acuză consumismul american... Era nevoie de un program care presupunea sacrificii, sigur, dar trebuia să se precizeze clar că sacrificiile vor fi distribuite într-un mod echitabil". Și asta, a spus Lasch, „ar fi însemnat că cei mai în măsură să facă sacrificii erau cei în sarcina cărora aveau să cadă acele sacrificii. Asta vreau să spun prin populism".[61]

Nu putem ști dacă reacția ar fi fost diferită dacă președintele Carter ar fi ascultat acest sfat și ar fi prezentat un plan de economisire care să fi pornit de la cei care încurajează și profită cel mai mult de pe urma consumului nesăbuit. Noi știm că reacțiile la schimbările climatice, care continuă să pună întreaga povară pe consumatorii individuali, sunt sortite eșecului. De exemplu, în sondajul anual „Atitudinile sociale ale britanicilor", realizat de institutul independent NatCen Social Research, s-au pus o serie de întrebări cu privire la politicile climatice în anul 2000, iar apoi din nou, în 2010. A reieșit că, „în timp ce 43% au spus cu un deceniu în urmă că ar fi dispuși să plătească prețuri mai mari pentru a proteja mediul, acest lucru mai este astăzi adevărat

doar în proporție de 26%. A existat o scădere similară a procentului de oameni dispuși să plătească taxe mai mari (de la 31 la 22%), dar o scădere mai mică în raport cu reducerea nivelului de trai (de la 26% la 20%)".[62]

Aceste rezultate, și altele asemănătoare, au fost menționate pentru a demonstra că în vremuri de restriște economică preocupările oamenilor legate de mediu dispar. Dar nu asta dovedesc sondajele. Da, a existat o scădere a dorinței indivizilor de a suporta povara financiară a reacției la schimbările climatice, dar nu pur și simplu pentru că vremurile sunt grele din punct de vedere economic. Guvernele occidentale au reacționat la aceste vremuri grele – care au fost cauzate de lăcomia agresivă și de corupția în rândul cetățenilor bogați – cerându-le celor cel mai puțin responsabili pentru condițiile actuale să suporte povara. După ce a plătit pentru criza bancherilor prin reduceri aplicate sistemului de educație, celui medical, precum și celui de securitate socială, mai e de mirare că publicul hărțuit nu mai are niciun chef să salveze companiile de combustibili fosili din criza pe care nu numai că ele au creat-o, ci continuă s-o agraveze în mod activ?

E de remarcat că cele mai multe dintre aceste sondaje nu cer părerea respondenților despre creșterea impozitelor bogaților și despre eliminarea subvențiilor pentru combustibili fosili, deși acestea sunt unele dintre cele mai populare politici folosite. Și e de remarcat că într-un sondaj de opinie realizat în SUA, în 2010 – când țara încă nu-și revenise din criza economică – alegătorii au fost întrebați dacă ar susține un plan care „ar obliga companiile petroliere și extractoare de cărbune să plătească pentru poluarea pe care o provoacă. Asta ar încuraja crearea de noi locuri de muncă și de noi tehnologii în domeniul energiei nepoluante, precum cea eoliană, solară și energia nucleară. Propunerea urmărește, de asemenea, să protejeze familiile muncitorilor, așa că ar rambursa direct poporului american aproape toți banii strânși, ca o restituire de impozit, iar majoritatea familiilor ies în câștig". Sondajul a constatat că trei sferturi dintre alegători, inclusiv marea majoritate a republicanilor, au sprijinit ideile prezentate și doar 11% li s-au opus cu fermitate. Planul semăna cu o propunere, cunoscută sub numele de „limitează și rambursează", propusă la acea vreme de doi senatori, dar n-a fost niciodată luat serios în considerare de către Senatul SUA.[63]

Iar când, în iunie 2014, Obama a prezentat în cele din urmă planurile de a folosi Agenția pentru Protecția Mediului pentru a limita emisiile de gaze cu efect de seră ale centralelor electrice existente, lobby-ul industriei cărbunelui a vociferat plin de indignare, dar opinia publică a sprijinit ferm măsurile. Conform unui sondaj de opinie, 64% dintre americani, inclusiv un număr mare de republicani, susțineau o astfel de politică, chiar dacă însemna că probabil vor plăti mai mult în fiecare lună pentru energie.[64]

Morala acestei povești nu este că oamenii nu vor să facă sacrificii când se confruntă cu criza climatică, ci că s-au săturat de cultura noastră de sacrificiu *dezechilibrat*, care le cere să plătească prețuri mai mari pentru soluțiile, chipurile, ecologice, în timp ce marile corporații fentează reglementările și nu numai că refuză să-și schimbe comportamentul, ci continuă să desfășoare activități tot mai poluante. E de înțeles că celor care văd asta le cam piere entuziasmul înflăcărat care a marcat primele zile ale mișcării climatice și spun clar că nu vor mai face sacrificii până când soluțiile politice oferite nu vor fi percepute ca echitabile. Asta nu înseamnă că clasa de mijloc a scăpat. Pentru a finanța genul de programe sociale care vor face posibilă tranziția, taxele vor trebui să crească pentru toată lumea, cu excepția celor săraci. Dar dacă fondurile

strânse merg spre programe și servicii care reduc inegalitatea și fac viața mult mai puțin nesigură și precară, e posibil ca și atitudinea oamenilor față de taxare să se schimbe.

* * *

Un lucru e clar: ar fi incredibil de dificil să convingi guvernele din aproape toate țările lumii să pună în aplicare tipurile de mecanisme climatice de redistribuire pe care le-am descris. Dar trebuie să înțelegem bine cu ce ne confruntăm: nu „noi" suntem faliți sau lipsiți de opțiuni, ci clasa noastră politică este extrem de puțin dispusă să se îndrepte spre cei cu bani (dacă nu e vorba de contribuția la vreo campanie), iar clasa corporatistă este hotărâtă să nu-și plătească partea.

În această lumină, nu e o surpriză că liderii noștri n-au reușit până acum să acționeze pentru a preveni haosul climatic. Într-adevăr, chiar dacă s-ar fi introdus măsuri agresive de tipul „poluatorul plătește", nu este deloc sigur că clasa politică actuală ar ști ce să facă cu banii. La urma urmei, schimbarea fundamentelor societăților în care trăim – energia care ne alimentează economiile, felul în care circulăm, proiectarea marilor orașe – nu ține de scrierea câtorva cecuri. Este nevoie de o planificare curajoasă pe termen lung la fiecare nivel al guvernării, precum și de dorința de a ne opune poluatorilor ale căror acțiuni ne pun în pericol. Iar asta nu se va întâmpla până când proiectul corporatist care ne modelează cultura politică de trei decenii și jumătate nu e îngropat pentru totdeauna.

Așa cum se tem contestatarii schimbărilor climatice pe care i-am întâlnit la Institutul Heartland, există o relație directă între încălcarea normelor pieței libere a combustibililor fosili și progresele rapide din domeniul schimbărilor climatice. De aceea, dacă dorim să facem față împreună provocărilor enorme ale acestei crize, o mișcare socială robustă va trebui să ceară (și să creeze) o conducere politică hotărâtă, nu doar să-i oblige pe poluatori să plătească pentru o sferă publică pregătită pentru schimbările climatice, ci și dispusă să reînvie două abilități pierdute: aceea de a face planificări pe termen lung în sfera publică și de a spune „nu" corporațiilor puternice.

NOTE

CAPITOLUL 3: PUBLICE ȘI PLĂTITE

1. Sunita Narain, „Come Out and Claim the Road", *Business Standard*, 10 noiembrie 2013.

2. George Orwell, *The Lion and the Unicorn: Socialism and the English Genius* (London: Secker & Warburg, [1941] 1962), 64.

3. Anna Leidreiter, „Hamburg Citizens Vote to Buy Back Energy Grid", World Future Council Climate and Energy Commission, 25 septembrie 2013; discuție personală pe e-mail cu Hans Thie, consilier pe probleme de politici economice, grupul parlamentar de stânga din Bundestagul german, 14 martie 2014.

4. Interviu personal cu Wiebke Hansen, 20 martie 2014.

5. „Renewable Energy Sources in Germany – Key Information 2013 at a Glance", Ministerul Federal German al Economiei și Energiei, grup de lucru pe tema statisticilor vizând energia din surse regenerabile (AGEE-Stat), http://www.bmwi.de; „Table 1.1.A. Net Generation from Renewable Sources: Total (All Sectors), 2004–April 2014", Electric Power Monthly, US Energy Information Administration, http://www.eia.gov; „Table 1.1. Net Generation by Energy Source: Total (All Sectors), 2004–April 2014", Electric Power Monthly, US Energy Information Administration;

„City of Frankfurt 100% by 2050", Go 100% Renewable Energy, http://www.go100percent.org; „City of Munich", Go 100% Renewable Energy.

6. „Factbox – German Coalition Agrees on Energy Reforms", Reuters, 27 noiembrie 2013.

7. Leidreiter, „Hamburg Citizens Vote to Buy Back Energy Grid."

8. Nicholas Brautlecht, „Hamburg Backs EU2 Billion Buyback of Power Grids in Plebiscite", Bloomberg, 23 septembrie 2013; interviu personal cu Elisabeth Mader, purtătoare de cuvânt, Asociația Germană a Utilităților, 20 martie 2014.

9. „Energy Referendum: Public Buy-Back of Berlin Grid Fails", *Spiegel Online*, 4 noiembrie 2013; interviu personal cu Arwen Colell, co-fondator, BürgerEnergie Berlin (Citizen Energy Berlin), 20 martie 2014.

10. Interviu personal cu Steve Fenberg, 19 martie 2014.

11. „Campaign for Local Power" (video), New Era Colorado, 1 septembrie 2013; „Boulder and Broomfield Counties' Final 2011 Election Results", *Daily Camera*, 1 noiembrie 2011.

12. „Campaign for Local Power" (video), Fenberg, 19 martie 2014.

13. OLANDA: Agenția Internațională pentru Energie, *Energy Policies of IEA Countries: The Netherlands; 2008 Review* (Paris: Agenția Internațională pentru Energie și Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică, 2009), 9–11, 62–64; AUSTRIA: Agenția Internațională pentru Energie, *Energy Policies of IEA Countries; Austria: 2007 Review* (Paris: Agenția Internațională pentru Energie și Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică, 2008), 11–16; NORVEGIA: Agenția Internațională pentru Energie, *Renewable Energy: Medium-Term Market Report 2012; Market Trends and Projections to 2017* (Paris: Agenția Internațională pentru Energie și Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică, 2012), 71–76; AUSTIN: „Climate Protection Resolution No. 20070215-023", actualizare din 2013, Biroul pentru Durabilitate, orașul Austin, p. 3, http://www.austintexas.gov; SACRAMENTO: „Our Renewable Energy Portfolio", Sacramento Municipal Utility District, https://www.smud.org; „Greenhouse Gas Reduction", Sacramento Municipal Utility District, https://www.smud.org.; „LOBBY DIN TOATE PUTERILE": interviu personal cu John Farrell, 19 martie 2014.

14. Traducere făcută de Tadzio Mueller. „Unser Hamburg, Unser Netz", Hamburger Energienetze in die Offentliche Hand!, http://unser-netz-hamburg.de/.

15. „Energy Technology Perspectives 2012: Pathways to a Clean Energy System", Agenția Internațională pentru Energie, 2012, p. 149.

16. David Hall et al., „Renewable Energy Depends on the Public Not Private Sector", Public Services International Research Unit, Universitatea Greenwich, iunie 2013, p. 2.

17. *Ibid.*, pp. 2, 3–5.

18. Mark Z. Jacobson și Mark A. Delucchi, „A Plan to Power 100 Percent of the Planet with Renewables", *Scientific American*, noiembrie 2009, pp. 58–59; Mark Z. Jacobson și Mark A. Delucchi, „Providing All Global Energy with Wind, Water, and Solar Power, Part I: Technologies, Energy Resources, Quantities and Areas of Infrastructure, and Materials", *Energy Policy* 39 (2011): 1154–69, 1170–90.

19. Matthew Wright și Patrick Hearps, „Zero Carbon Australia 2020: Stationary Energy Sector Report – Executive Summary" (2nd ed.), Energy Research Institute și Beyond Zero Emissions de la Universitatea din Melbourne, august 2011, pp. 2, 6.

20. La momentul publicării, cercetarea NOAA era anunțată, dar nu publicată; Scott Simpson, „Green Power Holds Promise", *Vancouver Sun*, 18 februarie 2012.

21. M.M. Hand et al., „Renewable Electricity Futures Study – Volume 1: Exploration of High-Penetration Renewable Electricity Futures", National Renewable Energy Laboratory, 2012, pp. xvii–xviii.

22. Mark Z. Jacobson et al., „Examining the Feasibility of Converting New York State's All-Purpose Energy Infrastructure to One Using Wind, Water, and Sunlight", *Energy Policy* 57 (2013): 585; Elisabeth Rosenthal, „Life After Oil and Gas", *New York Times*, 23 martie 2013.

23. Louis Bergeron, „The World Can Be Powered by Alternative Energy, Using Today's Technology, in 20–40 Years, Says Stanford Researcher Mark Z. Jacobson", Stanford Report, 26 ianuarie 2011; Elisabeth Rosenthal, „Life After Oil and Gas", *New York Times*, 23 martie 2013.

24. Interviu personal cu Nastaran Mohit, 10 noiembrie 2012.

25. Steve Kastenbaum, „Relief from Hurricane Sandy Slow for Some", CNN, 3 noiembrie 2012; Glynnis MacNicol, „After Sandy, A Great and Complex City Reveals Traumas New and Old", Capital New York, 10 noiembrie 2012.

26. Johnathan Mahler, „How the Coastline Became a Place to Put the Poor", *New York Times*, 3 decembrie 2012; interviu personal cu Aria Doe, director executiv, Action Center for Education and Community Development, 3 februarie 2013.

27. Sarah Maslin Nir, „Down to One Hospital, Rockaway Braces for Summer Crowds", *New York Times*, May 20, 2012; discuție personală pe e-mail cu Nastaran Mohit, 28 martie 2014; interviu cu Mohit, 10 noiembrie 2012.

28. *Ibid.*; NOTĂ DE SUBSOL: Greg B. Smith, „NYCHA Under Fire for Abandoning Tenants in Hurricane Sandy Aftermath", New York *Daily News*, 19 noiembrie 2012.

29. Interviu cu Mohit, 10 noiembrie 2012.

30. *Ibid.*

31. Andrew P. Wilper et. al., „Health Insurance and Mortality in US Adults", *American Journal of Public Health* 99 (2009): 2289–95; Mohit, 10 noiembrie 2012.

32. Interviu cu Doe, 3 februarie 2013.

33. John Aglionby, Mark Odell și James Pickford, „Tens of Thousands Without Power After Storm Hits Western Britain", *Financial Times*, 13 februarie 2014; Tom Bawden, „St. Jude's Day Storm: Four Dead After 99mph Winds and Night of Destruction – But at Least We Saw It Coming", *The Independent* (London), 29 octombrie 2013.

34. Alex Marshall, „Environment Agency Cuts: Surviving the Surgeon's Knife", *The ENDS Report*, Ianuarie 3, 2014; Damian Carrington, „Hundreds of UK Flood Defence Schemes Unbuilt Due to Budget Cuts", *Guardian*, 13 iulie 2012.

35. Dave Prentis, „Environment Agency Workers Are Unsung Heroes", UNISON, 6 ianuarie 2014.

36. EM-DAT, International Disaster Database, Centre for Research on the Epidemiology of Disasters (cercetări avansate), http://www.emdat.be/database; discuție personală pe e-mail cu Michael Mann, 27 martie 2014.

37. „Billion-Dollar Weather/Climate Disasters", National Climatic Data Center, http://www.ncdc.noaa.gov; Lixion A. Avila și John Cangialosi, „Tropical Cyclone Report, Hurricane Irene", National Hurricane Center, 14 decembrie 2011; „Billion-Dollar Weather/Climate Disasters", National Climatic Data Center. http://www.ncdc.noaa.gov; „Review of Natural Catastrophes in 2011: Earthquakes Result in Record Loss Year", Munich RE, comunicat de presă, 4 ianuarie 2012.

38. Interviu personal cu Amy Bach, 18 septembrie 2012.

39. „Climate Change: Impacts, Vulnerabilities and Adaptation in Developing Countries", UNFCCC, 2007, pp. 18–26, 29–38; „Agriculture Needs to Become 'Climate-Smart,'" Organizația pentru Alimentație și Agricultură a ONU, 28 octombrie 2010.

40. „World Economic and Social Survey 2011: The Great Green Technological Transformation", Departamentul pentru Afaceri Economice și Social al ONU, 2011, pp. xxiii, 174.

41. Sectorul petrolier și al gazelor a fost fie cel mai bine reprezentat, fie avea legătură cu cel mai bine reprezentat sector în primele 20 de companii din topul celor 500 de companii mondiale realizat de revista *Fortune* pentru 2012 și 2013: „Fortune Global 500", CNN Money, 2013, http://money.cnn.com; „Fortune Global 500", CNN Money, 2012, http://money.cnn.com. PROGRESUL BLOCAT: James Hoggan și Richard Littlemore, *Climate Cover-Up: The Crusade to Deny Global Warming* (Vancouver: Greystone Books, 2009); 900 DE MILIARDE DE DOLARI: Daniel J. Weiss, „Big Oil's Lust for Tax Loopholes", Center for American Progress, 31 ianuarie 2011; CÂȘTIGURI ÎN 2011: „2011 Summary Annual Report", ExxonMobil, p. 4; CÂȘTIGURI ÎN

2012: „2012 Summary Annual Report", ExxonMobil, p. 4; „Exxon's 2012 Profit of $44.9B Misses Record", Associated Press, 1 februarie 2013.

42. BP, de pildă, s-au angajat să aloce 8 miliarde de dolari pentru energie alternativă în 2005. Saaed Shah, „BP Looks 'Beyond Petroleum' with $8bn Renewables Spend", *The Independent* (Londra), 29 noiembrie 2005; BEYOND PETROLEUM: Terry Macalister și Eleanor Cross, „BP Rebrands on a Global Scale", *Guardian*, 24 iulie 2000; SEMNUL LUI HELIOS: „BP Amoco Unveils New Global Brand to Drive Growth", comunicat de presă, 24 iulie 2000; BROWNE: Terry Macalister și Eleanor Cross, „BP Rebrands on a Global Scale", *Guardian*, 24 iulie 2000; CHEVRON: „We agree: Oil Companies Should Support Renewable Energy" (video), Chevron, YouTube, 2010; STUDIUL DIN 2009: Daniel J. Weiss and Alexandra Kougentakis, „Big Oil Misers", Center for American Progress, 31 martie 2009; SALARIILE DIRECTORILOR: James Osborne, „Exxon Mobil CEO Rex Tillerson Gets 15 Percent Raise to $40.3 Million", *Dallas Morning News*, 12 aprilie 2013.

43. Antonia Juhasz, „Big Oil's Lies About Alternative Energy", *Rolling Stone*, 25 iunie 2013; Ben Elgin, „Chevron Dims the Lights on Green Power", Bloomberg Businessweek, 29 mai 2014; Ben Elgin, „Chevron Backpedals Again on Renewable Energy", Bloomberg Businessweek, 9 iunie 2014.

44. Brett Martel, „Jury Finds Big Tobacco Must Pay $590 Million for Stop-Smoking Programs", Associated Press, 21 mai 2004; Bruce Alpert, „US Supreme Court Keeps Louisiana's $240 Million Smoking Cessation Program Intact", *Times-Picayune*, 27 iunie 2011; Sheila McNulty and Ed Crooks, „BP Oil Spill Pay-outs Hit $5bn Mark", *Financial Times*, 23 august 2011; Lee Howell, „Global Risks 2013", Forumul Economic Mondial, 2013, p. 19.

45. Marc Lee, „Building a Fair and Effective Carbon Tax to Meet BC's Greenhouse Gas Targets", Canadian Centre for Policy Alternatives, august 2012.

46. „Fiscal Year 2011 Greenhouse Gas Inventory: Government Totals", Departamentul Energiei din SUA, Biroul pentru Eficiență Energetică și Energie Regenerabilă, 14 iunie 2013, http://energy.gov; „Greenhouse Gas 100 Polluters Index", Political Economy Research Institute, Universitatea din Massachusetts Amherst, iunie 2013.

47. Borgar Aamaas, Jens Borken-Kleefeld și Glen P. Peters, „The Climate Impact of Travel Behavior: A German Case Study with Illustrative Mitigation Options", *Environmental Science & Policy* 33 (2013): 273, 276.

48. Thomas Piketty, *Capital in the Twenty-First Century*, traducere de Arthur Goldhammer (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2014); Gar Lipow, *Solving the Climate Crisis through Social Change: Public Investment in Social Prosperity to Cool a Fevered Planet* (Santa Barbara: Praeger, 2012), 56; Stephen W. Pacala, „Equitable Solutions to Greenhouse Warming: On the Distribution of Wealth, Emissions and Responsibility Within and Between Nations", prezentare la International Institute for Applied Systems Analysis, noiembrie 2007.

49. „Innovative Financing at a Global and European Level", Parlamentul European, rezoluție, 8 martie 2011, http://www.europarl.europa.eu.

50. „Revealed: Global Super-Rich Has at Least $21 Trillion Hidden in Secret Tax Havens", Tax Justice Network, comunicat de presă, 22 iulie 2012.

51. „World Economic and Social Survey 2012: In Search of New Development Finance", Departamentul pentru Afaceri Economice și Sociale al ONU, 2012, p. 44.

52. Sam Perlo-Freeman, et. al., „Trends in World Military Expenditure, 2012", Stockholm International Peace Research Institute, aprilie 2013 http://sipri.org.

53. „Mobilizing Climate Finance: A Paper Prepared at the Request of G20 Finance Ministers", World Bank Group, 6 octombrie 2011, p.15, http://www.imf.org.

54. „Governments Should Phase Out Fossil Fuel Subsidies or Risk Lower Economic Growth, Delayed Investment in Clean Energy and Unnecessary Climate Change Pollution", Oil Change International and Natural Resources Defense Council, iunie 2012, p. 2.

55. Pentru o discuție aprofundată, centrată pe SUA, despre strângerea de fonduri destinate opririi schimbărilor climatice din genul acesta de surse, vezi Lipow, *Solving the Climate Crisis through Social Change*, 55–61.

56. Pentru a afla mai multe despre raționalizare, schimbări climatice și justiție ecologică și economică, vezi: Stan Cox, *Any Way You Slice It: The Past, Present, and Future of Rationing* (New York: The New Press, 2013); 16%: Ina Zweiniger-Bargielowska, *Austerity in Britain: Rationing, Controls, and Consumption, 1939–1955* (Oxford: Oxford University Press, 2000), 55, 58.

57. Nicholas Timmins, „When Britain Demanded Fair Shares for All", *The Independent* (London), 27 iulie 1995; Martin J. Manning și Clarence R. Wyatt, *Encyclopedia of Media and Propaganda in Wartime America*, Vol. 1 (Santa Barbara, CA: ABC-CLIO: 2011), 533; Terrence H. Witkowski, „The American Consumer Home Front During World War II", *Advances in Consumer Research* 25 (1998).

58. *Rationing, How and Why?* broșură, Biroul pentru Administrația Prețurilor, 1942, p. 3.

59. Donald Thomas, *The Enemy Within: Hucksters, Racketeers, Deserters and Civilians During the Second World War* (New York: New York University Press, 2003): 29.

60. Jimmy Carter, discursul „Crisis of Confidence" (transcriere), *American Experience*, PBS.

61. „The Pursuit of Progress" (video), *Richard Heffner's Open Mind*, PBS, 10 februarie 1991.

62. Eleanor Taylor, „British Social Attitudes 28", *Environment*, cercetare NatCen Social Research, p. 104.

63. Will Dahlgreen, „Broad Support for 50P Tax", YouGov, 28 ianuarie 2014; „Nine in Ten Canadians Support Taxing the Rich 'More' (88%) and a Potential 'Millionaire's Tax' (89%)", Ipsos MORI, 30 mai 2013; Anthony Leiserowitz, „Public Support for Climate and Energy Policies in November 2013", Proiectul Yale privind Comunicarea schimbărilor climatice și Centrul pentru comunicarea schimbărilor climatice al Universității George Mason, noiembrie 2013; „Voter Attitudes Toward Pricing Carbon and a Clean Energy Refund" (memoriu), Public Opinion Strategies, 21 aprilie 2010.

64. „Americans Support Limits on CO_2", Proiectul Yale privind Comunicarea schimbărilor climatice, aprilie 2014.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

4

PLANIFICARE ȘI INTERZICERE

Cum să dai o palmă peste mâna invizibilă și să pui bazele unei mișcări

„Postmodernismul a separat prezentul de orice viitor. În plus, presa cotidiană a retezat legăturile cu trecutul. Ceea ce înseamnă că opinia critică este adesea orfană în prezent."

– John Berger, *Keeping a Rendezvous*, 1991[1]

„O companie verde de încredere este cea căreia i se cere să fie verde prin lege."

– Gus Speth, fost decan al Școlii de Silvicultură și Studii de Mediu a Universității Yale, 2008[2]

Ca să înțelegem cum ideologia pieței libere continuă să sufoce potențiala combatere a schimbărilor climatice, ne-ar ajuta să ne gândim la cel mai recent moment în care schimbarea radicală și necesară a orizontului încă mai părea posibilă, chiar și în SUA. E vorba de anul 2009, vârful crizei financiare mondiale și primul an de președinție pentru Obama.

Știu, e ușor să privești retrospectiv, dar ascultați-mă: dacă ne imaginăm ce s-ar fi putut întâmpla, asta ne ajută să clarificăm ce ne-ar putea aduce încă viitorul.

Era un moment în care istoria se desfășura pe repede înainte, când aproape totul părea posibil, bun sau rău. În principal, ceea ce făcea ca scenariile optimiste să pară posibile era mandatul democratic decisiv pe care Obama tocmai îl câștigase. El fusese ales pe baza unei platforme ce promitea să reconstruiască economia „Main Street"* și să trateze schimbările climatice, după cum spunea chiar el, ca pe „o oportunitate, pentru că dacă creăm o nouă economie energetică, putem crea cinci milioane de noi locuri de muncă... Acesta ar putea fi un motor care să ne propulseze în viitor, la fel cum computerul a fost motorul creșterii economice în ultimii decenii".[3] Și companiile de combustibili fosili și mișcarea ecologistă au înțeles că noul președinte va introduce o legislație îndrăzneață privind clima la începutul mandatului său.

Între timp, criza financiară tocmai spulberase credința oamenilor din toată lumea în economia de tip *laissez-faire* – într-o asemenea măsură, încât a existat un sprijin

* Termen colocvial folosit pentru a desemna investitori și angajați individuali. „Main Street" e pus, adesea, în opoziție cu „Wall Street", care se referă la piețe și instituții financiare majore și la corporații mari, precum și la angajați, manageri și directori la nivel înalt ai acestor firme. Main Street mai poate descrie o companie de investiții mică, independentă, în contrast cu cele mari, recunoscute la nivel mondial, de pe Wall Street. (*n.t.*)

extraordinar, chiar și în SUA, pentru încălcarea vechilor tabuuri ideologice împotriva intervenției directe pe piață pentru a crea locuri de muncă bune. Asta i-a oferit lui Obama avantajul de-a putea crea un program de stimulare în valoare de aproximativ 800 de miliarde de dolari (și probabil c-ar fi putut cere mai mult) pentru a repune economia pe picioare.

Un alt factor extraordinar în acel moment a fost starea proastă în care se aflau băncile: în 2009, acestea erau încă pe butuci, dependente de miile de miliarde provenite din fondurile de salvare și de garanțiile pentru împrumuturi. Și a existat o dezbatere aprinsă legată de modul în care aceste bănci ar trebui restructurate pentru a compensa generozitatea contribuabililor (au fost chiar discuții serioase despre naționalizare). Alt factor demn de amintit e acela că, începând cu 2008, doi dintre cei trei mari producători auto – companii emblematice pentru economia alimentată de combustibili fosili – își gestionaseră atât de prost afacerile, încât ajunseseră la mâna guvernului, care a fost însărcinat să le asigure viabilitatea.

Una peste alta, trei motoare economice uriașe – băncile, companiile auto și legea stimulării – erau puse în joc, oferind mai multă putere economică lui Obama și partidului său decât avusese orice guvern american de la administrația lui Franklin Delano Roosevelt încoace. Imaginați-vă, pentru un moment, cum ar fi fost dacă administrația sa ar fi fost dispusă să invoce mandatul democratic recent obținut pentru a construi noua economie promisă în timpul campaniei – să trateze legea stimulării, băncile falite și companiile auto distruse ca pe niște pietre de temelie ale unui viitor verde. Imaginați-vă cum ar fi fost să existe o mișcare socială puternică – o coaliție robustă de sindicate, imigranți, studenți, ecologiști și orice alte persoane ale căror vise să fi fost strivite de modelul economic aflat în declin – care să-i ceară lui Obama să facă asta.

Pachetul de stimulare ar fi putut fi folosit pentru a construi cele mai bune sisteme de transport în comun și cele mai inteligente rețele de electricitate din lume. Industria auto ar fi putut fi regândită substanțial, astfel încât fabricile să construiască mașinile care să impulsioneze această tranziție – nu doar câteva mașini electrice simbolice (deși și pe acestea), ci și un sistem de transport în comun și feroviar atât de necesar în toată țara. Așa cum o fabrică de piese auto abandonată din Ontario a fost redeschisă de Silfab ca fabrică de panouri solare, tranziții similare s-ar fi putut face în fabrici închise și pe cale de-a fi închise de pe întregul continent. Această transformare a fost propusă în acel moment de unul dintre cei mai importanți intelectuali ai mișcării muncitorești din America de Nord, Sam Gindin, care a lucrat mulți ani ca director de cercetare pentru Sindicatul Canadian al Muncitorilor din Sectorul Auto:

> Dacă ne dorim cu adevărat includerea nevoilor mediului în economie, asta înseamnă schimbarea totală a modului în care producem și consumăm și a modului în care călătorim și trăim. Posibilele activități care pot fi făcute în acest sens – în atelierele de lăcătușărie care se închid, în fabricile de componente care au capacitatea de-a face mai mult decât o singură componentă, de către o forță de muncă nerăbdătoare să se facă utilă – sunt nelimitate.
>
> Echipamentul și competențele pot fi folosite pentru a construi nu numai diferite mașini și diferite componente auto, ci și pentru a dezvolta transportul în comun și a crea noi sisteme de transport. Ele pot contribui la modificarea, în conformitate cu nevoile mediului, a utilajelor de la locurile de muncă și a motoarelor care pun în funcțiune utilajele. Pot fi folosite în cazul unor noi sisteme de producție care reciclează materiale

folosite și produse finale (cum ar fi automobilele). Casele vor trebui modernizate, iar electrocasnicele modificate. Folosirea de panouri solare și turbine eoliene se va răspândi, vor trebui dezvoltate noi rețele electrice, iar infrastructura urbană va trebui reinventată pentru a se adapta schimbărilor din domeniul transportului și al folosirii energiei.

Ce moment mai bun pentru a lansa un astfel de proiect ca acum, când trebuie să depășim atât criza economică imediată, cât și criza ecologică ce se prefigurează? Și când vom avea o ocazie mai bună de-a insista că nu ne permitem să pierdem instalații și echipamente de valoare, nici să risipim creativitatea, cunoștințele și abilitățile inginerilor, lucrătorilor calificați și a muncitorilor din producție?[4]

Reabilitarea de fabrici la o asemenea scară este costisitoare, fără îndoială, și aici ar fi putut interveni băncile salvate. Un guvern care nu s-ar fi temut să-și folosească puterea proaspăt dobândită ar fi putut folosi avantajul pe care-l avea asupra băncilor (pe care tocmai le scosese din dificultate) pentru a le implica – împotriva voinței lor, dacă era necesar – în această mare transformare. După cum știe orice bancher, când împrumuți bani cuiva, capeți o anume putere asupra lui. Avea vreo fabrică nevoie de capital ca să facă trecerea de la utilaje poluante la unele nepoluante? Dacă avea un plan de afaceri credibil, mai ales unul care să respecte legea stimulării, atunci băncile salvate ar fi putut fi mandatate de către stat, ca parte a planului de salvare, să acorde fabricii un împrumut. În caz de refuz, banca ar fi putut fi naționalizată, așa cum s-a întâmplat cu mai multe bănci mari din lume în acea perioadă.

Mulți dintre foștii proprietari de fabrici n-ar fi fost interesați să se implice în acest tip de tranziție, deoarece marjele de profit, cel puțin la început, ar fi fost mici. Dar ăsta nu e un motiv să permiți vânzarea la fier vechi a unor utilaje folositoare. După cum sugera Gindin, muncitorilor din aceste fabrici li s-ar fi putut oferi șansa de a-și conduce vechile fabrici ca pe niște cooperative, așa cum s-a întâmplat cu câteva sute de fabrici abandonate în Argentina, după criza economică prin care a trecut țara în 2001. Am trăit în Buenos Aires timp de doi ani în timp ce făceam un documentar despre acele fabrici, numit *The Take*. Una dintre poveștile pe care le-am prezentat era despre un grup de muncitori care au preluat fabrica de piese auto în care lucraseră și care se închisese și au transformat-o într-o cooperativă înfloritoare. A fost un parcurs extrem de emoționant, în care muncitorii și-au asumat riscuri mari și și-au descoperit noi competențe pe care nu știau că le au. După un deceniu și ceva, încă primim vești despre ce bine merge fabrica. Cele mai multe dintre „fabricile recuperate" ale Argentinei – așa cum sunt numite sutele de cooperative administrate de muncitori – încă funcționează și produc de toate, de la faianță de bucătărie la costume bărbătești.* Acest model de proprietate descentralizat are avantajul suplimentar de-a se opune tendinței spre o inegalitate bănească tot mai puțin sustenabilă; în loc să sprijine pur și simplu sistemul global actual, în care optzeci și cinci de oameni controlează la fel de multă bogăție ca jumătate din populația globului, capacitatea de-a crea bogăție e distribuită treptat chiar spre muncitori, iar comunitățile beneficiază de pe urma slujbelor bine plătite.[5]

* Muncitorii din SUA și din Europa au încercat să imite acest model în ultimii ani, în cursul închiderii mai multor fabrici, cel mai cunoscut caz fiind cel al fabricii Republic Windows and Doors din Chicago, care a fost închisă în timpul crizei economice și apoi a fost ocupată de muncitorii care lucrau în ea. Astăzi, mulți dintre acești foști angajați sunt acum muncitori-proprietari la renăscuta cooperativă New Era Windows.

Dacă o asemenea viziune coerentă și de amploare ar fi apărut în Statele Unite în acel moment hotărâtor în care a început mandatul lui Obama, încercările dreptei de-a prezenta combaterea schimbărilor climatice ca pe un ucigaș al economiei ar fi eșuat lamentabil. Ar fi fost limpede pentru toți că această combatere a schimbărilor climatice produce, de fapt, înmulțirea accentuată a locurilor de muncă și ajută la reconstruirea comunității, fiind și o sursă de speranță în momentele când speranța e o marfă foarte rară. Dar pentru ca toate acestea să se întâmple ar fi fost nevoie de un guvern căruia să nu-i fie teamă de planificarea economică îndrăzneață pe termen lung, precum și de mișcări sociale care să poată mobiliza masele de oameni care să ceară punerea în practică a acestei viziuni. (În schimb, principalele organizații climatice din SUA s-au concentrat, în această perioadă crucială, aproape exclusiv pe încercarea nereușită de-a trece prin Congres o lege ce viza comerțul cu emisiile de dioxid de carbon, nu pe construirea unei mișcări de mase.)

În lipsa acestor elemente, această extraordinară șansă istorică – atât de plină de potențial – a trecut. Obama le-a permis băncilor falite să facă ce vor, în ciuda faptului că proasta lor gestionare pusese în pericol întreaga economie. Și bazele industriei auto au fost lăsate intacte, singura măsură de criză luată fiind un val de concedieri. Industria a pierdut aproape 115.000 de locuri de muncă în producție între 2008 și 2014.[6]

Ca să fim cinstiți, legea stimulării prevedea un sprijin semnificativ pentru energia eoliană și solară și pentru inițiative ecologice ca reabilitarea termică a clădirilor; fără îndoială, așa cum arată jurnalistul Michael Grunwald în *The New New Deal*, a fost „legea cea mai importantă și care a presupus cele mai dramatice schimbări în domeniul energetic din istoria SUA". Dar transportul în comun a fost faultat în mod inexplicabil și cel mai mare învingător la nivelul infrastructurii a fost sistemul național de autostrăzi, cea mai greșită variantă din punct de vedere climatic. Eșecul acesta n-a fost doar al lui Obama; așa cum observa economista ecologistă Julia Steinberger de la Universitatea din Leeds, a fost un eșec mondial. Criza financiară care a început în 2008 „ar fi trebuit să fie o oportunitate de-a investi într-o infrastructură pentru secolul 21, cu emisii reduse de dioxid de carbon. În schimb, am încurajat o situație în care toată lumea pierde: emisiile de carbon cresc la niveluri fără precedent, asemenea șomajului, costurilor energiei și diferențelor salariale".[7]

Ce l-a oprit pe Obama să profite de acest moment istoric pentru a stabiliza deopotrivă economia și climatul n-a fost lipsa de resurse sau lipsa puterii. El le avea din plin pe ambele. Ce l-a oprit a fost constrângerea invizibilă a unei influente ideologii care l-a convins – așa cum i-a convins, practic, pe toți omologii săi politici – că nu e în regulă să le spui marilor corporații cum să-și conducă afacerile, chiar atunci când le falimentează, și că ideea unui plan pentru construcția tipului de economie de care avem nevoie e cam sinistră și poate puțin comunistă, chiar și când ne confruntăm cu o criză existențială.

Aceasta este, desigur, o altă moștenire ce ne-a fost lăsată de contrarevoluția pieței libere. Nu mai departe de începutul anilor 1970, un președinte republican – Richard Nixon – era dispus să impună controlul salariilor și al prețurilor pentru a scoate din criză economia SUA, popularizând ideea că „Suntem cu toții keynesieni acum".[8] Dar în anii 1980, bătălia ideatică purtată de aceleași *think tank*-uri de la Washington care neagă acum schimbările climatice a reușit să echivaleze însăși ideea de planificare industrială cu planurile cincinale ale lui Stalin. Capitaliști adevărați nu planifică, au

insistat acești războinici ideologici – ei dezlănțuie puterea motivației profitului și lasă piața, în înțelepciunea ei infinită, să creeze cea mai bună societate posibilă pentru noi.

Obama, în mod evident, nu împărtășește această viziune radicală: așa cum sugerează și preocuparea lui față de sistemul de sănătate și față de alte politici sociale, el crede că guvernul ar trebui să pună afacerile pe direcția corectă. Și totuși, el este încă în asemenea măsură un produs al epocii anti-planificare, încât atunci când a avut la mână băncile, companiile auto și legea stimulării, le-a văzut ca pe niște poveri de care trebuia să scape cât mai repede cu putință, nu ca pe ocazia rară de-a clădi un viitor nou și interesant.

Dacă avem ceva de învățat din această extraordinară ocazie ratată, e următorul lucru: dacă dorim să combatem schimbările climatice cu amploarea și viteza necesare, stânga va trebui să învețe rapid de la dreapta. Conservatorii au reușit să frâneze și să împiedice acțiunile de combatere a schimbărilor climatice în mijlocul crizei economice, transformând discuția despre climă într-una despre economie – despre nevoia stringentă de-a proteja creșterea economică și slujbele în perioadele dificile (și ele sunt mereu dificile). Progresiștii pot face cu ușurință la fel: ei trebuie să demonstreze că adevăratele soluții pentru criza climatică reprezintă, în același timp, cea mai bună șansă a noastră de-a construi un sistem economic mult mai stabil și mai echitabil, unul care întărește și transformă sfera publică, generează muncă din belșug, în mod demn, și domolește radical lăcomia corporatistă.

Dar, înainte ca asta să se întâmple, e clar că trebuie dusă o bătălie a ideilor despre dreptul cetățenilor de-a hotărî în mod democratic de ce fel de economie au nevoie. Politicile care încearcă pur și simplu să valorifice puterea pieței – prin impozitare sau prin limitarea minimală a emisiilor de dioxid carbon, lăsându-i apoi cale liberă pieței – nu vor mai fi suficiente. Dacă vrem să ne ridicăm la înălțimea unei provocări care presupune însăși modificarea fundamentului economiei noastre, vom avea nevoie de toate instrumentele politice din arsenalul democratic.

Planificarea locurilor de muncă

Unii factori de decizie politică înțeleg deja acest lucru, motiv pentru care atât de multe dintre litigiile climatice ce sunt aduse în fața tribunalelor Organizației Mondiale a Comerțului atârnă de încercările guvernelor, fie că e vorba de cel din Ontario sau din India, de-a reintroduce într-o oarecare măsură planificarea industrială în economie. Aceste guverne transmit un mesaj pentru industrie: vă vom sprijini, dar numai dacă sprijiniți comunitățile de pe urma cărora profitați, oferind slujbe bine plătite la nivel local și folosind resurse locale.

Motivul pentru care guvernele apelează la astfel de politici de genul „cumpărați produse locale" și „angajați localnici" e acela că aceste măsuri sunt logice din punct de vedere politic. Orice reacție la criza climatică care e să aibă o șansă de reușită va crea nu doar câștigători, ci și un număr semnificativ de perdanți – industrii care nu mai pot exista în forma actuală și lucrători ale căror locuri de muncă vor dispărea. Există puține speranțe de-a coopta companiile de combustibili fosili în procesul de trecere la o industrie verde; profiturile pe care riscă să le piardă sunt pur și simplu prea mari. Altfel stau lucrurile, pe de altă parte, cu muncitorii ale căror salarii sunt în prezent legate de extracția și folosirea de combustibili fosili.

Știm că sindicatele vor proteja cu înverșunare locurile de muncă, indiferent cât de poluante ar fi, dacă acestea sunt singurele locuri de muncă oferite. Pe de altă parte, atunci când muncitorilor din sectoarele poluante le sunt oferite locuri de muncă bune în sectoare nepoluante (ca în cazul foștilor muncitori din industria auto de la fabrica Silfab din Toronto) și sunt considerați participanți activi la tranziția spre o industrie verde, atunci progresul se poate produce cu viteza luminii.

Potențialul de creare de locuri de muncă e uriaș. De exemplu, într-un plan propus de US Bluegreen Alliance, un organism care reunește sindicate și ecologiști, se estima că o investiție anuală, derulată timp de șase ani, de 40 de miliarde de dolari în transportul public și în rețele feroviare de mare viteză ar produce peste 3,7 milioane de locuri de muncă în acea perioadă. Și știm că investițiile în transportul public sunt profitabile: un studiu din 2011 realizat de organizația de cercetare și politici Smart Grow America a constatat că acestea creează cu 31% mai multe locuri de muncă pentru fiecare dolar investit decât investițiile în construcția de noi drumuri și poduri. Investițiile în întreținerea și repararea drumurilor și podurilor creează cu 16% mai multe locuri de muncă pentru fiecare dolar investit decât investițiile în construirea de noi drumuri și poduri.[9] Ceea ce înseamnă că investiția în funcționarea mai bună și pentru cât mai mulți oameni a infrastructurii de transport existente este mai inteligentă, din perspectivă deopotrivă ecologică și economică, decât asfaltarea încă unei bucăți de teren.

Energia regenerabilă e la fel de promițătoare, asta și pentru că generează mai multe locuri de muncă pe unitate de energie livrată decât combustibilii fosili. În 2012, Organizația Internațională a Muncii estima că aproximativ cinci milioane de locuri de muncă au fost deja create în acest sector în întreaga lume – și asta în condițiile celui mai scăzut și inadecvat nivel de implicare a guvernului în reducerea emisiilor.[10] Dacă politicile industriale ar fi coroborate cu climatologia, furnizarea de energie eoliană, solară, precum și a altor forme de energie regenerabilă (geotermală și energia mareelor, de exemplu) s-ar genera un număr mare de locuri de muncă în toate țările – în industria prelucrătoare, în construcții, montaj, întreținere și funcționare.

Într-un studiu similar din Canada s-a constatat că o investiție de 1,3 miliarde de dolari (suma pe care guvernul canadian o cheltuiește pe subvenții pentru companiile petroliere și producătoare de gaze) ar putea crea între șaptesprezece și douăzeci de mii de locuri de muncă în domeniul energiei regenerabile, al eficienței energetice sau în transportul public – de șase până la opt ori mai multe locuri de muncă decât ar genera acei bani în sectorul de petrol și gaze. Și în conformitate cu un raport din 2011 realizat pentru Federația Europeană a Lucrătorilor din Transporturi, niște politici ample de reducere a emisiilor cu 80% în sectorul transporturilor ar crea șapte milioane de noi locuri de muncă pe continentul nostru, în timp ce alte cinci milioane de locuri de muncă în domeniul energiei nepoluante din Europa ar putea reduce emisiile rezultate din producția de energie electrică cu 90%. Între timp, o coaliție îndrăzneață din Africa de Sud solicită programe de creare de locuri de muncă în masă în domenii variind de la energia regenerabilă și transportul public la restaurarea ecosistemului și la agricultura durabilă la scară mică, în cadrul campaniei One Million Climate Jobs. „Dacă punem intereselor muncitorilor și ale celor săraci pe primul loc în cadrul strategiilor de combatere a schimbărilor climatice, putem simultan să oprim schimbările climatice și să ne ocupăm de problema dureroasă a locurilor de muncă", susțin inițiatorii campaniei.[11]

Acestea nu sunt, însă, tipuri de locuri de muncă pe care piața să le creeze din proprie inițiativă. Ele vor fi create la această scară doar prin politici și planificări atente. Și, în unele cazuri, pentru a avea instrumentele necesare conturării acestor planuri cetățenii vor trebui să facă la fel ca locuitorii din atâtea orașe și orășele germane: să preia controlul asupra producției de energie electrică, astfel încât trecerea la surse de energie regenerabile să se facă fără întârziere, iar profiturile generate să nu ajungă la acționari, ci să se întoarcă și să sprijine serviciile publice deficitare.

Nu doar producția de energie ar trebui să aibă parte de acest tratament. Dacă companiile private care au preluat căile ferate naționale fac reduceri și scad calitatea serviciilor într-un moment când, din pricina crizei climatice, e nevoie de mai multe alternative de transport cu emisii reduse de dioxid de carbon, ca să nu mai călătorim atât cu avionul, atunci și aceste servicii trebuie recuperate. Și după mai bine de două decenii de experiențe dificile cu privatizările – care au presupus de prea multe ori servicii mai puține cu prețuri mai mari – o mulțime de oameni sunt gata să ia în considerare această variantă. De exemplu, un sondaj britanic publicat în noiembrie 2013 a constatat că „alegătorii de toate culorile politice sprijină la unison naționalizarea sectoarelor energetic și feroviar. 66% dintre ei cred că companiile energetice ar trebui să funcționeze în cadrul sectorului public, în timp ce doar 21% cred că acestea ar trebui să rămână în sfera privată. 68% sprijină naționalizarea companiilor feroviare, în timp ce 23% cred că acestea ar trebui să fie administrate privat". Unul dintre aspectele cele mai surprinzătoare ale sondajului a fost nivelul sprijinului pentru naționalizare în rândul alegătorilor care s-au declarat conservatori: 52% au fost în favoarea luării înapoi atât a companiilor energetice, cât și a celor feroviare.[12]

Planificarea energetică

Din perspectiva regândirii proprietății private, exemplul schimbărilor climatice e deosebit de convingător când vine vorba de gazul natural, care e vândut în prezent de multe guverne ca un „combustibil de tranziție." Ideea ar fi că, în timpul necesar finalizării trecerii la surse de energie cu zero emisii de dioxid de carbon, gazul poate servi ca alternativă la combustibilii fosili mai poluanți, precum cărbunele și petrolul. Nu e deloc clară necesitatea acestui combustibil de tranziție, dată fiind viteza cu care s-a făcut trecerea la surse regenerabile de energie în țări precum Germania. În plus, ideea că gazul natural ar fi nepoluant comportă multe probleme, așa cum vom vedea. Dar, din perspectiva planificării, pentru ca ideea de combustibil de tranziție să funcționeze, problema cea mai urgentă este găsirea unor căi prin care să ne asigurăm că gazul natural e folosit *doar* ca înlocuitor pentru cărbune și petrol – și nu pentru a submina energia din surse regenerabile. Și aceasta e o îngrijorare foarte concretă: în SUA, cantitatea imensă de gaze naturale ieftine obținute prin fracturare hidraulică a afectat deja piața de energie eoliană a țării, cota de energie eoliană din totalul noilor tipuri de energie electrică prăbușindu-se de la cel puțin 42% în 2009 la 25% în 2010 și la 32% în 2011 – anii în care fracturarea hidraulică a luat amploare.[13] În plus, odată făcută „tranziția" spre viitorul energiei regenerabile, ar trebui găsită o cale de-a elimina cu totul extracția gazelor, deoarece este un mare emițător de gaze cu efect de seră.

Există diverse moduri de a gândi un sistem care să îndeplinească aceste obiective specifice. Guvernele ar putea solicita crearea de fabrici cu „ciclu combinat", care sunt mai eficiente când vine vorba de fluctuațiile de producție, pentru a sprijini energia

eoliană și solară, de exemplu, când acestea sunt disponibile, și ar putea lega cu fermitate crearea de noi fabrici care funcționează pe bază de gaz de închiderea unora care folosesc cărbune. Un alt element esențial, spune Ben Parfitt, expert în impactul fracturării hidraulice la Centrul Canadian pentru Politici Alternative, ar fi „reglementările care acționează la nivel statal și național și care fac legătura dintre locul și felul în care e produs gazul și producția finală de energie", ceea ce ar înseamnă că centralele electrice ar putea folosi doar gaz care s-a dovedit că produce o cantitate mai mică de emisii decât cărbunele.[14] Iar asta chiar ar putea elimina gazele obținute prin metoda fracturării. În același timp, ar trebui limitată posibilitatea companiilor de a-și exporta gazul, pentru a împiedica arderea lui în țări în care nu există asemenea restricții. Aceste măsuri ar reduce multe dintre riscurile asociate cu gazul natural, deși în niciun caz pe toate, dar ar și afecta considerabil profitabilitatea sectorului.

Astfel apare întrebarea: de ce ar accepta niște companii renumite pentru orientarea lor spre profit un model de afacere care presupune ca ele să nu concureze cu o parte importantă a sectorului energetic (eolian și solar) și care prevede respectarea unui număr mare de reglementări costisitoare, singurul scop final fiind acela de-a se falimenta singure? Răspunsul e că nu ar accepta. A considera gazele naturale un simplu combustibil de tranziție vine în contradicție pentru imperativul care impulsionează aceste corporații, adică realizarea de profit. La urma urmei, cine folosește fracturarea? Companii precum BP și Chevron, cu o experiență îndelungată în încălcarea regulilor de siguranță și în fentarea reglementărilor aspre. Acestea sunt companii al căror model de afaceri le cere să înlocuiască petrolul și gazul pe care îl produc cu noi zăcăminte de combustibili fosili, în caz contrar riscând să se confrunte cu revolta acționarilor. Aceeași model de tipul creștere-înainte-de-toate le cere să ocupe cât mai mult din piața energetică – ceea ce înseamnă să concureze nu doar pe piața cărbunelui și petrolului, ci cu fiecare jucător de pe piața energiei, inclusiv cu vulnerabila energie din surse regenerabile. Ca să-l citățm pe John Browne, fost director executiv al BP (care, în prezent, conduce Cuadrilla, un gigant în domeniul gazelor naturale): „Corporațiile trebuie să fie receptive la semnalele prețurilor. Noi nu suntem un serviciu public".[15] Foarte adevărat – dar lucrurile n-au stat dintotdeauna așa cu companiile noastre din domeniul energetic și nici nu trebuie să rămână așa.

Concluzia e simplă. Nicio companie privată din lume nu vrea să se falimenteze singură; scopul fiecăreia este să-și extindă piața. De aceea, dacă e ca gazele naturale să servească drept combustibil de tranziție pe termen scurt, acea tranziție trebuie bine gestionată de – și pentru – public, astfel încât profiturile din vânzările curente să fie reinvestite în tehnologii regenerabile pentru viitor, iar sectorul să fie constrâns să renunțe la creșterea exponențială de care are parte în prezent datorită amplorii luate de gazele de șist.[16]

Soluția nu este, în niciun caz, naționalizarea energiei după modelele existente. Marile companii petroliere de stat – de la Petrobras din Brazilia la Statoil din Norvegia și la PetroChina – sunt la fel de vorace ca omoloagele lor din sectorul privat când vine vorba de exploatarea de zăcăminte de carbon cu risc crescut.[17] Iar în lipsa unui plan de tranziție credibil care să folosească profiturile pentru a trece la energia regenerabilă, faptul că statul e acționar majoritar la aceste companii are ca efect încurajarea corupției și creează dependență față de petrodolarii obținuți ușor, ceea ce face și mai puțin probabil ca factorii de decizie politică să introducă măsuri care să afecteze în vreun fel profitul obținut de pe urma combustibililor fosili. Pe scurt, acești monștri centralizați

sunt niște fosile în adevăratul sens al cuvântului și trebuie distruși și eliminați, fie că sunt de stat sau privați.

Un model mai bun ar fi un nou tip de utilități – administrate democratic, de comunitățile care le folosesc, sub formă de cooperative sau „bunuri comune", așa cum arăta autorul și activistul David Bollier și alții.[18] Acest tip de structură le-ar permite cetățenilor să pretindă mult mai mult de la companiile de energie decât sunt în măsură s-o facă acum – de exemplu, ca acestea să nu-și folosească profiturile pentru căutarea de noi combustibili fosili și pentru indemnizații obscene oferite directorilor sau dividende destinate acționarilor, ci pentru construirea rețelei energetice din surse regenerabile complementare despre care știm acum că are potențialul de-a alimenta sistemele economice încă din timpul vieții noastre.

Ascensiunea rapidă a surselor de energie regenerabile în Germania reprezintă un exemplu convingător pentru acest model. Tranziția a avut loc, în primul rând, în contextul unui vast program național de prețuri fixe care cuprinde o serie de stimulente menite să facă în așa fel încât oricine vrea să intre producția de energie electrică din surse regenerabile s-o poată face într-un mod simplu, stabil și profitabil. Furnizorilor le este garantat accesul prioritar la rețea și li se oferă un preț garantat, astfel că riscul de-a pierde bani este scăzut.

Asta i-a încurajat pe jucătorii mici, necorporatiști să devină furnizori de energie regenerabilă – ferme, municipalități și sute de noi cooperative. Ceea ce a dus la descentralizarea nu doar a sistemului energetic, ci și a puterii politice și a bogăției: aproximativ jumătate dintre instalațiile de energie regenerabilă din Germania sunt în mâinile fermierilor, ale grupurilor de cetățeni și ale aproape nouă sute de cooperative energetice. Acestea nu numai că generează energie, dar au și posibilitatea de-a genera venituri pentru comunitățile din care fac parte, vânzând energia înapoi la rețea. Una peste alta, există în prezent 1,4 milioane de instalații fotovoltaice și aproximativ 25.000 de mori de vânt. Au fost create aproape 400.000 de locuri de muncă.[19]

Fiecare dintre aceste măsuri reprezintă o abatere de la ortodoxia neoliberală: guvernul face planificări la nivel național pe termen lung; alege în mod deliberat câștigătorii de pe piață (energiile regenerabile în defavoarea energiei nucleare, pe care, în același timp, o elimină); stabilește prețuri (o intervenție clară pe piață); și creează condiții de concurență echitabilă pentru orice potențial producător de energie regenerabilă – mare sau mic – care vrea să intre pe piață. Și totuși, în ciuda – sau, mai degrabă, grație – acestor erezii ideologice, tranziția din Germania este printre cele mai rapide din lume. Potrivit lui Hans Thie, consilierul pe teme de politici economice pentru Partidul Stângii din parlamentul german, care a fost foarte implicat în această tranziție, „aproape toate estimările privind expansiunea au fost depășite. Viteza de expansiune e considerabil mai mare decât ar fi fost de așteptat".[20]

Acest succes nu poate fi ignorat ca fiind o excepție. Programul din Germania seamănă cu cel pus în aplicare în Danemarca în anii 1970 și 1980, care a contribuit la trecerea a peste 40% din producția de energie electrică a țării la energia din surse regenerabile, mai ales eoliană. Până în jurul anului 2000, aproximativ 85% dintre turbinele eoliene daneze erau deținute de jucători mici, cum ar fi fermierii și cooperativele. Deși în ultimii ani au intrat pe piață și mari operatori eolieni din străinătate, asemănarea dintre cazul Danemarcei și cel al Germaniei rămâne izbitoare: nu monopolurile mari deținute de stat sau marii operatorii privați de energie eoliană și solară au cel mai bun palmares în sprijinirea trecerii la energie regenerabilă – ci

comunitățile, cooperativele și fermierii, care lucrează în cadrul unei rețele naționale ambițioase, bine gândite.[21] Deși de multe ori e ridiculizată ca fiind o fantezie inaplicabilă a visătorilor care susțin că lucrurile mici sunt mai frumoase, descentralizarea funcționează, și nu la scară mică, ci la cea mai mare scară la care a fost încercat până acum vreun model, și în națiunile postindustriale foarte dezvoltate.

De asemenea, cu siguranță nu e o coincidență că Danemarca, o țară profund social-democrată, a introdus aceste politici cu mult înainte să înceapă aderarea fără tragere de inimă la neoliberalism sau că Germania – în timp ce le pretindea o austeritate cruntă unor țări debitoare precum Grecia și Spania – n-a respectat niciodată pe deplin aceste rețetă acasă. Aceste exemple arată clar că, atunci când guvernele sunt dispuse să introducă programe îndrăznețe și să pună în prim-planul politicilor lor alte obiective decât profitul, schimbarea se poate întâmpla cu o viteza uimitoare.

Controlul descentralizat asupra energiei este important și din niște motive foarte practice. Există numeroase exemple de mari proiecte private de energie din surse regenerabile care au eșuat pentru că au fost impuse din exterior, fără implicare locală sau fără să-și împartă profitul. Într-adevăr, atunci când comunitățile sunt excluse, există o șansă foarte mare să se răzvrătească împotriva zgomotului și „urâțeniei" turbinelor eoliene sau a amenințărilor – unele reale, unele imaginare – la adresa faunei sălbatice și a ecosistemelor reprezentate de panourile solare. Aceste obiecții sunt adesea respinse pentru că ar face parte din sindromul „Nu în curtea mea" (NIMBY – Not in My Back Yard) și sunt folosite ca dovezi în plus ale înclinației omenirii spre egoism și miopie.

Dar aceste obiecții au fost neutralizate în întregime, în mai multe regiuni, printr-o planificare atentă. După cum spunea odată Preben Maegaard, fost președinte al Asociației Mondiale pentru Energie Eoliană, „când localnicii dețin parcurile eoliene și au o cotă din beneficii, ei le sprijină". Reacția nu va fi de tip „Nu în curtea mea", ci „Vă rugăm să le faceți pe terenul nostru".[22]

Acest lucru e cu atât mai valabil în perioadele nesfârșite de austeritate publică. „Viitorul e ceva irelevant în acest moment pentru unii oameni, deoarece ei supraviețuiesc în prezent", mi-a spus Dimitra Spatharidou, o activistă greacă în domeniul schimbărilor climatice, implicată în mișcarea mai largă anti-austeritate din această țară. „Este să înțelegi conceptul de durabilitate când oamenii se luptă pentru hrană și pentru a avea energie ca să-și încălzească casele". Din cauza acestor preocupări presante, misiunea ei „nu e să predice despre ce se va întâmpla când schimbările climatice vor lovi Grecia, ci despre ce se întâmplă acum și cum ne putem schimba economiile și societățile în bine, în ceva mult mai echitabil și mai corect".[23] Pentru Spatharidou, asta a însemnat să demonstreze că energia din surse regenerabile, aflată sub controlul comunității, poate fi mai ieftină decât alternativele mai poluante și poate fi chiar o sursă de venit, atunci când energia este reintrodusă în rețea. A însemnat, de asemenea, să se opună încercării guvernului de-a privatiza aprovizionarea cu apă a orașelor, insistând în schimb pe trecerea acesteia în proprietatea comunităților, o idee ce se bucură de un sprijin larg în Grecia. Cheia, spune ea, este să le oferi oamenilor ceea ce sistemul actual nu le oferă: instrumentele și puterea de a-și construi o viață mai bună.

Această relație între descentralizarea energiei și combaterea cu succes a schimbărilor climatice arată că planificarea de care e nevoie în acest moment diferă semnificativ față de variantele mai centralizate din trecut. În fond, există un motiv pentru care dreptei

i-a fost atât de ușor să denigreze întreprinderile de stat și planificarea națională: multe companii de stat au fost birocratice, greoaie și indiferente; planurile cincinale ticluite de guvernele socialiste de stat au fost, într-adevăr, făcute de sus în jos și abstracte, fără nicio legătură cu nevoile și experiențele locale, așa cum sunt și azi planurile făcute de Comitetul Central al Partidului Comunist din China.

Planificarea climatică de care avem nevoie este cu totul diferită. Planurile și politicile naționale au un rol clar și esențial – să stabilească obiective globale pentru emisii astfel încât fiecare țară să se încadreze în limitele pentru emisiile de dioxid de carbon și să introducă politici, cum ar fi prețurile fixe folosite în Germania, Ontario și în alte părți, care să facă accesibilă energia din surse regenerabile. Unele programe, cum ar fi rețelele naționale de energie și serviciile de transport feroviar eficiente, trebuie planificate, cel puțin în parte, la nivel național. Dar dacă e ca aceste tranziții să se producă atât de repede cât e necesar, atunci cel mai bun mod de-a fi acceptate pe scară largă este ca punerea efectivă în aplicare a multora dintre planuri să fie cât mai descentralizată cu putință. Comunitățile ar trebui să primească noi instrumente și posibilități de a crea metodele ce li se potrivesc cel mai bine – așa cum și cooperativele administrate de muncitori pot juca un rol imens în transformarea industrială. Ceea ce e valabil în cazul energiei și prelucrării poate fi valabil și în multe alte sectoare: sisteme de transport în comun care dau socoteală călătorilor, sisteme de distribuție a apei supravegheate de utilizatori, cartiere planificate democratic de către locuitorii lor și așa mai departe.

Mai important e că și agricultura – o sursă majoră de gaze cu efect de seră – poate deveni un sector extins de autonomie descentralizată și de reducere a sărăciei, precum și un instrument-cheie în reducerea emisiilor. În prezent, dezbaterea despre agricultură și schimbările climatice se concentrează în principal pe punerea în balanță a avantajelor și dezavantajelor agriculturii industriale față de agricultura locală și ecologică, una dintre tabere punând accent pe randamentele mai mari, cealaltă pe folosirea unor cantități mai mici de produse chimice și de multe ori (dar nu întotdeauna) pe traseele de aprovizionare mai scurte. La mijloc se situează „agroecologia", o practică mai puțin înțeleasă, în care micii agricultori folosesc metode durabile bazate pe o combinație de știință modernă și cunoștințe locale.

Bazându-se pe principiul că agricultura ar trebui să maximizeze diversitatea speciilor și să întărească sistemele naturale de protecție a solului și de combatere a dăunătorilor, agroecologia arată diferit în funcție de locul unde sunt puse în aplicare tehnicile ei holistice. Dar un reportaj National Geographic oferă o perspectivă de ansamblu utilă despre felul în care aceste principii se transpun în câteva contexte diferite: introducerea de „arbori și arbuști în culturi și pe terenurile de pășunat; instalații de irigare prin picurare cu alimentare solară, care duc apa direct la rădăcina plantelor; culturi intercalate, ceea ce presupune plantarea a două sau mai multe culturi, una în apropierea celeilalte, pentru a maximiza folosirea luminii, apei și substanțelor nutritive; și folosirea de îngrășăminte ecologice, adică de plante cu creștere rapidă, care previn eroziunea și înlocuiesc substanțele nutritive din sol".[24]

Aceste metode și multe altele mențin sănătatea solului producând, în același timp, alimente hrănitoare – mai mult decât o face agricultura industrială per unitate de suprafață – și limitează nevoia agricultorilor de-a cumpăra produse scumpe, cum ar fi pesticidele chimice, îngrășămintele și semințele brevetate. Dar mulți dintre fermierii care au folosit timp îndelungat aceste metode și-au dat seama că acestea au un triplu beneficiu din perspectiva climei: blochează dioxidul de carbon în sol, contribuie la

evitarea folosirii îngrășămintelor pe bază de combustibili fosili și adesea la folosirea de mai puțin combustibil pentru transportul la piață, pe lângă faptul că rezistă mai bine la fenomenele meteo extreme și la alte efecte ale schimbărilor climatice. Iar comunitățile care se pot hrăni singure sunt mult mai puțin vulnerabile la șocurile prețurilor din sistemul alimentar global. Acesta e motivul pentru care La Via Campesina, o rețea globală de mici fermieri cu 200 de milioane de membri, declară adesea: „Agroecologia este soluția pentru rezolvarea crizei climatice". Sau „micii fermieri răcesc planeta".[25]

În ultimii ani, o grupare de experți în alimentație cu funcții înalte a ajuns la concluzii asemănătoare. „Un segment important al comunității științifice recunoaște acum efectele pozitive ale agroecologiei asupra producției de alimente, a reducerii sărăciei și a atenuării schimbărilor climatice – și de așa ceva avem nevoie într-o lume cu resurse limitate", spune Olivier De Schutter, care a lucrat la ONU ca raportor special privind dreptul la hrană între 2008 și 2014.[26]

Așa cum resping sistemele energetice descentralizate pentru c-ar fi prea mici, susținătorii marilor companii din domeniul agricol susțin că agricultura ecologică locală pur și simplu nu poate hrăni o lume cu 7 miliarde de oameni și care e în creștere – dar aceste afirmații se bazează în general pe comparații între randamentele monoculturilor industriale, de multe ori modificate genetic, și cele ale monoculturilor organice. Agroecologia nu intră în discuție. Asta e o problemă, pentru că, așa cum observa De Schutter, „dovezile științifice de astăzi demonstrează că metodele agroecologice sunt mai eficiente decât îngrășămintele chimice în ceea ce privește stimularea producției de alimente în locurile unde locuiesc cei mai mulți flămânzi – în special în zone nefavorabile". El citează exemplul Republicii Malawi, unde trecerea recentă la agroecologie a dus la o dublare sau o triplare a randamentului culturilor de porumb în unele zone, și adaugă că, „până în prezent, proiectele agroecologice au înregistrat o creștere medie a producției agricole de 80% în 57 de țări în curs de dezvoltare și o creștere medie de 116% pentru toate proiectele din Africa. Proiecte recente realizate în 20 de țări africane au demonstrat o dublare a randamentului culturilor pe o perioadă de 3–10 ani".[27]

Toate acestea reprezintă exemple convingătoare împotriva ideii, frecvent exprimată de filantropi influenți, precum Bill Gates, că lumea în curs de dezvoltare, în special Africa, are nevoie de o „Nouă Revoluție Verde" – cu trimitere la eforturile filantropilor și ale guvernelor de la mijlocul secolului XX de-a introduce agricultura industrială în Asia și America Latină. „Se mai susține adesea, în special de către cei care ar dori s-o vadă relansată, că Revoluția Verde a salvat lumea de la foamete", mi-a spus sociologul Raj Patel, autorul cărții *Stuffed and Starved*. „Problema e că înfometarea continuă, chiar și cu Revoluția Verde – în special în India, unde revoluția a fost cea mai intensă. Foamea n-are legătură cu cantitatea de alimente existentă – ci cu posibilitatea de-a obține și de-a controla aceste alimente. La urma urmei, SUA are atâta mâncare că nici nu știe ce să facă cu ea, și totuși există 50 de milioane de oameni care nu au acces adecvat la hrană".[28]

Și el adaugă: „Tragedia e că există mii de experimente reușite, la nivel mondial, care dovedesc cum poate funcționa agricultura nepoluantă. Ce le caracterizează nu sunt îngrășămintele scumpe de la Yara și semințele de la Monsanto, ci cunoștințele dezvoltate și împărtășite de către țărani în mod liber și echitabil". Patel mai spune: „În cazurile cele mai fericite, agroecologia se combină cu «suveranitatea alimentară», cu controlul democratic al sistemului alimentar, astfel încât nu numai că se produce

mai multă hrană, ci ea este și distribuită în așa fel încât toată lumea să ajungă s-o mănânce".[29]

Revenind la miracolul german...

Avem acum câteva modele pe care le putem folosi și care demonstrează cum putem implementa cu o viteză remarcabilă soluții climatice descentralizate de anvergură, luptând, în același timp, împotriva sărăciei, foametei și șomajului. Dar e clar și că, oricât ar fi de eficiente, aceste instrumente și stimulente nu sunt suficiente pentru a reduce la timp emisiile. Și astfel ajungem la ceea ce, cu siguranță, *nu* a funcționat în cazul tranziției energetice din Germania.

În 2012 – când sectorul energiei din surse regenerabile a atins noi culmi – emisiile din Germania chiar au crescut față de anul precedent. Date preliminare sugerează că același lucru s-a întâmplat și în 2013. Emisiile din această țară sunt totuși cu 24% sub nivelul anului 1990, deci acești doi ani s-ar putea dovedi doar un fenomen temporar, dar faptul că dezvoltarea semnificativă a energiei din surse regenerabile nu e dublată de o scădere la fel de semnificativă a emisiilor de gaze cu efect de seră este un motiv serios de îngrijorare.[30] De asemenea, asta ne transmite un mesaj important despre limitele planurilor economice bazate exclusiv pe stimulente și mecanisme ale pieței.

Mulți au pus creșterea emisiilor pe seama deciziei Germaniei de-a elimina treptat energia nucleară, dar situația nu e nici pe de parte atât de simplă. Este adevărat că, în 2011, în urma dezastrului de la Fukushima, guvernul cancelarului Angela Merkel – sub presiunea intensă a puternicelor mișcări antinucleare din țară – a anunțat că va elimina treptat energia nucleară până în 2022 și a luat măsuri agresive pentru a începe acest proces. Dar, în același timp, guvernul n-a luat nicio măsură asemănătoare pentru eliminarea treptată a cărbunelui și chiar le-a permis companiilor extractoare de cărbune să exporte energie în alte țări. Deci, chiar dacă tot mai mulți germani au început să folosească energie din surse regenerabile, cantitatea de energie obținută pe bază cărbune a continuat să crească, înlocuind în parte energia nucleară, în parte gazul, fiind, în același timp, exportată. O mare parte din cărbunele din Germania este lignit, adesea numit și cărbune brun, un cărbune inferior cu emisii deosebit de mari.[31]

După cum am văzut deja, cele mai recente studii privind energia regenerabilă, în special cele realizate de echipa lui Mark Jacobson de la Stanford, arată că o tranziție globală la energie din surse regenerabile 100% – „eoliană, hidroenergie și solară" – este fezabilă deopotrivă din punct de vedere economic și tehnic „cel mai devreme din 2030". Asta înseamnă că reducerea emisiilor cu efect de seră conform unor ținte determinate științific nu înseamnă neapărat construirea unei rețele globale de noi centrale nucleare. Dimpotrivă, asta chiar ar putea încetini tranziția, deoarece energia regenerabilă este mai rapid și mai ieftin de pus în practică, factori esențiali având în vedere termenul foarte strâns. Mai mult, spune Jacobson, pe termen scurt, energia nucleară nu este „nepoluantă, indiferent ce spun apărătorii ei. Se vor consuma mari cantități de combustibili fosili pentru a extrage, a transporta și a îmbogăți uraniul și pentru a construi centrala nucleară. Și toată această energie poluantă va fi folosită între 10 și 19 ani, perioada de care e nevoie pentru a planifica și a construi o centrală nucleară. (Pentru o fermă eoliană e nevoie, de obicei, de doi până la cinci ani.)" El conchide că „dacă investim în energia nucleară în defavoarea adevăratei energii din surse regenerabile, putem pune pariu că ghețarii și calotele polare vor continua să se topească

în timp ce așteptăm și așteptăm venirea erei nucleare. Ceea ce ne garantează tuturor un viitor cu mai multe riscuri". Într-adevăr, instalațiile de energie regenerabile prezintă riscuri substanțial mai mici decât combustibilii fosili sau decât energia nucleară pentru cei care trăiesc și lucrează în preajma lor. Așa cum a observat cândva actorul de comedie Bill Maher: „Știi ce se urmează după ce morile de vânt se prăbușesc în mare? O pleoscăitură".* [32]

Acestea fiind spuse, în prezent circa 12% din energia mondială provine din energia nucleară, mare parte fiind produsă de reactoare vechi și uzate.[33] Din punct de vedere climatic, ar fi cu siguranță de preferat ca guvernele să se îndepărteze de sursele de energie cu risc crescut, cum sunt cele nucleare și combustibilii fosili, și să acorde întâietate reducerii folosirii combustibililor fosili, întrucât în următorul deceniu este esențial să oprim tendința actuală de încălzire cu 4–6°C. Asta ar însemna un moratoriu asupra noilor centrale nucleare, dezafectarea celor mai vechi și apoi eliminarea treptată și completă a energiei nucleare odată ce energiile din surse regenerabile vor înlocui într-o măsură considerabilă combustibilii fosili.

Și, totuși, trebuie să se știe că vigoarea mișcării antinucleare din Germania a fost cea care a creat condițiile pentru revoluția energiilor regenerabile (așa cum s-a întâmplat și în Danemarca, în anii 1980), încât s-ar fi putut să nu existe nicio tranziție energetică despre care să vorbim dacă n-ar fi existat dorința larg răspândită de-a renunța la energia nucleară din pricina numeroaselor riscuri ce-o însoțesc. Mai mult, numeroși experți germani în energie sunt convinși că viteza tranziției de până acum dovedește că e posibil să se elimine treptat și simultan atât combustibili nucleari, cât și cei fosili. Un raport din 2012 al Centrului Național German pentru Cercetare în Domeniul Spațiului Aerian, al Energiei și Transporturilor (DLR), de exemplu, a demonstrat că 67% din energia electrică din întreaga UE ar putea proveni din surse regenerabile până în 2030, putându-se ajunge la 96% până în 2050.[34] Dar, în mod evident, acest lucru va deveni realitate doar dacă vor fi aplicate politicile adecvate.

Pentru asta, guvernul german ar trebui să fie dispus să procedeze cu industria cărbunelui la fel cum a fost dispus să procedeze în cazul industriei nucleare: să introducă reglementări specifice, de sus în jos, pentru a o elimina. În schimb, din cauza marii influențe politice a lobby-ului cărbunelui din Germania, guvernul Merkel s-a bazat pe mecanismul de piață ineficient al comercializării emisiilor de dioxid de carbon, prin sistemul european de comercializare a emisiilor, pentru a încerca să pună o presiune negativă pe cărbune.[35] Când piața europeană a creditelor de carbon s-a prăbușit, iar prețul emisiilor de carbon a scăzut, această strategie s-a dovedit

* Sprijinul acordat energiei nucleare ca soluție la încălzirea globală se bazează în mare parte pe promisiunea unor tehnologii nucleare de „nouă generație", care variază de la reactoare eficiente răcite cu gaz în loc de apă, la modele de „reactoare rapide" care pot funcționa cu combustibil nuclear uzat sau care „produc" combustibil, nu doar îl consumă – sau chiar fuziune nucleară, în care nucleele atomice sunt alăturate (așa cum se întâmplă în cazul soarelui), nu divizate. Adepții acestor tehnologii inovatoare ne asigură că ele elimină multe dintre riscurile asociate în prezent cu energia nucleară, de la supraîncălzirea reactoarelor la depozitarea pe termen lung a deșeurilor sau la folosirea în scop militar a uraniului îmbogățit. Și poate chiar au capacitatea de a elimina unele dintre aceste riscuri. Dar, din moment ce aceste tehnologii sunt netestate, iar unele pot fi însoțite de riscuri și mai mari, sarcina demonstrării siguranței acestora le revine adepților, nu nouă, celorlalți. Asta cu atât mai mult cu cât am dovedit că sunt disponibile tehnologii nepoluante, regenerabile și modele democratice, participative pentru punerea lor în aplicare, care nu comportă astfel de riscuri.

dezastruoasă. Cărbunele era ieftin, nu existau penalizări serioase pentru arderea lui sau piedici pentru exportul energiei obținute din cărbune și, astfel, ani buni în care ar fi trebuit să se înregistreze succese în privința reducerii emisiilor au fost, de fapt, un eșec.

Tadzio Mueller, cercetător și climatolog din Berlin, mi-a expus problema astfel: „emisiile germane n-au crescut din cauză că energia nucleară este în declin. Au crescut pentru că nimeni nu le-a spus companiilor de energie germane să nu ardă cărbune și, atât timp cât acestea pot vinde profitabil energia electrică undeva, vor arde cărbune – chiar dacă cea mai mare parte din electricitatea consumată în Germania provine din surse regenerabile. Avem nevoie de reguli stricte împotriva extracției și a arderii cărbunelui. Punct."[36]

Este esențial ca guvernele să folosească stimulente creative astfel încât comunitățile din întreaga lume să aibă instrumentele necesare pentru a putea spune „da" energiei regenerabile. Dar ce ne arată experiența germană este că acest progres va fi pus în pericol dacă factorii de decizie nu sunt dispuși să spună, în același timp, „nu" industriei combustibililor fosili, mereu rapace.

Să ne amintim cum se spune „nu"

Chiar înainte să devină vizibile minele uriașe, când peisajul văzut de pe geam era format din mlaștini de un verde strălucitor și păduri boreale luxuriante, le-am simțit – ca și cum aș fi avut un nod în gât. Apoi, după ce-am urcat și-am trecut de un mic deal, le-am văzut: celebrele nisipuri bituminoase din Alberta, un deșert gri, uscat, care se întindea cât vedeau cu ochii. Munți de deșeuri atât de mari, încât muncitorii glumesc cum că au propriile lor sisteme climatice. Iazuri de decantare atât de mari, că se văd din spațiu. Cel de-al doilea cel mai mare baraj din lume, construit să rețină apa toxică. Pământul, jupuit de viu.

Literatura *science fiction* e plină de fantezii despre terraformare* – oameni care călătoresc pe planete lipsite de viață unde proiectează habitate asemănătoare cu cele de pe Pământ. Nisipurile bituminoase canadiene sunt opusul: terradeformare. Să iei un ecosistem locuibil, plin de viață și să-l transformi într-un peisaj selenar în care aproape nimic nu poate trăi. Iar dacă acest proces continuă, ar putea afecta o zonă cam de mărimea Angliei. Totul pentru a avea acces la o formă semisolidă de petrol „neconvențional", numită bitum, a cărei extracție e atât de dificilă și consumă atâta energie, încât în cadrul procesului se emit de circa trei-patru ori mai multe gaze cu efect de seră decât în cazul extracției petrolului convențional.[37]

În iunie 2011, am fost unul dintre cosemnatarii unei scrisori întocmite de autorul și activistul climatologic Bill McKibben, care le cerea oamenilor să vină la Washington, DC, „în cele mai fierbinți și umede săptămâni de vară" ca să fie arestați pentru că protestează împotriva propunerii de construcție a oleoductului Keystone XL. Uimitor, peste 1.200 de persoane s-au conformat și au transformat evenimentul în cel mai mare act de nesupunere civilă din istoria nord-americană a mișcării împotriva schimbărilor climatice.[38]

Timp de mai bine de un an, o coaliție formată din fermieri și indigeni care locuiau de-a lungul traseului propus pentru oleoduct au dus o campanie înverșunată împotriva

* Proces de modificare deliberată a atmosferei, temperaturii, topografiei de suprafață sau ecologiei unei planete sau luni pentru a o face locuibilă. (*n.t.*)

proiectului. Dar acțiunea de la Washington a făcut cunoscută campania la nivel național și a transformat-o în scânteia care a dus la renașterea mișcării împotriva schimbărilor climatice din SUA.

Datele științifice referitoare la Keystone XL erau foarte clare. Conducta urma să transporte petrol de la nisipurile bituminoase din Alberta, iar James Hansen, care pe atunci încă lucra la NASA, declarase recent că dacă tot bitumul prins în nisipurile bituminoase era dezgropat și ars, ar fi fost „un dezastru pentru climă".[39] Dar era vorba și de o strategie politică: spre deosebire de multe alte politici climatice importante, care fie trebuiau să fie aprobate de Congres, fie erau create la nivel de stat, decizia de aprobare a construcției conductei Keystone XL depindea de Departamentul de Stat și, în cele din urmă, chiar de președinte, dacă acesta hotăra că proiectul este de „interes național". Obama trebuia să-și dea sau nu acordul personal, și noi am considerat că era important să obținem un răspuns, indiferent care ar fi fost acela.

Dacă răspunsul ar fi fost negativ, ar fi reprezentat o victorie foarte necesară pe care să ne bizuim într-un moment în care mișcarea împotriva schimbărilor climatice din SUA, afectată de eșecul trecerii prin Congres a unor legi privind energia, avea mare nevoie de vești bune. Dacă ar fi răspuns da, ei bine, și asta ar fi spus multe. Activiștii ecologiști, dintre care aproape toți puseseră umărul la alegerea lui Obama, ar fi trebuit să renunțe în cele din urmă la speranțele pe care și le puseseră în tânărul senator care proclamase că alegerea sa va rămâne în istorie ca „momentul în care creșterea nivelului oceanelor a început să încetinească și planeta a început să se vindece".[40] Pierderea speranței în el ar fi fost o deziluzie pentru mulți, dar cel puțin am fi putut să ne regândim tacticile în consecință. Se părea că nu aveam să așteptăm mult pentru un verdict: președintele urma să ia o decizie la începutul lunii septembrie, motiv pentru care nesupunerea civică a fost programată la sfârșitul lunii august.

Nu ne-am fi gândit niciodată în timpul acelor ședințe de strategie de la organizația ecologistă 350.org, înființată de McKibben, din a cărei conducere fac și eu parte, că trei ani mai târziu încă vom aștepta răspunsul președintelui. Trei ani în care Obama a bătut apa în piuă și a amânat, în timp ce administrația sa a solicitat mai multe rapoarte de mediu. Apoi rapoarte despre acele rapoarte și așa mai departe.[41] Mulți și-au frământat creierii încercând să interpreteze mesajele contradictorii ale președintelui cu privire la Keystone XL – uneori părea să trimită un mesaj clar cum că are de gând să-și dea acordul, ca atunci când a aranjat o ședință foto în fața unei grămezi de conducte metalice care așteptau să fie montate; alteori părea să sugereze că înclină spre respingerea proiectului, ca atunci când a declarat, într-unul dintre discursurile sale mai înflăcărate despre schimbările climatice, că oleoductul Keystone va fi aprobat „numai dacă acest proiect nu agravează substanțial problema poluării cu dioxid de carbon".[42]

Dar, indiferent de ce decizie va lua în cele din urmă (și nu putem decât să sperăm că vom afla răspunsul până în momentul în care veți citi aceste rânduri), saga amânării a clarificat măcar un lucru. La fel ca Angelei Merkel, și lui Obama îi este al naibii de greu să spună „nu" industriei combustibililor fosili. Iar asta e o problemă foarte mare, deoarece pentru a reduce emisiile atât de rapid și de substanțial pe cât e necesar, trebuie să lăsăm zăcămintele extrem de profitabile de combustibili fosili în sol – niște resurse pe care companiile sunt foarte hotărâte să le extragă.

Asta înseamnă că guvernele noastre vor trebui să înceapă limitarea drastică a acestei industrii – să spună „nu" conductelor asociate cu extracția masivă, să restricționeze

cantitatea de dioxid de carbon pe care firmele o pot emite, să interzică crearea de noi centrale electrice pe bază de cărbune, să lichideze proiectele de extracție, precum cele de la nisipurile bituminoase din Alberta, care folosesc energie poluantă, și să spună „nu" solicitărilor de-a deschide noi fronturi de lucru (cum ar fi cel vizând petrolul de sub gheața arctică ce se topește).

* * *

În anii 1960 și 1970, când în SUA și în alte țări industriale importante au fost aprobate o serie de legi de mediu, respingerea industriilor poluatoare era acceptată, deși nu ușor, ca parte a acțiunii guvernelor de restabilire a echilibrului. Lucrurile pur și simplu nu mai stau așa, după cum o sugerează protestele indignate ale republicanilor și ale multor democrați la simpla sugestie că Obama ar putea respinge Keystone XL, un proiect de infrastructură moderat ca mărime, care, după cum recunoștea chiar președintele, urma să creeze atât de puține locuri de muncă pe termen lung, încât ar fi reprezentat „un fleac în raport cu nevoia".[43] Având în vedere cât de chinuitor de dificilă s-a dovedit acea decizie de reglementare, n-ar trebui să ne surprindă defel că limitările mai extinse, mai severe cu privire la cantitatea de combustibili extrasă și la emisii au fost până acum extrem de vagi.

Mult-lăudata decizie a lui Obama din iunie 2014 prin care se solicita reducerea emisiilor provenite de la centralele electrice a fost cu siguranță un pas în direcția bună, dar măsurile au fost totuși mult prea timide pentru a menține SUA în limitele convenite de creștere a temperaturii. Așa cum observa Mark Hertsgaard, autor și observator cu experiență al schimbărilor climatice, „președintele Obama înțelege sigur presiunea crizei climatice și a luat măsuri importante pentru a o rezolva. Dar soarta a făcut ca el să fie la putere într-un moment când intențiile bune și pașii importanți nu mai sunt de ajuns... Poate că asta pune o povară nedreaptă pe umerii președintelui Obama. Dar științei nu-i pasă de dreptate, iar liderii moștenesc istoria pe care o moștenesc". Și totuși, așa cum recunoaște și Hertsgaard, genul de politici care ar fi mulțumitoare din punct de vedere științific, „par absurde pentru status quoul politic și economic".[44]

Această stare de lucruri este, desigur, o altă moștenire a contrarevoluției pieței libere. În aproape fiecare țară, clasa politică acceptă premisa că nu e treaba guvernului să le spună marilor corporații ce pot și ce nu pot să facă, chiar și atunci când miza este, în mod evident, sănătatea publică și bunăstarea – însăși habitabilitatea căminului în care locuim cu toții. Etosul director al reglementărilor blânde, și, mai adesea, al deregulamentării active, și-a spus din plin cuvântul în toate sectoarele, mai ales în cel financiar. El a blocat, de asemenea, la fiecare pas reacțiile de bun-simț față de criza climatică – uneori explicit, când reglementările care nu permit extragerea cărbunelui din sol sunt respinse categoric, dar mai ales implicit, când aceste tipuri de reglementări nici măcar nu sunt propuse și sunt preferate așa-zisele soluții de piață în domenii în care acestea sunt total nepotrivite.

Este adevărat că piața se pricepe de minune să genereze inovații tehnologice și, dacă sunt lăsate în pace, departamentele de cercetare și dezvoltare vor continua să vină cu modalități noi și impresionante de-a face panourile solare și aparatele electrice mai eficiente. Dar, în același timp, forțele pieței vor propune modalități noi și inovatoare de scoatere a combustibililor fosili inaccesibili de pe fundul oceanelor și din șisturi

dure – iar aceste inovații poluante vor face ca acelea ecologice să fie, în esență, irelevante din perspectiva schimbărilor climatice.

În cadrul conferinței Heartland, Patrick Michaels de la Cato a adus fără să vrea acest argument când a susținut că, deși crede că schimbările climatice sunt reale, adevărata soluție e să nu facem nimic și să așteptăm ca o minune tehnologică să coboare din ceruri. „Să nu facem nimic *înseamnă*, de fapt, să facem ceva", a proclamat el, asigurând publicul că „tehnologiile viitorului" ne vor salva. Dovada? „Trei cuvinte: gazele de șist... Asta se întâmplă dacă le permiți oamenilor să-și folosească intelectul, dar și curiozitatea și voința pentru a produce noi surse de energie". Și, bineînțeles, cei prezenți la conferința Heartland au ovaționat sincer descoperirea revoluționară pe care o reprezintă fracturarea hidraulică (numită și *fracking*) combinată cu forajul orizontal, tehnologia care i-a permis în cele din urmă industriei de combustibili fosili să ne toace mărunt.[45]

Dar tocmai aceste metode „neconvenționale" de extracție a combustibililor fosili sunt cel mai puternic argument pentru o reglementare viguroasă. Pentru că una dintre cele mai mari neînțelegeri din dezbaterea pe tema schimbărilor climatice este aceea că societatea noastră ar refuza să se schimbe, protejând o stare de lucruri numită „business-as-usual". Adevărul e că nu există niciun „business-as-usual". Sectorul energetic se schimbă substanțial mereu – dar marea majoritate a acestor modificări ne duc exact în direcția greșită, spre surse energetice cu emisii chiar mai mari decât cele ale versiunilor convenționale, care duc la încălzirea planetei.

Să luăm metoda fracturării. Reputația gazelor naturale ca alternativă nepoluantă la cărbune și petrol se bazează pe măsurători ale emisiilor provenite din extragerea gazelor prin metode convenționale de foraj. Dar, în aprilie 2011, un nou studiu realizat de importanți oameni de știință de la Universitatea Cornell au arătat că, atunci când gazul este extras prin metoda fracturării, nivelul emisiilor se modifică în mod substanțial.[46]

Studiul a constatat că emisiile de metan produse de extracția prin metoda fracturării a gazele naturale sunt cu cel puțin 30% mai mari decât emisiile rezultate din extracția convențională a gazelor. Asta pentru că procesul de fracturare provoacă scurgeri – există scurgeri de metan în fiecare etapă de producție, prelucrare, depozitare și distribuție. Iar metanul este un gaz cu efect de seră extrem de periculos, de treizeci și patru de ori mai eficient în captarea căldurii decât dioxidul de carbon, potrivit celor mai recente estimări ale Grupului Interguvernamental Privind Schimbările Climatice. Potrivit studiului Universității Cornell, asta înseamnă că gazele obținute prin fracturare au un efect de seră mai mare decât petrolul și e posibil să aibă un impact asupra încălzirii egal cu cel al cărbunelui atunci când cele două surse de energie sunt supuse unei analize pe termen lung.[47]

Mai mult, Robert Howarth, bio-geo-chimist la Cornell, autorul principal al studiului, arată că metanul captează căldura și mai eficient în primii zece-cincisprezece ani după ce este eliberat – ba are un potențial de încălzire de *optzeci și șase de ori* mai mare decât cel al dioxidului de carbon. Având în vedere că am ajuns în „deceniul zero", asta contează enorm. „În acest scurt interval de timp riscăm să intrăm într-o perioadă de încălzire foarte rapidă", explică Howarth, mai ales pentru că terminalele de gaz natural lichefiat destinat exportului care sunt proiectate sau construite în prezent în Australia, Canada și Statele Unite nu sunt construite să funcționeze doar în următorul deceniu, ci mai degrabă în următoarea jumătate de secol. Deci, ca s-o spunem pe șleau,

în perioada critică în care ar trebui să căutăm modalități de-a reduce rapid emisiile, boomul gazului la nivel mondial e pe cale să ducă la crearea unei rețele de cuptoare atmosferice foarte puternice.[48]

Studiul Universității Cornell a fost prima cercetare supusă evaluării inter pares privind efectul de seră produs de gazele de șist, inclusiv din emisiile de metan, iar principalul său autor a recunoscut primul că datele obținute au fost insuficiente (în mare parte din cauza lipsei de transparență a industriei). Totuși, studiul a fost o bombă, și, deși rămâne controversat, noi cercetări confirmă că rata de scurgere a metanului în procesul de fracturare este mare.* [49]

Industria gazelor nu e singura care apelează la metode mai poluante, mai riscante. La fel ca Germania, și Republica Cehă și Polonia se bazează tot mai mult și își măresc producția de lignit super-poluant.[50] Iar marile companii petroliere dau năvală spre diferite zăcăminte de nisipuri bituminoase, mai ales în Alberta, toate având o amprentă de carbon semnificativ mai mare decât convenționalul petrol. De asemenea, ele pătrund cu forajele marine în ape tot mai adânci și mai reci, ceea ce presupune nu doar riscul unor scurgeri și mai catastrofale, cum a fost accidentul petrecut pe platforma petrolieră Deepwater Horizon a companiei BP, ci și al unor scurgeri care sunt pur și simplu imposibil de curățat. Din ce în ce mai mult, aceste metode de extracție extreme – folosirea explozibililor pentru extracția petrolului și gazelor din rocă, folosirea aburului pentru extracția petrolului din nisipurile bituminoase – sunt utilizate concomitent, ca atunci când gazul natural obținut prin fracturare e infiltrat ca să supraîncălzească apa care topește bitumul din nisipurile bituminoase, ca să invocăm doar un exemplu din spirala energetică letală. Cu alte cuvinte, ceea ce industria numește inovație seamănă mai mult cu ultimele convulsii sinucigașe ale dependenței. Aruncăm în aer pământul de sub picioarele noastre, pompăm toxine în apă, distrugem munții, tăiem pădurile boreale, punem în pericol adâncul oceanului și ne străduim să exploatăm calota arctică ce se topește – totul pentru a ajunge la ultimele picături și la ultimele bucăți de rocă. Da, tehnologia foarte avansată face posibile toate acestea, dar asta nu e inovare, e nebunie.

Faptul că companiilor de combustibili fosili li s-a permis să se implice în extracția neconvențională de combustibili fosili în ultimul deceniu n-a fost ceva inevitabil, ci mai degrabă rezultatul unor decizii de reglementare foarte bine gândite – deciziile de a le acorda acestor companii permisiunea să exploateze nisipuri bituminoase și mine de cărbune noi și uriașe; de a permite fracturarea gazelor naturale în zone întinse din Statele Unite, practic, fără nicio reglementare și supraveghere; de a permite forajul marin și de a ridica moratoriul existent asupra a noi sectoare de ape teritoriale. Aceste decizii diverse reprezintă un procent important din factorii care contribuie la încălzirea

* Există o mare confuzie legată de beneficiile climatice ale gazelor naturale, deoarece acestui combustibil îi este atribuită scăderea cu 12% a emisiilor de dioxid de carbon din SUA în 2007. Dar această veste bună nu spune nimic despre faptul că emisiile de metan au crescut în ultimul deceniu sau că emisiile „fugitive" de metan din SUA sunt foarte prost contabilizate. Mai mult decât atât, numeroși experți și autori de simulări avertizează că beneficiile climatice ale exploatării gazelor de șist vor continua să fie subminate nu doar de emisiile mari de metan, ci și de tendința de înlocuire a energiei eoliene și solare cu gaze naturale ieftine. În mod similar, de vreme ce cărbunele este înlocuit în SUA de gazele naturale, companiile de cărbune pur și simplu își exportă produsul poluant, ceea ce, conform unei analize realizate de CO_2 Scorecard Group, a anulat scăderea emisiei de gaze naturale începând cu 2007.

dezastruoasă a planetei. Aceste decizii, la rândul lor, sunt produsul unui lobby intens al industriei de combustibili fosili, motivată de cel mai puternic motor: dorința de supraviețuire.

De regulă, proces industrial al extragerii și rafinării energiei neconvenționale e mult mai scump și mai complicat decât în cazul combustibililor convenționali. Astfel, de exemplu, Imperial Oil (din care Exxon deține o cotă majoritară) a cheltuit aproximativ 13 miliarde de dolari pentru a deschide întinsa mină de suprafață Kearl de la nisipurile bituminoase din Alberta. Având două sute de kilometri pătrați, va fi una dintre cele mai mari mine de suprafață din Canada, de peste trei ori mai mare decât Manhattanul. Și asta e doar o parte din noul proiect: Conference Board of Canada estimează că, până în 2035, vor fi investiți 364 de miliarde de dolari.[51]

Între timp, în Brazilia, se așteaptă ca BG Group din Marea Britanie să facă o investiție de 30 de miliarde dolari în următorul deceniu, care vizează, în mare parte proiecte la ultra-adâncime, în care petrolul este extras de la circa trei mii de metri. Dar premiul pentru folosirea combustibililor fosili merge cu siguranță la Chevron, care cheltuiește o sumă estimată la 54 de miliarde de dolari pentru un proiect în Insula Barrow, o „Rezervație naturală de clasa A" din largul coastei de nord-vest a Australiei. Proiectul va elibera atât de mult gaz natural din pământ, încât a fost botezat, pe drept cuvânt, Gorgona, după numele sinistrului monstru din mitologia greacă, cel care avea șerpi în loc de păr. Unul dintre partenerii Chevron în acest proiect este compania Shell, care va cheltui, se pare, încă 10–12 miliarde de dolari în vederea creării celei mai mari platforme plutitoare construite vreodată (mai mare decât suprafața a patru terenuri de fotbal) pentru a extrage gaze naturale dintr-un alt loc de pe coasta de nord-vest a Australiei.[52]

Aceste investiții nu vor fi recuperate decât dacă firmele care le-au făcut reușesc să extragă vreme de decenii, deoarece cheltuielile făcute la început sunt amortizate în timpul duratei proiectelor. Se așteaptă ca proiectul din Australia al companiei Chevron să continue să producă gaze naturale vreme de cel puțin treizeci de ani, iar monstruozitatea plutitoare a celor de la Shell e proiectată să funcționeze în acel loc o perioadă care poate ajunge la douăzeci și cinci de ani. Mina de la Alberta a celor de la Exxon e proiectă să funcționeze timp de patruzeci de ani, la fel ca enormul proiect Sunrise al BP/Husky Energy, care folosește tot nisipuri bituminoase. Aceasta e doar o mostră de mega-investiții care se fac în întreaga lume în goana frenetică după petrol, gaze naturale și cărbune greu de extras. Intervalele lungi de timp aferente tuturor acestor proiecte ne transmit un mesaj important despre ipotezele după care funcționează industria combustibililor fosili: se mizează pe faptul că guvernele nu vor trata cu seriozitate reducerea emisiilor în viitor, pe o perioadă cuprinsă între douăzeci și cinci și patruzeci de ani. Și totuși, experții în probleme climatice ne spun că, dacă vrem să menținem încălzirea sub 2°C, economiile țărilor dezvoltate trebuie să demareze tranziția energetică până la sfârșitul acestui deceniu și să elimine aproape complet combustibilii fosili până în 2050.[53]

În cazul în care companiile s-au înșelat și noi vom decide să lăsăm combustibilii fosili în sol, aceste proiecte uriașe vor deveni ceea ce numim „active irecuperabile" – investiții care își pierd valoarea estimată ca rezultat, de exemplu, al schimbărilor dramatice ale politicilor de mediu. Atunci când o companie are numeroase active irecuperabile scumpe, piața de capital observă și reacționează prin scăderea prețului acțiunilor companiei care a făcut aceste pariuri proaste.

Această problemă nu se rezumă la câteva proiecte specifice și face parte din modul în care piața atribuie valoare companiilor implicate în extragerea resurselor finite ale Pământului. Pentru ca valoarea acestor companii să rămână stabilă sau să crească, companiile de petrol și gaze trebuie să fie întotdeauna în măsură să le demonstreze acționarilor că vor avea zăcăminte noi de exploatat după ce le epuizează pe cele aflate în producție în prezent. Acest proces e crucial atât pentru întreprinderile din industria extractivă, cât și pentru o companie care vinde mașini sau haine și care trebuie să le arate acționarilor că au precomenzi pentru producția viitoare. În cel mai rău caz, se presupune că o companie energetică trebuie să aibă la fel de mult petrol și gaze în zăcămintele sale dovedite cât în producția curentă, ceea ce ar însemna o „rată de înlocuire a rezervelor" de 100%. Așa cum explică popularul site Investopedia, „rata de înlocuire a rezervelor unei companii trebuie să fie de cel puțin 100% pentru ca acea companie să continue să funcționeze vreme îndelungată; în caz contrar, ea va rămâne, în cele din urmă, fără petrol".[54]

Acesta e motivul pentru care investitorii au tendința să se alarmeze destul de tare când rata scade sub acest nivel. De exemplu, în 2009, în aceeași zi în care Shell a anunțat că, pentru anul anterior, rata de înlocuire a rezervelor a scăzut amenințător spre 95%, compania s-a străduit să reasigure piața că n-are probleme. Și a făcut asta, în mod grăitor, declarând că nu va mai face noi investiții în energie eoliană și solară. În același timp, a pariat pe o strategie de-a adăuga noi zăcăminte de gaze de șist (accesibile numai prin metoda fracturării), petrol aflat la mare adâncime și nisipuri bituminoase. Una peste alta, Shell a reușit în acel an să adauge echivalentul unei cantități record de 3,4 miliarde de barili de petrol în noi zăcăminte dovedite – de trei ori producția din 2009 a companiei sau o rată de înlocuire a rezervelor de 288%. Prețul acțiunilor a crescut în consecință.[55]

Pentru o mare companie de combustibili fosili, păstrarea ratei de înlocuire a rezervelor e un imperativ economic; în caz contrar, viitorul companiei e incert. Compania trebuie să se miște doar pentru a rămâne pe loc. Acest imperativ structural e cel care determină industria să recurgă la cele mai poluante forme de energie; pur și simplu nu mai există suficiente zăcăminte convenționale pentru păstrarea ratei de înlocuire. Potrivit raportului anual World Energy Outlook al Agenției Internaționale a Energiei, producția mondială de petrol convențional provenit din „zăcămintele existente" va scădea de la 68 milioane de barili pe zi în 2012 la 27 de milioane în 2035.[56]

Asta înseamnă că o companie petrolieră care urmărește să-și asigure acționarii că are un plan legat de ce va face când, să zicem, petrolul din Golful Prudhoe din Alaska se va termina, va fi nevoită să exploreze soluții cu un mai mare de risc, mai poluante. De exemplu, e grăitor faptul că *peste jumătate* din zăcămintele Exxon adăugate în 2011 provin dintr-un singur proiect petrolier: uriașa mină Kearl care se construiește în prezent la nisipurile bituminoase din Alberta.[57] Acest imperativ înseamnă și că, atâta timp cât acest model de afaceri va funcționa, niciun litoral sau strat acvifer nu va fi în siguranță. Fiecare victorie împotriva companiilor de combustibili fosili, indiferent cât de greu câștigată, va fi una temporară, gată să fie acoperită de strigăte de genul: „Forează, scumpete, forează". Nu se vor potoli nici când ne vom putea plimba peste Golful Mexic pe platforme petroliere sau când Marea Barieră de Corali din Australia va fi o parcare pentru navele care transportă cărbune sau când calota glaciară din Groenlanda, pe cale să se topească, va deveni neagră în urma vreunei scurgeri pe care nu vom avea habar cum s-o curățăm. Motivul e că aceste companii vor avea mereu

nevoie de tot mai multe zăcăminte pentru a-și completa rată de înlocuire a rezervelor, an după an.

Din perspectiva companiilor de combustibili fosili, căutarea acestor zăcăminte de cărbune cu risc ridicat nu e o chestiune de alegere – e responsabilitatea fiduciară în fața acționarilor, care insistă să câștige anul viitor aceleași mega-profituri ca anul acesta și anul trecut. Iar această responsabilitate fiduciară ne garantează că planeta va fi, practic, prăjită.

Nu este o hiperbolă. În 2011, un *think tank* din Londra, numit Carbon Tracker Initiative, a realizat un studiu revoluționar care a făcut suma zăcămintelor revendicate de către toate companiile de combustibili fosili, private și de stat. S-a constatat că petrolul, gazul și cărbunele revendicate deja de acești jucători – zăcăminte pe care le dețineau și care produceau deja bani pentru acționari – reprezentau 2.795 gigatone de dioxid de carbon (o gigatonă are 1 miliard de tone). Asta e o mare problemă, pentru că știm aproximativ cât dioxid de carbon poate fi emis până în 2050 dacă e să mai avem o șansă reală (de circa 80%) de a menține încălzirea sub 2°C. Potrivit unui studiu extrem de credibil, e vorba de 565 de gigatone de dioxid de carbon între 2011 și 2049. Și, așa cum subliniază Bill McKibben, „trebuie observat că 2.795 înseamnă de cinci ori 565. Nici măcar nu e o valoare apropiată". El adaugă: „aceste cifre ne spun un lucru destul de simplu. Această industrie a anunțat, în rapoartele către SEC* și în promisiunile făcute acționarilor, că e hotărâtă să ardă de cinci ori mai mult combustibil fosil decât poate să absoarbă atmosfera planetei".[58]

Aceste cifre ne mai spun că ceea ce trebuie să facem ca să evităm catastrofa – să ne oprim din forat – este tocmai ceea ce aceste companii nu pot accepta fără să-și semneze propria condamnare la moarte. Ele ne spun că abordarea serioasă a schimbărilor climatice, adică reducerea radicală a emisiilor, pur și simplu nu e compatibilă cu existența uneia dintre cele mai profitabile industrii din lume.

Iar sumele de bani aflate în joc sunt imense. Cantitatea totală de carbon din zăcăminte reprezintă aproximativ 27 de mii de miliarde de dolari – de zece ori mai mult decât PIB-ul anual al Marii Britanii. Dacă am vrea cu adevărat să menținem încălzirea sub 2 grade, aproximativ 80% din această cantitate ar deveni active inutile, irecuperabile. Având în vedere aceste mize, nu e un secret de ce companiile de combustibili fosili se luptă cu înverșunare să blocheze orice act legislativ care ne-ar pune pe calea cea bună în ceea ce privește emisiile și de ce unele finanțează direct mișcarea contestatarilor schimbărilor climatice.[59]

Nu e de neglijat nici faptul că aceste companii sunt atât de profitabile, încât au bani nu doar să ardă combustibili, ci și să mituiască – mai ales când mita e legală. În 2013, numai în Statele Unite, industria petrolului și gazelor a cheltuit doar cu puțin sub 400.000 de dolari *pe zi* ca să facă lobby pe lângă oficialii din Congres și din guvern, iar industria a oferit ca sprijin suma-record de 73 de milioane de dolari pentru campania electorală și ca donații politice la alegerile din 2012, o creștere de 87% față de alegerile din 2008.[60]

În Canada, companiile nu sunt obligate să dezvăluie câți bani cheltuiesc pe lobby, dar este public numărul dăților când acestea comunică cu funcționarii publici. Într-un

* Comisia de Valori Mobiliare și Burse din SUA (SEC) este o agenție a guvernului federal al SUA, responsabilă, în principal, cu punerea în aplicare a legilor federale cu privire la valorile mobiliare, cu propunerea de reguli în domeniu și cu controlul industriei de valori mobiliare. (*n.t.*)

raport din 2012 s-a constatat că o singură organizație din acest domeniu – Asociația Canadiană a Producătorilor din Domeniul Petrolier – a discutat cu oficiali ai guvernului federal de 536 de ori între 2008 și 2012, în timp ce TransCanada, compania din spatele conductei Keystone XL, a avut 279 de discuții. Climate Action Network, pe de altă parte, cea mai mare coaliție din țară preocupată de reducerea emisiilor, a avut doar șase intervenții în aceeași perioadă. În Marea Britanie, industria energetică s-a întâlnit cu Departamentul Energiei și Schimbărilor Climatice de circa unsprezece ori mai des decât grupurile ecologice în timpul primului an de mandat al lui David Cameron ca prim-ministru. De fapt, a devenit din ce în ce mai greu să-ți dai seama unde începe industria petrolului și gazelor și unde începe guvernul britanic. După cum scria *The Guardian* în 2011, „Cel puțin 50 de angajați ai unor companii precum EDF Energy, npower și Centrica au fost plasați în guvern pentru a lucra pe probleme de energie în ultimii patru ani... Personalul e oferit cu titlu gratuit și muncește în cadrul departamentelor pe perioade de până la doi ani".[61]

Toți acești bani și accesul la informație înseamnă că, de fiecare dată când criza climatică declanșează în noi, pe bună dreptate, instinctul colectiv de autoconservare, puterea financiară incredibilă a industriei combustibililor fosili – propulsată de propriul instinct de auto-conservare, mai prompt – se pune stavilă. Ecologiștii vorbesc adesea despre omenirea contemporană în termenii proverbialei broaște din oala cu apă clocotită, prea obișnuită cu creșterile treptate de temperatură ca să se salveze sărind din oală. Dar adevărul e că omenirea a încercat să sară de câteva ori. La Rio, în 1992. La Kyoto, în 1997. În 2006 și 2007, când a apărut din nou preocuparea la nivel mondial din nou după apariția filmului *An Inconvenient Truth* și odată cu acordarea Premiul Nobel pentru Pace lui Al Gore și Grupului Interguvernamental privind Schimbările Climatice. În 2009, odată cu pregătirile pentru summitul privind schimbările climatice al Organizației Națiunilor Unite de la Copenhaga. Problema e că banii care pervertesc procesul politic acționează ca un fel de capac care interceptează instinctul de conservare și ne ține închiși în oală.

Influența exercitată de lobby-ul din domeniul combustibililor fosili explică în mare măsură de ce acest sector e atât de puțin îngrijorat de angajamentele neobligatorii luate de politicieni la summitul ONU privind schimbările climatice, de a păstra creșterea temperaturii sub 2°C. Într-adevăr, în ziua încheierii summitului de la Copenhaga – când ținta a fost făcută publică – prețurile acțiunilor unora dintre cele mai mari companii de combustibili fosili nu s-au modificat mai deloc.[62]

În mod evident, investitorii inteligenți și-au dat seama că promisiunile făcute de guverne la forum nu reprezentau un motiv de îngrijorare – că acestea nu erau nici pe departe la fel de importante ca acțiunile întreprinse de puternicele departamente energetice naționale care eliberează permisele pentru minerit și foraj. Într-adevăr, în martie 2014, ExxonMobil a confirmat acest lucru atunci când compania a fost supusă la presiuni din partea acționarilor activiști pentru a reacționa la informațiile potrivit cărora o mare parte din zăcămintele sale urmau să devină active irecuperabile dacă guvernele și-ar fi ținut promisiunea de a menține încălzirea sub 2°C prin adoptarea unei legislații de mediu agresive. Compania a explicat c-a ajuns la concluzia că era „foarte puțin probabil" să fie implementate politici climatice restrictive și că „pe baza acestei analize, suntem încrezători că niciunul dintre zăcămintele noastre de hidrocarburi nu este sau nu va deveni «irecuperabil»".[63]

Cei care lucrează la guvern înțeleg foarte bine aceste dinamici. John Ashton, care a fost reprezentant special pentru schimbările climatice pentru trei guverne succesive din Marea Britanie între 2006 și 2012, mi-a spus că le-a atras atenția în repetate rânduri colegilor săi care elaborau politicile energetice că abordarea pe care o aveau față de dezvoltarea sectorului combustibililor fosili venea în contradicție cu afirmația guvernului cum c-ar „duce o politică climatică de menținere a încălzirii sub 2°C". Dar când a făcut-o, aceștia „pur și simplu mi-au ignorat eforturile și și-au văzut de treabă – de parcă aș fi vorbit greaca veche". Această situație l-a determinat pe Ashton să tragă concluzia că: „În guvern este de obicei ușor să rectifici o ușoară diferență între două politici, dar e aproape imposibil să rezolvi o contradicție totală. Dacă există o contradicție, forțele partidului de guvernământ pornesc cu un avantaj enorm".[64]

Această dinamică se va modifica doar atunci când puterea (și bogăția) industriei combustibililor fosili va fi serios erodată. Lucru foarte greu de realizat: ce e convenabil în cazul comercializării resurselor naturale pe baza cărora au fost construite economii întregi – și în faptul că până în prezent s-a reușit blocarea politicilor care să ofere alternative reale – este că majoritatea oamenilor vor fi nevoiți să-ți cumpere produsele, fie că le place de tine sau nu. De vreme ce aceste companii vor continua să fie bogate în viitorul apropiat, singura șansă de spargere a blocajului politic e limitarea radicală a capacității lor de a-și cheltui profiturile cumpărând și intimidând politicieni.

Vestea bună pentru mișcarea împotriva schimbărilor climatice e că mai sunt o mulțime de sectoare care, la rândul lor, sunt foarte interesate de reducerea influenței banilor în politică, în special în SUA, țara care a reprezentat cel mai mare obstacol în calea progresului din domeniul climatic. La urma urmei, combaterea schimbărilor climatice n-a avut succes în Capitol Hill din aceleași motive pentru care reforma serioasă a sectorului financiar n-a fost adoptată după criza din 2008 și din același motive pentru care reforma sectorului armelor n-a fost adoptată după sinistrul masacru armat din 2012 de la școala din Newtown, Connecticut. Acestea sunt și motivele pentru care reforma din sănătate a lui Obama n-a reușit să înlăture influența nocivă a companiilor de asigurări și farmaceutice. Toate aceste încercări de a corecta defectele evidente și fundamentale ale sistemului au eșuat pentru că marile corporații au mult prea multă putere politică – o putere pe care și-o exercită prin contribuții la campaniile electorale, multe dintre ele făcute în secret; având acces aproape neîngrădit la autoritățile de reglementare prin intermediul lobby-știlor; prin binecunoscutul transfer de personal între sectorul de afaceri și guvern; și prin dreptul la „liberă exprimare" care le-a fost acordate acestor corporații de către Curtea Supremă a SUA. Cu toate că politica din SUA a mers foarte departe în această privință, în nicio democrație occidentală nu există un mediu concurențial echitabil când vine vorba de accesul politic și de putere.

Pentru că aceste distorsiuni există de prea mult timp – și îi afectează pe atâția votanți – o mulțime de oameni inteligenți au chibzuit îndelung la măsurile necesare pentru curățarea sistemului. La fel ca în cazul reacțiilor la schimbările climatice, problema nu e absența „soluțiilor" – soluțiile sunt clare. Politicienilor trebuie să le fie interzis să primească donații de la industriile pe care le reglementează sau să accepte slujbe în loc de mită; donațiile politice trebuie să fie deopotrivă perfect transparente și limitate drastic; campaniile trebuie să primească dreptul de acces la televiziunea și radioul publice; și, în mod ideal, alegerile ar trebui finanțate din fonduri publice, un cost minim al faptului de-a avea o democrație.

Cu toate acestea, categorii largi de public sunt dominate de fatalism: cum îi poți convinge pe politicieni să voteze reforme menite să-i elibereze de legăturile influenței corporatiste când aceste legături sunt încă foarte puternice? E greu, asta e clar, dar singurul lucru de care politicienii se tem mai mult decât de pierderea donațiilor e pierderea alegerilor. Aici intră în joc puterea schimbărilor climatice – și potențialul lor de-a pune umărul la crearea celei mai mari construcții politice. Așa cum am văzut, avertismentele științifice care ne spun că nu mai avem timp să evităm dezastrul climatic vin de la o pleiadă de organizații științifice credibile și agenții internaționale ce țin de guverne – de la Asociația Americană pentru Progresul Științei și NASA, la Societatea Regală din Marea Britanie, la Grupul Interguvernamental privind Schimbările Climatice, la Academia Științifică Națională a SUA, la Banca Mondială și la Agenția Internațională pentru Energie. O nouă mișcare împotriva schimbărilor climatice s-ar putea folosi de aceste avertismente pentru a susține cererea de eliminare a banilor corporațiilor din politică – nu doar banii proveniți din industria combustibililor fosili, ci și cei din industriile groase la pungă care se opun progresului, de la National Rifle Association, la industria fast-food și la sectorul penitenciar privat. Un asemenea strigăt la luptă ar putea aduna laolaltă toți alegătorii care ar beneficia de pe urma diminuării puterii corporatiste asupra politicii – de la personalul medical, la părinții îngrijorați de siguranța copiilor lor la școală. Nu există garanții că această coaliție va avea succes când alte încercări de reforme asemănătoare au eșuat. Dar se pare că merită să cheltuim cel puțin la fel de multă energie și bani cât a cheltuit mișcarea împotriva schimbărilor climatice din SUA în încercarea eșuată de-a convinge Congresul să adopte o legislație privitoare la climă despre care știa că era total inadecvată, tocmai pentru că fusese concepută pentru a încerca să neutralizeze opoziția companiilor de combustibililor fosili (mai mult despre acest subiect mai târziu).

Nu o „problemă", ci un cadru

Legătura dintre lupta împotriva corupției și scăderea emisiilor e doar un exemplu al felului în care pericolul schimbărilor climatice ar putea – în virtutea caracterului lor presant și a faptului că afectează, ei bine, pe toată lumea de pe pământ – resuscita un obiectiv politic pentru care există deja un mare sprijin public. Același lucru e valabil și pentru multe alte probleme discutate până acum – de la creșterea impozitelor pentru cei bogați la blocarea de noi acorduri comerciale dăunătoare și la reînceperea investițiilor în sfera publică. Dar, înainte ca aceste tipuri de alianțe să poată fi construite, vor trebui abandonate o serie de obiceiuri foarte proaste.

Se știe că ecologiștii se comportă de când lumea de parcă nicio problemă nu e mai importantă decât Marea Problemă – de ce, se miră unii (adesea, prea vehement), își pierde toată lumea vremea făcându-și griji cu privire la drepturile femeilor și la sărăcie și la războaie când e limpede ca lumina zilei că nimic din toate acestea nu va mai conta dacă planeta va decide să ne dea afară din pricina comportamentului nostru defectuos? Când a fost declarată prima Zi a Pământului în 1970, unul dintre liderii mișcării, senatorul democrat Gaylord Nelson, a declarat că, pe lângă criza ecologică, „Vietnamul, războiul nuclear, foametea, orașele ce se degradează, precum și toate celelalte mari probleme care ne trec prin cap... par relativ nesemnificative prin comparație". Asta ne ajută să înțelegem de ce marele jurnalist radical I.F. Stone a descris Ziua Pământului ca pe „o diversiune uriașă", care s-a folosit de „rock and roll, idealism și probleme

sociale neproblematice ca să îndepărteze tinerii de la preocupări mai urgente care chiar ar putea amenința structurile de putere".[65]

Se înșelau amândoi. Criza mediului – dacă e concepută în sens suficient de larg – nici nu ne ajută, dar nici nu ne distrage de la cele mai presante cauze politice și economice: ea îi conferă fiecăreia în parte o imperiozitate existențială. După cum scria Yotam Marom, unul dintre organizatorii mișcării Occupy Wall Street din New York, în iulie 2013: „Lupta pentru climă nu reprezintă o mișcare distinctă, ea este atât o provocare, cât și o oportunitate pentru toate mișcările. Nu trebuie să devenim activiști ecologiști, suntem activiști ecologiști. Nu avem nevoie de o mișcarea distinctă împotriva schimbărilor climatic; trebuie să profităm de acest moment prielnic".[66]

Știm ce înseamnă acest moment, dar merită să repetăm: reacția țărilor cu un ritm rapid de dezvoltare, precum China și India, în deceniul următor depinde de inițierea de către țările industrializate a reducerii drastice a emisiilor în cursul acestui deceniu. La rândul său, acest lucru va stabili dacă omenirea se va putea încadra sau nu în limitele colective pentru emisiile de dioxid de carbon, ceea ce ne-ar da posibilitatea să menținem încălzirea sub nivelurile despre care guvernele noastre au convenit că sunt inacceptabil de periculoase. Cu alte cuvinte, nu mai avem la dispoziție încă două decenii ca să discutăm despre schimbările pe care ni le dorim, mulțumindu-ne între timp cu câte o victorie ocazională. Acest set de acțiuni dificile necesită strategie, termene clare, perseverență – elemente de care, în acest moment, mișcarea progresistă duce o lipsă acută.

Ce e și mai important, acest moment prielnic de acțiune împotriva schimbărilor climatice oferă o viziune generală în care totul, de la lupta pentru locuri de muncă bune, la dreptate pentru imigranți, la răscumpărarea greșelilor istorice, precum sclavia și colonialismul, poate deveni parte integrantă a mărețului proiect de-a construi o economie netoxică, rezistentă la șocuri, înainte să fie prea târziu.

Și mai merită menționat ceva ce putem uita cu ușurință: alternativa la un astfel de proiect nu este status quoul extins la infinit, ci specula făcută de capitalismul dezastrului alimentat de schimbările climatice, deghizată sub forma reducerii emisiilor, a granițelor super-militarizate privatizate și, foarte posibil, a geoingineriei cu risc ridicat, atunci când lucrurile scapă de sub control.

Prin urmare, cât e de realist să ne imaginăm că această criză climatică ar putea produce o schimbare la nivel politic, care să unifice toate aceste aspecte și mișcări disparate? Ei bine, există un motiv pentru care conservatorii de dreapta se străduiesc atât de mult să-i conteste existența. Proiectul lor politic nu este, la urma urmei, la fel de solid ca în 1988, când schimbările climatice au ajuns pentru prima dată în conștiința publică. Poate că ideologia pieței libere încă domină imaginația elitelor noastre, dar pentru marea parte a publicului larg, aceasta și-a pierdut puterea de convingere. Experiența dezastruoasă a ultimelor trei decenii de politică neoliberală este, pur și simplu, prea evidentă. Fiecare nouă statistică despre cum o mână de oligarhi mondiali controlează jumătate din bogăția mondială dă în vileag faptul că politicile de privatizare și dereglementare au fost mereu doar o acoperire pentru furt. Fiecare nou raport despre incendiile din fabricile din Bangladesh, despre agravarea poluării în China, despre sistarea alimentării cu apă în Detroit ne amintește că comerțul liber a constituit calea spre eșec, așa cum au avertizat mulți. Și fiecare știre despre un pensionar italian sau grec care și-a luat viața, în loc să încerce să supraviețuiască încă unui val de austeritate, ne aduce aminte de numeroasele vieți sacrificate în continuare pentru cei puțini.

Incapacitatea capitalismului dereglementat de a-și ține promisiunile e motivul pentru care, începând cu 2009, piețele publice din întreaga lume s-au transformat în tabere semipermanente, mereu în schimbare, ale celor furioși și deposedați. Acesta e motivul pentru care acum s-au înmulțit și solicitările vizând o schimbare fundamentală, numărul lor fiind mai mare ca oricând după 1960. Acesta e motivul pentru care o carte provocatoare precum cea a lui Thomas Piketty, *Capital in the Twenty-First Century*, care demască structurile esențiale ale concentrării tot mai mari a bogăției, s-a regăsit în fruntea listelor de bestselleruri vreme de luni de zile, și motivul pentru care atunci când actorul de comedie și comentatorul social Russell Brand a apărut la BBC și a chemat la „revoluție", apariția sa a atras mai mult de zece milioane de vizualizări pe YouTube.[67]

În problema schimbărilor climatice se concentrează lucrurile de care planeta are nevoie pentru a-și menține stabilitatea împotriva lucrurilor de care modelul nostru economic are nevoie pentru a se susține. Dar, de vreme ce modelul economic i-a dezamăgit pe marea majoritate a oamenilor din mai multe puncte de vedere, s-ar putea ca ăsta să nu fie un lucru rău. Altfel spus, acum e momentul ce-l mai bun pentru a propune un plan de vindecare a planetei, care să vindece și economiile defectuoase și comunitățile distruse.

Al Gore a numit schimbările climatice „un adevăr incomod", pe care l-a definit ca pe un fapt inevitabil pe care preferăm să-l ignorăm. Cu toate acestea, adevărul despre schimbările climatice e incomod numai dacă suntem mulțumiți cu status quoul, cu excepția micii probleme a temperaturilor în creștere. Dacă, însă, privim nevoia de transformare separat de temperaturile în creștere, atunci faptul că ne îndreptăm spre dezastru este, în mod ciudat, convenabil – deoarece asta ne spune c-ar fi bine să facem o schimbare radicală, și încă repede.

Nu-i de mirare că oamenii care înțeleg asta cel mai bine sunt cei pe care modelul nostru economic a fost întotdeauna dispus să-i sacrifice. Mișcarea pentru justiție ecologică, rețeaua independentă de grupuri care colaborează cu comunitățile din zonele toxice unde acționează industriile extractive – lângă rafinării, de exemplu, sau în aval de mine – a susținut întotdeauna că o reacție puternică în vederea reducerii emisiilor ar putea constitui baza unei proiect economic de transformare. De fapt, sloganul îmbrățișat de această mișcare a fost „Schimbări de sistem, nu schimbări climatice" – o recunoaștere a faptului că acestea sunt cele două opțiuni ale noastre.[68]

„În SUA și în întreaga lume, lupta pentru justiție climatică nu este doar o luptă împotriva [celei mai mari] crize ecologică din toate timpurile", explică Miya Yoshitani, director executiv al Asian Pacific Environmental Network (APEN) cu sediul în Oakland. „Este o luptă pentru o nouă economie, un nou sistem energetic, o nouă democrație, o nouă relație cu planeta și între oameni, pentru teren, apă și suveranitate alimentară, pentru drepturile indigenilor, drepturile omului și demnitate pentru toți oameni. Când justiția climatică va învinge, noi vom câștiga lumea pe care ne-o dorim. Nu putem rata această ocazie, avem prea multe de pierdut pentru că avem atâtea de câștigat... Suntem implicați cu toții în această luptă, nu doar pentru o reducere a concentrației de CO_2, ci pentru transformarea economiilor și pentru a reconstrui o lume pe care ne-o dorim astăzi".[69]

Asta nu înțeleg mulți dintre comentatori când pornesc de la premisa că politicile climatice ar fi inutile pentru că ne cer să ne sacrificăm în numele unor beneficii îndepărtate. „Cum poți convinge omenirea să pună viitorul înaintea prezentului?",

a întrebat cu disperare editorialistul de la *Observer*, Nick Cohen.[70] Răspunsul e că nu poți face asta. dar poți atrage atenția, așa cum face Yoshitani, că pentru foarte mulți oameni, combaterea schimbărilor climatice e cea mai bună șansa la un prezent mai bun și la un viitor mult mai interesant decât ni se oferă acum.

Yoshitani e un membru al scenei activiste pline de viață din regiunea golfului San Francisco, care este kilometrul zero al mișcării pentru locuri de muncă verzi, și al cărei celebru susținător e fostul consilier al lui Obama, Van Jones. Când l-am întâlnit pe Yoshitani pentru prima oară, Asian Pacific Network lucra îndeaproape cu imigranții asiatici din Oakland care solicitau locuințe la prețuri accesibile, cu acces la transportul în comun, pentru ca gentrificarea să nu aibă ca efect strămutarea oamenilor care călătoresc cu metroul și autobuzul. APEN s-a mai implicat într-o inițiativă de creare de cooperative ale lucrătorilor din sectorul energiei solare din Richmond, cartier situat în apropiere, pentru a exista și o altă ofertă de locuri de muncă pe lângă cele de la rafinăria locală de petrol a companiei Chevron.

Tot mai des și în mai mare măsură se face legătura între politicile climatice și justiția economică. După cum vom vedea, comunitățile care încearcă să oprească construirea de conducte de petrol periculoase sau extracția de gaze naturale prin fracturare hidraulică formează noi și strânse alianțe cu populația indigenă ale cărei teritorii sunt, la rândul lor, amenințate de aceste activități. Câteva organizații ecologiste mari din SUA – inclusiv Greenpeace, Sierra Club, BlueGreen Allience și 350.org – și-au exprimat sprijinul pentru o reformă generală a sistemului de imigrare din SUA, în parte pentru că migrația este din ce în ce legată de climă și, de asemenea, pentru că membrii comunităților de imigranți sunt adesea împiedicați să se apere împotriva riscurilor de mediu pentru că asta le-ar aduce încarcerarea sau deportarea.[71]

Sunt semne încurajatoare și mai există multe altele. Însă acțiunile care ar putea schimba societatea într-o măsură relevantă încă lipsesc. E ironic faptul că, în vreme ce dreapta consideră că schimbările climatice sunt un complot al stângii, majoritatea stângiștilor și liberalilor încă ignoră situația, neînțelegând că datele științifice legate de schimbările climatice le-au pus la dispoziție cel mai puternic argument împotriva capitalismului dezlănțuit pe vremea când „fabricile satanice și mohorâte" ale lui William Blake au întunecat cerul Angliei (care, întâmplător, reprezintă începutul schimbărilor climatice). Pe bună dreptate, această realitate ar trebui să dea avânt progresismului, să le insufle încredere celor care solicită un model economic mai drept. Și totuși, când demonstranții protestează împotriva diverselor eșecuri ale acestui sistem în Atena, Madrid, Istanbul și New York, schimbările climatice sunt prea adesea menționate doar ca o notă de subsol, când ar putea reprezenta lovitura de grație.[72]

Între timp, mișcarea ecologistă dominantă se ține, în general, departe de aceste manifestări ale frustrării maselor și alege să definească activismul climatic într-o manieră restrânsă – cerând introducerea unei taxe pe dioxid de carbon, să zicem, sau chiar încercând să oprească construcția unei conducte. Genul acesta de campanii sunt importante. Dar pentru crearea unei mișcări de masă capabile să țină piept forțelor corporatiste coalizate împotriva reducerii, fundamentată științific, a emisiilor va fi nevoie de aliați dintre cei mai diferiți. Printre ei s-ar putea număra lucrători din sectorul public – pompieri, asistente medicale, profesori, gunoieri – care luptă pentru a proteja serviciile și infrastructura ce vor reprezenta cea mai bună pavăză contra schimbărilor climatice. S-ar putea număra și activiști care luptă împotriva sărăciei și care încearcă să protejeze locuințele la prețuri accesibile din centrul orașelor pentru

a nu permite ca gentrificarea* să strămute persoanele cu venituri mici în zone îndepărtate ale periferiei, aflate la distanțe mari de străbătut cu mașina. După cum îmi spunea Colin Miller de la organizația Bay Localize, cu sediul în Oakland: „Locuințele sunt o problemă ce ține de climă." S-ar putea număra și cei ce folosesc transportul în comun și care luptă împotriva creșterii prețului biletelor într-un moment când ar trebui să facem tot posibilul pentru ca metroul și autobuzele să fie mai confortabile și mai accesibile tuturor. Într-adevăr, atunci când masele de oameni ies în stradă ca să protesteze împotriva prețului biletelor și ca să solicite transport în comun gratuit – așa cum s-a întâmplat în Brazilia în iunie și iulie 2013 – aceste acțiuni ar trebui considerate parte a efortului global de luptă împotriva haosului climatic, chiar dacă aceste mișcări populare nu folosesc niciodată cuvinte ca „schimbările climatice".[73]

Poate că n-ar trebui să ne mire că încă n-a apărut o mișcarea populară, susținută, împotriva schimbărilor – o astfel de mișcare are nevoie de sprijin ca să poată contracara oricare dintre celelalte eșecuri ale actualului model economic. Da, au existat perioade când revolta maselor împotriva austerității, corupției și inegalitatea s-a manifestat în stradă și în piețe vreme de săptămâni și luni la rând. Însă dacă revoltele-fulger din ultimii ani au reușit să demonstreze ceva, e faptul că aceste mișcări se sting prea repede, fie prin represiune, fie cooptare politică, în timp ce structurile împotriva cărora luptă iau forme și mai înfricoșătoare și mai periculoase. Egiptul e un exemplu în acest sens. Sau inegalitățile care s-au adâncit în mod obscen odată cu criza economică din 2008, în ciuda numeroaselor mișcări care s-au mobilizat ca să se opună planurilor de salvare și măsurilor de austeritate.

În trecut, am fost o apărătoare fervență a dreptului mișcărilor proaspete de-a avea structurilor amorfe – fie că asta înseamnă respingerea ideii de conducere identificabilă, fie evitarea unor solicitări programatice. Nu există nicio îndoială că vechile obiceiuri și structuri politice trebuie reinventate ca să reflecte noile realități, precum și eșecurile din trecut. Dar mărturisesc că în ultimii cinci ani, în care am fost implicată în climatologie, m-au făcut nerăbdătoare. Așa cum încep să-și dea seama mulți oameni, fetișul pentru lipsa de structură, revolta împotriva oricărui tip de instituționalizare nu e un lux pe care să și-l poată permite mișcările ce susțin schimbarea.

Esența problemei se reduce la același fapt inevitabil care a blocat atât combaterea schimbărilor climatice, cât și a emisiilor accelerate: trăim cu toții într-o lume construită de neoliberalism, chiar dacă întâmplarea face ca noi să fim critici ai neoliberalismului.

În practică, asta înseamnă că, deși ne plângem încontinuu, postăm pe Twitter, organizăm flash moburi și mișcări de ocupare, ne lipsesc multe dintre instrumentele cu care au fost construite și susținute mișcările din trecut care chiar au produs schimbări. Instituțiile publice se dezintegrează, iar instituțiile partidelor politice tradiționale de stânga – partidele politice progresiste, sindicatele puternice, organizațiile comunitare – se chinuiesc să supraviețuiască.

Iar provocarea e mai profundă, nu se rezumă doar la lipsa instrumentelor instituționale, ci ține chiar de identitatea noastră. Capitalismul contemporan nu numai că a accelerat comportamentele care provoacă schimbările climatice. Acest model economic ne-a schimbat pe mulți dintre noi ca indivizi, ne-a pus în mișcare, ne-a dezrădăcinat și ne-a dematerializat, așa cum a procedat și în cazul capitalului financiar,

* Proces de reînnoire urbană care duce în mod inevitabil la strămutarea populației cu venituri mai mici din anumite zone și la înlocuirea ei cu oameni mai înstăriți. (*n.t.*)

iar noi am rămas în același timp pretutindeni și nicăieri. Acestea sunt clișeele stresului accentuat din zilele noastre: Ce efect are Twitterul asupra capacității mele de concentrare? Ce efect au ecranele asupra relațiilor interumane? Dar aceste îngrijorări sunt de o relevanță deosebită pentru felul în care ne raportăm la schimbările climatice.

Asta pentru că avem de-a face cu o criză care este, prin natura sa, lentă și puternic ancorată la nivel de comunitate. În faza incipientă, între două dezastre pustiitoare, schimbările climatice vizează înflorirea timpurie a unei anumite flori, un strat de gheață neobișnuit de subțire pe un lac, sosirea cu întârziere a unei păsări migratoare – iar observarea acestor modificări minore presupune o legătură strânsă care provine din cunoașterea în detaliu a unui loc, nu doar din perspectiva peisajului, ci și a mijloacelor de subzistență, și e posibilă atunci când cunoștințele locale sunt transmise cu o încredere sacră din generație în generație. Câți dintre noi mai duc o astfel de viață? În mod similar, schimbările climatice țin și de impactul inevitabil al acțiunilor generațiilor trecute nu doar asupra generațiilor prezente, ci și viitoare. Aceste cadre temporale constituie un limbaj ce ne-a devenit străin multora. Într-adevăr, cultura occidentală s-a străduit din toate forțele să dea la o parte cosmologiile indigene care apelează la trecut și viitor ca să interpreteze acțiunile din prezent și în care strămoșii dispăruți demult sunt mereu prezenți alături de generațiile ce vor urma.

Pe scurt: avem de-a face cu încă o sincronizare proastă. Tocmai când trebuia s-o lăsăm mai moale și să observăm modificările subtile din lumea naturală care ne spun că ceva e în neregulă, noi am mărit ritmul; tocmai când aveam nevoie de orizonturi temporale mai lungi ca să vedem impactul pe care îl au acțiunile din trecut asupra viitorului, am intrat în hora nesfârșită a unui prezent veșnic, în care atenția noastră e mai împărțită ca niciodată.

Ca să înțelegem cum am ajuns la această ruptură profundă de mediul înconjurător și de ceilalți și ca să ne gândim cum am putea construi o politică bazată pe restabilirea legăturilor, va trebui să ne întoarcem în timp cu mult înainte de 1988. Deoarece adevărul este că, deși capitalismul contemporan super-globalizat a agravat criza climatică, nu el a creat-o. Am început să tratăm atmosfera ca pe un depozit de deșeuri atunci când am început să folosim cărbunele pe scară largă în scopuri comerciale la sfârșitul anilor 1700 și ne-am angajat în practici ecologice la fel de nesăbuite cu mult înainte.

Mai mult, oamenii au dat dovadă de lipsă de prevedere nu doar în cadrul sistemelor capitaliste, ci și în sisteme care se considerau socialiste (rămâne de văzut dacă erau sau nu). Într-adevăr, rădăcinile crizei climatice se află în miturile civilizaționale esențiale pe care se întemeiază cultura occidentală post-iluministă – mituri despre datoria omenirii de a domina o lume naturală care e considerată deopotrivă nelimitată și pe de-a-ntregul controlabilă. Acest lucru nu îi poate fi imputat dreptei politice sau SUA; avem de-a face cu perspective culturale puternice care transcend diviziunile geografice și diferențele ideologice.

Până acum am subliniat familiaritatea multora dintre soluțiile profunde la criza climatică, familiaritate care reprezintă o consolare reală. Asta înseamnă că, în ceea ce privește reacțiile importante la criză, nu vom demara acest proiect extraordinar de la zero, ci ne vom baza pe mai mult de un secol de muncă progresivă. Dar ca să reușim cu adevărat să facem față crizei climatice – și mai ales provocării la adresa creșterii economice – va trebui să căutăm și mai mult în trecut și să intrăm într-o zonă politică vădit neexplorată.

NOTE

PLANIFICARE ȘI INTERZICERE

1. John Berger, *Keeping a Rendezvous* (New York: Pantheon, 1991), 156.

2. James Gustave Speth, *The Bridge at the End of the World: Capitalism, the Environment, and Crossing from Crisis to Sustainability* (New Haven: Yale University Press, 2008), 178.

3. „The Second McCain-Obama Presidential Debate" (transcriere), Commission on Presidential Debates, 7 octombrie 2008.

4. Sam Gindin, „The Auto Crisis: Placing Our Own Alternative on the Table", Bullet/Socialist Project, E-Bulletin No. 200, 9 aprilie 2009.

5. Ricardo Fuentes-Nieva și Nick Galasso, „Working for the Few", Oxfam, 20 ianuarie 2014, p. 2; NOTĂ DE SUBSOL: Jason Walsh, „European Workers Rebel as G-20 Looms", *Christian Science Monitor*, 1 aprilie 2009; Rupert Hall, „Swansea Factory Workers Start Production at Former Remploy Site", Wales Online, 14 octombrie 2013; Alejandra Cancino, „Former Republic Windows and Doors Workers Learn to Be Owners", *Chicago Tribune*, 6 noiembrie 2013.

6. Conform informațiilor furnizate de Biroul pentru Statistica Pieței Muncii din SUA, între ianuarie 2008 și ianuarie 2014 au dispărut 14.500 de locuri de muncă în producție; „Employment, Hours, and Earnings from the Current Employment Statistics Survey (National)", Biroul pentru Statistica Pieței Muncii din SUA, http://data.bls.gov.

7. Michael Grunwald, *The New New Deal: The Hidden Story of Change in the Obama Era* (New York: Simon & Schuster, 2012), 10–11, 163–168; „Expert Reaction to Two New Nature Papers on Climate", Science Media Centre, 4 decembrie 2011.

8. Roger Lowenstein, „The Nixon Shock", *Bloomberg Businessweek Magazine*, 4 august 2011; Bruce Bartlett, „Keynes and Keynesianism", *New York Times*, 14 mai 2013.

9. Estimarea de 3,7 milioane de locuri de muncă este făcută de Apollo Alliance Project, care a fuzionat cu BlueGreen Alliance în 2011. „Make It in America: The Apollo Clean Transportation Manufacturing Action Plan", Apollo Alliance, octombrie 2010; Smart Growth America, „Recent Lessons from the Stimulus: Transportation Funding and Job Creation", februarie 2011, p. 2.

10. „Working Towards Sustainable Development: Opportunities for Decent Work and Social Inclusion in a Green Economy", Organizația Internațională a Muncii, mai 2012.

11. „More Bang for Our Buck", BlueGreen Canada, noiembrie 2012; Jonathan Neale, „Our Jobs, Our Planet: Transport Workers and Climate Change", un raport scris inițial pentru Federația Europeană a Lucrătorilor din Transport, octombrie 2011, p. 49; „Despre", One Million Climate Jobs, http://www.climatejobs.org.

12. Will Dahlgreen, „Nationalise Energy and Rail Companies, Say Public", YouGov, 4 noiembrie 2013.

13. „2011 Wind Technologies Market Report", Departamentul pentru Energie al SUA, august 2012, p. iii; Matthew L. Wald, „New Energy Struggles on Its Way to Markets", *New York Times*, 27 decembrie 2013.

14. Interviu personal cu Ben Parfitt, 21 septembrie 2013.

15. Michelle Kinman și Antonia Juhasz, ed., „The True Cost of Chevron: An Alternative Annual Report", True Cost of Chevron Network, mai 2011, pp. 12, 18, 22, 43; Patrick Radden Keefe, „Reversal of Fortune", *The New Yorker*, 9 ianuarie 2012; Pierre Thomas et al., „B.P.'s Dismal Safety Record", ABC News, 27 mai 2010; Alan Levin, „Oil Companies Fought Stricter Regulation", *USA Today*, 20 mai 2010; Chip Cummins et al, „Five Who Laid Groundwork for Historic Spike in Oil Market", *Wall Street Journal*, 20 decembrie 2005.

16. Seth Klein, „Moving Towards Climate Justice: Overcoming Barriers to Change", Canadian Centre for Policy Alternatives, aprilie 2012.

17. „The Perils of Petrobras", *The Economist*, 17 noiembrie 2012; Jeffrey Jones, „Statoil, PTTEP Deal to Test Tighter Oil Sands Rules", *Globe and Mail*, 30 ianuarie 2014; „PetroChina Buys Entire Alberta Oilsands Project", Canadian Press, 3 ianuarie 2012.

18. Burns H. Weston și David Bollier, „Universal Covenant Affirming a Human Right to Commons-and Rights-Based Governance of Earth's Natural Wealth and Resources", Commons Law Project, 2013.

19. Interviu personal cu Hans Thie, consilier pe probleme de politici economice, grupul parlamentar de stânga din Bundestagul german, 20 martie 2014; „Solarstrombranche (Photovoltaik)", Statistische Zahlen der deutschen, BSW Solar, Martie 2014, p. 1; „Status Des Windenergieausbasus An Land In Deutschland", Deutsche WindGuard, 2013, p. 1; „Flyer: Renewably Employed!", Ministerul Federal pentru Mediu, Conservarea Naturii, Construcții și Siguranță Nucleară, august 2013.

20. Hans Thie, „The Controversial Energy Turnaround in Germany: Successes, Contradictions, Perspectives", Vienna Theses, iulie 2013.

21. „Danish Key Figures", Facts and Figures, Agenția Daneză pentru Energie, 2010, http://www.ens.dk/en/; comunicare personală prin e-mail cu Carsten Vittrup, consultant pe probleme energetice, Energinet.dk, 20 martie 2014.

22. Russ Christianson, „Danish Wind Co-ops Can Show Us the Way", Wind-Works, 3 august 2005.

23. Interviu personal cu Dimitra Spatharidou, 20 mai 2013.

24. Andrea Stone, „Family Farmers Hold Keys to Agriculture in a Warming World", *National Geographic*, 2 mai 2014.

25. Calogero Carletto, Sara Savastano și Alberto Zezza, „Fact or Artifact: The Impact of Measurement Errors on the Farm Size – Productivity Relationship", *Journal of Development Economics* 103 (2013): 254–261; „Typhoon Haiyan Exposes the Reality of Climate Injustice", La Via Campesina, comunicat de presă, 4 decembrie 2013; Raj Patel, *Stuffed and Starved: The Hidden Battle for the World Food System* (Brooklyn: Melville House, 2012), 6–7.

26. Analiza lui de Schutter a fost preluată de către principalele organisme de dezvoltare, inclusiv de către Conferința ONU pentru Comerț și Dezvoltare (UNCTAD) și „Evaluarea internațională a cunoștințelor, științei și tehnologiei agricole pentru dezvoltare" (IAASTD), care au emis rapoarte în ultimii ani în care fermele agroecologice de mici dimensiuni, mai ales când terenul este controlat de femei, sunt considerate soluții salvatoare atât din perspectiva crizei climatice, cât și a sărăciei persistente. Vezi: „Trade and Environment Review 2013: Wake Up Before It Is Too Late", Conferința ONU pentru Comerț și Dezvoltare, 2013; „Agriculture at a Crossroads: Synthesis Report", Evaluarea internațională a cunoștințelor, științei și tehnologiei agricole pentru dezvoltare, 2009. „SEGMENT IMPORTANT": „Eco-Farming Can Double Food Production in 10 Years, Says New UN Report", Organizația Națiunilor Unire, Biroul Înaltului Comisar al ONU pentru Drepturile Omului, comunicat de presă, 8 martie 2011.

27. Verena Seufert, Navin Ramankutty și Jonathan A. Foley, „Comparing the Yields of Organic and Conventional Agriculture", *Nature* 485 (2012): 229–232; „Eco-Farming Can Double Food Production in 10 Years, Says New UN Report", Organizația Națiunilor Unite.

28. Comunicare personală prin e-mail cu Raj Patel, 6 iunie 2014.

29. *Ibid.*

30. Interviu cu Thie, 20 martie 2014; „Greenhouse Gas Emissions Rise Slightly Again in 2013, by 1.2 Percent", Agenția germană de mediu (UBA), comunicat de presă, 10 martie 2014.

31. Interviu cu Thie, 20 martie 2014; Helen Pidd, „Germany to Shut All Nuclear Reactors", *Guardian*, 30 mai 2011; Peter Friederici, „WW II-Era Law Keeps Germany Hooked on 'Brown Coal' Despite Renewables Shift", InsideClimate News, 1 octombrie 2013.

32. Mark Z. Jacobson și Mark A. Delucchi, „A Plan to Power 100 Percent of the Planet with Renewables", *Scientific American*, noiembrie 2009, pp. 58–59; Mark Z. Jacobon, „Nuclear Power Is Too Risky", CNN, 22 februarie 2010; *Real Time with Bill Maher*, HBO, episod 188, 11 iunie 2010.

33. Cantitatea netă de electricitate provenită din centrale nucleare a reprezentat 11,9% din cantitatea totală de electricitate în 2011, cel mai recent an pentru care există informații complete din

partea Administrației pentru Informații din Domeniul Energetic din SUA. „International Energy Statistics", Administrația pentru Informații din Domeniul Energetic din SUA, http://www.eia.gov.

34. Sven Teske, „Energy Revolution: A Sustainable EU 27 Energy Outlook", Greenpeace International și Consiliul European pentru Energie Regenerabilă, 2012, p. 11.

35. Interviu cu Thie, 20 martie 2014; Andreas Rinke, „Merkel Signals Support for Plan to Lift Carbon Prices", Reuters, 16 octombrie 2013.

36. Comunicare personală prin e-mail cu Tadzio Mueller, 14 martie 2014.

37. „Development of Baseline Data and Analysis of Life Cycle Greenhouse Gas Emissions of Petroleum-Based Fuels", Departamentul pentru Energie al SUA, Laboratorul Național pentru Tehnologie Energetică, DOE/NETL-2009/1346, 2008, p. 13.

38. Amanda Peterson Beadle, „Tar Sands Action: 15-Day White House Protest Ends With 1,252 Total Arrests", ClimateProgress, 6 septembrie 2011; Sarah Wheaton, „Pipeline Fight Lifts Environmental Movement", *New York Times*, 24 ianuarie 2014; Kristin Moe, „When Cowboys and Indians Unite – Inside the Unlikely Alliance That Is Remaking the Climate Movement", *Waging Nonviolence*, 2 mai 2014.

39. James Hansen, „Game Over for the Climate", *New York Times*, 9 mai 2012.

40. Barack Obama, discursul „Barack Obama's Remarks in St. Paul", St. Paul, Minnesota, *New York Times*, 3 iunie 2008.

41. „Keystone XL Pipeline Project Review Process: Decision to Seek Additional Information", comunicat de presă, Departamentul de Stat al SUA, Biroul purtătorului de cuvânt, 10 noiembrie 2011, http://www.state.gov/; „Keystone XL Pipeline Project Compliance Follow-up Review: The Department of State's Choice of Environmental Resources Management, Inc., To Assist in Preparing the Supplemental Environmental Impact Statement", Departamentul de Stat al SUA și Broadcasting Board of Governors, Biroul Inspectorului General, februarie 2014, http://oig.state.gov/; Philip J. Victor, „State Department Environmental Review OKs Keystone XL pipeline", Al Jazeera și Reuters, 31 ianuarie, 2014.

42. „Remarks by the President on Climate Change", discurs, Washington DC, 25 iunie 2013, Biroul secretarului de presă de la Casa Albă.

43. Jackie Calmes și Michael Shear, „Interview with President Obama", *New York Times*, 27 iulie 2013.

44. „Presidential Memorandum – Power Sector Carbon Pollution Standards", Biroul secretarului de presă de la Casa Albă, 25 iunie 2013, http://www.whitehouse.gov/; Mark Hertsgaard, „A Top Obama Aide Says History Won't Applaud the President's Climate Policy", *Harper's*, 2 iunie 2014.

45. Discurs principal (video), Cea de-a șasea conferință internațională asupra schimbărilor climatice, Institutul Heartland, 30 iunie 2011.

46. Robert W. Howarth, Renee Santoro și Anthony Ingraffea, „Methane and the Greenhouse-Gas Footprint of Natural Gas from Shale Formations", *Climatic Change* 106 (2011): 679–90.

47. *Ibid.*, 681–85, 687; Gunnar Myhre et al., „Anthropogenic and Natural Radiative Forcing", în *Climate Change 2013: The Physical Science Basis. Contribution of Working Group I to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*, ed. T.F. Stocker et al. (Cambridge: Cambridge University Press, 2013), p. 714.

48. *Ibid.*; interviu personal cu Robert Howarth, 10 aprilie 2014.

49. Howarth oferă o imagine de ansamblu utilă asupra cercetărilor ulterioare cu privire la emisiile de metan din gazele de șist, argumentând că acest studiu a susținut concluziile principale ale studiului din 2011, în: Robert W. Howarth, „A Bridge to Nowhere: Methane Emissions and the Greenhouse Gas Footprint of Natural Gas", *Energy Science & Engineering* (Early View), 15 mai 2014, pp. 1–14. PRIMA LUCRARE EVALUATĂ INTER PARES: Howarth, Santoro și Ingraffea, „Methane and the Greenhouse-Gas Footprint of Natural Gas from Shale Formations", 687; PRIMUL CARE SĂ RECUNOASCĂ: Bryan Schutt, „Methane Emissions 'Achilles' Heel' of Shale Gas, Cornell Professor Contends", SNL Daily Gas Report, 23 mai 2011; LIPSA DE TRANSPARENȚĂ: Robert W. Howarth, Renee Santoro și Anthony Ingraffea, „Venting and Leaking of Methane from

Shale Gas Development: Response to Cathles et al.", *Climatic Change* 113 (2012): 539–40; NOTĂ DE SUBSOL: „US Energy-Related Carbon Dioxide Emissions, 2012", Administrația pentru Informații din Domeniul Energetic din SUA, octombrie 2013, p. ii; „Emissions of Greenhouse Gases in the United States 2009", Administrația pentru Informații din Domeniul Energetic din SUA, martie 2011, pp. 1, 35; „Changing the Game? Emissions and Market Implications for New Natural Gas Supplies", Energy Modeling Forum, Stanford University, EMF Report No. 26, Vol. 1, septembrie 2013, p. vii; Shakeb Afsah și Kendyl Salcito, „Shale Gas: Killing Coal Without Cutting CO_2", CO_2 Scorecard, 2 decembrie 2013, http://www.co2scorecard.org.

50. Stefan Wangstyl, „German Coal Use at Highest Level Since 1990", *Financial Times*, 7 ianuarie 2014; Stefan Nicola și Ladka Bauerova, „In Europe, Dirty Coal Makes a Comeback", *Bloomberg Businessweek*, 27 februarie 2014.

51. Chester Dawson și Carolyn King, „Exxon Unit Seeks Canada Approval for Oil-Sands Project", *Wall Street Journal*, 17 decembrie 2013; „Environmental Responsibility", Kearl, Operations, Imperial, http://www.imperialoil.ca/; „Fuel for Thought: The Economic Benefits of Oil Sands Investment", Conference Board of Canada, octombrie 2012, pp. 3, 9.

52. Leila Coimbra și Sabrina Lorenzi, „BG to Spend $30 Billion on Brazil Offshore Oil by 2025", Reuters, 24 mai 2012; „Chevron Announces $39.8 Billion Capital and Exploratory Budget for 2014", Chevron, comunicat de presă, 11 decembrie 2013; „Gorgon Project Overview", Chevron, ianuarie 2014, pp. 1–2, http://www.chevronaustralia.com/; „Gorgon Project Overview", Gorgon Project Fact Sheet, Chevron, ianuarie 2014, http://www.chevronaustralia.com/; Andrew Callus, „Record-Breaking Gas Ship Launched, Bigger One Planned", Reuters, 3 decembrie 2013; „A Revolution in Natural Gas Production", Shell Global, http://www.shell.com

53. „Gorgon Project Overview", p. 1; „Prelude FLNG in Numbers", Shell Global, http://www.shell.com/; „Operations: Kearl Oil Sands Project", Overview, Imperial Oil, http://www.imperialoil.ca/; „Sunrise Energy Project", Husky Energy, http://www.huskyenergy.com/; Kevin Anderson și Alice Bows, „Beyond 'Dangerous' Climate Change: Emission Scenarios for a New World", *Philosophical Transactions of the Royal Society A* 369 (2011): 35.

54. „Reserve-Replacement Ratio", Investopedia Dictionary, http://www.investopedia.com/.

55. 2009: Fred Pals, „Shell Lagged Behind BP in Replacing Reserves in 2008", *Bloomberg*, 17 martie 2009; „Royal Dutch Shell Plc Strategy Update 2009 – Final", Fair Disclosure Wire, 17 martie 2009; ENERGIE EOLIANĂ ȘI SOLARĂ: „Royal Dutch Shell Plc Strategy Update 2009 – Final", Fair Disclosure Wire, 17 martie 2009; Ruth Pagnamenta, „Anger as Shell Cuts Back on Its Investment in Renewables", *The Times* (London), 18 martie 2009; 3.4 MILIARDE DE BARILI: „Royal Dutch Shell Plc Updates on Strategy to Improve Performance and Grow", Royal Dutch Shell, comunicat de presă, 16 martie 2010; PREȚUL ACȚIUNILOR: Robert Perkins, „Shell Eyes 2012 Output of 3.5 Million Boe/d", *Platts Oilgram Price Report*, 17 martie 2010.

56. „World Energy Outlook 2013", Agenția Internațională pentru Energie, 2013, pp. 471–72.

57. „Exxon Mobil Corporation Announces 2011 Reserves Replacement", ExxonMobil, comunicat de presă, 23 februarie 2012.

58. Cifrele folosite în acest pasaj pot varia, întrucât există estimări diferite ale bugetului de carbon pentru limitarea încălzirii la 2°C. Raportul original întocmit de Carbon Tracker se baza pe un articol seminal din revista *Nature* publicat în 2009: James Leaton, „Unburnable Carbon", Carbon Tracker Initiative, 2011, pp. 6–7; Malte Meinshausen et al., „Greenhouse-Gas Emission Targets for Limiting Global Warming to 2°C", *Nature* 458 (2009): 1161. Pentru o analiză la zi realizată de Carbon Tracker, a se vedea: James Leaton et al., „Unburnable Carbon 2013: Wasted Capital and Stranded Assets", Carbon Tracker Initiative, 2013. „TREBUIE OBSERVAT": Bill McKibben, discurs, New York, 16 noiembrie 2012, http://350.org.

59. John Fullerton, „The Big Choice", Capital Institute, 19 iulie 2011; Leaton, „Unburnable Carbon", p. 6.

60. Suma totală cheltuită de lobby-ul din industria petrolului și gazelor în 2013 a fost de 144.878.531 de dolari, potrivit Center for Responsive Politics: „Oil & Gas", OpenSecrets.org, Center

for Responsive Politics, https://www.opensecrets.org/; CHELTUIELI DESTINATE CAMPANIEI ELECTORALE: „Oil and Gas: Long-Term Contribution Trends", Center for Responsive Politics, 18 februarie 2014, https://www.opensecrets.org/.

61. Daniel Cayley-Daoust și Richard Girard, „Big Oil's Oily Grasp: The Making of Canada as a Petro-State and How Oil Money is Corrupting Canadian Politics", Polaris Institute, decembrie 2012, p. 3; Damian Carrington, „Energy Companies Have Lent More Than 50 Staff to Government Departments", *Guardian*, 5 decembrie 2011.

62. Prețuri istorice pe Google Finance pentru ExxonMobil, Chevron, Royal Dutch Shell, ConocoPhillips, BP, Anglo American și Arch Coal în perioada 1 decembrie 2009 și 31 decembrie 2009, în special în 18 decembrie.

63. Suzanne Goldenberg, „ExxonMobil Agrees to Report on Climate Change's Effect on Business Model", *Guardian*, 20 martie 2014; „Energy and Carbon – Managing the Risks", ExxonMobil, 2014, pp. 1, 8, 16.

64. Comunicare personală prin e-mail cu John Ashton, 20 martie 2014.

65. Mark Dowie, *Losing Ground: American Environmentalism at the Close of the Twentieth Century* (Cambridge, MA: MIT Press, 1996), 25.

66. Yotam Marom, „Confessions of a Climate Change Denier", Waging Nonviolence, 30 iulie 2013.

67. „Paxman vs. Brand – Full Interview" (video), *BBC Newsnight*, 23 octombrie 2013.

68. „System change – not climate change", A People's Declaration from Klimaforum09, decembrie 2009.

69. Miya Yoshitani, „Confessions of a Climate Denier in Tunisia", Asian Pacific Environment Network, 8 mai 2013.

70. Nick Cohen, „The Climate Change Deniers Have Won", *The Observer*, 22 martie 2014.

71. Philip Radford, „The Environmental Case for a Path to Citizenship", *Huffington Post*, 14 martie 2013; Anna Palmer și Darren Samuelsohn, „Sierra Club Backs Immigration Reform", *Politico*, 24 aprilie 2013; „Statement on Immigration Reform", BlueGreen Alliance, http://www.bluegreenalliance.org/; May Boeve, „Solidarity with the Immigration Reform Movement", 350.org, 22 martie 2013, http://350.org/.

72. Pamela Gossin, *Encyclopedia of Literature and Science* (Westport, CT: Greenwood, 2002), 208; William Blake, „And did those feet in ancient time", poem din *The Complete Poetry and Prose of William Blake* (Berkeley: University of California Press, 2008), 95.

73. Interviu personal cu Colin Miller, 14 martie 2011; Simon Romero, „Bus-Fare Protests Hit Brazil's Two Biggest Cities", *New York Times*, 13 iunie 2013; Larry Rohter, „Brazil's Workers Take to Streets in One-Day Strike", *New York Times*, 11 iulie 2013.

BCU IAȘI CENTRU UNIVERSITAR

5

DEPĂȘIREA EXTRACTIVISMULUI

Cum să luptăm cu contestatarul schimbărilor climatice care se află în fiecare dintre noi

„Partea bună cu Pământul este că, dacă îi dai găuri, din ele ies petrol și gaze."

– Steve Stockman, congresman republican al SUA, 2013[1]

„Venele deschise ale Americii Latine încă sângerează."

– Nilda Rojas Huanca, lider al populației indigene din Bolivia, 2014[2]

„Ne confruntăm cu problema existenței într-o lume finită și, totuși, ne comportăm ca și cum ar infinită. Creșterea materială exponențială și constantă, fără nicio limitare a consumului de resurse și a mărimii populației, este modelul conceptual dominant folosit de factorii de decizie din zilele noastre. Avem de-a face cu o aproximare a realității care nu mai este corectă și care a început să se năruiască."

– Rodrigo Castro – analist al sistemelor globale și colegii, lucrare prezentată la o conferință științifică dedicată simulării, 2014[3]

În ultimii ani, insula Nauru a derulat o campanie menită să încurajeze traiul sănătos. Zidurile de beton ale instituțiilor publice sunt acoperite de picturi care îndemna la exerciții fizice regulate și la o alimentație sănătoasă și avertizează în legătură cu pericolul reprezentat de diabet. Tinerii îi întreabă pe bunici cum se pescuiește, o abilitate care s-a pierdut. Dar există o problemă. După cum explică Nerida-Ann Steshia Hubert, care lucrează la un centru de diabet de pe insulă, speranța de viață în Nauru e scurtă, parțial din pricina unei epidemii de diabet. „Cei mai în vârstă mor mai devreme și odată cu ei pierdem o mulțime de cunoștințe. Parcă suntem într-o cursă contra cronometru – încercăm să obținem cunoștințele de la ei înainte să moară".[4]

Timp de decenii, această insuliță izolată din Pacificul de Sud, de doar douăzeci și unu de kilometri pătrați și locuită de zece mii de oameni, a fost considerată un model pentru întreaga lume – o țară în curs de dezvoltare care proceda ca la carte. La începutul anilor 1960, guvernul australian, ale cărui trupe au preluat controlul asupra insulei Nauru de la germani în 1914, a fost atât de mândru de protectoratul său, încât a făcut un videoclip de promovare în care micronezienii erau prezentați îmbrăcați în bermude albe, participând cuminți la lecțiile ținute în școli cu predare în limbă engleză,

soluționându-și litigiile în tribunale în stil britanic și cumpărând produse moderne din magazine bine aprovizionate.[5]

În anii 1970 și 1980, după ce Nauru și-a câștigat independența, insula a fost prezentată periodic în articole de presă ca un loc de o bogăție aproape obscenă, așa cum se vorbește astăzi de Dubai. Într-un articol din 1985 al agenției Associated Press, se spunea că insula Nauru avea „cel mai mare produs intern brut pe cap de locuitor din lume... mai mare chiar decât șeicatele bogate în petrol din Golful Persic". Toată lumea beneficia de asistență medicală gratuită, locuință și educație; locuințele erau menținute răcoroase cu ajutorul aparatelor de aer condiționat; și locuitorii se plimbau pe mica insulă – dura douăzeci minute să-i dai ocol – în mașini și motociclete noi-nouțe. Un șef de poliție și-a cumpărat un Lamborghini de culoare galbenă. „Când eram tânără", își amintește Steshia Hubert, „mergeam la petreceri unde oamenii cheltuiau mii de dolari pentru copii. Petreceri extravagante cu ocazia împlinirii vârstei de un an, șaisprezece ani, optsprezece, douăzeci și unu și cincizeci de ani... Se ofereau în dar mașini, perne umplute cu bancnote de o sută de dolari – pentru copii de un an!"[6]

Întreaga bogăție financiară a insulei se datora unui fapt geologic ciudat. Vreme de sute de mii de ani, pe când insula nu era decât un grup de recife de corali ce se iteau din valuri, Nauru a fost un punct de oprire îndrăgit de păsările migratoare, care veneau în zonă ca să se hrănească cu crustacee și moluște. Treptat, găinațul s-a adunat între formațiunile de corali, întărindu-se în cele din urmă și formând o suprafață stâncoasă. Stânca a fost ulterior acoperită de sol fertil și păduri dese, creându-se astfel o oază tropicală cu cocotieri, plaje liniștite și colibe acoperite cu stuf atât de frumoasă, încât primii vizitatori europeni au numit-o Insula Minunată.[7]

De mii de ani, nauruanii trăiesc pe insulă, hrănindu-se cu pește și păsări marine din specia *Anous minutus*. Situația a început să se schimbe când un ofițer colonial a luat o piatră care, așa cum s-a descoperit ulterior, era fosfat de calciu în formă aproape pură, un îngrășământ agricol valoros. O firmă germano-britanică a început exploatarea, aceasta fiind înlocuită ulterior de o companie britanico-australiano-neo zeelandeză.[8] Nauru a început să se dezvoltare cu o viteză uimitoare – problema era că, în același timp, își semna condamnarea la moarte.

Prin anii 1960, insula Nauru încă arăta bine când te apropiai de ea dinspre mare, dar era un miraj. În spatele inelului subțire de cocotieri care înconjoară coasta, ținutul e devastat. De sus se vede că pădurea și stratul de pământ de la suprafața insulei ovale erau distruse cu lăcomie; fosfatul era extras până se ajungea la scheletul insulei, lăsând în urmă o pădure de totemuri fantomatice de corali. Cum centrul insulei era acum nelocuit și în mare măsură infertil, cu excepția câtorva petice acoperite de arbuști, pe Nauru se locuia de-a lungul coastei înguste, unde se aflau casele și instituțiile publice.[9]

Valurile succesive de colonizatori care au venit pe Nauru – ai căror emisari economici au transformat fosforitul în praf fin, apoi l-au trimis cu vaporul pentru a fertiliza solul Australiei și al Noii Zeelande – au avut un plan simplu cu privire la această țară: aveau să exploateze fosfatul până nu mai rămânea nimic din insulă. „Când depozitele de fosfați vor fi epuizate, undeva între treizeci și patruzeci de ani, experții prezic că populația estimată nu va putea trăi pe această insuliță minunată", a spus, destul de crispat, unul dintre membrii consiliului nauruan, într-un film alb-negru din anii șaizeci produs de guvernul australian. Dar nu trebuie să ne îngrijorăm, a explicat naratorul filmului: „Acum se iau măsuri pentru viitorul locuitorilor din Nauru. Australia le-a

oferit găzduire permanentă pe teritoriul ei... Perspectivele lor sunt luminoase; au viitorul asigurat".[10]

Cu alte cuvinte, Nauru a fost dezvoltată pentru a dispărea, a fost tratată ca o țară de unică folosință de guvernul australian și de companiile extractoare care i-au controlat soarta. Nu pentru c-ar fi avut ceva împotriva locului în sine, ei neavând intenția de a produce un genocid. Doar că moartea unei insule de existența căreia puțini aveau cunoștință a părut un o jertfă acceptabilă în numele progresului reprezentat de agricultura industrială.

Când nauruanii au preluat controlul asupra propriei țări în 1968, și-au pus mari speranțe în faptul că vor reuși să dejoace aceste planuri. În acest sens, au plasat o mare parte din veniturile provenite din minerit într-un fond de investiții și au făcut investiții imobiliare ce păreau sigure în Australia și Hawaii. Scopul era ca ei să trăiască din profiturile fondului pe măsură ce reduceau activitățile de minerit și începeau reabilitarea ecologiei insulei – o sarcină costisitoare, dar poate nu imposibilă.[11]

Planul a eșuat. Guvernul din Nauru a avut parte de o consultanță pentru investiții dezastruoasă, iar bogăția provenită din minerit s-a risipit. Între timp, Nauru a continuat să dispară, pulberea de culoare albă din care era formată a fost încărcată pe vapoare pe măsură ce exploatarea a continuat. În tot acest răstimp, deceniile de câștiguri facile și-au spus cuvântul în ceea ce privește viața și cultura nauruană. Politica era măcinată de corupție, condusul sub influența alcoolului reprezenta una dintre principalele cauze de deces, speranța de viață era deprimant de scăzută, iar Nauru a avut onoarea îndoielnică de a fi prezentată într-un buletin de știri din SUA ca locul „cu cei mai mulți grași de pe Pământ" (jumătate din populația adultă suferă de diabet de tip 2, rezultatul unei diete formată aproape exclusiv din alimente procesate importate). „În timpul epocii de aur când se plăteau redevențele, nu găteam, mâncam la restaurant", își amintește Steshia Hubert, lucrătoarea în domeniul sănătății. Și chiar dacă nauruanii ar fi vrut să mănânce altfel, le-ar fi fost greu s-o facă: din cauză că o mare parte din suprafața insulei era ciuruită de gropi adânci și întunecate, cultivarea de produse proaspete într-o cantitate suficientă pentru a hrăni populația era practic imposibilă. O infertilitate de o ironie amară pentru o insulă care exporta îngrășământ agricol.[12]

În anii 1990, Nauru avea nevoie disperată de valută străină, prin urmare a recurs la niște metode dubioase de îmbogățire rapidă. Cu ajutorul substanțial al valului de dereglementări din domeniul financiar care au apărut în perioada aceea, insula a devenit un paradis pentru activități de spălare de bani. O vreme, la sfârșitul anilor 1990, Nauru a fost „patria" a aproximativ patru sute de bănci fantomă care erau complet scutite de monitorizare, supraveghere, taxe și reglementări. Băncile fantomă înregistrate în Nauru erau extrem de populare în rândul gangsterilor ruși, care se pare că au spălat impresionanta sumă de 70 de miliarde dolari cu ajutorul celor de pe insulă (pentru a vă face o idee mai precisă, PIB-ul insulei Nauru este de 72 de milioane dolari, potrivit celor mai recente cifre). Dată fiind contribuția parțială a țării la prăbușirea economiei rusești, într-un articol din 2000 din *New York Times Magazine* se spunea că „pe fondul recentei proliferări a centrelor de spălare de bani care, conform estimărilor experților, a dus la formarea unei economii subterane în valoare de 5.000 de miliarde dolari, Nauru este inamicul public numărul 1".[13]

Între timp, aceste metode au afectat și Nauru, iar acum țara se confruntă cu un dublu faliment: falimentul ecologic, cauzat de faptul că insula a fost epuizată de minerit în proporție de 90%; și falimentul financiar cauzat de o datorie de cel puțin 800 de

milioane de dolari. Dar acestea nu sunt singurele probleme cu care se confruntă Nauru. Acum se pare că populația insulară e foarte vulnerabilă la o criză pe care nu ea a creat-o: schimbările climatice și seceta, acidificarea oceanelor și creșterea nivelului apelor. Nivelul mării din jurul insulei Nauru a crescut constant cu circa 5 milimetri pe an începând din 1993 și s-ar putea să crească și mai mult dacă se mențin tendințele actuale. Secetele tot mai intense provoacă deja o lipsă severă de apă potabilă.[14]

În urmă cu un deceniu, filozoful australian Glenn Albrecht, care predă cursuri de durabilitate, și-a propus să inventeze un termen pentru a surprinde forma specifică de stres psihologic care se instalează în momentul în care țările natale pe care le iubim și din care ne tragem seva sunt transformate radical prin procesul de extracție și industrializare, devenind străine și neprimitoare. El a ajuns la termenul de „solastalgie", care trimite la consolare, distrugere și durere, pe care l-a definit ca „dorul de casă pe care îl resimți când ești încă acasă". El a explicat că, deși această formă anume de neliniște le-a fost odinioară familiară în principal celor care trăiau în zone de sacrificiu, de exemplu, pe terenurile distruse de mine de suprafață sau de defrișări masive, ea a devenit rapid o experiență umană universală, schimbările climatice creând o „nouă anormalitate" acolo unde întâmplarea face să trăim. „Oricât de rea ar fi transformarea negativă petrecută la nivel local și regional, imaginea de ansamblu, Întregul Pământ este acum acel cămin amenințat. Un sentiment de groază se instalează la nivel mondial pe măsură ce planeta se încălzește și clima devine tot mai ostilă și mai imprevizibilă", scrie el.[15]

Unele locuri au ghinionul de a resimți simultan solastalgia locală și globală. Într-un discurs ținut la conferința ONU privind schimbările climatice din 1997 când a fost adoptat Protocolul de la Kyoto, președintele de atunci al Republicii Nauru, Kinza Clodumar, a vorbit despre claustrofobia colectivă care a pus stăpânire pe țară: „Suntem blocați, având în spate un ținut pustiu și în față un înfricoșător potop de proporții biblice".[16] Puține sunt locurile de pe pământ unde rezultatele sinucigașe ale dezvoltării economiei pe baza extracției poluante sunt atât de vizibile ca în Nauru. Din cauza exploatării fosfaților, în ultimul secol Nauru n-a făcut decât să dispară, distrugându-se din interior; acum, din cauza extracției mondiale de combustibili fosili, dispare pentru că e distrusă din exterior.

Într-o telegramă din 2007 legată de Nauru, făcută publică de WikiLeaks, un oficial anonim al SUA a rezumat analiza guvernului american asupra a ceea ce a mers prost pe insulă: „Nauru pur și simplu a făcut cheltuieli extravagante, fără să se gândească la ziua de mâine".[17] Așa este, dar acest diagnostic nu e specific insulei Nauru; întreaga noastră cultură consumă peste limita bunului simț resurse finite, fără să se gândească la ziua de mâine. De câteva sute de ani ne spunem că putem scoate din măruntaiele pământului rămășițele negre ca smoala ale altor forme de viață, că le putem arde în cantități uriașe și că particulele și gazele eliberate în atmosferă – pentru că nu le putem vedea – nu vor avea niciun efect. Iar dacă vor avea, noi, oamenii, inteligenți cum suntem, vom inventa soluții care să ne scoată din orice încurcătură.

Ne repetăm tot soiul de povești la fel de neplauzibile despre lipsa consecințelor, despre cum ne putem face de cap în lume fără să existe efecte secundare. Ba chiar suntem mereu surprinși când aceste efecte apar. Extragem și nu punem nimic în loc și apoi ne întrebăm de ce au dispărut peștii și de ce are nevoie solul de „îmbunătățiri" (precum fosfații) pentru a rămâne fertil. Ocupăm țări și le furnizăm armament milițiilor și apoi ne mirăm de ce ne urăsc. Scădem salariile, transferăm locurile de muncă

peste oceane, distrugem măsurile de protecție a muncitorilor, secăm economiile locale, apoi ne mirăm că oamenii nu-și permit să facă la fel de multe cumpărături ca înainte. Le oferim acestor cumpărători ratați credite ipotecare cu dobândă mare în loc de locuri de muncă stabile și apoi ne mirăm de ce n-a prevăzut nimeni că un sistem construit pe datorii neperformante se va prăbuși.

La fiecare pas, acțiunile noastre sunt marcate de o lipsă de respect pentru forțele pe care le declanșăm – de o certitudine sau, cel puțin, o speranță că natura pe care am transformat-o în gunoi și oamenii pe care i-am tratat ca pe niște gunoaie nu ne vor face probleme mai târziu. Nauru știe bine povestea asta, pentru că în ultimul deceniu a devenit un fel de groapă de gunoi. În încercarea de-a face rost de veniturile atât de necesare, a fost de acord să găzduiască un centru de detenție pentru guvernul Australiei. În cadrul operațiunii cunoscute sub numele de „Soluția din Pacific", vasele marinei și vămii australiene interceptează bărci cu imigranți pe care îi trimit apoi cu avionul la o distanță de trei mii de kilometri, în Nauru (precum și în alte câteva insule din Pacific). Odată ce ajung în Nauru, imigranții – majoritatea din Afganistan, Sri Lanka, Irak, Iran și Pakistan – sunt înghesuiți într-o tabără păzită, plină de șobolani, care constă în șiruri de corturi aglomerate și încinse. Perioada de detenție pe insulă poate ajunge până la cinci ani, statutul imigranților este incert, iar guvernul australian speră că acest lucru îi va descuraja pe viitorii refugiați.[18]

Guvernele australian și nauruan au făcut eforturi mari să restricționeze informațiile referitoare la condițiile din tabără și i-au împiedicat pe jurnaliștii care au bătut atâta drum până pe insulă să vadă unde sunt găzduiți imigranții. Cu toate acestea, adevărul iese la iveală: o filmare neclară cu prizonieri care scandează: „Nu suntem animale"; relatări despre greva foamei în masă și tentative de sinucidere; fotografii oribile cu refugiați care și-au cusut gurile folosind agrafe de birou în loc de ace; o imagine cu un bărbat care s-a rănit grav la gât în încercarea nereușită de a se spânzura. Există, de asemenea, imagini cu copii mici care se joacă în praf și se adăpostesc de soare împreună cu părinții sub pânze de cort (inițial, tabăra a găzduit doar bărbați adulți, dar acum au fost trimise aici sute de femei și copii). În iunie 2013, guvernul australian a permis în cele din urmă accesul în tabără al unei echipe de la BBC, pentru a se făli cu noile bараci, dar această manevră de PR a fost complet dată uitării o lună mai târziu, când a apărut știrea că în timpul unei revolte a prizonierilor noua tabără a fost distrusă în întregime și câțiva prizonieri au fost răniți.[19]

Amnesty International a calificat tabăra din Nauru drept „crudă" și „degradantă" și într-un raport din 2013 întocmit de Înaltul Comisariat al Națiunilor Unite pentru Refugiați s-a ajuns la concluzia că acele condițiile din tabără, „împreună cu perioada prelungită petrecută acolo de unii solicitanți de azil, ridică suspiciuni serioase cu privire la compatibilitatea acestora cu legislația internațională privind drepturile omului, inclusiv interzicerea torturii și a tratamentelor crude, inumane sau degradante". Apoi, în martie 2014, un fost angajat al Armatei Salvării, pe nume Mark Isaacs, care a stat în tabără, a publicat o carte intitulată *The Undesirables*, în care face dezvăluiri. A scris despre bărbați care au supraviețuit războaielor și unor călătorii cumplite și care, în Nauru, și-au pierdut complet dorința de a trăi, unul dintre ei înghițind substanțe de curățare, altul pierzându-și mințile și lătrând ca un câine. Isaacs a asemănat tabăra cu niște „fabrici ale morții" și a spus într-un interviu că acolo „oamenii rezistenți sunt chinuiți până se-alege praful de ei". Este o imagine îngrozitoare pentru o insulă care a fost la rândul ei transformată sistematic în praf. La fel de îngrozitoare ca recrutarea

oamenilor care ar putea deveni refugiații de mâine din pricina schimbărilor climatice, ca să facă pe paznicii refugiaților din motive economice și politice de azi.[20]

Analizând istoria dureroasă a insulei, îmi dau seama că lucrurile care au mers prost în Nauru – și care continuă să se întâmple – au legătură cu locul în care se află aceasta, descris adesea ca fiind „la dracu-n praznic", sau, după cum se spune într-o corespondență din 1921 pentru *National Geographic*, „teritoriul probabil cel mai izolat din lume", un punct minuscul „pe oceanul nesfârșit". Izolarea l-a transformat într-un coș de gunoi convenabil – un loc în care terenul poate fi transformat în gunoi, în care se pot spăla bani, în care pot fi făcuți dispăruți oameni nedoriți și, acum, un loc care e posibil să fie lăsat să dispară cu totul.[21]

Aceasta e relația pe care o avem cu majoritatea lucrurilor pe care e mai greu să le vedem și ea reprezintă o parte importantă a motivului pentru care poluarea cu dioxid de carbon este o problemă stăruitoare: dacă nu putem vedea un lucru, nu credem că el există cu adevărat. Cultura noastră e caracterizată simultan de negare, cunoaștere și necunoaștere – să combini iluzia proximității cu realitatea distanței e un șiretlic perfecționat de piața globală alimentată de combustibilii fosili. Prin urmare, știm și nu prea știm cine ne produce bunurile, cine curăță după noi, unde dispar deșeurile pe care le producem – indiferent că e vorba de apele menajere, de aparatele electronice sau de emisiile de dioxid de carbon.

Dar soarta insulei Nauru ne spune că „la dracu-n praznic" nu există, și nici locuri care nu „contează" – și că nimic nu dispare vreodată cu adevărat. Într-o oarecare măsură, știm cu toții asta, că facem parte dintr-o rețea complicată de conexiuni. Cu toate acestea, suntem prizonierii unor perspective unidimensionale care ne spun contrariul: că ne putem extinde la infinit, că întotdeauna va exista mai mult spațiu care să ne preia deșeurile, mai multe resurse care să ne alimenteze nevoile, mai mulți oameni de care să putem abuza.

În zilele noastre, Nauru se află într-o stare aproape constantă de criză politică, cu noi scandaluri de corupție care amenință în permanență să dea jos guvernul, iar uneori chiar reușesc. Dat fiind răul care s-a abătut asupra insulei, liderii ar avea toate motivele să arate cu degetul în afara granițelor – spre foștii stăpâni coloniali care i-au jupuit, spre investitorii care i-au jecmănit, spre țările bogate ale căror emisii amenință acum să-i înece. Iar unii dintre ei chiar fac asta. Dar câțiva dintre liderii insulei au ales să mai facă ceva: să prezinte țara ca pe un avertisment dat lumii afectate de încălzire.

De exemplu, în 2011, președintele de atunci, Marcus Stephen, a scris în *New York Times* că Nauru reprezintă „un semnal de alarmă indispensabil despre traiul într-un loc cu serioase limite ecologice". El susține că insula e o mostră legată de „ce se poate întâmpla când o țară rămâne fără opțiuni. Lumea se îndreaptă într-o direcție asemănătoare din cauza consumului necontenit de cărbune și petrol care modifică clima planetei, topește calotele glaciare, produce acidificarea oceanelor și ne aduce tot mai aproape de ziua în care accesul la apă potabilă, sol fertil și hrană îmbelșugată nu va mai fi subînțeles". Cu alte cuvinte, nu doar Nauru își sapă propria groapă; cu toții facem asta.[22]

Dar lecția pe care ne-o dă Nauru nu e doar despre pericolele reprezentate de emisiile provocate de arderea combustibililor fosili, ci și despre mentalitatea care ne-a făcut pe atât de mulți dintre noi, și pe strămoșii noștri, să credem că ne putem raporta cu atâta violență la pământ – că putem săpa și fora pentru a extrage substanțele pe care ni le dorim fără să ne gândim la deșeurile pe care le lăsăm în urmă, fie în apă sau în

pământul unde are loc extracția, fie în atmosferă, odată ce materialul extras e ars. Această nepăsare este o trăsătură principală a unui model economic pe care unii politologi îl numesc „extractivism", termen folosit inițial pentru a descrie economiile bazate pe extragerea a cât mai multor materii prime din pământ, de obicei pentru a fi exportate către puterile coloniale tradiționale, unde le era adăugată „valoare". E un mod de gândire care explică destul de bine de ce un model economic bazat pe creștere infinită a putut părea viabil. Deși s-a dezvoltat sub capitalism, guvernele din întregul spectru ideologic îmbrățișează acum acest model de epuizare a resurselor ca pe o cale spre dezvoltare, iar această logică e pusă sub semnul întrebării de schimbările climatice.

Extractivismul înseamnă o relație lipsită de reciprocitate cu pământul, bazată pe dominație, o relație de confiscare. El este opusul administrării, care presupune să iei, dar să te ocupi și de regenerarea și de întreținerea vieții. Extractivismul este mentalitatea celui care distruge munții și care defrișează pădurile seculare. El înseamnă reducerea formelor vii la statutul de obiecte ce pot fi folosite de alții, lipsite de drepturi sau de valoare intrinsecă – transformarea ecosistemelor complexe în „resurse naturale" și a munților în „*overburden*" (termen folosit în industria minieră pentru pădurile, stâncile și pâraiele care stau în calea buldozerelor). De asemenea, înseamnă reducerea ființelor umane fie la statutul de forță de muncă exploatată brutal, forțată la maximum, fie la cel de povară socială, de probleme care trebuie înlăturate și închise în pușcării și rezervații. Într-o economie extractivistă, legăturile reciproce dintre diversele componente obiectivate ale vieții sunt ignorate; consecințele ruperii lor nu reprezintă un motiv de îngrijorare.

Extractivismul se află, de asemenea, în strânsă legătură cu noțiunea de zone de sacrificiu – locuri care nu contează pentru cei care le exploatează, acestea putând fi, prin urmare, otrăvite, drenate sau distruse în alt mod, pentru așa-zisul bine comun al progresului economic. Această idee toxică s-a aflat întotdeauna în intimă legătură cu imperialismul, periferiile neînsemnate fiind folosite pentru a hrăni un centru plin de strălucire, și este asociată cu noțiunea de superioritate rasială, deoarece, pentru a avea zone de sacrificiu, trebuie să ai oameni și culturi care valorează atât de puțin, încât să fie considerate demne de sacrificiu. Extractivismul s-a dezlănțuit în colonialism, pentru că raportarea la lume ca la o frontieră de cucerit – și nu ca la un cămin – e caracterizată de o astfel de iresponsabilitate. Gândirea colonială nutrește credința că există mereu locuri noi unde poți merge să exploatezi odată ce zona actuală de extracție a fost epuizată.

Aceste idei există de dinainte de extracția la scară industrială a combustibililor fosili. Și totuși, capacitatea de-a valorifica puterea cărbunelui pentru a alimenta fabricile și navele este cea care, mai mult ca orice alt factor, a permis ca aceste idei periculoase să cucerească lumea. E o istorie ce merită cercetată mai în profunzime, pentru că explică de ce criza climatică pune sub semnul întrebării nu doar capitalismul, ci și perspectivele civilizatoare fundamentale despre creșterea și progresul infinite care încă ne domină pe toți, într-un fel sau altul.

Relația extractivistă perfectă

Dacă economia modernă extractivă ar avea un sfânt protector, probabil că onoarea i-ar reveni lui Francis Bacon. Filosofului, omului de știință și de stat englez i se atribuie faptul că a convins elitele din Marea Britanie să renunțe, odată pentru totdeauna, la

concepțiile păgâne despre pământ ca mamă dătătoare de viață pe care trebuie să o respectăm și să o adorăm (și de care trebuie să ne temem) și să ne acceptăm rolul de temniceri ai ei. „Căci n-ai decât să urmezi precum un câine natura în peregrinările ei", scria Bacon în *De Augmentis Scientiarum* în 1623, „și vei putea, atunci când poftești, s-o conduci și s-o mâni apoi în același loc din nou... Niciun bărbat nu trebuie să-și facă scrupule pentru că intră și penetrează aceste găuri și cotloane, când adevărul e singurul lui scop".[23] (Nu e de mirare că feministele au scris tomuri întregi în care au analizat alegerile în materie de metafore ale fostului Lord cancelar.)

Aceste idei despre un pământ ce poate fi cunoscut și controlat în întregime au animat nu numai Revoluția Științifică, ci și, în mod critic, proiectul colonial, care a trimis corăbii în lungul și-n latul planetei pentru a scormoni, a căuta și a aduce secretele și bogățiile găsite în țările din care proveneau. Spiritul invincibilității omenești care a guvernat această epocă a fost exprimat limpede în cuvintele clericului și filosofului William Derham din cartea sa *Physico-Theology* din 1713: „Putem, dacă trebuie, să răscolim tot globul, să penetrăm măruntaiele pământului, să coborâm în adâncuri, să călătorim în cele mai îndepărtate regiuni ale lumii pentru a dobândi bogății".[24]

Totuși, în ciuda acestei bravade, proiectele gemene ale colonialismului și industrializării au fost constrânse de natură pe mai multe fronturi de-a lungul anilor 1700. Corăbiile care transportau atât sclavi, cât și materii prime găsite puteau naviga doar când aveau vânt în pupa, ceea ce putea duce la întârzieri mari în aprovizionare. Fabricile care transformau aceste materii prime în produse finite funcționau cu ajutorul unor mori uriașe de apă. Acestea trebuiau plasate lângă cascade sau vâltori și asta le făcea dependente de fluxul și nivelurile râurilor. Ca și în cazul vânturilor puternice sau slabe de pe mare, perioadele extrem de secetoase sau de ploioase făceau ca orele de lucru în fabricile de textile, în morile de făină și în fabricile de zahăr să fie ajustate în consecință – un inconvenient din ce în ce mai serios pentru piețele în expansiune, care deveneau globale.

Multe dintre fabricile care funcționau cu mori de apă erau, de nevoie, răspândite în regiunile rurale, lângă cursuri repezi de apă. Pe măsură ce Revoluția Industrială avansa și muncitorii din fabrici au început să facă greve sau chiar să se revolte pentru a obține salarii și condiții de lucru mai bune, această descentralizare i-a făcut pe proprietarii de fabrici extrem de vulnerabili, deoarece era dificilă înlocuirea rapidă a muncitorilor în mediul rural.

Începând din 1776, un inginer scoțian pe nume James Watt a pus la punct și a construit o sursă de energie care să oferea o soluție împotriva tuturor acestor vulnerabilități. Avocatul și istoricul Barbara Freese descrie motorul cu aburi al lui Watt ca fiind „probabil cea mai importantă invenție din istoria lumii moderne" – și pe bună dreptate.[25] Prin adăugarea la un model mai vechi a unui condensator separat, a unei pompe de aer, iar, mai târziu, a unui mecanism rotativ, Watt a reușit să facă un motor cu aburi alimentat cu cărbune mult mai puternic și adaptabil decât modelele anterioare. Spre deosebire de acestea, noile motoare puteau alimenta o gamă largă de operațiuni industriale, inclusiv, în cele din urmă, navele.

În primele decenii, noul motor a fost greu de promovat. La urma urmei, energia hidroelectrică avea multe avantaje în comparație cu cărbunele. În primul rând, era gratuită, în vreme ce cărbunele trebuia achiziționat încontinuu. Și, contrar credinței larg răspândite că motorul cu aburi producea mai multă energie decât morile de apă,

cele două erau de fapt comparabile, morile de apă mari producând de câteva ori mai mulți cai putere decât rivalele lor alimentate cu cărbune. De asemenea, morile de apă funcționau mai bine și aveau mai puține defecțiuni tehnice, atâta vreme cât apa curgea. „Trecerea de la apă la abur în industria britanică a bumbacului nu s-a produs pentru că apa era insuficientă, dădea mai puțină energie sau era mai scumpă decât aburul", scrie expertul suedez în cărbune Andreas Malm. „Dimpotrivă, aburul și-a câștigat supremația *în ciuda faptului că apa se găsea din abundență, că dădea cel puțin la fel de multă energie și că era mult mai ieftină*".[26]

Odată cu creșterea populației urbane din Marea Britanie, au existat doi factori care au înclinat balanța în favoarea motorului cu aburi. Primul a fost independența noii mașinării față de fluctuațiile naturii: spre deosebire de morile de apă, motoarele cu aburi funcționau în același ritm tot timpul, câtă vreme erau alimentate cu cărbune și nu erau stricate. Debitele râurilor nu contau. De asemenea, motoarele cu aburi funcționau oriunde, indiferent de loc, ceea ce însemna că proprietarii de fabrici puteau muta producția din zone mai izolate în orașe precum Londra, Manchester și Lancaster, unde se găseau o mulțime de muncitori, fapt ce le permitea să-i concedieze mai ușor pe agitatori și să pună capăt grevelor. După cum explica un economist britanic într-un articol din 1832: „Invenția motorului cu aburi ne-a eliberat de necesitatea de-a construi fabrici în locuri nepotrivite doar de dragul unei cascade". Sau, așa cum spunea unul dintre primii biografi ai lui Watt, generarea de energie „nu va mai depinde, ca până acum, de cele mai instabile cauze naturale – factorii atmosferici".[27]

În mod asemănător, când motorul lui Watt a fost instalat pe nave, echipajele n-au mai fost nevoite să-și adapteze călătoria în funcție de viteza vântului, un progres care a grăbit dezvoltarea proiectului colonial și a întărit capacitatea puterilor europene de a-și anexa cu ușurință țări din ținuturi îndepărtate. Așa cum a spus contele de Liverpool într-o întâlnire publică pentru comemorarea lui James Watt din 1824: „Că vântul ne este prielnic sau dimpotrivă, puterea motorului cu aburi învinge toate dificultățile... Vântul poate să bată din orice direcție, destinația forței noastre poate să fie orice parte a lumii, avem puterea și mijloacele, pe care ni le oferă motorul cu aburi, să aplicăm această forță la momentul potrivit și în modul potrivit".[28] Comerțul nu s-a mai simțit atât de eliberat de constrângerile existenței pe o planetă determinată de geografie și dominată de elemente decât la apariția comerțului electronic.

Spre deosebire de energia pe care a înlocuit-o, energia obținută cu ajutorul combustibililor fosili a presupus mereu existența unor zone de sacrificiu – fie plămânii negrii ai minerilor, fie apele otrăvite din jurul minelor. Dar s-a considerat că merită plătit acest preț în schimbul promisiunii amețitoare de independență față de lumea naturală – o independență care a declanșat întreaga forța de dominație a capitalismului industrial atât asupra muncitorilor, cât și a altor culturi. Cu sursa lor mobilă de energie, industriașii și coloniștii din anii 1800 puteau merge acum oriunde forța de muncă era mai ieftină și mai ușor de exploatat, și resursele mai abundente și valoroase. După cum scria la mijlocul anilor 1830 autorul unui manual de utilizare a motorului cu aburi: „serviciile sale nemaipomenite ne sunt întotdeauna la dispoziție, fie iarnă, fie vară, fie zi, fie noapte – el nu știe ce înseamnă pauză, ci doar ce îi dictează dorințele noastre".[29] Pe scurt, cărbunele a reprezentat dominația totală atât asupra naturii, cât și a altor persoane, îndeplinirea în cele din urmă a visului lui Bacon. Se pare că Watt ar fi spus că: „Natura poate fi cucerită dacă reușim să-i găsim cusurul".[30]

Nu e de mirare așadar că apariția motorului cu aburi al lui Watt a coincis cu dezvoltarea explozivă a industriei britanice, astfel că, în cei optzeci de ani dintre 1760 și 1840, valoarea importului de bumbac brut a crescut de la 2,5 milioane de lire sterline la 366 de milioane de lire, o adevărată revoluție ce a fost posibilă grație combinației viguroase și brutale dintre cărbunele din țară și munca depusă de sclavi în străinătate.[31]

Această rețetă a produs mai mult decât noi bunuri de consum. În *Ecological Economics*, Herman Daly și Iosua Farley arată că Adam Smith a publicat *Avuția națiunilor** în 1776, același an în care Watt a fabricat primul motor cu aburi comercial. „Nu este o coincidență", spun ei, „că economia de piață și economia combustibililor fosili au apărut, în esență, deodată... Noile tehnologii și cantitățile mari de energie fosilă au permis o producție fără precedent de bunuri de consum. Nevoia de noi piețe pentru aceste bunuri de consum produse pe scară largă și de noi surse de materii prime a jucat un rol în colonialism și în extinderea imperialistă. Economia de piață a evoluat ca o modalitate eficientă de alocare a acestor bunuri, precum și de stimulare suplimentară a producției".[32] Așa cum colonialismul avea nevoie de cărbune pentru a-și îndeplini visul de dominație totală, potopul de produse apărute datorită cărbunelui și colonialismului aveau nevoie de un capitalism modern.

Promisiunea independenței față de natură pe care Watt o făcea la începuturi continuă să reprezinte marea putere a combustibililor fosili. Această putere e cea care le permite multinaționalelor de astăzi să cutreiere globul în căutarea celei mai ieftine și mai ușor de exploatat forțe de muncă, iar elementele și evenimentele naturale care odinioară păreau niște obstacole – oceanele întinse, peisajele ostile, fluctuațiile sezoniere – nu mai sunt considerate nici măcar niște impedimente minore. Sau cel puțin așa au părut să stea lucrurile pentru o vreme.

* * *

Se spune adesea că Mama Natură are ultimul cuvânt și așa s-a întâmplat și în cazul celor mânați de ambiția de-a o cuceri. Există o poveste probabil apocrifă despre moartea lui Francis Bacon: în încercarea de a-și verifica ipoteza conform căreia carnea congelată nu putrezește, a stat în frig, îndopând un pui cu zăpadă. Ca urmare, se spune că filosoful a făcut pneumonie, boală din cauza căreia a și murit.[33] În ciuda faptului c-a fost contestată, povestea a rezistat datorită justiției sale poetice: un om care a crezut că natura poate fi supusă voinței sale a murit pentru că s-a expus la frig.

Întreaga rasă umană pare să fi fost eroina unei povești asemănătoare, în care și-a primit pedeapsa binemeritată. Ralph Waldo Emerson a numit cărbunele „climă portabilă" – și acesta a avut un succes uriaș, cu nenumărate avantaje, de la o durată de viață mai mare la sute de milioane de oameni eliberați de munca grea.[34] Totuși, tocmai pentru că trupurile ne sunt separate atât de eficient de locul unde trăim, noi, cei care beneficiem de acest privilegiu, am dovedit că putem ignora fără probleme faptul că nu modificăm doar clima noastră personală, ci clima întregii planete, încălzind nu doar interiorul, ci și exteriorul caselor noastre. Doar pentru că noi nu suntem în stare s-o observăm, nu înseamnă că încălzirea nu e reală.

Vreme de cel puțin două secole, folosirea energiei rezultate din arderea combustibililor fosili a părut să elibereze mare parte a omenirii de nevoia de-a purta un dialog continuu cu natura și de a-și modifica planurile, ambițiile și programul potrivit

* Editura Publica, București, 2011 (*n.t.*)

fluctuațiilor și topografiei acesteia. Cărbunele și petrolul, tocmai pentru că erau fosilizate, au fost considerate niște forme de energie numai bune de posedat. Ele nu aveau un comportament independent – ca vântul, apa sau, dacă tot veni vorba, ca muncitorii. Așa cum se promitea, odată cumpărate, motoarele lui Watt produceau energie oriunde și oricând doreau proprietarii lor – o relație nereciprocă perfectă.

Dar am învățat din studiul atmosferei că schimbul și cooperarea care constituie esența tuturor relațiilor din natură n-au fost eliminate odată cu apariția combustibililor fosili, ci doar amânate, răstimp în care au prins forță și viteză. Acum, efectul cumulat al acestor secole în care s-a ars cărbune e pe cale să dezlănțuie cel mai feroce capriciu natural.

Ca urmare, iluzia puterii și controlului totale cu care au făcut odinioară comerț Watt și partizanii lui au lăsat loc neputinței aproape totale și pierderii controlului în confruntarea cu forțe spectaculoase precum Uraganul Sandy și Taifunul Haiyan. Acesta e doar unul dintre motivele pentru care schimbările climatice sunt atât de înfricoșătoare. Pentru că a ne confrunta sincer cu această criză înseamnă a ne confrunta cu noi înșine – să recunoaștem, așa cum au făcut-o și strămoșii noștri, că suntem vulnerabili în fața elementelor din care e alcătuită atât planeta, cât și trupurile noastre. Înseamnă să acceptăm (și chiar să ne bucurăm) că nu suntem decât o parte neînsemnată a lumii, și nu stăpânul sau mecanicul ei, așa cum promisese odinioară Bacon. Înțelegerea acestei interconexiuni aduce cu sine o mare bunăstare și plăcere. Dar nu trebuie să subestimăm profunzimea provocării la adresa civilizației pe care o reprezintă această relație. După cum spune politologul australian Clive Hamilton, recunoașterea existenței acestor adevăruri despre schimbările climatice „înseamnă recunoașterea faptului că relația de putere dintre oameni și pământ e opusă celei pe care ne-am asumat-o în urmă cu trei secole".[35]

Vreme de un secol, statuia uriașă din marmură albă a lui James Watt a dominat capela Sf. Paul din Westminster Abbey, comemorând un om care a „sporit resursele țării sale" și „a crescut puterea omului". Watt chiar a făcut toate acestea: motorul său a accelerat Revoluția Industrială și vapoarele cu aburi, a căror existență a fost posibilă datorită motorului său, au permis ulterior jaful colonial din Africa Subsahariană și din India. Așa că, în timp ce contribuia la îmbogățirea Europei, acesta a pus umărul și la sărăcirea altor părți ale lumii, iar aceste inegalități provocate de combustibilii fosili persistă și astăzi. Într-adevăr, cărbunele a fost cerneala neagră cu care a fost scrisă povestea capitalismului modern.

Însă atunci când Watt a fost imortalizat în marmură în 1825, nu se cunoșteau încă toate datele. Pentru că impactul cumulat al emisiilor de carbon care au început să apară în primele fabrici și mine e cel care și-a lăsat deja amprenta în istoricul geologic – în nivelurile oceanelor, în compoziția lor chimică, în dispariția lentă a unor insule ca Nauru; în retragerea ghețarilor, în topirea banchizelor și a permafrostului; în ciclurile perturbate ale solului și în pădurile carbonizate.

Într-adevăr, se pare că primele victime ale cărbunelui – minerii care au murit de antracoză, muncitorii din Fabricile satanice – n-au fost doar prețul plătit pentru progres. Au reprezentat, de asemenea, un avertisment timpuriu că eliberăm în lume o substanță otrăvitoare. „A devenit limpede în ultimul secol", scrie ecologista ecuadoriană Esperanza Martínez, „că acești combustibili fosili, sursele de energie ale capitalismului, distrug viața – în zonele unde sunt extrași, precum și în oceane și în atmosfera care absoarbe deșeurile".[36]

Jean-Paul Sartre a numit combustibilii fosili „capitalul lăsat omenirii de alte ființe vii"; ei sunt literalmente rămășițele descompuse ale unor forme de viață moarte demult. Nu e vorba că aceste substanțe sunt rele; doar că locul lor e acolo unde se află: în pământ, unde îndeplinesc funcții ecologice valoroase. Cărbunele, când e lăsat în pace, nu sechestrează doar carbonul luat din aer de plante, ci și multe alte tipuri de toxine. După cum spune renumitul climatolog australian Tim Flannery, cărbunele acționează ca „un burete natural care absoarbe multe substanțe dizolvate în apele subterane, de la uraniu la cadmiu și mercur".[37]

Însă când cărbunele este extras și ars, aceste toxine sunt eliberate în ecosistem, croindu-și în cele din urmă drum spre oceane, unde sunt absorbite de krill și plancton, de pești și apoi de noi. Între timp, carbonul eliberat pătrunde în atmosferă, provocând încălzirea globală (ca să nu mai vorbim de contribuția cărbunelui la formarea smogului și la poluarea cu particule fine care au afectat societatea urbană de la Revoluția Industrială încoace, îmbolnăvindu-i pe mulți de boli respiratorii, cardiace și altele).

Dată fiind această moștenire, sarcina noastră nu e minoră, dar e simplă: în loc să fim o societate de hoți de morminte, trebuie să devenim o societate care apără viața și care-și trage seva din elementele care asigură viața. E timpul să lăsăm morții să se odihnească.

Stânga extractivistă

Istoria comună a colonialismului, cărbunelui și capitalismului explică de ce atât de mulți oamenii dispuși să conteste nedreptățile sistemului de piață sunt paralizați în fața amenințării climatice. Combustibilii fosili și atitudinea extractivistă pe care o reprezintă au construit lumea modernă. Facem parte din societățile industriale sau post-industriale care trăiesc încă povestea înscrisă în cărbune.

Această poveste cuprinde și luptele ideologice dure care s-au dus încă de la Revoluția Franceză: comuniștii, socialiștii și sindicatele s-au luptat pentru o distribuire mai echitabilă a prăzii obținute din extracție, obținând victorii importante pentru clasele sărace și muncitoare. Mișcările pentru drepturile omului și cele pentru emancipare din această perioadă au militat cu vitejie și împotriva modului în care capitalismul industrial trata categorii întregi ale rasei noastre, ca pe niște zone de sacrificii omenești, care nu merită mai multe drepturi decât materiile prime. Aceste lupte au contribuit și ele la obținerea unor victorii importante împotriva paradigmei bazate pe dominare – împotriva sclaviei, pentru votul universal, pentru egalitate în fața legii. Mai mult, în toate aceste mișcări au existat voci care au identificat paralelele dintre abuzul economic asupra lumii naturale și abuzul asupra ființelor omenești considerate bune de sacrificat sau cel puțin neglijabile. Karl Marx, de exemplu, a recunoscut „ruptura iremediabilă" dintre capitalism și „legile naturale ale vieții însăși", în vreme ce feministele au înțeles demult că războiul pe două fronturi al patriarhatului împotriva corpului femeilor și împotriva corpului pământului avea legătură cu acea separare esențială, caustică între minte și corp – și între corp și pământ – din care s-au născut atât revoluția științifică, cât și revoluția industrială.[38]

Aceste contestări au părut, în principal, în sfera intelectuală; sistemul inițial, de inspirație biblică, al lui Bacon a rămas în mare parte intact – dreptul nostru, al oamenilor, de a ne situa mai presus de ecosistemele care ne susțin și de a abuza de pământ ca de o mașinărie neînsuflețită. Cele mai vehemente contestări ale acestei viziuni

asupra lumii au venit mereu din afara logicii acesteia, în acele momente istorice când proiectul extractiv a intrat în conflict direct cu un alt tip de raportare la pământ, unul mai vechi – și acest tip de raportare a ripostat. Așa au stat lucrurile din primele zile ale industrializării, când țăranii englezi și irlandezi, de exemplu, s-au revoltat împotriva primelor încercări de îngrădire a pământurilor obștești, și a continuat, de-a lungul secolelor, cu luptele dintre colonizatori și popoarele indigene, ajungând – după cum vom vedea – până la rezistența indigenilor împotriva extracțiilor masive de combustibili fosili, care astăzi este din ce în ce mai puternică.

Dar nouă, celor care ne-am născut și am crescut în acest sistem, chiar dacă ne dăm bine seama de fisura lui logică, ne vine foarte greu să găsim o cale de ieșire. Cum ar putea să fie altfel? Cultura occidentală postiluministă nu ne oferă un ghid după care să ne trăim viața care să nu fie bazat pe o relație extractivistă, nereciprocă cu natura.

Acesta e punctul unde contestatarii de dreapta ai schimbărilor climatice au exagerat cu teoriile conspirației conform cărora încălzirea globală este mană cerească pentru stânga. E adevărat, așa cum am subliniat, că multe dintre reacțiile la schimbările climatice sunt pentru sprijinul progresiv prin intervenția guvernului pe piață, pentru o mai mare egalitate, precum și pentru crearea unei sfere publice mai viguroase. Dar mesajul profund al crizei ecologice – că omenirea trebuie să trateze cu mai multă atenție sistemele vii care ne țin în viață, încercând să regenereze, mai degrabă decât să extragă – este o provocare serioasă atât pentru o mare parte a stângii, cât și pentru dreapta. Este o provocare pentru unele sindicate, cele care încearcă să păstreze ca atare cele mai poluante locuri de muncă, în loc să lupte pentru locurile de muncă bune și nepoluante pe care le merită membrii lor. Și este o provocare pentru majoritatea covârșitoare a keynesienilor de centru-stânga, care încă mai definesc succesul economic în termenii măsurătorii tradiționale a creșterii PIB-ului, chiar dacă această creștere se datorează extracției agresive de resurse. (Lucru extrem de derutant, deoarece Keynes însuși, asemenea lui John Stuart Mill, a susținut tranziția către o economie post-creștere.)

Este, de asemenea, o provocare, pentru acea parte a stângii care a echivalat socialismul cu guvernarea autoritară a Uniunii Sovietice și a sateliților săi (deși a existat dintotdeauna o tradiție solidă, în special în rândul anarhiștilor, care a considerat proiectul lui Stalin o monstruozitate în ceea ce privește principiile majore de justiție socială). Pentru că realitatea e că aceste state auto-declarate socialiste au devorat resursele cu la fel de mult entuziasm ca omologii lor capitaliști și au aruncat deșeuri cu la fel de multă nepăsare. De exemplu, înainte de căderea Zidului Berlinului, amprenta de carbon a cehilor și rușilor era chiar mai mare pe cap de locuitor decât a canadienilor și australienilor. Acesta e motivul pentru care unul dintre puținele momente când țările dezvoltate au observat o scădere a emisiilor a fost după prăbușirea economică a fostei Uniuni Sovietice, la începutul anilor 1990. La rândul său, Mao Zedong a declarat în mod deschis că „omul trebuie să cucerească natura", declanșând un atac devastator asupra lumii naturale care, a trecut direct de la defrișările din comunism la construirea de baraje uriașe în capitalism. Între timp, companiile de petrol și gaze din Rusia au fost la fel de nechibzuite și expuse pericolului producerii de accidente sub controlul statului socialist cum sunt astăzi în mâinile oligarhilor și ale statului corporatist rus.[39]

Și de ce n-ar fi? Socialismul autoritar și capitalismul împărtășesc înclinațiile puternice spre centralizare (primul în mâinile statului, al doilea în mâinile corporațiilor). De asemenea, ambele își supun sistemele unei expansiuni nemiloase – fie prin producția

de dragul producției, în cazul socialismului din epoca sovietică, fie prin consumul de dragul consumului, în cazul capitalismului de consum.

O posibilă rază de lumină este social-democrația scandinavă care a făcut, fără îndoială, unele dintre cele mai importante progrese ecologice din lume, de la proiectarea urbană vizionară a Stockholmului, unde aproximativ 74% dintre locuitori merg la serviciu pe jos, cu bicicleta sau folosesc transportul în comun, la revoluția din domeniul energiei eoliene din Danemarca, care se află sub controlul comunităților. Totuși, apariția târzie pe piață a Norvegiei ca mare producător de petrol – a cărei companie, Statoil, cu capital majoritar de stat, exploatează nisipurile bituminoase din Alberta și se pregătește să exploateze rezervele uriașe din regiunea arctică – ne face să ne întrebăm dacă aceste țări caută cu adevărat o cale de ieșire din epoca extractivistă.[40]

În America Latină și Africa, depășirea dependenței prea accentuate de extracția și exportul resurselor și găsirea unor căi de diversificare a economiilor au fost întotdeauna puncte centrale ale proiectului post-colonial. Cu toate acestea, unele țări unde în ultimii zece ani au venit la putere guverne de stânga și centru-stânga se îndreaptă în direcția opusă. Faptul că această tendință este puțin dezbătută în afara continentului n-ar trebui să ne surprindă. Progresiștii din întreaga lume au salutat pe bună dreptate „valul roz" electoral din America Latină, unde fiecare guvern care a luat puterea a promis să reducă inegalitatea, să combată sărăcia extremă și să preia din nou controlul asupra industriilor extractive ale țărilor la conducerea cărora se aflau. Și, strict din perspectiva reducerii sărăciei, rezultatele au fost de multe ori uimitoare.

De la alegerea lui Luiz Inácio Lula da Silva și, în prezent, sub conducerea fostului său șef de cabinet, Dilma Rousseff, Brazilia a redus rata sărăciei extreme cu 89% într-un singur deceniu, potrivit guvernului, mai bine de treizeci de milioane de oameni reușind să iasă din sărăcie. După alegerea lui Hugo Chávez, Venezuela a redus procentul populației care trăia în sărăcie extremă cu mai mult de jumătate – de la 16,6% în 1999 la 7% în 2011, potrivit statisticilor guvernamentale. Numărul celor care s-au înscris la facultate s-a dublat din 2004. Sub Rafael Correa, în Ecuador rata sărăciei a scăzut cu 32%, potrivit Băncii Mondiale. În Argentina, sărăcia urbană a scăzut de la 54,7% în 2003 la 6,5% în 2011, potrivit datelor guvernamentale colectate de ONU.[41]

Rezultatele obținute în Bolivia, sub președinția lui Evo Morales, sunt și ele impresionante. Procentul de populație care trăiește în sărăcie extremă a scăzut de la 38% în 2005 la 21,6% în 2012, potrivit statisticilor guvernamentale.[42] Rata șomajului a scăzut la jumătate. Cel mai important e că, în timp ce alte țări în curs de dezvoltare s-au folosit de creștere pentru a crea o societate cu mari câștigători și mari perdanți, Bolivia reușește să construiască o societate mai egală. Alicia Bárcena Ibarra, secretar executiv al Comisiei Economice a ONU pentru America Latină și Caraibe, remarcă faptul că, în Bolivia, „decalajul dintre bogați și săraci a fost redus enorm".[43]

Toate acestea reprezintă o îmbunătățire semnificativă față de situația anterioară, când bogăția extrasă din fiecare dintre aceste țări era concentrată în mâinile unei elite minuscule, iar o mare parte din ea părăsea continentul. Și totuși, aceste guverne de stânga și centru-stânga n-au reușit până acum să găsească modele economice care nu necesită un nivel extrem de ridicat de exploatare a resurselor finite, care are adesea un preț ecologic și uman îngrozitor. Acest lucru e valabil pentru Ecuador, tot mai dependent de petrol, inclusiv petrol din Amazon; pentru Bolivia, cu dependența sa uriașă de gaze naturale; pentru Argentina, cu ale sale „deșerturi verzi" de culturi de soia, dar nu numai, modificate genetic și care sprijină în continuare exploatările de suprafață;

pentru Brazilia, cu extrem de controversatele mega-baraje și cu exploatările petroliere maritime cu grad ridicat de risc; și, desigur, ca întotdeauna, pentru Venezuela, care este dependentă de petrol. Mai mult, majoritatea acestor guverne au făcut progrese neînsemnate în ceea ce privește vechiul vis de diversificare a economiilor, depășind dependența de exportul materii prime – de fapt, între 2004 și 2011, procentul deținut de acestea din totalul exporturilor a crescut în toate aceste țări, cu excepția Argentinei, deși, parțial, această creștere a fost, fără îndoială, datorată creșterii prețurilor materiilor prime. La asta a contribuit și faptul că China a acordat cu ușurință credite pe întreg continentul, în unele cazuri cerând ca acestea să fie rambursate în petrol.[44]

Acest accent pus pe forme de extracție riscante și dăunătoare din punct de vedere ecologic este deosebit de dezamăgitor în cazul guvernelor conduse de Evo Morales în Bolivia și de Rafael Correa în Ecuador. În timpul primului mandat, amândoi au anunțat că în țările lor începea un nou capitol, unul neextractiv. În parte, asta însemna un respect real pentru culturile indigene care au supraviețuit secolelor de marginalizare și opresiune și care reprezintă o forță electorală puternică în ambele țări. Sub Morales și Correa, conceptele indigene de *sumak kawsay* și *buen vivir*, care urmăresc să construiască societăți aflate în armonie cu natura (în care toată lumea are suficient, nu din ce în ce mai mult) au devenit parte din discursul guvernamental, fiind recunoscute prin lege. Dar, în ambele cazuri, accelerarea dezvoltării și extracției la scară industrială au îngropat această retorică promițătoare. Potrivit Esperanzei Martínez din Ecuador: „din 2007, guvernul condus de Correa a fost cel mai extractivist guvern din istoria țării, atât în ceea ce privește petrolul, cât și, acum, mineritul". Intelectualii latino-americani au inventat un nou termen pentru a descrie situația cu care se confruntă: „extractivism progresist".[45]

Guvernele susțin că n-au de ales – că sunt nevoite să aplice politici extractive pentru a susține financiar programe care reduc sărăcia. În multe privințe, această explicație trimite la problema datoriei climatice: Bolivia și Ecuadorul s-au aflat în fruntea coaliției de guverne care cereau ca țările responsabile de-a lungul timpului pentru cea mai mare parte a emisiilor de gaze cu efect de seră să contribuie la plata tranziției Sudului Global de la energia poluantă la o dezvoltare ce produce mai puține emisii de dioxid de carbon. Aceste cerințe au fost ignorate și respinse. Silite să aleagă între sărăcie și poluare, aceste guverne au ales poluarea, dar acestea n-ar trebui să fie singurele lor opțiuni.

Dependența implicită de extracția poluantă nu este doar o problemă a progresiștilor din țările în curs de dezvoltare. De exemplu, în Grecia, în mai 2013, am fost surprinsă să descopăr că partidul de stânga Syriza – care pe atunci era partidul de opoziție oficial al țării, considerat de mulți europeni progresiști drept marea speranță pentru o alternativă politică reală pe continent – nu s-a opus deschiderii coaliției de guvernare față de noi exploatări de petrol și gaze. În schimb, a susținut că orice fonduri obținute astfel ar trebui cheltuite pe pensii, nu pentru a plăti datoriile către creditori. Cu alte cuvinte: ei n-au oferit o alternativă la extractivism, ci pur și simplu au venit cu idei mai bune de împărțire a prăzii.

Departe de-a vedea schimbările climatice ca pe o ocazie de-a argumenta în favoarea utopiei lor socialiste, așa cum se tem contestatarii conservatori ai schimbărilor climatice, Syriza a încetat pur și simplu să mai vorbească despre încălzirea globală.

Liderul partidului, Alexis Tsipras, a recunoscut acest lucru într-un interviu pe care mi l-a acordat: „Am fost un partid pentru care mediul și schimbările climatice au fost

preocupări centrale", a spus el, „dar, după anii aceștia de criză economică din Grecia, am uitat de schimbările climatice".[46] Măcar el a fost cinstit.

Vestea bună, foarte importantă, este că mișcările sociale de amploare și tot mai puternice din aceste țări se opun ideii că extracția și redistribuirea reprezintă singura cale de ieșire din sărăcie și criză economică. În Grecia există importante mișcări împotriva exploatării aurului, de o asemenea amploare, încât Syriza a devenit un adversar redutabil al minelor. Între timp, guvernele progresiste din America Latină ajung din ce mai des în conflict direct cu mulți dintre cei care le-au ales, fiind acuzate că noul model, pe care Hugo Chávez l-a numit „socialism de secol douăzeci și unu", pur și simplu nu mai e de ajuns. Barajele uriașe din Brazilia, autostrăzile din Bolivia care traversează zone sensibile și forarea după petrol în Amazonul ecuadorian au devenit puncte critice. Da, bogăția este mai bine distribuită, în special în rândul populației urbane sărace, dar în afara orașelor, stilurile de viață ale popoarelor indigene și ale țăranilor sunt încă puse în pericol fără consimțământul lor, iar ei sunt în continuare lăsați fără pământ din cauza distrugerii ecosistemului. Este nevoie, scrie ecologista boliviană Patricia Molina, de o nouă definiție a dezvoltării, „astfel încât obiectivul să fie eliminarea sărăciei, nu a celor săraci".[47]

Această critică reprezintă mai mult decât un joc politic; este o schimbare fundamentală a felului în care masa tot mai mare și mai vocală a alegătorilor vede scopul activității economice și sensul dezvoltării. Se deschide calea pentru o influență tot mai mare a gândirii indigene asupra noilor generații de activiști, începând, în mod semnificativ, cu revolta pornită în 1994, în Mexic, de Armata Zapatistă de Eliberare Națională, și continuând, așa cum vom vedea, cu rolul important de lideri pe care îl joacă mișcările indigene pentru drepturi funciare în luptele vitale împotriva extracției din America de Nord, America Latină, Australia și Noua Zeelandă. Grație acestor lupte, mișcările progresiste neindigene sunt expuse la viziuni asupra lumii bazate pe relații de reciprocitate și de interconectare cu lumea naturală, care sunt antiteza extractivismului. Aceste mișcări chiar au plecat urechea la mesajul schimbărilor climatice și câștigă bătălii pentru a menține cantități importante de carbon în sol.

Avertismente ignorate

Mai există un grup care e posibil să fi reprezentat o provocare la adresa viziunii dezastruoase a culturii occidentale asupra naturii, văzută ca un sac fără fund. Acest grup, desigur, este mișcarea ecologistă, acea rețea de organizații care urmărește să protejeze lumea naturală pentru a nu fi distrusă de activitatea umană. Și totuși, mișcarea n-a jucat acest rol, cel puțin nu într-un mod susținut și coerent.

Parțial, asta s-a întâmplat din cauza istoriei neobișnuit de elitiste a mișcării, mai ales în America de Nord. Când conservaționismul a apărut ca o forță puternică în secolul al XIX-lea și la începutul secolului XX, în el erau implicați bărbați bogați cărora le plăcea pescuiască, să meargă la vânătoare, în excursii și drumeții, și care au observat că multe dintre locurile lor preferate din natură erau amenințate de expansiunea rapidă a industrializării. În general, ei n-au contestat proiectul economic frenetic care distrugea zone naturale de pe întreg continentul, ci au vrut pur și simplu să se asigure că anumite locuri deosebit de spectaculoase sunt rezervate pentru ca ei să se recreeze și să le admire. Asemenea misionarilor creștini care călătoreau alături de comercianți și soldați, majoritatea primilor conservaționiști au văzut în munca lor

o completare civilizatoare a proiectelor industrial și colonial – nu o provocare pentru ei înșiși. În 1914, directorul Grădinii Zoologice din Bronx, William Temple Hornaday, rezuma acest etos, îndemnându-i pe educatorii americani „să-și asume o parte din această povară a omului alb" și „să protejeze natura sălbatică din țara noastră".[48]

Această sarcină a fost îndeplinită fără proteste perturbatoare, care ar fi fost nepotrivite pentru o mișcare cu rădăcini adânci în pătura superioară a societății. În schimb, a fost realizată prin lobby pașnic, în care bărbați bine crescuți, folosindu-se de principiul *noblesse oblige*, făceau apel la alți bărbați din clasa socială din care făceau parte să salveze o zonă valoroasă, transformând-o într-un parc național sau de stat ori într-o rezervație privată – adesea în detrimentul populației indigene care nu mai putea vâna și pescui în acea zonă.

Cu toate acestea, în cadrul mișcării au existat oameni care au văzut în amenințările la adresa celor mai frumoase locuri din țară semnele unei crize culturale profunde. De exemplu, John Muir, marele scriitor naturalist care a contribuit la fondarea Sierra Club în 1892, i-a condamnat pe industriașii care au îndiguit râuri sălbatice și au inundat văi frumoase. Pentru el, aceștia erau niște păgâni – „adepți ai mercantilismului devastator" care, „în loc să-și înalțe privirea spre Dumnezeul munților, și-o înălțau spre Dolarul Atotputernic".[49]

N-a fost singurul eretic. Radicalismul i-a determinat pe unii dintre primii gânditori occidentali ecologiști să susțină că ar trebui făcut mai mult decât protejarea unor zone izolate. Deși adesea n-au recunoscut-o, acești gânditori s-au inspirat puternic din credințele răsăritene legate de interconectarea tuturor formelor de viață, precum și din cosmologiile băștinașilor americani care consideră că toate creaturile vii ne sunt „rude".

La mijlocul anilor 1800, Henry David Thoreau scria că: „Pământul pe care calc nu e o masă moartă, inertă. Este un corp, are un spirit, este organic și receptiv la influența spiritului său, și la orice particulă a acelui spiritul care se află în mine"*. Era o respingere neechivocă a concepției lui Francis Bacon despre pământ ca o mașinărie inertă ale cărei mistere puteau fi stăpânite de mintea umană. La aproape un secol după Thoreau, Aldo Leopold, al cărui carte *A Sand County Almanac* a fost un punct de referință pentru al doilea val de ecologiști, a susținut și el ideea unei etici care „lărgește limitele comunității pentru a include terenuri, ape, plante, animale" și care consideră că „individul este un membru al unei comunități compuse din elemente interdependente". O asemenea „etică a pământului", cum a numit-o el, „schimbă rolul lui *Homo sapiens* din cel de cuceritor al comunității, în simplu membru și cetățean al acesteia. Asta presupune respect pentru ceilalți membri, precum și respect pentru comunitatea ca atare".[50]

Aceste idei au avut o influență puternică în evoluția gândirii ecologiste, dar, nefiind atașate de mișcările populare, n-au reprezentat o amenințare serioasă la adresa industrializării galopante. În viziunea dominantă asupra lumii, oamenii au continuat să fie o armată de cuceritori care supun și mecanizează natura. Chiar și așa, în anii 1930, când socialismul era în plină ascensiune în întreaga lume, elementele mai

---

* „Dimineața îmi îmbăiam intelectul în filosofia uimitoare și cosmogonică a Bhagavad Gita", scria Thoreau în Walden despre celebrul text indian. El continuă: „Las cartea jos și mă duc la puțul meu după apă și, iată!, acolo mă întâlnesc cu servitorul Brahmanului, preot al lui Brahma, Vishnu și Indra, care încă stă în templul său pe Gange citind Vedele, sau locuiește la rădăcina unui copac cu coaja sa de pâine și urciorul de apă... Apa pură a Waldenului este amestecată cu apa sacră a Gangelui." Henry D. Thoreau, Walden, Aldo Press, București, traducere de Silvia Constantin, p. 229.

conservatoare ale mișcării ecologiste din ce în ce mai puternice au încercat să se distanțeze de ideea „radicală" a lui Leopold cum că natura ar avea valoare intrinsecă, dincolo de utilitatea sa pentru om. Dacă bazinele râurilor și pădurile virgine aveau „dreptul de a-și continua existența", după cum susținea Leopold (o avanpremieră a dezbaterilor pe marginea „drepturilor naturii" care vor apărea câteva decenii mai târziu), atunci dreptul proprietarului de a face ce-și dorește cu propriul pământ trebuia pus sub semnul întrebării. În 1935, Jay Norwood „Ding" Darling, care a contribuit ulterior la înființarea Federației Naționale a Faunei Sălbatice, îi scria lui Leopold, avertizându-l: „Nu pot să nu mă gândesc că ne bagi în ape tulburi cu noua ta filosofie despre mediul faunei sălbatice. La capătul acestui drum se află socializarea proprietății".[51]

Până în momentul publicării de către Rachel Carson a cărții *Silent Spring* în 1962, încercările de-a transforma natura într-o simplă rotiță a mașinăriei industriale americane au devenit atât de agresive, atât de fățiș militariste, încât era imposibil să mai pretinzi că îmbinarea capitalismului cu conservaționismul era doar o problemă de protejare a unor zone verzi. Cartea lui Carson condamna dur industria chimică care folosea bombardamentele aeriene pentru a distruge insectele, punând în mod nechibzuit în pericol și viețile oamenilor și ale animalelor. Biologul marin devenit critic social i-a descris în culori vii pe aroganții „obsedați de control", care, entuziasmați de „o jucărie nouă și frumoasă", aruncau cu otrăvuri „împotriva materiei vieții".[52]

Carson se refera la DDT, dar, pentru ea, problema nu era un anumit produs chimic, ci întreaga logică. „«Controlul naturii»", scria Carson, „este o expresie apărută din aroganță, născută în epoca neanderthaliană a biologiei și filosofiei, când se credea că natura există pentru confortul omului... Marele nostru ghinion este că o știință atât de primitivă s-a înarmat cu cele mai moderne și mai sinistre arme pe care, întorcându-le împotriva insectelor, le-a întors, de asemenea, și împotriva pământului".[53]

Scrierile lui Carson i-au inspirat pe ecologiștii din generația tânără, mult mai radicală, să se considere parte a unui ecosistem planetar fragil, nu inginerii sau mecanicii acestuia, dând naștere economiei ecologice. Acesta a fost contextul în care a început să fie contestată dur și pe scară largă logica de bază a extractivismului – potrivit căreia întotdeauna va exista un pământ de care să ne folosim. Punctul culminant al acestei dezbateri a fost în 1972, când Clubul de la Roma a publicat *The Limits of Growth*, un bestseller fulminant care s-a folosit de primele modele de computere pentru a prezice că dacă sistemele naturale vor continua să fie epuizate în ritmul actual, până la mijlocul secolului XXI, capacitatea planetei de-a susține omenirea va fi depășită. Salvarea câtorva lanțuri muntoase frumoase nu era suficientă pentru a ne scoate din încurcătură; însăși logica dezvoltării trebuia pusă sub semnul întrebării.

Așa cum observa scriitorul Christian Parenti despre influența de durată a cărții: „În *Limits* se combină strălucirea Marii Științe – puternicele calculatoare ale MIT și sprijinul primit de la Smithsonian Institution – cu accentul pus pe interconectarea dintre lucruri, care se potrivesc perfect cu noul zeitgeist contracultural". Și, deși unele dintre previziunile din carte nu s-au adeverit în timp – autorii au subestimat, de exemplu, capacitatea dorinței de profit și a tehnologiilor inovatoare de a dezgropa noi rezerve de resurse finite – cartea a avut dreptate cu privire la cea mai importantă dintre limite. În ceea ce privește „limitele «rezervoarelor» naturale* sau capacitatea Pământului

* Rezervoare care colectează compușii chimici ce conțin carbon și îi depozitează pe perioadă nedeterminată. (*n.t.*)

de-a absorbi poluarea", Parenti scrie: „viziunea sumbră și catastrofală din *Limits* se dovedește a fi absolut corectă. Poate vom reuși să descoperim noi resurse – mai mult petrol sau crom – sau să inventăm înlocuitori, dar nu am produs sau descoperit alte rezervoare naturale. Capacitatea Pământului de-a absorbi efectele secundare mizerabile ale metabolismului vorace al capitalismului global e pe punctul de a fi depășită. Acest avertisment a fost întotdeauna cel mai puternic aspect al cărții *The Limits of Growth*".[54]

Și totuși, în cadrul celor mai puternice părți ale mișcării ecologiste, în deceniile-cheie în care ne-am confruntat cu amenințarea schimbărilor climatice, aceste avertismente au trecut nebăgate în seamă. Mișcarea nu și-a bătut capul cu limitele de creștere într-un sistem economic construit pe maximizarea profiturilor, ci a încercat, în schimb, să demonstreze că salvarea planetei ar putea fi o nouă mare oportunitate de afaceri.

Motivele pentru această timiditate politică țin de temele deja discutate: puterea și farmecul logicii pieței libere, care a uzurpat în mare măsură viața intelectuală la sfârșitul anilor 1980 și în anii 1990, inclusiv o mare parte a mișcării conservaționiste. Dar acest refuz persistent de-a crede în concluziile științei spune ceva și despre puterea perspectivei culturale conform căreia oamenii sunt cei care dețin, în cele din urmă, controlul asupra pământului, nu invers. Este aceeași perspectivă care ne asigură că, indiferent cât de tare se înrăutățește situația, vom fi salvați în ultimul moment – fie de piață, de filantropi miliardari sau de vrăjitori ai tehnologiei – fie, în cel mai bun caz, de toți trei la un loc. Iar în timp ce așteptăm, continuăm să săpăm tot mai adânc.

Numai atunci când ne vom lipsi de aceste forme de gândire magică vom fi pregătiți să depășim extractivismul și să construim societățile de care avem nevoie, în limitele existente – o lume fără zone sacrificiu, fără alte insule ca Nauru.

NOTE

CAPITOLUL 5: DEPĂȘIREA EXTRACTIVISMULUI

1. Steve Stockman, postare pe Twitter, 21 martie 2013, 10:33, https://twitter.com.

2. Ben Dangl, „Miners Just Took 43 Police Officers Hostage in Bolivia", *Vice*, 3 aprilie 2014.

3. Rodrigo Castro et al., „Human-Nature Interaction in World Modeling with Modelica", pregătit pentru lucrările Conferinței Internaționale Modelica, ediția a X-a, 10–12 martie 2014, http://www.ep.liu.se/.

4. Interviu personal cu Nerida-Ann Steshia Hubert, 30 martie 2012.

5. Hermann Joseph Hiery, *The Neglected War: The German South Pacific and the Influence of World War I* (Honolulu: University of Hawai'i Press 1995), 116–25, 241; „Nauru", Ministerul Afacerilor Externe și Comerțului din Noua Zeelandă, actualizat în 9 decembrie 2013, http://wwww.mfat.govt.nz/; „Nauru" (video), NFSA Australia, NFSA Films.

6. Charles J. Hanley, „Droppings Form the Heart of Economy", Associated Press, 13 aprilie 1985; interviu cu Steshia Hubert, 30 martie 2012.

7. „Country Profile and National Anthem", Misiunea Permanentă a Republicii Nauru pe lângă Organizația Națiunilor Unite, Organizația Națiunilor Unite, http://www.un.int/; Jack Hitt, „The Billion-Dollar Shack", *New York Times Magazine*, 10 decembrie 2000.

8. Hiery, *The Neglected War*, 116–25, 241; „Nauru", Ministerul Afacerilor Externe și Comerțului din Noua Zeelandă.

9. Hitt, „The Billion-Dollar Shack"; David Kendall, „Doomed Island", *Alternatives Journal*, ianuarie 2009.

10. „Nauru" (video), NFSA Films.

11. Philip Shenon, „A Pacific Island Is Stripped of Everything", *New York Times*, 10 decembrie 1995.

12. Hitt, „The Billion-Dollar Shack"; Robert Matau, „Road Deaths Force Nauru to Review Traffic Laws", Islands Business, 10 iulie 2013; „The Fattest Place on Earth" (video), *Nightline*, ABC, 3 ianuarie 2011; interviu cu Steshia Hubert, 30 martie 2012.

13. Hitt, „The Billion-Dollar Shack"; „Nauru", Profil de țară, U.N. Data, http://data.un.org/.

14. „Nauru", Prezentare, Rand McNally, http://education.randmcnally.com/; Tony Thomas, „The Naught Nation of Nauru", *The Quadrant*, ianuarie/februarie 2013; Andrew Kaierua et al., „Nauru", în *Climate Change in the Pacific*, International Climate Change Adaptation Initiative, Guvernul Australiei 2011, pp. 134, 140; „Fresh Water Supplies a Continual Challenge to the Region", Departamentul de Geoștiință și Tehnologie Aplicată, Secretariatul Comunității Pacificului, comunicat de presă, 18 ianuarie 2011.

15. Glenn Albrecht, „The Age of Solastalgia", *The Conversation*, 7 august 2012.

16. Kendall, „Doomed Island."

17. „Nauru: Phosphate Roller Coaster; Elections with Tough Love Theme", 13 august 2007, via WikiLeaks, http://www.wikileaks.org/.

18. Nick Bryant, „Will New Nauru Asylum Centre Deliver Pacific Solution?", *BBC News*, 20 iunie 2013; Rob Taylor, „Ruling Clouds Future of Australia Detention Center", *Wall Street Journal*, 30 ianuarie 2014; „Nauru Camp a Human Rights Catastrophe with No End in Sight", Amnesty International, comunicat de presă, 23 noiembrie 2012; „What We Found on Nauru", Amnesty International, 17 decembrie 2012; „Hundreds Continue 11-Day Nauru Hunger Strike", ABC News (Australia), 12 noiembrie 2012.

19. Bryant, „Will New Nauru Asylum Centre Deliver Pacific Solution?"; Oliver Laughland, „Nauru Immigration Detention Centre – Exclusive Pictures", *Guardian*, 6 decembrie 6; „Hundreds Continue 11-Day Nauru Hunger Strike", ABC News (Australia); „Police Attend Full-Scale Riot at Asylum Seeker Detention Centre on Nauru", ABC News (Australia), 20 iulie 2013.

20. „Nauru Camp a Human Rights Catastrophe with No End in Sight", Amnesty International, comunicat de presă, 23 noiembrie 2012; „UNHCR Monitoring Visit to the Republic of Nauru, 7 to 9 octombrie 2013", Înaltul Comisariat al Națiunilor Unite pentru Refugiați, 26 noiembrie 2013; Mark Isaacs, *The Undesirables* (Richmond, Victoria: Hardie Grant Books 2014), 99; Deborah Snow, „Asylum Seekers: Nothing to Lose, Desperation on Nauru", *Sydney Morning Herald*, 15 martie 2014.

21. „The Middle of Nowhere", *This American Life*, 5 decembrie 2003, http://www.thisamericanlife.org/; Mitra Mobasherat și Ben Brumfield, „Riot on a Tiny Island Highlights Australia Shutting a Door on Asylum", CNN, 20 iulie 2013; „PROBABIL": Rosamond Dobson Rhone, „Nauru, the Richest Island in the South Seas", *National Geographic* 40 (1921): 571, 585.

22. Marcus Stephen, „On Nauru, a Sinking Feeling", *New York Times*, 18 iulie 2011.

23. Francis Bacon, *De Dignitate et Augmentis Scientiarum*, *Works*, ed. James Spedding, Robert Leslie Ellis și Douglas Devon Heath, Vol. 4 (London: Longmans Green, 1870), 296.

24. William Derham, *Physico-Theology: or, A demonstration of the Being and Attributes of God, from His Works of Creation* (London: Printed for Robinson and Roberts, 1768), 110.

25. Barbara Freese, *Coal: A Human History* (New York: Penguin 2004), 44.

26. Subliniere în original. Multe dintre sursele din această descriere au fost citate inițial în „The Origins of Fossil Capital: From Water to Steam in the British Cotton Industry", *Historical Materialism* 21 (2013): 31.

27. J.R. McCulloch [nesemnat], „Babbage on Machinery and Manufactures", *Edinburgh Review* 56 (ianuarie 1833): 313–32; François Arago, *Historical Eloge of James Watt*, traducere de James Patrick Muirhead (Londra: J. Murray, 1839), 150.

28. C.H. Turner, *Proceedings of the Public Meeting Held at Freemasons' Hall, on the 18th iunie, 1824, for Erecting a Monument to the Late James Watt* (Londra: J. Murray, 1824), pp. 3–4, citat în Andreas Malm, „Steam: Nineteenth-Century Mechanization and the Power of Capital", în *Ecology and*

Power: Struggles over Land and Material Resources in the Past, Present, and Future, editori Alf Hornborg, Brett Clark și Kenneth Hermele (Londra: Routledge 2013), 119.

29. M.A. Alderson, *An Essay on the Nature and Application of Steam: With an Historical Notice of the Rise and Progressive Improvement of the Steam-Engine* (Londra: Sherwood, Gilbert și Piper, 1834), 44.

30. Asa Briggs, *The Power of Steam: An Illustrated History of the World's Steam Age* (Chicago: University of Chicago Press 1982), 72.

31. Jackson J. Spielvogel, *Western Civilization: A Brief History, Volume II: Since 1500*, 8th ed. (Boston: Wadsworth 2014), 445.

32. Herman E. Daly și Joshua Farley, *Ecological Economics: Principles and Applications* (Washington DC: Island Press 2011), 10.

33. Rebecca Newberger Goldstein, „What's in a Name? Rivalries and the Birth of Modern Science", în *Seeing Further: The Story of Science, Discovery, and the Genius of the Royal Society*, ed. Bill Bryson (Londra: Royal Society 2010), 120.

34. Ralph Waldo Emerson, *The Conduct of Life* (New York: Thomas Y. Crowell 1903), 70.

35. Clive Hamilton, „The Ethical Foundations of Climate Engineering", iulie 2011, p. 12, disponibil la http://clivehamilton.com.

36. Esperanza Martínez, „The Yasuni – ITT Initiative from a Political Economy and Political Ecology Perspective", în Leah Temper et al., „Towards a Post-Oil Civilization: Yasunization and Other Initiatives to Leave Fossil Fuels in the Soil", Raportul nr. 6 al EJOLT, mai 2013, p. 12.

37. Jean-Paul Sartre, *Critique of Dialectical Reason*, traducere de Alan Sheridan-Smith (Londra: Verso 2004), 154; Tim Flannery, *Here on Earth: A Natural History of the Planet* (New York: Grove), 185.

38. Karl Marx, *Capital*, Vol. 3, citat în John Bellamy Foster, *Marx's Ecology: Materialism and Nature* (New York: Monthly Review Press 2000), 155.

39. „Yearly Emissions: 1987", baza de date CAIT, World Resources Institute, http://cait.wri.org/; Nicholas Stern, *The Economics of Climate Change: The Stern Review* (Cambridge: Cambridge University Press, [2006] 2007), 231; Judith Shapiro, *Mao's War Against Nature: Politics and the Environment in Revolutionary China* (Cambridge: Cambridge University Press 2001); Mara Hvistendahl, „China's Three Gorges Dam: An Environmental Catastrophe?", *Scientific American*, 25 martie 2008; Will Kennedy și Stephen Bierman, „Free Khodorkovsky to Find Oil Industry Back in State Control", Bloomberg, 20 decembrie 2013; Tom Metcalf, „Russian Richest Lost $13 Billion as Global Stocks Fell", *Bloomberg News*, 4 martie 2014.

40. APROXIMATIV 81%: „Stockholm Action Plan for Climate and Energy 2012–2015: With an Outlook to 2030", Departamentul pentru Protecția Mediului și Îngrijirea Sănătății din cadrul Primăriei din Stockholm , p. 12; CU CAPITAL MAJORITAR DE STAT: „Annual Report on Form 20-F", Statoil 2013, p. 117, http://www.statoil.com/; NISIPURI BITUMINOASE: „Oil Sands", About Statoil, Statoil, http://www.statoil.com/; REGIUNEA ARCTICĂ: „Large-Scale Oil and Gas Drilling Decades Away", Reuters, 29 noiembrie 2013; „Statoil Stepping Up in the Arctic", Statoil, comunicat de presă, 28 august 2012; IRAQ: „Iraq", Our Operations, Annual Report 2011, Statoil, http://www.statoil.com/; Stephen A. Carney, „Allied Participation in Operation Iraqi Freedom", Centrul de Istorie Militară, Armata SUA, 2011, http://www.history.army.mil/.

41. „Brazil Reduces Extreme Poverty by 89 Percent in 10 Years", Agencia EFE Brasil, 18 martie 2014; Anthony Boadle, „Brazil's Rousseff Says Extreme Poverty Almost Eradicated", Reuters, 19 februarie 2013; Mark Weisbrot și Jake Johnston, „Venezuela's Economic Recovery: Is It Sustainable?", Centrul pentru Studii Economice și Politici, septembrie 2012, p. 26; „Ecuador Overview", Ecuador, Banca Mondială, http://www.worldbank.org/; „Population Below National Poverty Line, Urban, Percentage", Millienium Development Goals Database, U.N. Data, http://data.un.org.

42. „Bolivia: Staff Report for the 2013 Article IV Consultation", Fondul Monetar Internațional, februarie 2014, p. 6.

43. Luis Hernández Navarro, „Bolivia Has Transformed Itself by Ignoring the Washington Consensus", *Guardian,* 21 martie 2012.

44. ECUADOR: Nick Miroff, „In Ecuador, Oil Boom Creates Tensions", *Washington Post*, 16 februarie 2014; BOLIVIA ȘI VENEZUELA: Dan Luhnow și José de Córdoba, „Bolivia Seizes Natural-Gas Fields in a Show of Energy Nationalism", *Wall Street Journal*, 2 mai 2006; ARGENTINA: „Argentine Province Suspends Open-Pit Gold Mining Project Following Protests", MercoPress, 31 ianuarie 2012; „DEȘERTURI VERZI": „The Green Desert", *The Economist*, 6 august 2004; BRAZILIA: „The Rights and Wrongs of Belo Monte", *The Economist*, 4 mai 2013; MATERII PRIME: Exports of Primary Products as Percentage of Total Exports, „Statistical Yearbook for Latin America and the Caribbean", Comisia Economică pentru America Latină și Caraibe, Organizația Națiunilor Unite 2012, p. 101; CHINA: Joshua Schneyer și Nicolás Medina Mora Pérez, „Special Report: How China Took Control of an OPEC Country's Oil", Reuters, 26 noiembrie 2013.

45. Eduardo Gudynas, „Buen Vivir: Today's Tomorrow", *Development* 54 (2011): 442–43; Martínez în Temper et al., „Towards a Post-Oil Civilization", p. 17; Eduardo Gudynas, „The New Extractivism of the 21st Century: Ten Urgent Theses About Extractivism in Relation to Current South American Progressivism", Raportul Programului pentru Americi, Washington DC: Centrul pentru Politică Internațională, 21 ianuarie 2010.

46. Interviu personal cu Alexis Tsipras, 23 mai 2013.

47. Patricia Molina, „The 'Amazon Without Oil' Campaign: Oil Activity in Moseten Territory", în Temper et al., „Towards a Post-Oil Civilization", p. 75.

48. William T. Hornaday, *Wild Life Conservation in Theory and Practice* (New Haven: Yale University Press 1914), v–vi.

49. „Who Was John Muir?", Sierra Club, http://www.sierraclub.org/; John Muir, *The Yosemite* (New York: Century 1912), 261–62.

50. Bradford Torrey, ed., *The Writings of Henry David Thoreau: Journal, September 16, 1851 – April 30, 1852* (New York: Houghton Mifflin 1906), 165; Aldo Leopold, *A Sand County Almanac* (Oxford: Oxford University Press 1949), 171; NOTĂ DE SUBSOL: Henry David Thoreau, *Walden* (New York: Thomas Y. Crowell 1910), 393–94.

51. Leopold, *A Sand Counrty Almanac*, 171; Jay N. Darling către Aldo Leopold, 20 noiembrie 1935, Arhivele Aldo Leopold, Colecțiile digitale ale Universității din Wisconsin.

52. Rachel Carson, *Silent Spring* (New York: Houghton Mifflin 1962), 57, 68, 297.

53. *Ibid.*, 297.

54. Christian Parenti, „'The Limits to Growth': A Book That Launched a Movement", *The Nation*, 5 decembrie 2012.

BCU IAȘI/CENTRUL UNIVERSITAR DE

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Partea a doua

GÂNDIREA MAGICĂ

„Există stimulente economice uriașe pentru inventarea unor pastile care să vindece alcoolismul sau dependența de droguri și se produse dubioase despre care se spune că ar avea un astfel de efect. Cu toate acestea, abuzul de substanțe nu a dispărut din societate. Dată fiind dependența civilizației moderne de energia ieftină, această comparație ar trebui să fie demoralizantă pentru cine crede că doar tehnologia ne va permite să scoatem iepurele climatic din pălăria combustibililor fosili... Speranțele pe care mulți verzi și le pun într-o soluție tehnologică sunt o expresie a credinței moderniste în puterea nelimitată a științei și tehnologiei, la fel de profundă – și de rațională – precum credința lui Augustin în Hristos."

– Politologul William Barnes și istoricul Nils Gilman, 2011[1]

„Liderii celor mai mari grupuri ecologiste din țară se simt deja foarte confortabil ca parte a elitei bogătașilor, alături de membrii consiliilor de administrație corporatiste, un stil de viață pe care îl datorează acelorași moguli corporatiști. Deci nu-i de mirare că, în loc să-i împingă pe binefăcătorii lor să facă ce e corect, acești lideri – mereu în căutare de noi donații – laudă fiecare jumătate de măsură luată de corporații și fiecare ocazie de-a fi fotografiați."

– Christine MacDonald, fostă angajată la Conservation International, 2008[2]

BCU IASI CENTRU UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

6

FRUCTE, NU RĂDĂCINI

Fuziunea dezastruoasă dintre marile afaceri și marii ecologiști

„Argumentele noastre trebuie să se traducă în profituri, venituri, productivitate și stimulente economice pentru industrie."

– Jay Hair, fost președinte al National Wildlife Federation, 1987[1]

„Știu că pare o contradicție, dar problema aici nu este dacă se vor construi noi centrale pe bază de cărbune... Dacă noile centrale de cărbune funcționează respectând limita menită să scadă cantitatea totală de emisii, atunci aceasta nu e cel mai rău lucru din lume. Nu cărbunele este inamicul, ci emisiile de dioxid de carbon."

– Fred Krupp, președinte al Environmental Defense Fund, 2009[2]

Înainte de secolul al XX-lea, nu mai puțin de un milion de găini de preerie (*Tympanuchus cupido attwateri*) s-au instalat în ierburile înalte aflate de-a lungul coastelor Texasului și Louisianei.[3] În timpul sezonului de împerechere, ofereau un spectacol pe cinste. Pentru a atrage femelele, masculii tropăiau făcând mișcări sacadate, scoteau zgomote puternice și înfricoșătoare (cunoscute sub numele de „uguit") și își umflau pungile galbene de aer de pe părțile laterale ale gâtului, de parcă ar fi înghițit două ouă de aur.

Dar, pe măsură ce preeria inițială a fost împărțită în subdiviziuni și parcelată de către companiile de petrol și gaze, populația de păsări a început să scadă. Ornitologii locali au deplâns această pierdere și, în 1965, organizația Nature Conservancy – renumită pentru că achiziționează suprafețe de teren importante din punct de vedere ecologic și le transformă în rezervații – și-a deschis o filială în Texas. La început, una dintre principalele lor priorități a fost salvarea de la dispariție a acestei specii de păsări.[4]

Nu avea să fie ușor, nici chiar pentru organizația de mediu care avea să devină cea mai bogată din lume. Una dintre ultimele zone de reproducere rămase consta în 2.303 de acri din sud-estul Texasului, pe malul Golfului Galveston, o proprietate care, întâmplător, era deținută de compania Mobil (acum, ExxonMobil). Gigantul din domeniul combustibililor fosili nu construise încă infrastructura necesară extragerii petrolului și gazelor, dar existau puțuri active în marginea sudică, care se apropiau de zonele de reproducere ale păsării aflate pe cale de dispariție. Apoi, în 1995, a venit o veste surprinzător de bună. Mobil le dona proprietatea din Golful Galveston celor de la Nature Conservancy – „ultima speranță de-a salva una dintre cele mai amenințate specii din lume", după cum a declarat compania. Organizația, care a numit terenul Texas City Prairie Preserve, urma să facă din „salvarea găinilor de preerie" „prioritatea ei numărul unu". După toate aparențele, aceasta a fost o remarcabilă poveste de succes

în materie de conservare – dovada că o abordare ne-agresivă, bazată pe parteneriat, a ecologismului putea produce rezultate palpabile.[5]

Dar trei ani mai târziu, s-a întâmplat ceva foarte ciudat. Cei de la Nature Conservancy au început să facă tocmai ceea ce, în opinia propriilor susținători, ar fi trebuit să împiedice: au început extracția de combustibili fosili în rezervație. În 1999, Conservancy a angajat un operator de petrol și gaze naturale să foreze un nou puț de gaze în rezervație, care ar fi adus milioane de dolari direct în buzunarele organizației de mediu. În vreme ce vechile puțuri de petrol și gaze – cele forate înainte ca terenul să fie declarat rezervație pentru păsări – se aflau în mare parte departe de habitatul păsărilor, în cazul noului puț lucrurile stăteau cu totul altfel. Locul unde Conservancy a permis forajul era aproape de locul de cuibărit al păsărilor pe cale de dispariție. Mai mult, potrivit lui Aaron Tjelmeland, actualul manager al rezervației, era relativ aproape și de zonele în care păsările pe cale de dispariție își făceau ritualurile de împerechere specifice. Dintre toate puțurile, acesta era „cel mai aproape de locul unde stăteau în mod normal găinile de preerie sau unde își desfășurau ritualul de împerechere", a declarat acesta într-un interviu.[6]

Timp de aproximativ trei ani, incursiunea celor de la Nature Conservancy în domeniul afacerilor cu combustibili fosili a atras relativ puține controverse publice. Situația s-a schimbat în 2002, când un articol din *Los Angeles Times* a dezvăluit existența forajului. Pentru conservaționiștii tradiționali, a fost ca și cum ar fi aflat că Amnesty International și-a deschis o aripă proprie la închisoarea din Guantánamo. „Se folosesc de găinile de preerie pentru a face bani", a izbucnit Clait E. Braun, pe atunci președinte al Wildlife Society și expert în această specie. Apoi, în mai 2003, a urmat *Washington Post* cu un articol de investigație nimicitor despre tranzacțiile dubioase cu terenuri ale organizației, în care se analiza mai în profunzime surprinzătorul fapt că una dintre organizațiile de mediu cele mai respectate din Statele Unite fora acum, la negru, după gaze în Texas City Prairie Preserve.[7]

Nature Conservancy, pe un ton care semăna mult cu cel folosit aproape de toți cei implicați în afacerile cu petrol și gaze, a susținut că: „Putem fora fără a afecta găinile de preerie și habitatul lor".[8] Dar din documentele despre rezervație nu asta reieșea. Pe lângă intensificarea traficului, a luminii și zgomotului inerente oricărei operațiuni de foraj, au existat mai multe aspecte care păreau să creeze un conflict direct între forare și conservarea faunei sălbatice.

De exemplu, pentru că păsările sunt într-un pericol atât de mare, există un program public-privat în cadrul căruia ele sunt crescute în captivitate și apoi eliberate în natură, o inițiativă la care participa și Nature Conservancy cu Texas City Prairie Preserve. Dar, la un moment dat, chiar la începutul operațiunii de forare, o întârziere survenită în construcția unei conducte de gaz a făcut ca Nature Conservancy să amâne cu trei luni eliberarea puilor crescuți în captivitate – o decizie riscantă, pentru că răpitoarele migratoare și alte animale de pradă păreau să-i aștepte.[9]

Eliberarea păsărilor din acel an a fost un dezastru. Potrivit unui raport intern al celor de la Nature Conservancy, toți cei șaptesprezece pui „au murit la scurt timp după eliberarea întârziată". Directorul științific al filialei din Texas a scris că lunile de așteptare au expus păsările la „o probabilitate mai mare de deces din cauza răpitorilor". Potrivit articolului din *Washington Post*, în 2003 mai existau în rezervație doar șaisprezece exemplare despre care Nature Conservancy avea cunoștință, față de treizeci și șase înainte de începerea forajului. Deși reprezentanți din conducerea organizației au insistat că păsările nu au fost afectate negativ de activitățile industriale, era un bilanț sumbru.[10]

Când am aflat pentru prima dată această poveste veche de un deceniu, am presupus că activitățile extractive ale Nature Conservancy s-au oprit odată ce-au fost date în vileag, deoarece această dezvăluire a provocat un val de controverse și a silit organizația să promită că nu va mai folosi niciodată această metodă de strângere de fonduri. După ce povestea a devenit publică, președintele de atunci al organizației a spus clar: „Nu vom demara noi activități de extracție a petrolului și gazelor sau proiecte miniere de exploatare a mineralelor dure în rezervațiile pe care le deținem. Am făcut asta doar de două ori în 52 de ani, dar ne-am gândit că ar trebui, totuși, de dragul aparențelor, să n-o mai facem din nou."[11]

Se pare că m-am înșelat. De fapt, în timp ce lucram la această carte, Nature Conservancy *continua* să extragă hidrocarburi în rezervația din Texas recuperată de la Mobil în 1995. Într-o serie de comunicate, purtătorii de cuvânt ai rezervației au insistat că organizația a fost obligată să continue extragerea combustibililor fosili conform contractului de foraj inițial. E adevărat că angajamentul pe care și l-au luat în 2003 a fost formulat cu grijă, căci ei au promis să nu demareze „noi" activități de foraj și au inclus o clauză că vor onora „contractele existente."[12]

Dar Nature Conservancy nu a continuat pur și simplu să extragă gaze naturale din același puț. Un document din 2010 prezentat la o conferință a Societății Inginerilor Petroliști și scrisă de doi reprezentanți ai organizației arată că puțul original „a secat în martie 2003 și n-a permis extracția din cauza producției excesive de apă", ceea ce a dus la forarea unui alt puț în aceeași zonă, la sfârșitul anului 2007. De asemenea, se pare că, dacă puțul inițial era destinat extracției gazelor, cel nou produce acum numai petrol.[13]

Având în vedere că s-au scurs aproape cinci ani între secarea primului puț al Nature Conservancy și forarea altuia nou, e posibil ca organizația să fi avut temeiurile legale pentru a denunța contractul de închiriere inițial dacă ar fi fost suficient de motivată s-o facă. Contractul de închiriere pe care l-am văzut prevede în mod clar că, în cazul în care producția de petrol sau gaze naturale se oprește vreodată într-un „puț", operatorul are la dispoziție 180 de zile pentru a începe „refacerea" puțului sau pentru a demara forarea unuia nou. În cazul în care nu reușește să facă acest lucru, contractul de închiriere pentru acea zonă este reziliat automat. Dacă Nature Conservancy provoacă întârzierea activității operatorului – lucru care, potrivit organizației, s-a întâmplat în mod regulat, deoarece au limitat forajul la câteva luni pe an – atunci intervalul de 180 de zile se prelungește cu o perioadă de timp echivalentă. Totuși, organizația insistă că, deși a fost „îngrijorată" de planurile inițiale legate de noul puț din 2007, din pricină că urma să fie forat în apropierea habitatului păsărilor, a considerat că e „legată de contractul de închiriere existent și obligată să permită forarea puțului înlocuitor", deși într-un alt loc. Organizația a refuzat să ofere detalii concrete despre cum a ajuns la această concluzie și a ales să nu-și dezvăluie complet „politica de compatibilitate cu activitățile omului". Cu toate acestea, într-un document explicativ intern despre foraj intitulat „Texas City Background", organizația subliniază că își păstrează puterea de-a controla ce se poate întâmpla și ce nu în rezervație. „Având în vedere statutul de specie pe cale de dispariție al păsărilor", se arată în document, „nu se poate desfășura nicio activitate de natură să dăuneze speciei".[14]

Indiferent dacă Nature Conservancy a reluat extracția de petrol în Texas pentru că n-a avut de ales sau pentru că a dorit ca petrodolarii să curgă din nou după ce controversa inițială s-a stins, de curând problema a devenit din nou sensibilă. Asta pentru că,

în noiembrie 2012, ultimul exemplar din specia *Tympanuchus cupido attwateri* a dispărut din rezervație, fără prea mult tam-tam. Aaron Tjelmeland, managerul rezervației, a declarat că „nu avem cunoștință să mai existe vreun exemplar". E important de subliniat acest detaliu: sub auspiciile a ceea ce *The New Yorker* descrie drept „cea mai mare organizație neguvernamentală de mediu din lume" – care se laudă cu peste un milion de membri, cu active de circa 6 miliarde de dolari și care operează în treizeci și cinci de țări – o specie pe cale de dispariție a dispărut complet din una dintre ultimele zone de reproducere rămase, unde organizația a câștigat milioane de dolari din extracția de petrol și gaze. Uimitor, site-ul celor de la Texas City Prairie Preserve continuă să se laude că „tehnicile de gestionare a terenurilor pe care le folosesc cei de la Nature Conservancy în rezervație sunt cele mai bune practici pe care le transmitem și altor rezervații". Și, deși se pomenește în treacăt că nu mai există găini de preerie, nu se spune nimic despre afacerile secundare cu petrol și gaze.[15]

Dispariția păsărilor este, fără îndoială, rezultatul unei combinații de factori – specii invazive, numărul mic de păsări crescute în captivitate, secetă (posibil provocată de schimbările climatice) și dimensiunea relativ mică a rezervației (explicația preferată de cei de la Nature Conservancy). Este posibil ca forajul după petrol și gaze să nu fi jucat niciun rol.

Așa că haideți să lăsăm deoparte păsările pentru moment. Chiar dacă ar fi supraviețuit câteva și chiar dacă în viitor vor reveni câteva exemplare, realitatea e că Nature Conservancy e implicată în afacerile cu petrol și gaze de un deceniu și jumătate. Faptul că acest lucru e posibil în era schimbărilor climatice ne semnalează realitatea dureroasă din spatele eșecului catastrofal al mișcării de mediu de-a lupta eficient împotriva intereselor economice din spatele emisiilor în creștere: o mare parte a mișcării nu luptă, de fapt, împotriva acestor interese – ci a fuzionat cu ele.

Nature Conservancy, trebuie subliniat, este singurul grup ecologist (cel puțin din câte știu eu) care își sapă propriile puțuri de petrol și gaze. Dar este departe de-a fi singurul grup care are legături strânse cu sectorul combustibililor fosili și cu alți mari poluatori. De exemplu, Conservation International, Nature Conservancy și Conservation Fund au primit banii de la Shell și BP, în timp ce American Electric Power, un furnizor de utilități poluant despre care se știe că folosește cărbune, a făcut donații pentru Conservation Fund și Nature Conservancy. World Wildlife Fund are o relație veche cu Shell, iar World Resources Institute are, potrivit propriei descrieri, „o relație strategică strânsă pe termen lung cu Fundația Shell". Conservation International are parteneriate cu Walmart, Monsanto, cu gigantul australian din domeniul mineritului și al petrolului BHP Billiton (un mare extractor de cărbune), precum și cu Shell, Chevron, ExxonMobil, Toyota, McDonalds și BP (potrivit ziarului *The Washington Post*, BP a transferat 2 milioane de dolari celor de la Conservation International de-a lungul anilor).* Iar acestea sunt exemplele cel mai la îndemână.[16]

---

* Până în 2010, situația a devenit atât de incredibilă, încât Conservation International (CI) a fost ținta unui farse jenante. Doi activiști/jurnaliști s-au dat drept directori ai gigantului din domeniul armamentului Lockheed Martin și i-au spus directorului responsabil de relația cu corporațiile de la CI că au nevoie de ajutor pentru a ecologiza imaginea companiei. În loc să reducă emisiile, ei au spus că se gândeau să sponsorizeze o specie pe cale de dispariție. Reprezentantul CI a fost înregistrat în timp ce le dădea, fără să clipească, o mână de ajutor și le propunea o pasăre de pradă, care să aibă „legătură cu aviația". („Noi nu ajutăm companiile să-și îmbunătățească imaginea", au susținut cei de la CI ulterior, subliniind că Lockheed ar fi trebuit să se supună unui „proces de evaluare".)

Relațiile au, de asemenea, o natură mai profundă decât cea a unor simple donații și parteneriate. Printre membrii Consiliului de Afaceri al organizației Nature Conservancy se numără BP America, Chevron și Shell, iar Jim Rogers, președintele consiliului de administrație și fostul director general al Duke Energy, unul dintre cele mai mari furnizori de utilități care folosesc cărbune din SUA, se află în consiliul de administrație al organizației (printre foștii membrii ai consiliului se numără foști directori generali ai General Motors și American Electric Power).[17]

Mai există un mod prin care anumite grupuri verzi și-au împletit destinele cu corporații aflate la originea crizei climatice: investindu-și banii în ele. De exemplu, în timp ce investigam intrarea Nature Conservancy în afacerile cu petrol și gaze, am fost șocată de o informație din situațiile lor financiare pe 2012: 22,8 milioane de dolari din banii organizației – una dintre cele mai mari din SUA – erau investiți în companii „energetice" (această cifră a ajuns, între timp, la 26,5 milioane de dolari). Energia, desigur, înseamnă petrol, gaze, cărbune și așa mai departe.* În mod curios, am descoperit în scurt timp că majoritatea principalelor grupuri conservaționiste nu au politici care să le interzică să investească în companii de combustibili fosili. Este o ipocrizie uluitoare: aceste organizații adună munți de bani în fiecare an, cu promisiunea că fondurile vor fi cheltuite pentru acțiuni care vor conserva fauna sălbatică și vor încerca să prevină încălzirea globală catastrofală. Și totuși, unii s-au răzgândit și și-au investit banii în firme care au dat un semnal foarte clar, prin zăcămintele pe care le dețin, că intenționează să extragă de câteva ori mai mult carbon decât poate absorbi, într-o relativă siguranță, atmosfera.[18] Trebuie spus că aceste alegeri, luate în mod unilateral la nivelul superior al conducerii marilor grupuri ecologiste, nu reprezintă dorințele sau valorile milioanelor de membri care le susțin prin donații sau care se alătură campaniilor susținute cu adevărat de comunități pentru a curăța râurile poluate, a apăra colțuri frumoase de natură sălbatică sau a sprijini legislația referitoare la energiile din surse regenerabile. Dimpotrivă, mulți sunt foarte îngrijorați să afle că grupurile despre care credeau că luptă cu poluatorii, de fapt, fac afaceri cu ei.

În plus, o mare parte din mișcarea verde nu s-a implicat niciodată în genul acesta de aranjamente – nu au capital de investit sau au politici clare care le interzic să facă afaceri cu combustibili fosili, iar unele au politici la fel de clare împotriva donațiilor provenite de la poluatori. Nu întâmplător, aceste grupuri sunt cele care au un istoric de confruntări cu marile companii de petrol și cărbune: Friends of the Earth și Greenpeace s-au luptat cu presupusa complicitate a celor de la Shell și Chevron la săvârșirea unor abuzuri sinistre împotriva drepturilor omului în Delta Nigerului încă de la începutul anilor 1990 (deși Shell a fost de acord să plătească 15,5 milioane de dolari pentru a soluționa un caz legat de aceste afirmații, compania continuă să nege că ar fi făcut ceva greșit, la fel ca Chevron); Rainforest Action Network s-a aflat în prima linie a campaniei internaționale împotriva Chevron pentru dezastrul pe care l-a lăsat în urmă în Amazonul ecuadorian; Food & Water Watch au contribuit la câștigarea unor victorii importante împotriva fracturării hidraulice; 350.org a contribuit la lansarea mișcării împotriva combustibililor fosili și s-a aflat în fruntea

* După articolul meu pe această temă apărut în *The Nation*, Nature Conservancy a adoptat o politică de „renunțare la companiile care câștigă un procent semnificativ din veniturile lor de pe urma combustibililor fosili cu conținut maxim de carbon și va sprijini trecerea pe termen mai lung la energia produsă fără emisii de dioxid de carbon".

mobilizării naționale împotriva oleoductului Keystone XL. Sierra Club este un caz mai complex: au luat și ei parte la aceste campanii și sunt o pacoste pentru industria cărbunelui din SUA – dar între 2007 și 2010, grupul a primit în secret milioane de dolari de la o companie de gaze naturale. Dar sub noua conducere – și confruntându-se cu presiuni de la baza organizației – a rupt legăturile cu sectorul combustibililor fosili.[19]

Chiar și așa, aproape nimeni nu are mâinile curate. Asta pentru că multe dintre fundațiile importante care sprijină financiar o mare parte din mișcarea ecologistă – inclusiv grupuri și proiecte în care am fost implicată eu – au în spate averi, cum ar fi cea a familiei Rockefeller, care sunt legate de combustibilii fosili. Cu toate că aceste fundații finanțează campanii care se opun marilor poluatori, cele mai multe nu interzic investirea propriului capital în afaceri cu cărbune și petrol. Astfel, de exemplu, Fundația Ford, care a sprijinit Environmental Defense Fund și Natural Resources Defense Council (și a finanțat realizarea unui film care însoțește această carte), a raportat în 2013 că avea aproape 14 milioane de dolari doar în acțiuni Shell și BP (un alt acționar ce deține acțiuni în valoare de milioane de dolari este Statoil, din Norvegia).[20] În America de Nord și Europa, e practic imposibil să ai activități de interes public la orice scară – în mediul academic, jurnalism sau activism – fără să primești bani cu origine îndoielnică, fie că e vorba de stat, de corporații sau de acțiuni filantropice private. Deși e nevoie disperată de modele de finanțare a mișcărilor, prin care să se dea socoteală de sursa finanțărilor (iar crowdfundingul este un început promițător), existența acestor legături financiare nu este ceva demn de remarcat sau o dovadă de corupție abjectă.

Urmărirea legăturilor financiare dintre finanțatori și activitățile de interes public devine relevantă atunci când avem un motiv întemeiat să credem că finanțarea are o influență nepotrivită – că afectează tipurile de cercetare întreprinse, tipurile de politici avansate, precum și tipurile de întrebări care trebuie puse de la bun început. Din moment ce e un fapt general acceptat că banii proveniți din combustibilii fosili și de la fundațiile conservaționiste au creat mișcarea de contestare a schimbărilor climatice, e corect să ne întrebăm dacă banii din combustibili fosili și valorile fundațiilor de centru au influențat anumite părți ale mișcării al cărei rol e propunerea de soluții. Există dovezi solide că aceste legături au avut într-adevăr o influență decisivă.

Desigur, marile grupuri ecologiste, afiliate corporațiilor, nu neagă realitatea schimbărilor climatice – multe se străduiesc din greu să tragă semnalul de alarmă. Și totuși, câteva dintre aceste grupuri au susținut în mod constant și agresiv reacții la schimbările climatice care sunt foarte puțin împovărătoare și adesea chiar benefice pentru cei mai mari producători de emisii de gaze cu efect de seră de pe planetă – chiar și atunci când aceste politici sunt clar în detrimentul comunităților care luptă pentru păstrarea combustibililor fosili în pământ. În loc să propună politici care să trateze gazele cu efect de seră ca pe niște elemente poluatoare periculoase și care necesită reglementări clare, executorii, care să limiteze emisiile și să creeze condițiile pentru o tranziție totală spre surse regenerabile de energie, aceste grupuri au propus scheme comerciale complicate care au tratat gazele cu efect de seră ca pe niște abstracțiuni specifice capitalismului târziu care pot fi comercializate, depozitate, speculate și mutate în întreaga lume ca mijloc de plată sau ca datorii cu dobândă mare.

Multe dintre aceste grupuri au lăudat unul dintre principalii combustibili fosili – gazul natural – ca soluție, chipurile, la schimbările climatice, în ciuda dovezilor copleșitoare că, în următoarele decenii, metanul pe care îl eliberează, în special prin procesul de fracturare hidraulică, poate contribui la atingerea unor nivele de încălzire

catastrofale (după cum se explică în capitolul patru). În unele cazuri, marile fundații au colaborat pentru a direcționa explicit mișcarea verde din SUA spre aceste politici. Episodul cel mai rușinos pentru mișcare este un ghid din 2007 intitulat „Calea spre succes: rolul filantropiei în lupta împotriva încălzirii globale" – care a fost sponsorizat de șase mari fundații – care pleda pentru comercializarea emisiilor de dioxid de carbon ca reacție la schimbările climatice și a sprijinit atât gazele naturale, cât și folosirea la scară mai largă a energiei nucleare. După ce aceste politici au fost transformate în campanii politice, mesajul transmis grupurilor ecologiste a fost, în esență, „intrați în joc sau altfel n-o să vă mai primiți partea de bani", își amintește Jigar Shah, un cunoscut antreprenor din domeniul energiei solare, fost membru al consiliului Greenpeace USA și cândva director al organizației Carbon War Room ce-și concentrează eforturile pe sectorul industrial.[21]

Soluțiile climatice „comerciale" preferate de atâtea mari fundații și adoptate de mulți ecologiști au făcut un serviciu de neprețuit pentru sectorul carburanților fosili. În primul rând, au reușit să ia ceva ce a început ca o dezbatere deschisă despre renunțarea la combustibilii fosili și s-o formuleze într-un jargon atât de complicat, încât întreaga problemă a climei a ajuns să pară prea complexă și complicată pentru a fi înțeleasă de nespecialiști, subminând serios șansa de-a construi o mișcare de masă capabilă să se opună poluatorilor puternici. Așa cum observa sociologul Robert Brulle de la Universitatea Drexel: „Trecerea la analize tehnice și comerciale ca esență a ecologismului reformator a eliminat orice viziune progresistă" pe care a avut-o inițial mișcarea. „În loc să implice publicul larg, ecologismul reformator concentrează dezbaterea în rândul experților din comunitățile științifice, juridice și economice. Asta ar putea oferi soluții tehnice la problemele specifice, dar neglijează dinamica socială la nivel mai general care stă la baza degradării mediului."[22]

Aceste politici au alimentat și percepția falsă că o tranziție completă spre energia din surse regenerabile este imposibilă din punct de vedere tehnic – căci dacă ar fi posibilă, de ce ar petrece atâta timp toate grupurile ecologiste bine intenționate pledând pentru sisteme de comercializare și ridicând în slăvi gazul natural, chiar și atunci când e extras prin metoda distructivă din punct de vedere ecologic a fracturării hidraulice?

Adesea, aceste compromisuri sunt raționalizate conform teoriei „fructului de pe cea mai joasă ramură". Această strategie susține, în esență, că e greu și costisitor să încerci să-i convingi pe politicieni să reglementeze și să disciplineze cele mai puternice corporații din lume. Deci, în loc să te implici în cea mai grea luptă, e mai înțelept și mai eficient să începi cu ceva mai ușor. De pildă, să le ceri consumatorilor să cumpere un detergent de rufe mai scump, mai puțin toxic. Să creezi mașini mai eficiente din punct de vedere al consumului. Să faci trecerea la un combustibil fosil, chipurile, mai curat. Să plătești un trib indigen ca să nu mai taie o pădure din Papua Noua Guinee pentru a compensa emisiile unei centrale pe bază cărbune care trebuie să rămână deschisă în Ohio.

Având în vedere că emisiile au crescut cu circa 57% după ce convenția ONU privind clima a fost semnată în 1992, eșecul acestei strategii politicoase e indiscutabil. Cu toate acestea, în eșaloanele superioare ale mișcării climatice, creșterea emisiilor nu e pusă niciodată pe seama unor factori concreți precum corporațiile ce exploatează combustibili fosili, care se dau de ceasul morții să blocheze toate încercările serioase de a reglementa emisiile și cu siguranță nu pe seama modelului economic care cere ca

aceste companii să pună profitul înaintea sănătății sistemelor naturale de care depinde viața pe pământ. În schimb, factorii responsabili sunt întotdeauna vagi și neamenințători – lipsa „voinței politice", „ambiție" insuficientă – în timp ce directorii din domeniul combustibililor fosili sunt primiți la summiturile climatice ale ONU ca „parteneri"-cheie în căutarea de „soluții climatice".[23]

Această lume cu susul în jos a atins noi niveluri de absurditate în luna noiembrie 2013, la summitul anual ONU privind schimbările climatice care a avut loc la Varșovia, în Polonia. Întâlnirea a fost sponsorizată de o panoplie de companii de combustibili fosili, inclusiv un mare extractor de lignit, în timp ce guvernul polonez a găzduit în paralel „Summitul pentru cărbune și climă" care a susținut rolul celui mai poluant dintre toți combustibilii fosili în lupta împotriva încălzirii globale. În cadrul negocierilor climatice oficiale ale ONU s-a aprobat tacit evenimentul dedicat cărbunelui când cel mai înalt oficial al său – Christiana Figueres, secretar executiv al Convenției-cadru a Organizației Națiunilor Unite privind Schimbările Climatice – a acceptat să se adreseze în fața adunării, sfidând apelurile de boicotare făcute de activiști. „Accentul pus de summit pe continuarea dependenței de cărbune vine în contradicție flagrantă cu obiectivul acestor negocieri climatice", a declarat Alden Meyer de la Uniunea Oamenilor de Știință Îngrijorați, „care este reducerea substanțială a emisiilor de gaze care captează căldura pentru a evita consecințele negative asupra schimbărilor climatice".[24]

Un mare număr de progresiștii au preferat să nu ia parte la dezbaterea privind schimbările climatice, în parte pentru că au crezut că marile grupuri ecologiste, care se scăldau în dolari obținuți de pe urma acțiunilor filantropice, se ocupau de această problemă. Se pare că a fost o mare greșeală. Pentru a înțelege de ce, e necesar să revenim la spectaculosul caz de proastă sincronizare istorică ce a afectat această criză încă de la sfârșitul anilor optzeci.

Epoca de aur a legislației de mediu

Se poate ca I.F. Stone să fi crezut că activismul ecologic îi distrage pe tinerii anilor 1960 și începutul anilor 1970 de la luptele mai importante, dar, după standardele de azi, ecologiștii din acea epocă par niște radicali care scuipă foc. Mobilizați de apariția în 1962 a cărții *Silent Spring* și de deversarea de petrol din 1969 de la Santa Barbara (un echivalent din acele zile al dezastrului Deepwater Horizon), ei au lansat un nou tip de ecologism nord-american, unul mult mai agresiv decât conservaționismul elegant din trecut.

Pe lângă nou-înființatele Friends of the Earth (în 1969) și Greenpeace (care s-a lansat în 1971), mișcarea a inclus, de asemenea, grupuri precum Environmental Defense Fund, la acea vreme un grup idealist de oameni de știință și avocați bătăioși hotărâți să țină seama de avertismentele lui Rachel Carson. Sloganul neoficial al grupului era „Dă-i în judecată pe ticăloși", ceea ce ei chiar au făcut. Cei de la EDF au luptat și au inițiat procesul care a dus la interzicerea în SUA a insecticidului DDT, ceea ce a avut ca rezultat reapariția mai multor specii de păsări, inclusiv a vulturului pleșuv.[25]

Era o perioadă în care intervenția directă pe piață pentru prevenirea daunelor era încă privită ca o opțiune politică sensibilă. Confruntați cu dovezi inatacabile legate de existența unei mari probleme colective, politicienii din întreg spectrul politic încă

se întrebau: „Ce putem face pentru a o opri?" (Nu: „Cum putem dezvolta mecanisme financiare complexe pentru a ajuta piața s-o rezolve în locul nostru?")

A urmat un val de victorii în domeniul ecologiei, de neimaginat după standardele antiguvernamentale de azi. În SUA, moștenirea legislativă este uimitoare: Legea privind aerul curat (1963), Legea privind sălbăticia (1964), Legea calității apei (1965), Legea calității aerului (1967), Legea râurilor sălbatice și pitorești (1968), Legea politicii naționale de mediu (1970), Legea aerului curat revizuită (1970), Legea securității și sănătății la locul de muncă (1970), Legea apei curate (1972), Legea protejării mamiferelor marine (1972), Legea speciilor pe cale de dispariție (1973), Legea apelor potabile sigure (1974), Legea pentru controlul substanțelor toxice (1976), Legea conservării și recuperării resurselor (1976). În total, douăzeci și trei de legi federale de mediu au intrat în vigoare numai în anii 1970, culminând cu Legea super-finanțării din 1980, care cerea sectorului industrial să plătească, printr-o mică taxă, curățarea zonelor devenite toxice.

Aceste victorii s-au extins și asupra Canadei, care, la rândul ei, a cunoscut un val de activism de mediu. Guvernul federal a adoptat Legea apei (1970) și Legea aerului curat (1971) și, câțiva ani mai târziu, a eficientizat Legea pescuitului din secolul al XIX-lea, transformând-o într-o forță puternică pentru combaterea poluării marine și protejarea habitatelor. Între timp, Comunitatea Europeană a declarat protecția mediului o prioritate încă din 1972, punând bazele poziției de lider în legislația de mediu pe care o va ocupa în deceniile următoare. Iar în urma Conferinței ONU privind mediul uman de la Stockholm din același an, anii 1970 au devenit un deceniu esențial din perspectiva legislației internaționale de mediu, în care s-au produs evenimente de mare importanță cum ar fi Convenția privind prevenirea poluării mediului marin prin deversarea de deșeuri și alte materiale (1972), Convenția privind comerțul internațional cu specii sălbatice de faună și floră (1973), precum și Convenția privind poluarea atmosferică transfrontalieră pe distanțe lungi (1979).

Deși în cea mai mare parte a țărilor în curs de dezvoltare n-a apărut o legislație de mediu robustă vreme de încă deceniu sau mai mult, în anii 1970 protejarea nemijlocită a mediului s-a intensificat și în rândurile țăranilor, pescarilor și ale comunităților indigene din întregul Sud Global – originile a ceea ce economistul Joan Martínez Alier și alții au descris ca fiind „ecologia celor săraci". A fost vorba de campanii creative, conduse de femei, împotriva defrișărilor din India și Kenya, de respingerea pe scară largă a centralelor nucleare, a barajelor, precum și a altor forme de dezvoltare industrială în Brazilia, Columbia și Mexic.[27]

Această epocă de aur pentru legislația de mediu era guvernată de principii simple: interzicerea sau limitarea severă a activităților sau substanțelor nocive și, dacă era posibil, obligația ca poluatorul să plătească pentru activitățile de curățare. Așa cum arată jurnalistul Mark Dowie în istoria mișcării americane de mediu, *Losing Ground*, pe care a scris-o, rezultatele efective ale acestei abordări au fost concrete și măsurabile. „Zeci de milioane de hectare au fost adăugate sistemului federal de zone sălbatice, evaluările impactului asupra mediului sunt acum obligatorii pentru orice proiect major, unele lacuri care au fost declarate moarte au prins din nou viață... Concentrația de plumb din atmosferă a fost redusă drastic; DDT-ul nu se mai găsește în grăsimea corporală a americanilor, care conține, de asemenea, considerabil mai puțini bifenili policlorurați (PCB) decât odinioară. Mercurul a dispărut, practic, din sedimentele din Marile Lacuri, iar laptele matern sau laptele de vacă nu mai conțin stronțiu 90".

Și Dowie subliniază: „Ce au în comun toate acestea e faptul că sunt rezultatul unor interdicții categorice împotriva folosirii sau producerii substanțelor în cauză".* [28]

Acestea sunt instrumentele nemiloase cu care mișcarea ecologistă a câștigat cel mai lung șir de victorii. Dar acest succes a fost însoțit și de schimbări semnificative. Pentru multe grupuri, activitatea ecologică a încetat să mai aibă legătură cu organizarea de proteste și dezbateri, ci cu elaborarea de legi, apoi cu darea în judecată a corporațiilor pentru încălcarea acestora, precum și cu somarea guvernelor pentru eșecul de a le pune în aplicare. În scurt timp, fosta gașcă de hipioți a devenit o mișcare a avocaților, lobby-iștilor și abonaților la summiturile ONU. Ca urmare, mulți dintre acești ecologiști deveniți de curând profesioniști au ajuns să se mândrească cu postura de *insideri* importanți, care pot face legea în întreg spectrul politic. Iar atâta timp cât continuau să obțină victorii, strategia bazată pe poziția lor de *insideri* părea să funcționeze.

Apoi au venit anii 1980. „Un copac este un copac", a spus Ronald Reagan într-o celebră formulare din toiul unei lupte strânse legată de drepturile de exploatare a pădurilor. „La câți vreți să vă mai uitați?" Odată cu sosirea lui Reagan la Casa Albă și odată ce numeroși ideologi din *think tank*-uri au ajuns în poziții-cheie din administrația lui, balanța a înclinat spre dreapta. Reagan s-a înconjurat de oameni de știință pro-industrie care negau realitatea fiecărui dezastru ecologic, de la ploile acide la schimbările climatice. Și, parcă peste noapte, interzicerea și reglementarea severă a practicilor industriale dăunătoare a încetat să mai fie o practică politică echidistantă, devenind un simptom al „ecologiei care comandă și controlează". Folosind mesaje care s-ar fi potrivit perfect la o conferință Heartland de peste trei decenii, James Watt, mult disprețuitul secretar al Departamentului de interne al administrației Reagan, i-a acuzat pe ecologiști că se folosesc de temerile legate de mediu „ca de un instrument pentru a atinge un obiectiv mai mare" care, a afirmat el, era „planificarea și controlul centralizat al societății". Watt a mai făcut și niște previziuni sumbre legate de unde ar putea duce asta: „Priviți ce s-a întâmplat cu Germania în anii 1930. Demnitatea omului a fost subordonată puterilor nazismului. Demnitatea omului a fost subordonată în Rusia. Acestea sunt forțele la care ar putea duce această stare de lucruri".[28]

Pentru marile grupuri ecologiste, a fost o surpriză neplăcută. Dintr-o dată, s-au trezit de partea cealaltă a gardului, prigoniți tocmai de oamenii cu care obișnuiau să bea. Mai rău, convingerile de bază ale mișcării cu privire la necesitatea de-a reacționa la amenințările la adresa mediului prin reglementarea fermă a corporațiilor erau aruncate cu nonșalanță la lada de gunoi a istoriei. Ce putea face un *insider* ecologist?

Transformarea radicală din anii 1980

Opțiuni existau, ca întotdeauna. Ecologiștii s-ar fi putut alătura coalițiilor de sindicate, grupurilor pentru drepturi civile și pensionarilor ale căror avantaje câștigate cu greu erau acum atacate, formând un front unit împotriva reducerilor din sectorul public și a dereglementărilor care-i afectau pe toți. Și ar fi putut continua să se folosească în mod agresiv de justiție pentru a-i da în judecată pe ticăloși. În anii 1980, chiar și în rândul republicanilor s-au înmulțit îngrijorările publice legate de pașii înapoi

* Această informație merită ținută minte pentru momentele în care ideologii pieței libere vor trata mediul curat ca pe o etapă naturală în dezvoltarea capitalistă. În realitate, aceasta e rezultatul unui set de reglementări care se opun direct ideologiei de extremă dreaptă.

făcuți de Reagan în ceea ce privește mediul (acesta fiind și motivul pentru care planeta Pământ a ajuns pe coperta revistei *Time* la începutul lui 1989).* [30]

Unii au intrat în lupta aceasta. Când Reagan a lansat o serie de atacuri asupra reglementărilor de mediu, a existat rezistență, în special la nivel local, unde în special comunitățile afro-americane se confruntau cu un nou val agresiv de deșeuri toxice. Aceste lupte necesare pentru sănătate s-au coagulat în cele din urmă într-o mișcare de justiție ecologică, care a organizat în octombrie 1991 Primul Summit Național de Leadership Ecologic al Oamenilor de Culoare, o adunare istorică la care s-a adoptat un set de principii care au rămas piatra de temelie a mișcării până în ziua de azi.[31] La nivel național și internațional, grupuri precum Greenpeace au continuat să se implice în acțiuni directe în anii 1980, deși o mare parte din energia lor s-a axat, e de înțeles, pe pericolele energiei și armelor nucleare.

Dar multe grupuri verzi au ales o strategie total diferită. În anii 1980, ideologia extremă a pieței libere a devenit discurs oficial, limba pe care elitele o vorbeau între ele, chiar dacă o mare parte a publicului larg n-a putut fi convins. Asta însemna că pentru principalele mișcări ecologiste, contestarea directă a logicii antiguvernamentale a triumfalismului pieței ar fi dus la autoexilare. Multe dintre grupurile verzi cu bugete mari – după ce s-au obișnuit cu accesul la putere și cu sprijinul generos din partea fundațiilor mari, de elită – nu erau dispuse să facă asta. Gus Speth, co-fondator al Natural Resources Defense Council, care a ocupat poziția de consilier pe probleme de mediu al lui Jimmy Carter în timpul mandatului acestuia, a descris problema astfel: „Noi nu ne-am pus de acord cu Reagan. Am continuat să acționăm în cadrul unui sistem, dar ar fi trebuit să încercăm să schimbăm sistemul și cauzele principale".[32] (După ani de zile în care a ocupat funcții importante în cadrul sistemului ONU și a fost decan al Școlii de Silvicultură și Studii de Mediu de la Yale, Speth s-a alăturat astăzi radicalilor, fiind arestat pentru că a protestat împotriva oleoductului Keystone XL și e co-fondator al unei organizații care contestă logica creșterii economice.)

Parțial, ceea ce a determinat creșterea presiunii pentru conformitate ideologică în anii 1980 a fost apariția mai multor grupuri noi pe scena activismului de mediu, care au concurat pentru sumele limitate de dolari proveniți din donații. Aceste grupuri s-au prezentat ca ecologiști moderni, potriviți pentru epoca Reagan: pro-business, neagresivi și gata să ajute la reabilitarea imaginilor celor mai pătate companii. „Abordarea noastră vizează colaborarea, mai degrabă decât confruntarea. Suntem creativi, antreprenoriali și dornici de parteneriate. Noi nu dăm în judecată", explică Conservation Fund, fondat în 1985. Doi ani mai târziu a apărut organizația Conservation International, care susține că „a redefinit de una singură conservarea", datorită, în mare măsură, unei filosofii de lucru „cu companii mari și mici astfel încât conservarea să facă parte din modelul lor de afaceri".[33]

Această disponibilitate de-a face afaceri a reușit atât de bine să atragă donatori importanți și să câștige acces în lumea elitelor, încât multe grupuri verzi mai mari, mai serioase s-au repezit să se implice în acest program minunat, ducând la niște extreme rușinoase atitudinea de tipul „dacă nu-i poți învinge, alătură-te lor". În această perioadă, Nature Conservancy a început să relaxeze semnificația termenului de „conservare",

* Până la sfârșitul anilor 1980, majoritatea celor care se declarau republicani spuneau în sondaje că se cheltuia „prea puțin" pentru protecția mediului. În 1990, procentul de republicani care erau de acord cu această afirmație depășea 70%.

pentru ca zonele protejate să poată fi folosite, în cele din urmă, pentru activități nepotrivite cum ar fi construirea de case și forajul petrolier (deschizând calea pentru implicarea organizației în activități extractive). „Obișnuiam să spun că singurele lucruri nepermise în rezervațiile Nature Conservancy erau mineritul și sclavia, și nu eram sigur cu privire la cel din urmă", a spus Kieran Suckling de la Centrul pentru Diversitate Biologică. „Acum nu mai sunt sigur nici de primul."[34]

Mai mult, convertirea la corporatism a unei mari părți a mișcării verzi în anii 1980 a dus la schisme profunde în interiorul mișcării ecologiste. Unii activiști au fost atât de deziluzionați de dorința marilor grupuri de-a colabora cu poluatorii, încât s-au îndepărtat cu totul de marile mișcări. Unii au format grupuri mai militante, orientate spre conflict, cum ar fi Earth First!, ai cărui membri au încercat să oprească defrișările prin sabotaj și acțiuni directe.

În cea mai mare parte, dezbaterile au avut loc în spatele ușilor închise, dar pe 23 aprilie 1990, au ocupat prima pagină a ziarelor. Era a doua zi după Ziua Pământului – care era la vremea aceea un ritual anual de manipulare în masă realizată de sectorul corporatist – și în jur de o mie de demonstranți au luat cu asalt New Yorkul și Bursa de Valori Pacific pentru a atrage atenția asupra „instituțiilor responsabile de o mare parte a dezastrului ecologic care distruge planeta".[35] Membrii principalelor grupuri, cum ar fi Love Canal Homeowners Association, Bhopal Action Resource Group și National Toxics Campaign au împărțit broșuri în care scria, printre altele, „Cine distruge pământul – suntem cu toții la fel de vinovați? Nu! Noi spunem că trebuie să mergem la sursă. Noi spunem că trebuie să mergem pe Wall Street!" Se spunea în continuare: „Poluatorii ne-au făcut să credem că suntem cu toții doar niște călători obișnuiți pe nava spațială Pământ, când, de fapt, doar câțiva dețin controlul, iar restul ne sufocăm cu gazele lor de eșapament".[36]

Această retorică conflictuală – o prefigurare a mișcării Occupy Wall Street de peste două decenii, precum și a mișcări pentru renunțarea la combustibilii fosili – a fost o critică explicită a infiltrării mișcării verzi în sectorul corporatist. Daniel Finkenthal, purtător de cuvânt al protestelor anti-corporatiste, a declarat: „adevăratele grupuri ecologiste sunt dezgustate de confiscarea corporatistă a Zilei Pământului", spunându-i unui jurnalist că sponsorii „cheltuiesc mai mulți bani pentru promovarea Zilei Pământului decât pentru reforma corporatistă propriu-zisă și pentru mediu".[37]

Politica climatică și prețul capitulării

Dintre toate marile grupuri verzi care au adoptat o atitudine pro-business în anii 1980, niciunul n-a atras mai multe comentarii tăioase sau dezamăgire ca Environmental Defense Fund, o organizație cândva combativă, care și-a petrecut primii ani punând în practică ideile lui Rachel Carson. La mijlocul anilor 1980, un tânăr avocat pe nume Fred Krupp a preluat frâiele organizației, convins fiind că mottoul grupului, „dă-i în judecată pe ticăloși", era atât de depășit, încât locul lui era la piața de vechituri, lângă exemplarele uzate din *The Limits to Growth*. Sub conducerea lui Krupp, care se află și astăzi în fruntea organizației, noul obiectiv al EDF a devenit: „crearea de piețe pentru ticăloși", după cum a spus mai târziu colegul lui, Eric Pooley.[38] Această transformare, mai mult ca oricare alta, a dat naștere unei mișcări climatice care, în cele din urmă, a considerat că e absolut potrivit ca summiturile cele mai importante să le fie sponsorizate de companiile de cărbune și petrol, în care își investeau și propriile averi.

Noua eră a fost inaugurată oficial pe 20 noiembrie 1986, când Krupp a publicat un editorial bătăios în *The Wall Street Journal*. În aceasta el anunța că a apărut o nouă generație de ecologiști pro-business și, odată cu ea „o nouă strategie a mișcării". Krupp a explicat că generația lui respingea ideea învechită conform căreia „ori învinge economia industrială, ori mediul, victoria unuia înseamnă înfrângerea celuilalt. Noul ecologism nu acceptă inevitabilitatea teoriei „ori-ori" și a arătat că, în multe cazuri critice, aceasta este o eroare". În loc să încerce să interzică activitățile dăunătoare, așa cum chiar organizația lui Krupp făcuse în cazul DDT-ului, EDF urma să încheie parteneriate cu poluatorii – sau cu „coaliții ale foștilor inamici" – și să-i convingă că trecerea la o filosofie verde însemna reduceri de costuri, precum și noi piețe. Cu timpul, Walmart, McDonalds, FedEx și AT&T au încheiat parteneriate de răsunet cu acest vajnic pionier în domeniul protecției mediului.[39]

Grupul se mândrea că pune „rezultatele" mai presus de ideologie, dar adevărul e că organizația lui Krupp era foarte ideologică – doar că ideologia lui reprezenta viziunea pro-corporatistă a momentului, care susținea că soluțiile private, legate de piață, le sunt în mod inerent superioare celor care doar reglementează. Un punct de cotitură a existat în 1988, când George H.W. Bush a venit la putere promițând să ia măsuri împotriva ploilor acide. Soluția clasică ar fi fost acțiunea directă: având în vedere că emisiile de dioxid de sulf erau cauza principală a ploilor acide, soluția ar fi fost să se impună reducerea lor cu un procent fix. În schimb, EDF a pledat pentru aplicarea primului sistem matur de limitare și comercializare a certificatelor de emisii de gaze cu efect de seră. Reglementările nu le cereau poluatorilor să reducă emisiile de sulf, ci, în schimb, stabileau un plafon național pentru dioxidul de sulf, iar dacă se încadrau sub acest plafon, marii poluatori, precum centralele electrice pe bază de cărbune, puteau face ce doreau – să plătească alte companii să facă reduceri în locul lor, să cumpere permise care să le dea voie să polueze la fel de mult ca înainte sau să facă profit din vânzarea permiselor pe care nu le foloseau.[40]

Noua abordare a funcționat și a devenit populară în rândul fundațiilor și donatorilor privați, în special pe Wall Street, unde finanțatorii au fost atrași, e de înțeles, de valorificarea ideii de profit pentru a rezolva daunele provocate mediului. Sub conducerea lui Krupp, bugetul anual al EDF a crescut de la 3 milioane de dolari la circa 120 de milioane de dolari. Julian Robertson, fondatorul fondului de investiții Tiger Management, a susținut financiar EDF cu 40 de milioane de dolari, o sumă uluitoare pentru un singur donator.* [41]

Environmental Defense Fund a susținut mereu că nu acceptă donații de la firmele cu care încheie parteneriate – asta, scrie Eric Pooley, prim-vicepreședintele EDF responsabil cu strategiile și comunicarea, „ne-ar submina independența și integritatea." Dar această politică nu se adevărește la o analiză mai atentă. De exemplu, unul dintre parteneriatele emblematice ale EDF este cel cu Walmart, cu care colaborează pentru „a face compania mai durabilă". E adevărat, Walmart nu face donații direct către EDF.

* Într-adevăr, lumea finanțelor și cea a marilor organizații ecologiste s-au întrepătruns atât de mult în anii care au urmat – prin donații, membri în consilii de administrație și parteneriate – încât, atunci când Nature Conservancy a avut nevoie de un nou director general în 2008, nu l-a recrutat din zona organizațiilor nonprofit, ci de la Goldman Sachs. Actualul director, Mark Tercek, a lucrat la celebra bancă de investiții timp de douăzeci și cinci ani înainte de a ajunge la acest ONG, unde a susținut în mod constant un mod de conservare bazat pe punerea pe piață a și mai multor zone ale lumii naturale.

Cu toate acestea, Walton Family Foundation, care e controlată în întregime de membri ai familiei care a înființat Walmart, le-a oferit celor de la EDF 65 de milioane de dolari între 2009 și 2013. În 2011, fundația a oferit grupului aproape 15% din finanțările acordate. În același timp, Sam Rawlings Walton, nepotul fondatorului Walmart, Sam Walton, se află în consiliul de administrație al EDF (pe site-ul organizației apare doar ca „Pasionat de bărci, filantrop, antreprenor").[42]

EDF susține că „aplică în cazul Walmart aceleași standarde pe care le folosește în cazul oricărei alte companii". Ceea ce, judecând după istoricul mai degrabă sumbru al Walmart în materie de protecția mediului de la începerea acestui parteneriat – de la rolul central deținut în facilitarea extinderii urbane până la creșterea constantă a emisiilor – nu e deloc un standard foarte ridicat.[43]

Dar Environmental Defense Fund nu e singura organizație de mediu care a beneficiat de pe urma generozității familiei Walton. Fundația lor se numără printre finanțatorii importanți ai ecologiștilor, împărțind peste 71 de milioane de dolari ca subvenții pentru cauze ecologice în 2011, aproximativ jumătate din bani ajungând la EDF, Conservation International și Marine Stewardship Council. Toate au parteneriate cu Walmart, fie pentru a reduce emisiile, fie pentru a pune o etichetă ecologică pe o parte dintre fructele de mare pe care compania le vinde, fie pentru a contribui la lansarea unei linii de bijuterii „direct scoase din mină". Stacy Mitchell, cercetătoare la Institute for Self-Reliance, arată că puternica dependență a unei mari părți a mișcării ecologiste de vlăstarele unei companii care a supradimensionat aproape de una singură sectorul comerțului cu amănuntul și a exportat modelul în întreaga lume a avut implicații politice profunde. „Banii celor de la Walmart exercită o influență semnificativă în stabilirea agendei, în definirea problemelor și în promovarea anumitor tipuri de abordări – în special cele care mai degrabă consolidează decât contestă puterea marilor corporații în economia și societatea în care trăim", scrie ea.[44]

Aceasta e esența problemei – nu doar faptul că e puțin probabil ca un grup al cărui buget provine în mare parte din averea familiei Walton să fie foarte critic la adresa Walmart. Anii 1990 au fost un deceniu-cheie, în care s-au pus bazele luptei climatice – când s-a dezvoltat o strategie colectivă potrivită pentru gravitatea problemei și când a fost prezentat publicului primul val de posibile soluții. A fost, de asemenea, perioada în care marile organizații ecologiste au îmbrățișat în modul cel mai entuziast sectorul corporatist, au devenit cel mai atașate de un model de schimbare socială fără prea multe frecușuri, în care toată lumea trebuia să aibă de câștigat. Iar în aceeași perioadă mulți dintre partenerii corporatiști ai unor grupuri precum EDF și Nature Conservancy – Walmart, FedEx, GM – au insistat puternic pentru crearea cadrului global de dereglementare care a contribuit atât de mult la creșterea emisiilor.

Această aliniere a intereselor economice – combinată cu o tot mai puternică dorință de-a fi considerat „serios" în cercurile în care seriozitatea e echivalentă cu aderarea la direcția pro-piață – au influențat în mod fundamental felul în care aceste grupuri ecologiste au conceput schimbările climatice încă de la început. Încălzirea globală nu a fost definită ca o criză alimentată de consumul excesiv sau de agricultura industrială cu emisii ridicate sau de cultura automobilului sau de un sistem comercial care insistă că distanțele geografice mari nu contează – cauze fundamentale care ar fi cerut schimbări ale felului în care trăim, muncim, mâncăm și cumpărăm. În schimb, modificările climatice au fost prezentate drept o problemă strict tehnică, cu o multitudine

de soluții profitabile în cadrul sistemului de piață, dintre care unele se găseau de vânzare la Walmart.*

Efectul acestei „restrângeri a dezbaterii", așa cum o descrie autorul și ecologistul scoțian Alastair McIntosh, vizează mult mai mult decât câteva grupuri din SUA. „Din experiența mea", scrie McIntosh, „majoritatea membrilor organizațiilor internaționale de luptă împotriva schimbărilor climatice sunt de părere că „nu ne putem implica" când vine vorba politicile de reducere a consumismului". Această opinie ia, de obicei, forma unei credințe optimiste în piețe, dar, de fapt, „maschează pesimismul, pentru că ne pune pe o pistă falsă și ne ține ocupați. Este o evitare a realității și totodată a nevoii de-a evalua în mod fundamental condiția umană pentru a căuta rădăcinile speranței".[45] Cu alte cuvinte, refuzul atâtor ecologiști de-a lua în considerare acele reacții la criza climatică ce ar deranja status quoul economic îi silește să-și pună speranțele în soluții – fie că e vorba de produse miraculoase, de piețele certificatelor de emisii de gaze cu efect de seră sau de „combustibilii de tranziție" – care sunt atât de ineficiente sau de riscante, încât a ne lăsa siguranța colectivă în seama lor ar însemna să practicăm o așa-zisă gândire magică.

Nu pun la îndoială dorința acestor autointitulați pragmatici de-a proteja pământul împotriva încălzirii catastrofale. Dar între cei de la Heartland, care recunosc că schimbările climatice reprezintă o amenințare profundă la adresa sistemelor noastre economice și sociale, și, prin urmare, le neagă realitatea științifică, și cei care susțin că schimbările climatice necesită doar anumite reglaje minore ale status quoului economic și, prin urmare, își permit să creadă în existența lor, nu e clar cine se înșală mai tare.

Ne cumpărăm salvarea

Timp de câțiva ani, în perioada lansării de către Al Gore a filmului *Un adevăr incomod* în 2006, se părea că schimbările climatice vor inspira, în cele din urmă, crearea unei mișcări de transformare a epocii în care trăim. Credința publică în existența acestei probleme era puternică și tema părea să fie discutată pretutindeni. Cu toate acestea, privind înapoi la acea perioadă, ceea ce e ciudat e că toată energia părea să vină din pătura de sus a societății. În primul deceniu al noului mileniu, subiectul schimbărilor climatice era, în mod surprinzător, apanajul elitelor, temă a întâlnirilor de la Davos, a uimitoarelor conferințe TED, a edițiilor speciale ale revistei *Vanity Fair* dedicate problemelor ecologice, a celebrităților care veneau la Premiile Academiei în mașini hibride. Și totuși, în spatele acestui spectacol, n-a existat practic nicio mișcare vizibilă, cel puțin nu în genul celor pe care le-ar recunoaște orice persoană implicată în mișcările pentru drepturi civile, împotriva războiului sau cele feministe. Au existat câteva marșuri de masă, aproape nicio acțiune directă în afară de câte o ispravă

* Aceasta e una dintre numeroasele ironii ale afirmației celor de la Heartland cum că verzii sunt socialiști mascați. Dacă e așa, înseamnă că aceștia sunt foarte bine mascați. Realitatea e că pe mulți ecologiști îi supără aluzia că ar avea vreo legătură cu stânga, temându-se (pe bună dreptate) că o astfel de identificare le-ar afecta șansele în fața finanțatorilor fundațiilor și a donatorilor corporatiști. În loc să se folosească de schimbările climatice ca de un instrument pentru a modifica modul de viață american, multe dintre organizațiile mari de mediu își petrec timpul făcând tot posibilul să apere furibunde acest mod de viață, în loc să solicite schimbările pe care le reclamă știința.

ocazională care dă bine la presă și niciun lider furios (cu excepția fostului vice-președinte al Statelor Unite).

Într-un fel, acea perioadă a reprezentat o revenire totală la epoca cluburilor destinate celor din clasa de sus, unde a început mișcarea de conservare, când co-fondatorul Sierra Club, John Muir, l-a convins pe președintele Theodore Roosevelt să salveze o mare parte din Parcul Național Yosemite în timp ce discutau în jurul unui foc de tabără. Și, deși șeful Conservation International nu l-a dus pe George W. Bush pe ghețarii în curs de topire pentru a-l convinge de realitatea schimbărilor climatice, au existat o mulțime de acțiuni echivalente postmoderne, inclusiv organizarea de croaziere ecologice alături de celebrități, care le-a permis directorilor generali din Topul 500 realizat de revista *Fortune* să privească de mai aproape recifurile de corali pe cale de dispariție.

Publicul larg a avut și el rolul lui. Am fost chemați periodic să scriem scrisori, să semnăm petiții, să stingem luminile timp de o oră, să facem o clepsidră umană gigantică ce ar putea fi fotografiată din aer. Și, desigur, ni s-a cerut întruna să le trimitem bani marilor grupuri ecologiste care, chipurile, erau pe cale să negocieze în numele nostru o soluție pentru schimbările climatice. Dar, mai presus de toate, oamenii obișnuiți, anonimi, au fost chemați să-și exercite puterea de consumatori – nu să cumpere mai puțin, ci să descopere noi și interesante moduri de-a consuma mai mult.* Dacă ne cuprindea vina, ei bine, puteam da un clic de pe calculatoarele de carbon disponibile pe oricare dintre zecile de site-uri ecologiste pentru a cumpăra un puiet de copac și păcatele ni se ștergeau imediat.[46]

Pe lângă faptul că n-au făcut mare lucru pentru a scădea efectiv emisiile, aceste abordări diferite au servit, în același timp, tocmai la consolidarea valorilor „extrinseci" despre care știm că sunt cele mai mari bariere psihologice în calea acțiunilor împotriva schimbărilor climatice – de la cultul bogăției și faimei, la ideea că schimbarea ne este transmisă de sus, de superiorii noștri, nu ceva ce putem solicita singuri. E chiar posibil ca ele să fi jucat un rol în slăbirea credinței publice în realitatea schimbărilor climatice provocate de om. Într-adevăr, un număr tot mai mare de specialiști în comunicare susțin acum că, întrucât „soluțiile" pentru schimbările climatice propuse de mai multe grupuri ecologiste în această perioadă au fost atât de frivole, mulți au tras concluzia că grupurile trebuie să fi exagerat amploarea problemei. La urma urmei, dacă schimbările climatice ar fi într-adevăr atât de îngrozitoare pe cât susținea Al Gore în *Un adevăr incomod*, n-ar fi cerut mișcarea ecologistă publicului să facă mai mult decât să schimbe marca produselor de curățare, să meargă ocazional pe jos la serviciu și să doneze bani? N-ar fi încercat ele să închidă companiile de combustibili fosili?

---

* Cei de la Nature Conservancy, care au forțat mereu limitele, au fost deosebit de entuziasmați în această privință, recrutându-și directorul de marketing direct de la World Wrestling Entertainment și participând la frenezia de marketing care a însoțit lansarea de către Universal Picture a filmului *The Lorax* (care s-a folosit de cartea clasică anti-consumism a Dr. Seuss pentru a ataca clătitele IHOP și SUV-urile Mazda). În 2012, organizația a reușit să-și înfurie mai multe dintre angajate prin parteneriatul încheiat cu magazinul online de produse de lux Gilt pentru a promova ediția rezervată costumelor de baie a revistei *Sports Illustrated* (revista a explicat că „fie vă hotărâți să cumpărați o pereche de bikini, plăci de surf sau bilete pentru a participa la petrecerile organizate de noi, orice sumă cheltuită... îi va ajuta pe cei de la Nature Conservancy să facă în așa fel încât să avem plaje pe care să facem fotografii pentru ediția dedicată costumelor de baie încă o jumătate de secol de acum înainte").

„Imaginați-vă că cineva vine cu o nouă campanie genială împotriva fumatului. Ar prezenta imagini cu oameni care mor de cancer pulmonar, urmate de replica: «E ușor să fii sănătos – fumează cu o țigară mai puțin pe lună.» Știm fără să stăm pe gânduri că această campanie ar eșua", scria George Marshall, activist și autor britanic. „Ținta e atât de ridicolă, și inadecvarea dintre imagini și mesaj e atât de mare, încât majoritatea fumătorilor ar izbucni în râs".[47]

Ar fi fost altceva dacă, în timp ce oamenilor li se cerea să-și „înverzească" în mod voluntar anumite aspecte ale vieții, marile ONG-uri ecologiste ar fi atacat simultan marii poluatori, cerându-le să coreleze micile reduceri de emisii de dioxid de carbon făcute de noi cu reduceri la scară largă, la nivel industrial. Unii chiar au făcut-o. Dar multe dintre cele mai influente grupuri ecologiste au făcut exact pe dos. Nu numai că au contribuit la dezvoltarea unor mecanisme financiare complexe care să le permită acestor corporații să producă în continuare emisii, ci au și militat activ pentru extinderea pieței unuia dintre cele trei combustibililor fosili principali.

Metoda fracturării și arderea punților

Industria gazelor a fost cea care, la începutul anilor 1980, a venit cu ideea că acestea ar putea fi o „punte" spre un viitor cu energie nepoluantă. Apoi, în 1988, schimbările climatice au ajuns în conștiința publică, Asociația Americană pentru Gaz a început să-și prezinte în mod explicit produsul ca pe o soluție la „efectul de seră".[48]

În 1992, o coaliție de grupuri progresiste – inclusiv Natural Resources Defense Council, Friends of the Earth, Environmental Action și Public Citizen – au îmbrățișat oficial ideea, prezentându-i proaspetei administrații a lui Bill Clinton un „Plan pentru energie durabilă", în care gazului natural i se acorda un rol semnificativ. Cei de la NRDC au sprijinit cu tărie ideea, numind gazele naturale „puntea spre accentul mai mare pus pe forme de energie nepoluante și regenerabile."[49]

La vremea aceea, abordarea aceasta părea de bun-simț: tehnologia destinată producerii energiei din surse regenerabile nu era atât de avansată ca acum, iar gazul în cauză era extras prin metode convenționale de foraj. Astăzi, situația s-a schimbat substanțial din ambele puncte de vedere. Tehnologiile destinate producerii energiei din surse regenerabile au devenit mult mai eficiente și accesibile, făcând posibilă o tranziție completă la energia pe care o produc, atât tehnologic, cât și economic, în următoarele câteva decenii. O altă modificare esențială ține de faptul că marea majoritate a noilor proiecte din domeniul gazelor din America de Nord se bazează pe fracturarea hidraulică – nu pe forajul convențional – iar explorarea și producția prin fracturare hidraulică sunt în creștere în toată lumea.[50]

Aceste schimbări au slăbit substanțial componenta ecologică a folosirii gazelor naturale – în special a gazelor naturale extrase prin metoda fracturării hidraulice. Știm acum că gazele naturale extrase prin metoda fracturării hidraulice pot emite suficient metan pentru a face ca impactul asupra încălzirii, în special pe termen scurt, să fie comparabil cu cel al cărbunelui. Anthony Ingraffea, care este coautorul studiului inovator al Universității Cornell despre emisia de metan și care se prezintă drept „un vechi inginer de petrol și gaze care a contribuit la dezvoltarea, pentru Departamentul Energiei, a tehnicilor de extragere prin metoda fracturării hidraulice a gazelor de șist", a scris în *The New York Times*: „Gazul extras din zăcămintele de șisturi nu este

o «punte» spre un viitor al energiei din surse regenerabile – este o pasarelă ce duce spre o încălzire și mai mare și care ne îndepărtează de investițiile în energia nepoluantă".[51]

Știm, de asemenea, din experiența SUA, că gazele naturale ieftine și din abundență nu înlocuiesc numai cărbunele, ci și potențiala energie din surse regenerabile. Asta l-a făcut pe Kevin Anderson de la Centrul Tyndall să conchidă: „Dacă suntem hotărâți să evităm schimbările climatice periculoase, singurul loc sigur pentru gazele de șist rămâne pământul". Biologa Sandra Steingraber de la New Yorkers Against Fracking vorbește despre această alegere dezolantă în următorii termeni: suntem „la o răscruce energetică. Un indicator arată spre un viitor alimentat prin scoaterea combustibililor fosili din pământ și arderea lor. Celălalt arată spre energia din surse regenerabile. Nu poți merge în ambele direcții în același timp. Subvenționarea infrastructurii pentru una dintre variante o descurajează pe cealaltă".[52]

Mai grav e că numeroși experți sunt convinși că nu avem nevoie de combustibili neconvenționali, cum ar fi gazul obținut prin fracturare, ca să facem trecerea completă la energiile din surse regenerabile. Mark Z. Jacobson, profesor de inginerie la Stanford, coautorul ghidului pentru trecerea în procent de 100% la energie din surse regenerabile până în 2030, spune că combustibilii fosili convenționali pot alimenta tranziția fără să trebuiască să stingem lumina între timp. „Nu avem nevoie de combustibili neconvenționali pentru a produce infrastructura destinată trecerii la energie din surse regenerabile, precum cea eoliană, hidroenergia și cea solară, total nepoluantă, indiferent de scop. Ne putem baza pe infrastructura existentă, plus noua infrastructură [pentru energie din surse regenerabile] pentru a furniza energia destinată producerii restului infrastructurii nepoluante de care vom avea nevoie", a declarat el într-un interviu, adăugând: „petrolul și gazul convenționale sunt mai mult decât suficiente".[51]

Cum au reacționat marile grupuri ecologiste la această veste? Unii, cum ar fi NRDC, și-au domolit sprijinul anterior, recunoscând riscurile și făcând presiuni pentru reglementari mai stricte, pledând încă pentru gazul natural ca înlocuitor al cărbunelui și al altor combustibili poluanți. Dar alții au ales să se afunde și mai adânc. Environmental Defense Fund și Nature Conservancy, de exemplu, au răspuns la aceste dezvăluiri legate de riscurile imense asociate cu gazele naturale printr-o serie de inițiative care lasă impresia clară că fracturarea hidraulică este pe punctul de-a deveni nepoluantă și sigură. Și, ca de obicei, o mare parte din fondurile destinate acestor inițiative sunt în strânsă legătură cu sectorul combustibililor fosili.

Nature Conservancy, la rându-i, a primit sute de mii de dolari de la JP Morgan pentru a veni cu norme opționale pentru fracturarea hidraulică. JP Morgan, cum era de așteptat, este un important finanțator al acestei industrii, având cel puțin o sută de clienți importanți care folosesc fracturarea hidraulică, potrivit directorului executiv pe probleme de mediu al băncii, Matthew Arnold. („Suntem numărul unu sau numărul doi în fiecare an în industria petrolului și gazelor la nivel mondial", a declarat Arnold pentru *The Guardian*, în februarie 2013.) Conservancy are, de asemenea, un parteneriat important, cu BP în Wyoming, la Jonah Field, o imensă operațiune de extragere de gaze prin fracturare hidraulică într-o zonă bogată în viață sălbatică vulnerabilă. Sarcina Nature Conservancy a fost să identifice proiecte de păstrare și conservare a habitatelor pentru a „compensa impactul forajelor orizontale de tip *pad-drilling* după petrol și gaze și al infrastructurii".[54] Din punct de vedere al schimbărilor climatice, este o propunere absurdă, deoarece aceste proiecte n-au cum să compenseze cel mai nociv efect dintre toate: eliberarea în atmosferă de gaze care captează căldura. Acesta e motivul

pentru care cea mai importantă acțiune de conservare pe care o poate face un grup ecologist este să lase carbonul în pământ, acolo unde se află. (Dar, să nu uităm, discutăm despre Nature Conservancy, care are propriul puț de petrol în mijlocul unei rezervații naturale din Texas).

În mod asemănător, EDF a făcut echipă cu mai multe mari companii de foraj pentru a deschide Centrul pentru Dezvoltarea Durabilă a Șisturilor (CSSD) – și, așa cum multă lume a remarcat deja, însuși numele dat centrului e o dovadă clară că nu va pune sub semnul întrebării dacă extracția „durabilă" de combustibili fosili din șisturi e posibilă în epoca schimbărilor climatice. Centrul a avansat un set de standarde industriale opționale care, susțin membrii săi, vor face ca fracturarea hidraulică să fie din ce în ce mai sigură. Dar, așa cum a arătat analistul senior de politici J. Mijin Cha de la Demos, „noile standarde ale Centrului... nu sunt executorii. În orice caz, acestea oferă acoperire pentru interesele din domeniul petrolului și gazelor care doresc să deturneze tranziția către o economie nepoluantă alimentată de energie din surse regenerabile".[55]

Unul dintre finanțatorii-cheie ai centrului este firma Heinz Endowments, care, după cum s-a dovedit, n-a acționat dezinteresat. Potrivit unei investigații din iunie 2013 a Public Accountability Initiative: „Heinz Endowments are legături strânse, nedezvăluite public, cu industria gazelor naturale... Președintele Heinz Endowments, Robert F. Vagt, este în prezent director la Kinder Morgan, o companie ce deține un gazoduct, și are peste 1,2 milioane de dolari investiți în acțiuni ale acestei companii. Faptul acesta nu apare pe site-ul Heinz Endowments sau pe site-ul CSSD, unde Vagt este director. Kinder Morgan a menționat în formularele depuse recent de companie că reglementările sporite din domeniul fracturării hidraulice reprezintă un risc major pentru afacere". (După nașterea controversei, Heinz Endowments s-a distanțat de unele dintre pozițiile sale anterioare, care erau în favoarea gazelor, și a trecut printr-o reîmprospătare de personal semnificativă, inclusiv demisia lui Vagt din funcția de președinte al fundației la începutul anului 2014.)[56]

EDF a primit, de asemenea, un grant de șase milioane de dolari de la fundația fostului primar al New Yorkului, miliardarul Michael Bloomberg (care susține vehement fracturarea hidraulică), special pentru a dezvolta și a consolida reglementările care urmăresc să facă din fracturarea hidraulică un proces sigur – încă o dată, nu pentru a evalua imparțial dacă un astfel de rezultat este măcar posibil. Iar Bloomerg nu este un observator imparțial. Averea personală și filantropică a fostului primar – în valoare de peste 30 de miliarde dolari – este administrată de firma de investiții Willett Advisors, care a fost înființată de Bloomberg și asociații săi. Potrivit *Bloomberg Businessweek*, și așa cum confirmă Bloomberg Philanthropies (care are sediul în aceeași clădire cu firma), Willett „investește în active fizice și se concentrează pe zone cu petrol și gaze naturale". Michael Bloomberg nu a răspuns solicitărilor repetate de-a comenta.[57]

EDF nu doar că a ajutat industria fracturării hidraulice să pară că ia în serios preocupările legate de mediu, ci a realizat și studii folosite pentru a contracara opiniile potrivit cărora emisiile mari de metan descalifică gazul natural obținut prin metoda fracturării hidraulice ca soluție la schimbările climatice. EDF a încheiat parteneriate cu Shell, Chevron și alte companii energetice de top pentru o serie de studii referitoare la emisiile de metan cu scopul clar, după cum a declarat un funcționar al EDF, de-a ajuta „gazele naturale să fie acceptate ca parte a unei strategii pentru îmbunătățirea securității energetice și trecerea la un viitor cu energie nepoluantă". Când în septembrie

2013 a apărut primul studiu, publicat în *Proceedings of the National Academy of Sciences*, acesta a intrat în atenția presei pentru că identifica rate de emisii ocazionale de metan produse de extracția de gaze care erau de zece până la douăzeci de ori mai mici decât cele menționate în majoritatea celorlalte studii realizate până în acel moment.[58]

Dar structura studiului avea limitări serioase, dintre care cea mai evidentă a fost aceea că a permis companiilor de gaze să aleagă puțurile care doreau să fie inspectate. Robert Howarth, autorul principal al studiului remarcabil pe aceeași temă făcut în 2011 de Universitatea Cornell, a subliniat că concluziile EDF au fost „fundamentate doar pe evaluarea locurilor și momentelor alese de companii" și că lucrarea „trebuie privită ca un scenariu pozitiv", mai degrabă decât ca o reflectare a modului în care funcționează industria în ansamblu. El a adăugat că „companiile de gaz pot produce gaz cu emisii relativ mici, dar de foarte multe ori nu fac acest lucru. Se străduiesc mai mult când știu că sunt urmărite cu atenție". Însă aceste îngrijorări au fost umbrite de titlurile geniale inspirate de studiul făcut de Environmental Defense Fund: „Studiu: Emisiile de la puțurile de gaze naturale, mai mici decât se credea anterior"(*Time*); „Studiu: Emisiile de metan rezultate din forajul pentru gaz nu sunt uriașe" (*Associated Press*); „Temerile legate de metanul rezultat din fracturare sunt exagerate" (*The Australian*); și așa mai departe.[59]

Rezultat a fost o incertitudine accentuată în rândul populației. Oare fracturarea hidraulică este totuși o metodă sigură? Urmează să devină o metodă sigură? Este nepoluantă sau poluantă? Asemenea binecunoscutei strategii de-a semăna îndoieli în legătură cu datele științifice referitoare la schimbările climatice, această confuzie subminează în mod eficient impulsul de-a abandona combustibilii fosili și de-a ne îndrepta spre energia din surse regenerabile. După cum spunea Josh Fox, regizorul documentarului despre fracturare hidraulică nominalizat la Oscar, *Gasland*: „Cred că avem de-a face aici cu o risipă a celei mai mari voințe politice pe care am avut-o vreodată în privința renunțării la combustibilii fosili".[60]

Pentru că în timp ce grupurile ecologiste se află într-o competiție de studii și reguli, companiile de gaz continuă să extragă, să emită gaze, să bage miliarde de dolari în noi infrastructuri menite să reziste multe decenii.

Comercializarea poluării

Când guvernele au început negocierea tratatului internațional privind schimbările climatice, care urma să devină Protocolul de la Kyoto, a existat un consens larg în legătură cu ceea ce trebuia să se realizeze prin acest acord. Țările bogate industrializate responsabile pentru cea mai mare parte a emisiilor istorice trebuiau să dea un exemplu prin plafonarea emisiilor la un nivel fix și apoi prin reducerea sistematică a acestora. Uniunea Europeană și țările în curs de dezvoltare au presupus că guvernele vor face acest lucru prin aplicarea unor măsurilor dure pe plan intern pentru a reduce emisiile în țările lor, de exemplu prin impozitarea emisiilor de dioxid de carbon și demararea trecerii la energia din surse regenerabile.

Dar când administrația Clinton a venit la negocieri, a propus o altă cale: crearea unui sistem de comercializare la nivel internațional a certificatelor de emisii cu efect de seră după modelul sistemului de limitare și comercializare folosit pentru a combate ploile acide (în perioada premergătoare întâlnirii de la Kyoto, EDF a lucrat îndeaproape la acest plan cu biroul lui Al Gore).[61] În loc să le ceară direct tuturor țărilor

industrializate să reducă emisiile de gaze cu efect de seră cu o cantitate fixă, sistemul presupunea eliberarea de permise de poluare, pe care le putea folosi, vinde, dacă nu aveau nevoie de ele, sau cumpăra pentru a putea polua și mai mult. Aveau să fie demarate programe naționale astfel încât companiile să poată comercializa în mod similar aceste permise, iar țara să se mențină sub plafonul global de emisii. Între timp, proiectele ce foloseau practici prin care atmosfera era ferită de emisii de dioxid de carbon, fie că era vorba de plantarea de copaci care captează dioxidul de carbon, fie de producerea de energie cu emisii reduse de carbon, sau de modernizarea unei fabrici poluante pentru a reduce emisiile, se calificau pentru obținerea de credite de carbon. Aceste credite puteau fi achiziționate de către poluatori și folosite pentru a compensa propriile emisii.

Guvernul SUA a fost atât de entuziasmat de această abordare încât a făcut din includerea comercializării certificatelor de emisii de gaze cu efect de seră un punct nenegociabil în cadrul discuțiilor de la Kyoto. Asta a dus la ceea ce fostul ministru al mediului din Franța, Dominique Voynet, a descris ca fiind conflicte „radical antagonice" dintre Statele Unite și Europa, care a văzut în crearea unei piețe mondiale de certificate de emisii echivalentul abandonării crizei climatice în voia „legii junglei". Angela Merkel, atunci ministrul german al mediului, a insistat: „Scopul nu poate fi ca țările industrializate să-și îndeplinească obligațiile care le revin numai prin comercializarea certificatelor de emisii și prin profit".[62]

Faptul că SUA – după ce a câștigat bătălia la masa negocierilor – nu a ratificat Protocolul de la Kyoto și că cea mai importantă piață de certificate de emisii va deveni o realitate în Europa, care a fost împotrivă de la început, este una dintre marile ironii din istoria ecologismului. Sistemul UE de comercializare a emisiilor (ETS) a fost lansat în 2005 și avea să fie integrat în Mecanismul de Dezvoltare Nepoluantă al Națiunilor Unite (CDM), care a fost inclus în Protocolul de la Kyoto. Cel puțin inițial, piețele au părut să ia avânt. Din 2005 până în 2010, Banca Mondială estimează că pe diferitele piețe de certificate de emisii de pe glob s-au făcut tranzacții de peste 500 de miliarde de dolari (deși unii experți cred aceste estimări sunt umflate). În tot acest timp, un număr uriaș de proiecte din întreaga lume generează credite de carbon – numai la CDM au fost peste șapte mii de proiecte înregistrate la începutul anului 2014.[63]

Dar n-a durat mult până să se vadă inconvenientele planului. Potrivit sistemului ONU, tot felul de proiecte industriale dubioase pot genera credite profitabile. De exemplu, companiile petroliere care operează în Delta Nigerului și care practică „incendierea" – aprinderea gazului natural eliberat prin procesul de foraj petrolier, deoarece captarea și folosirea puternicului gaz cu efect de costă mai mult decât arderea – au susținut că ar trebui să fie plătite dacă încetează să mai practice această metodă extrem de distructivă. Într-adevăr, unele dintre ele au solicitat deja să primească credite de carbon în cadrul sistemului ONU pentru nu mai incendiază – în ciuda faptului că incendierea gazului e ilegală în Nigeria din 1984 (este o lege plină de lipsuri care este, în general, ignorată).[62] Până și o fabrică extrem de poluantă care instalează un echipament ce nu lasă gazul cu efect de seră să ajungă în atmosferă se poate califica în categoria de „dezvoltare verde" în conformitate cu normele ONU. În schimb, acest lucru e folosit pentru a justifica producerea de și mai multe emisii poluante în altă parte.

În cea mai jenantă controversă pentru apărătorii acestui model sunt implicate fabrici ce produc lichid de răcire din India și China, care emit gazul cu efect de seră extrem de puternic HFC-23 ca produs secundar. Prin instalarea echipamentelor

relativ ieftine care distrug gazul (cu o torță de plasmă, de exemplu), în loc să-l lase să se împrăștie în aer, aceste fabrici – dintre care majoritatea produc gaze folosite pentru aer condiționat și refrigerare – au generat credite de emisii în valoare zeci de milioane de dolari în fiecare an. De fapt, sistemul este atât de profitabil încât a declanșat o serie de stimulente perverse: în unele cazuri, companiile pot câștiga de două ori mai mult din distrugerea unui produs secundar obținut fără intenție decât din fabricarea produsului principal, care, la rândul lui, produce emisii puternice. În situații extraordinare, vânzarea creditelor de carbon a constituit incredibilul procent de 93,4% din totalul veniturilor unei firme indiene în 2012.[65]

Potrivit unui grup care a înaintat o petiție la ONU pentru modificarea politicilor privind proiectele care produc HFC-23, există „dovezi incontestabile că producătorii se folosesc" de sistem „prin producerea de gaze cu efect de seră mai puternice doar pentru a putea fi plătite pentru distrugerea acestora".[66] Și nu doar atât: produsul principal al acestor fabrici este un tip de lichid de răcire care e atât de dăunător pentru ozon încât a fost eliminat în temeiul Protocolului de la Montreal privind subțierea stratului de ozon.

Acesta nu este un aspect marginal al pieței mondiale de comercializare a certificatelor de emisii – din 2012, sistemul ONU a acordat acestor producători de lichide de răcire cea mai mare parte a creditelor de carbon, mai mult decât oricărui proiect cu adevărat nepoluant.[67] De atunci, ONU a făcut o serie de reforme parțiale, iar Uniunea Europeană a interzis folosirea creditele acestor fabrici pe piața certificatelor de emisii.

N-ar trebui să ne mire că atâtea proiecte de compensare discutabile au ajuns să domine piața certificatelor de emisii. Perspectiva de-a primi bani buni pe baza unor proiecții referitoare la o substanță invizibilă care nu este eliberată în aer tinde să devină un magnet pentru înșelătorii. Iar piața certificatelor de emisii a atras o gamă cu adevărat impresionantă de escroci și trișori care cutreieră națiunile bogate din punct de vedere biologic, dar sărace punct de vedere economic, cum ar fi Papua Noua Guinee, Ecuador și Congo, profitând adesea de izolarea populației indigene ale cărei păduri pot fi considerate compensații. Acești cowboy ai carbonului, după cum li se spune, vin cu contracte agresive (de multe ori scrise în limba engleză, fără traducere) prin care bucăți mari de teritoriu sunt predate grupurilor ecologiste în schimbul promisiunii că vor primi bani pentru nimic. În Papua Noua Guinee, aceste afaceri sunt cunoscute drept „bani din cer"; în Madagascar, unde bogăția promisă s-a dovedit la fel de efemeră ca produsul vândut, populația betsimisaraka vorbește despre străini care „vând vânt".[68]

Un binecunoscut cowboy al carbonului este australianul David Nilsson, care face afaceri fără niciun scrupul; de curând, afacerea lui cu credite de carbon consta doar într-un serviciu de preluare a apelurilor telefonice și un domeniu web. După ce Nilsson a încercat să convingă tribul Matsés din Peru să cedeze drepturile pentru terenuri în schimbul promisiunilor unor venituri de miliarde provenite din credite de carbon, o coaliție a populațiilor indigene din bazinul Amazonului a solicitat expulzarea lui Nilsson din țară. Și au afirmat că propunerea lui Nilsson era „asemenea altor 100 de proiecte de reducere a gazelor cu efect de seră" care au dus la „învrăjbirea oamenilor cu speranțe neîntemeiate de-a deveni milionari".* Unii lideri indigeni spun chiar că e

* E interesant că, înainte de a intra în afacerile cu credite de carbon, Nilsson a fost cercetat de un membru al Parlamentului statului Queensland pentru vânzarea unor bunuri imobiliare australiene fictive unor ghinioniști tocmai în Nauru.

mai ușor să facă afaceri cu marile companii petroliere și miniere pentru că, cel puțin, oamenii înțeleg cine sunt aceste companii și ce doresc; ceea ce nu e valabil când organizația care umblă să-ți ia pământul este un ONG aparent cinstit și produsul pe care încearcă să-l cumpere este ceva ce nu poate fi văzut sau atins.[69]

Asta aduce în discuție o problemă mai amplă legată de aceste compensații, care depășește cadrul sistemelor de tranzacționare oficiale și privește rețeaua de măsuri opționale gestionate de grupurile mari preocupate de conservare cu scopul de-a „compensa" neoficial emisiile marilor poluatori. În special la începuturile compensării, după ce au început să apară proiecte de conservare a pădurilor la sfârșitul anilor 1980 și începutul anilor 1990, cea mai persistentă controversă a fost de departe aceea că – în încercarea de a cuantifica și a controla cantitatea de dioxid de carbon depozitată cu scopul de a se atribui o valoare financiară copacilor aflați în picioare – oamenii care trăiau în aceste păduri sau în apropierea lor au fost uneori forțați să se mute pe niște parcele de teren asemănătoare unor rezervații, blocându-li-se accesul la stilul de viață anterior.[70] Această blocadă poate fi înțeleasă în sens literal, pentru că presupunea garduri și oameni înarmați care patrulează zona în căutarea celor care o încalcă. ONG-urile susțin că au încercat doar să protejeze resursele și carbonul pe care-l reprezentau, dar încercările lor au fost, pe bună dreptate, interpretate ca o modalitate de obținere de terenuri.

De exemplu, în Paraná, Brazilia, într-un proiect care oferă compensații pentru Chevron, GM și American Electric Power și administrat de Nature Conservancy și de un ONG brazilian, populației Guarani nu i s-a permis să adune lemne sau să vâneze în locurile în care au locuit dintotdeauna, nici măcar să pescuiască în râurile din apropiere. Așa cum a spus un localnic: „Vor să ne ia locurile de baștină". Cressant Rakotomanga, președintele unei organizații comunitare din Madagascar unde Wildlife Conservation Society derulează un program de compensare și-a exprimat un sentiment asemănător: „Oamenii sunt frustrați pentru că înainte de acest proiect, erau liberi să vâneze, să pescuiască și să taie pădurile".[71]

Într-adevăr, piața compensațiilor a creat o nouă categorie de abuzuri „verzi" ale drepturilor omului, țăranii și populațiile indigene care se aventurează în teritoriile tradiționale (reclasificate ca rezervoare de carbon) pentru a culege plante, lemn sau pentru a pescui fiind hărțuite sau chiar mai rău. Nu există date disponibile despre aceste abuzuri, dar incidentele semnalate sunt din ce în ce mai numeroase. Lângă Guaraqueçaba, în Brazilia, localnicii au relatat că au fost împușcați de paznici în timp ce căutau hrană și plante prin pădure, în zona în care se desfășoară proiectul de compensare Paraná, administrat de Nature Conservancy, „Ei nu-și doresc prezența ființelor umane în pădure", i-a spus un fermier jurnalistului de investigație Mark Schapiro. Iar într-un proiect de compensare prin plantare de copaci din Parcul Național Mount Elgon din Uganda și Parcul Național Kibale, derulat de o organizație olandeză, sătenii au vorbit despre un tratament similar prin care au avut parte de împușcături și distrugerea recoltelor.[72]

În urma acestor rapoarte, unele dintre grupurile verzi implicate în compensare subliniază implicarea lor în apărarea drepturilor indigenilor. Cu toate acestea, nemulțumirea continuă să existe și controversele se înmulțesc. De exemplu, în regiunea Bajo Aguán din Honduras, unii proprietari de plantații de ulei de palmier au reușit să înregistreze un proiect de compensare de carbon prin care captează metan. Stimulate de promisiunea de-a obține bani pentru gazul captat, fermele de arbori au înlocuit

agricultura locală, ceea ce a dus la un ciclu violent de ocupări de terenuri și evacuări, în urma căruia în jur de o sută de fermieri locali și susținătorii au fost uciși până în 2013. „După părerea noastră, a devenit o crimă să fii fermier aici", spune Heriberto Rodriguez, reprezentant al Unified Campesino Movement of Aguán, care consideră că însăși piața certificatelor de emisii e vinovată parțial de moartea oamenilor. „Cine finanțează aceste companii este, de asemenea, complice la toate aceste decese. Dacă nu le-ar mai da bani, proprietarii de terenuri s-ar simți oarecum presați să-și schimbe metodele".[73]

Deși este prezentată ca o situație clasică de „câștig-câștig" împotriva schimbărilor climatice, există foarte puțini câștigători în aceste ferme și păduri. Pentru ca aceste corporații multinaționale să-și protejeze libertatea de-a polua atmosfera, țăranii, agricultorii și băștinașii își pierd libertatea de-a trăi și de-a se întreține în pace. Când marile grupuri ecologice vorbesc despre compensații ca despre „fructul de pe cea mai joasă ramură" al acțiunilor împotriva schimbărilor climatice, ele nu fac decât o analiză la rece a costurilor și beneficiilor, concluzia fiind că e mai ușor să interzici accesul într-o pădure locuită de oameni fără putere politică dintr-o țară săracă decât să te opui corporațiilor poluante puternice din punct de vedere politic din țările bogate – cu alte cuvinte, e mai ușor să culegi fructele, decât să smulgi rădăcinile.

Ironia este că mulți dintre oamenii sacrificați pe altarul pieței certificatelor de emisii au unele dintre cele mai durabile stiluri de viață de pe planetă, cu emisii reduse de dioxid de carbon. Au relații de reciprocitate strânse cu natura, exploatând la scară mică ecosistemele locale și fiind preocupați de îngrijirea și regenerarea terenurilor astfel încât să continue să le asigure traiul lor și al urmașii lor. O mișcare ecologistă dornică să găsească soluții reale la problema schimbărilor climatice ar trebui să caute căi de sprijinire a acestor stiluri de viață – nu să distrugă vechile tradiții prin care omul era administratorul planetei și să-i determine pe oameni să devină consumatori urbani dezrădăcinați.

Chris Lang, un ecologist britanic stabilit în Jakarta, care are un website de monitorizare a compensațiilor numit REDD-Monitor, mi-a spus că nu s-a gândit niciodată că ceea ce face presupune demascarea eșecurilor mișcării ecologiste: „Urăsc ideea că există lupte interne în cadrul mișcării ecologiste, în loc ca aceste lupte să se poarte cu companiile petroliere", a zis el. „Doar că aceste grupuri par să nu aibă nici cea mai mică dorință de-a se pune cu companiile petroliere, iar în ceea ce privește unele dintre aceste grupuri nici măcar nu sunt sigur că sunt cu adevărat ecologiste".[74]

* * *

Asta nu înseamnă că orice proiect care primește credite de carbon este necinstit într-o anumită măsură sau că distruge în mod activ stiluri de viață locale. Se construiesc ferme eoliene și panouri solare, iar unele păduri din proiecte de compensații sunt conservate. Problema este că, prin adoptarea acestui model de finanțare, chiar și cele mai bune proiecte ecologice devin ineficiente ca reacții la schimbările climatice, deoarece pentru fiecare tonă de dioxid de carbon pe care dezvoltatorii nu o lasă să ajungă în atmosferă, o corporație din lumea industrializată poate pompa o tonă în aer, folosindu-se de compensare pentru a spune că poluarea a fost neutralizată. Un pas înainte, un pas înapoi. În cel mai bun, batem pasul pe loc. Și, după cum vom vedea, există și alte modalități, mult mai eficiente de finanțare a dezvoltării nepoluante decât piața internațională a certificatelor de emisii.

Geograful Bram Büscher a inventat termenul de „natură lichidă" pentru a se referi la ceea ce-i fac lumii naturale aceste mecanisme de piață. După cum spune el, copacii, pajiștile și munții își pierd sensul intrinsec, legat de loc și devin bunuri virtuale, dezrădăcinate într-un sistem comercial global. Potențialul de captare a carbonului al formelor biotice de viață este practic turnat în industriile poluante, precum benzina în rezervorul unei mașini, permițându-le acestora să producă emisii în continuare. Odată absorbită de acest sistem, o pădure virgină poate arată la fel de luxuriantă și vie ca întotdeauna, dar, de fapt, a devenit o prelungire a unei centrale electrice poluante din cealaltă parte a planetei, de care e legată prin tranzacții financiare invizibile. Nu se ridică fum poluant din vârfurile copacilor săi, dar e ca și cum s-ar ridica, de vreme ce copacii considerați o compensare pentru emisiile de dioxid de carbon permit acum să se producă poluare în altă parte.[75]

Mantra primilor ecologiștilor era „totul este conectat" – fiecare copac e o părticică dintr-o rețea complexă de viață. Prin contrast, mantra conservaționiștilor parteneri ai corporațiilor ar putea fi „totul este deconectat", de vreme ce au construit cu succes o nouă economie în care copacul nu e un copac, ci mai degrabă un rezervor de carbon folosit de oameni aflați la mii de kilometri depărtare pentru a avea conștiința împăcată și pentru a menține nivelul de creștere economică.

Dar cea mai mare problemă a acestei abordări e că piețele certificatelor de emisii au dat greș, chiar și după propriile reguli, ca piețe. În Europa, problemele au început odată cu decizia de-a atrage companiile și țările pe piață prin eliberarea unui număr foarte mare de permise de carbon ieftine. Când a venit criza economică câțiva ani mai târziu, asta a dus la restrângerea producției și a consumului și la scăderea de la sine a emisiilor. Asta însemna că noua piață a certificatelor de emisii se îneca într-un surplus de permise, ceea ce a provocat o scădere dramatică a prețului carbonului (în 2013, o tonă de carbon se comercializa cu mai puțin de 4 euro, în comparație cu prețul țintă de 20 de euro). Astfel a dispărut imboldul de a renunța la energia poluantă sau de a cumpăra credite de carbon. Așa se explică de ce, în 2012, cota cărbunelui din producția de energie electrică a Marii Britanii a crescut cu peste 30%, în timp ce în Germania, așa cum am văzut deja, emisiile provocate de cărbune au crescut, în ciuda faptului că această țară a îmbrățișat rapid energia din surse regenerabile. În același timp, Mecanismului de Dezvoltare Nepoluantă al Națiunilor Unite i-a mers și mai prost: într-adevăr, acesta „în esență, s-a prăbușit", după cum se spune într-un raport comandat chiar de ONU. „Țintele de emisii joase și scăderea activității economice în țările bogate au dus la o scădere de 99% a prețului creditelor de carbon între 2008 și 2013", explică Oscar Reyes, expert în finanțarea domeniului climatic la Institute for Policy Studies.[76]

Acesta e un exemplu extrem al ciclului creștere-prăbușire al pieței, care, prin natura lor, sunt volatile și foarte riscante. Acesta e defectul principal al acestei așa-zise soluții: este pur și simplu prea riscantă, iar timpul e prea scurt pentru a ne lăsa soarta în voia unei forțe atât de inconsecvente și nesigure. John Kerry a asemănat amenințarea schimbărilor climatice cu o „armă de distrugere în masă" și analogia este corectă.[77] Dar dacă schimbările climatice prezintă riscuri similare cu cele ale unui război nuclear, atunci de ce nu ripostăm cu seriozitatea pe care o presupune această comparație? De ce nu le cerem companiilor să nu ne mai pună viitorul în pericol, în loc să le mituim și să le lingușim? De ce ne jucăm cu focul?

Sătule de această pierdere de timp, în februarie 2013, mai mult 130 de grupuri ecologiste și de justiție economică au solicitat eliminarea celui mai mare sistem de comercializare a certificatelor de emisii din lume, Sistemul UE de Comercializare a Emisiilor (ETS), pentru „a face loc măsurilor eficiente împotriva schimbărilor climatice". În declarația lor se spunea că, după șapte ani de derulare a acestui experiment, „ETS nu a redus emisiile de gaze cu efect de seră... principalii poluatori nu au avut aproape nicio obligație de-a reduce emisiile la sursă. Într-adevăr, proiectele de compensare au dus la o creștere a emisiilor la nivel mondial: chiar surse conservaționiste estimează că între 1/3 și 2/3 din creditele de carbon cumpărate în cadrul ETS „nu reprezintă reduceri reale ale emisiilor de dioxid de carbon".[78]

Sistemul a permis, de asemenea, companiilor energetice și altora să transfere către consumatori costurile de conformare cu regulile, mai ales în primii ani ai pieței, ceea ce a dus la un profit neașteptat, între 32 și 99 de miliarde de dolari, pentru utilitățile energetice din Marea Britanie, Germania, Spania, Italia, Polonia, într-o perioadă de doar cinci ani, conform unei estimări din 2008 făcută de Point Carbon. Într-un raport s-a constatat că companiile aeriene au câștigat până la 1,8 miliarde de dolari în primul lor an pe piață în 2012. Pe scurt, în loc să-i facă pe poluatori să plătească pentru situația pe care au creat-o – un principiu esențial al justiției de mediu – contribuabilii și consumatorii au aruncat cu bani în ei pentru un sistem care nici măcar n-a funcționat.[79]

* * *

În contextul dezastrului european, faptul că Senatul SUA nu a reușit în 2009 să adopte o legislație referitoare la schimbările climatice nu ar trebui privit, așa cum se întâmplă adesea, drept cea mai mare înfrângere suferită de mișcarea împotriva schimbărilor climatice, ci mai degrabă ca un eșec evitat la mustață. Legile de limitare și comercializare a emisiilor avute în vedere în Camera Reprezentanților și Senat în timpul primului mandat al lui Obama ar fi repetat toate greșelile sistemelor europene și ale ONU de comercializare a emisiilor, iar apoi ar fi adăugat și altele noi.

Ambele legi s-au bazat pe propuneri făcute o coaliție înființată de Fred Krupp de la Environmental Defense Fund, organizație care a adunat laolaltă mari poluatori (General Electric, Dow Chemical, Alcoa, ConocoPhillips, BP, Shell, gigantul cărbunelui Duke Energy, DuPont și mulți alții) și o mână de grupuri ecologiste mari (Nature Conservancy, National Wildlife Federation, Natural Resources Defense Council, World Resources Institute și Pew Central on Global Climate Change, cum se numea pe-atunci). Cunoscut sub numele de Parteneriatul SUA pentru Măsuri Împotriva Schimbărilor Climatice (USCAP), coaliția s-a ghidat după cunoscuta logică defetistă că atacarea directă a marilor poluatori nu are rost și că e mai bine să încerci să-i atragi în joc printr-un plan plin de cadouri pentru corporații și lacune.[80]

Înțelegerea care a rezultat din acest USCAP – văzută ca un compromis istoric între ecologie și industrie – a acordat suficiente permise gratuite pentru a acoperi 90% dintre emisiile produse de companiile energetice, inclusiv centralele pe cărbune, ceea ce înseamnă că vor putea continua să producă emisii și să nu plătească pentru asta. „Nu vom obține o ofertă mai bună decât asta", s-a lăudat directorul general de atunci al Duke Energy, Jim Rogers. „Nouăzeci la sută e grozav". Congresmanul Rick Boucher, un democrat care reprezintă sud-vestul bogat în cărbune al Virginiei, a spus că legea conținea atât de multe cadouri încât „inaugura o nouă epocă de aur a cărbunelui".[81]

Aceste „permise gratuite" care permit arderea sau comerțul cu emisii de dioxid de carbon erau, în esență, mită. După cum a spus antreprenorul din domeniul energiei solare Jigar Shah: „Când te uiți la aceste companii care au făcut parte din USCAP, vezi că nu le interesa să creeze reglementări pentru reducerea poluării. Erau interesate ca o avere uriașă să le fie transferată în schimbul votului acordat în privința schimbărilor climatice".[82] E inutil să mai spunem că o înțelegere care i-a mulțumit într-atât pe cei implicați în afaceri cu combustibili fosili nu ar fi adus nici pe departe reducerile drastice ale emisiilor de gaze cu efect de seră despre care oamenii de știință ne spun că sunt necesare pentru a reuși să menținem încălzirea sub 2°C. Și totuși, grupurile ecologiste din USCAP nu doar că s-au dat la o parte și au lăsat corporațiile aflate în conflict direct de interese să scrie politica SUA referitoare la schimbările climatice – chiar le-au recrutat să facă acest lucru.

Ironia tristă e că aceste concesii n-au fost destul pentru poluatori. Colaborarea cu USCAP pentru redactarea legislației referitoare la schimbările climatice a însemnat o punere la adăpost pentru multe dintre marile corporații care au făcut parte din coaliție. În 2007, când s-a format coaliția, adoptarea unei legislații referitoare la schimbările climate părea extrem de probabilă, iar aceste companii au vrut să se asigure că orice proiect de lege adoptat de Congres are suficiente lacune pentru a deveni fără sens – o strategie tipică pentru Washington. De asemenea, știau că susținerea sistemului de limitare și comercializare e cel mai bun mod de-a elimina perspectiva îngrijorătoare ca un președinte nou ales să se folosească de Agenția pentru Protecția Mediului (EPA) pentru a fixa limite ferme în ceea ce privește cantitatea permisă de emisii. De fapt, legea Waxman-Markey, piesa principală din pachetul de legi referitoare la schimbările climate ce se baza pe planul coaliției, interzicea în mod clar EPA să reglementeze emisiile de dioxid de carbon ale mai multor surse de poluare majore, inclusiv centrale electrice pe bază de cărbune. Michael Parr, director responsabil de relațiile cu guvernul la DuPont, a rezumat pe scurt strategia corporației: „Ori ești la masă, ori în meniu".[83]

Problema lui Fred Krupp și a colegilor săi era că aceste companii stăteau la mai multe mese deodată. Multe dintre ele erau în continuare membre ale Institutului American al Petrolului, ale Asociației Naționale a Producătorilor și ale Camerei de Comerț a SUA – care se opuneau vehement unei legislații referitoare la schimbările climatice. Când Barack Obama a devenit președinte în ianuarie 2009, impresia era că acești oponenți corporatiști aveau să piardă. Apoi, în vara lui 2009, când USCAP încă se străduia să convingă Senatul SUA să voteze legea referitoare la sistemul de limitare și comercializare, climatul politic s-a schimbat brusc. Economia se confrunta în continuare cu multe probleme, popularitatea lui Obama scădea, iar în centrul atenției a apărut o nouă forță politică. Plină de bani proveniți din afacerile cu petrol ale fraților Koch și susținută de Fox News, formațiunea Tea Party a luat cu asalt ședințele administrațiilor locale din toată țara, strigând în gura mare că reforma lui Obama în domeniul sănătății făcea parte dintr-un plan sinistru de-a transforma în SUA într-o utopie islamică/nazistă/socialistă. Pentru scurt, președintele a început transmită semnale că ezita să mai declanșeze un conflict legislativ major.[84]

Acela a fost momentul când corporațiile importante membre ale USCAP au început să realizeze că aveau o șansă reală să distrugă complet legislația referitoare la schimbările climatice. Caterpillar și BP s-au retras din coaliție, la fel ca ConocoPhillips, după ce s-au plâns de „costuri nerecuperabile... pentru un domeniu de afaceri cunoscut

pentru marja de profit mică". (Veniturile ConocoPhillips din anul următor ieșirii din USCAP au fost de 66 miliarde dolari, cu un profit net de 12,4 miliarde de dolari.) Iar unele dintre aceste companii nu doar că au plecat din coaliția lui Krupp de „foști dușmani": direcționându-și tirul formidabil direct spre legislația la a cărei concepere au participat, au arătat foarte clar că nu încetaseră niciodată să-i fie dușmani. ConocoPhillips, de exemplu, a înființat o pagină web pentru a-i încuraja pe vizitatori (inclusiv pe cei aproximativ treizeci de mii de angajați ai lor) să le comunice legiuitorilor cât de tare se opuneau legii referitoare la schimbările climatice. „Legislația referitoare la schimbările climatice va avea ca efect creșterea costurilor cu energia suportate de o familie americană obișnuită", avertiza site-ul, susținând în continuare (în mod bizar) că asta „ar putea duce la o pierdere netă a mai bine de două milioane de locuri de muncă în SUA în fiecare an". În ceea ce-i privește pe colegii dezertori de la BP, purtătorul de cuvânt al companiei, Ronnie Chappell, a explicat: „Varianta cea mai ieftină de reducere a emisiilor este folosirea în mai mare măsură a gazelor naturale".[85]

Cu alte cuvinte, deși și-au închipuit că fac legea în mediul de afaceri, marilor grupuri ecologiste le-au fost dejucate toate planurile. Ecologiștii care au făcut parte din USCAP au interpretat foarte greșit peisajul politic. Au ales o abordare uimitor de complicată pentru a combate schimbările climatice, una care ar fi blocat strategii mult mai eficiente, tocmai fiindcă era mai atrăgătoare pentru marii poluatori – totul pentru a descoperi că, din perspectiva poluatorilor, cea mai atrăgătoare politică pentru schimbările climatice este cea care lipsește cu desăvârșire. Mai rău, odată ce partenerii corporatiști au părăsit coaliția, ecologiștii n-au dus lipsă de muniție pe care s-o folosească împotriva foștilor prieteni. Proiectul de lege referitor la schimbările climatice a fost o pierdere de vreme, au pretins ei (așa a și fost), plin de cadouri și subvenții (absolut), care vor determina costuri mai mari cu energia pentru consumatorii strâmtorați (probabil).* Pentru a pune capac, congresmanul republican Joe Barton, susținător al industriei petroliere, a spus: „Beneficiul ecologic este inexistent" (așa cum a susținut de la început aripa de stânga a mișcării ecologiste).[86]

A fost o trădare clasică și a funcționat. În ianuarie 2010, legislația construită după propunerile USCAP a murit în Senat, așa cum merita – dar nu înainte de a discredita în mintea multora însăși ideea luării de măsuri împotriva schimbărilor climatice.[87]

* * *

S-au scris multe analize despre ce au greșit verzii în lupta legată de sistemul de limitare și comercializare, dar cea mai grea lovitură a venit într-un raport nimicitor realizat de sociologa Theda Skocpol de la Universitatea Harvard. Ea a ajuns la concluzia că un mare obstacol în calea succesului a fost lipsa unei mișcări de mase care să pună presiune de jos în sus. „Pentru a contracara opoziția politică acerbă, reformatorii vor trebui să construiască rețele organizaționale în întreaga țară și vor trebui să orchestreze eforturi politice susținute care nu se limitează la birourile prietenoase ale Congresului, la sălile de consiliu confortabile și la hotelurile elegante".[88] După cum vom vedea, o mișcare renăscută împotriva schimbărilor climatice tocmai și-a făcut apariția și face exact asta – și, ca urmare, câștigă o serie de victorii uimitoare împotriva sectorului combustibililor fosili.

---

* Chris Horner de la Heartland a numit proiectul de lege „capitalism de cumetrie" după modelul Enron – iar Horner știa despre ce vorbește pentru că a lucrat acolo.

Dar vechile obiceiuri dispar greu. Când lupta din Congresul SUA pentru sistemul de limitare și comercializare s-a încheiat în cele din urmă, după ce s-au cheltuit aproximativ o jumătate de miliard de dolari pentru susținerea măsurii (care, până la urmă, s-au dus pe apa sâmbetei), omul care a condus revoluția pro-business în cadrul mișcării ecologiste a oferit propria versiune legată de ce s-a întâmplat. Fred Krupp – într-un costum gri elegant, cu părul bine aranjat de-acum cărunt după două decenii și jumătate în fruntea Environmental Defense Fund – a explicat că legislația referitoare la schimbările climatice a eșuat din cauză că ecologiștii au fost prea inflexibili, prea „gălăgioși", și ar fi trebuit să fie mai „umili" și mai nepărtinitori.[89] Cu alte cuvinte, să facă mai multe compromisuri, să fie și mai moderați, să-și exprime ideile cu mai puțină convingere, și să încerce să fie și mai pe gustul adversarilor. Nu contează că exact asta au făcut de la Reagan încoace grupuri precum EDF.

Într-un mod cum nu se poate mai potrivit, Krupp a ales să împărtășească aceste perle de înțelepciune în timpul sesiunii anuale Brainstorm Green găzduită de *Fortune*, o revistă dedicată aniversării bogăției și care este sponsorizată, printre alții, de Shell Oil.[90]

NOTE

PARTEA a II-a: GÂNDIREA MAGICĂ

1. William Barnes și Nils Gilman, „Green Social Democracy or Barbarism: Climate Change and the End of High Modernism", în *The Deepening Crisis: Governance Challenges After Neoliberalism*, ed. Craig Calhoun și Georgi Derlugian (New York: New York University Press 2011), 50.

2. Christine MacDonald, *Green, Inc.: An Environmental Insider Reveals How a Good Cause Has Gone Bad* (Guilford, CT: Lyons Press 2008), 236.

CAPITOLUL 6: FRUCTE, NU RĂDĂCINI

1. Barry Commoner, „A Reporter at Large: The Environment", *New Yorker*, 15 iunie 1987, 68.

2. Eric Pooley, *The Climate War* (New York: Hyperion 2010), 351–52.

3. Valgene W. Lehmann, „Attwater's Prairie Chicken – Its Life History and Management", *North American Fauna* 57, Serviciul pentru pești și faună sălbatică al SUA, Departamentul de Interne 1941, pp. 6–7; „Attwater's Prairie-Chicken Recovery Plan", a doua ediție revăzută și completată, Serviciul pentru pești și faună sălbatică al SUA, 2010, p. 5.

4. „Texas Milestones", The Nature Conservancy, http://www.nature.org.

5. Joe Stephens și David B. Ottaway, „How a Bid to Save a Species Came to Grief", *Washington Post*, 5 mai 2003; „Texas City Prairie Preserve", Nature Conservancy, http://www.nature.org, versiune salvată de Internet Archive Wayback Machine pe 8 februarie 2013, http://web.archive.org.

6. Richard C. Haut et al., „Living in Harmony – Gas Production and the Attwater's Prairie Chicken", pregătit în vederea prezentării la Conferința și Expoziția Tehnică Anuală a Societății Inginerilor Petroliști, Florența, Italia, 19–20 septembrie 2010, pp.5, 10; Acord de concesiune pentru exploatarea de petrol și gaze între Nature Conservancy of Texas și Galveston Bay Resources, Inc., 11 martie 1999, South 1.057 de acrii; Stephens și Ottaway, „How a Bid to Save a Species Came to Grief"; interviu personal cu Aaron Tjelmeland, 15 aprilie 2013.

7. Janet Wilson, „Wildlife Shares Nest with Profit", *Los Angeles Times*, 20 august 2002; Stephens și Ottaway, „How a Bid to Save a Species Came to Grief".

8. *Ibid.*

9. *Ibid.*

10. *Ibid.*

11. „Nature Conservancy Changes", *Living on Earth*, Public Radio International, 20 iunie 2003.

12. Comunicare personală prin e-mail cu Vanessa Martin, director asociat de marketing și comunicare, filiala din Texas, The Nature Conservancy, 16 mai, 21 mai și 24 iunie 2013.

13. Pe lângă puțul original din 1999 și puțul de înlocuire forat în același loc în 2007, încă două puțuri au fost forate pe terenurile concesionate de către Nature Conservancy, ambele în 2001: un puț pentru gaz astupat și abandonat în 2004 și un alt puț, care s-a dovedit a fi sec. Haut et al., „Living in Harmony", p. 5; comunicare personală prin e-mail cu Vanessa Martin, 24 aprilie și 16 mai 2013.

14. Acord de concesiune pentru exploatarea de petrol și gaze între Nature Conservancy of Texas și Galveston Bay Resources, Inc., pp. 3–5; comunicare prin e-mail cu Vanessa Martin, 21 mai și 24 iunie 2013; „Attwater's Prairie Chicken Background", The Nature Conservancy, oferit pe 24 aprilie 2013, p. 3.

15. NOIEMBRIE 2012: Comunicare personală prin e-mail cu Mike Morrow, biolog specializat în fauna sălbatică, Attwater Prairie Chicken National Wildlife Refuge, 17 aprilie 2013; „NU AVEM CUNOȘTINȚĂ SĂ MAI EXISTE VREUN EXEMPLAR": interviu cu Tjelmeland, 15 aprilie 2013; „CEA MAI MARE" ȘI TREIZECI ȘI CINCI DE ȚĂRI: D.T. Max, „Green is Good", *The New Yorker*, 12 mai 2014; MEMBRI: „About Us: Learn More About the Nature Conservancy", http://www.nature.org; ACTIVE: „Consolidated Financial Statements", Nature Conservancy, 30 iunie 2013, p. 3; MILIOANE: Stephens și Ottaway, „How a Bid to Save a Species Came to Grief"; WEBSITE: „Texas City Prairie Preserve", Nature Conservancy, http://www.nature.org.

16. DONAȚII FĂCUTE DE SHELL ȘI BP PENTRU CF, CI ȘI TNC ȘI DE AEP PENTRU CF: Christine MacDonald, *Green, Inc.: An Environmental Insider Reveals How a Good Cause Has Gone Bad* (Guilford, CT: Lyons Press 2008), 25; SPRIJINUL AEP PENTRU TNC: *Ibid.*, 139; WWF ȘI SHELL: Alexis Schwarzenbach, *Saving the World's Wildlife: WWF – The First 50 Years* (Londra: Profile 2011), 145–48, 271; „The Gamba Complex – Our Solutions", World Wildlife Fund Global, http://wwf.panda.org; WRI ȘI FUNDAȚIA SHELL: „WRI's Strategic Relationships", World Resources Institute, http://www.wri.org; PARTENERIATELE CI: „Corporate Partners", Conservation International, http://www.conservation.org; 2 MILIOANE DE DOLARI: Joe Stephens, „Nature Conservancy Faces Potential Backlash from Ties with BP", *Washington Post*, 24 mai 2010; NOTĂ DE SUBSOL: „Undercover with Conservation International" (video), *Don't Panic*, 8 mai 2011; Tom Zeller Jr., „Conservation International Duped by Militant Greenwash Pitch", *Huffington Post*, 17 mai 2011; Peter Seligmann, „Partnerships for the Planet: Why We Must Engage Corporations", *Huffington Post*, 19 mai 2011.

17. John F. Smith Jr., fost director general și fost președinte al General Motors și E. Linn Draper Jr., fost director general și președinte al American Electric Power, au făcut parte amândoi din consiliul de administrație al organizației Nature Conservancy: „Past Directors of The Nature Conservancy", Nature Conservancy, http://www.nature.org; David B. Ottaway și Joe Stephens, „Nonprofit Land Bank Amasses Billions", *Washington Post*, 4 mai 2003. CONSILIU DE AFACERI: „Working with Companies: Business Council", Nature Conservancy, http://www.nature.org; CONSILIU DIRECTOR: „About Us: Board of Directors", Nature Conservancy, http://www.nature.org.

18. „Consolidated Financial Statements", Nature Conservancy, 30 iunie 2012, pp. 20–21; Naomi Klein, „Time for Big Green to Go Fossil Free", *The Nation*, 1 mai 2013; NOTĂ DE SUBSOL: comunicare prin e-mail între Mark Tercek și managerii seniori, 19 august 2013.

19. Shell a fost de acord să plătească 15,5 milioane de dolari pentru a soluționa un caz în care este acuzată de abuzuri la adresa drepturilor omului, însă continuă să nege că ar fi făcut ceva greșit, la fel ca Chevron: Jad Mouawad, „Shell to Pay $15.5 Million to Settle Nigerian Case", *New York Times*, 8 iunie 2009; Michelle Kinman și Antonia Juhasz, ed., „The True Cost

of Chevron: An Alternative Annual Report", Rețeaua True Cost of Chevron, mai 2011, p. 20; „Bowoto v. Chevron", EarthRights International, http://www.earthrights.org. SIERRA CLUB: Bryan Walsh, „How the Sierra Club Took Millions from the Natural Gas Industry – and Why They Stopped", *Time*, 2 februarie 2012; Michael Brune, „The Sierra Club and Natural Gas", Sierra Club, 2 februarie 2012; comunicare personală prin e-mail cu Bob Sipchen, director de comunicare, Sierra Club, 21 aprilie 2014.

20. Formularul 990 din 2012, Anexa 8, Fundația Ford, pp. 44, 48, 53.

21. În ajunul luptelor din Congres pentru comercializarea certificatelor de emisii de dioxid de carbon în SUA, filantropii, printre care și Fundația ClimateWorks, au împărțit sute de milioane de dolari câtorva grupuri ecologiste, după ce au strâns bani din surse precum Fundația Hewlett și Fundația Packard. Se pare că asta ar fi dus la crearea unei atmosfere de presiune menită să mențină concentrarea sau să evite distragerea atenției de la lupta pentru comercializarea certificatelor: Petra Bartosiewicz și Marissa Miley, „The Too Polite Revolution: Why the Recent Campaign to Pass Comprehensive Climate Legislation in the United States Failed", lucrare prezentată la simpozionul despre Politica luptei Americii împotriva încălzirii globale, Universitatea Harvard, februarie 2013, p. 30; interviu personal cu Jigar Shah, 9 septembrie 2013. CALEA SPRE SUCCES: „Design to Win: Philanthropy's Role in the Fight Against Global Warming", California Environmental Associates, august 2007, pp. 14–18, 24, 42.

22. Robert Brulle, „Environmentalisms in the United States", în *Environmental Movements Around the World*, Vol. 1, ed. Timothy Doyle și Sherilyn MacGregor (Santa Barbara: Praeger 2013), 174.

23. Informații despre emisii în cadrul Global Carbon Project, bugetul pe 2013, versiunea 2.4 (iulie 2014), disponibile la http://cdiac.ornl.gov.

24. „Caring for Climate Hosts Inaugural Business Forum to Co-Create Climate Change Solutions", United Nations Global Compact, comunicat de presă, 19 noiembrie 2013; Rachel Tansey, „The COP19 Guide to Corporate Lobbying: Climate Crooks and the Polish Government's Partners in Crime", Corporate Europe Observatory and Transnational Institute, octombrie 2013.

25. „Partners for COP19", Conferința ONU privind Schimbările Climatice, COP19/CMP9 Warsaw 2013, Centrul de presă, comunicat de presă, 17 septembrie 2013; „Who We Are", PGE Group, Investor Relations, http://www.gkpge.pl/en; „International Coal & Climate Summit 2013", World Coal Association, http://www.worldcoal.org/. Adam Vaughan și John Vidal, „UN Climate Chief Says Coal Can Be Part of Global Warming Solution", *Guardian*, 18 noiembrie 2013; David Jolly, „Top U.N. Official Warns of Coal Risks", *New York Times*, 18 noiembrie 2013.

26. Pooley, *The Climate War*, 59; „25 Years After DDT Ban, Bald Eagles, Osprey Numbers Soar", Environmental Defense Fund, comunicat de presă, 13 iunie 1997.

27. Ramachandra Guha și Joan Martinez Alier, *Varieties of Environmentalism* (Abingdon, Oxon: Earthscan 2006), 3–21; Joan Martinez Alier, *The Environmentalism of the Poor: A Study of Ecological Conflicts and Valuation* (Cheltenham: Edward Elgar 2002).

28. Mark Dowie, *Losing Ground: American Environmentalism at the Close of the Twentieth Century* (Cambridge, MA: MIT Press 1996), 33, 39.

29. Lou Cannon, *Governor Reagan: His Rise to Power* (Cambridge, MA: PublicAffairs 2003), 177–78; „Watt Says Foes Want Centralization of Power", Associated Press, 21 ianuarie 1983.

30. Riley E. Dunlap et al., „Politics and Environment in America: Partisan and Ideological Cleavages in Public Support for Environmentalism", *Environmental Politics* 10 (2001): 31; „Endangered Earth, Planet of the Year", *Time*, 2 ianuarie 1989; NOTĂ DE SUBSOL: Dunlap et al., „Politics and Environment in America", 31.

31. „Principles of Environmental Justice", Primul Summit Național de Leadership Ecologic al Oamenilor de Culoare, octombrie 1991, http://www.ejnet.org.

32. Gus Speth, „American Environmentalism at a Crossroads", discurs, seria Climate Ethics and Climate Equity, Wayne Morse Center for Politics, Universitatea Oregon, 5 aprilie 2011.

33. „Corporations", Conservation Fund, http://www.conservationfund.org; „History", Conservation International, http://www.conservation.org, versiune salvată de Internet Archive Wayback Machine în 5 decembrie 2013, http:// web.archive.org.

34. Ottaway și Stephens, „Nonprofit Land Bank Amasses Billions"; Joe Stephens și David B. Ottaway, „Nonprofit Sells Scenic Acreage to Allies at a Loss", *Washington Post*, 6 mai 2003; Monte Burke, „Eco-Pragmatists; The Nature Conservancy Gets in Bed with Developers, Loggers and Oil Drillers", *Forbes*, 3 septembrie 2001.

35. „Environmentalists Disrupt Financial Districts in NYC, San Francisco", Associated Press, 23 aprilie 1990.

36. Donatella Lorch, „Protesters on the Environment Tie Up Wall Street", *New York Times*, 24 aprilie 1990; Martin Mittelstaedt, „Protesters to Tackle Wall Street", *Globe and Mail*, 23 aprilie 1990.

37. Elliot Diringer, „Environmental Demonstrations Take Violent Turn", *San Francisco Chronicle*, 24 aprilie 1990; „Post-Earth Day Protesters Disrupt Financial Districts", *St. Petersburg Times*, 24 aprilie 1990.

38. Pooley, *The Climate War*, 69.

39. Fred Krupp, „New Environmentalism Factors in Economic Needs", *Wall Street Journal*, 20 noiembrie 1986; „Partnerships: The Key to Lasting Solutions", How We Work, Environmental Defense Fund, http://www.edf.org.

40. Michael Kranish, „The Politics of Pollution", *Boston Globe Magazine*, 8 februarie 1998; Pooley, *The Climate War*, 74–81; interviu personal cu Laurie Williams și Allan Zabel, avocați, Agenția pentru Protejarea Mediului, intervievați în nume propriu, 4 aprilie 2014.

41. „Fred Krupp", Our People, Environmental Defense Fund, http://www.edf.org/; „Our Finances", About Us, Environmental Defense Fund, http://www.edf.org; Pooley, *The Climate War*, 98; NOTĂ DE SUBSOL: Ken Wells, „Tree-Hitter Tercek Channels Goldman at Nature Conservancy", Bloomberg, 31 mai 2012.

42. Suma de 65 milioane dolari a fost calculată prin însumarea tuturor subvențiilor pentru Environmental Defense Fund publicate online de către Walton Family Foundation în rapoartele anuale din perioada 2009–2013 privind subvențiile acordate. Valorile subvențiilor sunt, de asemenea, menționate în Formulare 990 anuale depuse de fundație la IRS: „2011 Grant Report", Walton Family Foundation, http://www.waltonfamilyfoundation.org/; Raportul anual pe 2011, Environmental Defense Fund, p. 31, http://www.edf.org/. POLITICA DE DONAȚII: „Corporate Donation Policy", How We Work, Environmental Defense Fund, http://www.edf.org; „AR SUMNINA": Eric Pooley, „Viewpoint: Naomi Klein's Criticism of Environmental Groups Missed the Mark", Climate Progress, 11 septembrie 2013; Michelle Harvey, „Working Toward Sustainability with Walmart", Environmental Defense Fund, 18 septembrie 2013; CONTROLATĂ DE MEMBRII FAMILIEI: Formularul 990 pe2012, Anexa 14, Walton Family Foundation, https://www.guidestar.org/; FĂRĂ DONAȚII DIRECTE: Stephanie Clifford, „Unexpected Ally Helps Wal-Mart Cut Waste", *New York Times*, 13 aprilie 2012; SAM RAWLINGS WALTON: „Our Board of Trustees", About Us, Environmental Defense Fund, http://www.edf.org/.

43. Stacy Mitchell, „Walmart Heirs Quietly Fund Walmart's Environmental Allies", *Grist*, 10 mai 2012; Stacy Mitchell, „Walmart's Assault on the Climate", Institute for Local Self-Reliance, noiembrie 2013.

44. „2011 Grant Report", Walton Family Foundation, http://www.waltonfamilyfoundation.org/; „Walmart Announces Goal to Eliminate 20 Million Metric Tons of Greenhouse Gas Emissions from Global Supply Chain", Environmental Defense Fund, comunicat de presă, 25 februarie 2010; Daniel Zwerdling și Margot Lewis, „Is Sustainable-Labeled Seafood Really Sustainable?", NPR, 11 februarie 2013; „Walmart Adds a New Facet to Its Fine Jewelry Lines: Traceability", Walmart, 15 iulie 2008, http://news.walmart.com/; Mitchell, „Walmart Heirs Quietly Fund Walmart's Environmental Allies."

45. McIntosh, „Where Now 'Hell and High Water'?"

46. NOTĂ DE SUBSOL: „Universal Pictures, Illumination Entertainment and the Nature Conservancy Launch 'The Lorax Speaks' Environmental Action Campaign on Facebook", Universal Pictures, comunicat de presă, 17 februarie 2012; Raymund Flandez, „Nature Conservancy Faces Flap Over Fundraising Deal to Promote Swimsuit Issues", Chronicle of Philanthropy, 6 martie 2012; „Sports Illustrated Swimsuit Inspired Swimwear, Surfboards and Prints on Gilt.com", Inside Sports Illustrated, 30 ianuarie 2012.

47. George Marshall, „Can This Really Save the Planet?", *Guardian*, 12 septembrie 2007.

48. Edward Roby, Fără titlu, UPI, 11 iunie 1981; Joseph Romm, „Why Natural Gas Is a Bridge to Nowhere", Energy Collective, 24 ianuarie 2012; Martha M. Hamilton, „Natural Gas, Nuclear Backers See Opportunity in 'Greenhouse' Concern", *Washington Post*, 22 iulie 1988.

49. „Nation's Environmental Community Offers 'Sustainable Energy Blueprint', to New Administration", US Newswire, comunicat de presă, 18 noiembrie 1992; Politica Națională privind Energia: Audiere la Subcomisia pentru Energie și Calitatea Aerului, Comisia pentru Energie și Comerț, Camera Reprezentanților a SUA, Al 107-lea Congres (2001), declarația lui Patricio Silva, avocat responsabil de proiect, Natural Resources Defense Council.

50. „Golden Rules for a Gold Age of Gas", Raport special publicat în World Energy Outlook, Agenției Internațională pentru Energie, 29 mai 2012, http://www.worldenergyoutlook.org/; Nidaa Bakhsh și Brian Swint, „Fracking Spreads Worldwide", *Bloomberg Businessweek*, 14 noiembrie 2013.

51. Anthony Ingraffea, „Gangplank to a Warm Future", *New York Times*, 28 iulie 2013.

52. „Climate Experts Call for Moratorium on UK Shale Gas Extraction", Universitatea Manchester, comunicat de presă, 20 ianuarie 2011; Sandra Steingraber, „A New Environmentalism for an Unfractured Future", EcoWatch, 6 iunie 2014.

53. Interviu personal cu Mark Z. Jacobson, 7 aprilie 2014.

54. „Companies We Work With: JPMorgan Chase & Co.", Nature Conservancy, http://www.na ture.org; Marc Gunther, „Interview: Matthew Arnold on Steering Sustainability at JP Morgan", *Guardian*, 18 februarie 2013; Ann Chambers Noble, „The Jonah Field and Pinedale Anticline: A Natural-Gas Success Story", WyoHistory.org (Wyoming State Historical Society), http://www.wyohistory.org/; Bryan Schutt, et al., „For Veteran Producing States, Hydraulic Fracturing Concerns Limited", *SNL Energy Gas Utility Week*, iulie 11 2011; „Working with Companies: BP and Development by Design", About Us, Nature Conservancy, http://www.nature.org/.

55. „Strategic Partners", Center for Sustainable Shale Development, www.sustainableshale.org; J. Mijin Cha, „Voluntary Standards Don't Make Fracking Safe", Huffington Post, 22 martie 2013.

56. „Big Green Fracking Machine", Public Accountability Initiative, iunie 2013, p. 1; Joyce Gannon, „Heinz Endowments President's Departure Leaves Leadership Void", *Pittsburgh Post-Gazette*, 14 ianuarie 2014; comunicare personală prin e-mail cu Carmen Lee, responsabil cu comunicarea, Heinz Endowments, 25 iunie 2014.

57. „Environmental Defense Fund Announces Key Grant from Bloomberg Philanthropies", Environmental Defense Fund, 24 august 2012; Peter Lattman, „What It Means to Manage the Mayor's Money", *New York Times*, 15 octombrie 2010; „Company Overview of Willett Advisors LLC", Capital Markets, *Bloomberg Businessweek*, http://investing.businessweek.com/; comunicare personală prin e-mail cu reprezentantul Bloomberg Philanthropies, 16 aprilie 2014.

58. „First Academic Study Released in EDF's Groundbreaking Methane Emissions Series", Environmental Defense Fund, comunicat de presă, 16 septembrie 2013; Michael Wines, „Gas Leaks in Fracking Disputed in Study", *New York Times*, 16 septembrie 2013; „University of Texas at Austin Study Measures Methane Emissions Released from Natural Gas Production", Cockrell School of Engineering, comunicat de presă, 10 octombrie 2012; David T. Allen et al., „Measurements of Methane Emissions at Natural Gas Production Sites in the United States",

Proceedings of the National Academy of Sciences 110 (2013): 17, 768–773; Robert Howarth, „Re: Allen et al. Paper in the *Proceedings of the National Academy of Sciences*", Universitatea Cornell, comunicat de presă, 11 septembrie 2013.

59. *Ibid.*; Denver Nicks, „Study: Leaks at Natural Gas Wells Less Than Previously Thought", *Time*, 17 septembrie 2013; Seth Borenstein și Kevin Begos, „Study: Methane Leaks from Gas Drilling Not Huge", Associated Press, 16 septembrie 2013; „Fracking Methane Fears Overdone", *The Australian*, 19 septembrie 2013.

60. Lindsay Abrams, „Josh Fox: 'Democracy Itself Has Become Contaminated'", *Salon*, 1 august 2013.

61. Pooley, *The Climate War*, 88–89.

62. William Drozdiak, „Global Warming Talks Collapse", *Washington Post*, 26 noiembrie 2000; „Special Report", *International Environment Reporter*, 4 februarie 1998.

63. „The EU Emissions Trading System", Policies, Climate Action, European Commission, http://ec.europa.eu/; „State and Trends of the Carbon Market 2011", Environment Department, Banca Mondială, iunie 2011, p. 9; comunicare personală prin e-mail cu Jacob Ipsen Hansen, cercetător, UNEP Risoe Centre, 15 aprilie 2014.

64. Oscar Reyes, „Future Trends in the African Carbon Market", (casetă), în Trusha Reddy, ed., *Carbon Trading in Africa: A Critical Review* (Pretoria: Institute for Security Studies 2011), 21–28; Fidelis Allen, „Niger Delta Oil Flares, Illegal Pollution and Oppression", în Patrick Bond, Khadija Sharife și Ruth Castel-Branco (Coord.), *The CDM Cannot Deliver the Money to Africa*, raport al EJOLT, decembrie 2012, pp. 57–61, http://www.ejolt.org/; „Green Projects", Carbon Limits (Nigeria), http://carbonlimitsngr.com/.

65. Elisabeth Rosenthal și Andrew W. Lehren, „Profits on Carbon Credits Drive Output of a Harmful Gas", *New York Times*, 8 august 2012; John McGarrity, „India HFC-23 Emissions May Rise if CDM Boon Ends – Former Official", Reuters (Point Carbon), 31 octombrie 2012; „Two Billion Tonne Climate Bomb: How to Defuse the HFC-23 Problem", Environmental Investigation Agency, iunie 2013, p. 5.

66. „CDM Panel Calls for Investigation over Carbon Market Scandal", CDM Watch și Environmental Investigation Agency, comunicat de presă, 2 iulie 2010, http://eia-global.org.

67. „CDM Projects by Type", CDM/JI Pipeline Analysis and Database, Programul Națiunilor Unite pentru Mediu (UNEP), 1 septembrie 2013, http://www.cdmpipeline.org.

68. Rowan Callick, „The Rush Is on for Sky Money", *The Australian*, 5 septembrie 2009; „Voices from Madagascar's Forests: 'The Strangers, They're Selling the Wind'", No REDD in Africa Network, http://no-redd-africa.org/.

69. Ryan Jacobs, „The Forest Mafia: How Scammers Steal Millions Through Carbon Markets", *The Atlantic*, 11 octombrie 2013; Luz Marina Herrera, „Piden que Defensoria del Pueblo investigue a presunto estafador de nacionalidad australiana", *La Región*, 4 aprilie 2011; Chris Lang, „AIDESEP and COICA Condemn and Reject 'Carbon Cowboy' David Nilsson and Demand His Expulsion from Peru", REDD-Monitor, 3 mai 2011; Chris Lang, „David Nilsson: Carbon Cowboy", Chris Lang.org, 22 noiembrie 2011, http://chrislang.org; Perú: Amazónicos exigen „REDD+ Indigena" y rechazan falsas soluciones al cambio global", Servendi, May 2 2011; NOTĂ DE SUBSOL: Patrick Bodenham și Ben Cubby, „Carbon Cowboys", *Sydney Morning Herald*, 23 iulie 2011; „Record of Proceedings (Hansard)", Al 48-lea Parlament al statului Queensland, 3 decembrie 1996, p. 4781, http://www.parliament.qld.gov.au.

70. Larry Lohmann, „Carbon Trading: A Critical Conversation on Climate Change, Privatisation and Power", Development Dialogue, no. 48, The Corner House, septembrie 2006, p. 219; Deb Niemeier și Dana Rowan, „From Kiosks to Megastores: The Evolving Carbon Market", *California Agriculture* 63 (2009); Chris Lang, „How Forestry Offset Project in Guatemala Allowed Emissions in the USA to Increase", REDD-Monitor, 9 octombrie 2009.

71. *The Carbon Rush*, regizat de Amy Miller (Kinosmith 2012); Anjali Nayar, „How to Save a Forest", *Nature* 462 (2009): 28.

72. Mark Schapiro, „GM's Money Trees", *Mother Jones*, noiembrie/decembrie 2009; „The Carbon Hunters" (transcriere), realizat de Mark Schapiro, *Frontline/World*, PBS, 11 mai 2009; Chris Lang, „Uganda: Notes from a Visit to Mount Elgon", chrislang.org, 28 februarie 2007.

73. Rosie Wong, „The Oxygen Trade: Leaving Hondurans Gasping for Air", *Foreign Policy in Focus*, 18 iunie 2013; Rosie Wong, „Carbon Blood Money in Honduras", *Foreign Policy in Focus*, 9 martie 2012.

74. Comunicare personală prin e-mail cu Chris Lang, 28 septembrie 2013.

75. Bram Buscher, „Nature on the Move: The Value and Circulation of Liquid Nature and the Emergence of Fictitious Conservation", *New Proposals: Journal of Marxism and Interdisciplinary Inquiry* 6, (2013): 20–36; comunicare personală prin e-mail cu Bram Buscher, 16 aprilie 2014.

76. PIAȚA EUROPEANĂ DE CERTIFICATE DE EMISII : Stanley Reed și Mark Scott, „In Europe, Paid Permits for Pollution Are Fizzling", *New York Times*, 21 aprilie 2013; „MEP's Move to Fix EU Carbon Market Praised", BBC, 4 iulie 2013; CĂRBUNELE DIN MAREA BRITANIE: „Digest of UK Energy Statistics 2012", Departamentul de Energie și Schimbari Climatice din Marea Britanie, comunicat de presă, 26 iulie 2012, p. 5; „Digest of UK Energy Statistics 2013", Departamentul de Energie și Schimbări Climatice din Marea Britanie, comunicat de presă, 25 iulie 2013, p. 6; RAPORT COMANDAT DE ONU: „Climate Change, Carbon Markets and the CDM: A Call to Action", Report of the High Level Panel on the CDM Policy Dialogue 2012, p. 67; „99%": comunicare personală prin e-mail cu Oscar Reyes, 2 mai 2014; Alessandro Vitelli, „UN Carbon Plan Won't Reverse 99% Price Decline, New Energy Says", Bloomberg, 12 decembrie 2013.

77. Gillian Mohney, „John Kerry Calls Climate Change a 'Weapon of Mass Destruction'", ABC News, 16 februarie 2014.

78. „It Is Time the EU Scraps Its Carbon Emissions Trading System", Scrap the EU-ETS, comunicat de presă, 18 februarie 2013; „List of Signatories", Scrap the EU-ETS, http://scrap-the-euets.make noise.org/; „Time to Scrap the ETS Declaration", Scrap the EU-ETS, http://scrap-the-euets.makenoise.org/.

79. „EU ETS Phase II – The Potential and Scale of Windfall Profits in the Power Sector", Point Carbon Advisory Services for WWF, martie 2008; Suzanne Goldenberg, „Airlines 'Made Billions in Windfall Profits' from EU Carbon Tax", *Guardian*, 24 ianuarie 2013.

80. Pooley, *The Climate War*, 156, 160; Brad Johnson, „Duke Energy Quits Scandal-Ridden American Coalition for Clean Coal Electricity", Climate Progress, 2 septembrie 2009; „USCAP Members Include", Parteneriatul SUA pentru Măsuri Împotriva Schimbărilor Climatice, http://www.us-cap.org/; „Welcome to the US Climate Action Partnership (USCAP) Web Site", Parteneriatul SUA pentru Măsuri Împotriva Schimbărilor Climatice, http://www.us-cap.org/.

81. Pooley, *The Climate War*, 371, 377.

82. Bartosiewicz și Miley, „The Too Polite Revolution", p. 27.

83. „Comparison Chart of Waxman-Markey and Kerry-Lieberman", Center for Climate and Energy Solutions, http://www.c2es.org/; Bartosiewicz și Miley, „The Too Polite Revolution", p. 20.

84. Johnson, „Duke Energy Quits Scandal-Ridden American Coalition for Clean Coal Electricity"; Jane Mayer, „Covert Operations", *The New Yorker*, 30 august 2010; Ian Urbina, „Beyond Beltway, Health Debate Turns Hostile", *New York Times*, 7 august 2009; Rachel Weiner, „Obama's NH Town Hall Brings Out Birthers, Deathers, and More", Huffington Post, 13 septembrie 2009.

85. MEMBRII SE RETRAG: Steven Mufson, „ConocoPhillips, BP and Caterpillar Quit USCAP", *Washington Post*, 1 februarie 2010; „NERECUPERABILE": declarația lui Red Cavaney, vicepreședinte senior, relația cu guvernul, ConocoPhillips, Parteneriatul SUA pentru Măsuri Împotriva Schimbărilor Climatice: audieri în Comisia pentru Energie și Comerț, Camera Reprezentanților a SUA, Al 111-lea Congress, 5 (2009); raportul anual pe 2012 al

ConocoPhillips, 19 februarie 2013, p. 20; WEBSITE-UL CONOCOPHILLIPS: Kate Sheppard, „ConocoPhillips Works to Undermine Climate Bill Despite Pledge to Support Climate Action", *Grist*, 18 august 2009; ANGAJAȚI: „ConocoPhillips Intensifies Climate Focus", ConocoPhillips, comunicat de presă, 16 februarie 2010; „VARIANTA CEA MAI IEFTINĂ": Michael Burnham, „Conoco, BP, Caterpillar Leave Climate Coalition", Greenwire, *New York Times*, 16 februarie 2010.

86. „Representative Barton on Energy Legislation" (video), C-SPAN, 19 mai 2009; NOTĂ DE SUBSOL: Sesiunea a 4-a: Realitățile politicii publice (video), Conferința Internațională privind Schimbările Climatice, ediția a VI-a,, Institutul Heartland, 30 iunie 2011; Chris Horner, „Al Gore's Inconvenient Enron", *National Review Online*, 28 aprilie 2009.

87. John M. Broder și Clifford Krauss, „Advocates of Climate Bill Scale Down Their Goals", *New York Times*, 26 ianuarie 2010.

88. Theda Skocpol, „Naming the Problem: What It Will Take to Counter Extremism and Engage Americans in the Fight Against Global Warming", lucrare prezentată la simpozionul despre Politica Luptei Americii împotriva Încălzirii Globale, Universitatea Harvard, februarie 2013, p. 11.

89. „Environmentalist Slams Exxon over EPA" (video), *CNN Money*, 5 aprilie 2011; Colin Sullivan, „EDF Chief: 'Shrillness' of Greens Contributed to Climate Bill's Failure in Washington", *New York Times* (Greenwire), 5 aprilie 2011.

90. „Fortune Brainstorm Green 2011", Fortune Conferences, http://fortuneconferences.com/.

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

7

NU EXISTĂ MÂNTUITORI
Miliardarii ecologiști nu ne vor salva

„Întotdeauna mă pricepusem la încălcatul regulilor și credeam că și acum era același lucru. M-aș fi descurcat și acum dacă nu m-aș fi lăcomit".*

– Richard Branson, când a fost prins fentând plata impozitelor la începutul anilor 1970[1]

„Trebuie să luăm inițiativa de sus. Nimeni nu va demara acțiunea pornind de jos."

– Michael Bloomberg, fost primar al New Yorkului, 2013[2]

În autobiografia sa/manifest de business New Age numită *Screw It, Let's Do It*, Richard Branson, extravagantul fondator al Virgin Group spune o poveste despre ceea ce el consideră a fi fost pentru el „Drumul Damascului", convertirea la lupta împotriva schimbărilor climatice. Era în 2006 și Al Gore, aflat în turneu cu *Un adevăr incomod*, a venit acasă la miliardar pentru a-l convinge de pericolele încălzirii globale, precum și pentru a încerca să-l convingă pe Branson să folosească Virgin Airlines ca un catalizator al schimbării.[3]

„A fost o experiență deosebită când un vorbitor strălucit ca Al Gore mi-a făcut mie personal o expunere PowerPoint", scrie Branson despre întâlnire. „Nu numai că a fost una dintre cele mai bune prezentări la care am asistat în viața mea, dar era extrem de tulburător sentimentul că luăm parte potențial la sfârșitul lumii, așa cum o știm noi... Cum stăteam acolo și-l ascultam pe Gore, mi-am dat seama că suntem în fața unui Armaghedon".[4]**

El povestește că primul lucru pe care l-a făcut după înfricoșătoarea epifanie a fost să-l cheme la el pe Will Whitehorn, pe atunci directorul de dezvoltare corporatistă și de brand al Virgin Group. Împreună „ne-am așezat să discutăm atent... și am luat hotărârea să schimbăm modul în care Virgin acționează la nivel corporatist și global. Am denumit această nouă abordare «capitalism Gaia», în cinstea lui James Lovelock și a vederilor lui revoluționare"*** (o trimitere la teoria lui Lovelock că pământul este „un singur organism viu enorm și fiecare parte a ecosistemului interacționează cu toate celelalte părți"). Capitalismul Gaia nu doar că urma „să ajute compania Virgin să aibă un impact puternic în următorul deceniu fără să-i fie rușine că în același timp face

---

* Richard Branson, *Screw It, Let's Do It, Lecții din școala vieții*, Editura Publica, București, 2009, traducere de Ioana Rotaru, p. 107. (*n.t.*)

** *Ibid.*, p. 115, 117. (*n.t.*)

*** *Ibid.*, p. 119 (*n.t.*)

bani", dar Branson credea că avea potențialul de-a deveni „un nou mod de-a face afaceri la nivel global".[5]

Înainte de sfârșitul anului, el era gata să-și facă intrarea triumfală pe scena ecologistă (iar Branson chiar se pricepe să-și facă intrarea – cu parașuta, cu balonul cu aer cald, cu un Jet Ski, zburând cu zmeul, cu un fotomodel despuiat în spinare...). La reuniunea anuală din 2006 a Clinton Global Initiative din New York – cel mai mare eveniment din calendarul filantropic – Branson a promis că va cheltui circa 3 miliarde de dolari în următorul deceniu pentru a dezvolta biocombustibili ca alternativă la petrol și gaze, precum și alte tehnologii destinate luptei împotriva schimbărilor climatice. Suma ca atare era uluitoare, dar partea cea mai tare a fost sursa banilor: Branson avea să folosească fonduri din profiturile generate de companiile aeriene Virgin, care folosește combustibili fosili. Așa cum a explicat într-un interviu, „Orice dividende sau vânzări de acțiuni sau bani pe care îi facem de pe urma companiilor noastre aeriene sau feroviare vor fi direcționați spre combaterea încălzirii globale, spre investițiile destinate găsirii de combustibili noi, nepoluanți și spre investițiile menite găsirii de combustibili pentru avioanele cu reacție, astfel încât să reușim să evităm inevitabilul, adică distrugerea lumii, lăsând lucrurile așa cum sunt".[6]

Pe scurt, Branson s-a oferit să facă exact ceea ce guvernele noastre n-au fost dispuse să legifereze – să solicite ca profiturile obținute de pe urma încălzirii planetei să fie îndreptate spre tranziția costisitoare dinspre aceste surse de energie periculoase. Directorul campaniei Move America Beyond Oil a celor de la Natural Resources Defense Council a spus următoarele despre inițiativele companiei Virgin legate de energia din surse regenerabile: „Este exact ceea ce ar trebui să aibă în vedere întreaga industrie". Mai mult, Branson a promis că, dacă diviziile sale de transport nu sunt suficient de profitabile pentru a atinge obiectivul de 3 miliarde de dolari, „banii vor veni din celelalte proprietăți pe care le deținem" și că va face „tot ce trebuie" pentru a-și îndeplini angajamentul, căci „ce rost are să șovăim, de vreme ce nu vor mai exista afaceri" dacă nu reușim să acționăm?[7]

Bill Clinton a fost uimit și a numit promisiunea de 3 miliarde de dolari „revoluționară, nu numai din cauza sumei – care este fenomenală – ci și datorită mesajului pe care-l transmite". *The New Yorker* a descris-o ca fiind „de departe cel mai mare astfel de angajament făcut până acum pentru combaterea încălzirii globale".[8]

Dar Branson nu s-a oprit aici. Un an mai târziu, revenea la știri cu „Virgin Earth Challenge" – un premiu de 25 de milioane de dolari pe care îl putea câștiga primul inventator care descoperea cum se pot capta un miliard de tone de dioxid de carbon din aer anual „fără să existe efecte dăunătoare". L-a numit „cel mai mare premiu științific și tehnologic oferit vreodată în istorie". Aceasta, a spus Branson, era „cea mai bună cale de-a găsi o soluție la problema schimbărilor climatice", detaliind într-o declarație oficială că: „Dacă cele mai sclipitoare minți ale omenirii de astăzi vor concura, așa cum sunt sigur c-o vor face, pentru Virgin Earth Challenge, cred că se va găsi o soluție la problema emisiilor de CO_2 – o soluție care ar putea salva planeta – nu doar pentru copiii noștri, ci și pentru toți copiii care vor urma".[9]

„Și partea cea mai bună – a spus el – este că, dacă aceste genii care concurează rezolvă problema emisiilor de dioxid de carbon, scenariul „«de groază și jale» va dispărea. Vom putea trăi în continuare într-un mod destul de normal – ne vom putem conduce mașinile, vom putem zbura cu avionul, viața poate continua în mod normal".[10] Într-adevăr, ideea că putem rezolva criza schimbărilor climatice fără să fie nevoie să

ne schimbăm în vreun fel stilul de viață – și cu siguranță fără să folosim mai puțin zborurile companiei Virgin – pare să fi fost punctul de plecare al diferitelor inițiative în domeniul schimbărilor climatice ale lui Branson.

Luându-și angajamentul de-a oferi 3 miliarde de dolari, el încerca să inventeze un combustibil cu emisii reduse de dioxid de carbon, care să le permită propriilor companii aeriene să funcționeze la capacitate maximă. Dacă planul eșua și încă era necesar să se ardă combustibili fosili pentru ca avioanele să poată zbura, premiul instituit urma să ducă, cu siguranță, la inventarea unei modalități de-a elimina din aer gazul care stochează căldura înainte să fie prea târziu. Ca să fie și mai sigur, în 2009, Branson a lansat Carbon War Room, un grup industrial care să caute căi prin care diferite sectoare să-și poată reduce emisiile de bună voie, economisind, în același timp, bani. „Carbonul este dușmanul", a declarat Branson. „Hai să-l atacăm pe toate căile, altfel vor muri o mulțime de oameni, ca într-un război."[11]

Miliardari și vise distruse

Pentru multe dintre marile organizații ecologiste, Branson era un vis devenit realitate: un miliardar extravagant, îndrăgit de mass-media, hotărât să arate lumii că firmele care folosesc intensiv combustibili fosili pot fi pionieri ai viitorului verde, folosindu-se de profit ca de un instrument puternic – și care arată cât este de serios punând la bătaie sume uimitoare din propriul buzunar. Așa cum explica Branson pentru *Time*: „Dacă guvernul nu se descurcă, e treaba sectorului industrial să se descurce. Trebuie să găsim o soluție mulțumitoare pentru toți cei implicați".[12] E ceea ce grupuri precum Environmental Defense Fund spun încă din anii 1980 pentru a explica de ce se aliază cu marii poluatori și ceea ce au încercat să realizeze prin piața certificatelor de emisii. Dar niciodată nu mai existase o figură publică dispusă să-și folosească propriul imperiu în valoare de miliarde de dolari pentru a testa o teorie. Relatarea lui Branson despre impactul pe care l-a avut PowerPointul lui Gore asupra lui a confirmat și ideea, prețuită în multe cercuri ecologiste, că eliminarea combustibililor fosili din economie nu înseamnă să-i înfrunți pe cei bogați și puternici, ci pur și simplu să le oferi date și cifre suficient de convingătoare și să apelezi la umanitatea lor.

Au mai existat filantropi ecologiști. Oameni ca finanțatorul Jeremy Grantham, care susține o mare parte a mișcării ecologiste din SUA și Marea Britanie și finanțează o mulțime de studii academice aferente cu bani de la Grantham, Mayo, Van Otterloo & Co., firma de administrare a investițiilor al cărei co-fondator este.* Dar tendința acestor finanțatorii a fost de-a rămâne în umbră. Spre deosebire de Branson, Grantham nu a încercat să-și transforme propria companie financiară într-o dovadă vie că goana după profituri pe termen scurt poate fi împăcată cu îngrijorările sale legate de un dezastru ecologic. Dimpotrivă, Grantham e cunoscut pentru scrisorile lui trimestriale sumbre, în care meditează la conflictul dintre modelul nostru economic și planetă. „Capitalismul, ignorând natura finită a resurselor și neglijând pe termen lung bunăstarea planetei și a biodiversității sale probabil cruciale, ne amenință existența", scria Grantham în 2012 – dar asta nu înseamnă că investitorii inteligenți nu se pot îmbogăți

* Fundația Grantham pentru Protecția Mediului a finanțat o gamă largă de mari grupuri de mediu, de la Nature Conservancy și Greenpeace la Environmental Defense Fund și 350.org.

pe parcurs, atât din lupta finală pentru combustibilii fosili, cât și prin poziționarea lor drept capitaliști ai dezastrului.[13]

Warren Buffett, de exemplu. Pentru scurt timp, și el a părut să candideze la titlul de Mare Speranță Ecologistă, când a afirmat, în 2007, că „sunt mari șanse ca încălzirea globală să fie gravă", și că, deși e posibil să nu fie așa, „trebuie să construim arca înainte să înceapă ploaia. Dacă tot e să ne înșelăm, mai bine s-o facem mizând pe planetă. Să construim o zonă de siguranță pentru a avea grijă de singura planeta de care dispunem".[14] Dar în scurt timp s-a dovedit că Buffett nu era interesat să aplice această logică în cazul propriilor active corporatiste. Dimpotrivă, Berkshire Hathaway a făcut tot posibilul în anii următori ca să se asigure că ploaia se va abate asupra noastră cu furie.

Buffett are mai multe fabrici uriașe care folosesc cărbune și deține participații mari la ExxonMobil și la gigantul din domeniul nisipurilor bituminoase Suncor. Mai mult, în 2009, Buffett a anunțat că firma sa va cheltui 26 de miliarde de dolari pentru a cumpăra restul din compania feroviară Burlington Northern Santa Fe pe care nu-l deținea deja. Buffett a numit această tranzacție – cea mai mare din istoria Berkshire Hathaway – „un pariu pe țară".[15] A fost, de asemenea, un pariu pe cărbune: BNSF e unul dintre cei mai mari transportatori de cărbune din Statele Unite și unul dintre motoarele principale din spatele intenției de a crește foarte mult exporturile de cărbune în China.

Desigur, astfel de investiții ne împing spre o încălzire catastrofală – iar Buffett e pregătit să fie unul dintre marii câștigători și în acest caz. Asta pentru că este un jucător important în domeniul reasigurărilor, acea parte a sectorului de asigurări care ar avea cel mai mult de câștigat de pe urma perturbărilor climatice. Așa cum explică Eli Lehrer, apărătorul industriei de asigurări care a plecat de la Institutul Heartland după controversata campanie desfășurată pe panouri publicitare, „Un reasigurator mare ca firma lui Warren Buffett, Berkshire Hathaway, ar putea prelua simultan riscurile pentru un accident industrial în Japonia, un potop în Marea Britanie, un uragan în Florida și un ciclon în Australia. Din moment ce nu există aproape nicio șansă ca toate aceste evenimente să se petreacă în același timp, reasiguratorul poate avea profit de pe urma primelor pe care le câștigă pentru un singur tip de risc asigurat chiar și atunci când plătește despăgubiri uriașe pentru altul". Poate că merită amintit că Arca lui Noe n-a fost construită pentru a lua pe toată lumea, ci doar pe câțiva norocoși.[16]

Cel mai recent miliardar care a creat mari speranțe pe scena luptei împotriva schimbărilor climatice este Tom Steyer, care a făcut donații importante pentru diverse campanii împotriva schimbărilor climatice și a exploatării nisipurilor bituminoase, precum și pentru Partidul Democrat. Steyer, care a făcut avere cu Farallon Capital Management, fondul de investiții intrat puternic pe piața combustibililor fosili, a făcut câteva încercări serioase de a-și pune în acord afacerile cu preocupările legate de schimbările climatice. Dar, spre deosebire de Branson, Steyer a făcut asta ieșind din afacerea pe care a fondat-o, tocmai pentru că, după cum scria *The Globe and Mail*, „aceasta punea preț pe profitul obținut, nu pe amprenta de carbon". El a mai explicat: „Promovez cu pasiune ceea ce consider eu că e bine. Și nu puteam face asta cu conștiința împăcată păstrând o slujbă – și fiind plătit foarte bine pentru slujba aceea – unde nu făceam în mod nemijlocit ceea ce e bine".* Această atitudine e foarte diferită

* Trebuie remarcat că, deși Steyer și-a separat fondurile personale de cele ale Farallon, el rămâne partener cu drepturi limitate și a promovat, de asemenea, folosirea gazelor naturale, contribuind la finanțarea cercetării EDF folosită în studiul în favoarea fracturării hidraulice și sprijinind cu entuziasm folosirea gazelor naturale în *The Wall Street Journal*.

de cea a lui Branson, care se străduiește din răsputeri să dovedească că e posibil ca o companie care folosește combustibili fosili nu doar să facă ce e bine, ci și să facă pionierat în tranziția spre o economie nepoluantă.[17]

Branson nu se află tocmai în aceeași categorie cu Michael Bloomberg și Bill Gates, care s-au folosit de acțiunile lor filantropice pentru a influența în mod agresiv tipurile de soluții climatice existente. Bloomberg, de exemplu, a fost considerat un erou pentru donațiile consistente făcute unor grupuri ecologiste, cum ar fi Sierra Club și EDF, precum și pentru politicile climatice luminate pe care le-a introdus în timp ce era primarul New Yorkului.* [18]

Dar, deși a vorbit pe larg despre bule de carbon** și active irecuperabile (compania sa e hotărâtă să introducă un așa-zis „instrument Bloomberg de evaluare a riscului emisiilor" pentru a le oferi clienților săi date și analize cu privire la modul în care acțiunile din domeniul combustibililor fosili ar putea fi afectate de o serie de acțiuni împotriva schimbărilor climatice), Bloomberg n-a făcut niciun efort vizibil de a-și gestiona uriașa avere într-un mod care să reflecte aceste preocupări. Dimpotrivă, așa cum am menționat anterior, el a înființat Willett Advisors, o firmă specializată în bunuri din domeniul petrolului și gazelor, pentru proprietățile sale personale și filantropice. Brad Briner, director al departamentului de active fizice la Willett, a spus clar în mai 2013 că „Suntem speculatori pe piața gazele naturale. Credem că petrolul are un preț bun", invocând noi investiții în foraj.[19]

Nu doar că Bloomberg cumpără de zor active din domeniul combustibililor fosili în timp ce finanțează rapoarte care avertizează că schimbările climatice duc la „afaceri riscante." E posibil și ca valoarea acelor active fizice să fi crescut ca urmare a donațiilor lui Bloomberg pentru mediu, a acțiunilor EDF, care laudă gazele naturale ca înlocuitor pentru cărbune, și a cheltuielilor de zeci de milioane de dolari făcute de Sierra Club din banii lui Bloomberg pentru a închide fabricile care funcționează cu cărbune. Să fi avut de-a face finanțarea războiului împotriva cărbunelui, cel puțin parțial, cu creșterea prețului acțiunilor la gaze? Sau acesta a fost doar un bonus? Poate că nu există nicio legătură între prioritățile sale filantropice și decizia de a-și investi o parte atât de mare din avere în sectorul petrolului și gazelor. Dar aceste investiții ridică mari semne de întrebare cu privire la statutul de erou ecologist al lui Bloomberg, precum și la numirea sa, în 2014, ca reprezentant special al ONU pentru orașe și schimbări climatice (întrebări la care Bloomberg nu a răspuns în ciuda solicitărilor repetate). Cel puțin, ele demonstrează că nu e suficient să vezi riscurile pe care schimbările climatice le reprezintă pentru piețele financiare pe termen lung pentru ca asta să reducă tentația de a profita de pe urma destabilizării planetei pe termen scurt.[20]

Și la Bill Gates întâlnim această discrepanță între fapte și vorbe. Deși se declară profund îngrijorat de schimbările climatice, până în decembrie 2013 Fundația Gates

---

* Aceste politici au fost criticate pentru că favorizează marii dezvoltatori în detrimentul comunităților vulnerabile și pentru că se folosesc de o spoială verde pentru a promova mega-proiecte de dezvoltare imobiliară cu efecte dubioase asupra mediului, așa cum a scris Tom Angotti, profesor de politici urbane la Hunter College, și alții. Între timp, comunitățile puternic afectate de uraganul Sandy au susținut că planurile lui Bloomberg de reconstrucție de după dezastru au fost făcute cu o implicare doar simbolică din partea lor. Fostul primar a fost și unul dintre cei mai activi și influenți susținători ai extracției de gaze prin fracturare hidraulică.

** E vorba despre evaluarea exagerată a valorii companiilor implicate în producția de energie pe bază de combustibili fosili. (*n.t.*)

investise cel puțin 1,2 miliarde de dolari în doi giganți din domeniul petrolului, BP și ExxonMobil, și acesta e doar începutul investițiilor sale în combustibili fosili.[21]

Până una, alta, abordarea lui Gates a crizei climatice seamănă mult cu cea a lui Branson. Când Gates a avut epifania legată de schimbările climatice, și el s-a repezit imediat la perspectiva unei viitoare soluții tehnologice salvatoare, fără să stea să se gândească la reacții viabile – chiar dacă problematice din punct de vedere economic – aplicabile aici și acum. În cadrul conferințelor TED, în editoriale, interviuri și în scrisorile sale anuale mult-discutate, Gates repetă apelul către guverne de a crește masiv cheltuielile destinate cercetării și dezvoltării în vederea descoperirii unor „miracole energetice". Prin miracole, Gates înțelege reactoare nucleare care n-au fost încă inventate (el este un investitor important și președinte al *start-up*-ului nuclear TerraPower); dispozitive care elimină dioxidul de carbon din atmosferă (el este, de asemenea, investitor principal al cel puțin unui astfel de prototip); și manipularea directă a climei (Gates a cheltuit milioane din banii proprii pentru a finanța activități de cercetare care vizează diverse metode de a bloca soarele, iar numele lui se regăsește pe mai multe brevete de dispozitive de oprire a uraganelor). În același timp, el a desconsiderat potențialul tehnologiilor regenerabile existente. „Ne concentrăm prea mult pe folosirea lucrurile de care dispunem astăzi", susține Gates, descalificând soluții energetice precum acoperișurile solare ca fiind „drăguțe" și „neviabile economic" (în ciuda faptului că aceste tehnologii drăguțe furnizează deja 25% din electricitatea din Germania).[22]

Adevărata diferență dintre Gates și Branson este că Branson are încă un rol de conducere însemnat la Virgin, iar Gates și-a părăsit funcția de conducere de la Microsoft cu ani în urmă. De aceea, atunci când Branson a intrat în lupta împotriva schimbărilor climatice, el s-a aflat cu adevărat într-o situație unică – promițând să transforme o mare multinațională care se baza pe combustibili fosili într-un motor pentru construirea viitoarei economii. Singura figură publică ce a mai creat asemenea speranțe a fost încrezutul petrolist texan T. Boone Pickens. În 2008, el a lansat „Planul Pickens", care, susținut de un buget de publicitate foarte mare în presa scrisă și televiziune, promitea să pună capăt dependenței SUA de petrolul străin prin stimularea masivă a energiei eoliene și solare, precum și să convertească autovehiculele la gaz natural. „Am fost petrolist toată viața", spunea Pickens în reclame, cu vocea lui nazală de texan. „Dar asta e o situație de urgență din care nu putem ieși forând."[23]

Fondul de investiții în energie al miliardarului, BP Capital, era pregătit să profite de pe urma acestor politici și subvenții pentru care pleda Pickens – dar pentru ecologiștii care îl aclamau, asta nu conta. Carl Pope, aflat la conducea Sierra Club, s-a alăturat miliardarului în avionul său personal Gulfstream pentru a-l ajuta să-și promoveze planul în rândul reporterilor. „Ca s-o spunem limpede, T. Boone Pickens dorește să salveze America", a declarat acesta.[24]

Sau nu. La scurt timp după anunțul lui Pickens, s-a declanșat frenezia fracturării hidraulice și, brusc, alimentarea rețelei energetice cu gaze naturale neconvenționale a părut mult mai atractivă pentru BP Capital decât tehnologia eoliană. În câțiva ani, Planul Pickens s-a schimbat radical. Acum nu mai avea aproape nicio legătură cu energia obținută din surse regenerabile, ci susținea intensificarea cu orice preț a extracției de gaze. „Sunteți obsedați de hidrocarburi – serios, reveniți-vă", le-a spus Pickens unui grup de reporteri în aprilie 2011, în timp ce punea sub semnul întrebării gravitatea încălzirii globale provocată de oameni. Până în 2012, el a ajuns să

preamărească virtuțile nisipurilor bituminoase și oleoductul Keystone XL. Potrivit lui David Friedman, care atunci era director de cercetare în cadrul Programului Vehicule Nepoluante al Uniunii Oamenilor de Știință Îngrijorați: Pickens „spunea întruna că asta n-are de-a face cu interesele private, ci cu soarta națiunii și a lumii. Dar faptul că a renunțat la partea care avea, de fapt, cel mai mare potențial de a reduce încălzirea globală și poluarea și de a crea noi locuri de muncă în Statele Unite în favoarea părții care-i aduce lui cele mai multe beneficii, a fost o dezamăgire".[25]

* * *

Nu ne mai rămâne decât Branson – cu angajamentul lui, cu premiul lui și cu viziunea lui cuprinzătoare asupra schimbării voluntare a capitalismului astfel încât acesta să respecte teoria „Gaia". La aproape un deceniu după epifania lui Branson produsă de prezentarea PowerPoint, pare un moment potrivit să vedem cum stă treaba cu cruciada pentru soluția care să-i mulțumească pe toți. Desigur, nu ne putem aștepta ca Branson să-și fi schimbat modul în care face afaceri în mai puțin de un deceniu. Dar, având în vedere agitația din jurul lui, ni se pare corect să analizăm cum au progresat încercările lui de-a dovedi că sectorul industrial ne poate scăpa de catastrofa climatică fără intervenția masivă a guvernului. Deoarece, dat fiind palmaresul sumbru al colegilor lui miliardari ecologiști pe acest front, am putea trage concluzia că dacă Branson nu poate face asta, atunci nimeni nu poate.

Angajamentul care s-a transformat într-un „gest"

Să începem cu „angajamentul ferm" al lui Branson de a cheltui 3 miliarde de dolari, pe durata unui deceniu, pentru crearea unui combustibil miraculos. În ciuda reportajelor de presă care au înfățișat angajamentul ca pe un cadou, conceptul original semăna mai mult cu o integrare pe verticală. Iar integrarea este specialitatea lui Branson: prima afacere Virgin a fost vânzarea de discuri, dar Branson și-a construit brandul global având grijă să dețină nu numai magazine de muzică, ci și studioul unde înregistrau trupele și casa de discuri care le reprezenta. Acum aplica aceeași logică și în cazul companiilor sale aeriene. De ce să le plătească celor de la Shell și Exxon pentru a alimenta avioanele și trenurile Virgin, când putea inventa propriul combustibil? Dacă reușea, mișcarea asta nu doar că l-ar fi transformat pe Branson într-un erou al apărării mediului, ci l-ar fi făcut și mult mai bogat.

Așadar, prima tranșă de bani pe care Branson a redirecționat-o dinspre diviziile sale de transport a mers spre lansarea unei noi afaceri Virgin, numită inițial Virgin Fuels și înlocuită apoi de o firmă de investiții în societăți necotate numită Virgin Green Fund. Respectându-și angajamentul, Branson a început cu investiții în diverse afaceri cu agrocombustibili, riscând o sumă foarte mare, de circa 130 de milioane de dolari, pe etanol obținut din porumb.* Numele Virgin a mai fost legat de câteva proiecte-pilot din domeniul biocombustibililor – unul de obținere din eucalipți a combustibilului pentru avioanele cu reacție, altul din gaz rezidual fermentat – deși compania nu s-a implicat ca investitor. (În schimb, oferă în principal sprijin din

* Sprijinit de investiții ca acestea, boomul etanolului a dus la creșterea cu 20–40% a prețurilor produselor agricole în perioada 2007–2009, potrivit unui studiu realizat de Academia Națională de Științe.

perspectiva relațiilor publice, precum și angajamentul de a cumpăra combustibilul în cazul în care devine viabil.) Dar, așa cum mărturisește chiar Branson, combustibilul miraculos pe care îl caută „nu a fost inventat încă", iar sectorul biocombustibililor a stagnat, în parte din cauza afluxului de petrol și gaze obținute prin fracturare hidraulică. Răspunzând în scris unei întrebări, Branson a recunoscut: „Este tot mai clar că e o chestiune de creare a condițiilor de piață care să permită un portofoliu divers de diferiți producători, furnizori și clienți pentru combustibilii din surse regenerabile, care să funcționeze cu toții așa cum funcționează azi lanțurile de alimentare cu combustibil convențional. E una dintre problemele pe care programul derulat de War Room Carbon dedicat combustibililor din surse regenerabile pentru avioanele cu reacție încearcă s-o rezolve".[26]

Poate că acesta e motivul pentru care inițiativa lui Branson de-a investi în proiecte ecologice pare să-și fi pierdut mult din interesul inițial pentru combustibilii alternativi. Astăzi, Virgin Green Fund continuă să investească într-o companie de biocombustibil, dar restul investițiilor merg într-o amestecătură de proiecte vag ecologice, de la desalinizarea apei și iluminatul eficient din punct de vedere energetic, la un sistem de monitorizare care să-i ajute pe conducătorii auto să economisească benzină. Evan Lovell, partener la Virgin Green Fund, a recunoscut într-un interviu că această căutare a unui combustibil inovator a fost înlocuită de o abordare „mult mai comercială", cu mai puține riscuri și cu rezultate pe termen tot mai scurt.[27]

Desigur, e dreptul lui Branson să-și diversifice proprietățile pentru a obține o bucată din piața ecologică. Dar sute de investitori au făcut și ei un pas înapoi, la fel ca toate marile bănci de investiții. Parcă nu se mai justifica agitația pe care o inspirase anunțul inițial al lui Branson. Mai ales că investițiile s-au dovedit atât de modeste. Jigar Shah, un susținător al lui Branson, care a condus War Room Carbon, e sincer în această privință: „Nu cred că a făcut prea multe investiții mari în domeniul schimbărilor climatice. Dar faptul că este pasionat de acest aspect e un lucru bun".[28]

Apoi mai e și problema minoră a sumelor de bani. Când Branson și-a luat angajamentul, el a spus că va „investi 100% din toate încasările viitoare ale Grupului Virgin provenite de la companiile noastre de transport în vederea rezolvării problemei încălzirii globale, o sumă estimată la 3 miliarde de dolari în următorii 10 ani".[29] Asta s-a întâmplat în 2006. Dacă Branson vrea să ajungă la 3 miliarde de dolari până în 2016, până acum ar fi trebuit să cheltuiască cel puțin 2 miliarde de dolari. Nici măcar nu se apropie de această sumă.

În 2010 – la patru ani după ce și-a luat angajamentul – Branson a declarat pentru *The Economist* că a investit până acum doar „două sau trei sute de milioane de dolari în energie nepoluantă", dând vina pe profiturile mici din sectorul transportului aerian. În februarie 2014, a declarat pentru *Observer* că: „am investit sute de milioane în proiecte de tehnologie nepoluantă." Cu alte cuvinte, nu s-au făcut progrese prea mari. S-ar putea ca suma să fie chiar mai mică: potrivit lui Lovell, partener la Virgin Green Fund, Virgin a contribuit cu doar circa 100 de milioane de dolari (aceeași sumă cu care au contribuit și investitorii din exterior), pe lângă investiția originală în etanol, ceea ce, la nivelul anului 2013, face ca investiția totală a lui Branson să fie de aproximativ 230 de milioane de dolari. (Lovell a confirmat că „noi suntem principalul vehicul" al promisiunii lui Branson.) Adăugați la asta o investiție personală confidențială, dar probabil modestă, într-o companie de alge numită Solazyme și tot suntem cu mult sub

300 de milioane de dolari, la șapte ani după angajamentul ca în zece ani să se ajungă la 3 miliarde de dolari.[30]

Branson a refuzat să răspundă la întrebările directe despre cât a cheltuit, scriind că „e foarte greu de cuantificat suma totală pe care am investit-o în cadrul Grupului în vederea combaterii schimbărilor climatice", iar proprietățile lui îmbârligate fac dificilă realizarea unei estimări independente. „Nu mă prea pricep la cifre", a spus miliardarul cu privire la un alt cotlon inaccesibil al imperiului Virgin, adăugând că „am rămas corigent la matematică". Parțial, confuzia provine din faptul că nu e clar ce ar trebui considerat făcând parte din suma originală de 3 miliarde de dolari. Totul a început ca o căutare a unui combustibil nepoluant miraculos, apoi s-a extins și s-a transformat în căutarea de tehnologii nepoluante în general, apoi, aparent, de orice e ecologic. Branson spune acum că se iau în calcul „investițiile realizate individual de companiile Virgin în măsuri de sustenabilitate, cum ar fi flote mai eficiente" de avioane. În ultima vreme, lupta lui Branson împotriva încălzirii globale s-a axat pe câteva încercări de a-și „ecologiza" cele două insule private din Caraibe, dintre care una servește drept reședință de lux a familiei sale și cealaltă poate fi închiriată pentru 60.000 de dolari pe noapte. Branson susține că exemplul pe care îl dă va ajuta națiunile din zona Caraibelor să treacă la energie din surse regenerabile. Poate că așa va fi, dar nu prea seamănă cu angajamentul luat în 2006 de-a schimba fața capitalismului.[31]

Șeful de la Virgin își minimalizează acum angajamentul inițial și nu se mai referă la el ca la un „angajament", ci mai degrabă ca la un „gest". În 2009, el a declarat pentru revista *Wired* că: „Într-un fel, că e vorba de 2 miliarde de dolari, de 3 miliarde dolari sau de 4 miliarde de dolari nu e foarte relevant". Branson mi-a spus că, atunci când se va apropia termenul-limită, „aș zice că vor fi mai puțin de 1 miliard de dolari". Dar și asta s-ar putea dovedi o exagerare: dacă informațiile publice sunt corecte, el ar trebui cel puțin să-și tripleze investițiile în energie verde pe care le-a făcut până acum. Când a fost întrebat, Branson a dat vina pentru întârziere pe orice altceva, de la prețurile ridicate ale petrolului la criza financiară mondială: „Lumea era destul de diferită în 2006... În ultimii opt ani, companiile noastre aeriene au pierdut sute de milioane de dolari".[32]

Având în vedere toate aceste explicații pentru neatingerea obiectivului, merită să aruncăm o privire la unele dintre lucrurile pentru care Richard Branson și Virgin *au reușit* să găsească bani în această perioadă-cheie. Cum ar fi, de exemplu, efortul global uriaș de a ridica de la pământ și mai multe avioane poluante cu cozile împodobite cu „V"-uri stilizate.

* * *

Când Branson s-a întâlnit cu Al Gore, l-a avertizat pe fostul vice-președinte că, oricât de îngrijorat ar fi fost după ce a aflat despre schimbările climatice, urma să lanseze o nouă rută de avion spre Dubai și n-avea de gând să se răzgândească. Și nu numai atât. În 2007, la numai un an după ce a văzut lumina de la capătul tunelului climatic cu ajutorul lui Gore și a decis, așa cum s-a exprimat chiar el, că „noul meu scop în viață e să contribui la reducerea emisiilor de dioxid de carbon", Branson și-a lansat cel mai ambițios proiect din ultimii ani: Virgin America, o companie aeriană nou-nouță care să concureze pe piața internă din Statele Unite. Chiar și după standardele unei noi afaceri, rata de creștere a Virgin America în primii cinci ani a fost uimitoare: de la patruzeci de zboruri zilnice spre cinci destinații în primul an, a ajuns

la 177 de zboruri zilnice spre douăzeci și trei de destinații în 2013. Și compania aeriană plănuiește să adauge încă patruzeci de avioane la flotă până la mijlocul deceniului următor. În 2010, *The Globe and Mail* informa că Virgin America urma să aibă parte de „cea mai agresivă extindere a unei companii aeriene din America de Nord într-o epocă în care cei mai mulți transportatori interni făceau reduceri".[33]

Capacitatea lui Branson de-a se extinde atât de repede a fost stimulată de vânzarea de bilete la prețuri extrem de scăzute, inclusiv bilete la doar 60 de dolari.[34] Cu astfel de prețuri, Branson nu doar că fura pasageri de la United și American, ci creștea și numărul pasagerilor. Noua linie aeriană, cu toate acestea, a fost un efort extrem de costisitor, generând pierderi de sute de milioane. Vești proaste pentru Green Fund, care avea nevoie ca afacerile în domeniul transportului ale grupului Virgin să meargă bine dacă vroia să fie finanțat.

Branson nu și-a extins afacerile în domeniul transportului doar în cele două Americi. Numărul persoanelor care zboară cu diferite linii aeriene australiene marca Virgin a crescut cu 27% în următorii cinci ani după promisiunea făcută de-a combate schimbările climatice, de la 15 milioane de pasageri în 2007 la 19 milioane în 2012. Și în 2009 el a lansat o nouă companie aeriană cu zboruri de cursă lungă, V Australia. Apoi, în aprilie 2013, Branson a dezvăluit o nouă și ambițioasă afacere: Little Red, o companie aeriană internă destinată Mari Britanii, care urma să înceapă cu douăzeci și șase de zboruri pe zi. În stilul lui Branson, când și-a lansat noua companie aeriană în Edinburgh, el s-a îmbrăcat într-un kilt și le-a arătat reporterilor lenjeria, pe care inscripționase cuvintele „concurență acerbă".* Dar, la fel ca în cazul Virgin America, nu era vorba doar despre concurența cu rivalii pentru călătorii existenți: cei de la Virgin erau atât de dornici să crească numărul de persoane care puteau folosi mai intens mijlocul de transport care produce cele mai multe emisii de dioxid de carbon, încât au venit cu o ofertă aniversară pentru unele zboruri pentru care clienții nu plăteau bilet, ci doar taxe – ceea ce însemna cam jumătate din prețul unei curse de taxi din centrul Londrei spre Heathrow la o oră de vârf.[35]

Deci asta a făcut Branson pe Drumul lui climatic spre Damasc: s-a apucat de cumpărat avioane. Dacă luăm în calcul diversele extinderi ale Virgin, circa 160 de avioane folosite intens au fost adăugate flotei sale la nivel mondial după epifania lui Branson cu Al Gore – e foarte posibil să fi fost și mai multe. Iar consecințele asupra atmosferei sunt foarte previzibile. În anii de după angajamentul pe care și l-a luat, emisiile de gaze cu efect de seră ale companiilor aeriene Virgin „au crescut cu aproximativ 40%. Emisiile Virgin Australia au crescut cu 81% între 2006–2007 și 2012–2013, în timp ce emisiile companiei Virgin America au urcat cu 177% între 2008 și 2012. (Singura scădere înregistrată a fost la Virgin Atlantic între 2007 și 2010 – dar probabil că nu s-a datorat unei politici vizionare în domeniul schimbărilor climatice, ci recesiunii economice mondiale și puternicei erupții vulcanice din Islanda, care a afectat companiile aeriene fără discriminare.)[36]

O mare parte din creșterea globală bruscă a emisiilor produse de Virgin a fost provocată de rata rapidă de creștere a companiilor aeriene – dar acesta n-a fost singurul

* Acest tip de umor pueril e o temă recurentă în mașinăria de PR a lui Branson (la un moment dat, compania a scris „A mea e mai mare ca a ta" pe partea laterală a unui nou Airbus A340-600; și-a lăudat locurile de la clasa business spunând că „mărimea contează" și chiar a ridicat deasupra Londrei un dirijabil inscripționat cu sloganul „Lui BA [British Airways] nu i se ridică!!").

factor. Un studiu realizat de Consiliul International pentru Transport Nepoluant despre eficiența relativă a consumului de combustibil la cincisprezece companii aeriene americane interne în 2010 a constatat că Virgin America s-a clasat pe locul nouă.[37] Este o performanță, având în vedere că, spre deosebire de concurenții săi mult mai vechi, noua companie aeriană ar fi putut folosi de la bun început cele mai bune metode de eficientizare a consumului de combustibil în activitățile derulate. În mod evident, Virgin a ales să n-o facă.

Nu e vorba doar de avioane. În timp ce se războia public cu dioxidul de carbon, Branson a dezvăluit că Virgin Racing va concura în Formula Unu (el a afirmat că a intrat în acest sport doar pentru că a văzut oportunități de a-l face mai nepoluant, dar și-a pierdut repede interesul). De asemenea, el a investit masiv în Virgin Galactic, visului lui personal de-a lansa primele zboruri comerciale în spațiu, pentru doar 250.000 de dolari per pasager. Zborul de plăcere în spațiu nu este doar o risipă inutilă de energie (și care duce la încălzirea planetei), ci și un aspirator de bani: potrivit revistei *Fortune*, până la începutul lui 2013 Branson a cheltuit „peste 200 de milioane de dolari" pentru un proiect ce ține de orgoliu, și mai sunt în pregătire câteva de genul acesta. Mai mult decât pare să fi cheltuit pentru căutarea unui combustibil nepoluant cu care să-și alimenteze avioanele.[38] *

Când e întrebat despre cele 3 miliarde de dolari promise, Branson face pe săracul, dând vina pe pierderile suferite de companiile sale de transport.[39] Dat fiind nivelul maniacal de creștere din aceste sectoare, e o scuză șubredă. Nu doar că trenurile lui fac un profit frumușel, ci, având în vedere avalanșa de noi rute și noi companii aeriene, e clar că n-a dus lipsă de bani de cheltuit. Doar că grupul Virgin a decis să urmeze imperativul fundamental al capitalului: te dezvolți sau mori.

Merită, de asemenea, amintit că Branson a spus foarte clar când și-a anunțat angajamentul că, dacă diviziile sale de transport nu sunt suficient de profitabile pentru atingerea obiectivului, va aloca fonduri din alte părți ale imperiului Virgin. Iar aici ne lovim de o altă problemă: acest modus operandi corporatist al lui Branson este, într-un fel, netradițional. El face, în general, profituri relativ modeste (sau are chiar pierderi) în timp ce cheltuiește mulți bani (ai lui, ai partenerilor săi și ai contribuabililor) construind extensii extravagante ale brandului Virgin. Apoi, după ce noua companie se stabilizează, el își vinde total sau parțial partea pentru o sumă importantă și încheie un contract profitabil de închiriere a brandului. Sumele acestea nu sunt profituri realizate de aceste companii, dar ne ajută să înțelegem cum a crescut averea netă a lui Branson de la circa 2,8 miliarde de dolari în 2006, anul în care s-a întâlnit cu Gore, la o valoare estimată de 5,1 miliarde de dolari în 2014. Reflectând la pasiunea lui pentru ecologism într-un interviu pentru John Vidal de la *The Observer*, Branson a spus: „Cred că asta mă interesează mult mai mult decât să mai fac niște dolari; îmi aduce mai multe satisfacții". Și totuși, e limpede că a mai făcut niște dolari.[40]

---

* Ca să citățm o evaluare nimicitoare a proiectului făcută de către sociologul Salvatore Babones: „Dacă există două cuvinte care pot surprinde extraordinara redistribuire de avere dinspre lucrători spre cei bogați în ultimele patru decenii, nerușinarea flagrantă a consumului ostentativ din zilele noastre, privatizarea a ceea ce au fost cândva privilegii publice și distrugerea nesăbuită a atmosferei, care duce rapid spre dispariția aproape completă a vieții non-umane pe pământ, toate făcute în numele unei pretenții ipocrite de ecologism pios... aceste cuvinte sunt Virgin Galactic".

Între timp, termenul limită de zece ani se apropie vertiginos și se pare că n-am făcut niciun progres în privința descoperirii unui combustibil miraculos care să alimenteze avioanele lui Branson, care produc mai multe emisii decât atunci când și-a luat angajamentul. Dar nu vă temeți, pentru că Branson are o așa-zisă „poliță de asigurare de rezervă." Cum funcționează aceasta?[41]

O provocare ecologică tot mai invizibilă

După agitația inițială din jurul proiectului lui Branson, Virgin Earth Challenge (sau Premiul Pământului, așa cum e numit mai frecvent), în valoare de 25 de milioane de dolari, inițiativa a intrat în hibernare pentru o vreme. Când jurnaliștii și-au amintit să-l întrebe pe șeful Virgin despre căutarea unei tehnologii miraculoase care că capteze cantități mari de dioxid de carbon din aer, acesta a dat semne că și-ar fi redus subtil așteptările, așa cum a făcut și în cazul combustibililor nepoluanți. El avertizase mereu că sunt șanse ca nimeni să nu câștige premiul. În noiembrie 2010, Branson a dezvăluit că Virgin a primit în jur de 2.500 de propuneri. Nick Fox, purtătorul de cuvânt al lui Branson, a explicat că multe dintre idei au trebuit excluse pentru că erau prea riscante, iar cele aparent sigure n-au fost „suficient de dezvoltate pentru a fi comercializate chiar acum". Potrivit lui Branson, nu exista niciun „învingător detașat încă".[42]

Fox a mai spus că sunt necesare peste 25 de milioane de dolari pentru a stabili viabilitatea pe scară largă a unora dintre idei, ceva de ordinul a 2,5 miliarde de dolari.[43]

Branson susține că n-a abandonat complet speranța că va acorda premiul la un moment dat în viitor, spunând: „Sperăm că e doar o chestiune de timp până să avem un câștigător". El și-a schimbat, totuși, rolul din patron în ceva ce seamănă mai degrabă cu un jurat celebru dintr-un *reality show* de televiziune, dându-și binecuvântarea pentru cele mai promițătoare idei și ajutându-le să beneficieze de consiliere de bună calitate, de investiții și de alte oportunități care decurg din asocierea cu brandul Virgin.[44]

Această nouă față a Earth Challenge a fost prezentată (cu semnificativ mai puțin tam-tam decât prima dată) în noiembrie 2011 la o conferință dedicată energiei organizată în Calgary, Alberta. Branson a vorbit prin conexiune video și a anunțat cele mai promițătoare unsprezece propuneri. Patru dintre ele erau dispozitive care aspirau dioxidul de carbon direct din aer (deși niciunul nu era suficient de puternic); trei erau companii care folosesc procedeul de obținere de biochar, care transformă materii vegetale sau gunoi de grajd ce sechestrează dioxid de carbon în cărbune și apoi le îngroapă în sol, și e extrem de controversat; iar printre celelalte idei era una surprinzător de *low-tech*, care presupunea modernizarea pășunilor pentru a stimula potențialul pământului de captare a dioxidului de carbon.[45]

Potrivit lui Branson, niciuna dintre aceste finaliste nu era pregătită încă să câștige premiul de 25 de milioane de dolari, dar ele au fost prezentate ca niște regine ale frumuseții la conferința despre energie, astfel încât „cei mai buni ingineri, investitori, formatori de opinie și factori de decizie politică [să] lucreze împreună la această provocare. Numai atunci își va fi atins ea potențialul. Cred că Calgary e un oraș minunat ca punct de pornire".[46]

A fost cu siguranță o alegere grăitoare. Calgary e inima economică a boomului nisipurilor bituminoase din Canada. Petrolul din aceste zăcăminte poluante a făcut din acest oraș una dintre cele mai bogate metropole din lume, dar prosperitatea neîntre-

ruptă e condiționată în totalitate de găsirea de clienți pentru acest produs. Iar asta depinde foarte mult de construirea unor oleoducte controversate, cum ar fi Keystone XL, pe un teritoriu din ce în ce mai ostil, precum și de descurajarea guvernelor străine să adopte legi care să penalizeze combustibilul deosebit de poluant din Alberta.

Intră în scenă Alan Knight, consilier pe probleme de durabilitate al lui Richard Branson și omul responsabil de Earth Challenge. Knight se mândrea că e specialistul pe ecologie al lui Branson, dar relația lor era departe de-a fi exclusivă. Shell și Statoil (doi dintre cei mai mari jucători pe piața nisipurilor bituminoase) se numărau printre ceilalți clienți ai lui Knight. La fel, potrivit mărturisirii sale, „orașul Calgary și industria nisipurilor Alberta petroliere", în special Oil Sands Leadership Initiative (OSLI), un grup comercial industrial format din ConocoPhillips, Nexen, Shell, Statoil, Suncor Energy și Total. Knight s-a lăudat că a avut „acces la reuniunile lor" și a explicat că și-a sfătuit clienții din industria petrolieră din Alberta cum să potolească îngrijorările tot mai mari legate de costurile ecologice enorme ale unui proces de extracție care emite de trei până la patru ori mai mult gaz cu efect de seră decât petrolul convențional.[47]

Sugestia lui? Crearea unei „povești" despre felul în care tehnologia lor „minunată" poate fi folosită nu doar pentru a extrage petrolul poluant, ci și pentru a rezolva problemele de mediu ale zilei de mâine. Și, spune el, alegerea orașului Calgary pentru a găzdui următoarea etapă a Earth Challenge n-a fost „o coincidență"; pentru el a fost o modalitate de-a servi în același timp interesele celor mai mari clienți ai săi – giganții din domeniul nisipurilor bituminoase, dar și Richard Branson. Într-un interviu, Knight a explicat că „există o mulțime de ingineri foarte buni și o mulțime de companii foarte bine finanțate care ar trebui să cerceteze această tehnologie".[48]

Dar la ce anume ar trebui să servească această tehnologie? Nu doar ca să extragă dioxidul de carbon care e emis, ci, se dovedește, ca să producă și mai mult dioxid de carbon. Pentru că în Calgary competiția Earth Challenge a celor de la Virgin a fost „regândită", ca să folosim expresia lui Knight. Dacă inițial scopul fusese găsirea unei tehnologii care să poată elimina cantități mari de dioxid de carbon și să le stocheze în siguranță, Knight a început să vorbească despre acest premiu ca despre „o inițiativă pentru crearea unei tehnologii de reciclare a CO_2 direct din aer și de transformare a lui în produse viabile din punct de vedere comercial".[49]

Avea sens: eliminarea dioxidului de carbon din aer era posibilă de mult din punct de vedere tehnic. Problema a fost dintotdeauna găsirea unei metode de eliminare care să nu fie prohibitiv de costisitoare, precum și depozitarea și amploarea acțiunii. Într-o economie de piață asta înseamnă găsirea de clienți interesați de achiziționarea unei cantități mari de dioxid de carbon captat. Astfel a apărut decizia de-a prezenta cele mai promițătoare unsprezece propuneri în Calgary. De la mijlocul anilor 2000, industria petrolului a folosit tot mai mult o metodă cunoscută sub numele de creșterea gradului de recuperare a petrolului (EOR) – un set de tehnici care, în general, folosesc injectarea cu presiune de gaz sau abur pentru a stoarce mai mult petrol din terenurile exploatate. Cel mai adesea, puțurile sunt injectate cu CO_2 și studiile arată că această folosire a CO_2 ar putea face ca rezervele de petrol descoperite în SUA să se dubleze sau, cu ajutorul tehnologiilor de ultimă generație, să crească chiar și de patru ori. Dar există o problemă (pe lângă cea evidentă a încălzirii planetei): potrivit lui Tracy Evans, fostul președinte al companiei de petrol și gaze Denbury Resources din Texas, „În

prezent, cel mai mare obstacol în calea creșterii producției prin EOR e lipsa unor cantități mari, fiabile și accesibile de CO_2".[50]

În acest sens, câțiva dintre cei unsprezece finaliști din grupul lui Branson s-au prezentat ca fiind *start-up*-urile cele mai în măsură să furnizeze fluxul constant de dioxid de carbon de care industria petrolieră are nevoie pentru extracția petrolului. Ned David, președintele Kilimanjaro Energy, unul dintre finaliștii lui Branson, a susținut că dispozitivele lor au potențialul de-a scoate cantități uriașe de petrol, odinioară considerate neexploatabile, așa cum s-a întâmplat cu fracturarea hidraulică în cazul gazului natural. Asta ar putea aduce, a zis el, „un șuvoi de bani". El a declarat pentru *Fortune*: „Răsplata este de aproape 100 de miliarde de barili de petrol american, dacă reușim să captăm CO_2-ul din aer cu costuri mici. Asta înseamnă petrol în valoare de 10.000 de miliarde dolari".[51]

David Keith, care a studiat geoingineria timp de douăzeci și cinci de ani și care e inventatorul altui dispozitiv care captează carbon din lista lui Branson, a fost puțin mai circumspect. El a explicat că, dacă folosești dioxidul de carbon eliminat pentru a extrage petrol, „creezi un combustibil pe bază de hidrocarburi cu un ciclu de viață foarte scăzut [al] emisiilor de dioxid de carbon". Poate nu chiar atât de scăzut, deoarece, conform unui studiu realizat de Laboratorul Național pentru Tehnologie Energetică al Departamentului de Energie al SUA, se estimează că tehnicile EOR emit de aproape trei ori mai multe gaze cu efect de seră decât extracția convențională. Iar petrolul va trebui, de asemenea, ars, contribuind astfel la schimbările climatice. Deși sunt necesare mai multe studii despre amprenta generală de carbon a EOR, un studiu estimativ șocant a analizat o propunere similară, care urma să folosească CO_2 captat nu din aer, ci direct din fabricile pe bază de cărbune. S-a constatat că beneficiul din punct de vedere al emisiilor al sechestrării CO_2 nu doar că ar fi anulat de excesul de petrol obținut: la nivel de sistem, procesul ar putea elibera în aer cam de patru ori mai mult CO_2 decât ar economisi.[52]

Mai mult, în mare parte e vorba de petrol care în prezent e considerat irecuperabil – adică nici nu e inclus în rezervele cunoscute până acum, care, după cum știm deja, reprezintă de cinci ori cantitatea pe care o putem arde în condiții de siguranță. Orice tehnologie care poate crește de patru ori rezervele cunoscute numai în SUA este o amenințare la adresa climei, nu o soluție. După cum spunea David Hawkins de la Consiliul de Apărare a Resurselor Naturale, captarea în aer s-a „transformat foarte rapid dintr-o tehnologie al cărei scop este să elimine CO_2 într-o tehnologie al cărei scop este să producă CO_2".[53] Iar Richard Branson a trecut de la promisiunea de-a ne ajuta să renunțăm la petrol la sprijinirea tehnologiilor menite să extragă și să ardă și mai mult. Asta da premiu.

O strategie de evitare a reglementărilor?

Mai este ceva demn de remarcat cu privire la decizia lui Branson de a permite asocierea dintre Earth Challange și sectorul petrolier din Alberta. Evenimentul din Calgary a avut loc într-un moment în care organizația Forest Ethics din San Francisco și-a intensificat presiunile asupra marilor corporații de a boicota petrolul obținut din nisipurile bituminoase din Alberta din cauza amprentei mari de carbon. În același timp se desfășura o dezbatere aprigă în jurul întrebării dacă noile standarde europene din domeniul combustibililor vor reuși să interzică efectiv vânzarea de petrol obținut

din nisipuri bituminoase în Europa. Și, începând din 2008, NRDC a trimis scrisori deschise către cincisprezece companii aeriene din SUA și Canada cerându-le „să adopte propriul lor «standard pentru combustibilii cu emisii scăzute de carbon» și să se opună public extinderii" folosirii combustibililor din nisipuri bituminoase și din alte surse neconvenționale, evitând folosirea acestor combustibili pentru propriile flote. Grupul a făcut apel în special la Branson, invocând rolul lui de pionier în „combaterea încălzirii globale și în dezvoltarea de combustibili alternativi".[54]

Părea o solicitare de bun-simț: șeful de la Virgin se bucurase de o publicitate enormă grație promisiunilor sale foarte mediatizate legate de schimbările climatice. Niciuna nu prea dăduse rezultate, dar, desigur, în timp ce aștepta să apară un combustibil pe bază de alge pentru avioanele cu reacție sau să fie câștigat Premiul Pământului, Branson ar fi putut face un compromis relativ minor refuzând să-și alimenteze flota de avioane aflată într-o expansiune rapidă cu unul dintre combustibilii care produc cele mai mari emisii de dioxid de carbon de pe piață.

Branson nu și-a luat acest angajament. Alan Knight a declarat public: „Nu cred că sprijinirea unui boicot este corectă" și a susținut că era „imposibil pentru o companie aeriană să boicoteze combustibilul obținut din nisipuri bituminoase", o poziție contrazisă de numeroși experți.* [55] Dar Branson nu doar că a refuzat să participe la boicot. Aducând Earth Challenge la Calgary, Branson a făcut pentru nisipurile bituminoase ceea ce mărețele (dar în mare parte efemerele) sale acțiuni împotriva schimbărilor climatice au făcut pentru Virgin în toți acești ani: a fluturat speranța într-o soluție tehnologică miraculoasă iminentă împotriva poluării cu dioxid de carbon cu scopul de a câștiga timpul necesar pentru a continua creșterea emisiilor, în absența unor reglementări supărătoare. Se poate spune – și unii chiar o spun – că personajul de salvator creat de Branson este o încercare elaborată de-a evita reglementări dure de tipul celor care se prefigurau în Marea Britanie și Europa tocmai când a avut loc mediatizata lui convertire la ecologism.

La urma urmei, 2006 a fost un an crucial pentru dezbaterea privind schimbările climatice. Îngrijorarea publică a crescut în mod dramatic, în special în Marea Britanie, unde aripa radicală, locală, a mișcării era dominată de tineri activiști hotărâți să oprească expansiunea industriei combustibililor fosili. La fel cum astăzi se opun fracturării hidraulice, acești activiști au recurs la acțiuni îndrăznețe pentru a se opune deschiderii de noi aeroporturi, precum și propunerii de creare a unei noi piste la Heathrow, extrem de controversată, despre care conducerea aeroportului susținea că ar duce la o creștere de peste 50% a numărului de zboruri.[56]

În același timp, guvernul Marii Britanii avea în vedere un proiect de lege amplu ce viza schimbările climatice și care ar fi afectat sectorul aerian, iar Gordon Brown, ministrul de finanțe al Marii Britanii la acea vreme, a încercat să descurajeze călătoriile cu avionul printr-o modestă creștere a taxei pe călătoriile cu avionul în străinătate. În plus, UE se gândea la o propunere de anulare a scutirii industriei aeronautice de la plata impozitului pe valoarea adăugată și de introducere a unui impozit suplimentar pe combustibilul folosit în aviație. Toate aceste măsuri luate împreună reprezentau

* Inclusiv consultantul în durabilitate Brendan May, fondatorul organizației Robertsbridge Group. „Bineînțeles că se poate separa combustibilul în funcție de proveniența lui", scrie May. „Dacă există voință, există și o cale... În prezent, pur și simplu nu există voință".

o amenințare semnificativă pentru marjele de profit ale sectorului în care activa Branson.[57]

Branson vorbește mult despre susținerea reglementărilor statului (declarându-se în favoarea unui impozit global pe carbon, de exemplu), dar se opune în mod constant reglementărilor importante în domeniul schimbărilor climatice, atunci când acestea chiar sunt puse în discuție. El a fost, de exemplu, un apărător exagerat, chiar agresiv, al extinderii aeroporturilor britanice, inclusiv al noii piste de la Heathrow. E atât de dornic de extindere, de fapt, încât a susținut, în repetate rânduri, că absența acesteia „ne va transforma într-o țară din lumea a treia", că „corporațiile globale se vor îndepărta de Londra în favoarea unor orașe mai bine conectate" și că „Heathrow va deveni un simbol al declinului britanic".* [58]

Nu era prima dată când afirmațiile lui Branson că este implicat într-un război cu carbonul intră în conflict cu instinctele sale de afacerist uns cu toate alifiile. El s-a pronunțat împotriva unei taxe de poluare propusă în Australia și a criticat planul de a impune o taxă globală pe liniile aeriene, susținând că „ar condamna la moarte acest sector industrial".** [59]

Aceasta e abordarea care l-a convins pe Mike Childs de la Friends of Earth din Marea Britanie că reinventarea lui Branson ca un distrugător al planetei chinuit de vină care se oferă să-și folosească profiturile obținute de pe urma arderii carbonului pentru a rezolva criza climatică n-a fost decât un truc cinic. „Poate părea un act de caritate", a avertizat Childs cu privire la angajamentul de a pune la bătaie 3 miliarde de dolari, „dar cred că el încearcă, de asemenea, să reducă presiunile exercitate asupra aviației din perspectivă politică. Dacă conduci o firmă de transport, trebuie să-ți fi dat deja seama că schimbările climatice îți vor crea mari probleme".[60]

A avut dreptate? Ei bine, un impact imediat al angajamentului lui Branson a fost că, dintr-o dată, te puteai simți din nou împăcat că zbori – la urma urmei, profiturile obținute din vânzarea biletului spre Barbados ajungeau în planul măreț al lui Branson de-a descoperi un combustibil nepoluant miraculos. Asta a ajutat mai mult la liniștirea conștiinței decât compensarea emisiilor de carbon (deși Virgin a vândut și certificate de carbon). În ceea ce privește reglementările și taxele punitive, cine s-ar pune în calea unei companii aeriene ale cărei venituri sunt folosite pentru o cauză atât de bună? Iar acesta a fost mereu argumentul lui Branson: să-l lăsăm să se dezvolte, fără să fie deranjat de reglementări, iar el va folosi această dezvoltare pentru a finanța tranziția noastră, a tuturor, spre o lume curată. „Dacă țineți industria pe loc, noi, ca națiune, nu vom avea resursele necesare pentru a găsi soluții noi pentru energia nepoluantă de care avem nevoie", a susținut Branson. „Afacerile sunt cheia pentru rezolvarea crizei financiare și a mediului."[61]

---

* În 2012, a mers până acolo încât s-a oferit să investească circa 8 miliarde de dolari în extinderea operațiunilor Virgin Atlantic la Heathrow, dacă guvernul va aproba noua pistă – o perspectivă ce ridică încă o dată semne de întrebare cu privire la afirmațiile lui Branson că e prea sărac pentru a-și respecta angajamentul de a investi 3 miliarde de dolari în combaterea schimbărilor climatice.

** Se pare că Branson nu este un mare fan al plății impozitelor în general, așa cum atestă complicata sa rețea de companii *offshore* din Insulele Canalului și din Insulele Virgine Britanice. El chiar a petrecut o noapte în închisoare și a primit o amendă usturătoare după ce a fost prins făcând evaziune fiscală transfrontalieră pe când conducea prima sa companie în 1971. „Am fost un criminal", scrie Branson în autobiografia sa despre revelația avută în închisoare.

S-ar putea ca scepticii să aibă dreptate: e posibil ca diferitele aventuri ale lui Branson în domeniul schimbărilor climatice să se dovedească, într-adevăr, un spectacol, o producție Virgin, în care miliardarul bărbos iubit de toată lumea joacă rolul de salvator al planetei pentru a-și construi brandul, pentru a apărea seara la televizor, pentru a fenta autoritățile de reglementare și a se simți bine în timp ce face rău. Cu siguranță merită remarcat că spectacolul a fost semnificativ mai puțin exagerat de când guvernul conservator condus de David Cameron a venit la putere în Marea Britanie și a lăsat să se înțeleagă că Branson și cei de teapa lui nu au motive să se teamă de reglementări în domeniul schimbărilor climatice stabilite de sus.

Dar chiar dacă obiectivele mereu în schimbare ale inițiativelor lui Branson privind clima merită această abordare cinică, există, de asemenea, o interpretare mai indulgentă a ceea ce-a mers prost. Această interpretare recunoaște iubirea evidentă a lui Branson pentru natură (fie că privește păsările tropicale de pe insula lui privată sau zboară cu balonul deasupra Munților Himalaya). Și recunoaște că el chiar a încercat să găsească o cale de-a împăca prezența sa în fruntea unor afaceri extrem de poluante cu dorința personală profundă de a preveni dispariția lentă a speciilor și haosul climatic. Ar recunoaște, de asemenea, că, pe lângă angajamentul său, premiul său și Carbon War Room, Branson s-a gândit la niște mecanisme destul de creative pentru a încerca să canalizeze profitul generat de încălzirea planetei spre proiecte care ar putea contribui la răcirea ei.

Dar dacă îi recunoaștem lui Branson aceste intenții bune, atunci faptul că toate aceste proiecte n-au reușit să dea rezultate e cu atât mai relevant. Branson a vrut să folosească ideea profitului pentru a rezolva criza climatică – dar tentația de a profita de pe urma practicilor care au agravat criza s-au dovedit prea puternice ca să li se poată opune. Din nou, exigențele construirii unui imperiu de succes au învins necesitatea de a lua măsuri împotriva schimbărilor climatice – fie că asta a însemnat să facă lobby împotriva reglementărilor necesare, fie să ridice și mai multe avioane în aer, fie să convingă companiile petroliere să folosească tehnologiile sale miraculoase mult-iubite pentru a extrage mai mult petrol.

Ideea că numai capitalismul poate salva lumea dintr-o criză creată de capitalism nu mai este o teorie abstractă; este o ipoteză care a fost testată și retestată în lumea reală. Suntem acum în măsură să lăsăm teoria deoparte și să aruncăm o privire atentă la rezultate: la celebritățile și conglomeratele mass-media care ar fi trebuit să inspire un stil de viață ecologic șic și care au trecut de mult la capriciul următor; la produsele ecologice care au fost mutate pe rafturile din spate ale supermarketurilor la primele semne de recesiune; la investitorii care ar fi trebuit să finanțeze o multitudine de inovații, dar care nu s-au înghesuit s-o facă; la piața coruptă a creditelor de carbon, care a crescut vertiginos și apoi s-a prăbușit, eșuând lamentabil în ceea ce privește scăderea emisiilor; la sectorul gazelor naturale, care ar fi trebuit să fie puntea spre energiile din surse regenerabile, dar în schimb a devorat o mare parte din piața acestora. Și, mai presus de toate, la parada miliardarilor care aveau de gând să inventeze o nouă formă de capitalism luminat, dar care, după ce s-au gândit mai bine, au decis că cel vechi era pur și simplu prea profitabil ca să fie abandonat.

Am încercat varianta lui Branson. (Și varianta lui Gates, Buffett, Bloomberg și Pickens.) Creșterea emisiilor vorbește de la sine. Vor mai fi, fără îndoială, și alți miliardari salvatori care își vor face o intrare spectaculoasă, cu și mai multe idei de regândire a capitalismului. Problema este, pur și simplu, că nu mai putem pierde încă un deceniu

punându-ne speranțele în aceste spectacole de doi bani. Există o mulțime de căi de-a face profit într-o economie cu zero emisii de dioxid de carbon; dar ideea profitului nu va fi moașa marii transformări.

Acest lucru e important deoarece Branson a urmărit ceva prin angajamentul lui. E perfect logic ca profiturile și veniturile din afacerile cele mai responsabile pentru exacerbarea crizei climatice să plătească costurile tranziției spre un viitor verde mai sigur. Ideea inițială a lui Branson – de a cheltui 100% din veniturile obținute de pe urma trenurilor și companiilor sale aeriene pentru a găsi o cale de a renunța la combustibilii fosili – a fost, cel puțin în teorie, exact ceea ce trebuie să se petreacă la scară mare. Problema este că, după modele de afaceri actuale, odată ce acționarii și-au primit partea, odată ce directorii și-au dat încă o mărire de salariu, odată ce Richard Branson a mai lansat un proiect de dominare a lumii și a mai cumpărat o insulă privată, nu pare să mai fi rămas mare lucru pentru a putea respecta promisiunea făcută.

La fel, și Alan Knight a urmărit ceva când le-a spus clienților săi din domeniul nisipurilor bituminoase că ar trebui să-și folosească priceperea tehnologică pentru a inventa sursele de energie cu emisii scăzute de dioxid de carbon și regenerabile ale viitorului. Așa cum spunea el, „Povestea care se poate spune e perfectă."[62] Problema este, desigur, că, atât timp cât această viziune e lăsată la voia propriului interes luminat al directorilor din domeniul petrolului și din companiile aeriene, asta va și rămâne: o poveste – sau, mai degrabă, un basm. Între timp, industria își va folosi tehnologia și resursele pentru a dezvolta modalități tot mai ingenioase și profitabile de a extrage combustibilii fosili din adâncul pământului, chiar în timp ce își apără cu înverșunare subvențiile publice și se opune creșterilor minore de impozite și redevențe care le-ar permite guvernelor să finanțeze tranziții către o lume ecologică fără ajutorul ei.

În acest sens, Virgin este deosebit de nerușinată. Sindicatul național al lucrătorilor feroviari, maritimi și din transporturi estimează că Virgin Trains a primit subvenții de peste 3 miliarde de lire sterline (echivalentul a 5 miliarde de dolari) după privatizarea căilor ferate britanice de la sfârșitul anilor 1990 – substanțial mai mult decât a promis Branson pentru fondul verde. Nu mai departe de 2010, Branson și Grupul Virgin au primit 18 milioane de lire sterline în dividende de la Virgin Trains. Branson insistă asupra faptului că e „o prostie" să fie considerat un profitor, trimițând la creșterea bruscă a numărului de pasageri care călătoresc cu trenuri ale companiei Virgin și a scris: „nici vorbă să primim subvenții, noi plătim acum peste 100 de milioane de lire sterline pe an către contribuabili". Dar a face afaceri înseamnă și să plătești impozite. Așa că atunci când Branson contribuie la Fondul Verde, ai cui sunt banii, de fapt – ai lui sau ai contribuabililor? Și dacă o parte substanțială le-a aparținut inițial contribuabililor, n-ar fi fost o afacere mai bună să nu fi vândut căile ferate?[63]

Dacă așa ar fi stat lucrurile, poporul britanic – cu gândul la criza climatică – ar fi putut hotărî cu mult timp în urmă să reinvestească profiturile feroviare în îmbunătățirea sistemului de transport public, în loc să permită ca trenurile să devină demodate și ca prețurile să crească foarte mult în timp ce acționarii companiilor feroviare private precum cea a lui Branson și-au băgat în buzunar câștiguri de sute de milioane din operațiunile subvenționate de contribuabili. Și, în loc să parieze pe inventarea unui combustibil miraculos, ar fi putut hotărî să facă o prioritate politică principală din schimbarea întregului sistem în favoarea trenurilor electrice, alimentate cu energie din surse regenerabile, în loc ca sistemul să fie alimentat parțial cu motorină, ca acum. Nici

nu-i de mirare că 66% dintre britanici declară în sondaje că sprijină renaționalizarea companiilor feroviare.[64]

Richard Branson a făcut măcar un lucru corect. El ne-a arătat soluția îndrăzneață care ar putea funcționa în timpul scurt rămas: profiturile celor mai poluante industrii trebuie îndreptate spre proiectul măreț și dătător de speranță al rezolvării dezastrului pe care l-au produs. Dar dacă Branson a demonstrat ceva, e faptul că acest lucru nu se va întâmpla de la sine sau din sentimentul onoarei. Va trebui să fie legiferat – folosind reglementările stricte, impozitele și ratele de redevență mai mari împotriva cărora au luptat de la bun început aceste sectoare.

* * *

Desigur, mai există o șansă ca unul dintre proiectele tehnologice ale lui Branson să dea roade. S-ar putea să descopere un combustibil cu zero emisii de dioxid de carbon pentru avioane sau un dispozitiv menit să îndepărteze sigur și ieftin dioxidul de carbon din aer. Timpul, însă, nu e de partea noastră. David Keith, inventatorul unui astfel de dispozitiv de absorbit carbon, care-l are ca investitor principal pe Bill Gates, estimează că tehnologia mai are nevoie de zeci de ani până să poată fi aplicată la scara dorită. „E imposibil să îndepărtezi cantitatea necesară de dioxid de carbon în mai puțin de o treime de secol sau poate într-o jumătate de secol", susține el.[65] La fel ca întotdeauna când vine vorba de schimbările climatice, trebuie să stăm cu ochii pe ceasul care ticăie – și ce ne spune ceasul este că, dacă dorim să avem o șansă reală de-a evita încălzirea catastrofală, vreme de o jumătate de secol de acum încolo va trebui să ardem doar cantități minime de combustibili fosili. Dacă ne vom petrece acești ani prețioși sporind în mod substanțial emisiile (așa cum face Branson cu companiile sale aeriene și așa cum fac clienții lui Knight în domeniul nisipurilor bituminoase), atunci literalmente pariem habitabilitatea planetei pe speranța firavă a apariției unei soluții miraculoase.

Și totuși Branson (un dependent de risc notoriu, cu o înclinație spre aterizarea forțată a baloanelor cu aer cald) nu e nici pe departe singurul dispus să ne riște viitorul în astfel de jocuri de noroc cu miză mare. De fapt, motivul pentru care diversele sale proiecte neverosimile au fost luate în serios de-a lungul anilor este acela că, alături de Bill Gates și căutarea aproape mistică a „miracolelor" energetice, el se conectează la ceea ce pare a fi cea mai îmbătătoare poveste a culturii noastre: convingerea că tehnologia ne va salva de efectele propriilor acțiuni. După prăbușirea pieței și odată cu apariția unor inegalități tot mai sinistre, cei mai mulți dintre noi ne-am dat seama că oligarhii fabricați în epoca dereglementării și privatizărilor în masă nu își vor folosi, de fapt, vasta bogăție pentru a salva lumea în numele nostru. Cu toate acestea, credința noastră în magia tehnologiei persistă, ascunsă în povestea super-eroului, potrivit căreia, în ultimul moment, cei mai buni și mai inteligenți dintre noi ne vor salva de la dezastru.

Aceasta este marea promisiune a geoingineriei și rămâne cea mai puternică formă de gândire magică din cultura noastră.

NOTE

CAPITOLUL 7: NU EXISTĂ MÂNTUITORI

1. Acest citat a apărut în prima ediție a cărții lui Branson, publicată în 2007. Toate citatele sunt luate din ediția revăzută din 2008 a cărții. Richard Branson, *Screw It, Let's Do It: Expanded* (New York: Virgin 2008), 114.

2. Katherine Bagley și Maria Gallucci, „Bloomberg's Hidden Legacy: Climate Change and the Future of New York City, Part 5", *InsideClimate News*, 22 noiembrie 2013.

3. Branson, *Screw It, Let's Do It*, 118.

4. Ibid., 122–24.

5. Ibid., 119, 127.

6. Andrew C. Revkin, „Branson Pledges Billions to Fight Global Warming", *New York Times*, 21septembrie 2006; Marius Benson, „Richard Branson Pledges $3 Billion to Tackle Global Warming", *The World Today*, ABC (Australia), 22 septembrie 2006.

7. Bruce Falconer, „Virgin Airlines: Powered by Pond Scum?", *Mother Jones*, 22 ianuarie 2008; Branson, *Screw It, Let's Do It*, 131.

8. „Virgin Founder Richard Branson Pledges $3 Billion to Fight Global Warming", Reuters, 22 septembrie 2006; Michael Specter, „Branson's Luck", *The New Yorker*, 14 mai 2007.

9. „The Virgin Earth Challenge: Sir Richard Branson and Al Gore Announce a $25 Million Global Science and Technology Prize", The Virgin Earth Challenge, Virgin Atlantic, http://www.virgin-atlantic.com; „Branson, Gore Announce $25 Million 'Virgin Earth Challenge,'" *Environmental Leader*, 9 februarie 2007; Branson, *Screw It, Let's Do It*, 138; „Virgin Offers $25 Million Prize to Defeat Global Warming", Virgin Earth Prize, comunicat de presă, 9 februarie 2007.

10. Branson, *Screw It, Let's Do It*, 140.

11. Joel Kirkland, „Branson's 'Carbon War Room' Puts Industry on Front Line of US Climate Debate", ClimateWire, *New York Times*, 22 aprilie 2010; Rowena Mason, „Sir Richard Branson: The Airline Owner on His New War", *Telegraph*, 28 decembrie 2009.

12. Bryan Walsh, „Global Warming: Why Branson Wants to Step In", *Time*, 31 decembrie 2009.

13. Carlo Rotella, „Can Jeremy Grantham Profit from Ecological Mayhem?", *New York Times*, 11 august 2011; Jeremy Grantham, „The Longest Quarterly Letter Ever", Scrisoare trimestrială, GMO LLC, februarie 2012, http://www.capitalinstitute.org/; NOTĂ DE SUBSOL: „Grantees", The Grantham Foundation for the Protection of the Environment", http://www.granthamfoundation.org.

14. Whitney Tilson, „Whitney Tilson's 2007 Berkshire Hathaway Annual Meeting Notes", site-ul de investiții de tip „value investing" al lui Whitney Tilson, 5 mai 2007, http://www.tilsonfunds.com/.

15. „NV Energy to Join MidAmerican Energy Holdings Company", MidAmerican Energy Holdings Company, comunicat de presă, 19 mai 2013, http://www.midamerican.com/; „Berkshire Hathaway Portfolio Tracker", CNBC, http://www.cnbc.com/; Nick Zieminski, „Buffett Buying Burlington Rail in His Biggest Deal", Reuters, 3 noiembrie 2009; Alex Crippen, „CNBC Transcript: Warren Buffett Explains His Railroad 'All-In Bet' on America", CNBC, 3 noiembrie 2009.

16. Keith McCue, „Reinsurance 101", prezentare, RenaissanceRe 2011; interviu personal cu Eli Lehrer, 20 august 2012; Eli Lehrer, „The Beach House Bailout", *Weekly Standard*, 10 mai 2010.

17. Josh Wingrove, „Meet the US Billionaire Who Wants to Kill the Keystone XL Pipeline", *Globe and Mail*, 6 aprilie 2013; NOTĂ DE SUBSOL: Joe Hagan, „Tom Steyer: An Inconvenient Billionaire", *Men's Journal*, martie 2014; „Unprecedented Measurements Provide Better Understanding of Methane Emissions During Natural Gas Production", Universitatea din Texas, Austin, comunicat de presă, 16 septembrie 2013; Tom Steyer și John Podesta, „We Don't Need More Foreign Oil and Gas", *Wall Street Journal*, 24 ianuarie 2012.

18. „Beyond Coal Campaign", Philanthropist: Moving Beyond Coal, Mike Bloomberg, http://www.mikebloomberg.com/; „Bloomberg Philanthropies Grant Awarded to Environmental Defense Fund", Bloomberg Philanthropies, comunicat de presă, 27 august 2012; Katherine Bagley și Maria

Gallucci, „Bloomberg's Hidden Legacy: Climate Change and the Future of New York City, Part 1", InsideClimate News, 18 noiembrie 2013; NOTĂ DE SUBSOL: Tom Angotti, „Is New York's Sustainability Plan Sustainable?" lucrare prezentată la conferința comună a Association of Collegiate Schools of Planning și Association of European Schools of Planning, iulie 2008; Michael R. Bloomberg și George P. Mitchell, „Fracking is Too Important to Foul Up", *Washington Post*, 23 august 2012.

19. „Introducing Our Carbon Risk Valuation Tool", Bloomberg, 5 decembrie 2013; Dawn Lim, „Willett Advisors Eyes Real Assets for Bloomberg's Philanthropic Portfolio", Foundation & Endowment Intelligence, mai 2013.

20. „Risky Business Co-Chair Michael Bloomberg" (video), Next Generation, YouTube, 23 iunie 2014; Robert Kopp, et al., „American Climate Prospectus: Economic Risks in the United States", redactat de Rhodium Group pentru Risky Business Project, iunie 2014; „Secretary-General Appoints Michael Bloomberg of United States Special Envoy for Cities and Climate Change", ONU, comunicat de presă, 31 ianuarie 2014.

21. Printre acțiunile deținute la alte mari companii de petrol și gaze se numără cele de la Shell, ConocoPhillips și Chevron, iar fundația are investiții într-un număr mare de alte firme din domeniul explorării petrolului și gazelor, al producției, serviciilor și ingineriei, precum și în companii din domeniul cărbunelui, gazelor și minier: Bill & Melinda Gates Foundation Trust, Formularul 990-PF, Declarația pentru fundații private, Anexa C, pp. 1–18 și Anexa D, pp. 1–15. Comisia pentru Operațiuni cu Valori Mobiliare din SUA, 31 decembrie 2013, http://www.sec.gov.

22. „MIRACOLE ENERGETICE": Bill Gates, „Innovating to Zero!" (video), TED, februarie 2010; TERRAPOWER: „Chairman of the Board", http://terrapower.com; Robert A. Guth, „A Window into the Nuclear Future", *Wall Street Journal*, 28 februarie 2011; INVESTIȚII ÎN DISPOZITIVE CARE ELIMINĂ DIOXIDUL DE CARBON: „About CE", Carbon Engineering, http://carbonengineering.com/; MILIOANE DIN BANII PROPRII: „Fund for Innovative Climate and Energy Research", http://dge.stanford.edu; BREVETE: Brevet SUA 8.702.982, „Water Alteration Sructure and System", depus pe 3 ianuarie 2008; Brevet SUA8.685.254, „Water Alteration Structure Applications and Methods", depus pe 3 ianuarie 2008; Brevet SUA 8.679.331, „Water Alteration Structure Movement Method and System", depus pe 3 ianuarie 2008; Brevet SUA 8.348.550, „Water Alteration Structure and System Having Heat Transfer Conduit", depus pe 29 mai 2009; „WE FOCUS": interviu cu David Leonhardt (transcriere), Washington Ideas Forum, 14 noiembrie 2012; „DRĂGUȚE": Dave Mosher, „Gates: 'Cute' Won't Solve Planet's Energy Woes", *Wired*, 3 mai 2011; „NEVIABILE ECONOMIC": „Conversation with Bill Gates" (transcript), *Charlie Rose Show*, 30 ianuarie 2013; 25%: „Production: Gross Electricity Production in Germany from 2011 to 2013", Statistisches Bundesamt, https://www.destatis.de/.

23. „Texas Oilman T. Boone Pickens Wants to Supplant Oil with Wind", *USA Today*, 11 iulie 2008; „T. Boone Pickens TV Commercial" (video), PickensPlan, Youtube, 7 iulie 2008.

24. Dan Reed, „An Apology to Boone Pickens: Sorry, Your Plan Never Had a Chance", *Energy Viewpoints*, 9 decembrie 2013; Carl Pope, „T. Boone and Me", *Huffington Post*, 3 iulie 2008.

25. Christopher Helman, „T. Boone Reborn", *Forbes*, 31 martie 2014; Kirsten Korosec, „T. Boone Pickens Finally Drops the 'Clean' from His 'Clean Energy' Plan", *MoneyWatch*, CBS, 19 mai 2011; Fen Montaigne, „A New Pickens Plan: Good for the US or Just for T. Boone?", *Yale Environment 360*, 11 aprilie 2011; „T. Boone Pickens on Why He's for the Keystone XL Pipeline, Why the Tax Code Should Be 'Redone' and No One Person Is to Blame for Gas Prices", *CNN*, 25 aprilie 2012.

26. VIRGIN GREEN FUND: Nicholas Lockley, „Eco-pragmatists", *Private Equity International*, noiembrie 2007, pp. 76–77; INVESTIȚII ÎN AGROCOMBUSTIBILI: „Khosla Ventures and Virgin Fuels Invest in Gevo, Inc.", Gevo, Inc., comunicat de presă, 19 iulie 2007; Kabir Chibber, „How Green Is Richard Branson?" *Wired*, 5 august 2009; NU E UN INVESTITOR ÎN PROIECTE DE BIOCOMBUSTIBILI: comunicare personală prin e-mail cu Freya Burton, director relații cu Europa, LanzaTech, 18 aprilie 2014; Ross Kelly, „Virgin Australia Researching Eucalyptus Leaves as Jet Fuel", *Wall Street Journal*, 6 iulie 2011; „NU A FOST INVENTAT ÎNCĂ":

Branson, *Screw It, Let's Do It*, 132; SECTORUL BIOCOMBUSTIBILILOR A STAGNAT: „What Happened to Biofuels?" *The Economist*, 7 septembrie 2013; „TOT MAI CLAR": comunicare personală prin e-mail cu Richard Branson, 6 mai 2014; NOTĂ DE SUBSOL: National Research Council, *Renewable Fuel Standard: Potential Economic and Environmental Effects of US Biofuel Policy* (Washington DC: National Academies Press 2011), 105–175.

27. „Our Companies: Gevo", Virgin Green Fund, http://www.virgingreenfund.com/; „Our Companies: Seven Seas Water", Virgin Green Fund; „Our Companies: Metrolight", Virgin Green Fund; „Our Companies: GreenRoad", Virgin Green Fund; interviu personal cu Evan Lovell, 3 septembrie 2013.

28. Interviu personal cu Jigar Shah, 9 septembrie 2013.

29. Chibber, „How Green Is Richard Branson?"

30. Branson a participat la runda de finanțare Seria D organizată de Solazyme, în timpul căreia compania a strâns aproximativ 60 milioane de dolari de la cel puțin 10 investitori. În fruntea lor s-au aflat Morgan Stanley și Braemar Energy Ventures, care spune că de obicei investește „între 1 și 10 milioane de dolari într-o singură rundă de finanțare" și până la 25 de milioane în total. Chiar dacă majoritatea fondurilor din runda Seria D au venit de la Branson (un scenariu improbabil), valoarea investițiilor sale anunțate este cu câteva milioane mai mică de 300 de milioane de dolari: „Solazyme Announces Series D Financing Round of More Than $50 Million", Solazyme Inc., comunicat de presă, 9 august 2010; „Solazyme Adds Sir Richard Branson as Strategic Investor", Solazyme Inc., comunicat de presă, 8 septembrie 2010; „About Braemar Energy Ventures", Braemar Energy Ventures, http://www.braemarenergy.com. „DOUĂ SAU TREI SUTE DE MILIOANE": „Richard Branson on Climate Change" (video), *The Economist*, 23 septembrie 2010; „SUTE DE MILIOANE": John Vidal, „Richard Branson Pledges to Turn Caribbean Green", *Observer*, 8 februarie 2014; interviu cu Lovell, 3 septembrie 2013.

31. Comunicare prin e-mail cu Branson, 6 mai 2014; Irene Klotz, „Profile: Sir Richard Branson, Founder, Virgin Galactic", *SpaceNews*, 11 noiembrie 2013; Vidal, „Richard Branson Pledges to Turn Caribbean Green."

32. Chibber, „How Green Is Richard Branson?"; comunicare prin e-mail cu Branson, 6 mai 2014.

33. Branson, *Screw It, Let's Do It*, xi; Dan Reed, „Virgin America Takes Off", *USA Today*, 8 august 2007; comunicare personală prin e-mail cu Madhu Unnikrishnan, director responsabil de relația cu presa, Virgin America, 6 septembrie 2013; Victoria Stilwell, „Virgin America Cuts Airbus Order, Delays Jets to Survive", Bloomberg, 16 noiembrie 2012; Grant Robertson, „Virgin America Sets Course for Canada", *Globe and Mail*, 19 martie 2010.

34. „Virgin America Orders 60 New Planes, Celebrates 'Growing Planes' with Sweet 60 Fare Sale", Virgin America, comunicat de presă, 17 ianuarie 2010.

35. NUMĂRUL PERSOANELOR: Virgin Australia Airlines Pty Ltd, Raport anual 2012, http://www.virginaustralia.com/; „COMPETIȚIE ACERBĂ": „Richard Branson Beats off Stiff Competition for Scottish Airport Links", *Courier*, 9 aprilie 2013; NU PLĂTEAU BILET: Alastair Dalton, „Virgin's 'Zero Fares' on Scots Routes in BA Battle", *Scotsman*, 18 martie 2013; „Taxi Fares", Transport for London, http://www.tfl.gov.uk/; NOTĂ DE SUBSOL: Mark Pilling, „Size Does Matter for Virgin Boss Branson", *Flight Global News*, 23 iulie 2002; Leah McLennan, Flying in Style on Branson's V Australia", *Sydney Morning Herald*, 17 aprilie 2009; Lucy Woods, „5 Virgin Aviation Stunts by Sir Richard Branson", *Travel Magazine*, 7 mai 2013.

36. Extinderea flotelor Virgin Atlantic și Virgin America au fost confirmate de către reprezentanții media ai ambelor companii aeriene. Extinderea flotei Virgin Australia a fost estimată utilizând informații din raportul anual pentru 2007 al companiei aeriene, precum și din raportul la jumătate de an pentru 2014, și include avioane charter și alte servicii. Celelalte companii aeriene în care Virgin a investit temporar, cum ar fi Brussels Airlines, Air Asia X și Virgin Nigeria (în prezent Air Nigeria) n-au fost incluse în „Raportul Anual pe 2007", Virgin Blue Holdings Ltd.; „Rezultatele la jumătatea anului 2014" (prezentare), Virgin Australia Holdings Ltd., 28 februarie 2014. Creșterea emisiilor a fost estimată prin compararea emisiilor totale combinate ale Virgin Atlantic și Virgin

Australia din anul fiscal 2006–2007 cu emisiile totale combinate ale celor trei companii aeriene principale ale Virgin în 2012 (Virgin America și-a început activitatea la mijlocul lui 2007). Emisiile Virgin Australia au fost raportate pentru anul fiscal 2011–2012: „How Big is Virgin Atlantic's Carbon Footprint?" Virgin Atlantic, http://www.virgin-atlantic.com; „Lanțul de aprovizionare în 2013", Virgin Atlantic Airways Ltd., Carbon Disclosure Project, https://www.cdp.net; „Raportul anual pe 2007", Virgin Blue Holdings Ltd.; „Raportul anual pe", Virgin Australia Holdings Ltd.; informațiile despre emisiile din 2008 și 2012 comunicate organizației Climate Registry, Virgin America Inc., https://www.crisreport.org. DIP: „Sustainability Report: Winter 2011/12", Virgin Atlantic Airways Ltd., http://www.virgin-atlantic.com.

37. Mazyar Zeinali, „US Domestic Airline Fuel Efficiency Ranking 2010", Consiliul International privind Transportul Nepoluant, septembrie 2013, http://theicct.org/.

38. „Virgin and Brawn Agree Sponsorship to Confirm Branson's Entry to Formula One", *Guardian*, 28 martie 2009; „What Does a $250,000 Ticket to Space with Virgin Galactic Actually Buy You?", CNN, 16 august 2013; Peter Elkind, „Space-Travel Startups Take Off", *Fortune*, 16 ianuarie 2013; NOTĂ DE SUBSOL: Salvatore Babones, „Virgin Galactic's Space Tourism Venture for the 1% Will Warm the Globe for the Rest of Us", *Truthout*, 14 august 2012.

39. Chibber, „How Green Is Richard Branson?"

40. Richard Wachman, „Virgin Brands: What Does Richard Branson Really Own?", *Observer*, 7 ianuarie 2012; David Runciman, „The Stuntman", *London Review of Books*, 20 martie 2014; Heather Burke, „Bill Gates Tops Forbes List of Billionaires for the 12th Year", Bloomberg, 9 martie 2006; „The World's Billionaires: #301 Richard Branson", *Forbes*, iulie 2014, interviu de John Vidal, „Richard Branson Pledges to Turn Caribbean Green."

41. Chibber, „How Green is Richard Branson?"

42. James Kanter, „Cash Prize for Environmental Help Goes Unawarded", *New York Times*, 21 noiembrie 2010; Paul Smalera, „Richard Branson Has Deep-Sea Ambitions, Launches Virgin Oceanic", *Fortune*, 5 aprilie 2011.

43. Kanter, „Cash Prize for Environmental Help Goes Unawarded."

44. Comunicare prin e-mail cu Branson, 6 mai 2014; Helen Craig, „Virgin Earth Challenge Announces Leading Organisations", Virgin Unite, noiembrie 2011.

45. *Ibid.*; „$25 Million Prize Awarded to Green Technology", SWTVChannel, YouTube, 3 noiembrie 2011, https://www.youtube.com/; „The Finalists", Virgin Earth Challenge, http://www.virginearth.com/; „Biochar: A Critical Review of Science and Policy", *Biofuelwatch*, noiembrie 2011.

46. Craig, „Virgin Earth Challenge Announces Leading Organisations"; „Virgin Coming to Global Clean Energy Congress in Calgary", Calgary Economic Development, comunicat de presă, 9 septembrie 2011.

47. Calitatea lui Knight de consilier independent de dezvoltare durabilă al Grupului Virgin a luat sfârșit în 2012, deși el încă este implicat în Premiul Pământului: „Management Team", The Virgin Earth Challenge, http://www.virginearth.com. CEILALȚI CLIENȚI: „My Corporate Expertise", Dr. Alan Knight, http://www.dralanknight.com/; „ACCES": Alan Knight, „Oil Sands Revisited", Dr. Alan Knight, 10 noiembrie 2011, http://www.dralanknight.com/; OSLI: „Contact", Oil Sands Leadership Initiative, http://www.osli.ca/.

48. Knight, „Oil Sands Revisited"; interviu personal cu Alan Knight, decembrie 12 2011.

49. Rebecca Penty, „Calgary Firm a Finalist in Virgin's $25M Green Technology Challenge", *Calgary Herald*, 28 septembrie 2011; Alan Knight, „Alberta Oil Sands Producers 'Distracted from Ambition and Creativity,'" *Financial Post*, noiembrie 1 2011.

50. Potrivit Administrației pentru Informații în Domeniul Energiei a SUA, zăcămintele cunoscute de petrol brut erau de 26,5 miliarde de barili în 2012. Estimările pentru zăcăminte suplimentare, rezerve recuperabile cu costuri mici, care ar putea fi extrase cu ajutorul tehnologiilor actuale și a celor „de ultimă generație" CO_2-EOR au fost adăugate la baza de calcul pentru 2012: „Crude Oil Proven reserves", International Energy Statistics, Administrația pentru Informații în Domeniul Energiei a SUA; Vello A. Kuuskraa, Tyler Van Leeuwen și Matt Wallace, „Improving

Domestic Energy Security and Lowering CO_2 Emissions with 'Next Generation' CO_2-Enhanced Oil Recovery (CO_2-EOR)", Laboratorul Național pentru Tehnologie Energetică al Departamentului de Energie al SUA, DOE/NETL-2011/1504, 20 iunie 2011, p. 4. „CEL MAI MARE OBSTACOL": Marc Gunther, „Rethinking Carbon Dioxide: From a Pollutant to an Asset", *Yale Environment 360*, 23 februarie 2012.

51. Marc Gunther, „Nations Stalled on Climate Action Could 'Suck It Up,'" Bloomberg, 18 iunie 2012; Marc Gunther, „The Business of Cooling the Planet", *Fortune*, 7 octombrie 2011.

52. Penty, „Calgary Firm a Finalist in Virgin's $25M Green Technology Challenge"; Robert M. Dilmore, „An Assessment of Gate-to-Gate Environmental Life Cycle Performance of Water-Alternating-Gas CO_2-Enhanced Oil Recovery in the Permian Basin", rezumat executiv, Laboratorul Național pentru Tehnologie Energetică al Departamentului de Energie al SUA, DOE/NETL-2010/1433, 30 septembrie 2010, p. 1; Paulina Jaramillo, W. Michael Griffin, and Sean T. McCoy, „Life Cycle Inventory of CO_2 in an Enhanced Oil Recovery System", *Environmental Science & Technology* 43 (2009): 8027–8032.

53. Marc Gunther, „Direct Air Carbon Capture: Oil's Answer to Fracking?" GreenBiz.com, 12 martie 2012.

54. „NRDC Calls on Major Airlines to Steer Clear of Highly Polluting New Fuel Types", Natural Resources Defense Council, comunicat de presă, 10 ianuarie 2008; Liz Barratt-Brown, „NRDC Asks Airlines to Oppose Dirty Fuels and Cut Global Warming Pollution", Natural Resources Defense Council, 10 ianuarie 2008; scrisoare de la Peter Lehner, director executiv al Natural Resources Defense Council, către Gerard J. Arpey, director general al American Airlines, 9 ianuarie 2008, http://docs.nrdc.org/.

55. Alan Knight, „Alberta Oil Sands Producers 'Distracted from Ambition and Creativity,'" *Financial Post*, 1 noiembrie 2011; NOTĂ DE SUBSOL: Brendan May, „Shell Refuses to Save the Arctic, but Its Customers Still Could", *Business Green*, 24 iulie 2013.

56. Julie Doyle, „Climate Action and Environmental Activism: The Role of Environmental NGOs and Grassroots Movements in the Global Politics of Climate Change", în Tammy Boyce și Justin Lewis, eds., *Climate Change and the Media*, (New York: Peter Lang 2009), 103–116; Mark Engler, „The Climate Justice Movement Breaks Through", *Yes!*, 1 decembrie 2009; „Heathrow North-west Third Runway Option Short-Listed by Airports Commission", Aeroportul Heathrow, comunicat de presă, 17 decembrie 2013.

57. David Hencke, „Minister Bows to Calls on Climate Change Bill", *Guardian*, 26 octombrie 2008; George Monbiot, „Preparing for Take-off", *Guardian*, 19 decembrie 2006; Dan Milmo, „Brown Hikes Air Passenger Duty", *Guardian*, 6 decembrie 2006; „Euro MPs Push for Air Fuel Taxes", *BBC News*, 4 iulie 2006.

58. Jean Chemnick, „Climate: Branson Calls Carbon Tax 'Completely Fair' but Dodges Question on E.U. Airline Levy", *E&E News*, 26 aprilie 2012; Gwyn Topham, „Virgin Atlantic Planning Heathrow to Moscow Flights", *Guardian*, iulie 2012; Richard Branson, „Don't Run Heathrow into the Ground", *Times* (London), 30 iunie 2008; NOTĂ DE SUBSOL: Roland Gribben, „Sir Richard Branson's 5bn Heathrow Offer Rejected", *Telegraph*, 12 martie 2012.

59. „Branson Criticises Carbon Tax, Backs Biofuels", *PM*, ABC (Australia), 6 iulie 2011; Rowena Mason, „Sir Richard Branson Warns Green Taxes Threaten to Kill Aviation", *Telegraph*, 16 decembrie 2009; NOTĂ DE SUBSOL: „Behind Branson", *The Economist*, 19 februarie 1998; Juliette Garside, „Richard Branson Denies Being a Tax Exile", *Guardian*, 13 octombrie 2013; Branson, *Screw It, Let's Do It*, 113–116.

60. Matthew Lynn, „Branson's Gesture May Not Save Aviation Industry", Bloomberg, 26 septembrie 2006.

61. „Virgin America Selling Carbon Offsets to Passengers", *Environmental Leader*, 5 decembrie 2008; John Arlidge, „I'm in a Dirty Old Business but I Try", *Sunday Times* (Londra), 9 august 2009.

62. Knight, „Alberta Oil Sands Producers 'Distracted from Ambition and Creativity.'"

63. Karl West, „Virgin Gravy Trains Rolls On", *Sunday Times* (Londra), 16 ianuarie 2011; Phillip Inman, „Privatised Rail Will Remain Gravy Train", *Guardian,* 4 iulie 2011; Richard Branson, „It's Nonsense to Suggest Virgin's Success Has Depended on State Help", *Guardian*, 23 noiembrie 2011.

64. Gwyn Topham, „Privatised Rail Has Meant 'Higher Fares, Older Trains and Bigger Taxpayers' Bill,' „*Guardian*, 6 iunie 2013; Adam Whitnall, „Virgin Trains Set for ~3.5m Refurbishment – to Remove Smell from Corridors", *Independent* (Londra), 6 octombrie 2013; Will Dahlgreen, „Nationalise Energy and Rail Companies, Say Public", YouGov, 4 noiembrie 2013.

65. Penty, „Calgary Firm a Finalist in Virgin's $25M Green Technology Challenge"; Gunther, „The Business of Cooling the Planet."

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

8

BLOCAREA RAZELOR SOLARE
Soluția împotriva poluării este... poluarea?

„Geoingineria ne promite să răspundă preocupărilor legate de încălzirea globală pentru doar câteva miliarde de dolari pe an."

– Newt Gingrich, fost purtător de cuvânt al Camerei Reprezentanților a SUA, 2008[1]

„Știința noastră e o picătură, ignoranța noastră, o mare."

– William James, 1895[2]

E martie 2011 și tocmai am ajuns la o întâlnire de trei zile despre geoinginerie ce are loc la țară, în Buckinghamshire, cam la o oră și jumătate spre nord-vest de Londra. Reuniunea a fost convocată de către Societatea Regală, legendara academie de științe din Marea Britanie, printre ai cărei membri s-au numărat Isaac Newton, Charles Darwin și Stephen Hawking.

În ultimii ani, Societatea Regală a devenit cea mai cunoscută organizație științifică care susține că, având în vedere lipsa de progrese privind reducerea emisiilor, a venit timpul ca guvernele să pregătească un plan B tehnologic. Într-un raport publicat în 2009, societatea a solicitat guvernului britanic să aloce resurse semnificative pentru a se studia care metode de geoinginerie s-ar putea dovedi cele mai eficiente. Doi ani mai târziu, ei au declarat că intervențiile de inginerie la scară planetară, care ar bloca o parte din razele soarelui, „ar putea fi singura soluție pentru a reduce rapid temperaturile globale în cazul unei urgențe climatice".[3]

Întâlnirea din Buckinghamshire se axează pe un domeniu relativ restrâns: cum ar trebui gestionată cercetarea în domeniul geoingineriei, precum și eventuala ei implementare? Ce reguli ar trebui să respecte cercetători? Ce organisme, dacă e cazul, vor reglementa aceste experimente? Guvernele naționale? Organizația Națiunilor Unite? Ce înseamnă „o bună gestionare" în geoinginerie? Pentru a răspunde la aceste întrebări și la altele, societatea a făcut echipă cu doi dintre sponsorii întâlnirii: Academia Mondială de Științe, cu sediul în Italia, care se axează pe promovarea oportunităților științifice în țările în curs de dezvoltare, și Environmental Defense Fund, care a descris geoingineria ca pe un „instrument-punte" (cam la fel cum a descris gazele naturale).[4] Ceea ce face ca această conferință să fie întrunirea despre geoinginerie cu caracterul cel mai internațional de până acum, fiind pentru prima dată când un mare grup ecologist și-a dat public binecuvântarea pentru cercetarea unor intervenții radicale asupra sistemului climatic terestru ca reacție la încălzirea globală.

Locul de desfășurare al acestei discuții futuriste e un conac din cărămidă roșie din epoca georgiană, perfect restaurat, cu șaizeci și două de camere, numit Chicheley Hall,

care a servit ca platou de filmare pentru o ecranizare BBC a cărții *Mândrie și prejudecată* și e noul centrul de întâlniri tocmai achiziționat de Societatea Regală. Peisajul e teribil de anacronic: peluzele întinse de un verde deschis ale proprietății, încadrate de garduri vii sculptate cu grijă, parcă tânjesc după femei în rochii de mătase cu corsete și umbrele de soare care discută despre petiții – nu după oameni de știință ciufuliți care discută despre o umbrelă care să apere planeta de soare. Și totuși, geoingineria a avut întotdeauna un aer extrem de retro, nu chiar *steampunk*, dar care cu siguranță trimite la vremuri mai pline de speranță, când preluarea controlului asupra vremii părea următoarea frontieră interesantă din domeniul inovării științifice – nu o ultimă încercare de a ne salva de la incinerare.

După cina servită la umbra unor impresionante picturi în ulei ale unor bărbați dolofani și cu peruci argintii, delegații sunt invitați în biblioteca cu lambriuri din lemn. Acolo, vreo treizeci de oameni de știință, avocați, ecologiști și experți în politici s-au adunat pentru „informarea tehnică" inaugurală despre diferitele sisteme de geoinginerie avute în vedere. Un cercetător de la Societatea Regală ne prezintă un *slide show* care cuprinde „fertilizarea" oceanelor cu fier pentru eliminarea dioxidului de carbon din atmosferă; acoperirea deșerturilor cu cearșafuri mari și albe care să reflecte lumina soarelui înapoi în spațiu; și construirea unor flote de dispozitive, precum cele care concurează în competiția Earth Challenge a lui Richard Branson, care să scoată dioxidul de carbon din aer.

Cercetătorul ne explică că există prea multe astfel de sisteme ca să poată fi evaluate în profunzime și fiecare prezintă o provocare specifică din perspectiva gestionării. Ca atare, în următoarele trei zile urmează să ne îndreptăm atenția asupra metodelor geoinginerești pe care cercetătorii de aici le consideră cele mai plauzibile și mai promițătoare. Ele presupun diferite mijloace de injectare în atmosferă a unor particule cu scopul de a reflecta lumina soarelui înapoi în spațiu, reducând astfel cantitatea de căldură care ajunge pe pământ. În jargonul geoingineriei, acest procedeu e cunoscut sub numele de Management al Radiațiilor Solare (SRM) – având în vedere că aceste metode ar urma să încerce literalmente să „gestioneze" cantitatea de lumină solară care ajunge pe pământ.

Există mai multe variante posibile de blocare a razelor solare. Cea mai SF dintre ele constă în niște oglinzi spațiale și este respinsă din prima. Alta presupune „crearea de nori mai strălucitori": pulverizarea în aer de apă de mare (fie de pe flote de vapoare, fie din turnuri de pe țărm) pentru a crea o mai mare acoperire cu nori sau pentru a face ca norii să fie mai reflectanți și să reziste mai mult. Varianta cea mai discutată presupune pulverizarea de aerosoli de sulfat în stratosferă, fie din avioane modernizate anume, fie printr-un furtun foarte lung suspendat cu ajutorul baloanelor umplute cu heliu (unii au sugerat chiar folosirea tunurilor).

Concentrarea exclusivă pe SRM este oarecum arbitrară având în vedere că s-au făcut în mai multe rânduri experimente de fertilizare a oceanelor, inclusiv un test „necinstit", puternic mediatizat, ce a avut loc în largul coastei provinciei British Columbia în 2012. Dar SRM primește partea leului când vine vorba de interesul științific: blocarea soarelui a făcut obiectul a peste o sută de lucrări evaluate *inter pares* și câteva echipe de cercetare la nivel înalt sunt gata să efectueze teste în teren, în aer liber, care să probeze mecanica acestor soluții folosind nave, avioane și furtunuri foarte lungi. Dacă nu se vor stabili cât de curând norme și reguli (inclusiv, așa cum sugerau

unii, interzicerea totală a testelor în teren), ne putem trezi în plin Vest sălbatic al cercetării.[5]

Pulverizarea de sulfat în stratosferă este adesea numită „soluția Pinatubo", nume inspirat de erupția din 1991 a Muntelui Pinatubo din Filipine. Majoritatea erupțiilor vulcanice trimit cenușă și gaze în atmosfera inferioară, unde se formează picături de acid sulfuric care cad pur și simplu pe pământ. (Așa au stat lucrurile, de exemplu, în 2010, cu vulcanul islandez care a ținut la sol multe avioane în Europa). Dar anumite erupții mult mai rare – iar cea a vulcanului Pinatubo se numără printre ele – trimit cantități mari de dioxid de sulf tocmai în stratosferă.

În astfel de cazuri, picăturile de acid sulfuric nu cad înapoi: ele rămân în stratosferă și timp de câteva săptămâni se pot deplasa și înconjoară întreaga planetă. Picăturile acționează ca niște mici oglinzi, împrăștiind lumina și împiedicând căldura soarelui să ajungă în totalitate pe suprafața planetei. Când aceste erupții vulcanice mari se petrec la tropice, aerosolii rămân suspendați în stratosferă între unul și doi ani, iar efectele de răcire globală pot dura chiar mai mult.

Asta s-a întâmplat după erupția vulcanului Pinatubo. În anul care a urmat erupției, temperaturile globale au scăzut cu o jumătate de grad Celsius și, după cum remarca Oliver Morton în *Nature*: „Dacă n-ar fi existat simultan și El Niño, în 1992 ar fi fost cu 0,7 grade mai rece, la nivel mondial, decât în 1991".[6] Această cifră merită remarcată pentru că, între timp, am încălzit pământul cam cu tot atâta prin emisiile de gaze cu efect de seră. Acesta e motivul pentru care unii oameni de știință s-au convins că, dacă ar putea găsi o modalitate de-a face în mod artificial ceea ce aceste mari erupții fac în mod natural, ar putea scădea temperatura pământului pentru a contracara încălzirea globală.

Cercetătorul responsabil cu informarea începe prin a prezenta argumente în favoarea acestei abordări. El observă că tehnologia pentru implementarea acestei soluții există deja, deși trebuie testată; este relativ ieftină; și, dacă funcționează, efectele răcirii s-ar vedea destul de repede. Argumentele contra sunt că, în funcție de metoda de blocare a soarelui și de intensitatea cu care e folosită, deasupra pământului ar putea apărea o ceață permanentă, existând pericolul ca cerul albastru și senin să dispară pentru totdeauna.[7] Ceața i-ar putea împiedica pe astronomi să vadă clar stelele și planetele, iar lumina din în ce mai slabă a soarelui ar putea reduce capacitatea generatoarelor de energie solară de a produce energie (culmea ironiei).

Dar cea mai mare problema a soluției Pinatubo e faptul că nu face nimic pentru a schimba cauza principala a schimbărilor climatice, acumularea de gaze care blochează căldura, ci doar tratează cel mai evident simptom – temperaturile mai ridicate. Ar fi de ajutor în ceea ce privește controlul topirii ghețarilor, dar ineficientă când vine vorba de cantitatea tot mai mare de dioxid de carbon atmosferic, pe care oceanul continuă să-l absoarbă, provocând o acidificare rapidă care afectează deja puternic vietățile marine cu cochilie, de la corali la stridii, și poate avea un efect în cascadă asupra întregului lanț trofic acvatic. Pe de altă parte, ni se spune, ar putea exista și niște avantaje dacă lăsăm să crească nivelul de dioxid de carbon din atmosferă și, în același timp, menținem temperaturile scăzute în mod artificial, deoarece plantelor le place dioxidul de carbon (atât timp cât nu e însoțit de arșiță și secetă) și s-ar putea simți mai bine în ceea ce ar urma să devină, în esență, o seră artificială mondială.

A, și încă un argument contra: odată ce am începe să pulverizăm substanțe în stratosferă pentru a bloca soarele, ar fi practic imposibil să ne mai oprim, pentru că

dacă am face-o, toată încălzirea pe care am suprimat-o artificial, prin crearea acelei umbrele virtuale împotriva soarelui, ar lovi dintr-odată suprafața planetei, fără posibilitatea unei adaptări treptate. Gândiți-vă la vrăjitoarele rele din basme, care rămân tinere pentru că beau elixiruri magice obținute prin metode dubioase, doar pentru ca mai apoi să putrezească și să se ofilească brusc când nu mai au elixir.

O soluție la această „problemă a exterminării", așa cum ne-a prezentat-o amabil ghidul nostru britanic, ar fi să extragem, în timp ce umbrela este în funcțiune, o cantitate mare de dioxid de carbon din atmosferă, pentru ca, atunci când particulele se disipează și razele soarelui lovesc cu toată puterea, în atmosferă să existe mai puțin gaz care captează căldura care să sporească încălzirea. Ceea ce ar fi în regulă, doar că nu știm, de fapt, cum să facem acest lucru la o scară care să fie cât de cât aproape de nivelul necesar (după cum a aflat și Richard Branson).

La auzul acestor informații, se creează o imagine sumbră. Nimic din ce există pe pământ n-ar rămâne în afara razei de acțiune a mașinăriilor imperfecte ale omenirii sau, pur și simplu, în afară. Am avea un acoperiș, nu un cer – un plafon lăptos, creat prin geoinginerie, care ar acoperi o mare moartă, acidificată.

Dar lucrurile stau și mai prost, pentru că ghidul nostru a lăsat la sfârșit cel mai puternic argument contra. Urmează o imagine cu harta lumii, cu regiunile colorate diferit în funcție de previziunile care arată cât de sever vor fi afectate precipitațiile prin injectarea dioxidului de sulf în stratosferă. Precipitațiile din Europa și America de Nord par să sufere modificări minime, dar regiunea ecuatorială a Africii e de un roșu aprins, ceea ce indică o secetă gravă. Cu toate că frontierele sunt neclare, și părți din Asia par să aibă probleme, deoarece scăderea temperaturii solului, provocată de un soare mai slab, ar îmblânzi musonii de vară, principala sursă de precipitații din aceste regiuni.

Până în acest moment, publicul a ascultat în liniște, dar vestea i-a animat pe cei prezenți. Unul dintre participanți întrerupe prezentarea: „Să lăsăm deoparte știința și să vorbim în termeni de etică", a spus el, evident supărat. „Eu vin din Africa și nu-mi place ce văd în privința precipitațiilor".* Mai mult, într-unul dintre rapoartele societății privind geoingineria se recunoaște că Managementul Radiațiilor Solare „ar putea teoretic produce schimbări climatice mai grave decât varianta «neimplementării SRM»".[8]

Delegatul african clatină din cap: „Nu știu câți dintre noi vor dormi bine la noapte".

Ne încălzim pentru nivelul „înspăimântător"

Există planuri de intervenție deliberată asupra sistemului climatic pentru a contracara efectele încălzirii globale de cel puțin o jumătate de secol. De fapt, atunci când Comitetul Consultativ pe Probleme Științifice al Președintelui a emis în 1965 un raport care îl avertiza pe Lyndon B. Johnson cu privire la schimbările climatice, autorii n-au făcut nicio trimitere la reducerea emisiilor. Singurele soluții potențiale luate în considerare au fost planurile tehnologice ca modificarea norilor și umplerea oceanelor cu particule reflectante.[9]

* Întâlnirea s-a desfășurat potrivit regulilor Chatham House, care le permit celor prezenți să facă publice informațiile discutate în timpul ședințelor, fără însă a identifica vorbitorul. (Interviurile realizate în afara ședințelor oficiale sunt exceptate de la aceste reguli.)

Și cu mult înainte să fie privită ca o potențială armă împotriva încălzirii globale, modificarea vremii a fost privită pur și simplu ca o armă. În timpul Războiului Rece, fizicienii americani s-au gândit la modalități de slăbire a dușmanilor națiunii prin manipularea în secret a precipitațiilor, fie prin provocarea de secetă, fie prin generarea de furtuni localizate, care ar fi putut transforma o rută esențială de aprovizionare într-o mocirlă, așa cum s-a încercat în timpul Războiului din Vietnam.[10]

Deci nu-i de mirare că, până de curând, climatologii s-au ferit chiar și să discute despre geoinginerie. Pe lângă scenariile precum cel din *Dr. Strangelove*, a existat teama larg răspândită de-a nu crea un risc moral în domeniul climatic. Așa cum bancherii își asumă riscuri mai mari atunci când știu că guvernele îi vor salva, există teama că simpla sugestie a unei soluții tehnologice de urgență – oricât de dubioasă și îndepărtată – ar alimenta credința periculoasă, dar răspândită, că putem continua să creștem emisiile încă câteva decenii.

Mai degrabă din disperare decât din convingere, tabuul geoingineriei s-a erodat treptat în ultimul deceniu. În 2006 a existat un moment de cotitură important, când Paul Crutzen, care a câștigat Premiul Nobel pentru chimie pentru cercetările sale revoluționare cu privire la deteriorarea stratului de ozon, a scris un eseu în care susținea că a venit vremea să luăm în considerare injectarea de sulf în stratosferă ca soluție de urgență pentru a scăpa de încălzirea globală severă. „Dacă reducerea semnificativă a emisiilor de gaze cu efect de seră nu se va produce și temperaturile vor crește rapid, atunci ingineria climatică... este singura opțiune disponibilă pentru a reduce rapid creșterea temperaturii și a contracara alte efecte asupra climei", scria acesta.[11]

Crutzen a creat oportunitatea desfășurării unor activități de cercetare preliminare, dar adevăratul progres al geoingineriei s-a petrecut după ce summitul de la Copenhaga din 2009 a fost un eșec, același an în care legislația legată de schimbările climatice a picat în Senatul SUA. Oamenii își puseseră mari speranțe în ambele procese și, când niciunul n-a dat rezultate, așa-zișii hackeri ai planetei au ieșit din laboratoare, prezentând idei dintre cele mai ciudate ca pe singurele opțiuni realiste rămase – mai ales având în vedere criza economică mondială ce făcea ca transformările energetice costisitoare să pară de neconceput din punct de vedere politic.

Soluția Pinatubo a devenit preferata mass-media, în mare parte grație activității lui Nathan Myhrvold, neliniștitul fost director tehnic al Microsoft, care conduce acum Intellectual Ventures, o companie specializată în invenții high-tech eclectice și care e adesea descrisă ca un vehicul pentru vânătoarea de brevete.[12] Myhrvold este un adevărat personaj – un copil minune care a devenit fizician, apoi star al tehnologiei, precum și un pasionat căutător de dinozauri și fotograf al faunei sălbatice. Asta ca să nu mai spunem că e bucătar amator, cu pregătire în domeniul culinar, a cheltuit milioane pentru cercetare și a contribuit la scrierea unei biblii în șase volume a gastronomiei moleculare.

În 2009, Myhrvold și echipa sa au prezentat în detaliu o invenție numită „StratoShield", care ar urma să folosească baloane cu heliu pentru a suspenda la treizeci de kilometri în aer un tub ce pulverizează dioxid de sulf. Și n-a pierdut ocazia s-o prezinte ca pe un substitut pentru acțiunile guvernului: la doar două zile după încheierea summitului de la Copenhaga, Myhrvold era la CNN lăudându-se că acel dispozitiv – despre care a spus că ar putea oferi o soluție de tipul „erupție la cerere a vulcanului Pinatubo" – avea puterea de-a „neutraliza încălzirea globală din prezent".[13]

Cu două luni în urmă apăruse bestsellerul mondial al lui Steven D. Levitt și Stephen J. Dubner, *Superfreakonomics*, în care furtunului aerian al lui Myhrvold i se dedica un întreg capitol laudativ. Și dacă majoritatea oamenilor de știință implicați în această cercetare au grijă să prezinte blocarea soarelui ca pe cel mai sumbru scenariu – un plan B care să fie folosit numai în cazul în care planul A (de reducere a emisiilor) se dovedește insuficient –, Levitt și Dubner susțineau că soluția Pinatubo era de-a dreptul preferabilă renunțării la combustibilii fosili. „Pentru cei care iubesc soluțiile ieftine și simple, lucrurile stau cum nu se poate mai bine."[14]

Majoritatea celor care solicită intensificarea cercetării în domeniul geoingineriei sunt mult mai rezervați în această privință. În septembrie 2010, New America Foundation și revista *Slate* au organizat un forum de o zi în Washington, DC, intitulat „Geoingineria: o idee înspăimântătoare căreia i-a venit vremea?"[15] Această propoziție surprinde tonul resemnării cumplite caracteristice pentru șirul neîntrerupt de conferințe și rapoarte guvernamentale care au introdus treptat geoingineria în contextul politic.

Adunarea de la Chicheley Hall este un alt punct de referință în acest proces treptat de normalizare. În loc să dezbată dacă să se implice sau nu în cercetarea în domeniul geoingineriei – așa cum se întâmplase la majoritatea adunările anterioare – la această conferință geoingineria a fost privită ca inevitabilă (altfel de ce ar fi trebuit „gestionată"?). Accentuând nu doar caracterul de inevitabilitate, ci și de banalitate, organizatorii i-au dat acestui proces un acronim greoi: SRMGI, Inițiativa de Gestionare a Managementului Radiațiilor Solare.

Dezbaterea legată de geoinginerie are loc, în general, într-o lume extrem de mică și incestuoasă, în care același grup de oameni de știință, inventatori și finanțatori își promovează munca reciproc și abordează cu rândul toate discuțiile relevante pe acest subiect. (Jurnalistul Eli Kintisch, specializat în tehnologie, care a scris una dintre primele cărți despre geoinginerie, îi numește „Geo-clica".) Mulți dintre membrii clicii sunt prezenți la această adunare. Îl avem pe David Keith, un fizician șiret și pasionat, care lucra în acel moment la Universitatea din Calgary (acum e la Harvard), a cărui operă academică pune un accent major pe SRM și al cărui dispozitiv de aspirat dioxid de carbon – binecuvântat deopotrivă de Richard Branson și de Bill Gates – l-ar face extrem de bogat dacă ar fi acceptată ideea folosirii unei soluții tehnologice împotriva încălzirii globale. Acest interes partizan e o temă recurentă: mulți dintre cei mai vehemenți susținători ai cercetării în domeniul geoingineriei sunt asociați cu *start-up*-uri de *hacking* al planetei sau dețin brevete pentru diferite metode. Acest lucru, spune James Fleming, istoric al științei la Colby College, îi face să fie „cointeresați", deoarece acești oameni de știință pot „câștiga o sumă incredibilă de bani dacă metoda lor e pusă în practică".[16]

E prezent și Ken Caldeira, un cunoscut om de știință pe probleme de atmosferă de la Carnegie Institution for Science și unul dintre primii climatologi serioși care au folosit simulări pe computer pentru a analiza impactul blocării deliberate a razelor solare. Pe lângă activitatea academică, Caldeira are o relație stabilă cu firma Intellectual Ventures a lui Nathan Myhrvold, ca „inventator senior".[17] Un alt jucător implicat este Phil Rasch, climatolog la Pacific Northwest National Laboratory din statul Washington, care se pregătește să lanseze, probabil, primul experiment de a crea nori strălucitori.

Bill Gates nu a fost prezent, dar a furnizat o mare parte din banii necesari pentru desfășurarea întâlnirii, alocați printr-un fond administrat de Keith și Caldeira. Gates le-a dat oamenilor de știință cel puțin 4,6 milioane de dolari special pentru acele cercetări în domeniul climei care n-au obținut finanțare de altundeva. Cea mai mare parte s-a îndreptat spre teme legate de geoinginerie, iar Keith, Caldeira și Rasch au primit procente importante. Gates a investit, de asemenea, în compania de captare a carbonului a lui Keith, precum și în Intellectual Ventures, unde numele lui apare pe mai multe brevete din domeniul geoingineriei (alături de cel al lui Caldeira), în timp ce Nathan Myhrvold e vicepreședinte la TerraPower, *start-up*-ul din domeniul energiei nucleare al lui Gates. Organizația Carbon War Room a lui Branson și-a trimis un reprezentant și sprijină pe diverse căi aceste cercetări.[18] Dacă totul pare confuz și supărător de elitist, în special pentru o aventură globală și cu miză atât de mare, ei bine, asta e geo-clica.

Pentru că gestionarea geoingineriei, nu doar simpla testare, este punctul central al acestei întâlniri, grupul obișnuit a fost extins pentru a cuprinde temporar mai mulți climatologi din Africa și Asia, precum și specialiști în etica juridică, experți în tratate și convenții internaționale, precum și membri ai mai multor ONG-uri ecologiste, inclusiv Greenpeace și WWF-UK (Greenpeace nu sprijină geoingineria, dar WWF-UK a declarat că sprijină prudent „cercetarea abordărilor din domeniul geoingineriei pentru a afla ce este posibil").[19]

Organizatorii au invitat, de asemenea, câțiva critici sinceri. Alan Robock de la Universitatea Rutgers, un climatolog cu barba albă a cărui țâfnă e notorie a fost și el prezent. Ultima dată când l-am văzut în acțiune, prezenta un *slide show* intitulat „20 de motive pentru care geoingineria s-ar putea să fie o idee proastă", care variau de la „albirea cerului" (nr. 7) la „încălzirea rapidă dacă încercările sunt oprite" (nr. 10). Cel mai provocator este politologul australian Clive Hamilton, care a întrebat cu voce tare dacă „geoinginerii [nu sunt] niște Faetoni moderni, care îndrăznesc să regleze soarele și care ar trebui fulgerați de Zeus înainte să distrugă pământul."[20]

În cele din urmă, cei prezenți la conferință nu reușesc să se pună de acord în privința vreunui aspect important – nici măcar în privința nevoii de a realiza studii în teren la scară mică. Dar să aduni acest grup de oameni într-un conac de țară timp de trei zile se poate lăsa cu niște artificii intelectuale interesante.

Ce ar putea merge prost?

După o noapte de somn, oaspeții de la Chicheley Hall sunt gata să înceapă dezbaterile. Într-o elegantă sală de curs cu ardezie și sticlă amenajată în vechiul șopron pentru trăsuri, organizatorii i-au împărțit pe participanți în grupuri mici de lucru. Toată lumea primește o foaie de hârtie cu un triunghi pe ea și în fiecare colț al acestuia e scris câte un cuvânt: „Promovează", „Interzice" „Reglementează". Instrucțiunile spun: „Marcați pe triunghi locul care credeți că se potrivește cel mai bine cu părerea pe care o aveți în acest moment". Vreți ca cercetările viitoare în domeniul blocării soarelui să fie interzise? Să fie promovate agresiv? Să fie promovate, dar cu niște măsuri de reglementare?

Mi-am petrecut dimineață trăgând cu urechea la diferitele grupuri și în scurt timp s-a conturat un model. Oamenii de știință deja implicați în cercetarea din domeniul geoingineriei se situează undeva între „reglementare" și „promovare", în timp ce

aproape toți ceilalți înclină spre „interzicere" și „reglementare". Câțiva participanți își exprimă dorința de-a promova mai mult cercetarea, dar numai pentru a stabili că geoingineria nu este o opțiune viabilă pe care ne putem baza pentru a ne salva. „În special trebuie să știm dacă nu va funcționa", insistă un ecologist în fața oamenilor de știință din grupul lui. „În momentul de față, orbecăim".

Dar, într-unul dintre grupuri, lucrurile au luat-o razna. Unul dintre participanți refuză categoric să-și noteze punctul de vedere pe triunghi, în schimb, înșfacă o bucată mare de hârtie pe care scrie trei întrebări cu un marker albastru:

- Este omul, cel care a provocat criza climatică, capabil să reglementeze SRM în mod corect/în condiții de siguranță?
- Când avem în vedere reglementarea SRM, nu suntem în pericolul de a perpetua ideea că pământul poate fi manipulat în interesul nostru?
- N-ar trebui să discutăm aceste subiecte înainte să ne notăm părerea pe triunghi?

Când grupurile se reunesc pentru a discuta despre hărțile lor mentale triunghiulare, aceste întrebări nu sunt luate în calcul, darămite să primească vreun răspuns. Ele atârnă pur și simplu pe peretele sălii de curs ca un fel de mustrare mută. Păcat, pentru că Societatea Regală, organizație cu tradiție, renumită pentru că a pus umărul la declanșarea revoluției științifice și la debutul erei combustibililor fosili, oferă posibilitatea unei vederi de ansamblu propice pentru a reflecta asupra acestor aspecte.

Societatea regală a fost înființată în 1660 ca un omagiu adus lui Francis Bacon. Nu doar că mottoul organizației – *Nullius in verba* – „nu crede pe nimeni pe cuvânt" – e inspirat de Bacon, ci, în mod oarecum bizar, o mare parte din structura de bază a societății a fost creată după modelul societății științifice fictive înfățișate în romanul proto-SF/utopic *Noul Atlantis* al lui Bacon, publicat în 1627. Instituția s-a aflat în prima linie a proiectului colonial al Marii Britanii, sponsorizând expedițiile căpitanului James Cook (inclusiv cea în care a pus stăpânire pe Noua Zeelandă), și, vreme de peste patruzeci de ani, Societatea Regală a fost condusă de unul dintre colegii exploratori ai lui Cook, înstăritul botanist Joseph Banks, descris de către un oficial colonial britanic drept „cel mai mare imperialist al momentului".[21] În timpul mandatului său, printre membrii societății s-au numărat James Watt, pionierul motorului cu aburi, și partenerul său de afaceri, Matthew Boulton – cei doi responsabili principali pentru debutul erei cărbunelui.

Așa cum sugerează întrebările agățate pe perete, acestea sunt instrumentele și logica ce au creat criza pe care geoingineria încearcă s-o rezolve – nu doar fabricile care ard cărbune și navele coloniale cu aburi, ci viziunea strâmbă a lui Bacon despre Pământ văzut ca o femeie ușoară și triumfalismul lui Watt pentru că i-a găsit „punctul slab". În acest context, nu pare deplasat să ne comportăm de parcă, având creiere suficient de mari și calculatoare suficient de puternice, omenirea poate stăpâni și controla criza climatică la fel cum oamenii și-au imaginat de la începutul industrializării că vor putea stăpâni lumea naturală – făcând săpături, îndiguiri, foraje, baraje? Să fie soluția atât de simplă ca adăugarea unui nou instrument în arsenalul nostru pentru îmblânzirea naturii: reglarea intensității luminoase?

Acesta e ciudatul paradox al geoingineriei. Da, ea este exponențial mai ambițioasă și mai periculoasă decât orice proiect de inginerie pe care omenirea l-a încercat vreodată. Dar este, de asemenea, foarte familiară, aproape un clișeu, de parcă ultimii

cinci sute de ani de istorie a omenirii ne-ar fi condus, inevitabil, tocmai în acest loc. Spre deosebire de reducerea emisiilor în conformitate cu consensul științific, cedarea în fața logicii geoingineriei nu presupune să facem vreo schimbare în ceea ce ne privește; ea presupune doar să facem ce-am făcut timp de secole, doar că la o scară mult mai mare.

Străbătând grădinile perfect aranjate de la Chicheley Hall – printre copaci sculptați ca niște acadele, prin tufărișurile cioplite ca niște pumnale – mi-am dat seama că ce mă sperie cel mai mult nu e perspectiva de a trăi pe o „planetă modificată", ca să folosesc o expresie pe care am auzit-o la o altă conferință de geoinginerie. Teama mea este că efectele din lumea reală nu vor semăna defel cu această grădină, nici măcar cu ce-am văzut la acea informare tehnică, ci mai degrabă cu ceva mult, mult mai rău. Dacă la o criză globală pe care am provocat-o reacționăm provocând și mai multă poluare – încercând să eliminăm impuritățile din atmosferă pompând alte impurități în stratosferă – atunci impactul geoingineriei ar putea fi mult mai periculos decât îmblânzirea ultimelor vestigii ale naturii „sălbatice". S-ar putea ca pământul s-o ia razna în moduri nebănuite, iar geoingineria n-ar mai fi ultima frontieră în materie de inginerie, un nou triumf pe care să-l comemorăm pe pereții Societății Regale, ci ultimul act tragic al acestei povești, vechi de secole, despre control.

Mulți dintre cei mai străluciți oameni de știință au luat personal eșecurile inginerești din trecut, inclusiv eșecul de-a prevedea schimbările climatice, acesta fiind unul dintre motivele principale pentru care biologii și climatologii sunt atât de reticenți când vine vorba de geoinginerie. Ca s-o citățm pe Sallie Chisholm, expertă de renume mondial în domeniul microbilor marini la MIT: „Susținătorii cercetării în domeniul geoingineriei pur și simplu ignoră faptul că biosfera este un jucător (nu doar un receptor) în tot ceea ce facem, iar evoluția ei nu poate fi prevăzută. Este o colecție vie de organisme (în cea mai mare parte, microorganisme), care evoluează în fiecare secundă – un «sistem complex, adaptativ, care se auto-organizează» (ca să fim preciși). Aceste tipuri de sisteme au proprietăți emergente care pur și simplu nu pot fi prezise. Știm cu toții acest lucru! Însă susținătorii cercetării în domeniul geoingineriei nu pomenesc nimic de asta".[22]

Într-adevăr, în perioada petrecută printre așa-zișii geoingineri, am fost uimită în mod repetat de faptul că lecțiile dure despre smerenia în fața naturii, care au remodelat știința modernă, în special domeniile haosului și al teoriei complexității, nu par să fi ajuns la această sectă. Dimpotrivă, geo-clica e compusă din oameni mult prea încrezători, predispuși să se complimenteze reciproc pentru puterea de temut a propriilor creiere. Într-o extremă e Bill Gates, omul cu bani al mișcării, care remarca cândva că i-a fost greu să decidă ce era mai important, munca sa legată de software sau vaccinurile, întrucât ambele se situează „undeva, sus, lângă inventarea tiparului și descoperirea focului". În cealaltă extremă e Russ George, antreprenorul american considerat un „geoinginer necinstit" pentru că a deversat circa o sută de tone de sulfat de fier în largul coastei provinciei British Columbia în 2012. „Sunt susținătorul acestei soluții în lume", a declarat el după ce experimentul a fost dezvăluit, singurul care a avut curajul să „facă acest pas pentru a salva oceanele". La mijloc sunt oameni de știință ca David Keith, care s-a arătat adesea profund tulburat de „deschiderea Cutiei Pandorei" – dar care a spus cândva despre amenințarea slăbirii puterii musonilor determinată de Managementul Radiațiilor Solare că „stresul hidrologic" poate fi gestionat „într-o oarecare măsură prin intermediul irigațiilor."[23]

Anticii au numit asta hybris; marele filosof, agricultor și poet american Wendell Berry o numește „ignoranță aroganță", adăugând că: „Identificăm ignoranța arogantă prin disponibilitatea ei de-a acționa pe o scară prea mare și, prin urmare, de-a pune prea multe lucruri în pericol".* [24]

Nu ne liniștește prea mult nici faptul că, înainte cu două săptămâni de a ne aduna cu toții la Chicheley Hall, trei reactoare nucleare de la Fukushima s-au topit în urma unui tsunami puternic. A fost știrea principală pe toată durata întâlnirii. Și totuși, așa-zișii geoingineri nu s-au arătat îngrijorați decât de faptul că adversarii energiei nucleare vor profita de această criză pentru a pune piedici construirii de noi reactoare. Nu s-au gândit nicio clipă că Fukushima ar putea fi un semnal de alarmă pentru propriile lor ambiții inginerești cu risc ridicat.

Ceea ce ne readuce la acel *slide show* în care părți ale Africii erau colorate în roșu aprins și care a provocat mare agitație în prima seară: este posibil ca geoingineria, departe de reprezenta o rezolvare rapidă, de urgență, să agraveze efectele pe care schimbările climatice le au asupra unui număr și mai mare de oameni? Și dacă da, cine sunt cei mai expuși riscului și cine va decide să-și asume aceste riscuri?

La fel ca schimbările climatice, și vulcanii discriminează

Promotorii Managementului Radiațiilor Solare preferă să nu vorbească pe față despre „consecințele secundare" ale injectării de dioxid de sulf în stratosferă și ale „eterogenității spațiale" a impactului. Petra Tschakert, geografă la Penn State University, numește acest jargon „un mod frumos de a spune că unele țări vor avea de suferit".[25] Dar care țări? Și cum anume?

O condiție prealabilă pentru a lua în calcul implementarea unei astfel de tehnologii, care să schimbe lumea, ar fi să ai răspunsuri convingătoare la aceste întrebări esențiale. Dar nu se știe dacă obținerea acestor răspunsuri este posibilă. Keith și Myhrvold pot face teste ca să afle cum se poate injecta mai bine dioxid de sulf în stratosferă, printr-un furtun sau din avion. Alții pot pulveriza apă sărată de pe vapoare sau din turnuri pentru a vedea dacă se formează nori. Pentru a ști cu certitudine ce impact va avea, de exemplu, pulverizarea de sulf în Arctica sau la tropice asupra precipitațiilor din Sahara sau din sudul Indiei, aceste metode trebuie aplicate la o scară suficient de mare pentru a avea un impact asupra sistemului climatic *global*. Dar acesta n-ar mai fi un test de geoinginerie; ar însemna, de fapt, să practici geoingineria.[26]

Răspunsurile necesare n-ar putea fi obținute nici printr-o aplicare pe termen scurt a geoingineriei – dacă s-ar pompa sulf, să zicem, un an. Din cauza variațiilor mari ale tiparelor meteorologice la nivel mondial de la un an la altul (unele sezoane musonice sunt în mod natural mai blânde decât altele, de exemplu), precum și a dezastrului deja provocat de încălzirea globală, ar fi imposibil să se stabilească o legătură între o anumită furtună sau secetă și o intervenție a geoingineriei. Injectarea cu sulf ar trebui continuată

* E foarte îngrijorător faptul că acest mic grup de oameni de știință, ingineri și inventatori care domină dezbaterea din domeniul geoingineriei, a făcut un număr disproporționat de mare de greșeli în trecut. Să luăm, de exemplu, cazul lui Lowell Wood, co-inventator al StratoShieldului lui Myhrvold. Înainte să devină un mare susținător al „Soluției Pinatubo", Wood a devenit cunoscut ca fiind cel care a propus unele dintre cele mai fantastice elemente ale programului de apărare anti-rachetă „Star Wars" al lui Ronald Reagan, discreditat de mulți pentru că era scump și nesăbuit.

suficient de mult timp pentru ca un model clar să fie izolat deopotrivă de fluctuațiile naturale și de impactul tot mai mare al gazelor cu efect de seră. Asta înseamnă probabil că proiectul ar trebui continuat timp de un deceniu sau mai bine.*[27]

Așa cum subliniază Martin Bunzl, filosof și expert în schimbări climatice la Universitatea din Rutgers, aceste aspecte constituie o problemă etică enormă, poate insurmontabilă, pentru geoinginerie. În medicină, scrie el, „poți testa un vaccin pe o persoană, punând în pericol acea persoană, fără a pune pe toată lumea în pericol". Dar în cazul geoingineriei, „nu poți să construiești un model la scară al atmosferei sau să acoperi o parte a atmosferei. Ca atare, nu poți decât să treci direct de la un model la punerea în aplicare la scară largă, la nivel planetar". Pe scurt, nu poți efectua teste relevante ale acestor tehnologii fără să folosești miliarde de oameni drept cobai – timp de ani de zile. Acesta e motivul pentru care istoricul științelor James Fleming spune că planurile geoingineriei sunt „netestate și netestabile, și periculoase dincolo de orice închipuire."[28]

Simulările computerizate sunt utile, desigur. Astfel putem obține cele mai relevante estimări despre modul în care sistemele pământului vor fi afectate de emisiile de gaze cu efect de seră. Și e destul de simplu să adăugăm încă un tip de emisie – sulful din stratosferă – la acele simulări și să observăm cum se modifică rezultatele. Câteva echipe de cercetători au făcut asta, și au obținut rezultate foarte îngrijorătoare. Alan Robock, de exemplu, a creat diferite scenarii SRM folosind niște super-computere. Rezultatele unei lucrări din 2008, al cărei coautor a fost, din *Journal of Geophysical Research*, au fost clare: injectarea cu dioxid de sulf „ar perturba musonii de vară din Asia și Africa, reducând cantitatea de precipitații care asigură hrana a miliarde de oameni". Acești musoni furnizează prețioasa apă dulce într-o regiune în care trăiește mai bine de o treime din populația mondială. Doar în India, între 70 și 90% din precipitațiile anuale totale se produc în sezonul musonilor, între iunie și septembrie.[29]

Robock și colegii săi nu sunt singurii care fac previziuni îngrijorătoare. Mai multe echipe de cercetători au creat simulări care arată existența unor pierderi importante de precipitații ca urmare a SRM și a altor metode geoinginerești de reflectare a luminii solare. Un studiu din 2012 prezintă o reducere de 20% a precipitațiilor în unele zone ale Amazonului după o folosire deosebit de intensă a SRM. Când, pentru un studiu din 2013, o altă echipă a simulat că pulverizează sulf din puncte aflate în emisfera nordică, rezultatele au estimat o scădere uluitoare de 60–100% a unui indicator important al productivității culturilor în țările africane din regiunea Sahel (Burkina Faso, Ciad, Mali, Niger, Senegal și Sudan) – ceea ce înseamnă, în cele din urmă, distrugerea completă a culturilor în unele zone.[30]

Acesta nu este un efect secundar minor sau o „consecință neintenționată". Chiar dacă s-ar adeveri doar o parte dintre aceste proiecții, procesul prezentat ca soluție de urgență pentru a scăpa de schimbările climatice catastrofale s-ar transforma într-o crimă în masă.

S-ar putea crede că toate aceste studii îngrijorătoare ar fi de ajuns să pună frână discuțiilor pline de optimism din jurul soluției Pinatubo. Problema e că, deși simulările

* Acestea fiind spuse, ar fi înțelept să anticipăm că până și cele mai nesemnificative intervenții ale geoingineriei ar declanșa o nouă eră de acuzații geopolitice legate de vreme, paranoia, și chiar represalii, orice viitor dezastru natural fiind imputat – pe bună dreptate sau nu – celor care se joacă de-a Dumnezeu în laboratoare.

computerizate s-au dovedit extrem de precise în estimarea modelelor generale ale schimbărilor climatice, ele nu sunt infailibile. Așa cum am văzut în cazul incapacității de a anticipa severitatea topirii ghețurilor marine din Arctica și rata de creștere a nivelului mării la nivel global în ultimele decenii, în cazul simulărilor computerizate s-a observat tendința de a subestima anumite riscuri și de-a supraestima altele.[31] Mai mult, punctul cel mai slab al simulărilor climatice constă în prezicerea impacturilor regionale specifice – cât de mult se va încălzi sudul Somaliei față de centrul Statelor Unite ale Americii, să zicem, sau în ce măsură va afecta seceta producția vegetală din India sau Australia. Această nesiguranță le-a permis unor așa-ziși geoingineri să ia în râs concluziile care prezintă SRM ca pe un potențial dezastru umanitar, insistând asupra faptului că modelele climatice regionale sunt în mod inerent nesigure și trimițând, în același timp, la alte simulări care prezintă rezultate mai liniștitoare. Dacă această controversă ar însemna doar duelul dintre simulări computerizate, poate am putea spune că avem o remiză. Dar lucrurile nu stau așa.

Istoria ca profesor – și ca avertisment

Pentru că nu ne putem baza pe simulări sau pe teste în teren, ne rămâne un singur instrument care să ne ajute să prognozăm riscurile blocării soarelui, iar aceasta e foarte *low-tech*. Acest instrument este istoria, în special istora modelelor meteorologice în urma erupțiilor vulcanice majore. Relevanța istoriei e un aspect cu care toate părțile implicate în dezbatere par să fie de acord. Ken Caldeira a descris erupția din 1991 a vulcanului Pinatubo „ca pe un test natural al unora dintre conceptele care stau la baza Managementului Radiațiilor Solare", deoarece a ridicat extrem de mult dioxid de sulf în stratosferă. Și, m-a asigurat David Keith: „Este foarte clar că simplul fapt de a trimite o cantitate mare de sulf în stratosferă nu e ceva îngrozitor. La urma urmei, și vulcanii fac asta". De asemenea, Lowell Wood, partenerul lui Myhrvold la inventarea StratoShield, a susținut că, deoarece furtunul său aerian va încerca să imite un vulcan natural, aceasta e „o dovadă a lipsei de nocivitate".[32]

Levitt și Dubner au subliniat cu toată convingerea relevanța precedentului istoric, scriind în *Superfreakonomics* că pământul nu doar că s-a răcit după Pinatubo, ci „pădurile din întreaga lume au crescut mai viguros, deoarece copacii preferă ca lumina soarelui să fie mai difuză. Iar tot acel dioxid de sulf din stratosferă a creat unele dintre cele mai frumoase apusuri de soare pe care omenirea le-a văzut vreodată". Se pare, însă, că ei nu cred că istoria ne poate da povețe: pe lângă trimiterea la un număr „relativ mic" de decese în perioada imediată erupției, din cauza furtunilor și alunecărilor de noroi, ei nu fac nicio mențiune în carte despre vreun impact negativ al erupției vulcanului Pinatubo.[33]

Și criticii ecranării soarelui se folosesc de istorie pentru a-și susține argumentele, iar când privesc în urmă, văd mult și altceva decât apusuri de soare frumoase și „dovezi ale lipsei de nocivitate". De fapt, există nenumărate cercetări convingătoare care dovedesc existența unei legături între erupțiile vulcanice mari și tocmai acele tipuri de secetă pe care unele simulări computerizate le prognozează în cazul folosirii SRM. Un exemplu este chiar erupția din 1991 a Muntelui Pinatubo. Când acesta a erupt, zone extinse din Africa deja sufereau de secetă din cauza unor instabilități naturale. Dar după erupție situația s-a înrăutățit mult. În anul următor, a existat o reducere de 20% a precipitațiilor în Africa de Sud și o reducere de 10–15% a precipitațiilor din Asia de

Sud. Programul de Mediu al Națiunilor Unite (UNEP) a descris seceta ca fiind printre „cele mai severe din secolul trecut"; se estimează că circa 120 de milioane de oameni au fost afectați. *Los Angeles Times* a raportat distrugerea recoltelor în procent de 50–90%, iar jumătate din populația din Zimbabwe a solicitat să fie ajutată cu hrană.[34]

La acea vreme, puțină lume a făcut legătura între aceste evenimente dezastruoase și erupția lui Pinatubo, deoarece izolarea acestor semnale climatice cere timp. Dar cercetări mai recente ale modelelor de precipitații și debite între 1950 și 2004 au ajuns la concluzia că numai dioxidul de sulf pe care Pinatubo l-a trimis în stratosferă poate explica severitatea scăderii cantității de precipitații care a urmat erupției. Aiguo Dai, expert în secetă globală la Universitatea de Stat din New York, Albany, subliniază că, deși seceta a avut și alte cauze, „Pinatubo a contribuit în mod semnificativ la procesul de uscare". O lucrare din 2007 scrisă de Dai și de Kevin Trenberth, șeful Departamentului de analiză climatică la Centrul Național pentru Cercetări Atmosferice din Colorado, a concluzionat „că erupția lui Pinatubo a jucat un rol important în declinul-record al precipitațiilor și descărcărilor, precum și asupra condițiilor de secetă asociate din 1992".[35]

Dacă Pinatubo ar fi fost singura erupție de mare amploare urmată de o secetă severă care a pus în pericol viața oamenilor, poate că n-ar fi suficient pentru a trage concluzii clare. Dar acest caz intră perfect într-o tipologie mai largă. Alan Robock, expert în efectul vulcanilor asupra climei, face trimitere în special la alte două erupții – cea a vulcanului Laki, în Islanda, în 1783, și cea a Muntelui Katmai din Alaska, în 1912. Ambele au fost suficient de puternice pentru a trimite un volum mare de dioxid de sulf în stratosferă și, la fel ca în cazul Muntelui Pinatubo, se pare că ambele au fost urmate de o serie de secete regionale îngrozitoare sau mai grave.

Date concludente legate de precipitații există doar pentru ultima sută de ani, dar după cum mi-a spus Robock: „există un lucru care a fost măsurat timp de 1.500 ani, iar acesta e debitul fluviului Nil. Și dacă te uiți la debitul Nilului în 1784 sau 1785" – cei doi ani care au urmat erupției muntelui Laki din Islanda – „acesta a fost mult mai slab decât în mod normal". Inundațiile obișnuite pe care te puteai baza să aducă apă și prețioasele substanțe nutritive fertilizatoare pe pământurile țăranilor au fost nesemnificative, iar consecințele devastatoare au fost relatate în memoriile de călătorie din secolul al XVIII-lea ale istoricului francez Constantin-François Volney: „La scurt timp după sfârșitul lunii noiembrie, foametea a ucis la Cairo aproape la fel de mulți oameni ca ciuma; pe străzile care înainte erau pline de cerșetori, acum nu mai întâlneai niciunul: cu toții pieriseră sau părăsiseră orașul". Volney a estimat că, în decurs de doi ani, o șesime din populația Egiptului fie a murit, fie a părăsit țara.[36]

Oamenii de știință au constatat că, în anii imediat următori erupției, seceta și foametea au cuprins Japonia și India, luând milioane de vieți, deși există multe dezbateri și incertitudine cu privire la contribuția avută de Laki. În același timp, în Europa Centrală și de Vest, o iarnă brutal de rece a dus la inundații și rate ridicate ale mortalității. Estimările experților cu privire la numărul morților la nivel mondial în urma erupției și a vremii extreme care a urmat variază mult, de la peste un milion și jumătate la nu mai puțin de șase milioane. Într-un moment când populația lumii număra sub un miliard de oameni, aceste cifre sunt uimitor de mari, ceea ce face ca Laki să fie, poate, cel mai periculos vulcan din istoria cunoscută.[37]

Robock a găsit date asemănătoare când a aprofundat urmările erupției din 1912 a muntelui din Alaska. Încă o dată, echipa sa a analizat debitul de-a lungul timpului

al Nilului și a descoperit că, la un an după Katmai, acesta a avut „cel mai scăzut debit din secolul al XX-lea". De asemenea, Robock și colegii săi „au descoperit o slăbire semnificativă a musonului indian ca răspuns la erupția vulcanică din 1912 a muntelui Katmai din Alaska, care a fost rezultatul temperaturii care a scăzut între Asia și Oceanul Indian". Dar impactul marii erupții a făcut cele mai multe victime omenești în Africa. În Nigeria, culturile de sorg, mei și orez s-au uscat pe câmp, iar speculatorii au stocat cerealele rămase. Rezultatul a fost o foamete gravă între 1913 și 1914, care a luat viața a cel puțin 125.000 de oameni doar în vestul Africii.[38]

Acestea nu sunt singurele exemple de secetă devastatore declanșată, se pare, de erupții vulcanice mari. Robock a analizat modul în care astfel de erupții au afectat „alimentarea cu apă din Sahel și Africa de Nord" în ultimii două mii de ani. „E aceeași poveste în cazul fiecărei [erupții] pe care o studiezi", a spus el, adăugând că „n-au existat prea multe erupții mari, dar toate ne spun aceleași povești... Precipitațiile medii globale au scăzut. De fapt, dacă te uiți la precipitațiile medii globale din ultimii cincizeci de ani, cei trei ani cu cele mai scăzute precipitații la nivel mondial au fost cei de după cele mai mari trei erupțiile vulcanice. Agung în 1963, El Chichón în 1982 și Pinatubo în 1991". Conexiunile sunt atât de clare, au susținut Robock și alți doi coautori într-o lucrare, încât, data viitoare când va mai exista o mare „erupție vulcanică la latitudine mare", factorii de decizie politică ar trebui să înceapă să pregătească de îndată ajutoare alimentare „care să-i acorde societății timpul necesar să planifice și să remedieze consecințele."[39]

Deci, având în vedere toate aceste dovezi disponibile, cum ar putea adepții geoingineriei să invoce istoria ca pe o „dovadă a lipsei de nocivitate"? Adevărul este exact opusul: dintre toate evenimentele extreme cu care planeta ne cadorisește periodic – de la cutremure și tsunami la uragane și inundații – erupțiile vulcanice puternice ar putea fi cele mai mari amenințări la adresa vieții oamenilor. Asta pentru că cei aflați în calea directă a unei erupții nu sunt singurii aflați în pericol; viețile a miliarde de alți oameni răspândiți pe întreg globul pot fi distruse de lipsa de alimente și apă în anii de secetă ce urmează. Niciun alt dezastru natural, cu excepția unui asteroid, nu are o asemenea acoperire globală.

Acest palmares sumbru face ca discuțiile pline de veselie despre Soluția Pinatubo să fie deosebit de bizare, dacă nu chiar sinistre – mai ales pentru că ceea ce se intenționează e simularea efectelor de răcire ale unei erupții de tip Pinatubo nu o dată, ci *an după an timp de decenii*, ceea ce ar putea să amplifice în mod evident riscurile semnificative observate în urma erupțiilor izolate.

Riscurile pot fi dezbătute și contestate, desigur – și asta chiar se întâmplă. Cel mai frecvent răspuns este că, da, ar putea exista un impact negativ, dar nu la fel de negativ ca impactul schimbărilor climatice în sine. David Keith merge mai departe, susținând că avem puterea de-a reduce la minimum riscurile, în mod eficient, cu un plan adecvat; el propune un program de SRM care să crească și să coboare în intensitate, „combinat cu reducerea emisiilor și cu scopul de-a reduce – dar nu elimina – rata de creștere a temperaturii". După cum explică în cartea sa din 2013, *A Case for Climate Engineering*, „pierderea recoltelor, stresul provocat de căldură și inundațiile sunt efectele schimbărilor climatice care e posibil să-i lovească cel mai tare pe săracii lumii [sic]. Nivelurile moderate de geoinginerie avute în vedere în cadrul acestui scenariu de creștere lentă e posibil să reducă toate aceste efecte în următoarea jumătate de secol, ceea ce va fi în beneficiul celor săraci și dezavantajați politic, care sunt cei mai vulnerabili la schimbările

rapide de mediu. Acest potențial de reducere a riscurilor climatice e motivul pentru care iau geoingineria în serios".[40]

Dar când simulările climatice și palmaresul istoric spun cam aceeași poveste despre ceea ce ar putea merge prost (și, desigur, nu oamenii de știință, ci politicienii decid cum să folosească aceste tehnologii), există destule motive să ne concentrăm asupra riscurilor foarte reale. Trenberth și Dai, autorii studiului privind moștenirea îngrozitoare lăsată de Pinatubo, spun clar: „Principala îngrijorare legată de soluțiile geoinginerie pentru încălzirea globală este că vindecarea ar putea fi mai rea decât boala". Și subliniază: „crearea unui risc de secetă pe scară largă și de scădere a resurselor de apă dulce pentru ca lumea să reducă încălzirea globală nu pare a fi o soluție corespunzătoare".[41]

E greu să nu tragi concluzia că dorința multor adepți ai geoingineriei de-a trece cu vederea amploarea acestor riscuri, iar în unele cazuri, de a le ignora în totalitate, are ceva de-a face cu cei care par să fie cei mai vulnerabili. La urma urmei, dacă palmaresul istoric, sprijinit de mai multe simulări, ar fi arătat că injectarea de sulf în stratosferă ar provoca secetă și foamete pe scară largă în America de Nord și Germania, nu în regiunea Sahel și în India, ar mai fi beneficiat acest Plan B de atâta atenție?

E adevărat că ar fi posibil din punct de vedere tehnic să aplici tehnicile geoingineriei astfel încât riscurile să fie distribuite mai echitabil. De exemplu, același studiu din 2013 care constata că regiunea Sahel din Africa ar putea fi devastată de aplicarea SRM în emisfera nordică – unde se presupune îndeobște că ar avea loc injectarea cu sulf – constata că s-ar putea înregistra chiar o creștere a precipitațiilor în Sahel, dacă injectarea s-ar produce, în schimb, în emisfera sudică. Pe de altă parte, potrivit acestui scenariu, în Statele Unite ale Americii și Caraibe ar putea exista o creștere de 20% a frecvenței uraganelor, iar în nord-estul Braziliei ar putea exista o creștere supărătoare a precipitațiilor. Cu alte cuvinte, ar fi posibilă adaptarea unora dintre aceste tehnologii pentru a ajuta persoanele cele mai vulnerabile de pe planetă și pe cei care au contribuit cel mai puțin la crearea crizei climatice – dar nu fără a pune în pericol unele dintre cele mai bogate și mai puternice regiuni. Așa că rămâne o întrebare legată nu atât de tehnologie, cât de politică: chiar crede cineva că geoingineria va fi folosită pentru a ajuta Africa dacă acest ajutor ar presupune expunerea Americii de Nord la un pericol ridicat de fenomene meteo extreme?[42]

În schimb, e foarte lesne să ne imaginăm scenarii în care geoingineria ar putea fi folosită în încercarea disperată de-a salva culturile de porumb din Dakota de Sud, de exemplu, chiar dacă e foarte probabil ca asta să însemne sacrificarea precipitațiilor în Sudanul de Sud. Ne putem imagina așa ceva pentru că guvernele țărilor bogate fac deja asta, deși într-o manieră mai pasivă, lăsând temperaturile să crească până la un nivel care reprezintă un pericol pentru sute de milioane de oameni, mai ales în cele mai sărace părți ale lumii, în loc să introducă politici care să afecteze profiturile pe termen scurt. Acesta e motivul pentru care delegații din Africa la summiturile climatice ONU au început să folosească cuvinte precum „genocid" pentru a descrie eșecul colectiv de-a reduce emisiile. Și motivul pentru care Mary Ann Lucille Sering, secretar pentru schimbările climatice în Filipine, a declarat la summitul din 2013 de la Varșovia, din Polonia: „am senzația că negociem cine va trăi și cine va muri". Rob Nixon, autor și profesor de engleză la Universitatea din Wisconsin, a descris sugestiv brutalitatea schimbărilor climatice drept o formă de „violență lentă"; geoingineria s-ar putea dovedi un instrument care s-o accelereze semnificativ.[43]

Geoingineria ca doctrină a șocului

Toate aceste lucruri pot părea încă oarecum abstracte, dar e important ca riscurile îngrozitoare să fie luate în calcul acum. Asta pentru că dacă geoingineria va fi folosită vreodată, aproape sigur că acest lucru se va petrece într-o atmosferă de panică colectivă, cu puțin timp la dispoziție pentru o dezbatere calmă. Apărătorii ei recunosc asta fără probleme. Bill Gates descrie geoingineria ca pe o „simplă poliță de asigurare", ceva de ținut „în buzunarul de la spate, în caz că lucrurile se precipită". Nathan Myhrvold aseamănă SRM cu faptul „de-a avea aspersoare de incendiu într-o clădire" – speri că n-o să ai nevoie de ele, „dar ai nevoie, de asemenea, de o măsură de siguranță în caz că focul izbucnește totuși".[44]

Într-un caz de urgență adevărată, cine ar fi imun la această logică? Cu siguranță, eu nu. Sigur, ideea de a pulveriza dioxid de sulf în stratosferă pentru a crea un fel de umbrelă cosmică mi se pare acum o nebunie. Dar dacă în orașul meu ar fi atât de cald încât oamenii ar muri cu miile, iar cineva mi-ar prezenta un mod rapid și poluant de a scădea temperaturile, n-aș implora eu după această salvare la fel cum întind mâna spre aparatul de aer condiționat într-o zi toridă, știind foarte bine că, pornindu-l, contribui tocmai la problema de care încerc să scap?

Așa funcționează doctrina șocului: în disperarea provocată de o criză adevărată, orice opoziție de bun-simț se evaporă și tot felul de comportamente cu risc ridicat par temporar acceptabile. Doar în afara unei crize atmosferice putem evalua rațional viitoarea etică și riscurile implementării tehnologiilor geoinginerești, dacă va fi să trecem printr-o perioadă de schimbări rapide. Iar ce ne spun aceste riscuri e faptul că blocarea razelor solare nu se compară cu instalarea unui sistem de aspersoare – doar dacă nu suntem dispuși să acceptăm că unele dintre aceste aspersoare ar putea pulveriza benzină în loc de apă. A – și că, odată pornit, s-ar putea să nu mai reușim să oprim sistemul fără să declanșăm un infern care ar putea incendia întreaga clădire. Dacă cineva ți-ar vinde astfel de aspersoare, cu siguranță că ți-ai cere banii înapoi.

Poate că trebuie să aflăm tot ce putem cu privire la aceste tehnologii, convinși fiind că nu vom ști niciodată destul pentru a le implementa în mod responsabil. Dar dacă acceptăm această logică, trebuie să acceptăm și că testele în teren la scară mică se transformă adesea într-unele la scară mare. Totul poate începe cu verificarea hardware-ului de implementare, dar cât va mai trece până când hackerii planetei vor vrea să vadă dacă nu pot schimba temperatura doar într-o zonă îndepărtată, cu o populație redusă (care va fi descrisă, fără îndoială, drept „la mama dracului") – și apoi într-o zonă puțin mai apropiată?

Trecutul ne învață că odată ce începe testarea adevărată în teren, implementarea nu întârzie mult. Hiroshima și Nagasaki au fost bombardate la mai puțin de o lună după Trinity, primul test nuclear încununat de succes – în ciuda faptului că mulți dintre oamenii de știință implicați în Proiectul Manhattan au crezut că construiesc o bombă nucleară ce va fi folosită doar ca factor de descurajare. Și, deși întotdeauna e dureros să întorci spatele oricăror informații, merită amintit că am mai renunțat la anumite tipuri de cercetare, tocmai pentru că am înțeles că riscurile sunt prea mari. O sută șaizeci și opt de națiuni fac parte dintr-un tratat care interzice crearea de arme biologice. Aceleași tabuuri sunt întâlnite în cazul cercetării din domeniul eugeniei, deoarece aceasta poate deveni cu ușurință un instrument de marginalizare și chiar de eliminare a unor categorii întregi de oameni. Mai mult decât atât, Convenția ONU pentru Modificarea Mediului, care a fost adoptată de guverne la sfârșitul anilor 1970,

interzice deja modificarea vremii ca armă – o interdicție pe care așa-zișii geoingineri de astăzi o evită, insistând că scopurile lor sunt pașnice (chiar dacă activitatea lor ar putea reprezenta un act de război pentru miliarde de oameni).

Pământul monstruos

Nu toți apărătorii geoingineriei resping pericolele grave pe care munca lor le-ar putea dezlănțui. Dar mulți ridică pur și simplu din umeri spunând că viața e plină de riscuri – și că, la fel cum geoingineria încearcă să rezolve o problemă creată de industrializare, o soluție viitoare va rezolva, fără îndoială, problemele create de geoinginerie.

O variantă a argumentului „rezolvăm mai târziu" care a câștigat teren e cea a sociologului francez Bruno Latour. El susține că omenirea nu a învățat lecțiile vechii povești moralizatoare despre jocul de-a Dumnezeu: romanul *Frankenstein* al lui Mary Shelly. Potrivit lui Latour, adevărata lecție oferită de Shelley nu este, așa cum se înțelege de obicei, „nu te pune cu mama-natură". Ci, mai degrabă, nu fugi de dezastrele tehnologice pe care le-ai provocat, așa cum a făcut tânărul doctor Frankenstein când a abandonat monstrul căruia i-a dat viață. În schimb, Latour spune că trebuie să rămânem și să avem în continuare grijă de „monștrii" noștri, ca niște adevărate zeități ce-am devenit. „Adevăratul scop trebuie să fie să avem aceeași răbdare și implicare față de creațiile noastre cum are însuși Dumnezeu Creatorul", scrie el, concluzionând: „De acum încolo, ar trebui să încetăm să ne mai autoflagelăm și să ne ocupăm în mod explicit și serios de ceea ce am făcut în tot acest timp la o scară tot mai mare". (Ecologistul britanic Mark Lynas are o argumentație asemănătoare, sfidător de orgolioasă, când ne cere să devenim „Specia dumnezeiască" în cartea sa omonimă.)[45]

Rugămintea lui Latour de a ne „iubi monștri" a devenit un apel la unire în anumite cercuri ecologiste, în special în rândul celor hotărâți să găsească soluții climatice care aderă la logica pieței.[46] Iar ideea că sarcina noastră este de-a deveni niște Dr. Frankenstein mai responsabili, care nu fug de propriile creații ca niște părinți ticăloși, este, fără îndoială, atrăgătoare. Dar este o metaforă foarte slabă pentru geoinginerie. În primul rând, „monstrul" pe care ni se cere să-l iubim nu este o creatură mutantă făcută în laborator, ci chiar pământul. Nu noi l-am creat; el ne-a creat – și ne susține – pe noi. Pământul nu e prizonierul, pacientul, mașinăria și nici măcar monstrul nostru. El este întreaga noastră lume. Iar soluția la încălzirea globală nu e să reparăm lumea, ci să ne reparăm pe noi.

Asta pentru că geoingineria va transforma, cu siguranță, mai mult ca oricând în istoria omenirii, planeta într-un monstru. E foarte probabil că nu vom avea de-a face cu o singură acțiune geoinginerească, ci cu o combinație nocivă de soluții tehnologice amestecate – sulf trimis în spațiu ca să scadă temperatura, crearea de nori care să rezolve seceta pe care acesta o va provoca, fertilizarea oceanelor în încercarea disperată de-a face față acidificării și mașini care să absoarbă dioxid de carbon, care să ne ajute să eliminăm deșeurile terestre o dată pentru totdeauna.

Acest lucru face din geoinginerie tocmai antiteza unei terapii benefice, al cărui scop este să creeze o stare de sănătate și echilibru care nu mai necesită alte intervenții. Aceste tehnologii, dimpotrivă, răspund la dezechilibrul creat de poluare respingând și mai mult auto-reglementarea ecosistemelor. Am avea nevoie de dispozitive care să polueze în mod constant stratosfera și am fi în imposibilitatea de ne a opri dacă n-am

inventat alte dispozitive care să absoarbă poluarea din atmosferă, apoi să stocheze și să monitorizeze deșeurile pe termen nelimitat. Dacă aplicăm acest plan și îl numim administrare, renunțăm efectiv la perspectiva de-a mai fi vreodată sănătoși. Pământul – cel care ne ține în viață – ar fi el însuși ținut în viață, cuplat neîntrerupt la aparate ca să-l împiedicăm să se comporte ca un monstru cu noi.

Iar riscurile sunt și mai mari, pentru că e foarte posibil să avem de-a face cu mai multe țări care lansează simultan acțiuni geoinginerești, creând astfel interacțiuni necunoscute și de necunoscut. Cu alte cuvinte, o lume de tip Frankenstein, în care încercăm să rezolvăm o problemă prin crearea altora noi, peste care adăugăm soluții tehnologice de rezolvare a lor. Aproape nimeni nu pare dispus să vorbească despre ce se va întâmpla dacă operațiunile noastre geoinginerești vor fi întrerupte dintr-un anumit motiv – război, atac terorist, defecte mecanice sau fenomene meteorologice extreme. Sau dacă, în toiul simulării efectelor unei erupții ca a vulcanului Pinatubo, adevăratul Munte Pinatubo va erupe. Am risca să producem ceea ce David Keith a descris ca fiind „o Epocă Glaciară mondială, un pământ-bulgăre de zăpadă", doar pentru că am uitat, din nou, că nu noi deținem controlul?[47]

Credința neclintită în capacitatea tehnologiei de-a ne permite să sărim din criză precum broasca din oală se naște din descoperirile tehnologice anterioare – divizarea atomului sau trimiterea unui om pe Lună. Unii dintre jucătorii care insistă mai agresiv pentru o soluție tehnologică la schimbările climatice au fost direct implicați în aceste triumfuri tehnologice anterioare – cum ar fi Lowell Wood, care a contribuit la dezvoltarea de armament nuclear avansat, sau Valve Myhrvold, care a revoluționat domeniul tehnicii de calcul. Dar, așa cum scria Ed Ayres, expert în durabilitate, în *Ultima ofertă a lui Dumnezeu*, optimismul datorat faptului „că putem trimite un om pe Lună" „trece sub tăcere realitatea că construirea de rachete și construirea de așezări reprezintă două eforturi fundamental diferite: cea dintâi reclamă o concentrare extrem de profundă; cea din urmă trebuie să beneficieze de o viziune holistică. Să construiești o lume care poate fi locuită nu e știință spațială; este ceva mult mai complex".[48]

Am încercat cu adevărat Planul A?

În ziua a doua a întâlnirii legate de geoinginerie de la Chicheley Hall, izbucnește o dezbatere aprinsă legată de existența vreunui rol al ONU în gestionarea experimentelor geoinginerești. Oamenii de știință nerăbdători să demareze testarea în teren au fost primii care au respins această instituție, temându-se de un proces greoi, care i-ar lega de mâini și de picioare. Participanții de la ONG-uri nu sunt încă pregătiți să dea cu piciorul instituției care a fost principalul forum pentru gestionarea schimbărilor climatice, cu toate defectele ei.

Chiar când atmosfera devine foarte încinsă, se produce agitație dincolo de ușile de sticlă ale sălii de curs.

Un grup de mașini de lux nou-nouțe a oprit afară și o suită formată din oameni vizibil mai bine îmbrăcați decât cei prezenți la întâlnirea despre geoinginerie – se revarsă din ele, cu pantofii lor lustruiți sau cu tocuri înalte răsunând zgomotos pe aleile din pietriș. Una dintre gazdele noastre de la Societatea Regală ne spune că, pentru restul zilei, o altă întâlnire, organizată de firma auto Audi, va avea, de asemenea, loc în șopronul renovat pentru trăsuri. Trag cu ochiul și observ că de-a lungul aleii

apăruseră mai multe semne care purtau logoul Audi, cel care seamănă cu simbolul Jocurilor Olimpice.

Tot restul după-amiezii, discuțiile noastre tensionate despre etica blocării soarelui sunt întrerupte periodic de ovații puternice care se aud de alături. Motivul aplauzelor, ni se spune, este un secret corporatist, dar echipa de la Audi are, în mod evident, un motiv fie foarte fericită – modelele sezonului următor, poate, sau poate cifrele de vânzări.

Societatea Regală închiriază în mod regulat Chicheley Hall pentru întâlniri corporatiste și nunți inspirate de serialul Downton Abbey, așa că faptul că aceste două întâlniri au loc una lângă cealaltă într-un conac de țară este, desigur, o simplă coincidență. Totuși, fiind despărțiți doar de un perete glisant subțire, e greu să nu ai senzația că așa-zișii geoingineri îngrijorați și vânzătorii de automobile germane lipsiți de griji se află într-un dialog – de parcă, mai mult ca orice, scopul experimentelor nesăbuite cărora oamenii din camera noastră încearcă să le găsească justificări este, de fapt, acela de-a le permite oamenilor din industria auto din încăperea alăturată să-și vadă în continuare nestingheriți de treabă.

Mintea umană are obiceiul de-a face conexiuni între evenimente apropiate aleatoare, dar, în acest caz, nu e ceva cu totul aleatoriu. Nu există nicio îndoială că unii dintre cei care sprijină geoingineria văd aceste tehnologii nu ca pe niște punți de urgență pentru renunțarea la combustibilii fosili, ci ca pe un mijloc de-a continua cât mai mult frenezia acestor combustibili. Nathan Myhrvold, de pildă, a propus chiar folosirea munților de sulf galben care sunt produși ca deșeuri la nisipurile bituminoase din Alberta pentru a bloca soarele, ceea ce le-ar permite, în mod convenabil, marilor companii petroliere să continue să sape și să foreze pe termen nelimitat. „Am putea amplasa o mică fabrică de pompare acolo și, cu o părticică din munții aceia de sulf, am putea rezolva întreaga problemă a încălzirii globale pentru emisfera nordică". Iar compania Carbon Engineering, înființată de David Keith, îl are ca investitor nu doar pe Bill Gates, ci și pe Murray Edwards, a cărui companie petrolieră Canadian Natural Resources e unul dintre cei mai puternici jucători de pe piața nisipurilor bituminoase.[49]

Acestea nu sunt cazuri izolate. Corporațiile care fie sapă după combustibilii fosili, fie, ca și companiile auto, sunt responsabile de o parte disproporționat de mare din arderea lor au o lungă tradiție de promovare a geoingineriei ca reacție la schimbările climatice, pe care o văd în mod clar ca preferabilă opririi poluării produse de ei. Asta încă din 1992, când Academia Națională a Științelor a publicat în cooperare un raport controversat intitulat *Implicațiile politice ale încălzirii cu efect de seră*. Spre consternarea multor climatologi, documentul cuprindea o serie de opțiuni de geoinginerie, unele dintre ele destul de bizare, de la trimiterea a cincizeci de mii de oglinzi pe orbita Pământului la ridicarea a „miliarde de baloane aluminizate, umplute cu hidrogen, în stratosferă, care să formeze un ecran reflectorizant".[50]

Controversa a fost alimentată și de faptul că acest capitol al raportului a fost coordonat de Robert A. Frosch, devenit apoi vicepreședinte la General Motors. Așa cum a explicat el la acea vreme: „Nu știu de ce cineva ar trebui să se simtă obligat să reducă dioxidul de carbon dacă există modalități mai eficiente. Când începi să faci reduceri serioase, e vorba despre cheltuirea unor sume serioase de bani și despre schimbarea întregii economii. Nu înțeleg de ce vorbim atât de lejer despre cum să modificăm felul în care oamenii trăiesc pe Pământ, dar nu umblăm mai în profunzime la felul în care influențăm mediul".[51]

E de remarcat că un cercetător important de la BP, Steven Koonin, a fost cel care a convocat una dintre primele întruniri științifice oficiale despre geoinginerie în 2008. Adunarea a redactat un raport care prezintă un proiect de cercetare întins pe un deceniu despre modificarea climei, cu un accent special pe Managementul Radiațiilor Solare. (Koonin a plecat de la BP ca să lucreze pentru administrația Obama ca subsecretar pe probleme științifice la Departamentul de Energie.)[52]

Cam la fel stau lucrurile în cazul mai multor *think tank*-uri influente, care sunt finanțate generos cu dolari proveniți din combustibilii fosili. De exemplu, timp de câțiva ani, în timp ce ținea aprinsă flacăra negării schimbărilor climatice, American Enterprise Institute (AEI) a beneficiat de donații de milioane de dolari de la ExxonMobil. Acesta continuă să fie cel mai important beneficiar al banilor proveniți de la fundațiile conservatoare dornice să blocheze combaterea schimbărilor climatice, primind cel puțin 86,7 milioane de dolari din aceste surse din 2003 încoace. Și totuși, în 2008, *think tank*-ul a lansat un departament numit *Geoengineering Project*. Proiectul a organizat mai multe conferințe, a publicat mai multe rapoarte și a trimis experți să depună mărturie în cadrul audierilor din Congres – toate transmițând mesajul invariabil că geoingineria nu reprezintă Planul B în eventualitatea că reducerea emisiilor eșuează, ci mai degrabă Planul A. Lee Lane, care a fost mai mulți ani principalul purtător de cuvânt al AEI pe această temă, a explicat în 2010: „Pentru aceia dintre noi care cred că schimbările climatice ar putea, la un moment dat, să reprezinte o amenințare gravă – și că oprirea emisiilor este deopotrivă costisitoare și nepractică din punct de vedere politic – ingineria climatică începe să pară ultima și cea mai bună speranță".[53]

Această poziție e frapantă, dat fiind palmaresul bine cunoscut al *think tank*-ului de atacuri la adresa climatologiei și a eforturilor de-a discredita practic toate încercările serioase de reglementare a emisiilor, inclusiv legislația blândă care favorizează becurile eficiente din punct de vedere energetic (o intervenție majoră a guvernului asupra modului „cum dorim să ne luminăm viețile", așa cum spunea un cercetător AEI).[54] Unii membri ai *think tank*-lui și-au arătat în ultimii ani deschiderea față de un impozit modest sau un impozit neutru pe emisiile de dioxid de carbon, care, alături de geoinginerie, reprezintă un fetiș tot mai des întâlnit printre republicanii care nu neagă existența schimbărilor climatice. Totuși, s-ar putea spune că să blochezi soarele pentru toate persoanele de pe pământ este o formă mai intruzivă de intervenție a guvernului decât să le ceri cetățenilor să-și schimbe becurile. Ba s-ar putea spune că orice altă opțiune politică ar fi mai puțin intruzivă. Dar asta ar însemna să pierdem din vedere esențialul: pentru companiile de combustibili fosili și pentru apărătorii lor plătiți, orice este preferabil reglementării ExxonMobil, *inclusiv* încercarea de a reglementa soarele.

Noi, restul, avem tendința de-a vedea lucrurile altfel, motiv pentru care faptul că geoingineria e luată atât de în serios ar trebui să scoată în evidență nevoia urgentă a unui adevărat plan A – unul bazat pe reducerea emisiilor, oricât de radical din punct de vedere economic ar fi acesta. La urma urmei, dacă pericolul schimbărilor climatice este suficient de grav și iminent pentru ca guvernele să ia în considerare soluții science-fiction, nu e suficient de grav și iminent pentru ca acestea să ia în considerare soluții bazate pur și simplu pe știință?

Știința ne spune că trebuie să lăsăm în pământ marea majoritate a zăcămintelor de combustibili fosili cunoscute. Pare, atunci, rezonabil că orice guvern dispus să finanțeze experimente de modificare a climei ar trebui să fie dispus, cel puțin, să amâne crearea

de noi forme de energie extreme, oferind în același timp o finanțare suficientă pentru trecerea rapidă la energia din surse regenerabile. Așa cum spune Kevin Anderson de la Centrul Tyndall: „în momentul de față extragem gaze de șist și petrol din nisipuri bituminoase și o mulțime de cărbune. Urmează să săpăm în regiunea arctică. Nu trebuie să ne batem capul prea mult cu geoingineria din viitor, trebuie doar să nu mai scoatem combustibili fosili din pământ astăzi".[55]

Cum rămâne cu celelalte soluții discutate în aceste pagini – cum ar fi luarea unor procente mai mari din profiturile corporațiilor necinstite, cele mai responsabile pentru războiul împotriva climei, și folosirea acestor resurse pentru curățarea dezastrului produs de ele? Sau anularea privatizărilor din domeniul energiei pentru a redobândi controlul asupra rețelelor electrice? Această strategie este viabilă doar pentru scurt timp, înainte să trebuiască să renunțăm complet la combustibilii fosili, deci cu siguranță merită discutată.

În același timp, autorul și activistul indian Vandana Shiva subliniază că trecerea la un model de agricultură bazat pe metode agro-ecologice nu numai că ar sechestra cantități mari de dioxid de carbon, ci ar reduce emisiile și ar spori securitatea alimentară. Și, spre deosebire de geoinginerie, „acesta nu este un experiment derulat pe cincizeci de ani. Este o cale sigură, garantată, care s-a demonstrat că funcționează".[56] Desigur, astfel de reacții încalcă toate regulile pieței libere. Dar, pe de altă parte, la fel s-a întâmplat și cu salvarea băncilor și companiilor auto. Și încă nu sunt nici pe departe la fel de radicale precum ruperea legăturii primordiale dintre temperatură și dioxidul de carbon din atmosferă – doar pentru a ne satisface dorința de-a avea aer condiționat pe planetă.

Dacă ne-am confrunta cu o situație de urgență climatică iminentă și inevitabilă, genul de calcule monstruoase pe care le presupune geoingineria – să sacrifici America Latină ca să salvezi toată China sau să salvezi ghețarii și ce-a mai rămas din calota antarctică pentru a împiedica creșterea globală a nivelului mării, dar să pui în pericol sursa de hrană a Indiei – ar putea fi inevitabile. Dar chiar dacă am dobândi suficiente informații ca să facem acest tip de calcule (și e greu de imaginat cum am putea), e de remarcat că nu am ajuns în acel moment. Avem opțiuni, unele care ar reduce foarte mult posibilitatea de-a trebui să ne confruntăm vreodată cu aceste alegeri imposibile, alegeri care merită cu adevărat să fie descrise ca genocid. Să nu reușești să folosești aceste opțiuni – exact ceea ce facem – știind foarte bine că, în cele din urmă, eșecul ar putea forța guvernul să raționalizeze „riscul", transformând națiuni întregi, chiar subcontinente, în zone de sacrificiu, este o decizie pe care e posibil ca vlăstarele noastre s-o considere drept cel mai imoral act din istoria omenirii.

Perspectiva astronautului

Există o fotografie din ziua în care Richard Branson a lansat Virgin Earth Challenge, provocarea de 25 de milioane de dolari de care mi-am adus întruna aminte la întâlnirea despre geoinginerie. Branson, îmbrăcat în negru, rânjește cu toată gura și, plin de voioșie, azvârle un glob pământesc de plastic ca pe o minge gonflabilă. Al Gore, care nu pare a fi sigur că-i o idee bună, stă lângă el.[57]

Acest moment mi se pare un instantaneu perfect al primei întrupări a mișcării ecologiste: un om bogat și puternic, având efectiv toată lumea la picioare, care promite că va salva fragila planetă albastră în locul nostru. Această faptă eroică se va realiza,

după cum tocmai a anunțat, prin valorificarea puterii geniului uman și prin dorința de a deveni foarte, foarte bogat.

Cam totul e greșit în această imagine. Reinventarea unui mare poluator, transformat într-un salvator al climei cu ajutorul unei campanii reușite de PR. Presupunerea că dacă fluturi destui bani poți rezolva orice dezastru pe care l-am provocat. Și certitudinea că soluțiile împotriva schimbărilor climatice trebuie să vină mai degrabă de sus, decât de jos.

Dar am început să cred că mai există o problemă – și are legătură cu sfera de un albastru deschis pe care Branson o azvârle ca pe o minge. Timp de peste patruzeci de ani, imaginea Pământului văzut din spațiu a fost logoul neoficial al mișcării ecologiste – a apărut pe nenumărate tricouri, insigne și abțibilduri. Acesta e lucrul pe care ar trebui să-l protejăm la conferințele ONU privind schimbările climatice și pe care suntem chemați să-l „salvăm" de Ziua Pământului, de parcă ar fi vorba de o specie pe cale de dispariție, de un copil flămând dintr-o țară îndepărtată sau de un animal de companie care are nevoie de ajutorul nostru. Iar această idee ar putea fi la fel de periculoasă ca fantezia lui Bacon despre pământul văzut ca o mașinărie pe care s-o stăpânim, deoarece încă ne pune (literalmente) în poziția superioară.

Când ne minunăm de delicatețea și fragilitatea planetei albastre și hotărâm s-o salvăm, ne atribuim un rol foarte specific. Acest rol este cel de părinte, de părinte al pământului. Dar lucrurile stau exact pe dos. Noi, oamenii, suntem cei fragili și vulnerabili, iar pământul e consecvent și puternic și ne ține în mâinile lui. În termeni pragmatici, provocarea pe care o avem în față nu e atât de a salva pământul de noi înșine, ci mai degrabă de a ne salva pe noi de un pământ care, dacă e forțat prea tare, are puterea de a ne zgâlțâi, de a ne pârjoli și de a se descotorosi de noi cu totul. Această informație ar trebui să influențeze tot ce facem, mai ales decizia legată de posibilitatea de a paria pe geoinginerie.

* * *

N-ar fi trebuit să fie așa, desigur. La sfârșitul anilor 1960, când NASA a prezentat primele fotografii din spațiu cu Pământul, au existat multe discuții pompoase despre cum această imaginea va declanșa un declic în conștiința umană. Când aveam, în cele din urmă, să vedem lumea ca pe o entitate interconectată și holistică, urma să înțelegem în sfârșit că această planetă singuratică e singura noastră casă și că depinde de noi să avem grijă de ea.* Aceasta era „Nava Pământ" și se spera că, văzând-o, toată lumea va înțelege la ce s-a gândit economista și autoarea britanică Barbara Ward când a spus în 1966: „Acest voiaj spațial este total precar. Depindem de un pic de pământ și de puțin mai multă atmosferă pentru a trăi. Și ambele pot fi contaminate și distruse".[58]

Deci, cum am ajuns de la smerenia în fața precarității vieții la joaca lui Branson cu planeta? Cel care a intuit că vom ajunge aici e irascibilul romancier american Kurt Vonnegut: „Pământul e o perlă albastră și roz și albă atât de drăguță în imaginile pe care mi le-a trimis NASA", scria el în *The New York Times Magazine* în 1969. „Pare atât de *curat*. Nu-i poți vedea pe toți pământenii înfometați, supărați de jos – nici fumul și deșeurile și gunoiul și armele sofisticate."[59]

---

* În mod ironic, fotografiile cele mai răspândite cu pământul văzut din spațiu au fost făcute probabil de Harrison Schmitt, un contestatar înrăit al schimbărilor climatice, fost senator american și vorbitor regulat la conferințele Heartland. Acesta a avut o atitudine destul de blazată în legătură cu această experiență: „Dacă ai văzut un Pământ, le-ai văzut pe toate", se pare că ar fi spus.

Înainte de aceste imagini, ecologismul fusese în cea mai mare parte un fenomen local ce ținea de lucrurile pământești, nu de Pământ. A fost Henry David Thoreau care medita la șirurile de tufe de fasole plantate lângă Walden Pond. A fost Edward Abbey care se plimba printre stâncile roșii din sudul statului Utah. A fost Rachel Carson care studia viermii contaminați cu DDT. A fost o proză scrisă în culori vii, desene naturaliste și, în cele din urmă, fotografii și filme documentare care încercau să trezească și să inspire dragoste față de anumite creaturi și locuri – și, prin extensie, pentru creaturi și locuri asemănătoare de peste tot în lume.

Când ecologia a ieșit în spațiul cosmic, adoptând perspectiva outsiderului omniscient, lucrurile au început să devină, așa cum avertiza Vonnegut, extrem de neclare. Pentru că dacă privești mereu pământul de sus, nu dinspre rădăcini și sol, parcă începe să capete sens să te joci cu sursele poluării și cu antidotul ei de parcă ar fi fost piese pe o tablă de șah de dimensiuni planetare: o pădure tropicală care să absoarbă emisiile unei fabrici europene; gaz obținut prin fracturare hidraulică, cu emisii scăzute de dioxid de carbon, care să înlocuiască cărbunele; terenuri întinse de porumb care să înlocuiască petrolul; și, probabil, într-un viitor nu prea îndepărtat, fier în oceane și dioxid de sulf în stratosferă pentru a contracara dioxidul de carbon din atmosferă.

Iar în tot acest timp, așa cum avertiza Vonnegut, dispare orice recunoaștere a existenței oamenilor de jos, de sub fuioarele de nori – oameni atașați de anumite bucăți de teren, cu idei foarte diferite despre ceea ce constituie o „soluție". Această uitare cronică e firul care unește numeroasele greșeli politice fatidice din ultimii ani, de la decizia de a privi gazele naturale obținute prin fracturare hidraulică drept un combustibil-punte (fără a observa că pe acele pământuri trăiau oameni dispuși să lupte împotriva distrugerii teritoriului și a otrăvirii apei) la sistemul de limitare și comercializare a certificatelor de emisii de gaze cu efect de seră și la creditele de carbon (uitând încă o dată de oameni, de cei siliți să respire aerul toxic de lângă rafinării care au fost menținute deschise datorită acestor manevre de culise, precum și de cei alungați din pădurile lor tradiționale, convertite în credite de carbon).

Am văzut cum aceeași perspectivă „de sus" și-a pus amprenta în mod tragic când mulți dintre acești jucători s-au convins pe ei înșiși că biocombustibilii sunt alternativa perfectă, cu emisii reduse de carbon, la petrol și gaze – pentru a descoperi apoi ceea ce ar fi fost limpede ca lumina zilei dacă ar fi luat în calcul și oamenii, așa cum au luat în calcul emisiile de dioxid de carbon, și anume că folosirea unor terenuri de calitate pentru a produce combustibil pune presiune pe produsele alimentare, iar rezultatul complet previzibil va fi foametea pe scară largă. Ne lovim de aceleași probleme atunci când factorii de decizie forțează crearea de parcuri eoliene la scară industrială și de generatoare solare pe suprafețe întinse de deșert fără participarea sau acordul localnicilor, doar pentru a descoperi că pe acele terenuri trăiesc oameni cu propriile lor opinii incomode despre felul în care ar trebui folosite acestea și cine ar trebui să beneficieze de pe urma construirii lor.

Această amnezie letală își face din nou simțită prezența în discuțiile despre geoinginerie precum cea de la Chicheley Hall. Este extrem de reconfortant să ne imaginăm că o intervenție tehnologică ar putea salva gheața arctică de la topire, dar, încă o dată, mult prea puțină atenție se acordă miliardelor de oameni din anumite părți din Asia și Africa, care depind de musoni și ar putea avea de suferit și chiar plăti cu viața.

În unele cazuri, efectul perspectivei astronautului se dovedește a fi chiar extrem. Cu minţile lansate pe orbită, există oameni care încep să-şi imagineze că vom părăsi această planetă pentru totdeauna, spunând: „La revedere, Pământule!", ca să-l citez pe fizicianul Gerard O'Neill de la Princeton, care, la mijlocul anilor 1970, a început să solicite crearea de colonii spaţiale pentru a se depăşi problema resurselor limitate ale pământului. Interesant, unul dintre discipolii cei mai devotaţi ai lui O'Neill a fost Stewart Brand, fondatorul *Whole Earth Catalogue*, care a petrecut o bună parte din anii 1970 susţinând că guvernul SUA ar trebui să construiască colonii spaţiale; astăzi, el este unul dintre cei mai înfocaţi partizani ai soluţiilor tehnologice grandioase împotriva schimbărilor climatice, fie că e vorba de energie nucleară sau de geoinginerie.[60]

Nu e singurul susţinător cunoscut al geoingineriei care cultivă fantezia evadării finale. Lowell Wood, coinventator al furtunului aerian, este un predicator al teraformării planetei Marte: există „o şansă de 50% ca, în viitor, copilaşii de astăzi să se plimbe pe pajişti marţiene... să înoate în lacuri marţiene", a spus el în faţa publicului din Aspen în 2007, descriind expertiza tehnologică necesară pentru a realiza acest lucru ca pe „o joacă de copii".[61]

Mai e şi Richard Branson, domnul care ne vinde spaţiul la bucată. În septembrie 2012, Branson a declarat în emisiunea *CBS This Morning* că: „În timpul vieţii mele, sunt hotărât să particip la începerea populării planetei Marte. Cred că este absolut realist. Asta se va întâmpla". Acest plan, a mai spus el, presupune „persoane care să locuiască pe Marte... sub un fel de cupole uriaşe". Într-un alt interviu, a spus că s-a gândit extrem de mult la cine ar trebui să fie invitat la această petrecere din spaţiul cosmic: „Avem nevoie de medici, avem nevoie de comedieni, avem nevoie de oameni care ştiu să se distreze, de oameni frumoşi, de oameni urâţi, avem nevoie să replicăm pe Marte ce se întâmplă pe Pământ. Oamenii trebuie să se poată înţelege unii cu ceilalţi, pentru că va fi un spaţiu destul de limitat". O, şi mai este o persoană pe listă: „Ar putea fi vorba de o călătorie fără întoarcere... Aşa că voi aştepta să ajung în ultimii 10 ani din viaţă, iar apoi poate voi pleca, dacă mă va lăsa soţia", a spus Branson. Explicându-şi raţionamentul, şeful Virgin l-a invocat pe fizicianul Stephen Hawking, care „crede că e absolut esenţial pentru omenire să colonizeze alte planete pentru că într-o zi ceva îngrozitor s-ar putea întâmpla pe Pământ. Şi ar fi foarte trist să vezi atâţia ani de evoluţie duşi pe apa sâmbetei".[62]

Asta a spus cel ale cărui linii aeriene au o amprenta de carbon cât Hondurasul de mare şi care îşi pune speranţele pentru salvarea planetei nu în reducerea emisiilor, ci într-un dispozitiv de absorbţie a carbonului care nu a fost încă inventat.[63] Poate că e doar o coincidenţă, dar merită remarcat că multe figuri importante de pe scena geoingineriei împărtăşesc un interes puternic faţă de exodul planetar. Pentru că e cu siguranţă mult mai uşor să accepţi perspectiva unui plan B imprudent, cu risc ridicat, când ai, în celălalt buzunar, un plan C.

Pericolul nu e atât că aceste viziuni vor fi puse în practică; geoingineria aplicată e o soluţie hazardată, ca să nu mai vorbim de teraformarea planetei Marte. Cu toate acestea, aşa cum o ilustrează atât de elegant chiar reflecţiile lui Branson, aceste fantezii produc deja pagube reale aici şi acum. După cum scrie autorul ecologist Kenneth Brower: „ideea că ştiinţa ne va salva este himera care permite generaţiei actuale să consume câte resurse vrea, de parcă nu vor exista generaţii viitoare. Acesta e sedativul care-i permite civilizaţiei să mărşăluiască atât de ferm spre o catastrofă ecologică. El ocultează soluţia reală, care va fi activitatea dificilă, nontehnică, de modificare

a comportamentului uman". Mai rău e faptul că ne spune că „dacă soluția dă greș, avem un alt loc unde să mergem".[64]

Cunoaștem prea bine această poveste a evadării, de la Arca lui Noe la ridicarea la ceruri. Avem nevoie de povești care să ne spună ceva foarte diferit: că această planetă e singura noastră casă și că ce semeni aia culegi (și că ceea ce ajunge sus, rămâne sus pentru foarte mult timp, deci ar fi bine să avem grijă ce trimitem acolo).

Într-adevăr, dacă există vreun argument în favoarea geoingineriei e faptul că se integrează perfect în perspectiva noastră culturală răsuflată, cea cu care mulți dintre noi am fost îndoctrinați de către religia organizată și pe care restul am absorbit-o cam din toate filmele de acțiune hollywoodiene făcute vreodată. E cea care ne spune că, în ultimul moment, unii dintre noi (cei care contează) vor fi salvați. Și, din moment ce religia noastră seculară este tehnologia, nu ne va salva un zeu, ci Bill Gates și gașca lui de super-genii de la Intellectual Ventures. Auzim variante ale acestei perspective de fiecare dată când apare o reclamă despre cum cărbunele e pe punctul să devină „nepoluant", despre cum dioxidul de carbon produs de nisipurile bituminoase va fi în scurt timp aspirat din aer și îngropat adânc sub pământ, și, acum, despre cum soarele puternic va fi oprit de parcă n-ar fi decât un candelabru cu variator. Iar dacă vreunul dintre planurile actuale nu va funcționa, aceeași poveste ne spune că va apărea cu siguranță altceva în ultimul moment. Suntem, la urma urmei, o super-specie, cei aleși, specia dumnezeiască. Vom triumfa în cele din urmă, pentru că triumful e specialitatea noastră.

Dar după ce atâtea dintre sistemele noastre cele mai complexe au dat greș, de la forajul la adâncime al celor de la BP la piața derivatelor – iar unele dintre cele mai capabile creiere n-au reușit să prevadă aceste rezultate – există dovezi că puterea acestei perspective începe să slăbească. Brookings Institution a lansat în 2012 un studiu care constata că circa șapte din zece americani cred că încercarea de-a micșora lumina soarelui va face mai mult rău decât bine. Doar trei persoane din zece cred că „oamenii de știință vor putea să găsească modalități de-a modifica clima într-o manieră care să limiteze problemele" provocate de încălzire. Într-o lucrare publicată în *Nature Climate Change* la începutul lui 2014, cercetătorii au analizat date provenind din interviuri și dintr-o anchetă on-line extinsă efectuată în Australia și Noua Zeelandă – cu cel mai mare eșantion folosit vreodată într-un studiu despre percepția publică asupra geoingineriei. Malcolm Wright, principalul autor al studiului, a explicat: „Rezultatele arată că publicul are opinii foarte negative față de ingineria climatică... Este un rezultat remarcabil și un tipar foarte clar. Intervenții precum amplasarea de oglinzi în spațiu sau de particule fine în stratosferă nu sunt bine văzute". Poate cel mai interesant, având în vedere subiectul high-tech, e faptul că respondenții mai în vârstă au fost mai îngăduitori cu geoingineria decât cei mai tineri.[65]

Iar vestea cea mai bună e că vremea ecologismului ce folosește perspectiva astronautului pare să fi trecut și o nouă mișcare îi ia locul, una adânc înrădăcinată în zone geografice specifice, dar conectată global mai mult ca niciodată. După ce a asistat la recentul val de eșecuri notabile, această generație de activiști nu e dispusă să riște lucrurile prețioase și de neînlocuit, cu siguranță nu pe baza vorbelor liniștitoare ale unor ingineri prea încrezători.

Aceasta este o mișcare formată din mai multe mișcări și, cu toate că nu se vede deloc din spațiu, ea începe să zguduie industria combustibililor fosili din temelii.

NOTE

CAPITOLUL 8: BLOCAREA RAZELOR SOLARE

1. Newt Gingrich, „Stop the Green Pig: Defeat the Boxer-Warner-Lieberman Green Pork Bill Capping American Jobs and Trading America's Future", *Human Events*, 3 iunie 2008.

2. William James, *The Will to Believe: And Other Essays in Popular Philosophy* (New York: Longmans Green 1907), 54.

3. „Geoengineering the Climate: Science, Governance and Uncertainty", Societatea regală, septembrie 2009, p. 62; „Solar Radiation Management: the Governance of Research", Inițiativa de Gestionare a Managementului Radiațiilor Solare, convocată de Environmental Defense Fund, Societatea regală și TWAS, 2011, p. 11.

4. Environmental Defense Fund, „Geoengineering: A 'Cure' Worse Than the Disease?", *Solutions* 41 (Primăvara 2010): 10–11.

5. EXPERIMENTE: Patrick Martin et al., „Iron Fertilization Enhanced Net Community Production but not Downward Particle Flux During the Southern Ocean Iron Fertilization Experiment LOHAFEX", *Global Biogeochemical Cycles* (2013): 871–881; „Haida Salmon Restoration Project: The Story So Far", Haida Salmon Restoration Corporation, septembrie 2012; LUCRARE EVALUATĂ INTER PARES: GeoLibrary, Oxford Geoengineering Programme, http://www.geoengineering.ox.ac.uk; NAVE ȘI AVIOANE: John Latham et al., „Marine Cloud Brightening", *Philosophical Transactions of the Royal Society A* 370 (2012): 4247–4255; FURTUNURI: David Rotman, „A Cheap and Easy Plan to Stop Global Warming", *MIT Technology Review*, 8 februarie 2013; Daniel Cressey, „Cancelled Project Spurs Debate over Geoengineering Patents", *Nature* 485 (2012): 429.

6. P. J. Crutzen, „Albedo Enhancement by Stratospheric Sulfur Injections: A Contribution to Resolve a Policy Dilemma?" *Climate Change* 77 (2006): 212; Oliver Morton, „Is This What It Takes to Save the World?", *Nature* 447 (2007): 132.

7. Ben Kravitz, Douglas G. MacMartin, și Ken Caldeira, „Geoengineering: Whiter Skies?" *Geophysical Research Letters* 39 (2012): 1, 3–5; „Geoengineering: A Whiter Sky", Institutul Carnegie pentru Știință, comunicat de presă, 30 mai 2012.

8. „Solar Radiation Management", p. 16.

9. Roger Revelle et al., „Atmospheric Carbon Dioxide", in *Restoring the Quality of Our Environment: Report of the Panel on Environmental Pollution*, Comitetul Consultativ pe Probleme Științifice al Președintelui, Grupul pentru poluarea mediului, Anexa Y4, p. 127.

10. James Rodger Fleming, *Fixing the Sky: The Checkered History of Weather and Climate Control* (New York: Columbia University Press 2010), 165–188.

11. P. J. Crutzen, „Albedo Enhancement by Stratospheric Sulfur Injections: A Contribution to Resolve a Policy Dilemma?" 216.

12. „When Patents Attack", *Planet Money*, NPR, 22 iulie 2011.

13. „The Stratospheric Shield", *Intellectual Ventures* 2009, pp. 3, 15–16; „Solving Global Warming with Nathan Myhrvold" (transcriere), *Fareed Zakaria GPS*, CNN, 20 decembrie 2009.

14. Steven D. Levitt și Stephen J. Dubner, *SuperFreakonomics* (New York: HarperCollins 2009) 194.

15. „A Future Tense Event: Geoengineering", New America Foundation, http://www.newamerica.net.

16. Eli Kintisch, *Hack the Planet: Science's Best Hope – or Worst Nightmare – for Averting Climate Catastrophe* (Hoboken, NJ: John Wiley & Sons 2010), 8; interviu personal cu James Fleming, 5 noiembrie 2010.

17. „Inventors", Intellectual Ventures, http://www.intellectualventures.com.

18. GATES ȘI FONDUL: „Fund for Innovative Climate and Energy Research", Institutul Carnegie pentru Știință, Stanford University, http://dge.stanford.edu; GATES ȘI INGINERIA CARBONULUI: „About CE", Carbon Engineering, http://carbonengineering.com; GATES ȘI INTELLECTUAL VENTURES: Jason Pontin, „Q&A: Bill Gates", *MIT Technology Review*,

septembrie/octombrie 2010; PATENTE: Patent SUA nr. 8.702.982, „Water Alteration Structure and System", depus pe 3 ianuarie 2008; Patent SUA nr. 8.685.254, „Water Alteration Structure Applications and Methods", depus pe 3 ianuarie 2008; Patent SUA nr. 8.679.331, „Water Alteration Structure Movement Method and System", depus pe 3 ianuarie 2008; Patent SUA nr. 8.348.550, „Water Alteration Structure and System Having Heat Transfer Conduit", depus pe 29 mai 2009; TERRAPOWER: „Nathan Myhrvold, Ph.D.", TerraPower, http://terrapower.com; BRANSON: „Stakeholder Partners", Inițiativa de Gestionare a Managementului Radiațiilor Solare, http://www.srmgi.org.

19. Jon Taylor, „Geo-engineering – Useful Tool for Tackling Climate Change, or Dangerous Distraction?", WWF-UK, 6 septembrie 2012, http://blogs.wwf.org.uk.

20. Alan Robock, „20 Reasons Why Geoengineering May Be a Bad Idea", *Bulletin of the Atomic Scientists* 64 (2008): 14–18; Clive Hamilton, „The Ethical Foundations of Climate Engineering", iulie 2011, p. 23, disponibil la http://clivehamilton.com.

21. Francis Bacon, *Bacon's New Atlantis*, ed. A. T. Flux (London: Macmillan 1911); John Gascoigne, *Science in the Service of Empire: Joseph Banks, the British State and the Uses of Science in the Age of Revolution* (Cambridge: Cambridge University Press 1998), 175.

22. Comunicare personală prin e-mail cu Sallie Chisholm, 28 octombrie 2012.

23. „TIPARUL ȘI FOCUL": Matthew Herper, „With Vaccines, Bill Gates Changes the World Again", *Forbes*, 2 noiembrie 2011; RUSS GEORGE: „Background to the Haida Salmon Restoration Project", Haida Salmon Restoration Corporation, 19 octombrie 2012, p. 2; O SUTĂ DE TONE: „Haida Gwaii Geo-engineering, Pt 2", *As It Happens with Carol Off & Jeff Douglas*, CBC Radio, 16 octombrie 2012; „SUSȚINĂTORUL ÎN LUME": Mark Hume și Ian Bailey, „Businessman Russ George Defends Experiment Seeding Pacific with Iron Sulphate", *Globe and Mail*, 19 octombrie 2012; „CUTIA PANDOREI": Jonathan Gatehouse, „Plan B for Global Warming", *Maclean's*, 22 aprilie 2009. „IRIGAȚII": interviu personal cu David Keith, 19 octombrie 2010.

24. Wendell Berry, *The Way of Ignorance: And Other Essays* (Emeryville, CA: Shoemaker & Hoard 2005), 54.

25. Petra Tschakert, „Whose Hands Are Allowed at the Thermostat? Voices from Africa", prezentare făcută la „The Ethics of Geoengineering: Investigating the Moral Challenges of Solar Radiation Management", Universitatea din Montana, Missoula, 18 octombrie 2010.

26. Alan Robock, Martin Bunzl, Ben Kravitz și Georgiy L. Stenchikov, „A Test for Geoengineering?" *Science* 327 (2010): 530; Alan Robock, Luke Oman și Georgiy L. Stenchikov, „Regional Climate Responses to Geoengineering with Tropical and Arctic SO_2 Injections", *Journal of Geophysical Research* 113 (2008): 1.

27. Robock, Bunzl, Kravitz, și Stenchikov, „A Test for Geoengineering?" 530.

28. Martin Bunzl, „Geoengineering Research Reservations", prezentare pentru Asociația Americană pentru Dezvoltarea Științei, 20 februarie 2010; Fleming, *Fixing the Sky*, 2.

29. Robock, Oman, și Stenchikov, „Regional Climate Responses to Geoengineering with Tropical and Arctic SO_2 Injections"; K. Niranjan Kumar et al., „On the Observed Variability of Monsoon Droughts over India", *Weather and Climate Extremes* 1 (2013): 42.

30. Numeroase ziare au reprodus rezultatele lui Robock și au constatat că SRM ar putea avea alte efecte posibil dăunătoare asupra circuitului apei la nivel mondial și asupra precipitațiilor la nivel regional. Printre exemplele notabile recente se numără: Simone Tilmes et al., „The Hydrological Impact of Geoengineering in the Geoengineering Model Intercomparison Project (GeoMIP)", *Journal of Geophysical Research: Atmospheres* 118 (2013): 11,036–11,058; Angus J. Ferraro, Eleanor J. Highwood și Andrew J. Charlton-Perez, „Weakened Tropical Circulation and Reduced Precipitation in Response to Geoengineering", *Environmental Research Letters* 9 (2014): 1–7. Studiul din 2012 este: H. Schmidt, K. Alterskjaer și D. Bou Karam et al., „Solar Irradiance Reduction to Counteract Radiative Forcing from a Quadrupling of CO_2: Climate Responses Simulated by Four Earth System Models", *Earth System Dynamics* 3 (2012): 73. Un studiu anterior realizat de Met Office Hadley Centre din Marea Britanie a constatat că crearea de nori mai strălucitori în largul coastelor Africii

de Sud ar duce la o reducere și mai mare, de 30%, în zona Amazonului, care, potrivit comunicatul de presă al autorilor studiului, „ar putea accelera îmbolnăvirea pădurii". Vezi: Andy Jones, Jim Haywood și Olivier Boucher, „Climate Impacts of Geoengineering Marine Stratocumulus Clouds", *Journal of Geophysical Research* 114 (2009): 1; „Geoengineering Could Damage Earth's Eco-systems", UK Met Office, comunicat de presă, 8 septembrie 2009. Studiul din 2013 este : Jim M. Haywood, Andy Jones, Nicolas Bellouin și David Stephenson, „Asymmetric Forcing from Stratospheric Aerosols Impacts Sahelian Rainfall", *Nature Climate Change* 3 (2013): 663.

31. Simulările climatice „par să subestimeze amploarea modificărilor nivelului precipitațiilor în secolul al douăzecilea", ceea ce, potrivit unor cercetători, are o importanță deosebită în raport cu riscurile SRM: Gabriele C. Hegerl și Susan Solomon, „Risks of Climate Engineering", *Science* 325 (2009): 955–956; Julienne Stroeve et al., „Arctic Sea Ice Decline: Faster than Forecast", *Geophysical Research Letters* 34 (2007): 1; Julienne C. Stroeve et al., „Trends in Arctic Sea Ice Extent from CMIP5, CMIP3 and Observations", *Geophysical Research Letters* 39 (2012): 1; Stefan Rahmstorf et al., „Recent Climate Observations Compared to Projections", *Science* 316 (2007): 709; Ian Allison et al., „The Copenhagen Diagnosis 2009: Updating the World on the Latest Climate Science", Centrul de Cercetare a Schimbărilor Climatice din cadrul Universității New South Wales 2009, p. 38.

32. Ken Caldeira, „Can Solar Radiation Management Be Tested?", e-mail către Grupul Google „Geoengineering", 27 septembrie 2010; Levitt și Dubner, *SuperFreakonomics* 197.

33. *Ibid.*, 176.

34. Interviu personal cu Aiguo Dai, 6 iunie 2012; Kevin E. Trenberth și Aiguo Dai, „Effects of Mount Pinatubo Volcanic Eruption on the Hydrological Cycle as an Analog of Geoengineering", *Geophysical Research Letters* 24 (2007): 1–5; *Climate Change and Variability in Southern Africa: Impacts and Adaptation Strategies in the Agricultural Sector*, Programul Națiunilor Unite pentru Mediu al, 2006, p. 2; Donatella Lorch, „In Southern Africa, Rains' Return Averts Famine", *New York Times*, 23 aprilie 1993; Scott Kraft, „30 Million May Feel Impact of Southern Africa Drought", *Los Angeles Times*, 18 mai 1992.

35. Interviu cu Dai, 6 iunie 2012; Trenberth și Dai, „Effects of Mount Pinatubo Volcanic Eruption on the Hydrological Cycle as an Analog of Geoengineering", 4.

36. Numele complet al lui Volney era Constantin-François de Chassebaeuf, conte de Volney. „MAI SLAB DECÂT ÎN MOD NORMAL": Interviu personal cu Alan Robock, 19 octombrie 2010; „CU TOȚII PIERISERĂ": Constantin-François Volney, *Travels Through Syria and Egypt, in the Years 1783, 1784, and 1785*, Vol. 1 (London: G. and J. Robinson, 1805), 180–181.

37. John Grattan, Sabina Michnowicz și Roland Rabartin, „The Long Shadow: Understanding the Influence of the Laki Fissure Eruption on Human Mortality in Europe", *Living Under the Shadow: Cultural Impacts of Volcanic Eruptions*, ed. John Grattan și Robin Torrence (Walnut Creek, CA: Left Coast Press 2010), 156; Clive Oppenheimer, *Eruptions That Shook the World* (Cambridge: Cambridge University Press 2011), 293; Rudolf Brazdil et al., „European Floods During the Winter 1783/1784: Scenarios of an Extreme Event During the 'Little Ice Age,'" *Theoretical and Applied Climatology* 100 (2010): 179–185; Anja Schmidt et al., „Climatic Impact of the Long-lasting 1783 Laki Eruption: Inapplicability of Mass-independent Sulfur Isotopic Composition Measurements", *Journal of Geophysical Research* 117 (2012): 1–10; Alexandra Witze și Jeff Kanipe, *Island on Fire: The Extraordinary Story of Laki, the Volcano That Turned Eighteenth-century Europe Dark* (London: Profile Books 2014), 141–45.

38. Luke Oman, Alan Robock și Georgiy L. Stenchikov, „High-Latitude Eruptions Cast Shadow over the African Monsoon and the Flow of the Nile", *Geophysical Research Letters* 33 (2006): 4; Michael Watts, *Silent Violence: Food, Famine and Peasantry in Northern Nigeria* (Berkeley: University of California Press 1983), 286, 289–290; Stephen Devereux, „Famine in the Twentieth Century", Institute of Development Studies, IDS Working Paper 105, 2000, pp. 6, 30–31.

39. Oman, Robock și Stenchikov, „High-Latitude Eruptions Cast Shadow over the African Monsoon and the Flow of the Nile", 4; interviu personal cu Alan Robock, 29 mai 2012.

40. David Keith, *A Case for Climate Engineering* (Cambridge, MA: MIT Press 2013), 10, 54.

41. Trenberth și Dai, „Effects of Mount Pinatubo Volcanic Eruption on the Hydrological Cycle as an Analog of Geoengineering", 1, 4.

42. Ed King, „Scientists Warn Earth Cooling Proposals Are No Climate 'Silver Bullet,'" Responding to Climate Change, 8 iulie 2013, http://www.rtcc.org; Jim M. Haywood, Andy Jones, Nicolas Bellouin și David Stephenson, „Asymmetric Forcing from Stratospheric Aerosols Impacts Sahelian Rainfall", *Nature Climate Change* 3 (2013): 663–664.

43. „Why We Oppose the Copenhagen Accord", Pan African Climate Justice Alliance, 3 iunie 2010; „Filipina Climate Chief: 'It Feels Like We Are Negotiating on Who Is to Live and Who Is to Die,'" *Democracy Now!*, 20 noiembrie 2013; Rob Nixon, *Slow Violence and the Environmentalism of the Poor* (Cambridge, MA: Harvard University Press 2011).

44. „Bill Gates: Innovating to Zero!", TED Talk, 12 februarie 2010, http://www.ted.com; Levitt și Dubner, *SuperFreakonomics* 199.

45. Bruno Latour, „Love Your Monsters: Why We Must Care for Our Technologies as We Do Our Children", in *Love Your Monsters: Postenvironmentalism and the Anthropocene*, ed. Michael Shellenberger și Ted Nordhaus (Oakland: Breakthrough Institute 2011); Mark Lynas, *The God Species: How the Planet Can Survive the Age of Humans* (London: Fourth Estate 2011).

46. Michael Shellenberger și Ted Nordhaus, ed., *Love Your Monsters: Postenvironmentalism and the Anthropocene* (Oakland: Breakthrough Institute 2011).

47. David Keith, *A Case for Climate Engineering* (Cambridge, MA: MIT Press 2013), p. 111.

48. Cu italice în original. Ed Ayres, *God's Last Offer* (New York: Four Walls Eight Windows 1999) 195.

49. Levitt și Dubner, *SuperFreakonomics 195*; „About CE", Carbon Engineering, http://carbonengineering.com; Nathan Vardi, „The Most Important Billionaire In Canada", Forbes, 10 decembrie 2012.

50. „Policy Implications of Greenhouse Warming: Mitigation, Adaptation, and the Science Base", Academia Națională de Științe, Academia Națională de Inginerie, Institutul de Medicină, 1992, 458, 472.

51. Dan Fagin, „Tinkering with the Environment", *Newsday*, 13 aprilie 1992.

52. Jason J. Blackstock et al., „Climate Engineering Responses to Climate Emergencies", Novim 2009, pp. i–ii, 30.

53. „Factsheet: American Enterprise Institute", ExxonSecrets.org, http://www.exxonsecrets.org; Robert J. Brulle, „Institutionalizing Delay: Foundation Funding and the Creation of US Climate Change Counter-Movement Organizations", *Climatic Change*, 21 decembrie 2013, p. 8; 2008 Annual Report, American Enterprise Institute, pp. 2, 10; Lee Lane, „Plan B: Climate Engineering to Cope with Global Warming", *The Milken Institute Review*, Third Quarter 2010, p. 53.

54. Juliet Eilperin, „AEI Critiques of Warming Questioned", *Washington Post*, 5 februarie 2007; „Factsheet: American Enterprise Institute", ExxonSecrets.org; Kenneth Green, „Bright Idea? CFL Bulbs Have Issues of Their Own", *Journal Gazette* (Fort Wayne, Indiana), 28 ianuarie 2011.

55. Rob Hopkins, „An Interview with Kevin Anderson: 'Rapid and Deep Emissions Reductions May Not Be Easy, but 4°C to 6°C Will Be Much Worse,'" Transition Culture, 2 noiembrie 2012, http://transitionculture.org.

56. „A Debate on Geoengineering: Vandana Shiva vs. Gwynne Dyer", *Democracy Now!*, 8 iulie 2010.

57. Jeremy Lovell, „Branson Offers $25 mln Global Warming Prize", Reuters, 9 februarie 2007.

58. Barbara Ward, *Spaceship Earth* (New York: Columbia University Press 1966), 15; NOTĂ DE SUBSOL: Robert Poole, *Earthrise: How Man First Saw the Earth* (New Haven: Yale University Press 2008), 92–93; Al Reinert, „The Blue Marble Shot: Our First Complete Photograph of Earth", *The Atlantic*, 12 aprilie 2011; Andrew Chaikin, „The Last Men on the Moon", *Popular Science*, septembrie 1994; Eugene Cernan și Don Davis, *The Last Man on the Moon* (New York: St. Martin's 1999), 324.

59. Kurt Vonnegut Jr., „Excelsior! We're Going to the Moon! Excelsior!", *New York Times Magazine*, 13 iulie 1969, SM9.

60. Robert Poole, *Earthrise: How Man First Saw the Earth* (New Haven: Yale University Press 2008), 144–145, 162; Peder Anker, „The Ecological Colonization of Space", *Environmental History* 10 (2005): 249–254; Andrew G. Kirk, *Counterculture Green: The Whole Earth Catalog and American Environmentalism* (Lawrence: University Press of Kansas 2007), 170–172; Stewart Brand, *Whole Earth Discipline: Why Dense Cities, Nuclear Power, Transgenic Crops, Restored Wildlands, and Geoengineering Are Necessary* (New York: Penguin 2009).

61. Leonard David, „People to Become Martians This Century?", NBC News, 25 iunie 2007.

62. „Richard Branson on Space Travel: 'I'm Determined to Start a Population on Mars,'" *CBS This Morning*, 18 septembrie 2012; „Branson's Invasion of Mars", *New York Post*, 20 septembrie 2012; „Branson: Armstrong 'Extraordinary Individual'" (video), *Sky News*, 26 august 2012.

63. Cele trei companii aeriene Virgin au emis împreună aproximativ 8,8 milioane de tone de CO_2 în 2011, mai mult decât cele aproape 8 milioane de tone emise de Honduras în acel an: „Sustainability Report: Autumn 2012", Virgin Atlantic Airways Ltd.; „Annual Report 2011", Virgin Australia Holdings Pty Ltd.; 2011 informații despre emisiile din 2011 depuse la Registrul Climei, Virgin America, Inc., https://www.crisreport.org; „International Energy Statistics", Administrația pentru Informații din Domeniul Energetic din SUA, http://www.eia.gov.

64. Kenneth Brower, „The Danger of Cosmic Genius", *The Atlantic*, 27 octombrie 2010.

65. Christopher Borick și Barry Rabe, „Americans Cool on Geoengineering Approaches to Addressing Climate Change", Brookings Institution, Issues in Governance Studies No. 46, mai 2012, p. 3–4; „A Quantitative Evaluation of the Public Response to Climate Engineering", *Nature Climate Change* 4 (2013): 106–110; „Climate Engineering – What Do the Public Think?", Massey University, comunicat de presă, 13 ianuarie 2014.

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IAS/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Partea a treia

UN FEL DE ÎNCEPUT

„Ziua în care capitalismul va fi obligat să tolereze societăți non-capitaliste în sânul lui și să admită că eforturile sale de dominație au niște limite, ziua în care va fi nevoit să admită că sursele sale de materii prime nu sunt inepuizabile e ziua în care se va produce schimbarea. Dacă există vreo speranță pentru această lume, ea nu se găsește în sălile unde se țin conferințe despre schimbările climatice sau în orașele cu clădiri înalte. Ea sălășluiește în inima pământului și îi ocrotește cu brațele sale pe cei care se luptă în fiecare zi să-și protejeze pădurile, munții și râurile, pentru că știu că pădurile, munții și râurile îi protejează."

„Primul pas spre regândirea unei lumi care a evoluat foarte prost ar fi să se pună capăt anihilării celor care au un alt fel de imaginație – o imaginație ce iese din sfera capitalismului, precum și a comunismului. O imaginație care înțelege cu totul diferit ce înseamnă fericirea și împlinirea. Pentru a obține acest spațiu filosofic, e necesar să se acorde un spațiu fizic pentru supraviețuirea celor care poate arată ca păstrătorii trecutului, dar care ar putea fi într-adevăr cei care ne ghidează în viitor."

– Arundhati Roy, 2010[1]

„Când am început procesul împotriva Chevron în 1993, m-am gândit: «Ce trebuie să facem pentru a lupta cu această companie și pentru a ni se face dreptate este să unim Amazonul». Și a fost o provocare dificilă. A fost o sarcină grea. Acum, astăzi, îndrăznesc să spun că trebuie să unim întreaga planetă. Trebuie să unim întreaga planetă pentru a lupta împotriva acestor companii, pentru a lupta împotriva acestor provocări."

– Luis Yanza, cofondator, Frente de Defensa de la Amazonia (Frontul de Apărare a Amazonului), 2010[2]

BCU IAȘI

9

BLOCKADIA

Noii războinici împotriva schimbărilor climatice

„Acolo unde există amenințarea producerii de pagube grave sau ireversibile, lipsa certitudinii științifice nu trebuie folosită ca motiv pentru amânarea luării de măsuri eficiente de prevenire a degradării mediului."

– Declarația ONU de la Rio privind mediul și dezvoltarea, 1992[1]

„În industria petrolieră găsești atât de rar un om cinstit și conștiincios, încât poate fi considerat piesă de muzeu."

– Harold Ickes, Secretarul de Interne al SUA, 1936[2]

„Pașaportul", spune polițistul, de a cărui vestă antiglonț atârnau, ca niște medalii de onoare, spray-uri cu gaze lacrimogene și grenade. Îi dăm pașapoartele, împreună cu permisele de presă și alte documente care arată că nu suntem decât niște băieți realizatori canadieni de documentare.

Polițistul ia documentele fără o vorbă și-i face semn interpretului nostru să coboare din mașină. Apoi discută îndelung în șoaptă cu un coleg a cărui privire rămâne fixată pe propriii bicepși enormi, în timp ce-și ține brațele încrucișate. Li se mai alătură un polițist, apoi altul. Ultimul scoate un telefon și îi citește cu migală numele și numerele de pe fiecare document persoanei aflate la celălalt capăt al firului, aruncându-i din când în când câte o întrebare interpretului nostru. Se mai apropie câțiva bărbați în uniformă. Am numărat unsprezece în total.

Se întunecă, drumul de pământ pe care am fost opriți e un dezastru și se prăbușește brusc într-o parte. Nu există stâlpi de iluminat.

Am senzația că își bat joc de noi intenționat – că singurul scop al acestei lungi verificări a documentelor este să ne oblige să conducem pe acest drum pe întuneric. Dar știm cu toții regulile: fii simpatic, nu stabili contact vizual, nu vorbi dacă nu ești întrebat. Abține-te să faci poze șirului de polițiști înarmați până-n dinți care stau în fața colacilor de sârmă ghimpată (din fericire, cameramanul nostru filma, se pare, prin șapca cu plasă). Regula numărul 1 în întâlnirile cu manifestările arbitrare de putere: *nu* le arăta cât de tare ești supărat.

Așteptăm. O jumătate de oră. Patruzeci de minute. Mai mult. Soarele apune. Duba ni se umple cu țânțari hămesiți. Zâmbim în continuare.

Am văzut puncte de control și mai rele de-atâta. După invazie, în Irak toată lumea trebuia să se supună unui control corporal complet când intra și când ieșea dintr-o clădire oficială. Odată, când am intrat și am ieșit din Gaza, am fost verificați în opt moduri diferite și am fost chestionați îndelung atât de forțele israeliene, cât și de cele

ale Hamasului. Ce-i ciudat pe acest drum de țară e că nu ne aflăm într-o zonă de conflict, cel puțin nu una recunoscută ca atare. Nici n-avem de-a face cu un regim militar, nici nu suntem într-un teritoriu ocupat sau într-un alt loc unde te-ai putea aștepta să fii reținut și interogat îndelung fără motiv. Acesta e un drum public din Grecia, un stat democratic care face parte din Uniunea Europeană. Mai mult decât atât, e un drum din Halkidiki, o destinație turistică renumită care are parte în fiecare an de mii de vizitatori, atrași de combinația uimitoare de plaje, apă turcoaz, plantații de măslini și păduri seculare cu fagi și stejari de patru sute de ani, presărate cu cascade.

Atunci care-i treaba cu polițiștii echipați de luptă? Cu sârma ghimpată? Cu camerele de supraveghere prinse de ramurile copacilor?

Bine ați venit în Blockadia

Problema e că aici nu mai este o zonă grecească de vacanță, deși turiștii încă se înghesuie în hotelurile albe și în tavernele de pe țărm cu fețe de masă albastre în carouri și cu podele lipicioase de la ouzo. Aici este avanpostul unui teritoriu pe care unii l-au numit „Blockadia". Blockadia nu e un loc anume pe hartă, ci mai degrabă o zonă de conflict transnațională aflată în mișcare, care se dezvoltă cu o frecvență și o intensitate din ce în ce mai mari acolo unde diverse proiecte extractive încearcă să sape și să foreze, fie că e vorba de mine de suprafață, fracturare hidraulică sau de oleoducte pentru petrolul extras din nisipuri bituminoase.

Ceea ce unește aceste grupuri de rezistență interconectate e pur și simplu ambiția companiilor miniere și de combustibili fosili: faptul că, în căutarea de mărfuri scumpe și combustibili „neconvenționali" cu risc mare, acestea pătrund fără încetare în tot mai multe noi teritorii, fără să țină cont de impactul asupra ecologiei locale (în special, de sistemele de apă locale), precum și faptul că multe dintre activitățile industriale în cauză n-au fost nici testate în mod adecvat, nici reglementate, deși s-au dovedit extrem de expuse la producerea de accidente.

Ce mai ține mișcarea Blockadia unită e faptul că cei aflați în prima linie – care participă la ședințele consiliilor locale sau mărșăluiesc în capitale, fiind îndesați în dubele poliției, și își pun chiar trupurile între dușmanii pământului și pământ – nu arată ca niște activiști tipici, iar oamenii dintr-o zonă în care acționează mișcarea nu seamănă cu cei din alta. Ei seamănă, mai degrabă, cu locurile în care trăiesc și arată ca niște oameni obișnuiți: proprietari de magazine locale, profesori universitari, elevi de liceu, bunici. (În pitorescul sat grecesc Ierissos de la malul mării, cu acoperișurile sale roșii și promenada plină de viață, atunci când se anunță un miting anti-minerit, proprietarii de taverne trebuie să servească ei înșiși la mese pentru că angajații participă la demonstrații.)

Opoziția față de extracția extremă de mare risc a dus la crearea unei rețele globale, ample, de oameni obișnuiți cum rar s-a mai văzut în cadrul mișcării ecologiste. Și poate că acest fenomen nici măcar n-ar trebui numit mișcare ecologistă, de vreme ce, în principal, pornește de la dorința de-a avea o formă mai profundă de democrație, care să le ofere comunităților un control real asupra celor mai importante resurse pentru supraviețuirea colectivă – puritatea apei, aerului și solului. În același timp, aceste proteste locale pun capăt crimelor împotriva mediului.

Văzând aceste succese, precum și eșecurile ecologismului dirijat de la vârf, mulți dintre tinerii preocupați de schimbările climatice abandonează grupurile ecologiste

fățarnice și marile summituri ale ONU. În schimb, se înghesuie pe baricadele mișcării Blockadia. E mai mult decât o schimbare de strategie; este o schimbare fundamentală de perspectivă. Reacția colectivă la criza climatică se transformă din ceva ce se petrece în cadrul întâlnirilor de lobby și de stabilire de politici care se desfășoară cu ușile închise în ceva viu și imprevizibil care are loc pe străzi (și în munți, pe terenurile fermierilor și în păduri).

Spre deosebire de mulți dintre predecesorii lor, care și-au petrecut ani de zile imaginându-și criza climatică din perspectiva astronautului, acești activiști au renunțat la machetele globurilor pământești și își vâră din nou pământul sub unghii. După cum spune Scott Parkin, organizator la Action Network Rainforest: „Oamenii tânjesc după acțiuni de combatere a schimbărilor climatice care presupun mai mult decât să trimiți e-mailuri reprezentantului din Congres care neagă existența schimbărilor climatice sau să-ți schimbi statusul pe Facebook cu un mesaj inteligent despre combustibilii fosili. Acum, o nouă mișcare anti-establishment a rupt-o cu elitele din Washington și a stimulat o nouă generație să se pună în fața buldozerelor și a camioanelor cu cărbune".[3] Asta a luat complet prin surprindere industriile extractive, atât de obișnuite să dețină controlul: deodată, niciun proiect nou și important, chiar dacă pare a fi de rutină, nu mai e sigur.

În pădurea Skouries de lângă Ierissos, unde ne-a fost oprită duba, catalizatorul a fost planul companiei miniere canadiene Eldorado Gold de-a defrișa o zonă vastă de pădure seculară și de-a reorganiza sistemul local de apă pentru a construi o mină de suprafață de aur și cupru, precum și o fabrică de prelucrare și o mină subterană mare.[4] Am fost trași pe dreapta într-o zonă din pădure ce urmează să fie rasă de pe fața pământului pentru a face loc unui mare baraj și iaz de decantare, care urmează să fie umplut cu deșeuri lichide rezultate în urma exploatării miniere. Aveam sentimentul că vizitam pe cineva care nu mai avea de trăit decât șase luni.

Mulți dintre cei care locuiesc în satele din apropiere, care depind de acest munte în privința apei potabile, se opun cu vehemență minei. Ei se tem pentru sănătatea copiilor și a animalelor lor și sunt convinși că un proiect industrial atât de mare și de toxic nu-și are locul într-o regiune foarte dependentă de turism, pescuit și agricultură. Localnicii și-au exprimat opoziția prin toate mijloacele posibile. Într-o astfel de comunitate de vacanță, asta poate duce la alăturări inedite: marșuri de protest pe lângă mini-parcuri de distracție și întâlniri politice aprinse ce au loc noaptea, târziu, în baruri acoperite cu stuf, specializate în cocktailuri. Sau faptul că un producător local de brânzeturi, care e mândria satului pentru că a intrat în Cartea Recordurilor pentru cel mai mare caș de capră, a fost arestat și ținut închis vreme de câteva săptămâni. Pe baza unor dovezi indirecte, producătorul de brânză și alți săteni au fost suspecți într-un incident în care câteva camioane și buldozere au fost incendiate de indivizi mascați.*[5]

În ciuda faptului că se află într-un loc izolat, soarta pădurii Skouries constituie o preocupare intensă pentru întreaga țară. Este dezbătută în parlamentul național și la talk show-urile de seară. Pentru uriașa mișcare progresistă a Greciei, este o temă controversată: activiștii urbani din Salonic și Atena organizează proteste de stradă și fac excursii în pădure unde organizează acțiuni și concerte de strângere de fonduri. Graffitiuri cu „Salvați Skouries" pot fi văzute în toată țara, iar Syriza, partidul oficial

* Sătenii susțin că lupta lor este pașnică și dau vina pentru incendieri pe oameni veniți din exterior sau chiar pe provocatori.

de opoziție, de stânga, a promis că, dacă va fi ales, anularea proiectul minier va fi una dintre primele măsuri pe care le va lua.

Pe de altă parte, și coaliția aflată la guvernare și care aplică măsuri de austeritate a confiscat pădurea Skouries ca simbol. Prim-ministrul grec Antonis Samaras a anunțat că proiectul minier al Eldorado va continua „cu orice preț", fiind foarte importantă protejarea „investițiilor străine în țară". Invocând problemele economice continue ale Greciei, coaliția sa a afirmat că construirea minei, în ciuda opoziției locale, este esențială pentru a trimite un semnal pe piețele mondiale că țara e dispusă să facă afaceri. Asta va permite națiunii să progreseze rapid și cu multe alte proiecte extractive, extrem de controversate, care sunt în curs de elaborare: extracția de petrol și gaze naturale în Marea Egee și Marea Ionică; noi centrale pe cărbune în nord; proiecte mari de dezvoltare pe plaje care au fost protejate anterior; și multe alte proiecte miniere. Așa cum spunea un comentator cunoscut: „Acesta e genul de proiecte de care țara are nevoie pentru a depăși criza economică".[6]

Din cauza acestor mize naționale, statul a dezlănțuit represiunea împotriva mișcării anti-exploatare, fără precedent în Grecia după perioada întunecată a dictaturii. Pădurea a fost transformată într-o zonă de război unde se pare că s-a tras cu gloanțe de cauciuc și s-au folosit gaze lacrimogene în cantități atât de mari, încât locuitorii mai în vârstă au leșinat.[7] Mai sunt, desigur, și punctele de control postate de-a lungul tuturor drumurilor unde au apărut utilaje grele pentru construcții.

Dar polițiștii nu sunt singurii care au puncte de control în acest avanpost al Blockadiei: în Ierissos, localnicii au înființat puncte de control la fiecare intrare în sat după ce mai bine de două sute de polițiști înarmați au mărșăluit pe străzile înguste ale satului trăgând cu proiectile cu gaze lacrimogene în toate direcțiile; unul a explodat în curtea școlii, iar copiii s-au sufocat în timpul orelor.[8] Ca să se asigure că nu vor mai fi luați prin surprindere, punctele de control sunt întesate non-stop cu voluntari, iar când sunt detectate mașini de poliție cineva aleargă la biserică și trage clopotele. În câteva clipe străzile sunt inundate de săteni care cântă.

* * *

Scene similare, care amintesc mai degrabă de un război civil decât de un protest politic au loc în nenumărate alte ținuturi disputate din întreaga lume, care constituie primele linii tot mai numeroase ale Blockadiei. La circa 800 km spre nord de conflictul din Grecia, satul Pungești din România se pregătea de confruntarea cu Chevron și cu planurile acestora de-a demara lucrările la primul puț de explorare a gazelor de șist din țară.[9] În toamna anului 2013, fermierii au ridicat o tabără de protest pe câmp, și-au adus provizii pentru câteva săptămâni, au săpat o latrină și au jurat că-i vor împiedica pe cei de la Chevron să foreze.

Ca și în Grecia, reacția statului a fost șocant de militarizată, mai ales într-un mediu atât de pastoral. O armată de jandarmi cu scuturi și bastoane au dat năvală pe câmp atacând demonstranții pașnici, mulți dintre aceștia fiind bătuți crunt și luați cu ambulanțele. La un moment dat, sătenii furioși au dărâmat gardul care proteja terenul unde acționa Chevron, ceea ce a atras și mai multe represalii. În sat, jandarmii erau înșirați de-a lungul străzilor ca „o armată de ocupație", spune un martor ocular. Între timp, drumurile spre sat erau întrerupte de puncte de control ale poliției și era în vigoare o interdicție de circulație, care, în mod convenabil, împiedica mass-media să ajungă în zona de conflict și care se pare că-i împiedica și pe săteni să iasă cu vitele la

păscut. La rândul lor, sătenii au explicat că n-aveau de ales decât să oprească o activitate de extracție despre care erau convinși că reprezintă o amenințare gravă la adresa mijloacelor lor de trai. „Aici noi trăim din agricultură", a argumentat un localnic. „Avem nevoie de apă curată. Ce vor bea vitele noastre dacă apa e contaminată?"[10]

Blockadia se întinde, de asemenea, în mai multe puncte fierbinți bogate în resurse din Canada, țara mea de origine. De exemplu, în luna octombrie 2013 – în aceeași perioadă în care Pungeștiul apărea la știri – o confruntare extrem de asemănătoare avea loc în provincia New Brunswick, pe un teren revendicat de Prima Națiune* Elsipogtog, o comunitate Mi'kmaq ale cărei rădăcini în actuala parte estică a Canadei sunt vechi de circa zece mii de ani. Locuitorii Elsipogtog organizaseră o blocadă împotriva SWN Resources, filiala canadiană a unei companii cu sediul în Texas, pentru că aceasta încerca să efectueze teste seismice înainte de demararea unei posibile operațiuni de extracție prin fracturare hidraulică. Terenul în cauză n-a fost cedat în urma unui război sau a unui tratat și Curtea Supremă din Canada a recunoscut dreptul populației Mi'kmaq de-a avea acces în continuare la resursele naturale din aceste terenuri și ape – drepturi despre care protestatarii spun că nu vor mai avea niciun sens dacă zona va fi otrăvită de toxinele rezultate din fracturare.[11]

În luna iunie, membrii Primei Națiuni au anunțat aprinderea unui „foc sacru", un foc ceremonial care avea să ardă încontinuu zile în șir, și a invitat populația canadiană ne-indigenă să li se alăture în blocarea camioanelor companiei de gaz. Mulți au făcut-o, și timp de câteva luni demonstranții au campat lângă zona de testare seismică, blocând drumurile și utilajele în sunetul cântecelor tradiționale la tobe. În mai multe rânduri, camioanele n-au fost lăsate să lucreze și, la un moment dat, o femeie Mi'kmaq s-a legat de utilajele de testare seismice pentru a împiedica mutarea lor.

Conflictul a fost în mare parte pașnic, dar apoi, pe 17 octombrie, în urma unei hotărâri judecătorești, Poliția Regală Canadiană Călare a intervenit pentru a elibera șoseaua. Din nou, o zonă rurală a fost transformată într-unul câmp de război: mai bine de o sută de polițiști – unii înarmați cu puști cu lunetă și însoțiți de câini de atac – au tras cu gloanțe cu bile în mulțime, au folosit gaze lacrimogene și tunuri cu apă. Bătrâni și copii au fost atacați și zeci de oameni au fost arestați, inclusiv șeful ales al Primei Națiuni Elsipogtog. Câțiva demonstranți au ripostat prin atacarea vehiculelor de poliție și până la sfârșitul zilei, cinci mașini de politie și o dubă fără însemne au ars. Iată cum suna un titlu din presă: „Protestul anti-fracturare al indigenilor a degenerat în violențe".[12]

Blockadia a apărut, de asemenea, în mai multe locuri din Marea Britanie, unde adversarii „goanei după gaz" a guvernului au folosit o serie de tactici inventive pentru a perturba activitățile companiilor, de la picnicuri de protest prin care s-a blocat drumul spre zona de extracție prin fracturare din micul cătunul Balcombe din West Sussex, până la închiderea de către douăzeci și unu de activiștii a unei centrale electrice pe gaz care domină satul istoric abandonat West Burton și minunatul râu care-l străbate, Trentul „argintiu", cum îl descrie Shakespeare în Henric al IV-lea. După o cățărare îndrăzneață, grupul și-a ridicat tabăra pe două turnuri de răcire înalte de nouăzeci de metri pentru mai bine de-o săptămână, blocând astfel producția (la presiunea publicului, compania a fost forțată să renunțe la un proces de 5 milioane de lire sterline). De curând, activiștii au blocat accesul într-o zonă de exploatare prin

* Primele Națiuni sunt populații indigene din Canada, altele decât populația inuit și métis.

fracturare hidraulică de lângă Manchester cu o elice uriașă de turbină eoliană culcată pe-o parte.[13]

Blockadia s-a manifestat și la bordul vasului *Arctic Sunrise*, când treizeci de activiști Greenpeace au organizat un protest în zona arctică rusă pentru a atrage atenția asupra pericolelor reprezentate de forajele sub ghețurile care se topesc. Polițiști înarmați din Paza de Coasta au coborât pe navă dintr-un elicopter, atacând în stil comando, iar activiștii au fost aruncați în închisoare timp de două luni.[14] Inițial au fost acuzați de piraterie, infracțiune pentru care pedeapsa este de zece până la cincisprezece ani, dar activiștii internaționali au fost în cele din urmă eliberați și li s-a acordat amnistie, după ce guvernul rus a fost făcut de rușine printr-o campanie internațională uriașă, care a cuprins nu doar demonstrații în cel puțin patruzeci și nouă țări, ci și presiuni din partea a numeroși șefi de state și unsprezece laureați ai premiului Nobel pentru Pace (ca să nu mai vorbim de Paul McCartney).

Spiritul Blockadiei poate fi văzut chiar și în cele mai oprimate zone din China, unde păstorii din Mongolia Interioară s-au răzvrătit împotriva planurilor de-a transforma regiunea în care trăiesc și care e bogată în combustibil fosil în „zona energetică a țării". „Când bate vântul, suntem acoperiți de praf de cărbune pentru că este o mină deschisă. Iar nivelul apei e în continuă scădere în fiecare an", a declarat pentru *Los Angeles Times* păstorul Wang Wenlin, care a adăugat că: „Nu mai are sens să locuiești aici". În ciuda represiunii dure declanșate de stat, din pricina cărora câțiva demonstranți au murit în timpul acțiunilor curajoase din preajma minelor și a blocării camioanelor cu cărbune, localnici au organizat în continuare proteste în regiune.[15]

Această opoziție internă față de exploatarea cărbunelui este, într-o oarecare măsură, motivul pentru care China importă cea mai mare parte a cărbunelui. Dar multe dintre locurile din care acesta provine sunt, la rândul lor, scena unor proteste în stil Blockadia. De exemplu, în New South Wales, Australia, opoziția față de noile operațiuni de extragere de cărbune devine de la lună la lună tot mai puternică și are parte de tot mai multă susținere. Din august 2012, o coaliție de grupuri au demarat ceea ce ei numesc „prima tabără de blocare a unei mine de cărbune din istoria Australiei", iar vreme de un an și jumătate (și încă nu s-a încheiat) activiștii s-au legat cu lanțuri la mai multe intrări ale Maules Creek – cea mai mare mină în construcție din țară, care, alături de celelalte din zonă, va duce la distrugerea a până la jumătate din cele 7.500 de hectare (18.500 de acri) ale Leard State Forest și va lăsa o amprentă de gaze cu efect de seră care reprezintă, conform unei estimări, peste 5% din emisiile anuale ale Australiei.[16]

Însă cea mai mare parte a cărbunelui e destinat exportului către Asia, așa că activiștii se pregătesc, de asemenea, să lupte împotriva extinderii porturilor din Queensland, care ar duce la creșterea enormă a numărului de nave care transportă cărbune din Australia în fiecare an, inclusiv prin ecosistemul vulnerabil al Marii Bariere de Corali ce aparține Patrimoniului Mondial și care e cea mai mare structură naturală de pe glob formată din creaturi vii. Societatea Australiană pentru Conservare Marină susține că dragarea fundului oceanului pentru a permite intensificarea transportului de cărbune este o amenințare „fără precedent" la dresa fragilului recif, care deja e suspus unui stres puternic provocat de acidificarea oceanelor și diferite alte forme de poluare.[17]

Aceasta e cea mai sumară descriere a ceea ce înseamnă Blockadia – care n-ar fi completă fără creșterea uimitoare a opoziției față de toate acțiunile ce au legătură cu nisipurile bituminoase din Alberta, atât pe teritoriul Canadei, cât și în SUA.

Niciuna n-a avut parte de mai multă opoziție decât conducta Keystone XL a companiei TransCanada. Parte a Sistemului de conducte de petrol Keystone, prima fază a proiectului, cunoscută sub numele de Keystone 1, a demarat cu stângul. În primul an de funcționare, la stațiile de pompare de-a lungul conductei au avut loc paisprezece scurgeri de petrol obținut din nisipuri bituminoase. Cele mai multe scurgeri au fost mici, dar cea mai gravă dintre ele a necesitat închiderea întregii conducte de două ori într-o singură lună. Într-unul dintre aceste cazuri, un fermier din Dakota de Nord s-a trezit cu un gheizer de petrol care se ridica deasupra plopilor de lângă ferma sa și a remarcat că era „ca în filme, când dai de petrol și acesta țâșnește din pământ". Dacă Keystone XL va fi construită în întregime (tronsonul sudic, din Oklahoma până la terminalele de export de pe coasta Texasului, este deja funcțional), proiectul de 7 miliarde de dolari va însemna încă 2.677 de km de conducte noi care vor trece prin șapte state și provincii, livrând zilnic peste 830.000 de barili de petrol, în mare parte din nisipuri bituminoase, rafinăriilor și terminalelor de export din statele de pe coasta Golfului Mexic.[18]

Proiectul Keystone a fost cel care a provocat valul istoric de nesupunere civică din Washington, DC, în 2011 (a se vedea pagina 139), urmat de cele mai mari proteste, la vremea aceea, din istoria mișcării împotriva schimbărilor climatice din SUA (mai bine de 40.000 de oameni în fața Casei Albe în februarie 2013). Și proiectul Keystone e cel care a dus la formarea alianței neașteptate dintre triburile indigene și fermierii ce trăiesc de-a lungul traseului conductei care a devenit cunoscută sub numele de „Alianța cowboy-ilor și indienilor" (ca să nu mai vorbim de coalițiile puțin probabile din care fac parte activiști vegani, care cred că e o crimă să mănânci carne, cu crescători de vite ale căror case sunt decorate cu capete de cerbi). De fapt, grupul de acțiune Tar Sands Blockade a fost cel care a inventat termenul de „Blockadia" în august 2012, în timp ce organiza o acțiune ce s-a transformat într-o blocadă de optzeci și șase de zile împotriva construirii conductei Keystone în estul Texasului. Această coaliție s-a folosit de toate metodele posibile pentru a opri construirea tronsonului sudic al conductei, pornind de la blocarea lor într-o bucată de conductă care nu fusese încă montată, la crearea unei rețele complexe de case în copaci și de alte structuri de-a lungul traseului.[19]

În Canada, conducta North Gateway, susținută de compania energetică Enbridge, a fost cea care, în mod similar, a trezit uriașul adormit al furiei ecologice latente. Conducta de 1.178 de km ar urma să pornească din apropierea orașului Edmonton, Alberta, și să transporte zilnic 525.000 de barili de petrol diluat din nisipuri bituminoase, traversând aproximativ o mie de căi navigabile și trecând prin unele dintre cele mai virgine păduri din zonele cu climă temperată din lume (și prin munți unde pericolul producerii de avalanșe e mare) ca să ajungă, în cele din urmă, într-un nou terminal de export aflat în nordul orașului Kitimat din British Columbia. Acolo, petrolul ar urma să fie încărcat pe imense vase petroliere și transportat prin canale înguste din Pacific, care sunt adesea bătute de valuri feroce (stațiunile din această parte a regiunii promovează iarna ca fiind sezonul „în care se pot urmări furtuni"). Neobrăzarea acestei propuneri – care pune în pericol zone atât de extinse și îndrăgite din Canada, zone sălbatice, de pescuit, plaje și viață marină – a dat naștere unei coaliții fără precedent de canadieni care se opun proiectului, inclusiv o alianță istorică a grupurilor indigene din British Columbia care au promis să acționeze ca „un zid neîntrerupt de opoziție de la granița cu SUA până la Oceanul Arctic", pentru a opri orice nouă conductă care va transporta petrol obținut din nisipuri bituminoase pe teritoriul lor.[20]

Companiile care sunt cauza acestor bătălii încă încearcă să-și dea seama ce s-a întâmplat. TransCanada, de exemplu, a fost atât de sigură că va reuși să demareze construcția conductei Keystone XL fără probleme, încât a cumpărat țeavă în valoare de peste 1 miliard de dolari. Și de ce n-ar fi făcut-o? Președintele Obama are o strategie energetică „cuprinzătoare", iar prim-ministrul canadian Stephen Harper a spus că proiectul e „floare la ureche". Dar în locul aprobării la care se aștepta TransCanada, proiectul a stârnit o mișcare atât de puternică, încât a reînviat (și reinventat) ecologismul din SUA.[21]

Dacă petreceți suficient timp între membrii Blockadiei, veți începe să observați diverse modele. Sloganurile de pe pancarte: „Apa este viață", „Nu poți mânca bani", „Pune piciorul în prag". O hotărâre comună de-a lupta pe termen lung, precum și de-a face tot ce e necesar pentru a câștiga. Un alt element recurent e rolul important jucat de femei, care adesea domină prima linie, oferind nu doar un leadership moral solid, ci și una dintre cele trainice iconografii ale acestor mișcări. În New Brunswick, de exemplu, imaginea unei mame singure din tribul Mi'kmaq, îngenuncheată în mijlocul autostrăzii în fața unui cordon de polițiști, care ține ridicată o pană de vultur, a devenit virală. În Grecia, gestul care a cucerit inimile și mințile oamenilor e cel al unei femei în vârstă de șaptezeci și patru de ani, care a înfruntat un cordon de polițiști cântând un cântec revoluționar folosit de cei din rezistența greacă împotriva ocupației germane. Din România, imaginea unei femei în vârstă cu batic pe cap și cu un baston noduros a făcut înconjurul lumii cu textul: „Știi că guvernul a dat greș când bunica ta se alătură manifestațiilor de protest".[22]

Se pare că diversele pericole toxice cu care se confruntă aceste comunități trezesc niște impulsuri care sunt universale, chiar primare – fie că e vorba de tendința feroce de-a proteja copiii de rău, fie de legătura profundă cu pământul, care au fost suprimate anterior. Și, cu toate că au fost prezentate în presă ca fiind proteste izolate vizând proiecte specifice, aceste oaze de rezistență se văd în tot mai mare măsură ca făcând parte dintr-o mișcare globală ce se opune goanei actuale după bunuri, oriunde aceasta apare. Social media, în special, a permis comunităților izolate geografic să-și spună poveștile lumii întregi, iar acestor povești să facă parte dintr-o narațiune transnațională despre rezistența împotriva unei crize ecologice comune.

Așadar, autobuze pline de activiști împotriva fracturării și distrugerii vârfurilor de munte au pornit spre Washington, DC, pentru a protesta împotriva conductei Keystone XL, știind că luptă împotriva unui inamic comun: tendința de-a exploata tipuri de combustibili fosili tot mai extreme și cu risc ridicat. Comunitățile din Franța, după ce au descoperit că pământul le-a fost închiriat unei companii de gaz pentru a face ceva numit „fracturare hidraulică" – o tehnică necunoscută anterior în Europa – au intrat în contact cu activiști francofoni din Quebec, care au avut succes cu un moratoriu împotriva acestei metode (iar ei, la rândul lor, s-au bazat foarte mult pe activiștii din SUA, în special pe filmul documentar *Gasland*, care s-a dovedit a fi un instrument puternic de organizare la nivel mondial).* [23] Și, în cele din urmă, întreaga mișcare mondială s-a reunit în septembrie 2012 la „Global Frackdown", care a constat în

* Maxime Combes, economist și activist anti-fracturare francez, observă: „Scena din film în care proprietarul de teren Mike Markham aprinde cu o brichetă gazul care curge la robinetul de apă din casă, și care se datorează unei explorări de gaze naturale efectuate în zonă, a avut un impact mult mai mare împotriva fracturării decât orice raport sau discurs".

acțiuni desfășurate în două sute de comunități din peste douăzeci de țări, eveniment la care a participat și mai multă lume un an mai târziu.

Mai este ceva care ține unită această rețea de rezistență locală: conștientizarea pe scară largă a crizei climatice, precum și înțelegerea faptului că aceste noi proiecte extractive – care produc mult mai mult dioxid de carbon, în cazul nisipurilor bituminoase, și mai mult metan, în cazul fracturării, decât metodele convenționale – duc întreaga planetă în direcția greșită. Acești activiști înțeleg că păstrarea carbonului în sol și protejarea pădurilor seculare, care sechestrează dioxidul de carbon, împotriva tăierii pentru construirea de mine sunt o condiție prealabilă pentru prevenirea încălzirii catastrofale. Deci, în timp ce aceste conflicte sunt invariabil provocate de îngrijorări de pe plan local legate de siguranță și de asigurarea mijloacelor de trai, mizele globale ies mereu la suprafață.

Biologa ecuadoriană Esperanza Martínez, unul dintre liderii mișcării pentru un „Amazon fără petrol", pune întrebările care reprezintă miezul tuturor acestor campanii: „De ce ar trebui să sacrificăm noi zone dacă combustibilii fosili n-ar trebui extrași defel?" Într-adevăr, dacă mișcarea are o teorie călăuzitoare, aceea ține de faptul că a venit vremea să închidem, nu să extindem granița combustibililor fosili. Expertul în politici de mediu KC Golden, stabilit în Seattle, a numit-o „Principiul Keystone". El spune că: „Pentru mișcarea națională în plină expansiune împotriva schimbărilor climatice, Keystone nu este doar o conductă îngropată în nisip". Este expresia principiului de bază potrivit căruia, înainte de-a putea rezolva în mod eficient această criză, trebuie să „încetăm să înrăutățim situația. Mai exact și mai categoric, trebuie să încetăm să mai facem investiții mari de capital, pe termen lung, în noile infrastructuri de combustibili fosili care «mențin» timp de multe decenii niveluri periculoase de emisii... primul pas pentru a ieși din groapă: nu mai săpa".[24]

Așadar, dacă politica energetică lui Obama este „cuprinzătoare" – ceea ce înseamnă, de fapt, exploatarea în forță a combustibililor fosili, la care se adaugă și niște surse regenerabile de energie – Blockadia răspunde printr-o filosofie dură care ar putea fi descrisă ca „nu tolerăm nimic". Ea se bazează pe principiul simplu că e timpul să nu mai scoatem otrăvuri din adâncul pământului și să facem trecerea rapidă spre energiile ce se găsesc din abundență pe suprafața planetei noastre pentru a întreține viața pe pământ.

Operațiunea „Schimbările Climatice"

În timp ce amploarea și nivelul de coeziune al acestui tip de activism anti-extracție reprezintă, cu siguranță, un element de noutate, mișcarea a început cu mult înainte de lupta împotriva conductei Keystone XL. Dacă e să stabilim momentul exact, acesta trebuie să fie prin anii 1990, într-un loc de pe planetă care este, în mod cert, cel mai distrus de petrol: Delta Nigerului.

De când investitorilor străini le-au fost deschise larg ușile, spre finalul dominației coloniale britanice, companiile petroliere au pompat din Nigeria petrol în valoare de sute de miliarde de dolari, în mare parte din Delta Nigerului, tratând în mod constant acea zonă, apa și oamenii cu un dispreț sincer. Apele uzate au fost deversate direct în râuri, pâraie și în mare; vrând-nevrând, au fost săpate canale dinspre ocean, ceea ce a făcut ca surse valoroase de apă dulce să devină sărate, iar conductele de petrol au fost lăsate descoperite și neîntreținute, provocând mii de scurgeri. Conform unei statistici

citate adesea, o cantitate egală cu cea de pe *Exxon Valdez* a fost deversată în Deltă fiecare an, vreme de aproximativ cincizeci de ani, otrăvind peștii, animalele și oamenii.[25]

Dar nimic din toate acestea nu se compară cu nenorocirea care e incendierea gazului. Din procesul de extracție a petrolului rezultă și o cantitate mare de gaze naturale. Dacă în Nigeria s-ar fi construit infrastructura necesară pentru captarea, transportul și utilizarea acestui gaz, s-ar fi putut acoperi necesarul de energie electrică pentru toată țara. Însă, în Deltă, companiile multinaționale au ales să economisească bani dându-i foc sau incendiindu-l, eliminând gazul în atmosferă prin uriașele focuri poluante. Această metodă e responsabilă pentru aproximativ 40% din totalul emisiilor de CO_2 din Nigeria (acesta fiind motivul pentru care, după cum s-a discutat, unele companii încearcă în mod absurd să strângă credite de carbon pentru a nu mai folosi această metodă). În tot acest timp, mai bine de jumătate dintre comunitățile din Delta nu au electricitate și apă curentă, șomajul e în floare și, printr-o ironie sinistră, regiunea se confruntă cu o lipsă de combustibili.[26]

Încă din anii 1970, nigerienii care trăiesc în Deltă au cerut despăgubiri pentru daunele provocate de uriașele companii petroliere multinaționale. Lupta a intrat într-o nouă etapă la începutul anilor 1990, când populația Ogoni – un grup relativ mic de indigeni din Delta Nigerului – a organizat Mișcarea pentru Supraviețuirea Populației Ogoni (MOSOP), condusă de faimosul activist pentru drepturile omului și dramaturg Ken Saro-Wiwa. Grupul și-a îndreptat tirul în special spre Shell, care a extras petrol în valoare de 5,2 miliarde dolari din Ogoniland între 1958 și 1993.[27]

Noua organizație nu s-a limitat la a cerși condiții mai bune de la guvern, ci a susținut drepturile populației Ogoni de-a avea control asupra resurselor aflate sub pământurile pe care le deține și și-a propus să recâștige aceste drepturi. Unele instalații petroliere au fost oprite și, după cum scrie ecologistul politic nigerian și activistul de mediu Godwin Uyi Ojo, în 4 ianuarie 1993, „aproximativ 300.000 de Ogoni, inclusiv femei și copii, au organizat un protest nonviolent istoric și au mărșăluit împotriva «războaielor ecologice» ale Shell". În acel an, Shell a fost nevoită să se retragă de pe teritoriul regiunii Ogoni, renunțând la venituri importante (deși compania rămâne cel mai mare jucător în domeniul petrolului în alte părți ale Deltei). Saro-Wiwa a declarat că statul nigerian „va trebui să tragă și să ucidă fiecare bărbat, femeie și copil ogoni, dacă vrea să le mai ia din petrol".[28]

Și în ziua de astăzi producția de țiței e oprită în Ogoniland – una dintre cele mai mari realizări din lume ale activismului de mediu local. Datorită rezistenței populației Ogoni, carbonul a rămas în sol și n-a ajuns în atmosferă. În cele două decenii de când Shell s-a retras, ținutul a început să se vindece încet și există informații neconcludente că producția agricolă s-ar fi îmbunătățit. După părerea lui Ojo, asta înseamnă „pe scară globală, cea mai formidabilă rezistență la nivel comunitar împotriva activităților companiilor petroliere corporatiste".[29]

Dar povestea nu s-a încheiat odată cu alungarea companiei Shell. De la începutul protestelor, guvernul nigerian – căruia vânzarea de petrol îi asigură 80% din veniturile anuale și 95% din exporturi – a văzut în populația organizată Ogoni o amenințare gravă. Când cei din regiune s-au mobilizat pentru a-și lua pământurile înapoi de la Shell, mii de locuitori din Deltă au fost torturați și uciși și zeci de sate Ogoni au fost rase de pe fața pământului. În 1995, regimul militar al generalului Sani Abacha i-a trimis în judecată pe Ken Saro-Wiwa și pe opt dintre compatrioții săi pe baza unor

acuzații inventate. Apoi, toți cei nouă bărbați au fost spânzurați, confirmând prevestirea lui Saro-Wiwa că „ne vor aresta și ne vor executa pe toți. De dragul companiei Shell".[30]

A fost o lovitură cruntă pentru mișcare, dar locuitorii din Delta Nigerului au continuat să lupte. Folosind tactici din ce în ce mai agresive, precum preluarea platformelor petroliere marine, a barjelor petroliere și a stațiilor de tratare, această rezistență din partea comunității a reușit să închidă circa douăzeci de instalații petroliere, reducând semnificativ producția.[31]

Un capitol important și mai puțin analizat al rezistenței din Delta Nigerului împotriva combustibililor fosili s-a petrecut la sfârșitul lui 1998. Cinci mii de tineri aparținând populației Ijaw, unul dintre cele mai mari grupuri etnice din Nigeria, au organizat o adunare istorică la Kaiama, un oraș din provincia sudică a Deltei. Acolo, Consiliul Tineretului Ijaw a elaborat Declarația de la Kaiama, în care se spunea că 70% din veniturile din petrol ale guvernului proveneau din terenurile deținute de populația Ijaw și că: „în ciuda acestor contribuții uriașe, răsplata noastră din partea statului nigerian constă în decese ce ar putea fi evitate, provocate de distrugerile ecologice și de represiunea militară". În declarație – susținută de mare parte a locuitorilor Deltei – se spunea că: „Toate resursele terestre și naturale (inclusiv resursele minerale) de pe teritoriul deținut de populația Ijaw aparțin comunităților Ijaw și reprezintă fundamentul supraviețuirii noastre" și se solicita „autoguvernarea și controlul resurselor".[32]

Dar punctul 4 al declarației merita cea mai mare atenție: „Prin urmare, solicităm ca toate companiile petroliere să înceteze toate activitățile de explorare și exploatare în zona locuită de Ijaw... Prin urmare, îi sfătuim pe toți angajații companiilor petroliere și pe toți furnizorii acestora să se retragă din teritoriile locuite de Ijaw până pe 30 decembrie 1998, până la soluționarea problemei dreptului de proprietate și a controlului asupra resurselor din regiunea populată de Ijaw a Deltei Nigerului".[33]

Consiliul Tineretului Ijaw a votat în unanimitate ca această nouă ofensivă să se numească Operațiunea „Schimbările Climatice". „Ideea era: vom schimba lumea în care trăim", mi-a spus Isaac Osuoka, unul dintre organizatorii mișcării. „Ne-am dat seama că aceleași țiței brut care ne sărăcește pe noi, sărăcește și Pământul. Și că o mișcare care să schimbe lumea întreagă trebuie să înceapă prin schimbarea lumii noastre". Cu alte cuvinte, a fost o încercare de-a produce alt fel de schimbări climatice – un efort depus de un grup de oameni ale căror terenuri au fost otrăvite și al căror viitor era în pericol de-a schimba climatul lor politic, climatul de securitate, climatul economic și chiar climatul spiritual.[34]

Așa cum au promis, în 30 decembrie tinerii au ieșit în stradă cu miile. Organizatorii i-au instruit pe participanți să nu vină cu arme și să nu bea. Demonstrațiile – numite *Ogeles*, adică procesiuni tradiționale ale populației Ijaw – au fost nonviolente și dramatice. Mulți participanți erau îmbrăcați în negru, țineau lumânări în mâini, cântau, dansau și băteau în tobe. Mai multe platforme petroliere au fost ocupate, nu cu ajutorul armelor, ci datorită numărului mare de trupuri care i-au copleșit pe agenții de pază. „Se întâmpla", își amintește Osuoka într-un interviu telefonic, „ca o persoană să fi lucrat pentru o perioadă scurtă de timp pentru companiile petroliere, așa că știa ce valvă să închidă".

Reacția guvernului nigerian a fost copleșitoare. Se estimează că au fost mobilizați aproximativ cincisprezece mii de soldați, au fost trimise nave, precum și divizii de tancuri. În unele regiuni, guvernul a declarat stare de urgență și a introdus interdicția de-a ieși din casă după o anumită oră. Osouka spune că: „În sat după sat, soldații

trimiși de guvern au deschis focul asupra cetățenilor neînarmați". În orașele „Kaiama, Mbiama și Yenagoa oamenii au fost uciși pe străzi și femeile și fetele tinere au fost violate în casele lor în timpul măcelului declanșat de stat sub pretextul că apără instalațiile petroliere".[35]

Confruntările au continuat vreme de aproximativ o săptămână. Când s-au încheiat, se pare că și-au pierdut viața 200 de oameni sau chiar mai mulți și zeci de case au fost arse din temelii. În cel puțin un caz, soldații care au efectuat raiduri letale au survolat zona cu un elicopter luat de la Chevron. (Gigantul petrolier a susținut că n-a avut de ales și a permis armatei să-i folosească echipamentul, deși, după cum au arătat cei de la Human Rights Watch: „Compania nu a protestat public împotriva măcelului; nici nu a declarat că va lua toate măsurile necesare pentru a evita producerea de incidente similare în viitor").[36]

Genul acesta de evenimente brutale explică de ce astăzi mulți dintre tinerii din Delta Nigerului și-au pierdut credința în nonviolență. Și de ce, în 2006, zona era sfâșiată de o insurecție de proporții, în timpul căreia s-au bombardat instalații de petrol și ținte guvernamentale, conductele de petrol au fost vandalizate cu sălbăticie, au fost răpiți pentru recompensă muncitori de la companiile petroliere (considerați „combatanți inamici" de către militanți) și, mai recent, s-au încheiat înțelegeri de amnistiere în care se ofereau bani în schimbul armelor. Godwin Uyi Ojo scrie că, pe măsură ce conflictul armat a continuat, „protestele s-au amestecat repede cu lăcomia și crimele violente".[37] Pe parcurs, obiectivele inițiale ale mișcării – de a opri jaful ecologic și de a prelua controlul asupra resurselor din regiune – au devenit tot mai greu de deslușit.

Și totuși merită să aruncăm o privire în anii 1990, când obiectivele erau clare. Pentru că ceea ce e evident în luptele inițiale purtate de populațiile Ogoni și Ijaw e faptul că lupta împotriva extracției agresive a resurselor și lupta *pentru* un control mai mare deținut de comunitate, pentru democrație și suveranitate, sunt două fețe ale aceleiași monede. Experiența nigeriană a avut, de asemenea, o influență importantă și, în mare măsură, nerecunoscută în alte regiuni bogate în resurse din Sudul Global care au intrat în conflict cu marile companii petroliere multinaționale.

Cel mai important schimb de acest gen a avut loc în 1995, imediat după uciderea lui Ken Saro-Wiwa, când activiștii de la Environmental Rights Action din Nigeria au format o alianță cu o organizație similară din Ecuador, numită Acción Ecológica. La acea vreme, Acción Ecologica se confrunta cu un dezastru ecologic care amenința și sănătatea oamenilor, provocat de Texaco într-o regiune din nord-estul țării, incident care a devenit cunoscut sub numele de „Cernobîlul din pădurea tropicală". (Chevron, după ce a achiziționat Texaco, a fost obligată ulterior de Curtea Supremă a Ecuadorului să plătească despăgubiri de 9,5 miliarde de dolari; războiul juridic e încă în plină desfășurare).[38] Acești activiști aflați în prima linie în regiunile cel mai grav afectate de petrol de pe planetă au format o organizație numită Oilwatch International, care s-a aflat în fruntea mișcării globale pentru „lăsarea petrolului în pământ" și a cărei influență poate fi simțită în cadrul fenomenului Blockadia.

* * *

Experiențele din Nigeria și Ecuador au arătat foarte clar că activismul anti-extracție nu e un fenomen nou. Comunitățile foarte legate de pământ s-au apărat și se vor apăra mereu de companiile care le pun în pericol stilul de viață. Rezistența împotriva

combustibililor fosili are o istorie îndelungată în Statele Unite, mai ales împotriva extracției cărbunelui din Apalași, care distruge vârfurile munților. Mai mult, acțiunile directe îndreptate împotriva extracției imprudente a resurselor sunt parte a mișcării de mediu de foarte mult timp și s-a reușit protejarea unor terenuri și a apelor care dispun de cea mai mare diversitate biologică de pe planetă. Multe dintre tacticile folosite astăzi de activiștii mișcării Blockadia – ocuparea de către protestatari a copacilor* și blocarea echipamentelor, în special, au fost create de Earth First! în anii 1980, când grupul ducea „războaiele din păduri" împotriva defrișărilor.

Ce s-a schimbat în ultimii ani ține în mare măsură de amploare, fapt care este în sine o reflectare a ambițiilor ametitoare ale companiilor extractive din acest moment. Din multe puncte de vedere, apariția mișcării Blockadia este pur și simplu opusul boomului carbonului. Datorită prețurilor ridicate ale bunurilor, combinate cu tehnologii noi, precum și cu epuizarea rezervelor convenționale, industria merge și mai departe pe toate fronturile. Extrage mai mult, dorește mai multe teritorii și se bazează pe metode și mai riscante. Fiecare dintre acești factori alimentează reacția adversă, așa că merită cercetați separat.

Cu toții în zona de sacrificiu

Deși există cu siguranță riscuri noi și tot mai mari asociate cu era noastră, a energiei extreme (nisipuri bituminoase, fracturare hidraulică deopotrivă pentru petrol și gaze, foraj de adâncime, extracția de cărbune care distruge culmile munților), e important să ne amintim că aceste industrii n-au fost niciodată sigure sau cu un risc scăzut. O economie care funcționează folosind surse de energie care eliberează otrăvuri, ca parte inevitabilă a extracției și rafinării lor, a presupus mereu existența unor zone de sacrificiu – subzone întregi ale omenirii categorisite ca mai puțin omenești, ceea ce a făcut acceptabilă otrăvirea lor în numele progresului.

Multă vreme toate zonele de sacrificiu au avut în comun câteva elemente. Erau locuri sărace. Locuri îndepărtate. Locuri unde locuitorii nu dispuneau de putere politică, unde, în general, exista o combinație de rase, limbi și clase. Iar cei care trăiau în acele locuri condamnate știau că erau considerați lipsiți de importanță. Ca s-o citățm pe Paula Swearengin, o activistă dintr-o familie de mineri din apropiere de Beckley, West Virginia, unde peisajul e devastat în urma exploatării cărbunelui în cariere de suprafață: „Trăim în țara celor pierduți".[39]

O combinație de negare a realității și rasism a făcut posibil ca privilegiații din America de Nord și din Europa să catalogheze aceste locuri lovite de ghinion drept niște colonii, pustietăți, țări ale nimănui – sau, pe cele lipsite total de noroc, cum e insula Nauru, drept locuri aflate la dracu-n praznic. Cei suficient de norocoși să ne aflăm în afara acestor granițe condamnate, printre care mă număr și eu, am trăit cu impresia că locurile noastre – cele în care trăim și unde evadăm de plăcere (cele presupuse a reprezenta ceva, centrele, sau, și mai bine, centrele universului) – nu vor fi sacrificate pentru a menține în funcțiune mașinăria combustibililor fosili.

---

* Protestatarii stau în copaci, de obicei pe o platformă construită special, pentru a împiedica tăierea copacilor. (*n.t.*)

Până nu demult, asta a fost convenția sfântă a erei carbonului: cei care beneficiază de majoritatea beneficiilor extractivismului se fac că nu văd costurile plătite pentru confortul lor, atâta vreme cât zonele de sacrificiu sunt ascunse privirii.

Dar în mai puțin de un deceniu de frenezie energetică extremă și de boom al bunurilor, industriile extractive au încălcat convenția nescrisă. În timp foarte scurt, zonele de sacrificiu au devenit cu mult mai mari, înghițind și mai multe teritorii și punându-i în pericol pe mulți dintre cei care se credeau în siguranță. Ba, mai mult, câteva dintre cele mai extinse zone destinate sacrificiului se află în unele dintre cele mai bogate și mai puternice țări din lume. De exemplu, Daniel Yergin, consultant în domeniul industriei energetice (și autor al cărții *The prize*), a descris în termeni euforici tehnica tocmai descoperită de extragere a petrolului din formațiuni de „rocă dură" – de obicei, șisturi – ca fiind echivalentă cu descoperirea de noi state bogate în petrol: „E ca și cum am mai avea o Venezuela sau un Kuweit până în 2020, doar că aceste câmpuri petroliere cu rocă dură se găsesc în Statele Unite".[40]

Desigur, comunitățile din apropierea acestor noi trenuri petroliere nu sunt singurele cărora li se cere să facă sacrificii. Atât de mult petrol se extrage acum în SUA (sau în „America Saudită", cum o numesc unii observatori ai pieței), încât numărul de vagoane care transportă petrol a crescut cu *4111%* în doar cinci ani, de la 9.500 de vagoane în 2008 la circa 400.000 în 2013. (Nu e de mirare că în 2013 au avut loc mai multe scurgeri de petrol în urma incidentelor feroviare din SUA decât în ultimii patruzeci de ani la un loc – sau că trenurile înghițite în flăcări au devenit o priveliște tot mai des întâlnită la știrile de seară.) În practică, asta înseamnă că sute, dacă nu mii de orașe se găsesc brusc în calea acestor trenuri prost întreținute, insuficient reglementate, adevărate „bombe petroliere" – orașe cum ar fi Lac-Mégantic din Quebec, unde, în iulie 2013, un tren care transporta șaptezeci și două de cisterne de petrol obținut prin fracturare la Bakken (mai inflamabil decât cel obișnuit) a explodat, omorând patruzeci și șapte de persoane și punând la pământ jumătate din centrul pitoresc al orașului. (Fostul guvernator al statului Dakota de Nord, George Sinner, a declarat că trenurile cu petrol reprezentau o „amenințare ridicolă" la scurt timp după ce unul a sărit în aer în apropiere de orașul său natal, Casselton.)[41]

Între timp, exploatarea nisipurilor bituminoase din Alberta cunoaște o dezvoltare atât de rapidă, încât în curând producția acestui tip de petrol cu o concentrație ridicată de carbon va depăși capacitatea oleoducturilor existente – acesta fiind motivul pentru care sunt atât de hotărâți să impună proiecte ca Keystone XL în SUA și Northern Gateway în British Columbia. „Dacă e ceva care nu mă lasă să dorm noaptea", a declarat Ron Liepert, ministrul pentru energie (de atunci) din Alberta în iunie 2011, „e teama că, în scurt timp, vom fi înconjurați de bitum. Nu vom fi o superputere energetică dacă nu vom putea scoate petrolul din Alberta".[42] Dar construirea acelor conducte, așa cum am văzut, afectează un număr foarte mare de comunități: pe cei care trăiesc în apropierea miilor de kilometri de conductă, precum și pe cei care trăiesc de-a lungul unor regiuni întinse de litoral, care își vor vedea apele înțesate de nave tanc petrolier care și-o caută cu lumânarea.

Niciun loc nu pare în siguranță și nu există activitate extractivă care să fi pus ochii pe mai multe terenuri noi decât fracturarea hidraulică a gazelor naturale. După cum spunea în 2011 Aubrey McClendon, pe atunci director general la Chesapeake Energy: „În ultimii ani am descoperit gaz natural în Statele Unite ale Americii cât rezervele de petrol a două Arabii Saudite. Nu una, ci două".[43] Acesta e motivul pentru care acest

sector industrial se luptă pentru a folosi fracturarea hidraulică acolo unde poate face asta. Marcellus Shale, de exemplu, se întinde în zone din Pennsylvania, Ohio, New York, West Virginia, Virginia și Maryland. Și aceasta e doar una dintre numeroasele astfel de zone extinse de rocă bogată în metan.

Scopul, potrivit politicianului republican Rick Santorum, este de a „fora pretutindeni" – și asta se vede. Așa cum relatează Suzanne Goldenberg de la *The Guardian*, „companiile energetice au puțuri pentru fracturare pe proprietățile bisericilor, în curțile școlilor și în zone rezidențiale. În noiembrie anul trecut, o companie petrolieră a amplasat un puț în campusul Universității din North Texas, în apropiere de Denton, chiar lângă terenurile de tenis și peste drum de principalul stadion și de o platformă de turbine eoliene gigantice. „Fracturarea acoperă în prezent atât de mult teritoriu, încât, potrivit unei anchete din 2013 a *Wall Street Journal*, „peste 15 milioane de americani locuiesc pe rază de o milă de un puț forat și exploatat după 2000."[44]

În Canada, există ambiții la fel de agresive. „La jumătatea anului 2012, întregul subsol din Montréal, Laval și Longueuil (trei mari orașe din Québec) fusese acaparat de către companiile de gaze și petrol", scrie Kim Cornelissen, un fost politician devenit militant anti-fracturare în această provincie. (Până în prezent, locuitorii din Quebec au reușit să se apere de companiile de gaz printr-un moratoriu.) În Marea Britanie, zona avută în vedere pentru fracturare constituie aproximativ jumătate din întreaga insulă. Și, în iulie 2013, locuitorii din nord-estul Angliei s-au înfuriat când au auzit că regiunea lor e descrisă ca „nelocuită și pustie" în Camera Lorzilor și, prin urmare, eminamente destinată sacrificiului. „Cu siguranță în partea din nord-est, există suficient loc pentru fracturare, departe de orice așezare, unde am putea lucra fără niciun fel de amenințare la adresa mediului rural", a declarat Lordul Howell, consilier pe probleme de energie în guvernul lui David Cameron.[45]

Pentru mulți oameni privilegiați dintotdeauna, aceasta e o surpriză neplăcută, pentru că brusc trec, într-o oarecare măsură, prin ce trec de multă vreme atâtea comunități din prima linie a frontului: cum e posibil ca o companie mare, aflată la distanță, să vină pe pământul *meu* și să mă pună pe mine și pe copiii mei în pericol – și nici măcar să nu-mi ceară permisiunea? Cum poate fi legal să emită chimicale în aer chiar acolo unde știu că se joacă copiii? Cum e posibil ca statul, în loc să mă protejeze de acest atac, să trimită poliția să-i bată pe cei a căror singură vină e că încearcă să-și protejeze familiile?

Această nedorită trezire la realitate a făcut ca sectorul combustibililor fosili să-și facă o mulțime de dușmani din prietenii de odinioară. E vorba de oameni ca John Harter din Dakota de Sud, proprietarul unei ferme de bovine, care a apelat la tribunal pentru a încerca să-i oprească pe cei de la TransCanada să îngroape o porțiune a conductei Keystone XL pe terenul lui. „Nu m-am considerat niciodată un iubitor de natură", a declarat el unui reporter, „dar dacă așa voi fi privit de-acum înainte, n-am nicio problemă". Acest sector industrial a mai îndepărtat și oameni precum Christina Mills, care a lucrat o bună bucată din carieră ca auditor pentru companii petroliere din Oklahoma. Dar când o companie de gaze a început să folosească fracturarea în zona ei din nordul Texasului, locuită de oameni din clasa de mijloc, opiniile ei cu privire la acest sector s-au schimbat. „De-acum e o problemă personală, de-aceea mă deranjează... Au venit în partea din spate a cartierului, la 90 de metri de gardul din spate. E foarte deranjant".[46]

Iar vechii adversari ai fracturării hidraulice n-au putut să nu râdă când, în februarie 2014, au constatat că nimeni altul decât directorul general al Exxon, Rex Tillerson, s-a alăturat discret unui proces împotriva unor activități legate de fracturare din apropierea casei lui din Texas, în valoare de 5 milioane de dolari, susținând că asta i-ar reduce valoarea proprietății. „Aș dori să-i urez bun venit oficial lui Rex în «Societatea cetățenilor care se înfurie când sunt înconjurați de foraje» (SCREWED)", scria Jared Polis, un congresman democrat din Colorado, într-o declarație sardonică. „Acest grup select de cetățeni obișnuiți se luptă de ani de zile pentru a-și apăra valoarea proprietăților, sănătatea comunităților locale, precum și a mediului. Suntem încântați să-l avem pe directorul general al unei mari corporații internaționale de petrol și gaze în rândurile noastre tot mai numeroase".[47]

În 1776, Tom Paine scria în pamfletul său de agitare a maselor *Common Sense*: „Mulți au norocul să trăiască departe de scena durerii".[48] Ei bine, distanța se micșorează, iar în curând nimeni nu va mai fi scutit de durerea ecocidului. Într-un fel, numele companiei aflate în inima mișcării anti-minerit din Grecia spune totul: Eldorado – o trimitere la legendarul „oraș pierdut al aurului", care i-a împins pe conchistadori la unele dintre cele mai sângeroase masacre din America. Acest tip de jaf era rezervat pentru țările din afara Europei, prada revenind în patria-mamă din Europa. Dar, așa cum arată limpede activitățile companiei Eldorado din nordul Greciei, astăzi conchistadorii își jefuiesc și propria curte.

Ceea ce s-ar putea dovedi o eroare strategică gravă. Așa cum scria scriitorul de mediu și activistul ecologist Nick Engelfried din Montana: „Orice activitate de fracturare ce se desfășoară în apropierea sursei de alimentare cu apă a unui oraș și orice tren cu cărbune care trece printr-un orășel constituie pentru comunități un motiv să urască industria combustibililor fosili. Și, pentru că n-au observat acest lucru, companiile de gaz și cărbune își sapă propriile morminte din punct de vedere politic".[49]

Asta nu înseamnă că impactul asupra mediului e brusc distribuit în mod egal. Oamenii marginalizați dintotdeauna din Sudul Global, precum și comunitățile de culoare din Nordul Global sunt încă într-un pericol mult mai mare de a locui în aval de o mină, alături de o rafinărie sau lângă o conductă, la fel cum sunt mai vulnerabili față de efectele schimbărilor climatice. Dar în era energiei extreme, nu mai există iluzia unor zone discrete de sacrificiu. Așa cum spunea pe bună dreptate Deeohn Ferris, care a lucrat pentru Lawyers' Committee for Civil Rights Under Law, „suntem toți în aceeași barcă ce se scufundă, doar că oamenii de culoare sunt mai aproape de spărtură."[50]

Un alt factor care a dus la ruperea barierelor sunt, desigur, schimbările climatice. Pentru că, deși există încă o mulțime de oameni care sunt suficient de norocoși să trăiască în locuri (încă) neamenințate direct de frenezia energiei extreme, nimeni nu e scutit de efectele asupra lumii reale ale vremii din ce în ce mai extreme sau de stresul psihologic permanent de-a ști că e foarte posibil să îmbătrânim – iar copiii noștri ar putea crește – într-o climă mult mai perfidă decât cea de care ne bucurăm în prezent. La fel cum o deversare de petrol se extinde din larg spre mlaștini, plaje, albii și până în adâncul oceanului, iar toxinele reverberează prin ciclul de viață a nenumărate specii, zonele de sacrificiu create de dependența noastră de combustibilii fosili se insinuează și se răspândesc ca niște umbre mari pe tot pământul. După două secole în care ne-am prefăcut că putem pune între paranteze pagubele colaterale ale acestui obicei poluant, păcălindu-i pe alții să preia riscurile, acum s-a terminat și suntem cu toții în zona de sacrificiu.

Înecat pe teritoriu inamic

Dorința celor din industria de combustibili fosili de-a încălca înțelegerea legată de zonele de sacrificiu pentru a ajunge la rezerve de cărbune neexploatate până acum a stimulat noua mișcare împotriva schimbărilor climatice pe mai multe planuri importante. În primul rând, anvergura mai multor noi proiecte de extracție și transport a creat pentru persoanele ale căror voci nu sunt auzite de obicei în cadrul curentului dominant de opinie oportunități de-a forma alianțe cu cei care au mult mai multă putere socială. Conductele ce pornesc de la nisipurile bituminoase au spart foarte multe bariere în această privință și, într-un fel, sunt o binecuvântare pentru organizarea politică.

Pornind din nordul Albertei, dintr-o regiune în care efectele cele mai grave sunt resimțite de indigeni, și ajungând de multe ori în locuri unde efectele cele mai grave asupra sănătății sunt resimțite de către comunitățile urbane de culoare, aceste conducte trec printr-o mulțime de alte locuri. La urma urmei, aceeași infrastructură trece prin mai multe state sau provincii (sau și prin unele, și prin altele); prin bazinele unor orașe mari și mici; prin terenuri agricole și râuri destinate pescuitului; prin mai multe terenuri revendicate de indigeni și prin terenuri ocupate de clasa de mijloc superioară. În ciuda diferențelor imense dintre ei, toți cei aflați de-a lungul traseului se opun unei amenințări comune și, prin urmare, sunt potențiali aliați. În anii 1990, acordurile comerciale au fost cele care creat coaliții uriașe și puțin probabile; astăzi e vorba de infrastructura sectorului combustibililor fosili.

Înainte să sprijine energia extremă, marile companii din domeniul petrolului și cărbunelui erau obișnuite să opereze în regiunile în care sunt atât de atotputernice din punct de vedere economic, încât fac legea. În locuri precum Louisiana, Alberta și Kentucky – ca să nu mai vorbim de Nigeria și, până în epoca Chávez, de Venezuela – companiile de combustibili fosili îi tratau pe politicieni ca pe niște departamente neoficiale de PR și pe autoritățile judiciare ca pe niște departamente juridice personale. Fiind în joc atât de multe locuri de muncă și un procent atât de mare din baza de impozitare, oamenii obișnuiți au suportat, la rândul lor, multe. De exemplu, chiar și după dezastrul de la Deepwater Horizon, locuitorii din Louisiana și-au dorit standarde de siguranță mai ridicate și o cotă mai mare de redevențe pentru petrolul extras în larg – dar cei mai mulți nu s-au alăturat solicitărilor de-a se impune un moratoriu asupra forajului la adâncime, deși avuseseră mult de suferit.[51]

Asta e șmecheria cu economia combustibililor fosili: tocmai pentru că aceste activități sunt atât de poluante și deranjante, ele au tendința de a slăbi sau chiar distruge alte motoare economice: peștii sunt afectați de poluare, peisajul distrus devine mai puțin atractiv pentru turiști și terenurile agricole devine nesănătoase. Dar, în loc să declanșeze o reacție în rândul maselor, această intoxicare lentă poate sfârși prin a consolida puterea companiilor de combustibili fosili, deoarece acestea sfârșesc prin a fi practic singura alternativă din oraș.

Pe de altă parte, pe măsură ce industriile extractive atacă teritorii considerate anterior intangibile, se trezesc că, dintr-o dată, li se opun oameni mult mai puțin supuși. În multe dintre aceste noi ținuturi bogate în combustibili, precum și în teritoriile prin care companiile de combustibili fosili trebuie să-și transporte produsul, apa este încă relativ curată, relația cu pământul este încă puternică și există un mare număr de oameni dispuși să lupte din greu pentru a proteja stilurile de viață pe care le consideră inerent incompatibile cu extracțiile toxice.

De exemplu, una dintre cele mai mari greșeli strategice ale industriei gazelor naturale a fost să decidă că vrea să folosească fracturarea hidraulică în Ithaca, statul New York, și în jurul ei – un oraș universitar liberal cu o mișcare de dezvoltare economică locală activă și o zonă binecuvântată cu chei și cascade impresionante. Confruntată cu o amenințare directă la adresa comunității sale idilice, Ithaca nu a devenit doar un centru al activismului anti-fracturare, ci și un centru de cercetare academică serioasă a riscurilor neexplorate: probabil nu e o coincidență faptul că cercetătorii de la Universitatea Cornell, cu sediul în Ithaca, sunt cei care au realizat studiul revoluționar privind emisiile de metan datorate fracturării, ale cărui rezultate au devenit un instrument indispensabil pentru mișcarea de rezistență la nivel mondial. Și marele nenoroc al acestei industrii a fost că Sandra Steingraber, renumit biolog și autor, expertă de renume mondial în legătura dintre toxinele industriale și cancer, ocupase recent un post la Colegiul Ithaca. Steingraber s-a implicat în lupta împotriva fracturării, vorbind în calitate de expert în fața multor oameni și contribuind la mobilizarea a zeci de mii de newyorkezi. Asta a contribuit nu doar la împiedicarea exploatării prin fracturare în Ithaca, ci la un total de aproape 180 de interdicții sau moratorii legate de fracturare adoptate de municipii și orașe din tot statul.[52]

Din nou, industria și-a făcut prost calculele când a început construcția unei stații de comprimare a gazelor cu o putere de 12.260 de cai putere care transportă gazele obținute prin fracturare din Pennsylvania tocmai în centrul orașului Minisink din statul New York. Multe case se află pe o rază de jumătate de milă de fabrică, inclusiv una care e la doar 180 de metri distanță. Iar locuitorii orașului n-au fost singurii a căror sănătate a fost amenințată de această stație. Terenul din jurul stației e valoros din punct de vedere agricol, fiind presărat cu mici ferme familiale, cu livezi și vii, surse de produse ecologice și artizanale pentru piețele agricole și restaurantele din New York ce folosesc doar ingrediente produse pe plan local. Așa că Millennium Pipeline – compania ce deține stația – s-a trezit într-un conflict nu doar cu o adunătură de fermieri locali supărați, ci și cu o mulțime de hipsteri supărați din New York, bucătari celebri și staruri de cinema, cum ar fi Mark Ruffalo, care au cerut nu doar încetarea operațiunilor de fracturare, ci și ca statul să treacă la energie obținută 100% din surse regenerabile.[53]

Apoi a fost ideea incredibil de proastă de-a încerca deschiderea uneia dintre primele operațiuni majore de fracturare hidraulică din Europa tocmai în sudul Franței. Când locuitorii Departamentului Var – cunoscut pentru măsline, smochine, ovine, precum și pentru celebrele plaje din Saint-Tropez – au descoperit că în mai multe dintre comunități urma să se exploateze gaz prin fracturare hidraulică, s-au organizat cu înverșunare. Economistul și activistul Maxime Combes descrie scene din sudul Franței de la începutul mișcării, când „sălile unde se organizau întâlnirile cetățenești din comunitățile afectate s-au umplut până la refuz și, de foarte multe ori, la aceste reuniuni au fost mai mulți participanți decât locuitori satelor". Var, scria Combes, se va confrunta în curând „cu cea mai mare mobilizare cetățenească din istoria Departamentului, care se situează, de obicei, în dreapta spectrului politic". Ca urmare a prostiei din Franța, nu doar că firmele au sfârșit prin a pierde dreptul de-a folosi fracturarea hidraulică în preajma Rivierei (cel puțin pentru moment), ci, în 2011, Franța a devenit prima țară care a interzis fracturarea hidraulică la nivel național.[54]

Până și acțiunea de rutină de a transporta utilaje grele în nordul provinciei Alberta pentru a menține în funcțiune minele și stațiile de prelucrare a dat maștere la noi

mișcări de rezistență. Pentru a ține pasul cu amploarea uriașă a tot ce ține de cel mai mare proiect industrial din lume, dispozitivele transportate, care sunt fabricate în Coreea de Sud, pot fi la fel de lungi și grele ca un Boeing 747, iar unele dintre aceste „vehicule de mare tonaj", așa cum sunt numite, au o înălțime de trei etaje. De fapt, utilajele sunt atât de mari, încât nu pot fi transportate în mod normal. Companiile petroliere, precum ExxonMobil, trebuie să le încarce pe niște remorci speciale care ocupă mai bine de două benzi de autostradă și sunt prea înalte pentru a trece pe sub pasajele obișnuite.[55]

Singurele drumuri care corespund nevoilor companiilor petroliere sunt situate în teritorii clar ostile. De exemplu, comunitățile din Montana și Idaho au condus o campanie acerbă timp de mai mulți ani pentru a împiedica folosirea de către aceste vehicule a pitoreștii, dar îngustei Autostrăzi 12. Ei protestează împotriva costurilor umane produse de blocarea pentru mai multe ore a autostrăzii de care au atâta nevoie, pentru ca mașinăriile uriașe să poată trece, precum și împotriva riscurilor de mediu în caz că o încărcătură se răstoarnă într-unul dintre numeroasele viraje ac de păr și ajunge într-un pârâu sau râu (aceasta e țara pescuitului la muscă și localnicii sunt mândri de râurile lor sălbatice).

În octombrie 2010, împreună cu câțiva activiști locali am pornit într-o plimbare cu mașina de-a lungul acelei porțiuni din Autostrada 12 pe care ar trebui să treacă așa-numitele vehicule de mare tonaj. Am trecut pe lângă plantații de cedrii, brazi Douglas și zade strălucitoare, cu vârfurile aurii, pe lângă indicatoare pentru trecerea elanilor și pe sub stânci falnice. În timp ce conduceam, și frunzele galbene erau purtate de pârâul Lolo care curge chiar pe lângă drum, ghizii mei căutau locuri potrivite unde să amplaseze o „tabără de acțiune". Aceasta avea să reunească activiști împotriva nisipurilor bituminoase din Alberta, fermieri și triburi indigene aflate de-a lungul viitorului traseu al conductei Keystone XL și localnici interesați să oprească trecerea vehiculelor de mare tonaj pe Autostrada 12. Au discutat despre un prieten care se oferise să înființeze o bucătărie mobilă și să asigure logistica necesară campării la începutul iernii. Marty Cobenais, pe atunci militant din cadrul Rețelei de Mediu a Indigenilor, a explicat cum sunt legate între ele toate campaniile: „Dacă reușesc să oprească accesul vehiculelor aici, asta afectează capacitatea [de producție] de-a obține petrolul din nisipuri bituminoase care să fie transportat prin conducte". Apoi zâmbește. „De aceea construim o alianță a cow-boy-ilor și indienilor."[56]

După o luptă îndelungată, accesul vehiculelor de mare tonaj a fost în cele din urmă interzis pe această porțiune a Autostrăzii 12, după ce tribul Nez Perce și grupul de conservare Idaho Rivers United au intentat un proces comun. „Au făcut o mare greșeală încercând să treacă prin vestul statelor Montana și Idaho", mi-a spus activistul Alexis Bonogofsky din Billings, Montana, care are o fermă de capre. „A fost distractiv".[57]

Până la urmă, a fost găsită o rută alternativă pentru camioanele mari, care, de data asta, trecea prin estul Oregonului. O altă mișcare proastă. Când prima încărcătură a trecut prin acest stat în decembrie 2013 a fost oprită de mai multe ori prin ocupări și blocări ale drumului. Membrii Triburilor Confederate din Rezervația Indiană Umatilla, care protestau împotriva traversării de către aceste utilaje a pământurilor lor ancestrale, au organizat o ceremonie de rugăciune în apropiere de locul pe unde a trecut cel de-al doilea transport, în Pendleton, Oregon. Deși preocupările localnicilor cu privire la siguranța vehiculelor de mare tonaj erau reale, mulți participanți au spus clar că erau motivați în primul rând de temerile legate de ce urmau să facă aceste

utilaje cu clima noastră odată ajunse la destinație. „S-a mers prea departe", a spus o locuitoare din Umatilla, participantă la blocadă, înainte să fie arestată. „Copiii noștri vor muri din cauza asta".[58]

Fără îndoială, industria petrolului și cărbunelui blestemă ziua în care s-a întâlnit cu cei din partea de nord-vest a Americii de Nord – statele Oregon, Washington și provincia canadiană British Columbia. Acolo companiile s-au confruntat cu puterea combinată a națiunilor indigene, a fermierilor și a pescarilor rebeli ale căror mijloace de trai depind de apa curată și de pământ, precum și a numeroși oameni care locuiesc de relativ puțin timp în zonă și care au ales să trăiască în acea parte a lumii grație frumuseții ei naturale. Aceasta este, de asemenea, o regiune în care mișcarea locală de mediu nu a cedat complet ispitelor parteneriatelor corporatiste și unde există o tradiție îndelungată și radicală de acțiuni directe de oprire a defrișărilor și a mineritului poluant.

După cum am văzut, asta a însemnat o opoziție acerbă față de conductele dinspre nisipurile bituminoase. Iar valorile ecologice profunde ale nord-vestului Americii au devenit, de asemenea, un blestem pentru industria cărbunelui din SUA în ultimii ani. Confruntată cu opoziția față de construirea de noi fabrici alimentate cu cărbune, de presiunea de-a le închide pe cele vechi și de creșterea rapidă a sectorului gazelor naturale, piața cărbunelui din Statele Unite s-a prăbușit. Într-un interval de doar patru ani, între 2008 și 2012, cota cărbunelui în producția de energie electrică a SUA a scăzut de la circa 50% la 37%. Asta înseamnă că, pentru a avea un viitor, industria trebuie să exporte cărbunele din SUA în părți ale lumii care încă doresc cantități mari. Adică în Asia. (E o strategie pe care autorul și expertul în energie la nivel global Michael T. Klare a comparat-o cu cea pe care companiile de tutun au început s-o folosească cu câteva decenii în urmă: „Așa cum oficiali din domeniul sănătății condamnă acum accentul pus de marile companii din industria tutunului pe vânzările de țigări către persoanele sărace din țări cu sisteme de sănătate improprii", scrie el, „într-o zi, obiceiul nesănătos practicat de marile companii din industria energetică, va fi considerat o amenințare gravă la adresa supraviețuirii omului".) Problema companiilor de cărbune este că porturile americane aflate de-a lungul coastei Pacificului nu sunt dotate pentru astfel de transporturi mari de cărbune, ceea ce înseamnă că industria trebuie să construiască noi terminale. De asemenea, trebuie să crească semnificativ numărul trenurilor care transportă cărbune din uriașele mine din bazinul râului Powder, din Wyoming și Montana, în acele porturi.[59]

La fel ca în cazul conductelor dinspre nisipurile bituminoase și a vehiculelor de mare tonaj, cel mai mare obstacol în fața planurilor industriei cărbunelui de-a ajunge la mare a fost refuzul sfidător al locuitorilor din zona de nord-vest a Americii de Nord de a colabora. Toate comunitățile din statele Washington și Oregon care fuseseră desemnate să găzduiască un nou terminal de export pentru cărbune s-au revoltat în semn de protest, stimulați și de amenințarea la adresa sănătății a prafului de cărbune, dar, încă o dată, și de îngrijorări mai mari cu privire la impactul global al arderii cărbunelui.

Acest lucru a fost exprimat cu vehemență de către KC Golden, care a pus umărul la introducerea multora dintre cele mai vizionare politici climatice din statul Washington, când a scris: „Zona de nord-vest a Americii nu este un depozit de cărbune global, un traficant ce alimentează dependența de combustibilii fosili, un centru logistic al dezastrului climatic. Suntem ultimul loc de pe Pământ care ar trebui să se mulțumească cu refrenul obosit și perimat al falsei alegeri între locuri de muncă și mediu. Exportul de cărbune contrazice în mod fundamental viziunea și valorile noastre. Nu este doar

o palmă dată grupurilor „verzi". E un dezastru moral și un afront la identitatea noastră comunitară".[60] La urma urmei, care e rostul instalării de panouri solare și al butoaielor pentru apă de ploaie, dacă acestea vor fi acoperite de praf de cărbune?

Ce descoperă participanții la aceste campanii e faptul că, deși e aproape imposibil să câștigi o luptă directă împotriva companiilor de combustibililor fosili pe terenul lor, șansele de victorie cresc foarte mult când lupta se extinde într-un teritoriu pe care industria e semnificativ mai slabă – locuri unde lumea trăiește fără să extragă și unde locuitorii (și politicienii) sunt mai puțin dependenți de dolarii obținuți din petrol și cărbune. Și, la fel cum tentaculele corodate ale energiei extreme se întind în toate direcțiile ca un gigantic păianjen de metal, industria caută să se impună într-o mulțime de asemenea locuri.

Dar se mai întâmplă ceva. Pe măsură ce rezistența împotriva industriilor extractive câștigă teren în aceste ținuturi îndepărtate, ea începe să se răspândească și în inima țării carbonului – încurajând rezistența chiar și în acele locuri unde industria combustibililor fosili a crezut că a câștigat deja lupta.

Orașul Richmond, din California, aflat pe partea opusă a golfului față de San Francisco, ne arată cât de repede se poate schimba peisajul politic. Având o populație majoritar afro-americană și hispanică, orașul este o insulă muncitorească necizelată în mijlocul gentrificării determinate tehnologic din Bay Area. În Richmond, cel mai mare angajator nu e Google, ci Chevron, pe ale cărei rafinării imense localnici dau vina pentru nenumărate problemele de sănătate și securitate, de la rata crescută de îmbolnăviri cu astm la accidentele frecvente de la fabrica uriașă (inclusiv un mare incendiu în 1999, în urma căruia sute de oameni au ajuns la spital). Și totuși, fiind cea mai mare afacere din oraș și cel mai mare angajator, Chevron dispunea încă de puterea de-a face legea.[61]

Dar gata. În 2009, membrii comunității au blocat planul celor de la Chevron de-a extinde semnificativ rafinăria de petrol, ceea ce ar fi permis ca fabrica să proceseze țiței mai greu, mai poluant, cum ar fi bitumul din nisipurile bituminoase. O coaliție de grupuri de justiție a mediului a contestat pe străzi și în sălile de judecată această extindere, susținând că ar polua și mai mult aerul din Richmond. În cele din urmă, o instanță superioară a decis împotriva celor de la Chevron, invocând folosirea unui raport de impact asupra mediului total inadecvat (care „nu se ridică la nivelul de document informațional", remarca tăios judecătorul). Cei de la Chevron au făcut apel, dar în 2010 au pierdut din nou. „Aceasta e o victorie pentru localnici și pentru oamenii care au suferit din cauza efectelor asupra sănătății ale rafinăriei în ultima sută de ani", a declarat unul dintre principalii organizatori, Torm Nompraseurt, de la Asian Pacific Environmental Network.[62]

Richmond nu e singurul loc dominat de marile companii din domeniul petrolului care găsește noi rezerve de curaj ca să lupte. Pe măsură ce mișcarea împotriva nisipurilor bituminoase se răspândește în America de Nord și Europa, comunitățile indigene aflate în gura lupului – cele care au dat alarma cu privire la pericolele nisipurilor bituminoase cu mult timp înainte ca marile grupuri de mediu să se arate interesate de problemă – au fost încurajate, la rândul lor, să meargă mai departe ca oricând. Au inițiat noi procese pentru încălcarea drepturilor de proprietate, cu posibile efecte grave din perspectiva accesului industriei la rezervele de carbon, iar delegații comunităților ce fac parte din Primele Națiuni, cele mai afectate, călătoresc acum în mod constant pe glob pentru a alerta și mai mulți oameni cu privire la devastarea

teritoriilor lor în speranța că vor fi blocate și alte proiecte de acest gen. Unul dintre acești activiști este Melina Laboucan-Massimo, o vorbitoare fermecătoare cu un curaj nebun, care, la vârsta de treizeci de ani, a petrecut mult timp pe drum, prezentând imagini hidoase cu scurgeri de produse petroliere și cu peisaje devastate și descriind războiul mut pe care industria petrolului și gazelor îl duce împotriva poporului ei, Prima Națiune de la Lacul Lubicon, „Oamenii ascultă acum", mi-a spus ea, cu lacrimi în ochi, în vara anului 2013. „Dar a fost nevoie mult timp pentru ca oameni să ajungă aici". Și asta, a mai spus ea, înseamnă că „există speranță. Dar uneori poate fi foarte urât în Alberta".[63]

Ceea ce e clar e faptul că lupta pe cont propriu cu industria extractivă gigantică poate părea imposibilă, mai ales într-o zonă îndepărtată și slab populată. Dar situația e alta când faci parte dintr-o mișcare continentală, chiar globală, care are industria în vizor.

Această muncă de formare de legături și de transfer este, de obicei, invizibilă – este o stare de spirit, o energie care se răspândește din loc în loc. Dar, pentru scurt timp, în septembrie 2013, caracterul însuflețitor al Blockadiei a devenit evident. Cinci cioplitori, membri ai populației Lummi din statul Washington – un trib de pe coastă care conduce lupta împotriva construirii celui mai mare terminal pentru exportul de cărbune pe o bucată de teren contestată de pe Coasta de Vest – și-au făcut apariția în Otter Creek, Montana. Ei călătoriseră circa 1.900 de km pentru a ajunge din patria lor acoperită de păduri montane temperate și cu plaje abrupte ce dădeau spre Pacific la ierburile arse și la dealurile line din sud-estul Montanei, ducând cu ei un totem din lemn de cedru de aproape șapte metri, legat pe un camion-platformă. Otter Creek e locul unde se plănuiește construirea unei uriașe mine de cărbune și oaspeții din tribul Lummi s-au oprit pe locul acela, care până de curând fusese ca și condamnat, împreună cu peste o sută de oameni din Rezervația Indienilor Cheyenne din nord, aflată în apropiere, precum și cu un grup de localnici care aveau ferme de bovine. Împreună, au meditat asupra felului în care ambițiile celor aflați în goană după combustibili i-au adus împreună.

Dacă mina Otter Creek ar fi construită în bazinul râului Powder, ea ar compromite apa și aerul fermierilor și ale populației Cheyenne din nord, iar transportul pe calea ferată al cărbunelui spre coasta de vest ar putea perturba vechile cimitire ale tribului Cheyenne. Portul destinat exportului, pe de altă parte, ar urma să fie construit pe unul dintre vechile terenuri funerare ale populației Lummi, iar cărbunele ar fi transportat pe barje, ceea ce ar fi tulburat zonele de pescuit și ar fi pus în pericol multe dintre mijloacele lor de trai.

Grupul s-a așezat în valea de pe malurile Otter Creek, sub un cer însorit pe care se vedeau șoimi zburând, și au binecuvântat totemul cu fum de pipă, promițând să lupte împreună pentru a păstra cărbunele în pământul de dedesubt și pentru a împiedica deopotrivă construirea căii ferate și a portului. Apoi, cioplitorii Lummi au legat la loc stâlpul-totem – pe care îl botezaseră „Kwel hoy", adică „Tragem linie" – de camion și au pornit într-o călătorie de șaisprezece zile spre alte opt comunități, toate aflate pe ruta trenurilor cu cărbune, a vehiculelor de mare tonaj sau a conductelor și cisternelor petroliere venind dinspre nisipurile bituminoase. S-au desfășurat ceremonii la fiecare oprire, iar oaspeții și gazdele – indigeni sau nu – au discutat împreună despre asemănările dintre diversele bătălii duse la nivel local împotriva industriilor extractive. Călătoria s-a încheiat în ținutul populației Tsleil-Waututh din Vancouverul de Nord,

o comunitate esențială pentru lupta împotriva intensificării traficului cisternelor petroliere. Acolo, totemul a fost montat pentru totdeauna, cu fața spre Pacific.

Când se aflau în Montana, Jewell James, „Lupul care se roagă", maestrul cioplitor din tribul Lummi, a explicat scopul îndelungatei călătorii: „Suntem preocupați de protejarea mediului înconjurător, precum și de sănătatea oamenilor de la râul Powder până pe Coasta de Vest... Călătorim prin toată țara pentru a da o mână de ajutor la unificarea vocilor oamenilor. Nu contează cine ești, unde ești sau de ce rasă ești – roșie, neagră, albă sau galbenă – suntem cu toții implicați".[64]

* * *

Acest tip de alianță care se clădește între diferitele avanposturi ale Blockadiei a dovedit în repetate rânduri că criticii mișcării greșesc. Când campania împotriva conductei Keystone XL a început să ia avânt, mai mulți analiști cunoscuți au insistat că totul a fost o pierdere de timp și energie prețioasă. Oricum petrolul urma să aibă un alt traseu și, în marea schemă a lucrurilor, carbonul pe care îl conține nu reprezintă decât „o eroare de rotunjire", așa cum scria Jonathan Chait în revista *New York*. Ar fi fost mai bine, susțineau ei, să se lupte pentru o taxă pe carbon sau pentru reglementări mai severe ale Agenției pentru Protecția Mediului ori pentru o reluare a programului de limitare și comercializare a certificatelor de emisii. Editorialistul Joe Nocera de la *New York Times* a mers atât de departe încât a numit strategia „absolut tâmpită" și l-a acuzat pe James Hansen, a cărui mărturie în fața Congresului a lansat mișcarea modernă împotriva schimbărilor climatice, „că face rău tocmai cauzei de care susține că-i pasă atât de mult".[65]

Știm acum că Keystone a însemnat dintotdeauna mult mai mult decât o simplă conductă. A însemnat un nou spirit de luptă, unul contagios. O luptă nu-i dăunează alteia, ci, mai degrabă, duce la înmulțirea luptelor, cu fiecare act de curaj și cu fiecare victorie, inspirându-i pe alții să fie mai hotărâți.

Factorul BP: lipsa totală de încredere

Dincolo de ritmul expansiunii industriei combustibililor fosili și de incursiunile ei pe teritorii ostile, a mai existat un factor care a propulsat această mișcare în ultimii ani. E vorba de convingerea larg răspândită că activitățile extractive de astăzi prezintă un risc semnificativ mai mare decât cele precedente: petrolul obținut din nisipuri bituminoase este, fără îndoială, mai distrugător și mai dăunător pentru ecosistemele locale decât țițeiul convențional. Mulți cred că e mult mai periculos de transportat și, dacă se produc scurgeri, e mai greu de curățat. O escaladare asemănătoare a riscului e prezentă și în trecerea la petrol și gaze obținute prin fracturare hidraulică; în trecerea de la forajul la mică adâncime la cel în ape adânci (așa cum a dovedit dezastrul BP); și, cel mai dramatic, în trecerea de la forajul în ape calde la cel din regiunea arctică. Comunitățile din calea proiectelor de energie neconvențională sunt convinse că li se cere să riște al naibii de mult și în general li se oferă prea puțin în schimbul sacrificiului lor, fie că e vorba de locuri de muncă pe durată lungă, fie de redevențe substanțiale.

Industria și guvernul, la rândul lor, au fost extrem de reticente în a recunoaște riscurile crescute ale energiei extreme, darămite în a face ceva în privința lor. De ani de zile, companiile feroviare și oficialii au tratat în mare măsură petrolul obținut prin

fracturare hidraulică de la Bakken de parcă ar fi fost la fel ca țițeiul convențional – fără să țină cont de dovezile că e mult mai volatil. (După ce a anunțat o serie de măsuri de siguranță, în mare parte voluntare, luate la începutul lui 2014, care au fost, în general, considerate inadecvate, autoritățile de reglementare din SUA susțin că sunt pe cale să creeze o serie de reguli mai stricte pentru transportul feroviar al petrolului.)[66]

În mod asemănător, guvernul și industria forțează extinderea masivă a conductelor care transportă petrol dinspre nisipurile bituminoase din Alberta, în ciuda unui număr mic de studii de încredere, evaluate *inter pares*, care să evalueze dacă dilbitul, așa cum e numit bitumul diluat, este mai coroziv, deci mai predispus la scurgeri decât petrolul convențional. Dar există un motiv de îngrijorare. Așa cum se observa într-un raport comun din 2011 publicat de Natural Resources Defence Council, Sierra Club și alții: „Există numeroase indicii că dilbitul este semnificativ mai coroziv pentru sistemele de conducte decât țițeiul brut convențional. De exemplu, în sistemul de conducte din Alberta au existat cam de șaisprezece ori mai multe scurgeri datorate coroziunii interne decât în sistemul din SUA. Cu toate acestea, standardele de siguranță și de reacție la deversări folosite de Statele Unite pentru reglementarea transportului prin conducte al bitumului sunt proiectate pentru petrolul convențional".[67]

În același timp, există lacune mari în cunoștințele noastre despre felul cum se comportă în apă petrolul obținut din nisipuri bituminoase. În ultimul deceniu, cele câteva studii publicate pe această temă au fost comandate de industria petrolului. Cu toate acestea, o investigație recentă făcută de Environment Canada conținea mai multe descoperiri tulburătoare, inclusiv faptul că petrolul diluat provenind din nisipurile bituminoase se scufundă „când e bătut de valuri" (în loc să plutească la suprafața oceanului, de unde poate fi recuperat parțial) și că substanțele de dispersare de tipul celor folosite în timpul dezastrului produs la platforma Deepwater Horizon a companiei BP au doar „un efect limitat", potrivit unui raport din Globe and Mail. Și nu a existat, practic, nicio cercetare oficială cu privire la riscurile specifice ale transportului petrolului provenit din nisipurile bituminoase, cu camionul sau pe calea ferată.[68]

La fel, avem lacune mari în felul în care înțelegem impactul ecologic și uman asupra sănătății al nisipurilor bituminoase din Alberta, unde există mine deschise enorme, basculante care pot ajunge la o înălțime de cinci etaje și stații de prelucrare zgomotoase. Pe zone imense de teren din jurul Fort McMurray, punctul zero al boomului bitumului din Canada, pădurea boreală – cândva, o mlaștină verde, ca un burete – a fost lăsată fără viață. La fiecare câteva minute, în aerul rânced se aude bubuitul tunurilor care trebuie să împiedice păsările migratoare să aterizeze pe suprafața argintie ciudată a uriașelor bazine de decantare.* [69] În Alberta, războiul dus de secole pentru controlarea naturii nu e o metaforă; e un război foarte real, cu artilerie cu tot.

Companiile petroliere, desigur, spun că folosesc cele mai sigure metode de protecție a mediului; că marile iazuri de decantare sunt sigure; că apa e încă bună de băut (deși lucrătorii beau apă îmbuteliată); că terenul va fi în curând „recuperat" și că va aparține din nou urșilor negri și elanilor (dacă vor mai exista). Și, în ciuda anilor de reclamații

* În 2008, 1.600 de rațe au murit după ce au aterizat în aceste ape periculoase în timpul unei furtuni; un alt incident a dus la moartea a peste cinci sute de rațe doi ani mai târziu. (Un biolog care a investigat ulterior incidentul pentru guvernul din Alberta a explicat că n-a fost vina sectorului industrial că rațele au fost nevoite să aterizeze în timpul unei violente furtuni, apoi a subliniat, aparent fără ironie, că astfel de furtuni vor deveni mai frecvente, ca urmare a schimbărilor climatice.)

făcute de comunitățile din Primele Națiuni, cum ar fi Athabasca Chipewyan, care e situată în aval de mine de-a lungul râului Athabasca, industria și guvernul au continuat să insiste că hidrocarburile care se găsesc în râu „au apărut în mod natural" – în fond, e o regiune bogată în petrol.

Pentru cineva care cunoaște amploarea operațiunii de la nisipuri bituminoase, asigurările par neverosimile. Însă, mulți ani, n-a existat un sistem cu adevărat independent, cuprinzător de monitorizare a impactului minier asupra bazinelor din jur – într-un proiect industrial a cărui valoare totală se apropie de 500 de miliarde de dolari. Când, supus unor intense presiuni, guvernul canadian a numit o comisie consultativă care să contribuie la cercetarea și monitorizarea acestor probleme, încercarea i-a scăpat repede de sub control. Referindu-se la noile descoperiri, Bill Donahue, cercetător pe probleme de mediu în cadrul comisiei, a declarat în februarie 2014 că „nu numai că sunt scurgeri din acele iazuri de decantare, dar se pare că din acele iazuri de decantare sunt scurgeri destul de mari, prin sol, în râul Athabasca". El a adăugat: „Deci, cam atât despre... mesajul pe care l-am tot auzit. «Aceste iazuri de steril sunt sigure, nu există scurgeri» și așa mai departe". Cu alt prilej, o echipă de oameni de știință angajați de guvern, de la Environment Canada, au confirmat informațiile despre contaminarea de proporții a zăpezii din jurul zonelor cu nisipuri bituminoase exploatate, deși administrația Harper a făcut tot posibilul ca cercetătorii să nu vorbească cu presa.[70]

Și încă *nu* există studii cuprinzătoare cu privire la impactul acestei poluări asupra sănătății umane. Dimpotrivă, unii dintre cei care au ales să vorbească s-au confruntat cu represalii severe. Cea mai notabilă a fost experiența lui John O'Connor, un medic de familie blând, cu barba încărunțită, care încă vorbește cu un accent din Irlanda sa natală. În 2003, O'Connor a semnalat că, în timp ce trata pacienți din Fort Chipewyan, a dat peste un număr alarmant de mare de cancere, inclusiv tumori maligne biliare extrem de rare și agresive. El s-a trezit pus la zid rapid de autoritățile federale de reglementare a sectorului medical, care au depus mai multe acuzații de abateri împotriva lui la Colegiul Medicilor și Chirurgilor din Alberta (inclusiv provocarea de „panică nejustificată"). „Nu știu, personal, nicio altă situație în care un medic să trebuiască să treacă prin ce am trecut eu", a declarat O'Connor, referindu-se la faptul că i-a fost mânjită reputația și la anii petrecuți pentru a se apăra de acuzații. El a fost, în cele din urmă, absolvit de toate acuzațiile și o investigație ulterioară a incidenței bolilor canceroase a confirmat mai multe dintre avertismentele sale.[71]

Dar, până să fie absolvit, mesajul către ceilalți medici fusese deja trimis: un raport comandat de Alberta Energy Regulator a descoperit recent în cadrul comunității medicale o „reticență pronunțată în a vorbi" despre impactul pe care îl au nisipurile bituminoase asupra sănătății, mulți dintre cei intervievați făcând trimitere la experiența doctorului O'Connor. („Sincer, medicii se tem să diagnosticheze boli legate de industria de petrol și gaze", a conchis toxicologul care a semnat raportul.) În plus, a devenit o obișnuință ca guvernul federal să-i împiedice pe oamenii de știință cu experiență din domeniul mediului și climei să le vorbească jurnaliștilor despre orice subiecte sensibile din punct de vedere ecologic. („Sunt disponibil atunci când cei de relațiile cu presa spun că sunt disponibil", le-a spus un om de știință celor de la Postmedia.)[72]

Aceasta e doar o fațetă a ceea ce a devenit cunoscut drept „războiul împotriva științei" al prim-ministrului Stephen Harper, care a redus necruțător bugetele dedicate monitorizării mediului, a mușamalizat totul, de la scurgerile de petrol și poluarea industrială a aerului la efectele mai largi ale schimbărilor climatice. Începând cu anul 2008,

peste două mii de oameni de știință și-au pierdut locurile de muncă ca urmare a reducerilor.[73]

Avem de-a face, desigur, cu o strategie. Numai prin evitarea sistematică a desfășurării de activități de cercetare de bază și prin reducerea la tăcere a experților însărcinați să investigheze preocupările legate de sănătate și mediu pot sectorul industrial și guvernul să pretindă în continuare, cu un optimism absurd, că totul e sub control în sectorul petrolier.* [74]

O astfel de orbire voită caracterizează și răspândirea rapidă a fracturării hidraulice. De ani de zile industria gazelor din SUA a răspuns la rapoartele despre puțurile de apă contaminate insistând că n-a existat nicio dovadă științifică cu privire la existența vreunei legături între fracturarea hidraulică și faptul că cei care locuiesc în apropierea zonelor unde se extrag gazele au descoperit brusc că puteau da foc apei de la robinet. Dar motivul pentru care nu existau dovezi era acela că industria fusese scutită, în mod fără precedent, de monitorizarea și reglementarea federală – așa-numita portiță Halliburton, adoptată în timpul administrației lui George W. Bush. Portița excepta majoritatea activităților de fracturare hidraulică de la reglementările Legii siguranței apei potabile, asigurându-se că aceste companii nu trebuie să raporteze la Agenția pentru Protecția Mediului niciuna dintre substanțele chimice injectate în subsol, ascunzând, în același timp, folosirea celor mai riscante produse chimice de supravegherea EPA.[75] Și dacă nimeni nu știe ce bagi în pământ, e greu să se stabilească o legătură clară atunci când aceste toxine încep să curgă la robinetele oamenilor.

Totuși, pe măsură ce apar alte indicii, balanța înclină într-o parte. Un număr tot mai mare de studii independente, evaluate *inter pares*, susțin că fracturarea hidraulică pune în pericol apa potabilă, inclusiv stratul acvifer. În iulie 2013, de exemplu, cercetătorii de la Universitatea Duke au publicat o analiză a câtorva zeci de puțuri de apă potabilă din regiunea Marcellus Shale din nord-estul Pennsylvaniei. Cercetătorii au descoperit că nivelul de contaminare cu metan, etan și propan era strâns legat de apropierea de sondele de gaze de șist. Răspunsul industriei este că acestea sunt niște scurgeri normale în regiunile bogate în gaz (aceeași scuză pe care au folosit-o și operatorii din domeniul nisipurilor bituminoase din Alberta atunci când în apă au fost găsiți poluanți organici). Dar acest studiu a constatat că, în timp ce metanul era prezent în cele mai multe dintre puțurile de apă din eșantion, concentrația era de *șase ori mai mare* la cele aflate pe o rază de un kilometru de o sondă de gaze. Într-un studiu încă nepublicat, echipa de la Duke a analizat, de asemenea, puțuri de apă din Texas, care anterior fuseseră declarate sigure. Acolo, ei au descoperit că, în ciuda asigurărilor guvernului și ale sectorului industrial, nivelul de metan din multe puțuri depășea nivelul minim de siguranță stabilit de US Geological Survey.[76]

---

* Și afirmațiile lor sunt într-adevăr absurde: de exemplu, potrivit unui studiu independent publicat în 2014 în *Proceedings of the National Academy of Sciences*, emisiile de substanțe poluante cu potențial toxic din nisipurile bituminoase „sunt de două sau trei ori mai mari decât cele raportate" de companii autorităților de reglementare. Discrepanța este evidentă în măsurătorile reale ale acestor substanțe poluante în aerul din proximitatea operațiunilor de exploatare a nisipurile bituminoase. Coautorul studiului, Frank Wania, om de știință pe probleme de mediu la Universitatea din Toronto, a descris estimările oficiale drept „inadecvate și incomplete" și a făcut observația de bun-simț că: „Doar printr-o evidență completă și exactă a emisiilor este, de fapt, posibil să se facă o evaluare semnificativă a impactului asupra mediului și a riscului pentru sănătatea umană".

În același timp, legăturile dintre fracturarea hidraulică și cutremurele de mică intensitate sunt tot mai puternice. În 2012, un cercetător de la Universitatea din Texas a analizat activitatea seismică din noiembrie 2009 până în septembrie 2011 într-o zonă a vastei regiuni Barnett Shale din Texas, care se află sub Fort Worth și, parțial, sub orașul Dallas, și a descoperit epicentrele a șaizeci și șapte de mici cutremure.[77] Cutremurele localizate cu cea mai mare certitudine au fost cele care au avut loc pe o rază de două mile de un puț de injectare. Un studiu publicat în iulie 2013 în *Geophysical Research Letters* a făcut legătura între injecția de apă reziduală asociată cu fracturarea hidraulică și 109 cutremure mici care au avut loc într-un singur an în jurul localității Youngstown, Ohio, unde nu mai fusese înregistrat vreun cutremur de la începerea monitorizării, în secolul al XVIII-lea. Cercetătorul principal al unui studiu similar, publicat în *Science*, a explicat: „Fluidele [din sondele de injecție a apei reziduale] fac ca faliile să ajungă într-un punct critic".[78]

Toate acestea ilustrează ceea ce e atât de tulburător cu privire la metodele de extracție neconvenționale. Forajul convențional după petrol și gaze, precum și mineritul subteran, sunt distructive, fără îndoială. Dar, în comparație, ele sunt echivalentul din domeniul combustibililor fosili al bisturiului chirurgical – carbonul este extras cu incizii relativ mici. Dar extracția extremă sau neconvențională lovește cu barosul întreaga vecinătate. Când barosul lovește suprafața terenului – așa cum se întâmplă în cazul minelor de cărbune de suprafață și a celor pentru exploatarea nisipurilor bituminoase – violența poate fi observată cu ochiul liber. Dar în cazul fracturării hidraulice, al forajului de adâncime și al mineritului subteran („in situ") al nisipurilor bituminoase, scopul e ca barosul să ajungă cât mai adânc. La început, acest lucru poate părea preferabil, deoarece impactul e mai puțin vizibil. Cu toate acestea, în repetate rânduri, putem vedea cât de grav distrugem părți critice ale ecosistemelor pe care nici cei mai mari experți n-au idee cum să le repare.

Educați de dezastru

În avanposturile Blockadia din întreaga lume, inițialele „BP" au efect de mantră sau invocație – o prescurtare pentru maxima: orice ai face, nu crede pe cuvânt nicio companie de extracție. Aceste inițiale înseamnă că pasivitatea și încrederea în asigurările cu privire la tehnologia de clasă mondială și la măsurile de siguranță de ultimă oră sunt rețete sigure pentru a avea parte de apă inflamabilă la robinet, de o baltă de petrol în curte sau de explozia unui tren în apropierea casei.

Într-adevăr, mulți dintre activiștii Blockadia invocă dezastrul din 2010 al BP din Golful Mexic fie ca momentul trezirii lor politice, fie ca momentul în care și-au dat seama că e absolut necesar să câștige diversele lupte împotriva energiei extreme. Faptele din acest caz sunt bine cunoscute, dar merită repetate. În cea mai mare deversare marină accidentală de petrol din istorie, o platformă petrolieră marină de ultimă generație a explodat omorând unsprezece lucrători, iar petrolul a țâșnit din gura puțului Macondo, aflat la circa un kilometru și jumătate adâncime. Ceea ce a lăsat cea mai puternică impresie asupra oamenilor îngroziți n-au fost plajele turistice din Florida înecate în bitum sau pelicanii din Louisiana îmbibați cu petrol, ci lipsa totală de pregătire a gigantului petrolier pentru o erupție la o asemenea adâncime, care s-a chinuit să găsească soluție după soluție și n-a reușit, ca să nu mai vorbim de ignoranța autorităților de reglementare și a factorilor de răspundere guvernamentali. Nu doar că

autoritățile de reglementare i-au crezut pe cei de la BP pe cuvânt cu privire la presupusa siguranță a operațiunii, dar agențiile guvernamentale au fost atât de prost echipate pentru a face față unui dezastru de amploare, încât le-au permis celor de la BP – făptașilor – să se ocupe de curățare. Sub ochii întregii luni, era evident că experții improvizau din mers.

Investigațiile și procesele care au urmat au arătat că dorința de-a economisi bani a jucat un rol important în crearea condițiilor pentru producerea accidentului. De exemplu, în timp ce Washingtonul se străduia să-și restabilească credibilitatea pierdută, o anchetă condusă de o agenție a Departamentului de Interne al SUA a constatat că „deciziile BP de reducere a costurilor sau a termenelor, fără a ține cont de elemente neprevăzute și de reducerea riscului, au contribuit la explozia puțului Macondo". Un raport al Comisiei prezidențiale pentru deversarea petrolului, special creată, a mai constatat că „intenționat sau nu, multe dintre deciziile pe care BP [și contractorii lor] Halliburton și Transocean le-au luat și care au crescut riscul de explozie la Macondo au făcut în mod clar ca aceste companii să economisească mult timp (și bani)". Jackie Savitz, cercetător marin și vicepreședinte al grupului conservaționist Oceana, a fost mai directă: BP „a pus profitul înainte precauției. A permis simbolului dolarului să promoveze o cultură a asumării de riscuri care a condus la acest rezultat inacceptabil".[79]

Iar ideea că aceasta ar fi fost doar o problemă a celor de la BP s-a năruit repede atunci când – la numai zece zile după ce echipajele au oprit deversarea șuvoiului de petrol în Golful Mexic – o conductă a celor de la Enbridge s-a spart în Michigan, provocând cea mai mare deversare de petrol de pe uscat din istoria Statelor Unite. Conducta s-a spart într-un afluent al râului Kalamazoo și a contaminat rapid peste cincizeci și cinci de kilometri de căi navigabile și zone umede cu peste un milion de litri de petrol, mânjind cu o mâzgă neagră lebedele, bizamii și broaștele țestoase. Casele au fost evacuate, localnicii s-au îmbolnăvit și privitorii au văzut „o ceață maronie îngrijorătoare ce s-a ridicat din apa râului de culoarea ciocolatei negre care s-a prăvălit" peste un baraj din zonă, potrivit unei relatări.[80]

La fel ca BP, se pare că cei de la Enbridge au pus profiturile înaintea siguranței minime, în timp ce autoritățile de reglementare au dormit în post. De exemplu, s-a dovedit că cei de la Enbridge au știut încă din 2005 că bucata de conductă care a cedat se coroda, și până în 2009 compania a identificat 329 de alte defecte ale conductei care se întindea prin sudul Michiganului și care erau suficient de grave pentru a necesita reparații imediate potrivit normelor federale. Compania în valoare de 38,6 miliarde de dolari a solicitat (și i s-a aprobat) amânare după amânare, pe ultima cerând-o cu doar zece zile înainte de spargerea conductei – în aceeași zi în care unul dintre vicepreședinții Enbridge spunea în fața Congresului că compania putea reacționa „aproape instantaneu" la o scurgere. În realitate, le-a luat șaptesprezece ore ca să închidă robinetul conductei sparte. La trei ani după dezastrul inițial, aproximativ 180.000 de galoane de petrol se aflau încă pe fundul râului Kalamazoo.[81]

La fel ca în cazul Golfului Mexic, unde BP fora la adâncimi nemaiauzite cu doar câțiva ani mai devreme, și dezastrul de la Kalamazoo a avut legătură cu noua eră a extracției extreme, de mare risc, a combustibililor fosili. A durat ceva, însă, până când acest lucru a devenit clar. Timp de mai bine de o săptămână, cei de la Enbridge n-au împărtășit publicului informația foarte importantă că substanța scursă nu era țiței convențional; era bitum diluat, transportat de la nisipurile bituminoase din Alberta prin Michigan. De fapt, în primele zile, directorul general de atunci al Enbridge,

Patrick Daniel, a negat categoric că petrolul provenea de la nisipurile bituminoase și ulterior a fost nevoit să retracteze. „Ce-am vrut să spun e că n-a fost vorba de ceea ce înțelegem în mod normal prin petrol obținut din nisipuri bituminoase", a susținut Daniel cu privire la bitumul care cu siguranță provenea de la nisipurile bituminoase. „Dacă el face parte din aceeași formațiune geologică, atunci mă înclin în fața părerii experților".[82]

În toamna lui 2010, când multe dintre aceste dezastre erau încă în desfășurare, Marty Cobenais de la Indigenous Environmental Network mi-a spus că această vară a scurgerilor avea un impact enorm asupra comunităților aflate în calea noilor proiecte de infrastructură, fie că era vorba de vehicule de mare tonaj, de conducte sau de vagoane-cisterne. „Industria petrolieră spune mereu că sunt 0% șanse ca petrolul lor să ajungă la țărmuri, dar am văzut ce s-a întâmplat cu BP. Proiecțiile lor sunt întotdeauna greșite", a spus el, adăugând: „Ei vorbesc mereu despre „infailibilitate", dar, în cazul Kalamazoo, am văzut că n-au putut opri conducta cu orele".[83]

Cu alte cuvinte, un mare număr de oameni nu mai cred ce le spun experții din sectorul industrial; ei cred ce văd. Și, în ultimii ani, am văzut foarte multe. Imaginile de neuitat transmise de acea bizară „cameră" subacvatică care arăta cum petrolul companiei BP a țâșnit vreme de trei luni în Golf se combină perfect cu imaginile șocante cu apa de la robinet plină de metan care lua foc în ținutul fracturării hidraulice, care, la rândul lor, se contopesc cu durerea celor din orașul Lac-Mégantic din Quebec după îngrozitoarea explozie a trenului, când membrii familiilor îi căutau prin moloz pe cei dragi. Dar și aceasta pălește în comparație cu amintirea celor 300.000 de oameni din Virginia de Vest cărora li s-a spus să nu bea sau să se spele cu apa de la robinet timp de până la zece zile după ce aceasta a fost contaminată cu substanțe chimice folosite în industria minieră. Apoi a urmat spectacolul din 2012 al primei implicări a companiei Shell în cea mai riscantă acțiune: forajul arctic. Printre atracțiile principale s-a numărat desprinderea de remorcher a unuia dintre echipamentele gigantice de forare ale Shell, care a eșuat pe coasta Insulei Sitkalidak; apoi o platformă și-a pierdut ancora; iar un echipament de captare a petrolului deversat a fost „zdrobit ca o doză de bere", potrivit unui oficial al US Bureau of Safety and Environmental Enforcement.[84]

Dacă vi se pare că există mai multe astfel de scurgeri și accidente decât înainte, chiar așa e. Potrivit unei anchete EnergyWire care a durat luni de zile, în 2012 au existat peste șase mii de scurgeri și „alte avarii" în zonele de pe uscat de exploatare a petrolului și gazelor din SUA. „E o medie de peste 16 scurgeri pe zi. Și reprezintă o creștere semnificativă din 2010. În cele 12 state în care au fost disponibile date comparabile, scurgerile au crescut cu circa 17%. „Există, de asemenea, dovezi că firmele nu-și prea bat capul să curețe după ele: într-o anchetă vizând scurgerile de lichide periculoase din conducte (cele mai multe derivate din țiței), *The New York Times* a constatat că în 2005 și în 2006 operatorii conductelor au raportat „că au recuperat peste 60% din lichidele deversate"; între 2007 și 2010, „operatorii au recuperat mai puțin de o treime".[85]

Neîncrederea pe scară largă nu este alimentată doar de eșecuri. La fel ca în cazurile BP și Enbridge, e vorba de fluxul constant de dezvăluiri legate de rolul pe care lăcomia – neîngrădită datorită unor reglementări și monitorizări laxe – pare s-o fi jucat în măsluirea cărților. De exemplu, instalația de forare din zona arctică a celor de la Shell a eșuat atunci când s-a confruntat cu vremea rea, pare-se, în timp ce compania încerca să părăsească Alaska la timp ca să evite plata unor impozite suplimentare în acel stat.[86]

Și Montreal, Maine & Atlantic (MM&A), compania feroviară responsabilă de dezastrul de la Lac-Mégantic, primise, cu un an înainte de accident, permisiunea guvernului de-a reduce numărul de angajați de pe trenurile sale la un singur conductor. Până în anii 1980, trenurile ca acela care a deraiat erau, în general, deservite de cinci angajați, toți fiind însărcinați cu exploatarea în condiții de siguranță. Acum s-a ajuns la doi – dar pentru MM&A, tot era prea mult. Potrivit unui fost lucrător feroviar al companiei: „Totul se rezumă la reduceri peste reduceri". Cu toate aceste riscuri, potrivit unei anchete *Globe and Mail* care a durat patru luni, „de multe ori companiile nu testează transporturile petroliere din perspectiva pericolului de explozie înainte să dea drumul la trenuri". Nu-i de mirare atunci că, la un an după ce s-a întâmplat la Lac-Mégantic, alte trei trenuri cu petrol au izbucnit în flăcări, unul în Casselton, Dakota de Nord, unul în apropiere de un sat din nord-vestul provinciei New Brunswick, iar unul în centrul orașului Lynchburg, Virginia.[87]

Într-o lume normală, această aglomerație de dezastre, suprapusă peste criza climatică mai generală, ar fi determinat schimbări politice semnificative. Ar fi fost impuse limite și moratorii, și ar fi început procesul de renunțare la energia extremă. Faptul că nimic din toate acestea nu s-a întâmplat și că se eliberează încă licențe și se concesionează terenuri pentru activități extractive din ce în ce mai periculoase se datorează, cel puțin parțial, clasicei corupții – atât legală, cât și ilegală.

Un episod deosebit de sinistru a fost dezvăluit cu un an și jumătate înainte de dezastrul provocat de BP. Un raport intern al guvernului SUA susținea că acea divizie a Departamentului de Interne al SUA însărcinată cu colectarea redevențelor din industria petrolului și gazelor, care se numea pe atunci Serviciul de gestionare a mineralelor – suferea de „o cultură a eșecului etic". Nu doar că funcționarii acceptaseră în mod repetat cadouri de la angajați din industria petrolului, ci, potrivit unui raport al inspectorului general al departamentului, mai mulți oficiali „consumau frecvent alcool la locul de muncă, folosiseră cocaină și marijuana și avuseseră relații sexuale cu reprezentanții companiilor de petrol și gaze". Pentru publicul care bănuia de mult că funcționarii publici întrețineau relații cu industria petrolului și gazelor, asta a fost o dovadă destul de explicită.[88]

Nu-i de mirare, deci, că un sondaj Harris din 2013 a constatat că un procent meschin de 4% dintre respondenții americani cred că companiile de petrol sunt „cinstite și demne de încredere" (doar industria tutunului a ieșit mai rău). În același an, Gallup i-a chestionat pe americani cu privire la opiniile lor despre douăzeci și cinci de sectoare industriale, inclusiv cel bancar și cel guvernamental. Niciun sector nu s-a dovedit mai detestat decât cel al petrolului și gazelor. Între timp, un sondaj din 2012 realizat în Canada le-a cerut canadienilor să evalueze unsprezece grupuri din perspectiva credibilității pe „probleme de energie".[89] Firmele de petrol și gaze și directorii din domeniul energetic au ocupat ultimele două locuri, cu mult sub savanți (grupul cel mai de încredere) și grupurile de mediu și comunitare (care, de asemenea, au primit evaluări pozitive). Și într-un studiu realizat la nivelul UE în același an, participanții au fost chestionați cu privire la impresiile lor despre unsprezece sectoare diferite și au fost întrebați dacă „acestea fac eforturi să se comporte responsabil față de societate" – alături de sectorul financiar-bancar, mineritul și companiile de petrol și gaze au ieșit din nou pe ultimul loc.[90]

Aceste realități dure au reprezentat o provocare pentru așa-zișii *spin doctors** foarte bine plătiți, angajați de industria extractivă, care s-au obișnuit să prezinte într-o lumină favorabilă orice controversă, cu ajutorul reclamelor mincinoase care înfățișează copii blonzi ce aleargă pe câmpii și actorii de toate rasele, purtând halate medicale, care-și exprimă îngrijorarea cu privire la mediul înconjurător. În ziua de azi, tactica asta nu mai funcționează. Nu contează câte milioane sunt cheltuite pe campanii de publicitate care laudă noutatea nisipurilor bituminoase sau caracterul nepoluant al gazelor naturale, e clar că un mare număr de oameni nu mai sunt convinși. Iar cei care se opun cel mai mult se pare că sunt cei ale căror opinii contează cel mai mult: cei care trăiesc pe terenurile la care companiile extractive trebuie să aibă acces pentru a continua să facă profituri astronomice.

Întoarcerea la precauție

Timp de decenii, mișcarea de mediu a vorbit limba de împrumut a evaluării riscurilor, lucrând sârguincios cu parteneri din mediul de afaceri și cel guvernamental pentru a echilibra nivelurile periculoase ale poluării cu nevoia de-a obține profit și de-a avea creștere economică. Aceste ipoteze legate de nivelurile acceptabile de risc au fost luate de bune la un nivel atât de profund, încât au stat la baza discuțiilor oficiale despre schimbările climatice. Măsurile necesare pentru a salva omenirea de pericolul foarte real al haosului climatic au fost puse în balanță cu pericolul pe care asemenea măsuri l-ar reprezenta la adresa PIB-urilor, de parcă creșterea economică mai are vreun sens pe o planetă aflată în convulsie după o serie de dezastre.

Dar în Blockadia, evaluarea riscurilor a fost abandonată la marginea drumului baricadat, ea fiind înlocuită de o renaștere a principiului precauției – care susține că, atunci când sănătatea oamenilor și mediul sunt în mare pericol, nu e nevoie să existe o certitudine științifică pentru a lua măsuri. Mai mult, sarcina de-a dovedi că o practică este sigură n-ar trebui pusă pe seama oamenilor care ar putea fi răniți.

Blockadia schimbă regulile jocului, insistând că sectorul industrial e cel care trebuie să dovedească siguranța metodelor – iar în epoca energiei extreme, asta e pur și simplu imposibil. Ca s-o citățm pe biologa Sandra Steingraber: „Există vreun exemplu de ecosistem care a fost bombardat cu otrăvuri și care nu s-a confruntat cu consecințe sinistre și neașteptate pentru ființele omenești?"[91]

Companiile de combustibili fosili, pe scurt, nu mai au de-a face cu acele mari grupuri ecologiste ce pot fi reduse la tăcere cu o donație generoasă sau cu un program de compensare a emisiilor de carbon care să le liniștească conștiințele. Comunitățile cu care ei se confruntă, în cea mai mare parte, nu caută să negocieze o înțelegere mai bună – fie că e vorba de locuri de muncă la nivel local, de redevențe mai mari sau de standarde de siguranță mai înalte. Din ce în ce mai des, aceste comunități pur și simplu spun „Nu". Nu conductelor. Nu forajului arctic. Nu trenurilor care transportă cărbune și petrol. Nu vehiculelor de mare tonaj. Nu terminalelor de export. Nu fracturării hidraulice. Și nu se rezumă doar la „nu în curtea mea", ci, așa cum spun activiștii francezi împotriva fracturării hidraulice: *Ni ici, ni ailleurs* – nici aici, nici în altă parte. Cu alte cuvinte: nu noilor frontiere ale carbonului.

---

* Persoană care publică interpretări favorabile ale cuvintelor și acțiunilor unei persoane publice, mai ales ale unui politician. (*n.t.*)

Într-adevăr, expresia cândva ofensatoare NIMBY și-a pierdut complet caracterul acid. Așa cum spune Wendell Berry, împrumutând cuvintele lui EM Forster, conservarea „apelează la iubire" – și dacă fiecare și-ar iubi căminul suficient ca să-l apere, n-ar exista nicio criză ecologică și niciun loc n-ar putea fi vreodată desconsiderat ca zonă de sacrificiu.[92] Pur și simplu n-am avea de ales decât să adoptăm metode neotrăvitoare de satisfacere a propriilor necesități.

Acest sentiment de claritate morală, după atâtea decenii de parteneriate prietenești, este adevăratul șoc pentru industriile extractive. Mișcarea climatică și-a găsit punctele nenegociabile. Această forță nu doar că clădește o rezistență vastă și militantă împotriva acelor companii care sunt cele mai responsabile de criza climatică. După cum vom vedea în capitolul următor, cu ajutorul ei s-au câștigat câteva dintre cele mai importante victorii de care a avut parte mișcarea ecologistă în ultimele decenii.

NOTE

PARTEA A III-A: UN FEL DE ÎNCEPUT

1. Arundhati Roy, „The Trickledown Revolution", *Outlook*, 20 septembrie 2010.

2. Traducere de Mitchell Anderson, consultant la Amazon Watch. Gerald Amos, Greg Brown și Twyla Roscovich, „Coastal First Nations from BC Travel to Witness the Gulf Oil Spill" (video) 2010.

CAPITOLUL 9: BLOCKADIA

1. „United Nations Conference on Environment and Development: Rio Declaration on Environment and Development", *International Legal Materials* 31 (1992): 879, http://www.un.org.

2. Harold L. Ickes, *The Secret Diary of Harold L. Ickes: The First Thousand Days 1933–1936* (New York: Simon & Schuster 1954), 646.

3. Scott Parkin, „Harnessing Rebel Energy: Making Green a Threat Again", *CounterPunch*, 18–20 ianuarie 2013.

4. „Greece Sees Gold Boom, but at a Price", *New York Times*, 13 ianuarie 2013; Patrick Forward, David J. F. Smith și Antony Francis, *Skouries Cu/Au Project, Greece, NI 43–101 Technical Report*, European Goldfields, 14 iulie 2011, p. 96; „Skouries", Eldorado Gold Corp., http://www.eldoradogold.com; Costas Kantouris, „Greek Gold Mine Savior to Some, Curse to Others", Associated Press, 11 ianuarie 2013.

5. Interviu personal cu Theodoros Karyotis, activist politic și scriitor grec, 16 ianuarie 2014.

6. Deepa Babington, „Insight: Gold Mine Stirs Hope and Anger in Shattered Greece", Reuters, 13 ianuarie 2014; Alkman Granitsas, „Greece to Approve Gold Project", *Wall Street Journal*, 21 februarie 2013; Jonathan Stearns, „Mountain of Gold Sparks Battles in Greek Recovery Test", Bloomberg, 9 aprilie 2013.

7. Interviu cu Karyotis, 16 ianuarie 2014.

8. Nick Meynen, „A Canadian Company, the Police in Greece and Democracy in the Country That Invented It", EJOLT, 13 iunie 2013; „A Law Unto Themselves: A Culture of Abuse and Impunity in the Greek Police", Amnesty International 2014, p. 11; interviu cu Karyotis, 16 ianuarie 2014.

9. Luiza Ilie, „Romanian Farmers Choose Subsistence over Shale Gas", Reuters, 27 octombrie 2013.

10. „Romania Riot Police Clear Shale Gas Protesters", Agence France-Presse, 2 decembrie 2013; Alex Summerchild, „Pungesti, Romania: People Versus Chevron and Riot Police", *The Ecologist*, 12 decembrie 2013; Antoine Simon și David Heller, „From the Frontline of Anti-Shale Gas Struggles: Solidarity with Pungesti", Friends of the Earth Europe, 7 decembrie 2013, https://www.foeeurope.

org; „Romanian Villagers Call for Referendum on Shale Gas Exploration", *România Liberă*, 18 octombrie 2013.

11. „First Nations Chief Issues Eviction Notice to SWN Resources", *CBC News*, 1 octombrie 2013; „SWN Resources Wraps Up Shale Gas Testing in New Brunswick", *CBC News*, 6 decembrie 2013; Daniel Schwartz și Mark Gollom, „N.B. Fracking Protests and the Fight for Aboriginal Rights", *CBC News*, 21 octombrie 2013.

12. 17 OCTOMBRIE: „RCMP, Protesters Withdraw After Shale Gas Clash in Rexton", *CBC News*, 17 octombrie 2013; SUTE DE POLIȚIȘTI: „Shale Gas Clash: Explosives, Firearms, Seized in Rexton", CBC News, 18 octombrie 2013; GAZE LACRIMOGENE, CÂINI, TUNURI CU APĂ, GLOANȚE CU BILE, LUNETIȘTI, ZECI DE OAMENI ARESTAȚI, ARREN SOCK, MAȘINI ARSE: „First Nations Clash with Police at Anti-Fracking Protest", Al Jazeera, 17 octombrie 2013; „Shale Gas Clash", *CBC News*; „RCMP Says Firearms, Improvised Explosives Seized at New Brunswick Protest", The Canadian Press, 18 octombrie 2013; Gloria Galloway și Jane Taber, „Native Shale-Gas Protest Erupts in Violence", *Globe and Mail*, 18 octombrie 2013; BĂTRÂNI ȘI COPII: „Police Cars Ablaze: Social Media Captures Scene of Violent New Brunswick Protest", *Globe and Mail*, 17 octombrie 2013.

13. William Shakespeare, *The First Part of King Henry IV*, editată de Herbert Weil, Judith Weil (Cambridge: Cambridge University Press 1997); James Ball, „EDF Drops Lawsuit Against Environmental Activists After Backlash", *Guardian*, 13 martie 2013.

14. John Vidal, „Russian Military Storm Greenpeace Arctic Oil Protest Ship", *Guardian*, 19 septembrie 2013; „Greenpeace Activists Being Given Russian Exit Visas After Amnesty", UPI, 26 decembrie 2013.

15. David Pierson, „Coal Mining in China's Inner Mongolia Fuel Tensions", *Los Angeles Times*, 2 iunie 2011; Jonathan Watts, „Herder's Death Deepens Tensions in Inner Mongolia", *Guardian*, 27 mai 2011.

16. „About", Front Line Action on Coal, http://frontlineaction.wordpress.com; Oliver Laughland, „Maules Creek Coal Mine Divides Local Families and Communities", *Guardian*, 9 aprilie 2014; Ian Lowe, „Maules Creek Proposed Coal Mine: Greenhouse Gas Emissions", depus la Consiliul Comunității din Maules Creek, 2012, http://www.maulescreek.org; „Quarterly Update of Australia's National Greenhouse Gas Inventory: decembrie 2013", Australia's National Greenhouse Accounts, Departamentul de Mediu, Guvernul Australiei 2014, p. 6.

17. „Dredging, Dumping and the Great Barrier Reef", Australian Marine Conservation Society, mai 2014, p. 3.

18. „Tar Sands Pipeline Spills Again", Sierra Club, 1 iunie 2011; Anthony Swift, „What the 21,000 Gallon Keystone Spill Tells us About the Safety of Tar Sands Diluted Bitumen Pipelines", Natural Resources Defense Council, 10 mai 2011; Nathan Vanderklippe, „Oil Spills Intensify Focus on New Pipeline Proposals", *Globe and Mail*, 9 mai 2011; Carrie Tait, „Pump Station Spill Shuts Keystone Pipeline", *Globe and Mail*, 31 mai 2011; Art Hovey, „TransCanada Cleaning Up Spill at N.D. Pump Station", *Lincoln Journal Star* (Nebraska), 10 mai 2011.

19. Jamie Henn, „40,000+ Join 'Forward on Climate" Rally in Washington, DC", *Huffington Post*, 17 februarie 2013; comunicare personală prin e-mail cu Ramsey Sprague, Tar Sands Blockade, 22–23 ianuarie 2014.

20. „Oil Sands Export Ban: BC First Nations Unite to Declare Province-Wide Opposition to Crude Oil Pipeline", Yinka Dene Alliance, comunicat de presă, 1 decembrie 2011.

21. Ian Ewing, „Pipe Piling Up", *CIM Magazine*, octombrie 2013; Shawn McCarthy, „Keystone Pipeline Approval 'Complete No-Brainer,' Harper Says", *Globe and Mail*, 21 septembrie 2011.

22. „Ossie Michelin on His Iconic Fracking Protest Image", *CBC News*, 20 ianuarie 2014; „Britain & Ireland Frack Free", Facebook, http://www.facebook.com.

23. NOTĂ DE SUBSOL: Maxime Combes, „Let's Frackdown the Fracking Companies", in Leah Temper, et al., „Towards a Post-Oil Civilization: Yasunization and Other Initiatives to Leave Fossil Fuels in the Soil", EJOLT Report No. 6, mai 2013, p. 92.

24. Esperanza Martinez, „The Yasuni – ITT Initiative from a Political Economy and Political Ecology Perspective", în Temper et al., „Towards a Post-Oil Civilization", p. 11; KC Golden, „The Keystone Principle", Getting a GRIP on Climate Solutions, 15 februarie 2013.

25. Human Rights Watch, „Chop Fine: The Human Rights Impact of Local Government Corruption and Mismanagement in Rivers State, Nigeria", ianuarie 2007, p. 16; „Niger Delta Human Development Report", Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare 2006, p. 76; Adam Nossiter, „Far from Gulf, a Spill Scourge 5 Decades Old", *New York Times*, 16 iunie 2010; Christian Purefoy, „Nigerians Angry at Oil Pollution Double Standards", CNN, 30 iunie 2010.

26. Nigeria a incendiat 14,6 milioane de metri cubi de gaze naturale în 2011, potrivit datelor prin satelit culese de Administrația Națională Oceanică și Atmosferică din SUA; atribuind 127 de kWh pentru 1.000 de metri cubi de gaze naturale, potrivit Administrației pentru Informații din Domeniul Energetic din SUA, aceștia ar putea produce, teoretic, aproape de trei ori mai multă electricitate decât a consumat Nigeria în 2011 (aproximativ 23,1 miliarde de kilowați-oră). Aproximativ jumătate dintre nigerieni nu au în prezent acces la electricitate. De asemenea, potrivit datelor EIA, emisiile de CO_2 provenite în urma incendierii gazului în Nigeria au fost de circa 31,1 milioane de tone în 2011, puțin peste 40% din emisiile totale ale Nigeriei în urma consumului de energie din acel an. Pentru sursele datelor, vezi: „Estimated Flared Volumes from Satellite Data 2007–2011", Banca Mondială, Global Gas Flaring Reduction, http://web.worldbank.org; „Frequently Asked Questions: How Much Coal, Natural Gas, or Petroleum is Used to Generate a Kilowatthour of Electricity?" Administrația pentru Informații din Domeniul Energetic din SUA, Departamentul Energiei din SUA, http://www.eia.gov; „International Energy Statistics", Administrația pentru Informații din Domeniul Energetic din SUA, Departamentul Energiei din SUA, http://www.eia.gov. LIPSĂ ÎN COMUNITĂȚILE DIN DELTĂ: Paul Francis, Deirdre Lapin și Paula Rossiasco, „Niger Delta: A Social and Conflict Analysis for Change", Woodrow Wilson International Center for Scholars 2011, p. 10; Richard Essein, „Unemployment Highest in Niger Delta", *Daily Times Nigeria*, 30 martie 2011; „Communities Not Criminals: Illegal Oil Refining in the Niger Delta", Stakeholder Democracy Network, octombrie 2013, p. 4.

27. Jedrzej George Frynas, „Political Instability and Business: Focus on Shell in Nigeria", *Third World Quarterly* 19 (1998): 463; Alan Detheridge și Noble Pepple (Shell), „A Response to Frynas", *Third World Quarterly* 3 (1998): 481–482.

28. E de remarcat că după ce Shell s-a retras, conductele care traversează teritoriul Ogoni dinspre alte puțuri au rămas active. Godwin Uyi Ojo, „Nigeria, Three Complementary Viewpoints on the Niger Delta", în Temper et al., „Towards a Post-Oil Civilization", pp. 39–40; „Nigeria Ogoniland Oil Clean-up 'Could Take 30 Years,'„*BBC News*, 4 august 2011; Carley Petesch, „Shell Niger Delta Oil Spill: Company to Negotiate Compensation and Cleanup with Nigerians", Associated Press, 9 septembrie 2013; Eghosa E. Osaghae, „The Ogoni Uprising: Oil Politics, Minority Agitation and the Future of the Nigerian State", *African Affairs* 94 (1995): 325–344.

29. Interviu cu Osuoka, 10 ianuarie 2014; Ojo în Temper et al., „Towards a Post-Oil Civilization", p. 40.

30. Elisha Bala-Gbogbo, „Nigeria Says Revenue Gap May Reach as Much as $12 Billion", Bloomberg, 1 noiembrie 2013; Ed Pilkington, „14 Years After Ken Saro-Wiwa's Death, Family Points Finger at Shell in Court", *Guardian*, 26 mai 2009; Frank Aigbogun, „It Took Five to Hang Saro-Wiwa", Associated Press, 13 noiembrie 1995; Andrew Rowell și Stephen Kretzmann, „The Ogoni Struggle", raport, Project Underground, Berkeley, California 1996.

31. Bronwen Manby, „The Price of Oil: Corporate Responsibility and Human Rights Violations in Nigeria's Oil Producing Communities", Human Rights Watch, HRW Index No. 1-56432-225-4, ianuarie 1999, pp. 123–26.

32. „The Kaiama Declaration", United Ijaw 1998, http://www.unitedijaw.com.

33. *Ibid.*

34. Interviu personal cu Isaac Osuoka, 10 ianuarie 2014.

35. Isaac Osuoka, „Operation Climate Change", în *Climate Change: Who's Carrying the Burden? Chilly Climates of the Global Environmental Dilemma*, ed. L. Anders Sandberg și Tor Sandberg (Ottawa: The Canadian Center for Policy Alternatives 2010), 166.

36. Brownen Manby, „Nigeria: Crackdown in the Niger Delta", Human Rights Watch, Vol. 11, No. 2 (A), mai 1999, pp. 2, 11, 13–17.

37. Ojo în Temper et al., „Towards a Post-Oil Civilization", p. 44.

38. Paul M. Barrett, „Ecuadorian Court Cuts Chevron's Pollution Bill in Half", *Bloomberg Businessweek*, 13 noiembrie 2013; „Supreme Court will hear Chevron appeal in Ecuador environmental damages case", The Canadian Press, 3 aprilie 2014.

39. Bob Deans, „Big Coal, Cold Cash, and the GOP", *OnEarth*, 22 februarie 2012.

40. Clifford Krauss, „Shale Boom in Texas Could Increase US Oil Output", *New York Times*, 27 mai 2011.

41. Brian Milner, „«Saudi America» Heads for Energy Independence", *Globe and Mail*, 18 martie 2012; „Moving Crude Oil by Rail", Association of American Railroads, decembrie 2013; Clifford Krauss și Jad Mouawad, „Accidents Surge as Oil Industry Takes the Train", *New York Times*, 25 ianuarie 2014; „Kim Makrenl, „How Bakken Crude Moved from North Dakota to Lac-Megantic", *Globe and Mail*, 8 iulie 2014; Jim Monk, „Former Gov. Sinner Proposes National Rail Safety Discussion", KFGO (Dakota de Nord), 7 ianuarie 2014.

42. Nathan Vanderklippe și Shawn McCarthy, „Without Keystone XL, Oil Sands Face Choke Point", *Globe and Mail*, 8 iunie 2011.

43. „Energy: The Pros and Cons of Shale Gas Drilling", *60 Minutes*, CBS, 21 iunie 2011.

44. „Glenn Beck – Bernanke Confused, a Coming Caliphate and Rick Santorum", *Glenn Beck*, iunie 23 2011; Suzanne Goldenberg, „Fracking Hell: What It's Really Like to Live Next to a Shale Gas Well", *Guardian*, 13 decembrie 2013; Russell Gold și Tom McGinty, „Energy Boom Puts Wells in America's Backyards", *Wall Street Journal*, 25 octombrie 2013.

45. Kim Cornelissen, „Shale Gas and Quebecers: The Broken Bridge Towards Renewable Sources of Energy", în Temper et al., „Towards a Post-Oil Civilization", p. 100; Emily Gosden, „Half of Britain to Be Offered for Shale Gas Drilling as Fracking Areas Face 50 Trucks Passing Each Day", *Telegraph*, 17 decembrie 2013; Damian Carrington, „Fracking Can Take Place in 'Desolate' North-East England, Tory Peer Says", *Guardian*, 30 iulie 2013.

46. David Mildenberg și Jim Efstathiou Jr., „Ranchers Tell Keystone: Not Under My Backyard", *Bloomberg Businessweek*, 8 martie 2012; Goldenberg, „Fracking Hell."

47. Daniel Gilbert, „Exxon CEO Joins Suit Citing Fracking Concerns", *Wall Street Journal*, 20 februarie 2014; „Polis Welcomes ExxonMobil CEO into 'Exclusive' Group of People Whose Neighborhood Has Been Fracked", congresmanul Jared Polis, comunicat de presă, 21 februarie 2014.

48. Thomas Paine, *Rights of Man, Common Sense, and Other Political Writings*, ed. Mark Philp (Oxford: Oxford University Press 1998), 25.

49. Nick Engelfried, „The Extraction Backlash – How Fossil Fuel Companies Are Aiding Their Own Demise", *Waging Nonviolence*, 22 noiembrie 2013.

50. Mark Dowie, *Losing Ground: American Environmentalism at the Close of the Twentieth Century* (Cambridge, MA: MIT Press 1996), 125.

51. „Americans, Gulf Residents and the Oil Spill", sondaj, CBS News/*New York Times*, 21 iunie 2010; Bruce Alpert, „Obama Administration «Cannot Support» Bill Increasing Offshore Revenue Sharing", *Times-Picayune*, 23 iulie 2013; „The Damage for Gulf Coast Residents: Economic, Environmental, Emotional", sondaj, ABC News/*Washington Post*, 14 iulie 2010.

52. „Current High Volume Horizontal Hydraulic Fracturing Drilling Bans and Moratoria in NY State", FracTracker.org, http://www.fractracker.org.

53. „Minisink Compressor Project: Environmental Assessment", Federal Energy Regulatory Commission, martie 2012; Mary Esch, „NY Town of 9/11 Workers Wages Gas Pipeline Fight", Associated Press, 14 februarie 2013; „Blow-Down Events at Minisink Compressor Frighten

Un-Notified Residents", Stop the Minisink Compressor Station and Minisink Residents for Environmental Preservation and Safety, 11 martie 2013, http://www.stopmcs.org/.

54. Maxime Combes, „Let's Frackdown the Fracking Companies", în Temper et al., „Towards a Post-Oil Civilization", p. 91, 97.

55. Vince Devlin, „Proposed Big Rigs 9 Feet Longer than Howard Hughes' Spruce Goose", *Missoulian*, 13 noiembrie 2010; „747-8: Airplane Characteristics for Airport Planning", Boeing, decembrie 2012, p. 7; „Vertical Clearance", Administrația Federală a Autostrăzilor, Departamentul Transportului din SUA, http://safety.fhwa.dot.gov/.

56. Interviu personal cu Marty Cobenais, 17 octombrie 2010.

57. Betsy Z. Russell, „Judge Halts Megaloads on Highway 12 in Idaho", *Spokesman-Review* (Spokane), 13 septembrie 2013; interviu personal cu Alexis Bonogofsky, 21 octombrie 2010.

58. Marc Dadigan, „Umatilla Tribe Battles Mega-Loads Headed for Alberta Oil Sands", *Indian Country Today Media Network*, 11 decembrie 2013.

59. Lesley Fleischman et al. „Ripe for Retirement: An Economic Analysis of the US Coal Fleet", *The Electricity Journal* 26 (2013): 51-63; Michael Klare, „Let Them Eat Carbon: Like Big Tobacco, Big Energy Targets the Developing World for Future Profits", *Tom Dispatch*. 27 mai 2014.

60. KC Golden, „Live on Stage in the Great Northwest: King Coal's Tragic Puppet Show, Part 1", Getting a GRIP on Climate Solutions, 4 martie 2013.

61. Michelle Kinman și Antonia Juhasz, ed., „The True Cost of Chevron: An Alternative Annual Report", True Cost of Chevron network, mai 2011, pp. 13-14; „Contra Costa County Asthma Profile", California Breathing, http://www.californiabreathing.org; Jeremy Miller, „The Bay Area Chevron Explosion Shows Gaps in Refinery Safety", High Country News, 3 septembrie 2012; Robert Rogers, „Chevron Refinery Fire One Year Later: Fallout, Impact Show No Sign of Warning", *Contra Costa Times*, 10 august 2013.

62. David R. Baker, „Judge Deals Setback to Chevron Refinery Plan", *San Francisco Chronicle*, 9 iunie 2009; Katherine Tam, „Court Rules Richmond Refinery Plan Is Inadequate", *Contra Costa Times*, 26 aprilie 2010; „Chevron Refinery Expansion at Richmond, CA Halted", EarthJustice, comunicat de presă, 2 iulie 2009.

63. Interviu personal cu Melina Laboucan-Massimo, 5 iulie 2013.

64. Hannibal Rhoades, „'We Draw the Line': Coal-Impacted Lummi Nation and Northern Cheyenne Unite in Solidarity", *IC Magazine*, 9 octombrie 2013.

65. „Jonathan Chait, „The Keystone Fight Is a Huge Environmentalist Mistake", *New York Magazine*, 30 octombrie 2013; Joe Nocera, „How Not to Fix Climate Change", *New York Times*, 18 februarie 2013; Joe Nocera, „A Scientist's Misguided Crusade", *New York Times*, 4 martie 2013.

66. Jad Mouawad, „US Orders Tests on Rail Shipments", *New York Times*, 25 februarie 2014; Jad Mouawad, „Trailing Canada, US Starts a Push for Safer Oil Shipping", *New York Times*, 24 aprilie 2014; Curtis Tate, „Regulators Take Voluntary Route on Tank Car Rules", McClatchy Newspapers, 7 mai 2014.

67. Anthony Swift, Susan Casey-Lefkowitz și Elizabeth Shope, „Tar Sands Pipelines Safety Risks", Natural Resources Defense Council 2011, p. 3.

68. Vivian Luk, „Diluted Bitumen Sinks When Mixed with Sediments, Federal Report Says", *Globe and Mail*, 14 ianuarie 2014; „Properties, Composition and Marine Spill Behaviour, Fate and Transport of Two Diluted Bitumen Products from the Canadian Oil Sands", Raport Tehnic al Guvernului Federal, Guvernul Canadei, 30 noiembrie 2013.

69. NOTĂ DE SUBSOL: Bob Weber, „Syncrude Guilty in Death of 1,600 Ducks in Toxic Tailings Pond", The Canadian Press, 25 iunie 2010; Syncrude, Suncor Cleared After Duck Death Investigation", *CBC News*, 4 octombrie 2012; Colleen Cassady St. Clair, Thomas Habib și Bryon Shore, „Spatial and Temporal Correlates of Mass Bird Mortality in Oil Sands Tailings Ponds", raport redactat de Alberta Environment, 10 noiembrie 2011, pp. 17-18.

70. Deși există fluctuații de la an la an în funcție de mărimea zăcămintelor, valoarea nisipurilor bituminoase a crescut, în ritm cu expansiunea acestui sector industrial, de la 19 miliarde de dolari

canadieni în 1990 la 460 de miliarde de dolari canadieni în 2010: „Energy", *Canada Year Book 2012*, Statistics Canada, http://www.statcan.gc.ca. Bill Donahue nu face parte dintre autorii studiului pe marginea căruia a comentat: „Oilsands Study Confirms Tailings Found in Groundwater, River", *CBC News*, 20 februarie 2014; Richard A. Frank et al., „Profiling Oil Sands Mixtures from Industrial Developments and Natural Groundwaters for Source Identification", *Environmental Science & Technology* 48 (2014): 2660–70. ALT PRILEJ: Mike De Souza, „Scientists Discouraged from Commenting on Oilsands Contaminant Study", *Postmedia News*, 4 noiembrie 2012.

71. Florence Loyle, „Doctor Cleared over Suggested Link Between Cancer, Oilsands", *Edmonton Journal*, 7 noiembrie 2009; Vincent McDermott, „Fort Chipewyan Cancer Study Set to Begin", *Fort McMurray Today*, 20 februarie 2013; Michael Toledano, „We Interviewed Dr. John O'Connor, One of the First Tar Sands Whistleblowers", *Vice*, 3 martie 2014.

72. Peter Moskowitz, „Report Finds Doctors Reluctant to Link Oil Sands with Health Issues", Al Jazeera America, 20 ianuarie 2014; Mike De Souza, „Scientist Speaks Out After Finding 'Record' Ozone Hole over Canadian Arctic", *Postmedia News*, 21 octombrie 2011.

73. Mike De Souza, „Federal Budget Cuts Undermine Environment Canada's Mandate to Enforce Clean Air Regulations: Emails", *Postmedia News*, 17 martie 2013; „Silence of the Labs", *The Fifth Estate, CBC News*, 10 ianuarie 2014.

74. NOTĂ DE SUBSOL: Abha Parajulee și Frank Wania, „Evaluating Officially Reported Polycyclic Aromatic Hydrocarbon Emissions in the Athabasca Oil Sands Region with a Multimedia Fate Model", *Proceedings of the National Academy of Sciences* 111 (2014): 3348; „Oil Sands Pollution Two to Three Times Higher than Thought", Agence France-Presse, 3 februarie 2014.

75. „Regulation of Hydraulic Fracturing Under the Safe Drinking Water Act", Agenția pentru Protejarea Mediului, http://water.epa.gov/; Mary Tiemann și Adam Vann, „Hydraulic Fracturing and Safe Drinking Water Act Regulatory Issues", Serviciul de Cercetări al Congresului, Raport R41760, 10 ianuarie 2013; Lisa Song, „Secrecy Loophole Could Still Weaken BLM's Tougher Fracking Regs", *InsideClimate News*, 15 februarie 2012.

76. Robert B. Jackson, et al., „Increased Stray Gas Abundance in a Subset of Drinking Water Wells Near Marcellus Shale Gas Extraction", *Proceedings of the National Academy of Sciences* 110 (2013): 11250–11255; Mark Drajem, „Duke Fracking Tests Reveal Dangers Driller's Data Missed", Bloomberg, 9 ianuarie 2014

77. Cliff Frohlich, „Two-Year Survey Comparing Earthquake Activity and Injection Well Locations in the Barnett Shale, Texas", *Proceedings of the National Academy of Sciences* 109 (2012): 13934–13938.

78. *Ibid.*; Won-Young Kim, „Induced Seismicity Associated with Fluid Injection into a Deep Well in Youngstown, Ohio", *Journal of Geophysical Research: Solid Earth* 118 (2013): 3506–3518; Charles Q. Choi, „Fracking Practice to Blame for Ohio Earthquakes", *LiveScience*, 4 septembrie 2013; Nicholas J. van der Elst et al., „Enhanced Remote Earthquake Triggering at Fluid-Injection Sites in the Midwestern United States", *Science* 341 (2013): 164–167; Sharon Begley, „Distant Seismic Activity Can Trigger Quakes at 'Fracking' Sites", Reuters, 11 iulie 2013.

79. „Report Regarding the Causes of the April 20, 2010 Macondo Well Blowout", Departamentul de Interne al SUA, Biroul pentru Administrarea, Reglementarea și Folosirea Energiei Oceanice, 14 septembrie 2011, p. 191; „Deep Water: The Gulf Oil Disaster and the Future of Offshore Drilling", Comisia națională de investigarea a deversării de petrol de pe Deepwater Horizon și a forajului în larg, ianuarie 2011, p. 125; Joel Achenbach, „BP's Cost Cuts Contributed to Oil Spill Disaster, Federal Probe Finds", *Washington Post*, 14 septembrie 2011.

80. Elizabeth McGowan și Lisa Song, „The Dilbit Disaster: Inside The Biggest Oil Spill You've Never Heard Of, Part 1", *InsideClimate News*, 26 iunie 2012.

81. *Ibid.*; Charles Rusnell, „Enbridge Staff Ignored Warnings in Kalamazoo River Spill", *CBC News*, 22 iunie 2012; „Oil Cleanup Continues on Kalamazoo River", Agenția pentru Protejarea Mediului din SUA, iunie 2013.

82. Explicând de ce inițial a negat, Daniel a susținut, se pare, că, întrucât bitumul diluat care era transportat prin conductele Enbridge fusese extras printr-o nouă tehnologie cu injecție de abur „in situ", nu prin minerit, aceasta nu putea fi calificat drept petrol provenit din nisipuri bituminoase: Todd Heywood, „Enbridge CEO Downplays Long-Term Effects of Spill", *Michigan Messenger*, 12 august 2010. MAI BINE DE O SĂPTĂMÂNĂ: McGowan și Song, „The Dilbit Disaster"; DANIEL: Kari Lyderson, „Michigan Oil Spill Increases Concern over Tar Sands Pipelines", *OnEarth*, 6 august 2010; Kari Lyderson, „Michigan Oil Spill: The Tar Sands Name Game (and Why It Matters)", *OnEarth*, 12 august 2010.

83. Interviu cu Cobenais, 17 octombrie 2010.

84. Dan Joling, „Shell Oil-Drilling Ship Runs Aground on Alaska's Sitkalidak Island", Associated Press, 1 ianuarie 2013; Rachel D'Oro, „Nobel Discoverer, Shell Oil Drilling Vessel, Shows No Signs of Damage, Coast Guard Claims", Associated Press, 15 iulie 2012; John Ryan, „Sea Trial Leaves Shell's Arctic Oil-Spill Gear 'Crushed Like a Beer Can,'" KUOW.org, 30 noiembrie 2012.

85. Mike Soraghan, „Oil Spills: US Well Sites in 2012 Discharged More Than Valdez", *EnergyWire*, Monday, 8 iulie 2013; Dan Frosch și Janet Roberts, „Pipeline Spills Put Safeguards Under Scrutiny", *New York Times*, 9 septembrie 2011.

86. Jim Paulin și Carey Restino, „Shell Rig Grounds off Kodiak", *Bristol Bay Times*, 4 ianuarie 2013.

87. „UN SINGUR CONDUCTOR": Bruce Campbell, „Lac-Megantic: Time for an Independent Inquiry", *Toronto Star*, februarie 27 2014; PÂNĂ ÎN ANII 1980: interviu personal cu Ron Kaminkow, secretar general, Railroad Workers United, 29 ianuarie 2014; „REDUCERI": Julian Sher, „Lac Megantic: Railway's History of Cost-Cutting", *Toronto Star*, 11 iulie 2013; „DE MULTE ORI NU TESTEAZĂ": Grant Robertson, „Fiery North Dakota Train Derailment Fuels Oil-Shipping Fears", *Globe and Mail*, 30 decembrie 2013; DAKOTA DE NORD: Daniella Silva, „Mile-Long Train Carrying Crude Oil Derails, Explodes in North Dakota", NBC News, 30 decembrie 2013; NEW BRUNSWICK: Solarina Ho, „Train Carrying Oil Derails, Catches Fire in New Brunswick, Canada", *Reuters*, 8 ianuarie 2014; VIRGINIA: Selam Gebrekidan, „CSX Train Carrying Oil Derails in Virginia in Fiery Blast", Reuters, aprilie 30 2014.

88. Charlie Savage, „Sex, Drug Use and Graft Cited in Interior Department", *New York Times*, 10 septembrie 2008.

89. Andre Turcotte, Michal C. Moore și Jennifer Winter, „Energy Literacy in Canada", School of Public Policy SPP Research Papers, Vol. 5, No. 31, octombrie 2012.

90. „Americans Less Likely to Say 18 of 19 Industries Are Honest and Trustworthy This Year", Harris Interactive, decembrie 12 2013; Jeffrey Jones, „US Images of Banking, Real Estate Making Comeback", Gallup, 23 august 2013; Turcotte, Moore și Winter, „Energy Literacy in Canada"; „How Companies Influence Our Society: Citizens' View", TNS Political and Social, European Commission, Flash Eurobarometer 363, aprilie 2013, Q3, p. 25.

91. Sandra Steingraber, „It's Alive! In Defense of Underground Organisms", *Orion Magazine*, ianuarie/februarie 2012, p. 15.

92. Wendell E. Berry, „It All Turns on Affection", Jefferson Lecture in the Humanities, National Endowment for the Humantities 2012, http://www.neh.gov.

IUBIREA VA SALVA LOCUL ACESTA

Democrație, retragerea investițiilor și victoriile obținute până acum

„Cred că cu cât ne putem concentra mai bine atenția asupra minunilor și realităților universului din jurul nostru, cu atât vom fi mai puțin tentați să distrugem."

– Rachel Carson, 1954[1]

„Ce rost are să ai un munte doar ca să ai un munte?"

– Jason Bostic, vicepreședinte al West Virginia Coal Association, 2011[2]

În British Columbia, într-o zi ploioasă din aprilie 2012, un avion cu turbopropulsor cu douăzeci și șapte locuri a aterizat pe aeroportul din Bella Bella, care constă într-o singură pistă de aterizare ce duce la o clădire acoperită cu șindrilă. Printre pasagerii care au coborât din aeronava Pacific Coastal alb cu albastru se numărau trei membri ai unei comisii create de guvernul canadian. Aceștia călătoriseră 480 de kilometri de la Vancouver până în această comunitate insulară îndepărtată, un loc cu fiorduri adânci și păduri luxuriante veșnic verzi care ajungeau la mare, pentru a organiza audieri publice cu privire la unul dintre cele mai controversate noi elemente ale infrastructurii legate de combustibilii fosili din America de Nord: conducta Northern Gateway propusă de compania Enbridge.

Bella Bella nu se află chiar în calea oleoductului (care trece la 530 de km mai spre nord). Cu toate acestea, apele oceanului Pacific care îi scaldă țărmurile sunt în calea, plină de pericole, a petrolierelor pe care conducta ar urma să le încarce cu petrol obținut din nisipuri bituminoase – cu până la 75% mai mult petrol în unele petroliere decât transporta Exxon Valdez în 1989, când s-a produs deversarea din Prince William Sound, Alaska, care a distrus viața marină și pescuitul în regiune.[3] O deversare în aceste ape ar putea fi chiar mai dăunătoare, deoarece depărtarea ar face ca accesul la locul unui accident să fie probabil dificil, mai ales în timpul furtunilor de iarnă.

Membrii numiți în această Comisie comună – o femeie și doi bărbați, ajutați de personal auxiliar – organizau deja de luni de zile audieri cu privire la impactul conductei și urmau să recomande, în cele din urmă, guvernului federal continuarea sau oprirea proiectului. Localitatea Bella Bella, a cărei populație era formată în proporție de circa 90% din membri ai Primei Națiuni Heiltsuk, era mai mult decât pregătită să-i primească.

O serie de șefi din tată în fiu ai tribului Heiltsuk așteptau pe pistă, îmbrăcați festiv: robe brodate cu vulturi, somon, orci și alte creaturi ale acestor ape și ceruri;

acoperăminte de cap împodobite cu măști de animale și cozi lungi din blană de hermină albă, precum și pălării împletite din coajă de cedru. I-au întâmpinat pe oaspeți cu un dans de bun venit, în mâini și pe șorturile ce făceau parte din vestimentație aveau sunători și erau acompaniați de un șir de tobosari și cântăreți. De cealaltă parte a gardului de plasă era o mare mulțime de manifestanți care purtau pancarte anti-conducte și padele de canoe.

La o jumătate de pas în spatele șefilor stătea respectuoasă Jess Housty, o femeie micuță, în vârstă de douăzeci și cinci de ani, care contribuise la stimularea implicării comunității în activitatea comisiei (și care urma în curând să fie aleasă în Consiliul Tribului Heiltsuk, fiind cel mai tânăr membru). O poetă desăvârșită care crease prima și singura bibliotecă din Bella Bella pe când era doar o adolescentă, Housty a descris scena de la aeroport drept „punctul culminant al unui efort uriaș de planificare al întregii noastre comunități".[4]

Într-adevăr, tonul fusese dat de tineri ca ea, care transformaseră școala locală într-un centru de organizare. Elevii lucraseră luni de zile pentru pregătirea acestor audieri. Au cercetat cazurile anterioare de scurgeri din conducte și cisterne, inclusiv dezastrul din 2010 de pe râul Kalamazoo, constatând că Enbridge, compania responsabilă, era aceeași care susținea construirea conductei Northern Gateway. Adolescenții au fost foarte interesați și de dezastrul în care a fost implicat petrolierul Exxon Valdez, deoarece avusese loc într-un peisaj nordic asemănător cu al lor. Fiind o comunitate construită în jurul pescuitului și al exploatării oceanului, au aflat cu îngrijorare că somonul din Prince William Sound s-a îmbolnăvit în anii de după deversare și că populațiile de hering au fost complet decimate (nici după două decenii nu și-au revenit pe deplin).

Elevii s-au gândit la ce ar însemna o asemenea deversare pe coasta lor. Dacă somonul sockeye, o specie esențială, ar fi fost amenințată, ar fi urmat un efect în cascadă – deoarece cu el se hrănesc balenele ucigașe și delfinii cu flancuri albe ale căror aripioare dorsale brăzdează adesea suprafața apei în golfurile din apropiere, precum și focile și leii de mare care latră și fac plajă pe aflorimentele stâncoase. Iar când peștii se întorc în râurile și pâraiele cu apă dulce pentru a depune icre, ei îi hrănesc pe vulturi, pe urșii negri, pe urșii Grizzly și pe lupi, ale căror dejecții furnizează ulterior substanțele nutritive pentru lichenii ce se găsesc de-a lungul râurilor și pe maluri, precum și pentru măreții cedri și brazi Douglas care domină pădurea temperată. Somonii sunt cei care leagă pâraiele de râuri, râul de mare și marea, din nou, de păduri. Dacă pui în pericol somonii, pui în pericol întregul ecosistem care depinde de ei, inclusiv populația Heiltsuk, a căror cultură antică și mod de viață modern sunt inseparabile de această rețea vie complexă.

Elevii din Bella Bella au scris eseuri pe aceste teme, pregătiți să prezinte mărturii, și au pictat pancarte pentru a-i întâmpina pe membrii comisiei. Unii au intrat într-o grevă a foamei de patruzeci și opt de ore pentru a pune în scenă miza pierderii sursei lor hrană. Profesorii au observat că nicio altă problemă nu-i mai făcuse vreodată pe tinerii din comunitate să se implice atât – unii au observat chiar o scădere a depresiilor și a consumului de droguri. E un lucru foarte important într-un loc care nu cu mult timp în urmă suferise de pe urma unei epidemii de sinucideri în rândul tinerilor, a moștenirii politicilor coloniale care lăsaseră urme adânci, iar generații de copii – străbunicii, bunicii și, uneori, părinții adolescenților și adulților tineri de azi – fuseseră

luați de lângă familiile lor și plasați în școli rezidențiale administrate de biserică, unde abuzurile erau la ordinea zilei.

Housty își amintește: „În timp ce stăteam în spatele șefilor noștri [pe pistă], îmi amintesc că m-am gândit cum comunitatea s-a unit în jurul acestei probleme din primul moment în care a auzit zvonuri despre proiectul Northern Gateway al celor de la Enbridge. Se crease un avânt și era puternic. Comunitatea noastră era pregătită să se ridice cu demnitate și integritate în apărarea pământurilor și apelor care îi susținuseră pe strămoșii noștri – care ne susțin pe noi – și care credem că ar trebui să susțină generațiile viitoare".

După dans, membrii comisiei au urcat într-un microbuz alb care i-a purtat într-un tur de cinci minute al orașului. Pe marginea drumului erau aliniați sute de locuitori, inclusiv mulți copii, care aveau pancarte făcute chiar de ei: „Petrolul este moarte", „Avem dreptul moral să spunem Nu", „Să păstrăm oceanele albastre", „Modul nostru de viață *nu* poate fi cumpărat!", „Nu pot să beau petrol". Unii aveau desene cu orci, somoni, chiar și cu alge. Pe multe dintre pancarte scria pur și simplu: „Fără petroliere". Cineva s-a gândit că membrii comisiei nu se osteneau să se uite pe fereastră, așa că a lovit microbuzul care trecea și a ridicat pancarta în dreptul geamului.

După unele numărători, o treime dintre cei 1.095 de locuitori din Bella Bella au ieșit în stradă în ziua aceea, una dintre cele mai mari demonstrații din istoria comunității.[5] Alții au participat în alt fel: recoltând și pregătind mâncarea pentru sărbătoarea din acea seară, unde membrii comisiei erau oaspeți de onoare. Asta făcea parte din tradiția ospitalității Heiltsuk, dar era și un mod de-a le arăta oaspeților alimentele care ar fi fost în pericol dacă doar unul dintre acele petroliere uriașe ar fi avut probleme. Din meniu făceau parte somon, icre de hering, halibut, oolichan, crabi, creveți.

Scene similare avuseseră loc în toate locurile din British Columbia vizitate de membrii comisiei: oamenii din municipii și orașe ieșeau în număr mare, exprimându-și opoziția unanimă sau aproape unanimă față de proiect. De obicei, membrii Primelor Națiuni erau în primele rânduri, reflectând faptul că provincia găzduiește, probabil, cea mai puternică mișcare pentru drepturilor funciare ale indigenilor din America de Nord, evidențiat de faptul că circa 80% dintre terenurile lor au rămas „necedate", ceea ce înseamnă că n-au fost pierdute prin tratate și nici n-au fost revendicate vreodată de statul canadian printr-un act de război.[6]

Cu toate acestea, ceva din pasiunea ceremoniei de primire a celor din Bella Bella i-a neliniștit în mod limpede pe membrii comisiei. Oaspeții au refuzat invitația la sărbătoarea din acea seară, iar consiliera-șefă Marilyn Slett a fost pusă în situația de neinvidiat de a lua microfonul și a citi o scrisoare pe care tocmai o primise din partea Comisiei comune. Aceasta spunea că audierile în privința conductei, pentru care mulțimea adunată se pregătise timp de luni de zile, fuseseră anulate. Se pare că demonstrația de pe drumul dinspre aeroport îi făcuse pe oaspeți să nu se simtă în siguranță și, scria în scrisoare: „Comisia nu se poate afla într-o situație în care nu e sigură că mulțimea va fi pașnică". Ulterior s-a aflat că bufnitura produsă când tipul acela lovise microbuzul fusese confundată cu un foc de armă. (Poliția prezentă a declarat că demonstrațiile nu au fost violente și că n-a existat în niciun moment o amenințare la adresa siguranței.)[7]

Housty a spus că vestea anulării a avut un „impact fizic. Am făcut totul potrivit învățăturilor noastre și nici dacă am fi primit o palmă n-am fi fost mai insultați". În cele din urmă, audierile au continuat, dar o zi și jumătate din timpul promis pentru

întâlniri se pierduse, privându-i pe mulți dintre membri comunității de speranța de-a fi audiați personal.[8] *

Ce i-a șocat pe mulți dintre locuitorii din Bella Bella n-a fost doar acuzația ciudată și neadevărată de violență; a fost măsura în care întregul spirit al acțiunilor lor a părut să fi fost înțeles greșit. Când membrii comisiei au privit pe fereastra microbuzului, ei au văzut, în mod evident, o gloată stereotipică de indieni furioși, dornici să-și manifeste ura împotriva oricui era asociat cu conducta. Dar pentru oamenii aflați de cealaltă parte a geamului, care țineau în mâini padele și imagini cu pești, demonstrația n-a avut de-a face cu furia sau ura, ci cu iubirea – o expresie colectivă și profundă a iubirii pentru colțul lor uluitor de lume.

Așa cum au explicat tinerii comunității când au avut, în sfârșit, ocazia, sănătatea și identitatea lor erau indisolubil legate de capacitatea de-a merge pe urmele înaintașilor – de a pescui și naviga în aceleași ape, de a strânge alge în aceleași zone cu maree din insulele de pe coastă, de a vâna în aceleași păduri și de a strânge plante medicinale de pe aceleași pajiști. De aceea, Northern Gateway nu era văzută doar ca o amenințare la adresa pescuitului local, ci și ca o posibilă distrugere a acestei munci de vindecare inter-generaționale. Și, prin urmare, ca un nou val de violență colonială.

Când Jess Housty a vorbit în fața comisiei Enbridge Gateway (ea a fost nevoită să călătorească o zi întreagă până la Terrace, British Columbia, ca să facă asta), s-a exprimat termeni fără echivoc.

> Când copiii mei se vor naște, vreau ca ei să se nască într-o lume în care speranța și transformarea sunt posibile. Vreau să se nască într-o lume în care poveștile încă mai au putere. Vreau să crească și să poată fi Heiltsuk în adevăratul sens al cuvântului. Să practice obiceiurile și să înțeleagă identitatea care a făcut ca poporul nostru să fie puternic vreme de sute de generații.
>
> Asta nu se poate întâmpla dacă nu păstrăm integritatea teritoriului nostru, terenurile și apele și practicile de administrare care leagă poporul nostru de mediul înconjurător. În numele tinerilor din comunitatea mea, resping respectuos ideea că poate exista vreo compensație pentru pierderea identității noastre, pentru pierderea dreptului nostru de a fi Heiltsuk.[9]

Tocmai puterea acestei iubiri feroce e cea pe care o subestimează inevitabil companiile extractoare și apărătorii lor din guvern, pentru că nicio sumă de bani n-o poate eradica. Când lupți pentru o identitate, o cultură, un loc îndrăgit pe care oamenii sunt hotărâți să-l lase nepoților și pentru care e posibil ca strămoșii să fi plătit cu mari sacrificii, companiile nu pot oferi nimic în schimb. Nicio asigurare legată de siguranță nu-i va liniști; nicio mită nu va fi suficient de mare. Deși genul acesta de atașament față de un loc este cu siguranță cel mai puternic în comunitățile indigene, unde legăturile cu pământul durează de mii de ani, aceasta este, de fapt, trăsătura definitorie a Blockadiei.

Am văzut-o în toată splendoarea la Halkidiki, în Grecia, în lupta împotriva minelor de aur. Acolo, o tânără mamă pe nume Melachrini Liakou – unul dintre cei mai neobosiți lideri ai mișcării – mi-a spus cu o încredere neabătută că diferența dintre felul în care ea vedea pământul, ca fermier la a patra generație, și felul în care compania

* Când o audiere improvizată a fost programată peste câteva luni de către Comisia comună, aceasta a avut loc într-o comunitate predominant albă, în altă parte a provinciei.

minieră vedea aceleași parcele de pământ era că: „eu sunt parte a pământului. Îl respect, îl iubesc și nu-l tratez ca pe un obiect inutil, de parcă aș vrea să iau ceva din el și apoi să-l arunc la gunoi. Asta pentru că vreau să trăiesc aici anul ăsta, anul viitor și să-l dau mai departe generațiilor viitoare. În schimb, Eldorado și orice altă companie minieră doresc să devoreze pământul, să-l jefuiască, să ia ele tot ce-i mai prețios".[10] Și apoi să lase în urmă, spunea ea, „o imensă bombă chimică pentru întreaga omenire și natură".

Alexis Bonogofsky (care mi-a spus ce „greșeală imensă" făcuseră companiile petroliere când încercaseră să-și aducă utilajele grele pe Autostrada 12) vorbește în termeni similari despre lupta pentru protejarea sud-estului statului Montana de companii miniere precum Arch Coal. Dar pentru Bonogofsky, o ecologistă în vârstă de treizeci și trei de ani care are o fermă de capre și face yoga în timpul liber, miza e mai puțin agricultura, cât vânătoarea de cerbi. „Sună ridicol, dar există un loc unde pot sta pe stâncile de gresie, și știu că cerbii urcă și trec pe-acolo, și te uiți pur și simplu la turmele uriașe care trec și știi că fac asta de mii și mii de ani. Iar tu stai acolo și te simți conectat la ele. Uneori, aproape că simți cum respiră pământul". Ea adaugă: „Legătura cu acest loc și iubirea oamenilor față de el, asta nu pricep cei de la Arch Coal. Ei subestimează lucrul ăsta. Nu-l înțeleg, așa că-l ignoră. Și asta, în cele din urmă, va salva locul acela. Nu ura companiilor de cărbune, sau furia, ci iubirea e cea care va salva locul acela".[11]

Acesta e și motivul pentru care conflictele legate de Blockadia sunt atât de polarizate. Și anume, că cultura extracției de combustibili fosili este – în mod deopotrivă necesar și prin modul în care e structurată – una a dezrădăcinării extreme. Forța de muncă formată din șoferii, instalatorii, minerii și inginerii care mânuiesc toate utilajele este, în general, foarte mobilă, mutându-se de la un șantier la altul și locuind adesea în deja celebrele „tabere de bărbați" – comunități mobile închise, pe stilul celor din armată, unde sunt acoperite toate nevoile, de la săli de sport la cinematografe (existând de multe ori o economie subterană a prostituției).

Chiar și în locuri precum Gillette, Wyoming sau Fort McMurray, Alberta, unde muncitorii din industria extractivă pot rămâne timp de decenii pentru a-și crește copiii, cultura rămâne una a efemerității. Aproape invariabil, muncitorii plănuiesc să părăsească aceste locuri distruse de îndată ce economisesc suficienți bani – suficienți pentru a-și achita creditele făcute în studenție, pentru a cumpăra o casă pentru familiile lor sau, pentru cei mai visători, suficienți pentru a se pensiona. Pentru că există atât de puține locuri de muncă bine plătite pentru muncitori, aceste locuri de muncă în domeniul extractiv sunt adesea singura soluție pentru a scăpa de datorii și sărăcie. E grăitor faptul că lucrătorii de la nisipurile bituminoase vorbesc adesea despre timpul petrecut în nordul Albertei nu atât ca despre un loc de muncă, ci ca despre o condamnare la închisoare extrem de profitabilă: există „planul pe trei ani" (să economisești 200.000 de dolari, apoi să pleci); „planul cincinal" (să pui deoparte o jumătate de milion); „planul pe zece ani" (faci un milion și te pensionezi la treizeci și cinci de ani). Indiferent de detalii (și indiferent cât e de nerealist, având în vedere cât de mulți bani se cheltuiesc pe celebra piață de divertisment a orașului), planul este întotdeauna cam același: te spetești la Fort Mac (sau Fort McMoney, așa cum e adesea numit), apoi pleci naibii și îți începi adevărata viață. Potrivit unui studiu, 98% dintre respondenții din zona nisipurilor bituminoase au spus că plănuiesc să se retragă altundeva.[12]

Multe dintre aceste opțiuni ascund o mare tristețe: dincolo de bravada de prin baruri, procentul de divorțuri este extrem de ridicat din cauza separării prelungite și a stresului intens provocat de muncă, a nivelurilor crescute de dependență și a faptului

că foarte mulți oameni își doresc să fie oriunde altundeva decât acolo unde sunt. Acest tip de disociere contribuie la ceea ce-i face pe niște oamenii cumsecade să distrugă pământul la nivelul pe care îl reclamă energia extremă. Un lucrător în sectorul minier din Gillette, Wyoming, de exemplu, mi-a spus că, pentru a face față zilelor de muncă, s-a învățat să se gândească la Bazinul Powder ca la „o altă planetă".[13] (Peisajul selenar lăsat în urmă de mineritul la suprafață a făcut posibil, fără îndoială, acest artificiu mental).

Acestea sunt strategii de supraviețuire perfect de înțeles, dar când cultura efemerității structurale a industriei extractive se lovește de un grup de oameni profund legați de pământ, care își iubesc intens căminul și sunt hotărâți să-l protejeze, efectul poate fi exploziv.

Dragoste și apă

Când aceste lumi foarte diferite se ciocnesc, ceea ce pare să se întâmple e că, la fel ca în Bella Bella, comunitățile încep să prețuiască ceea ce au – și ceea ce au de pierdut – chiar mai mult decât înainte de apariția amenințării extractive. Acest lucru e deosebit de frapant, întrucât mulți dintre cei care duc cele mai aprige lupte anti-extracție sunt, cel puțin potrivit unor standarde tradiționale, săraci. Cu toate acestea, ei sunt hotărâți să apere o bogăție pe care economia noastră n-a găsit o metodă s-o contabilizeze. „Bucătăriile noastre sunt pline cu gemuri de casă și conserve, saci de nuci, lăzi de miere și brânză, toate produse de noi", i-a spus unui reporter Doina Dediu, o săteancă romăncă ce protesta împotriva fracturării hidraulice". „Nici măcar nu suntem chiar atât săraci. Poate că nu avem bani, dar avem apă curată și suntem sănătoși și vrem doar să fim lăsați în pace."[14]

Așadar, de multe ori aceste lupte par să se rezume la această alegere dură: apă vs. gaz. Apă vs. petrol. Apă vs. cărbune. De fapt, în cadrul mișcării împotriva extracției extreme n-a apărut atât o mișcare împotriva combustibililor fosili, cât o mișcare pentru apă.

Mi-am dat seama de asta în decembrie 2011 când am participat la ceremonia de semnare a Declarației „Salvați Râul Fraser", o declarație a popoarelor indigene care se angajau să împiedice accesul pe teritoriul British Columbia al conductei Northern Gateway și al oricărui alt proiect de genul ăsta care avea legătură cu nisipurile bituminoase. Ea a fost semnată de peste 130 de Prime Națiuni, împreună cu numeroși susținători neindigeni. Ceremonia a avut loc la Biblioteca Publică din Vancouver, mai mulți șefi fiind prezenți pentru a semna. Printre cei care au vorbit în fața camerelor de luat vederi în ziua aceea s-a numărat Marilyn Baptiste, șefă aleasă a tribului Xeni Gwet'in, una dintre comunitățile ce face parte din Prima Națiune Tsilhqot'in. Ea s-a prezentat pe sine, poporul ei și miza lui în această luptă, pomenind câteva cursuri de apă legate între ele: „Suntem la izvoarele râului Chilko, care e unul dintre cele mai mari locuri de migrațiune a somonilor sălbatici, care face, de asemenea, parte din Taseko, care se varsă în Chilko, Chilko în Chilcotin și apoi în Fraser. E de bun-simț ca toate popoarele noastre să se unească".[15]

Scopul invocării acestei hărți lichide a fost clar pentru toți cei prezenți: era clar că toate aceste națiuni și grupuri diferite trebuiau să se unească pentru a lupta împotriva amenințării unei scurgeri de petrol – ele sunt deja unite de apă; de lacuri și râuri, pâraie și oceane care se varsă unele într-altele. Iar în British Columbia, legătura vie dintre toate aceste cursuri de apă este somonul, acest călător remarcabil de versatil, care,

în cursul vieții, trece prin apă dulce și apă sărată și invers. De aceea declarația semnată n-a fost numită „Declarația opriți petrolierele și conductele", ci „Salvați Râul Fraser" – râul Fraser, care are aproape 1.400 de km, fiind cel mai lung fluviu din British Columbia și cel în care se practică cel mai productiv pescuit de somon. După cum se spune în declarație: „O amenințare la adresa râului Fraser și a izvoarelor sale este o amenințare la adresa tuturor celor care depind de sănătatea lui. Nu vom permite ca peștele, animalele, plantele, oamenii și modurile noastre de viață să fie puse în pericol... Nu vom permite ca proiectul Enbridge, conducta Northern Gateway, sau proiectele asemănătoare care au legătură cu nisipurile bituminoase să traverseze pământurile, teritoriile și bazinele noastre sau rutele oceanice de migrație ale somonilor din Râul Fraser".[16]

Dacă această conductă dinspre nisipurile bituminoase amenință să devină o arteră a morții, care transportă otravă peste aproximativ o mie de cursuri de apă, atunci cursurile de apă interconectate despre care vorbea șefa Baptiste sunt niște artere ale vieții, care curg împreună pentru a uni toate aceste comunități disparate pentru un scop comun.[17]

Datoria de-a proteja apa nu îi unește pe opozanți doar în cazul acestei conducte; ea este forța animatoare din spatele tuturor mișcărilor de combatere a extracției extreme. Fie că e vorba de foraj în ape adânci, de fracturare sau de minerit, fie că e vorba de conducte, vehicule de mare tonaj sau terminale de export, comunitățile sunt îngrozite de efectul acestor activități asupra sistemelor acvatice. Teama e ceea care îi unește pe fermierii de bovine din sud-estul statului Montana cu cei din tribul Cheyenne din nord și cu comunitățile din statul Washington care luptă împotriva trenurilor care transportă cărbune și a terminalelor de export. Teama de contaminare a apei potabile e cea care a declanșat mișcarea anti-fracturare (iar când a apărut propunerea de-a se permite forarea a circa douăzeci de mii de puțuri folosind metoda fracturării în bazinul Râului Delaware – sursa de apă potabilă a 15 milioane de americani – mișcarea din SUA a devenit cunoscută).[18]

În mod asemănător, mișcarea împotriva conductei Keystone XL n-ar fi avut un răsunet la fel de puternic dacă TransCanada n-ar fi luat decizia explozivă de-a duce conducta prin acviferul Ogallala – o uriașă sursă subterană de apă dulce de sub Marile Câmpii, care furnizează apă potabilă pentru aproximativ două milioane de oameni și circa 30% din apa destinată irigațiilor din întreaga țară.[19]

Pe lângă amenințarea de contaminare, aproape toate aceste proiecte extractive se evidențiază pur și simplu prin cât de multă apă au nevoie. De exemplu, este nevoie de 2,3 barili de apă pentru a produce un singur baril de petrol din nisipuri bituminoase – mult mai mult decât cei 0,1–0,3 barili de apă necesari pentru fiecare baril de țiței convențional. Acesta e și motivul pentru care minele de nisipurile bituminoase și fabricile de prelucrare sunt înconjurate de aceste gigantice „iazuri" de steril vizibile din spațiu. Fracturarea în cazul gazului de șist și al „petrolului din roci dure" reclamă la rându-i mult mai multă apă decât forajul convențional și folosește mult mai multă apă decât metodele de fracturare folosite în anii 1990. Potrivit unui studiu din 2012, „evenimentele" de fracturare modernă (așa cum sunt numite) folosesc o medie de cinci milioane de litri de apă – „de 7 până la de 30 de ori cantitatea de lichid folosită în fracturarea tradițională". Odată folosită, mare parte din această apă devine radioactivă și toxică. În 2012, industria a creat 280 de miliarde galoane de ape uzate doar în SUA – „suficient de multă ca să acopere Washington DC cu o lagună toxică cu o adâncime de aproape șapte metri", așa cum a scris *The Guardian*.[20]

Cu alte cuvinte, energia extremă ne cere să distrugem o mare cantitate din elementul esențial de care avem nevoie pentru a supraviețui – apa – doar pentru a putea continua să extragem cantități mai mari din substanțele care ne amenință supraviețuirea și de care ne-am putea lipsi.

De altfel, acest lucru se petrece într-un moment în care sursele de apă potabilă sunt în pericol în întreaga lume. Într-adevăr, apa folosită în operațiunile de extracție provine adesea din straturi acvifere care sunt deja epuizate de ani consecutivi de secetă, așa cum se întâmplă în sudul Californiei, unde prospectorii sunt cu ochii pe uriașa formațiune Monterey și în Texas, unde fracturarea a cunoscut o creștere fulminantă în ultimii ani. Între timp, Karoo – o regiune aridă și spectaculoasă din Africa de Sud, unde Shell intenționează să folosească fracturarea – se traduce literal prin „țara setei celei mari". Asta explică de ce Oom Johannes Willemse, un lider spiritual local, spune: „Apa este sfântă! Dacă nu ai apă, nu ai nimic pentru care merită să trăiești". El adaugă: „Voi lupta până la moarte. Nu voi permite ca această apă să fie distrusă".[21]

Lupta împotriva poluării și a schimbărilor climatice poate părea abstractă uneori; dar oriunde ar locui, oamenii vor lupta pentru apă. Chiar vor muri pentru ea.

„Putem trăi fără apă?", cântă fermierii împotriva fracturării din Pungești, România.

„Nu!"

„Putem trăi fără Chevron?"

„Da!"[22]

Aceste adevăruri nu apar dintr-o teorie abstractă despre „bunurile comune", ci din experiența trăită. Pe măsură ce devin mai puternice și unesc comunități din toate colțurile lumii, ele se adresează acelei părți profunde și șovăielnice care există în cei mai mulți dintre noi. Știm că suntem prizonierii unui sistem economic aiurea; care se comportă de parcă ce este finit (apa curată, combustibilii fosili și spațiul atmosferic care absoarbe emisiile) n-ar avea de fapt, limite, în timp ce insistă că există limite stricte și imobile ale unor lucruri care sunt, de fapt, destul de flexibile: resursele financiare pe care le creează instituțiile omenești și care, dacă ar fi gândite altfel, ar putea construi societatea mai bună de care avem nevoie. Anni Vassiliou, care lucrează cu tineri și care participă la lupta împotriva minei de aur Eldorado din Grecia, spune că e ca și cum ai trăi într-o „lume întoarsă pe dos. Suntem puși în pericol de tot mai multe inundații. Suntem în pericol, aici, în Grecia, să nu mai avem vreodată primăvară și toamna. Iar ei ne spun că suntem în pericol să ieșim din zona euro. Nu e o nebunie?"[23] Cu alte cuvinte, putem rezolva criza unei bănci falite; nu și pe cea a calotei arctice distruse.

Victorii timpurii

Încă nu e clar care parte va câștiga cele mai multe dintre bătăliile prezentate în această carte – doar că firmele aflate în vizor au parte de o opoziție mult mai mare decât se așteptau. Dar au existat deja câteva victorii solide, prea multe ca să le enumerăm aici.

De exemplu, activiștii au obținut interdicții aplicate fracturării sau moratorii în zeci de orașe și localități și în teritorii mult mai vaste. Pe lângă Franța, printre țările cu moratorii se numără Bulgaria, Olanda, Republica Cehă și Africa de Sud (deși Africa de Sud a ridicat interdicția). Moratorii sau interdicții există, de asemenea, în state și provincii cum ar fi Vermont, Quebec, dar și în Newfoundland și Labrador (la începutul

lui 2014, moratoriul problematic din New York rezista, dar părea șubred). Acest palmares e cu atât mai remarcabil cu cât, în mare parte, activismul local împotriva fracturării n-a beneficiat de finanțări din partea fundațiilor și este, în schimb, finanțat ca pe vremuri: prin donații la evenimentele comunitare și grație nenumăratelor ore de voluntariat.

Câteva dintre victoriile obținute împotriva extracției de combustibili fosili n-au avut aproape deloc parte de atenția mass-media, dar cu toate acestea sunt semnificative. Cum ar fi faptul că, în 2010, Costa Rica a adoptat o lege istorică ce interzice inițierea de noi proiecte miniere la suprafață oriunde în țară. Sau că în 2012, locuitorii din arhipelagul columbian San Andrés, Providencia, și Santa Catalina au dejucat cu succes planurile guvernului de-a permite forajul după petrol în apele din jurul frumoaselor insule. Regiunea găzduiește unul dintre cele mai mari recife de corali din emisfera vestică și, după cum spunea cineva despre această victorie, ceea ce s-a stabilit a fost faptul că acest coral este „mai important decât petrolul".[24] *

Și apoi mai e valul de victorii mondiale împotriva cărbunelui. Sub o presiune crescândă, Banca Mondială și alți mari finanțatori internaționali au anunțat că nu vor mai oferi finanțare proiectelor din domeniul exploatării cărbunelui, cu excepția unor circumstanțe excepționale, ceea ce s-ar putea dovedi o lovitură puternică dată industriei dacă alți finanțatori le urmează exemplul. În Gerze, Turcia, un mare proiect de termocentrală pe cărbune de la Marea Neagră a fost abandonat sub presiunea comunității. Campania „Dincolo de cărbune" a celor din Sierra Club, care a avut un succes enorm, asemenea altor zeci de organizații partenere locale, a reușit să închidă 170 de fabrici pe cărbune în Statele Unite și a împiedicat deschiderea a peste 180 de fabrici din 2002 încoace.[25]

Campania de blocare a terminalelor de export de cărbune din zona de nord-vest a SUA a cunoscut, la rându-i, victorie după victorie. Trei dintre terminalele propuse – unul în apropiere de Clatskanie, Oregon, altul în Coos Bay, Oregon, și altul în Hoquiam, Washington – au fost deja respinse, ca rezultat al activismului viguros al comunității, organizat în mare parte de coaliția Power Past Coal. Există mai multe propuneri de creare a unor porturi, dar opoziția e acerbă, mai ales cu privire la cel mai mare dintre ele, în apropiere de Bellingham, Washington. „Nu-i cel mai bun moment să lucrezi în industria cărbunelui în această perioadă", a declarat Nick Carter, președinte și director de operațiuni al companiei americane de cărbune Natural Resource Partners. „Nu-i prea distractiv să se trezești în fiecare zi, să mergi la serviciu și'să-ți petreci timpul luptând cu propriul guvern".[26]

Spre comparație, acțiunile împotriva diverselor conducte care transportau petrol obținut din nisipuri bituminoase n-au obținut încă nicio victorie clară, ci doar o serie de foarte lungi amânări. Dar aceste amânări contează enorm pentru că au pus sub semnul întrebării capacitatea terenurilor petroliere din Alberta de a-și respecta previziunile de creștere. Și dacă există un lucru pe care investitorii miliardari în dolari îl detestă, acesta e incertitudinea politică. Dacă terenurile petroliere terestre din Alberta nu le pot garanta investitorilor o cale sigură spre ocean, unde bitumul să poată

* Din păcate, această Rezervație UNESCO a Biosferei virgină este din nou în pericol după ce o hotărâre judecătorească internațională a decretat că apele din jurul insulelor Caraibe sunt deținute în mod legal de către guvernul din Nicaragua (deși insulele rămân parte din Columbia). Iar Nicaragua și-a exprimat intenția de a fora.

fi încărcat în petroliere, atunci, așa cum spunea Ron Liepert, fost ministru al energiei în provincie, „investiția se va usca". Șeful uneia dintre cele mai mari companii petroliere din zona nisipurilor bituminoase a confirmat asta în ianuarie 2014. „Dacă sistemul de conducte nu se va extinde, va trebui să încetinesc ritmul", a declarat directorul general al companiei Cenovus, Brian Ferguson. E limpede că el a considerat asta o amenințare voalată, dar, din perspectiva climei, pare cea mai bună veste din ultimii ani.[27]

Chiar dacă aceste tactici au reușit doar să încetinească planurile de extindere, amânările vor permite ca sursele de energie nepoluantă să-și crească cota de piață și să fie privite ca alternative mai viabile, slăbind puterea lobby-ului combustibililor fosili. Și, chiar mai important, amânările le oferă locuitorilor din cele mai mari piețe ale Asiei ocazia să-și consolideze solicitările de-a declanșa o revoluție a energiei nepoluante.

Aceste solicitări se răspândesc deja atât de rapid, încât nu se știe cât va mai continua să se extindă piața pentru noi centrale pe bază de cărbune și benzină super-poluantă din Asia. În India, revoltele de tip Blockadia au fost foarte vizibile în ultimii ani, iar mișcările oamenilor împotriva centralelor electrice pe bază de cărbune au încetinit semnificativ graba de-a folosi energie poluantă în unele regiuni. Statul sud-estic Andhra Pradesh a fost scena mai multor lupte legendare, precum cea din satul Kakarapalli, înconjurat de câmpuri de orez și plantații de cocotieri, unde localnicii pot fi văzuți stând de pază la un punct de control semipermanent aflat sub un baobab de la intrarea în oraș. Acesta blochează singurul drum care duce la o centrală electrică pe jumătate construită, a cărei construcție a fost oprită în urma protestelor din 2011. În apropiere, la Sompeta, un alt proiect de centrală electrică a fost oprit de o alianță de succes formată din profesioniști din clasa de mijloc de la oraș, fermieri și pescari care practică agricultura și pescuitul de subzistență care s-au unit pentru a proteja zonele umede din apropiere. După ce poliția a atacat o mulțime de protestatari în 2010, împușcând cel puțin două persoane, un scandal național a silit Autoritatea Națională de Apel pentru Mediu să revoce autorizația proiectului.[28] Comunitatea rămâne vigilentă, și o grevă a foamei zilnică, prin rotație, a intrat în cea de-a o mie cinci suta zi la începutul lui 2014.

Între timp, în China e în toi o dezbatere foarte mediatizată și pătimașă despre nivelul alarmant al poluării aerului din orașe, datorat în mare parte dependenței masive a țării de cărbune. Au existat proteste surprinzător de mari și combative împotriva construirii de noi centrale pe bază de cărbune, cel mai spectaculos fiind cel din Haimen, un orășel din provincia Guangdong. În decembrie 2011, nu mai puțin de treizeci de mii de locuitori au înconjurat o clădire guvernamentală și au blocat o autostradă pentru a protesta împotriva planurilor de a extinde o centrală electrică pe bază de cărbune. Invocând îngrijorarea legată de apariția cancerului și a altor probleme de sănătate, manifestanții au dat vina pe centrala existentă, rezistând zile întregi la atacurile poliției, inclusiv la gaze lacrimogene și, după unele relatări, la bătăi cu bastoanele. Așa cum spunea un protestatar, ei au dorit să transmită mesajul că: „Asta va afecta generațiile viitoare. Și ele trebuie să trăiască". Extinderea centralei a fost suspendată.[29]

Țăranii chinezi care se bazează pe activitățile tradiționale de subzistență, cum ar fi agricultura și pescuitul, au un palmares de revolte agresive împotriva proiectelor industriale care stau la baza strămutărilor și a bolilor, fie că e vorba de fabrici toxice, autostrăzi sau mega-baraje. Foarte adesea aceste acțiuni atrag o severă represiune din

partea statului, inclusiv moartea, în detenție, a unor lideri ai protestelor. Proiectele, de obicei, merg mai departe, în ciuda opoziției, deși au existat unele succese notabile.

Ce s-a schimbat în China în ultimii ani – și ceea ce e de un mare interes pentru partidul de guvernământ – e faptul că elitele țării, câștigătorii înstăriți de după îmbrățișarea de către China a capitalismului sălbatic, sunt din ce în ce mai deranjați de costurile industrializării. Iar Li Bo, care conduce cea mai veche organizație de mediu din China, Prietenii Naturii, descrie poluarea aerului din orașe ca pe „un superman printre problemele de mediu din China", relevând ironia faptului că un ecologist trebuie „să-i mulțumească smogului". Motivul, ne explică el, e faptul că elitele au reușit să se izoleze de amenințările de până acum la adresa mediului, cum ar fi contaminarea laptelui pentru copii și a apei, pentru că „cei bogați și puternici au canale speciale de livrare, produse mai sigure fiindu-le [livrate] la ușă". Dar, indiferent cât de bogat ești, n-ai cum să te ascunzi de „pătura" de aer toxic. „Nimeni nu-ți poate livra [aer] curat", spune el. „În asta constă frumusețea acestei situații."[30]

Ca să ne dăm seama de amploarea crizei sanitare, Organizația Mondială a Sănătății a stabilit limita pentru prezența în condiții de siguranță a particulelor fine de poluanți atmosferici periculoși (cunoscuți sub numele de $PM_{2,5}$) la 25 micrograme sau mai puțin pe metru cub; nivelul de 300 e considerat periculos. În ianuarie 2014, la Beijing, nivelurile pe care le atingeau aceste substanțe cancerigene au atins 671. Măștile de hârtie omniprezente n-au fost suficiente pentru a împiedica izbucnirea unor boli respiratorii sau pentru a-i proteja pe copii de a fi diagnosticați cu cancer pulmonar încă de la vârsta fragedă de opt ani. Între timp, la Shanghai s-a introdus un protocol de urgență în care grădinițe și școli elementare sunt închise automat, iar toate adunările numeroase în aer liber, cum ar fi concertele și jocurile de fotbal sunt anulate atunci când nivelul de particule din aer atinge concentrația de 450 de micrograme pe metru cub. Nu e de mirare că Chen Jiping, un fost înalt oficial al Partidului Comunist, acum pensionar, a recunoscut în martie 2013 că poluarea este acum cea mai mare cauză de tulburări sociale în țară, chiar mai mare decât disputele legate de pământ.[31]

Liderii nealeși din China au respins demult cererile legate de democrație și drepturile omului, lăudându-se cu palmaresul partidului de guvernământ care a oferit o creștere economică galopantă. Așa cum spune Li Bo, lucrurile au fost puse mereu în felul următor: „prima dată ne îmbogățim, apoi ne ocupăm de problemele de mediu". A mers o lungă perioadă de timp, dar acum, spune el, „argumentul lor s-a sufocat dintr-odată în smog".

Presiunea pentru a găsi o cale de dezvoltare mai durabilă a silit guvernul să reducă creșterea prevăzută la un nivel mai mic decât cel din ultimul deceniu și ceva și să lanseze programe uriașe de energie alternativă. În același timp, multe dintre proiectele care folosesc energie poluantă au fost anulate sau amânate. În 2011, o treime din centralele electrice pe bază de cărbune din China a căror construcție a fost aprobată „au stagnat, iar investițiile în noi centrale pe cărbune nu s-au ridicat nici măcar la jumătate din nivelul la care erau în 2005", potrivit lui Justin Guay, director asociat al Programul de Combatere a Schimbărilor Climatice al Sierra Club. „Ba, mai mult, între 2001 și 2010 China chiar a închis centrale pe cărbune care produceau peste 80 de gigawați și intenționează să elimine treptat centrale care produc alți 20 GW. Ca să înțelegem mai bine, asta înseamnă aproximativ echivalentul *tuturor* surselor de energie electrică din Spania, care dispune de al unsprezecelea cel mai mare sector de energie electrică din lume". (În încercarea de a reduce nivelul smogului, guvernul explorează

și potențialul fracturării hidraulice a gazelor naturale, dar într-o țară expusă la cutremure și cu penurii severe de apă, e improbabil ca acest plan să calmeze spiritele.)[32]

Acest pas înapoi făcut în China are o foarte mare importanță pentru rezistența, la nivel general, împotriva combustibililor fosili, din Australia până în America de Nord. Asta înseamnă că, dacă realizarea conductelor care transportă petrol obținut din nisipuri bituminoase și a terminalelor de export de cărbune ar putea fi amânată doar câțiva ani, piața pentru produse poluante pe care companiile de cărbune și petrol încearcă să le expedieze în Asia ar putea chiar să dispară. O întorsătură a avut loc în iulie 2013, când compania multinațională de investiții bancare Goldman Sachs a publicat un studiu intitulat „Oportunitatea investițiilor în cărbunele pentru producerea de energie termică dispare". La mai puțin de șase luni, Goldman Sachs și-a vândut pachetul de acțiuni de 49% pe care îl deținea la compania care construiește cel mai mare dintre terminalele pentru exportul cărbunelui, cel din apropiere de Bellingham, Washington, după ce a ajuns, pare-se, la concluzia că oportunitatea a dispărut deja.[33]

Sunt tot mai multe victorii: datorită lor, nenumărate milioane de tone de dioxid de carbon și de alte de gaze cu efect de seră nu au ajuns în atmosferă. Indiferent dacă schimbările climatice au fost sau nu cauza principală, mișcările locale din spatele lor merită recunoscute ca niște eroi necunoscuți ai luptei împotriva carbonului, care, apărându-și pădurile, munții, râurile și litoralele dragi lor, ne protejează pe toți.

Fără combustibili fosili: mișcarea de retragere a investițiilor

Activiștii împotriva schimbărilor climatice nu-și fac iluzii că închiderea centralelor pe cărbune, blocarea conductelor cu petrol obținut din nisipuri bituminoase și interzicerea fracturării vor fi suficiente pentru a reduce emisiile pe cât de rapid și drastic o cere știința. Există pur și simplu prea multe proiecte extractive care deja funcționează și prea multe care sunt promovate. Iar multinaționalele din domeniul petrolului sunt super-mobile – ele se mută oriunde pot săpa.

În acest sens, există discuții pentru transformarea principiului „spuneți «nu» noilor granițe ale combustibililor fosili", aflat în spatele acestor campanii, într-o lege internațională. Printre propuneri se numără interzicerea la nivel european a fracturării hidraulice (în 2012, peste o treime dintre cei 766 de membri ai Parlamentului European au votat în favoarea unui moratoriu imediat).[34] Există o campanie tot mai puternică ce solicită interzicerea la nivel mondial a forajului marin în regiunile arctice sensibile, precum și în jungla amazoniană. Iar activiștii au început și ei să facă presiuni pentru un moratoriu mondial asupra extracției din nisipuri bituminoase peste tot în lume, pe motiv că aceasta produce suficient dioxid de carbon ca să merite o intervenție acțiune transnațională susținută.

O altă tactică ce se răspândește cu o viteză uimitoare e apelul la instituțiile de interes public, cum ar fi colegiile, organizațiile religioase și administrațiile locale de a-și vinde orice participații la companiile de combustibili fosili. Mișcarea de retragere a investițiilor a apărut în mod organic după diferite încercări de tip Blockadia de a împiedica extragerea carbonului la sursă – în mod special, din mișcarea împotriva mineritului de cărbune care distruge culmile munților din Appalachia, care căuta o cale de a pune presiune pe companiile de cărbune care dovediseră că nu le păsa de părerile localnicilor. Acești activiști locali au fost ulterior ajutați de o campanie

națională și apoi internațională condusă de 350.org, care a extins apelul de retragere a investițiilor în orice combustibili fosili, nu doar în cărbune. Această tactică viza logica din spatele acestui val frenetic de extracție, cu risc ridicat, nu doar proiectele individuale nepopulare.

Campania de retragere a investițiilor se bazează pe ideea – prezentată foarte convingător de Bill McKibben – că oricine știe puțină aritmetică poate vedea cât carbon au companiile de combustibili fosili în rezervele lor, apoi poate scădea cât dioxid de carbon ne spun oamenii de știință că putem emite pentru a păstra încălzirea globală sub 2 grade Celsius și poate conchide că aceste companii de combustibili fosili au intenția să încălzească planeta dincolo de punctul critic.

Aceste informații simple au permis mișcării de retragere a investițiilor conduse de studenți să pun sub semnul întrebării modelul de afaceri al companiilor de combustibili fosili, susținând că acestea au devenit actori necinstiți a căror viabilitate economică continuă se bazează pe destabilizarea radicală a climei – și, ca atare, orice instituție care susține că slujește interesul public are responsabilitatea morală să renunțe la aceste profituri odioase. „Ce vă spune mișcarea de retragere a investițiilor în combustibilii fosili e că modelul vostru de afaceri fundamental, de extragere și ardere a carbonului, va crea o planetă de nelocuit. Așa că trebuie să vă opriți. Aveți nevoie de un nou model de afaceri", explică Chloe Maxmin, coordonatoarea organizației Divest Harvard.[35] Iar tinerii au o mai mare autoritate morală să le ceară asta administratorilor școlilor lor: acestea sunt instituțiile desemnate să-i pregătească pentru viitor; așa că e culmea ipocriziei ca aceleași instituții să profite de pe urma unei industrii care a declarat război viitorului la cel mai elementar nivel.

Nicio altă tactică din războaiele împotriva schimbărilor climatice n-a avut un ecou mai puternic. Într-un interval de șase luni de la lansarea oficială a campaniei în noiembrie 2012, au apărut campanii active de retragere a investițiilor în peste trei sute de campusuri și în peste o sută de orașe și state din SUA. Ideea s-a răspândit în scurt timp în Canada, Australia, Olanda și Marea Britanie. Treisprezece colegii și universități americane și-au anunțat intenția de a-și retrage banii investiți în acțiuni și obligațiuni din sectorul combustibililor fosili, iar liderii a peste douăzeci și cinci de orașe nord-americane și-au luat angajamente similare, printre ele numărându-se San Francisco și Seattle. Circa patruzeci de instituții religioase au făcut același lucru. Cea mai mare victorie până în prezent a fost cea din mai 2014, când Universitatea Stanford – cu investiții uriașe, în valoare de 18,7 miliarde de dolari, a anunțat că-și va vinde acțiunile deținute în sectorul cărbunelui.[36]

Criticii s-au grăbit să sublinieze că această operațiune nu va falimenta compania Exxon; dacă Harvard, cu investiții de aproape 33 miliarde dolari, își vindea acțiunile, altcineva urma să le cumpere. Dar nu asta e miza acestei strategii: de fiecare dată când studenții, profesorii și liderii de opinie promovează această cauză, ele slăbesc acordul dat de comunitățile locale în baza căruia operează aceste companii. Așa cum spune Sara Blazevic, organizatoarea unei campanii de retragere a investițiilor la Swarthmore College, mișcarea „slăbește puterea pe care industria combustibililor fosili o are asupra sistemului nostru politic, făcând finanțarea extracției de combustibili fosili inacceptabilă din punct de vedere social și moral". Iar Cameron Fenton, unul dintre liderii acestei mișcări în Canada, adaugă: „Nimeni nu își închipuie că vom falimenta companiile de combustibili fosili. Dar ce putem face e să le aducem reputația în stare de faliment și să le luăm puterea politică".[37]

Scopul final este de a conferi companiilor petroliere același statut ca al companiilor de tutun, ceea ce ar ușura mult formularea altor solicitări importante – cum ar fi interzicerea donațiilor politice de la companiile de combustibili fosili și a difuzării la televizor de spoturi publicitare ale companiilor de combustibili fosili (din aceleași motive ce țin de sănătatea publică pentru care interzicem difuzarea reclamelor la țigări). În mod hotărâtor, s-ar putea crea chiar cadrul pentru o discuție serioasă pentru a afla dacă aceste profituri nu sunt atât de nelegitime, încât să merite confiscate și reinvestite în găsirea de soluții la criza climatică. Retragerea investițiilor este doar prima etapă a acestui proces de delegitimare, dar este deja în plină desfășurare.

Nimic din toate astea nu poate înlocui schimbările politice majore care ar reglementa reducerea emisiilor de dioxid de carbon în tot mai multe țări. Dar apariția acestei mișcări cu caracter local, care funcționează în rețea, înseamnă că data viitoare când cei implicați în mișcarea climatică vor intra într-o încăpere plină de politicieni și poluatori pentru a negocia, dincolo de uși se vor afla mii de oameni care vor avea puterea de-a amplifica substanțial presiunea politică – prin boicoturi, procese și acțiuni directe, mai agresive, dacă nu se conturează progrese reale. Iar aceasta este o schimbare cu adevărat importantă.

Deja apariția Blockadiei și a mișcării de retragere a investițiilor în combustibili fosili are un impact enorm asupra comunității ecologiste dominante, în special a marilor grupuri verzi care au încheiat parteneriate cu firme de combustibili fosili (ca să nu mai vorbim de Nature Conservancy, care are propriul proiect de foraj după petrol în Texas...). Deloc surprinzător, unele dintre marile grupuri verzi pro-corporatiste privesc acest nou militantism ca pe o intruziune nedorită pe teritoriul lor. Când vine vorba de fracturarea hidraulică în special, grupuri precum Environmental Defense Fund au refuzat în mod explicit să se alăture solicitării de-a interzice forajul și de-a trece rapid și în totalitate la energie din surse regenerabile, ba chiar s-au poziționat ca brokeri, oferă „bune practici" – create împreună cu grupuri din sectorul industrial – care vor răspunde, chipurile, îngrijorărilor localnicilor legate de mediu. (Chiar dacă localnicii spun foarte clar că singura bună practică de care sunt interesați e interzicerea fără echivoc a fracturării.) „Ne temem că cei care se opun în general producției de gaze naturale pretutindeni, de fapt, îngreunează încercarea economiei Statelor Unite de a se dezbăra de cărbunele poluator", acuza Mark Brownstein, consilierul-șef al EDF.[38]

În mod previzibil, aceste acțiuni au provocat tensiuni enorme, activiștii locali acuzând EDF că îi protejează pe poluatori și le subminează eforturile.[39] *

Dar nu toate marile grupuri verzi reacționează așa. Unele – cum ar fi Food&Water Watch, 350.org, Greenpeace, Rainforest Action Network și Friends of the Earth – au avut încă de la început un rol esențial în acest nou val de activism împotriva

* De exemplu, în mai 2013, șaizeci și opt de grupuri și persoane – inclusiv Friends of the Earth, Greenpeace și Robert Kennedy Jr. – au semnat o scrisoare care critica în mod direct EDF și pe președintele acesteia, Fred Krupp, pentru rolul avut în crearea Centrului pentru Dezvoltarea Durabilă a Șisturilor (CSSD) în parteneriat cu sectorul industrial. „CSSD se prezintă ca un efort de colaborare între «interese diverse, având un scop comun», dar obiectivele noastre ca națiune, nu sunt și nu pot să fie aceleași cu cele ale Chevron, Consol Energy, EQT Corporation și Shell, cu toții parteneri în cadrul CSSD", se spune în scrisoare. „Aceste companii sunt interesate să extragă cât mai mult gaz de șist și petrol, la costuri reduse. Noi suntem interesați de minimizarea extracției și a consumului de combustibili fosili și de facilitarea unei tranziții rapide spre surse de energie cu adevărat durabile – soarele, vântul și hidroenergia".

combustibililor fosili. Iar pentru altele, care au fost ambivalente, extinderea rapidă a unei noi mișcări împotriva schimbărilor climatice, care nu face compromisuri, pare să fi fost un semnal de alarmă, un memento al faptului că s-au îndepărtat prea mult de principiile de bază. Această schimbare a fost, probabil, mai evidentă la Sierra Club, care, sub conducerea fostului director executiv, Carl Pope, a stârnit discuții aprinse prin acțiuni ce-au favorizat sectorul corporatist, precum împrumutarea propriului logo unei linii de produse de curățat „verzi" deținute de compania Clorox. Cel mai nociv e că Pope a fost un susținător entuziast al gazelor naturale și a apărut în public (inclusiv în fața Congresului) pentru a ridica în slăvi combustibilii fosili alături de Aubrey McClendon, pe atunci director general al Chesapeake Energy – o companie aflată în prima linie a nebuniei fracturării hidraulice. Multe filiale locale, implicate până peste cap în luptele împotriva fracturării, au fost negre de supărare. Și s-a aflat ulterior că, în aceeași perioadă, Sierra Club a primit în secret mai multe milioane din donații de la Chesapeake – una dintre cele mai mari scandaluri care au afectat mișcarea în ultimele decenii.[40] *

Multe s-au schimbat în această organizație în anii care au urmat. Noul director executiv al Sierra Club, Michael Brune, a pus capăt înțelegerii secrete cu Chesapeake și a reziliat contractul cu Clorox. (Deși banii au fost înlocuiți cu o donație mare de la fundația lui Michael Bloomberg, care – deși la momentul respectiv nu se știa asta – a investit masiv în petrol și gaze naturale.) Brune a fost, de asemenea, arestat în fața Casei Albe la un protest împotriva construcției conductei Keystone XL, care urma să transporte petrol obținut din nisipuri bituminoase, încălcând vechiul tabu al organizației de-a se implica în acțiuni de nesupunere civilă. Poate cel mai important e că Sierra Club a aderat la mișcarea de retragere a investițiilor. Organizația are acum o politică clară împotriva investițiilor sau a acceptării de bani de la companiile și organizațiile afiliate domeniului combustibililor fosili.[41]

În aprilie 2014, Natural Resources Defense Council a anunțat că a contribuit la crearea „primului instrument de indexare globală a capitalurilor care va exclude companiile implicate în explorarea, deținerea sau extracția zăcămintelor de combustibili fosili pe bază de carbon. Acest nou instrument de investiții le va permite investitorilor care se pretind implicați social, inclusiv fundații, universități și anumite fonduri de pensii, să-și alinieze investițiile cu misiunile". Rigoarea acestui nou instrument rămâne să fie testată (personal, am niște îndoieli), dar reprezintă un pas înainte față de anul precedent, când NRDC a recunoscut că a investit în fonduri mutuale și alte active mixte care nu se opun combustibililor fosili.[42]

Mișcarea de retragere a investițiilor e îmbrățișată (lent) chiar de unele dintre fundațiile care finanțează activismul de mediu. În ianuarie 2014, șaptesprezece fundații au promis să nu mai investească în combustibilii fosili, ci în energie nepoluantă. Chiar

* Contactat prin e-mail, Carl Pope, care anterior nu a făcut niciun comentariu pe marginea scandalului, și-a explicat acțiunile după cum urmează: „luptătorii împotriva schimbărilor climatice erau în război cu industria cărbunelui și, în acel moment, firma Chesapeake a fost dispusă să se alieze cu noi. Înțeleg preocupările celor care au crezut că acea alianță a fost o idee proastă – dar e probabil ca, în absența ei, circa 75 dintre cele 150 de noi centrale electrice pe cărbune a căror construcție am oprit-o să fi fost construite". El a adăugat: „Ceea ce regret este faptul că în acel moment nu am înțeles amploarea și forma pe care revoluția petrolului și gazelor de șist o va căpăta, ceea ce ne-a determinat să facem investiții nepotrivite în vederea asaltului care avea să fie declanșat în curând în state ca Pennsylvania, West Virginia și Colorado. A fost o lipsă de viziune însemnată și costisitoare".

dacă niciunul dintre donatorii marilor organizații verzi – Fundația Hewlett and Packard sau Fundația Familiei Walton, de exemplu, ca să nu mai vorbim de Ford sau Bloomberg – nu s-au aflat printre ele, altele mai mici s-au aflat, inclusiv Wallace Global Fund și Park Fondation, ambele mari finanțatoare ale activismului împotriva combustibililor fosili.[43]

* * *

Până destul de recent, a existat credința larg răspândită că marile companii petroliere au avut o asemenea strategie de evitare a eșecului și de producere de profit, încât nimic din toate acestea – nici campaniile de retragere a investițiilor, nici rezistența la fața locului – nu le va afecta puterea și bogăția. Această atitudine a trebuit să fie revizuită în ianuarie 2014, când Shell – care a avut venituri mai mari decât orice companie din lume în 2013 – a anunțat profiturile pe cel de-al patrulea trimestru, care i-au surprins pe investitori. Spre deosebire de același trimestrul din anul precedent, când a câștigat 5,6 miliarde de dolari, noul director general al Shell, Ben van Beurden, a anunțat că acum compania se așteaptă la doar 2,9 miliarde de dolari, o scădere bruscă de 48%.[44]

Cauza acestei scăderi nu constă într-un lucru anume, ci e evident că s-au adunat mai multe probleme cu care s-a confruntat compania: aventurile sale în zona arctică, incertitudinea cu privire la nisipurile bituminoase, tulburările politice persistente din Nigeria și zvonurile tot mai frecvente despre „o bulă a carbonului" care a dus la creșterea prețului acțiunilor. Ca reacție la aceste vești, compania de cercetare din domeniul financiar Sanford C. Bernstein & Co. observa că scăderea era „foarte neobișnuită pentru o companie petrolieră integrată" și a recunoscut că a fost „puțin șocată".[45]

Criza democrației

Pe măsură ce forțele care se opun folosirii combustibililor fosili sporesc, companiile extractive încep să riposteze folosind un instrument familiar: dispozițiile de protecție a investitorilor din acordurile de liber schimb. Așa cum am menționat anterior, după ce provincia Quebec a interzis cu succes fracturarea, compania americană de petrol și gaze Lone Pine Resurse și-a anunțat planurile de a da în judecată Canada pentru cel puțin 230 de milioane de dolari, în conformitate cu normele Acordului de Liber Schimb din America de Nord privind exproprierea și „tratamentul corect și echitabil". În documentele de arbitraj, cei de la Lone Pine s-au plâns că moratoriul impus de un guvern ales în mod democratic a echivalat cu o „revocare arbitrară, capricioasă și ilegală a dreptului valoros al întreprinderii de a fora după petrol și gaze naturale sub râul St. Lawrence". Ei au mai susținut (oarecum incredibil) că acest lucru s-a petrecut „fără vreun scop public cunoscut" – ca să nu mai pomenim de absența „oricărei compensații bănești".[46]

E ușor să ne imaginăm astfel de acțiuni în instanță intentate de orice companie ale cărei vise extractive sunt întrerupte de o revoltă democratică. Într-adevăr, după ce construcția conductei Keystone XL a fost amânată din nou în aprilie 2014, oficialii canadieni și reprezentanții TransCanada au început să sugereze o posibilă acționare în instanță a guvernului american pe baza NAFTA.

De fapt, normele comerciale și de investiții actuale prevăd temeiuri legale pentru ca corporațiile străine să se opună practic oricăror încercări ale guvernelor de a limita

exploatarea combustibililor fosili, în special odată ce un zăcământ de carbon a atras investiții și a început extracția. Iar atunci când scopul investiției este în mod de explicit cel de a *exporta* petrolul, gazele și cărbunele și de a le vinde pe piața mondială – așa cum se întâmplă tot mai des – campaniile care vor bloca cu succes aceste exporturi se vor putea confrunta cu probleme juridice similare, deoarece impunerea unor „restricții cantitative" privind libera circulație a mărfurilor peste granițe încalcă un principiu fundamental al dreptului comercial.[47]

„Eu chiar cred că pentru a combate criza climatică trebuie esențialmente să lăsăm fără putere industria combustibililor fosili, ceea ce ridică provocări enorme la nivelul investițiilor în context comercial", spune Ilana Solomon, expertul comercial al Sierra Club. „Pe măsură ce vom începe să reglementăm industria combustibililor fosili, de exemplu, în Statele Unite ale Americii, e posibil ca industria să reacționeze tot mai mult prin încercarea de a exporta materii prime, fie că e vorba de cărbune sau de gaze naturale, iar potrivit dreptului comercial e literalmente ilegal să oprești exporturile acestor resurse odată ce au fost extrase. Deci e foarte greu să-i oprești".[48]

Nu-i de mirare, așadar, că pe măsură ce victoriile Blockadiei se înmulțesc, la fel se întâmplă și cu provocările comerciale corporatiste. Sunt înregistrate mai multe litigii legate de investiții ca oricând, multe dintre ele de către companiile de combustibili fosili – din 2013, nu mai puțin de șaizeci dintre cele 169 de cauze aflate pe rol la curtea de arbitraj de pe lângă Banca Mondială au avut legătură cu sectoarele petrolului, gazelor sau miniere, comparativ cu doar șapte cazuri legate de extracție de-a lungul întregului deceniu 1980–1990. Potrivit lui Lori Wallach, director al departamentului Global Trade Watch al organizației Public Citizen, dintre cele peste 3 miliarde de dolari deja acordate ca despăgubiri potrivit acordurilor de liber schimb și tratatelor bilaterale de investiții din SUA, peste 85% „se referă la acțiunile în instanță împotriva politicilor vizând resursele naturale, energia și mediul".[49]

N-ar trebui să ne surprindă nimic din toate acestea. Și normal că cele mai bogate și mai puternice companii din lume se vor folosi de lege pentru a încerca să elimine amenințările reale și închipuite și pentru a-și păstra capacitatea de a săpa și fora oriunde doresc în lume. Cu siguranță că nu ne ajută faptul că multe dintre guverne par hotărâte să le ofere arme juridice și mai letale sub forma unor tratate comerciale noi și extinse, pe care companiile, la rândul lor, le vor folosi împotriva propriilor legi interne ale guvernelor.

S-ar putea, totuși, să existe o parte bună în folosirea agresivă a dreptului comercial pentru a zdrobi victoriile de mediu: după o perioadă de acalmie de un deceniu, când puțini erau cei ce păreau să acorde atenție lumii tainice a negocierilor privind liberul schimb, o nouă generație de activiști își îndreaptă din nou atenția spre amenințarea la adresa democrației pe care o reprezintă aceste tratate. Într-adevăr, acum există control și dezbateri publice mai ample cu privire la acordurile comerciale decât în ultimii ani.

Cu toate acestea, scopul acestui control n-ar trebui să fie acela de a ne pune mâinile în cap când ne confruntăm cu încă un obstacol în calea acțiunilor raționale cu privire la climă. Deși e adevărat că arhitectura juridică internațională a drepturilor corporatiste e foarte descurajatoare și insidioasă, secretul bine păzit din spatele acestor afaceri e faptul că ele sunt puternice doar în măsura în care guvernele le-o permit. Sunt pline de lacune și tertipuri, așa că orice guvern care vrea cu adevărat să adopte politici climatice pentru a reduce emisiile, în conformitate cu descoperirile științei, cu siguranță poate găsi o cale să facă asta, fie prin contestarea agresivă a hotărârilor din dreptul

comercial care iau partea poluatorilor, fie prin găsirea de trucuri politice creative care să le ocolească, fie prin refuzul de a se supune prin hotărâri și represalii îndrăznețe (având în vedere că aceste instituții nu pot forța, de fapt, guvernele să modifice legile), fie încercând să renegocieze regulile. Cu alte cuvinte, problema reală nu e că schimburile comerciale le permit companiilor de combustibili fosili să acționeze în instanță guvernele, ci că guvernele nu ripostează la aceste provocări corporatiste. Iar asta are mai puțin de-a face cu vreun acord comercial individual, cât cu corupția profundă a sistemelor noastre politice.

Dincolo de democrațiile fosilizate

Într-adevăr, procesul de combatere a relației de putere corporații-stat care stă la baza economiei extractive face ca un mare număr de oameni să accepte realitatea crizei democratice fundamentale care le-a permis multinaționalelor să fie autorii legilor după care își desfășoară activitatea – fie la nivel municipal, de stat/provincie, național sau internațional. Această stare de degradare în care se găsesc sistemele noastre politice – la fel de fosilizate precum combustibilul ce reprezintă miezul acestor bătălii – e cea care transformă rapid Blockadia într-o mișcare pro-democrație de masă.

Capacitatea de a apăra sursa de apă a unei comunități pare să fie pentru mulți însăși esența auto-determinării. Ce e democrația dacă nu capacitatea de a decide, în mod colectiv, să protejezi ceva fără de care nu se poate trăi?

Accentul pus pe acest drept de-a avea un cuvânt de spus în deciziile esențiale referitoare la apă, pământ și aer e firul roșu al Blockadiei. Este un sentiment rezumat perfect de Helen Slottje, fostă avocată corporatistă, care a ajutat aproximativ 170 de orașe din statul New York să adopte hotărâri anti-fracturare: „Glumești? Crezi că poți veni pur și simplu în orașul meu să-mi spui c-o să faci ce vrei, unde vrei, ori de câte ori vrei fără ca eu să am vreun cuvânt de spus? Cine te crezi?" Cam asta spunea și Marily Papanikolaou, o grecoaică cu părul ondulat, ghid pentru trasee de mountain-bike, care cândva își creștea în liniște copiii și conducea turiști pe trasee din pădure, iar acum își petrece timpul liber participând la demonstrații și întâlniri împotriva minelor. „Nu pot lăsa pe cineva să vină în satul meu și să încerce să facă asta fără să-mi ceară permisiunea. Eu *locuiesc* aici!" Un discurs foarte asemănător poate fi auzit de la proprietarii de terenuri din Texas, iritați că o companie canadiană deținătoare a unui oleoduct a încercat să folosească legea exproprierilor pentru a avea acces la terenurile familiei lor. „Pur și simplu nu pot să cred că o organizație canadiană care pare să construiască o conductă pentru propriul câștig are mai mult drepturi asupra pământului meu decât mine", a spus Julia Trigg Crawford, care a dat TransCanada în judecată pentru că a încercat să folosească ferma de 650 de acri de lângă Paris, Texas, pe care bunicul ei o cumpărase în 1948.[50]

Totuși, cel mai supărător aspect al revoltei locale anti-extracție a fost înțelegerea bruscă a faptului că majorității comunităților pare să îi lipsească această putere; că forțe din afară – un guvern central aflat la depărtare, care e mână în mână cu companiile transnaționale – pur și simplu pun într-un mare pericol sănătatea și siguranța locuitorilor, chiar și atunci când asta înseamnă încălcarea legilor locale. Există multe proiecte de fracturare, de construire de conducte pentru petrolul obținut din nisipuri asfaltice, de trenuri care să transporte cărbune și de terminale de export în întreaga

lume, în locuri unde majoritatea populației și-a manifestat în mod clar opoziția în urna de vot, prin procese de consultare oficiale, precum și pe străzi.

Și totuși, acordul lor pare să nu conteze. În mod repetat, după ce n-au reușit să convingă comunitățile că aceste proiecte sunt în interesul lor, guvernele au făcut echipă cu corporațiile pentru a înlătura opoziția, folosind o combinație de violență fizică și instrumente juridice draconice pentru a-i eticheta pe activiștii pașnici drept teroriști.[51]

Organizații neguvernamentale de toate tipurile se află sub o supraveghere sporită, atât a forțelor de securitate, cât și a corporațiilor, care de multe ori lucrează în tandem. Biroul de Securitate Internă din Pennsylvania a angajat un antreprenor privat pentru a strânge informații despre grupurile anti-fracturare, pe care le-a comunicat marilor companii de gaze de șist. Același fenomen are loc în Franța, unde EDF a fost condamnată în 2011 pentru spionaj ilegal împotriva Greenpeace. În același timp, în Canada s-a descoperit că Chuck Strahl, pe atunci președintele comisiei pentru supravegherea agenției de spionaj a țării, Serviciul Canadian de Informații și Securitate, făcea lobby pentru Enbridge, compania din spatele extrem de controversatei conducte Northern Gateway pentru transportul petrolului obținut din nisipuri bituminoase. O situație gravă, deoarece Consiliul Național al Energiei ceruse agenției să evalueze amenințările de securitate ale proiectelor de construire de conducte, acoperirea sub care erau spionați ecologiștii și populațiile care fac parte din Primele Națiuni.[52]

Rolul dublul jucat de Strahl a ridicat întrebarea dacă Enbridge n-ar putea avea acces și la informațiile strânse. Apoi s-a dovedit că Strahl nu era singurul care se pare că lucra în același timp pentru guvern și pentru companiile de combustibili fosili. După cum relata CBC: „Jumătate dintre ceilalți membri numiți de guvernul Harper ca să stea cu ochii pe spioni au și ei legături cu industria petrolieră" – inclusiv un membru care face parte din consiliul de administrație al Enbridge NB, o filială regională, deținută integral, a companiei deținătoare a oleoductului, și un altul care era în consiliul de administrație al TransCanada. Strahl a demisionat pe fondul acestui scandal; ceilalți, nu.[53]

Înțelegerile secrete dintre corporații și stat au fost sfidătoare într-un mod extrem de neobrăzat, de parcă comunitățile aflate în calea acestor proiecte n-ar fi altceva decât niște „material de decopertare" – cel mai urât dintre termenii folosiți de către industriile extractive pentru a descrie „surplusul de pământ" care trebuie eliminat pentru a avea acces la nisipurile bituminoase sau la zăcămintele de minerale. La fel ca pomii, solul, rocile și argila pe care mașinăriile industriei le răzuiesc, le mestecă și le pun grămadă în mormane mari de zgură, și democrația e făcută praf, mestecată și dată deoparte pentru a face loc buldozerelor.

Cu siguranță acesta a fost mesajul transmis când cei trei membri ai Grupul de lucru mixt care s-au speriat atât de tare de primirea pe care i-a făcut-o comunitatea Heiltsuk în Bella Bella au anunțat, în cele din urmă, recomandarea pentru guvernul federal al Canadei. Construirea conductei Northern Gateway trebuia să continue, a anunțat grupul de lucru. Deși a enumerat 209 condiții care trebuiau îndeplinite înainte de construcție – de la crearea unor planuri de protejare a habitatului populației de caribu la predarea unui inventar actualizat al cursurilor de apă pe care urmează să le traverseze „în format Adobe PDF și Microsoft Excel" – hotărârea a fost aproape unanim interpretată ca o undă verde din punct de vedere politic.[54]

Doar două dintre cele peste o mie de persoane care au vorbit la audierile organizate în comunități de către grupul de lucru din British Columbia au sprijinit proiectul.

Un sondaj a arătat că 80% dintre locuitorii provinciei s-au opus înmulțirii numărului de petroliere de-a lungul coastei bogate în viață marină. Faptul că un organism chipurile imparțial se putea pronunța în favoarea construirii conductei în ciuda opoziției covârșitoare a fost văzut de mulți dintre locuitorii Canadei ca dovada clară a unei crize grave, una ce ține mai degrabă de bani și putere decât de mediu. „Din păcate, rezultatele de astăzi sunt exact cele la care ne așteptam", a declarat militantul împotriva conductei Torrance Coste, „dovada că sistemul nostru democratic e defect".[55]

Într-un fel, acestea sunt doar manifestări locale ale crizei democratice globale reprezentate chiar de schimbările climatice. Așa cum corect susține politologul venezuelean Edgardo Lander: „eșecul total al negocierilor legate de schimbările climatice pune în evidență în ce măsură trăim astăzi într-o societate post-democratică. Interesele capitalului financiar și ale industriei petrolului sunt mult mai importante decât voința democratică a oamenilor din întreaga lume. În societatea neoliberală globală, profitul este mai important decât viața". Sau, după cum spunea indispensabilul cronicar de mediu George Monbiot de la *The Guardian* la cea de-a douăzecea aniversare a Summitul Pământului de la Rio: „Am exagerat când am cerut de la guvernele lumii, care au făcut minuni când vine vorba de crearea unor bombardiere invizibile și a războiului cu drone, de piețele globale și de planuri de salvare de miliarde de dolari, să cheltuiască o zecime din energia și resursele pe care le dedică acestor proiecte pentru apărarea planetei noastre vii? Se pare că, din păcate, așa a fost". Într-adevăr, eșecul liderilor politici de-a încerca măcar să ne ofere un viitor sigur reprezintă o criză de legitimitate de proporții aproape de neînțeles.[56]

Și totuși, mulți oameni au reacționat la această criză încercând să mențină vie speranța unei autoguvernări autentice în sferele în care încă mai au influență și nu abandonând-o. E uimitor, de exemplu, faptul că tocmai când guvernele naționale și agențiile internaționale ne dezamăgesc, orașele sunt cele care conduc lupta împotriva schimbărilor climatice în întreaga lume, din Bogotá în Vancouver. Există și comunități mai mici care preiau conducerea în vederea pregătirii democratice pentru un viitor cu o altfel de climă. Această stare de fapt e cel mai bine exemplificată de dezvoltarea rapidă a mișcării Orașe în Tranziție (Transition Town). Apărută în 2006, în Totnes – un străvechi târg cu reputație boemă din Devon, Anglia,– mișcarea s-a extins în mai mult de 460 de localități din cel puțin patruzeci și trei de țări din întreaga lume. Fiecare oraș în tranziție (iar acesta poate fi un oraș propriu-zis sau un cartier dintr-un oraș mai mare) se angajează să întocmească ceea în cadrul mișcării se numește un „plan de acțiune de reducere a consumului de energie" – un plan elaborat în mod colectiv de reducere a emisiilor și de renunțare la combustibilii fosili. Acest proces oferă o ocazie excelentă pentru aplicarea democrației participative, iar vecinii umplu sălile primăriilor la întâlnirile consultative unde schimbă idei despre tot, de la cum să-și sporească siguranța alimentară prin încurajarea agriculturii locale, la construirea de locuințe mai eficiente și accesibile.[57]

Nu e vorba doar de întâlniri seci de planificare. În Totnes, grupul de tranziție local organizează în mod frecvent seri de film, prelegeri publice și discuții, precum și festivaluri stradale pentru a sărbători fiecare jalon pe calea spre o mai mare durabilitate. Și asta face parte din reacția la criza climatică, și e ceva la fel de important precum rezervele sigure de alimente și construirea de diguri de protecție solide. Deoarece un factor determinant în felul în care fiecare comunitate supraviețuiește unui eveniment meteorologic extrem este rețeaua de relații – prezența micilor afaceri locale și a spațiilor

comune unde vecinii să ajungă să se cunoască și să se asigure că vârstnicii nu sunt uitați în timpul valurilor crunte de căldură sau al furtunilor. Așa cum observa scriitorul de mediu și analistul David Roberts, „componentele rezistenței" sunt „întrepătrunderea cercurilor sociale și civice din care fac parte oameni care, în virtutea faptul că trăiesc în imediata apropiere și au spații comune, se cunosc și au grijă unii de ceilalți. Cel mai mare pericol în momente de stres sau de amenințare este izolarea. Găsirea unor căi de extindere a spațiilor publice și de încurajare a implicării civice nu este doar un proiect liberal confuz – este o strategie de supraviețuire".[58]

Cunoașterea politicii locale e cea care a transformat acest nivel de guvernare într-un important punct de rezistență împotriva extracției de carbon frenetice – fie că orașele votează să preia din nou controlul asupra utilităților care consumă cărbune și care nu vor să treacă la folosirea energiei din surse regenerabile (așa cum fac mulți cetățeni în Germania), fie că municipalitățile adoptă politici de renunțare la participațiile orașului din sectorul combustibililor fosili, fie că emit hotărâri împotriva fracturării hidraulice. Iar acestea nu sunt doar niște simple expresii simbolice ale disidenței. Comentând asupra mizei acțiunii intentate de clientul său împotriva hotărârilor locale împotriva fracturării, Thomas West, avocat al Norse Energy Corporation SUA, a declarat pentru *The New York Times*: „Asta va avea un rol hotărâtor în privința viitorului industriei petrolului și gazelor în statul New York".[59]

* * *

Hotărârile locale nu sunt singurele – și nici măcar cele mai puternice – instrumente juridice neconvenționale care ar putea face ca numărul victoriilor timpurii ale Blockadiei să crească. Asta s-a dovedit când grupul de lucru care analiza oportunitatea construirii conductei Northern Gateway a celor de la Enbridge și-a făcut publice recomandările. Vestea că au dat undă verde guvernului federal să aprobe detestatul proiect legat de nisipurile bituminoase n-a fost primită, în general, cu disperare. În schimb, foarte mulți canadieni au avut în continuare convingerea că proiectul conductei nu va merge mai departe și că litoralul provinciei British Columbia va fi salvat – indiferent de ce a spus grupul de lucru sau ce a făcut guvernul federal.

„Guvernul federal are nevoie de aprobarea Primelor Națiuni și de încuviințarea locuitorilor din British Columbia și n-o are nici pe una, nici pe cealaltă", a spus directorul de campanii Caitlyn Vernon de la Sierra Club BC. Referindu-se la Declarația Salvați Râul Fraser semnată de șefa de trib Baptiste și de mulți alții, ea a adăugat: „Primele Națiuni au interzis în mod oficial prezența conductelor și petrolierelor pe teritoriile lor pe baza legilor indigene".[60] A fost o informație dată în mod repetat la știri: faptul că drepturile Primelor Națiuni asupra pământului acestei provincii erau atât de puternice, încât, chiar dacă guvernul federal ar fi aprobat construirea conductei (ceea ce, în cele din urmă, chiar a făcut, în iunie 2014), proiectul avea să fie oprit cu succes în instanță, prin acțiuni în justiție ale indigenilor, precum și în păduri, prin acțiuni directe.

Așa să fie? Așa cum vom vedea în capitolul următor, revendicările istorice formulate de popoarele indigene din întreaga lume și de țări în curs de dezvoltare pentru onorarea datoriilor istorice au cu adevărat potențialul de-a acționa ca niște contragreutăți pentru guvernele din ce în ce mai nedemocratice și mai intransigente. Dar rezultatul acestei lupte pentru putere nu este deloc unul sigur. Ca întotdeauna, depinde de ce fel de mișcare se află în spatele acestor drepturi ale omului și datorii morale.

NOTE

CAPITOLUL 10: IUBIREA VA SALVA LOCUL ACESTA

1. Rachel Carson, „The Real World Around Us", discurs ținut în fața organizației Theta Sigma Phi, Columbus, Ohio 1954, *in Lost Woods: The Discovered Writing of Rachel Carson*, ed. Linda Lear (Boston: Beacon Press 1998), 163.

2. Paige Lavender și Corbin Hiar, „Blair Mountain: Protesters March to Save Historic Battlefield", *Huffington Post*, 10 iunie 2011.

3. Cea mai mare clasă de superpetroliere pe care Northern Gateway intenționează s-o folosească în apele BC poate transporta circa 2,2 milioane de barili de petrol, cu aproximativ 74% mai mult decât cele 1.264.155 de butoaie transportate de *Exxon Valdez*: „Section 3.9: Ship Specifications", TERMPOL Surveys and Studies, Northern Gateway Partnership Inc., Enbridge Northern Gateway Project, 20 ianuarie 2010, pp. 2–7; „Oil Spill Facts: Questions and Answers", Exxon Valdez Oil Spill Trustee Council, http://www.evostc.state.ak.us.

4. Jess Housty, „Transformations", Coast, 1 aprilie 2013.

5. „Protesters Blamed for Cancelled Pipeline Hearing", CTV News Vancouver, 2 aprilie 2012.

6. Comunicare personală prin e-mail cu Tyler McCreary, doctorand, York University, 30 ianuarie 2014.

7. Sheri Young, scrisoare adresată Consiliului Tribal Heiltsuk, șefilor tribului Heiltsuk și Corporației Heiltsuk pentru Dezvoltare Economică din partea Comisiei de lucru mixte privind Proiectul Northern Gateway al Enbridge, 2 aprilie 2012; Housty, „Transformations"; Alexis Stoymenoff, „Enbridge Northern Gateway Protest in Bella Bella Was «Absolutely Peaceful»", *Vancouver Observer*, 2 aprilie 2012.

8. Housty, „Transformations"; Kai Nagata, „Enbridge Misses Heiltsuk Pipeline Hearings", *The Tyee*, 27 iulie 2012; NOTĂ DE SUBSOL: *Ibid.*

9. Jess Housty, „At the JRP Final Hearings", Coast, 20 iunie 2013.

10. Interviu personal cu Melachrini Laikou, 31 mai 2013.

11. Interviu personal cu Alexis Bonogofsky, 27 martie 2013.

12. Andrew Nikiforuk, *Tar Sands: Dirty Oil and the Future of a Continent* (Vancouver: Greystone 2010).

13. Interviu personal cu Jeff King, 23 iunie 2011.

14. Luiza Ilie, „Romanian Farmers Choose Subsistence over Shale Gas", Reuters, 27 octombrie 2013.

15. „Oil Sands Export Ban: BC First Nations Unite to Declare Province-Wide Opposition to Crude Oil Pipeline and Tanker Expansion", Yinka Dene Alliance, comunicat de presă, 1 decembrie 2011; „First Nations Gain Powerful New Allies in Fight Against Enbridge Northern Gateway Pipeline and Tankers", Yinka Dene Alliance, comunicat de presă, 5 decembrie 2013; relatarea autorului, 1 decembrie 2011.

16. „Read the Declaration", Declarația Salvați Râul Fraser, Gathering of Nations, savethefraser.ca.

17. Sheila Leggett, Kenneth Bateman și Hans Matthews, „Report of the Joint Review Panel for the Enbridge Northern Gateway Project", Volume 2, National Energy Board 2013, pp. 222, 271.

18. „White House Could Cast Decisive Vote to Permit 20,000 Fracking Wells in Delaware River Basin", *Democracy Now!*, 11 noiembrie 2011; „Natural Gas Development Regulations", Comisia pentru Bazinul Râului Delaware, 8 noiembrie 2011, p. 19.

19. „High Plains Aquifer Water Quality Currently Acceptable but Human Activities Could Limit Future Use", Studiu geologic al Departamentului de Interne al SUA, comunicat de presă, 16 iulie 2009; „Ogallala Aquifer Initiative", Serviciul pentru Conservarea Resurselor Naturale, Departamentul de Agricultură al SUA, http://www.nrcs.usda.gov.

20. 2,3 BARILI: „Oil Sands Water Use" (date din 2013), Oil Sands Information Portal, Government of Alberta, http://osip.alberta.ca; ȚIȚEI CONVENȚIONAL: „Growth in the Canadian Oil Sands: Finding the New Balance", IHS Cambridge Energy Research Associates 2009,

pp. III–7; RECLAMĂ MAI MULTĂ APĂ: Trisha A. Smrecak, „Understanding Drilling Technology", *Marcellus Shale* no. 6, Paleontological Research Institution, ianuarie 2012, p. 3; „DE 7 PÂNĂ LA DE 30 DE ORI": Seth B. Shonkoff, „Public Health Dimensions of Horizontal Hydraulic Fracturing: Knowledge, Obstacles, Tactics, and Opportunities", 11th Hour Project, Schmidt Family Foundation, 18 aprilie 2012, http://www.psr.org/; 280 DE MILIARDE: Elizabeth Ridlington și John Rumpler, „Fracking by the Numbers: Key Impacts of Dirty Drilling at the State and National Level", Environment America, octombrie 2013, p. 4. http://www.environmentamerica.org/; „SUFICIENT DE MULTĂ CA SĂ ACOPERE": Suzanne Goldenberg, „Fracking Produces Annual Toxic Water Enough to Flood Washington DC.", *Guardian*, 4 octombrie 2013.

21. Monika Freyman, „Hydraulic Fracturing and Water Stress: Water Demand by the Numbers", *Ceres*, februarie 2014, pp. 49–50, 59–63; David Smith, „Proposed Fracking in South Africa Beauty Spot Blasted", *Guardian*, 23 august 2013; „Hydraulic Fracturing and the Karoo", Shell Africa de Sud, iulie 2012, http://www.shell.com/zaf.html; „Tampering with the Earth's Breath" (video), Green Renaissance for Treasure the Karoo Action Group.

22. Ilie, „Romanian Farmers Choose Subsistence over Shale Gas."

23. Interviu personal cu Anni Vassiliou, 1 iunie 2013.

24. Marion W. Howard, Valeria Pizarro și June Marie Mow, „Ethnic and Biological Diversity Within the Seaflower Biosphere Reserve", *International Journal of Island Affairs* 13 (2004): 113; „Caribbean Archipelago Spared from Oil Drilling", Rainforest Rescue, 21 iunie 2012, http://www.rainforest-rescue.org/; NOTĂ DE SUBSOL: „Nicaragua Issues Further Claims Against Colombia over Disputed Archipelago", International Boundaries Research Unit, Universitatea Durham, 5 noiembrie 2013.

25. „Victories", Beyond Coal, Sierra Club, http://content.sierraclub.org; Mary Anne Hitt, „Protecting Americans from Power Plant Pollution", Sierra Club, 17 septembrie 2013. „Proposed Coal Plant Tracker", Beyond Coal, Sierra Club, http://content.sierraclub.org.

26. James E. Casto, „Spokesmen for Coal Blast EPA Regulatory Mandates", *State Journal* (West Virginia), 15 noiembrie 2013.

27. Jeremy van Loon, „Canada's Oil-Sand Fields Need US Workers, Alberta Minister Says", *Bloomberg News*, 7 septembrie 2011; Shawn McCarthy și Richard Blackwell, „Oil Industry Rebuts 'Trash-Talking' Celebrity Critics", *Globe and Mail*, 15 ianuarie 2014.

28. T.S. Sudhir, „After Police Firing, Srikakulam Power Plants Under Review", NDTV.com, 16 iulie 2010.

29. Gillian Wong, „China Major Protest Demands Halt to Planned Coal-Fired Power Plant", Associated Press, 20 decembrie 2011; Gillian Wong, „Haimen, China, Protests: Tear Gas Fired at Protesters", Associated Press, 23 decembrie 2011.

30. Interviu personal cu Li Bo, 11 ianuarie 2014

31. Steff Gaulter, „Hazardous Pollution Levels Choke Beijing", Al Jazeera English, 23 februarie 2014; „Beijing's Air Pollution at Dangerously High Levels", Associated Press, 16 ianuarie 2014; Ma Yue, „Alarm System to Close Schools in Severe Smog", *Shanghai Daily*, 16 ianuarie 2014; „Chinese Anger over Pollution Becomes Main Cause of Social Unrest", Bloomberg, 6 martie 2013.

32. Bruce Einhorn, „Why China Is Suddenly Content with 7.5 Percent Growth", *Bloomberg Businessweek*, 5 martie 2012; „GDP Growth (Annual%)", Indicatori Mondiali de Dezvoltare, Banca Mondială, http://data.worldbank.org; James T. Areddy și Brian Spegele, „China Chases Renewable Energy as Coast Chokes on Air", *Wall Street Journal*, 6 decembrie 2013; Justin Guay, „The Chinese Coal Bubble", *Huffington Post*, 29 mai 2013; Katie Hunt, „China Faces Steep Climb to Exploit Its Shale Riches", *New York Times*, 30 septembrie 2013.

33. Christian Lelong et al., „The Window for Thermal Coal Investment Is Closing", Goldman Sachs, 24 iulie 2013; Dave Steves, „Goldman Sachs Bails on Coal Export Terminal Investment", *Portland Tribune*, 8 ianuarie 2014.

34. „Shale Gas: Member States Need Robust Rules on Fracking, Say MEPs", Parlamentul European, comunicat de presă, 21 noiembrie 2012.

35. Andrea Schmidt, „Heirs of Anti-Apartheid Movement Rise Up", *Al Jazeera*, 15 decembrie 2013.

36. „Over 100 Colleges and Universities Join 350.org Fossil Fuel Divestment Campaign", 350.org, comunicat de presă, 29 noiembrie 2012; Jamie Henn, „San Francisco State University Divests from Coal and Tar Sands!", Go Fossil Free, 11 iunie 2013, http://gofossilfree.org/; „350.org and Partners Launch Fossil Free Europe Tour Ahead of Regional Divestment Campaign", Go Fossil Free, comunicat de presă, 11 octombrie 2013; „Commitments", Go Fossil Free, http://gofossilfree.org/; „Stanford to Divest from Coal Companies", Universitatea Stanford, comunicat de presă, 6 mai 2014.

37. „Harvard University Endowment Earns 11.3% Return for Fiscal Year", *Harvard Gazette*, 24 septembrie 2013; Andrea Schmidt, „Heirs of Anti-Apartheid Movement Rise Up", *Al Jazeera*, 15 decembrie 2013; Mark Brooks, „Banking on Divestment", *Alternatives Journal* noiembrie 2013.

38. Mark Brownstein, „Why EDF Is Working on Natural Gas", Environmental Defense Fund, 10 septembrie 2012.

39. NOTĂ DE SUBSOL: „Nearly 70 Groups: Environmental Defense Fund Does Not Speak for Us on Fracking", Civil Society Institute, comunicat de presă, 22 mai 2013.

40. Ben Casselman, „Sierra Club's Pro-Gas Dilemma", *Wall Street Journal*, 22 decembrie 2009; Bryan Walsh, „How the Sierra Club Took Millions from the Natural Gas Industry – and Why They Stopped", *Time*, 2 februarie 2012; Dave Michaels, „Natural Gas Industry Seeks Greater Role for Power Plants, Vehicles", *Dallas Morning News*, 18 septembrie 2009; Sandra Steingraber, „Breaking Up with the Sierra Club", *Orion*, 23 martie 2012.

41. Felicity Barringer, „Answering for Taking a Driller's Cash", *New York Times*, 13 februarie 2012; „48 Arrested at Keystone Pipeline Protest as Sierra Club Lifts 120-Year Ban on Civil Disobedience", *Democracy Now!*, 14 februarie 2013; comunicare personală prin e-mail cu Bob Sipchen, director de comunicare, Sierra Club, 21 aprilie 2014.

42. Robert Friedman, „Tell Your Alma Mater, Fossil Fuel Divestment Just Went Mainstream", Natural Resources Defense Council, 30 aprilie 2014; Naomi Klein, „Time for Big Green to Go Fossil Free", *The Nation*, 1 mai 2013.

43. Andrea Vittorio, „Foundations Launch Campaign to Divest from Fossil Fuels", Bloomberg, 31 ianuarie 2014; „Philanthropy", Divest-Invest http://divestinvest.org/.

44. „Global 500", *Fortune*, http://fortune.com; Stanley Reed, „Shell Profit Rises 15% but Disappoints Investors", *New York Times*, 31 ianuarie 2013; Stanley Reed, „Shell Says Quarterly Earnings Will Fall 48%", *New York Times*, 17 ianuarie 2014.

45. *Ibid.*

46. „Notice of Arbitration Under the Arbitration Rules of the United Nations Commission on International Trade Law and Chapter Eleven of the North American Free Trade Agreement", Lone Pine Resources Inc., 6 septembrie 2013, pp. 4, 15–18.

47. Acordul General pentru Tarife și Comert (GATT 1947), Organizația Mondială a Comerțului, Articolul XI: 1, http://www.wto.org.

48. Interviu personal cu Ilana Solomon, 27 august 2013.

49. Sarah Anderson și Manuel Perez-Rocha, „Mining for Profits in International Tribunals: Lessons for the Trans-Pacific Partnership", Institute for Policy Studies, aprilie 2013, p. 1; Lori Wallach, „Brewing Storm over ISDR Clouds: Trans-Pacific Partnership Talks – Part I", Kluwer Arbitration Blog, 7 ianuarie 2013.

50. Lindsay Abrams, „The Real Secret to Beating the Koch Brothers: How Our Broken Political System Can Still Be Won", *Salon*, 29 aprilie 2014; interviu personal cu Marily Papanikolaou, 29 mai 2013; Mark Strassman, „Texas Rancher Won't Budge for Keystone Pipeline", *CBS Evening News*, 19 februarie 2013; Kim Murphy, „Texas Judge Deals Setback to Opponents of Keystone XL Pipeline", *Los Angeles Times*, 23 august 2012.

51. NOTĂ DE SUBSOL: Suzanne Goldenberg, „Terror Charges Faced by Oklahoma Fossil Fuel Protesters «Outrageous»", *Guardian*, 10 ianuarie 2014; Molly Redden, „A Glitter-Covered

Banner Got These Protesters Arrested for Staging a Bioterror Hoax", *Mother Jones*, 17 decembrie 2013; comunicare personală prin e-mail cu Moriah Stephenson, Great Plains Tar Sands Resistance, 22 ianuarie 2014; Will Potter, „Two Environmentalists Were Charged with «Terrorism Hoax» for Too Much Glitter on Their Banner", *Vice*, 18 decembrie 2013.

52. Adam Federman, „We're Being Watched: How Corporations and Law Enforcement Are Spying on Environmentalists", *Earth Island Journal*, vara 2013; Matthew Millar, „Canada's Top Spy Watchdog Lobbying for Enbridge Northern Gateway Pipeline", *Vancouver Observer*, 4 ianuarie 2014; Jordan Press, „Chuck Strahl Quits Security Intelligence Review Committee", *Postmedia News*, 24 ianuarie 2014.

53. Greg Weston, „Other Spy Watchdogs Have Ties to Oil Business", *CBC News*, 10 ianuarie 2014; Press, „Chuck Strahl Quits Security Intelligence Review Committee".

54. Leggett, Bateman și Matthews, „Report of the Joint Review Panel for the Enbridge Northern Gateway Project", pp. 209, 384.

55. Potrivit unui sondaj mai recent, 64% dintre locuitorii provinciei British Columbia se opuneau intensificării traficului petrolierelor, de patru ori mai mulți respondenți fiind „categoric" împotrivă decât „categoric" pentru: „Oil Tanker Traffic in B.C.: The B.C. Outlook Omnibus", Justason Market Intelligence, ianuarie 2014, p. 5. AUDIERI ORGANIZATE ÎN COMUNITĂȚI: Larry Pynn, „Environmentalists Pledge Renewed Fight to Stop Northern Gateway Pipeline", *Vancouver Sun*, 19 decembrie 2013; 80%: Scott Simpson, „Massive Tankers, Crude Oil and Pristine Waters", *Vancouver Sun*, iunie 5 2010; „SISTEMUL E DEFECT": Christopher Walsh, „Northern Gateway Pipeline Approved by National Energy Board", *Edmonton Beacon*, 19 decembrie 2013,

56. Edgardo Lander, „Extractivism and Protest Against It in Latin America", prezentată la The Question of Power: Alternatives for the Energy Sector in Greece and Its European and Global Context, Atena, Grecia, octombrie 2013.

57. „Initiative Figures", Transition Network, actualizat în septembrie 2013, https://www.transitionnet work.org/; Transition Network, „What Is a Transition Initiative?", http://www.transitionnetwork.org/.

58. David Roberts, „Climate-Proofing Cities: Not Something Conservatives Are Going to Be Good At", *Grist*, 9 ianuarie 2013.

59. Jesse McKinley, „Fracking Fight Focuses on a New York Town's Ban", *New York Times*, 23 octombrie 2013.

60. „Panel Fails to Listen to British Columbians", Sierra Club BC, comunicat de presă, 19 decembrie 2013.

BCU IAȘI CENTRALA LIBRARY

II

PE CE ARMATĂ VĂ BAZAȚI?
Drepturile indigenilor și puterea de a ne păstra lumea

„N-am crezut că voi prinde vreodată ziua în care ne vom uni. Relațiile se schimbă, stereotipurile dispar, există mai mult respect pentru celălalt. În orice caz, Enbridge Northern Gateway a unit British Columbia."

– Geraldine Thomas-Flurer, coordonator al Alianței Yinka Dene, o coaliție de populații indigene din cadrul Primelor Națiuni, care se opune conductei Enbridge Northern Gateway, 2013[1]

„Niciodată nu e pace în Virginia de Vest, fiindcă niciodată nu e dreptate."

– Mary Harris „Mama" Jones, sindicalistă, 1925[2]

Tipul de la Standard&Poor frunzărea încruntat dosarul gros de pe masa rotundă din sala de ședințe, răsfoind și dând din cap.

Era în 2004 și m-am trezit că particip la o întâlnire privată între doi lideri importanți ai Primelor Națiunilor și reprezentantul uneia dintre cele mai puternice trei agenții de rating de credit din lume. Întâlnirea fusese solicitată de către Arthur Manuel, fost șef al tribului Neskonlith din provincia British Columbia, acum purtătorul de cuvânt al Indigenous Network on Economies and Trade.

Arthur Manuel, descendent al unui lung șir de conducători de trib, este un gânditor recunoscut pe plan internațional în problema forțării guvernelor ostile să respecte drepturile funciare ale indigenilor, deși nu ți-ai da seama de acest lucru din felul deschis în care vorbește sau din modul în care chicotește în mijlocul propoziției. Teoria lui e că nimic nu se va schimba până când nu va exista o amenințare credibilă cum că încălcarea drepturilor indigenilor va avea consecințe financiare grave fie pentru guverne, fie pentru investitori. Prin urmare, el a căutat diverse metode de a produce aceste consecințe.

De aceea a inițiat o corespondență cu Standard&Poor, care acordă în mod curent Canadei un rating de credit AAA, un indicator mult-râvnit de investitori cum că țara este un loc sigur în care să-și investească banii. În scrisorile către agenție, Manuel a susținut că această țară nu merita un rating atât de ridicat, deoarece nu recunoaște o responsabilitate foarte importantă: o datorie neplătită uriașă formată din toată bogăția extrasă de pe pământurile indigenilor, fără consimțământul acestora – începând din 1846.[3] În plus, el a detaliat mai multe cazuri de la Curtea Supremă, care confirmă faptul că drepturile indigenilor prevăzute în tratate sunt încă în vigoare.

După multe tatonări, Manuel a reușit să obțină o întâlnire cu Joydeep Mukherji, director al departamentului de ratinguri suverane și omul responsabil cu ratingul de

credit al Canadei. Întâlnirea a avut loc la sediul S&P, o clădire impunătoare de pe Wall Street. Manuel îl mai invitase pe Guujaaw, carismaticul președinte al populației Haida, care să-l ajute să susțină cauza acestor datorii neplătite, iar în ultimul minut mi-a cerut să particip și eu în calitate de martor. Neștiind că după atacul de la 9/11 ai nevoie de un act de identitate pentru a intra în clădirile importante de birouri din Manhattan, liderul tribului Haida și-a lăsat pașaportul său în camera de hotel; îmbrăcat într-o cămașă cu mâneci scurte și cu o coadă împletită lungă care-i cădea pe spate, Guujaaw era să nu treacă de agenții de pază. Dar, după ceva discuții cu cei de la pază (și după intervenția de sus a persoanei cu care Manuel trebuia să se întâlnească), am reușit să intrăm.

La întâlnire, Manuel a prezentat citația depusă de populația Okanagan și a explicat că astfel de citații au fost depuse de mai multe dintre populații indigene. Aceste documente simple, care recunosc dreptul de proprietate asupra unor zone extinse de pământ, notifică guvernul canadian că aceste grupuri intenționează să ia măsurile legale necesare pentru a obține beneficiile economice ce decurg din utilizarea terenurilor de către companii fără consimțământul lor. Aceste citații, a explicat Manuel, reprezintă datorii nerecunoscute în valoare de mii de miliarde de dolari pe care le are statul canadian.

Apoi Guujaaw i-a prezentat în mod solemn lui Mukherji reclamația înregistrată a tribului Haida, un document legal de șapte pagini care fusese depus la Curtea Supremă a British Columbia, prin care se solicită despăgubiri și reparații din partea guvernului provinciei pentru exploatarea ilegală și pentru degradarea pământurilor și apelor care sunt de drept controlate de tribul Haida. Într-adevăr, în acel moment, cazul era susținut în fața Curții Supreme a Canadei, atât uriașa companie de exploatare forestieră Weyerhaeuser, cât și guvernul provinciei British Columbia fiind acuzate că nu s-au consultat cu ei înainte să taie pădurile de pe insula Haida Gwaii din Pacific. „Acum guvernul canadian și cel al provinciei British Columbia se folosesc de pământurile și de resursele noastre – drepturile populațiilor indigene și cele consfințite prin tratate – ca garanție pentru toate creditele pe care le primesc de pe Wall Street", a spus Manuel. „De fapt, noi subvenționăm bogăția Canadei și a provinciei British Columbia cu sărăcia noastră".[4]

Mukherji și un coleg de-al său de la S&P au ascultat în tăcere și au răsfoit documentele lui Manuel. Au pus o întrebare politicoasă despre recentele alegeri federale din Canada și dacă era de așteptat ca noul guvern să modifice aplicarea drepturilor funciare indigene. Era clar că subiectul nu le era nou – nici reclamațiile, nici hotărârile judecătorești, nici limbajul juridic. N-au contestat faptele. Însă Mukherji a explicat cât a putut de frumos că agenția a ajuns la concluzia că Primele Națiuni din Canada nu aveau puterea de a-și exercita drepturile și, prin urmare, de a-și recupera datoriile enorme. Ceea ce însemna, din punctul de vedere al S&P, că aceste datorii nu ar trebui să afecteze ratingul de credit foarte bun al Canadei. Compania va continua însă să monitorizeze situația pentru a vedea dacă dinamica se schimbă.

Acestea fiind zise, am revenit în stradă, înconjurați de newyorkezi cu pahare de *ice latte* în mână, care zbierau în telefoanele mobile. Manuel i-a făcut lui Guujaaw câteva poze sub firma Standard&Poor, flancat de agenții de pază în veste antiglonț. Cei doi bărbați păreau neclintiți de concluziile întâlnirii; eu, pe de altă parte, eram răvășită. Pentru că ce le spuneau, de fapt, reprezentanții S&P celor doi reprezentanți ai primilor

locuitori ai țării mele era: „Știm că nu v-ați vândut niciodată pământurile. Dar cum veți reuși să determinați guvernul canadian să se țină de cuvânt? Pe ce armată vă bazați?"

La acea vreme, nu părea să existe un răspuns potrivit la această întrebare. Drepturile indigenilor din America de Nord nu aveau în spate niște forțe puternice, ci doar destule forțe puternice care li se opuneau. Nu doar guvernul, industria și poliția, ci și presa deținută corporații, care spunea despre indigeni că trăiesc în trecut și că se bucură de drepturi speciale nemeritate, în vreme ce aceeași presă nu era în stare să educe populația în legătură cu natura tratatelor pe care guvernele noastre (sau mai degrabă predecesorii lor britanici) le semnaseră. Nici chiar cei mai inteligenți și progresiști gânditori nu erau prea implicați: sigur că sprijineau drepturile indigenilor în teorie, dar, de obicei, pentru că făcea parte din mozaicul multicultural general, nu pentru că era ceva ce trebuiau să apere efectiv.

Cu toate acestea, în ceea ce poate fi considerată cea mai importantă întorsătură din istoria apariției mișcării de rezistență de tip Blockadia, această dinamică se schimbă rapid și începe să se coaguleze o armată în jurul cauzei transformării drepturilor funciare ale indigenilor în realitățile economice concrete pe care nici guvernul, nici industria să nu le poată ignora.

Ultima linie de apărare

După cum am văzut, exercitarea drepturilor indigenilor a jucat un rol central în amplificarea rezistenței împotriva combustibililor fosili. Cei din tribul Nez Perce au fost cei care au reușit în cele din urmă să oprească vehiculele de mare tonaj pe Autostrada 12 din Idaho și Montana; tribul Cheyenne din nord continuă să fie cel mai mare obstacol în calea exploatării de cărbune în sud-estul statului Montana; tribul Lummi reprezintă cel mai mare obstacol legal în calea construirii celui mai mare terminal de export de cărbune propus în partea de nord-vest a Americii de Nord; Prima Națiune Elsipogtog a reușit să intervină hotărâtor în testarea seismică în vederea fracturării hidraulice în New Brunswick; și așa mai departe. Dacă ne întoarcem și mai mult în timp, merită amintit că printre cerințele populațiilor Ogoni și Ijaw din Nigeria s-a numărat și dreptul la autodeterminare și controlul resurselor din pământurile care, pretind cele două triburi, le-au fost confiscate pe nedrept în timpul formării Nigeriei în perioada colonială. Pe scurt, drepturile funciare ale indigenilor și cele obținute prin tratate s-au dovedit un obstacol major în calea industriei extractive în multe dintre luptele importante duse în cadrul mișcării Blockadia.

Datorită acestor victorii, foarte mulți neindigeni încep să înțeleagă că aceste drepturi reprezintă unele dintre cele mai puternice instrumente pe care le avem la îndemână pentru a preveni criza ecologică. Mai important, mulți neindigeni încep, de asemenea, să înțeleagă că stilurile de viață pe care le apără grupurile indigene ne pot învăța multe despre cum să ne raportăm la pământ, altfel decât în maniera extractivă. Aveam de-a face cu o schimbare radicală într-o perioadă foarte scurtă de timp. Propria mea țară e un exemplu de cât de rapid se produce această transformare.

Constituția canadiană și Carta Canadiană a Drepturilor și Libertăților recunoaște și protejează „drepturi aborigene", inclusiv drepturile obținute prin tratate, dreptul la autoguvernare, precum și dreptul de a practica cultura și obiceiurile tradiționale. A existat, însă, o percepție larg răspândită în rândul canadienilor conform căreia tratatele au reprezentat niște acorduri de cedare definitivă a unor porțiuni vaste de

teren în schimbul furnizării de servicii publice și a obținerii unor drepturi în cadrul unor rezervații mult mai mici. Mulți canadieni au presupus, de asemenea, că pe pământurile care nu erau menționate în niciun tratat (adică o mare parte din țară, 80% doar în British Columbia), neindigenii putea face cam tot ce-și doreau cu resursele naturale. Primele Națiuni aveau drepturi în rezervații, și dacă au avut vreodată drepturi și în afara lor, le-au pierdut de-a lungul timpului prin demonetizare. Cine găsește, păstrează, cel puțin asta era concepția.[5]

Totul a fost dat peste cap la sfârșitul anilor 1990, când Curtea Supremă a Canadei a pronunțat o serie de sentințe capitale în cazuri concepute să testeze limitele drepturilor funciare ale aborigenilor. Prima sentință a venit în cazul *Delgamuukw v. British Columbia* în 1997, conform căreia dreptul la proprietate al aborigenilor asupra acelor părți vaste din British Columbia care nu erau menționate în niciun tratat nu a fost niciodată anulat și trebuia soluționat. Acest lucru a fost interpretat de multe dintre Primele Națiuni ca pe o afirmare a faptului că încă aveau drepturi depline asupra pământurilor, inclusiv dreptul de a pescui, de a vâna și de a se aduna acolo. Chelsea Vowel, o profesoară din tribul Métis stabilită la Montréal și expertă pe problemele juridice ale indigenilor, explică unda de șoc provocată de această sentință. „Într-o bună zi, canadienii s-au trezit într-o realitate juridică în care se recunoștea că milioane de hectare de teren nu fuseseră niciodată achiziționate de către Coroană", fapt ce are „consecințe imediate și în alte zone ale țării unde n-au fost semnate niciodată tratate prin care se cedează dreptul de proprietate asupra terenurilor".[6]

Doi ani mai târziu, în 1999, prin hotărârea cunoscută sub numele de sentința Marshall, se recunoștea că, atunci când Primele Națiuni Mi'kmaq, Maliseet și Passamaquoddy, ce trăiesc, în mare parte, în New Brunswick și Nova Scotia, au semnat tratate de „pace și prietenie" cu Coroana Britanică în 1760 și 1761, acestea n-au fost de acord – așa cum au crezut o mulțime de canadieni – să renunțe la dreptul de proprietate asupra pământurile strămoșești. Mai degrabă au fost de acord să le *împartă* cu coloniștii, cu condiția ca Primele Națiuni să folosească în continuare aceste terenuri pentru activitățile tradiționale, cum ar fi de pescuitul, comerțul și oficierea de ceremonii. Cazul a pornit de la un singur pescar, Donald Marshall Jr., care a prins țipari în afara sezonului fără permis; curtea a decis că triburile Mi'kmaq și Maliseet aveau dreptul să pescuiască pe tot parcursul anului acolo unde au pescuit și strămoșii lor, atât cât aveau nevoie pentru a duce un „trai decent", fiind scutite de multe dintre regulile stabilite de guvernul federal pentru pescarii neindigeni.[7]

Multe dintre tratatele din America de Nord conțin astfel de dispoziții de împărțire a resurselor. În tratatul 6, de exemplu, care cuprinde o mare parte regiunea cu nisipuri bituminoase din Alberta, se spune clar și răspicat că „indienii vor avea dreptul să-și urmeze pasiunea de a vâna și pescui în toată regiunea cedată" – cu alte cuvinte, că au renunțat doar la drepturile *exclusive* asupra teritoriului și au fost de acord ca terenul să fie folosit de către ambele părți, coloniștii și popoarele indigene urmărindu-și interesele în paralel.[8]

Dar conviețuirea în pace este în mod evident imposibilă dacă una dintre părți modifică și otrăvește irevocabil pământul comun. Într-adevăr, chiar dacă asta nu apare în textul tratatului, bătrânii Primelor Națiuni care trăiesc în această regiune susțin că negociatorii indigeni au fost de acord ca pământul să fie folosit de către coloniști doar „până unde intră plugul" – cu mult mai puțin decât gropile uriașe care sunt săpate astăzi acolo. În acordurile care au dus la crearea Americii de Nord moderne, astfel de

dispoziții de împărțire a pământurilor constituie baza celor mai multe dintre tratatele importante.

În Canada, perioada care a urmat sentințelor date de Curtea Supremă a fost una tumultoasă. Guvernele federal și cele provinciale au făcut prea puțin sau n-au făcut nimic pentru a proteja drepturile recunoscute de judecători, așa că populațiile indigene au fost nevoite să iasă și să-și susțină aceste drepturi asupra pământurilor și apelor – să pescuiască, să vâneze, să taie lemne și să construiască structuri ceremoniale, de multe ori fără permisiunea statului. Reacțiile n-au întârziat să apară. În toată țara, pescarii și vânătorii neindigeni s-au plâns că „indienii" erau mai presus de lege, că aveau să golească oceanele și râurile de pește, că vor lua tot vânatul de calitate, vor distruge pădurile și așa mai departe. (Lăsând deoparte gestionarea nechibzuită a resurselor de către toate structurile guvernului canadian.)

Tensiunile au atins punctul culminat în comunitatea Mi'kmaq din Burnt Church, New Brunswick. Înfuriate de sentința Marshall care îi împuternicea pe cei din tribul Mi'kmaq să-și exercite drepturile stipulate în tratate și să pescuiască în afara sezonului stabilit de guvern, grupuri de pescari neindigeni au lansat o serie de atacuri violente asupra vecinilor lor. În timpul evenimentelor cunoscute sub numele de Criza din Burnt Church, mii de capcane de homar ale celor din tribul Mi'kmaq au fost distruse, trei fabrici de prelucrare a peștelui au fost devastate, un copac ceremonial a fost ars și mai mulți indigeni au ajuns la spital după ce camionul în care se aflau a fost atacat. N-a fost vorba doar de o violență justițiară. Pe măsură ce criza care a durat luni de zile continua, bărci ale guvernului pline cu oficiali echipați cu echipament de luptă au intrat în bărcile de pescuit ale indigenilor, scufundând două dintre ele și obligând echipajele acestora să sară în apă pentru a-și salva viața. Pescarii Mi'kmaq au făcut tot posibilul pentru a se apăra, cu ajutorul Mi'kmaq Warrior Society, dar au fost depășiți numeric și s-a așternut o atmosferă de teamă care a domnit ani de zile. Rasismul era atât de grav încât, la un moment dat, un pescar neindigen și-a pus o perucă cu părul lung și a interpretat în bătaie de joc un „dans de război" pe puntea bărcii sale, în fața echipelor de televiziune încântate.

Asta se întâmpla în 2000. În 2013, la distanță de circa o oră de mers cu mașina de Burnt Church, aceeași Mi'kmaq Warrior Society a apărut din nou la știri, de data aceasta pentru că se unise cu Prima Națiune Elsipogtog pentru a se opune companiei în conflictul legat de fracturarea hidraulică. Dar starea de spirit și dinamica de bază erau cât se poate de diferite. De data asta, de-a lungul lunilor de protest, războinicii au dat o mână de ajutor la aprinderea unor focuri ceremoniale sacre și au invitat în mod explicit comunitatea neindigenă să li se alăture pe baricade „pentru a se asigura că firma nu va reîncepe activitățile de extracție a gazelor prin fracturare hidraulică". Într-o declarație, se explica: „Acțiunea face parte dintr-o campanie mai mare, care reunește populațiile indigenă, acadiană și engleză". (În New Brunswick trăiește o mare comunitate acadiană vorbitoare de limbă franceză, care a avut relații tensionate cu majoritatea vorbitoare de limbă engleză.)[9]

Mulți au dat curs apelului și s-a observat în multe rânduri că protestele organizate de Prima Națiune Elsipogtog au fost surprinzător de diverse, atrăgând participanți din toate grupurile etnice din provincie, precum și din cadrul Primelor Națiuni din celălalt colț al țării. Debbi Hauper, una dintre participantele neindigene, a declarat unei echipe de filmare: „Există un adevărat sentiment de comuniune. Ne unește ceea ce contează. Și cred că putem observa din ce în ce mai multe metode ale guvernului sau ale

industriei prin care se încearcă dezbinarea noastră. Trebuie să recunoaștem că aceste metode au funcționat vreme de decenii. Dar cred că ne trezim".[10]

Cu siguranță au existat încercări de a reînvia vechea ură. Un ofițer de poliție a fost auzit spunând: „Pământurile coroanei aparțin guvernului, nu nenorociților de indigeni". Iar după ce conflictul cu poliția a devenit violent, premierul provinciei New Brunswick, David Alward, a observat: „În mod evident, există și oameni care nu au aceleași valori cu noi, locuitorii din New Brunswick". Dar comunitatea a rămas unită și s-au organizat proteste de solidaritate în zeci de orașe și municipii din întreaga țară: „Nu e doar o campanie a Primelor Națiuni. De fapt, este un moment istoric în care toate marile populații din această provincie – englezii, francezii și aborigenii – s-au unit pentru o cauză comună", a declarat David Coon, liderul Partidului Verzilor din New Brunswick. „Este, de fapt, o chestiune de dreptate. Ei vor să împiedice distrugerea terenurile comune, a apei și aerului".[11]

Mulți dintre locuitorii provinciei înțeleseseră deja că drepturile populației Mi'kmaq de a folosi pământurile și apele tradiționale pentru a vâna și a pescui – aceleași drepturi care stârniseră revolte rasiale cu doisprezece ani în urmă – reprezentau singura șansă pentru majoritatea locuitorilor din Brunswick care se opuneau fracturării hidraulice.[12] Evident că era nevoie de noi instrumente. Premierul Alward fusese sceptic în privința fracturării înainte să fie ales în 2010, dar, odată ajuns în funcție, a schimbat imediat placa, susținând că era nevoie de venituri pentru programele sociale și pentru crearea de locuri de muncă – genul de schimbare de atitudine care naște cinism în toată lumea în privința democrației reprezentative.

În schimb, drepturile indigenilor nu depind de capriciile politicienilor. Poziția Primei Națiuni Elsipogtog a fost aceea că niciun tratat nu a dat guvernului canadian dreptul de a modifica radical pământurile lor strămoșești. Dreptul de a vâna și de a pescui, recunoscut prin sentința Marshall, a fost încălcat prin activitatea industrială care a amenințat grav sănătatea pământurilor și a apelor (pentru că la ce bun să ai dreptul de a pescui, de exemplu, dacă apa este poluată?). Gary Simon, membru al Primei Națiuni Elsipogtog, explică: „Cred că tratatele noastre constituie ultima linie de apărare pentru a salva apa curată pentru generațiile viitoare".[13]

E aceeași poziție pe care au avut-o și cei din tribul Lummi împotriva terminalului de export de cărbune de lângă Bellingham, Washington, care susținuseră că intensificarea traficului de vase petroliere în Strâmtoarea Georgia, precum și efectele poluante ale prafului de cărbune, le încalcă dreptul protejat prin tratate de a pescui în acele ape. (Tribul Lower Elwha Klallam din statul Washington a folosit argumente similare când liderii săi au încercat să înlăture două baraje de pe râul Elwha. Ei au susținut cu succes că, din cauza faptului că intervine în traseul somonilor, barajul le încălca dreptul stabilit prin tratate de a pescui.) Iar când Departamentul de Stat al SUA a sugerat, în februarie 2014, că în curând ar putea da undă verde conductei Keystone XL, membri ai populației Lakota au anunțat imediat că ei considerau ilegală construcția conductei. După cum spunea Paula Antoine, angajată a biroului de fond funciar a tribului Rosebud, pentru că această conductă traversează pământurile tradiționale protejate prin tratate ale tribului Lakota și trece prin apropierea rezervației, „ei nu recunosc tratatele, ne încalcă drepturile stabilite prin tratate și granițele trecând pe acolo. Orice perturbare care va apărea în sol în preajma conductei propuse ne va afecta".[14]

Aceste drepturi sunt reale și sunt vitale, cu atât mai mult cu cât multe dintre cele mai mari și mai periculoase bombe neexplodate de carbon ale planetei se află sub

pământurile și apele asupra cărora popoarele indigene au pretenții legale legitime. Nimeni nu e mai îndreptățit din punct de vedere legal să oprească extinderea nesăbuită a exploatării nisipurilor bituminoase decât Primele Națiuni care locuiesc în aval, ale căror pământuri protejate de tratate pe care pot vâna, pescui și pune capcane au fost deja poluate, tot așa cum nimeni nu e mai îndreptățit din punct de vedere legal să pună frână forajelor sub calota arctică de gheață care se topește decât populația inuită, sami, precum și celelalte triburi indigene nordice ale căror mijloace de trai ar putea fi puse în pericol de o deversare de petrol în larg. Dacă sunt în stare să-și exercite aceste drepturi este o cu totul altă problemă.

Puterea pe care o dețin a putut fi văzută în ianuarie 2014, când o coaliție de triburi de indigeni din Alaska, care și-au unit forțele cu mai multe grupuri ecologiste mari, a câștigat o victorie importantă în instanță împotriva forajelor companiei Shell, care deja erau subiect de scandal. Sub conducerea locuitorilor satului Point Hope, coaliția a susținut că, atunci când Departamentul de Interne al SUA a acordat permise de foraj în Marea Chukchi companiei Shell și altora, acesta nu a luat în calcul toate riscurile, inclusiv riscurile la care era supuse stilurile de viață ale populației indigene inupiat, care sunt indisolubil legate de un ocean sănătos. După cum a explicat primarul localității Port Hope, Steve Oomittuk, la începerea procesului, concetățenii lui „au vânat și au depins de animalele care migrează prin Marea Chukchi de mii de ani. Aceasta e grădina noastră, identitatea noastră, mijlocul nostru de trai. Fără ea, n-am fi cine suntem astăzi... Ne opunem oricărei activități care pune în pericol modul nostru de viață și animalele de care depindem în asemenea măsură". Faitha Gemmill, director executiv al organizației Resisting Environmental Destruction on Indigenous Lands, una dintre grupările care au inițiat procesul, spune că, în cazul populației inupiat, care depinde de Marea Chukchi, „impactul asupra mediului nu poate fi separat de impactul asupra existenței, pentru ei fiind unul și același lucru".[15]

O curte de apel federală a dat câștig de cauză coaliției, constatând că evaluarea de risc făcută de Departamentul de Interne s-a bazat pe estimări care au fost „arbitrare și inconstante", sau a prezentat doar „cel mai *optimist* scenariu în caz de daune aduse mediului"[16], așa cum s-a întâmplat și cu evaluarea de risc de proastă calitate care a condus la dezastrul de pe platforma Deepwater Horizon a companiei BP.

John Sauven, director executiv al organizației Greenpeace din Marea Britanie, a descris sentința ca pe „o lovitură puternică dată ambițiilor companiei Shell în zona arctică". Într-adevăr, după doar câteva zile, compania a anunțat amânarea pe perioadă nedeterminată a planurilor sale din regiunea arctică. „Este un rezultat dezamăgitor, dar din pricina lipsei unei perspective clare nu sunt pregătit să aloc resurse suplimentare pentru forajul în Alaska în 2014", a declarat directorul general al Shell, Ben van Beurden. „Așteptăm ca agențiile competente și instanța să-și rezolva problemele juridice rămase în coadă de pește cât mai curând posibil". Dacă grupurile de indigeni n-ar fi adus în discuție drepturilor omului în această bătălie, poate că această victorie n-ar fi existat.[17]

La nivel mondial, companiile care doresc să construiască mine uriașe de cărbune și terminale de export de cărbune sunt din ce în ce mai nevoite să țină cont de puterea juridică a populațiilor indigene. De exemplu, în Australia de Vest, în 2013, perspectiva unei lupte juridice legate de dreptul de proprietate asupra pământurilor indigenilor a fost un factor important în anularea construirii unei fabrici de prelucrare a GNL (gazul natural lichefiat) și a unui port în valoare de 45 de miliarde dolari care erau deja

planificate și, cu toate că guvernul e hotărât să forțeze crearea în acea zonă a infrastructurii pentru exploatarea gazelor naturale, precum și a fracturării hidraulice, grupurile de indigeni amenință că-și vor susține în instanță dreptul de proprietate tradițional și drepturile procedurale. Același lucru e valabil și în cazul comunităților care se confruntă cu exploatarea metanului din zăcăminte de cărbune în New South Wales.[18]

Între timp, mai multe grupuri de indigeni din Amazon au reușit să țină piept intereselor petroliere ce vor să sacrifice noi zone de păduri seculare, protejând atât carbonul de sub pământ, cât și copacii și solul care captează dioxidul de carbon de deasupra acestor zăcăminte de petrol și gaze. Ei și-au susținut drepturile funciare cu tot mai mult succes la Curtea InterAmericană pentru Drepturile Omului, care a ținut partea grupurilor de indigeni împotriva guvernelor în cazurile care implică resurse naturale și drepturi asupra terenurilor.[19] Iar U'wa, un trib izolat din pădurile columbiene din Anzi, unde coronamentul este veșnic învăluit în ceață, va rămâne în istorie pentru că s-a opus încercărilor repetate ale giganților din domeniul petrolier de a fora pe teritoriul lui, susținând că furtul petrolului de sub pământ ar duce la distrugerea tribului. (Deși s-a forat totuși puțin.)

Pe măsură ce mișcarea drepturilor indigenilor prinde puteri la nivel global, se fac progrese uriașe în privința recunoașterii legitimității acestor pretenții. Unul dintre cele mai importante a fost Declarația Organizației Națiunilor Unite privind drepturile popoarelor indigene, adoptată de Adunarea Generală în septembrie 2007, fiind votată de 143 de state membre (cele patru state care au votat împotrivă – SUA, Canada, Australia și Noua Zeelandă – vor subscrie și ele, în cele din urmă, sub presiunea internă). În declarație se spune că, „popoarele indigene au dreptul la conservarea și protecția mediului și la gestionarea propriilor terenuri sau teritorii și a resurselor". În plus, au „dreptul la despăgubiri" pentru terenurile care „le-au fost confiscate, luate, ocupate, folosite sau deteriorate fără consimțământul lor liber, prealabil și informat". Unele țări chiar au recunoscut aceste drepturi prin revizuirea constituțiilor. Constituția Boliviei, aprobată de către alegători în 2009, spune că popoarelor indigene „le este garantat dreptul de a-și da acordul prealabil: înainte de exploatarea resurselor naturale neregenerabile de pe teritoriul unde locuiesc, este obligatorie consultarea lor de către guvern, care va acționa cu bună-credință și de comun acord". O victorie legală uriașă, câștigată cu greu.[20]

Putere vs. drepturi

Și totuși, în ciuda faptului că aceste drepturi sunt recunoscute din ce în ce mai mult, există în continuare un decalaj imens între ceea ce spun (și semnează) guvernele și ce fac ele – iar atunci când aceste drepturi sunt contestate în instanță, nu există garanția victoriei. Chiar și în țările cu legi progresiste precum Bolivia și Ecuador, statul încă forțează demararea de proiecte extractive fără consimțământul populațiilor indigene care depind de acele terenuri.[21] Iar în Canada, SUA și Australia aceste drepturi nu doar că sunt ignorate, ci indigenii știu că dacă încearcă să oprească fizic proiectele extractive care sunt în mod evident ilegale, cel mai probabil se vor trezi cu spray-uri cu gaze lacrimogene în față sau cu țeava unei arme. Și, în timp ce avocații se luptă în instanțe cu dedesubturile dreptului de proprietate asupra terenului, drujbele încep să taie copaci cu o vârstă de patru ori mai mare decât cea a țărilor noastre, iar fluidele toxice rezultate în urma fracturării hidraulice se infiltrează în pânza freatică.

Motivul pentru ca industria poate scăpa basma curată n-are mai nimic de-a face cu legea, ci ține de puterea politică efectivă: în general, populațiilor indigene izolate, adesea sărace, le lipsesc resursele financiare și influența socială pentru a-și impune drepturile, și oricum, poliția e controlată de stat. În plus, costurile deschiderii unui proces împotriva companiilor extractive multinaționale sunt enorme. De exemplu, în cazul de referință „Cernobâlul din pădurea tropicală" în care Curtea Supremă din Ecuador a dispus ca Chevron să plătească daune de 9,5 miliarde de dolari, purtătorul de cuvânt a spus-o foarte bine: „Vom contesta decizia până la capătul pământului și chiar dincolo de el". Într-adevăr, lupta nu s-a încheiat încă.[22]

Am fost frapată de acest dezechilibru profund când am făcut o călătorie în ținutul populației Beaver Lake Cree din nordul provinciei Alberta, o comunitate aflată în toiul uneia dintre bătăliile juridice cu cele mai mari mize din regiunea nisipurilor bituminoase. În 2008, tribul a inițiat un proces istoric în care susținea că guvernele provinciale și federale, precum și Coroana Britanică, care au permis ca teritoriile tradiționale ale tribului să fie împânzite de infrastructura necesară exploatării de petrol și gaze și ca fauna locală să fie otrăvită și alungată, au încălcat de nu mai puțin de cincisprezece mii de ori drepturile Primei Națiuni de a vâna, de a pescui și de a pune capcane pe teritoriul ei, stipulate în tratat.[23] Acest caz s-a deosebit de celelalte prin aceea că n-a vizat o singură încălcare, ci un întreg sistem de exploatare otrăvitoare, argumentând, în esență, că acest sistem reprezintă o încălcare gravă a tratatului.

„Guvernele din Canada și Alberta au făcut o mulțime de promisiuni poporului nostru și intenționăm să ne asigurăm că aceste promisiuni vor fi respectate", a declarat Al Lameman, formidabilul șef al tribului Beaver Lake Cree, în momentul în care a fost intentat procesul (Lameman s-a remarcat și mai înainte, când a depus unele dintre primele contestații împotriva guvernului canadian referitoare la încălcări ale drepturilor omului). În pofida situației potrivnice, cazul a intrat în sistemul judiciar canadian și, în martie 2012, un tribunal din Alberta a respins categoric eforturile guvernului de-a obține respingerea cazului pe motiv că este „neserios", un „abuz de procedură" și „greu de gestionat".[24]

La un an după acea sentință, m-am întâlnit cu Al Lameman, acum pensionar, și cu verișoara sa, Germaine Anderson, consilier ales al tribului, precum și cu nepoata fostului șef de trib, Crystal Lameman, care s-a dovedit a fi una dintre vocile cele mai convingătoare de pe scena internațională împotriva exploatării nisipurilor bituminoase. Ei sunt trei dintre oamenii responsabili pentru continuarea procesului. Germaine Anderson m-a invitat la un grătar în familie pentru a discuta despre caz.

Era începutul lunii iulie și, după o iarnă lungă și întunecoasă, parcă s-ar fi ridicat un văl: soarele încă strălucea cu putere la zece seara și aerul de la nord era rarefiat și-ți dădea amețeli. Al Lameman îmbătrânise considerabil în ultimii ani și pierdea adesea firul discuției. Anderson, incredibil de timidă, avusese, de asemenea, probleme de sănătate. Locul ales de familie pentru această reuniune era cel în care ea își petrecuse lunile de vară: o mică rulotă dintr-o poiană din pădure, fără apă curentă sau electricitate, neconectată la rețelele de utilități.

Știam că tribul Beaver Lake Cree ducea o luptă ca cea dintre David și Goliat. Dar în acea seară de vară fără sfârșit, am înțeles într-adevăr ce însemna acest lucru: unii dintre cei mai marginalizați oameni din țara mea – mulți dintre ei, asemenea membrilor în vârstă ai clanului Lameman, supraviețuitori ai traumei intergenerationale care a plasat cu forța copiii indigeni în școli conduse de biserică, unde abuzurile erau la

ordinea zilei – se luptă cu unele dintre cele mai bogate și mai puternice forțe de pe planetă. Bătăliile lor eroice nu reprezintă doar singura șansă pentru conaționalii lor de a avea un viitor sănătos; dacă procesele precum cele intentate de tribul Beaver Lake vor reuși să oprească extinderea exploatării nisipurilor bituminoase, ele vor constitui singura noastră șansă de-a ne bucura de o climă propice vieții omenești.

E o povară grea, iar faptul că aceste comunități o poartă cu un ajutor șocant de mic din partea noastră, a celorlalți, este o nedreptate socială de nedescris.

La câteva ore spre nord, o altă comunitate indigenă, Prima Națiune Athabasca Chipewyan (ACFN), a intentat recent un alt proces de referință, de data aceasta împotriva Shell și a guvernului canadian, în legătură cu aprobarea extinderii unei uriașe mine de exploatare a nisipurilor bituminoase. Tribul contestă, de asemenea, un alt proiect Shell, și anume, mina Pierre River, despre care spune că „ar avea un impact semnificativ asupra terenurilor, apei, faunei și asupra capacității Primei Națiuni de a-și folosi teritoriul tradițional". Din nou, dezechilibrul de forțe e uimitor. ACFN, care are doar puțin peste o mie de membri și un buget de aproximativ 5 milioane de dolari, se luptă deopotrivă cu guvernul canadian și cu Shell, care are 92.000 de angajați peste șaptezeci de țări și în 2013 a avut venituri globale de 451,2 miliarde de dolari. Multe dintre comunități, când văd care e situația, nici măcar nu mai intră în ring.[25]

Pe acest decalaj între drepturi și resurse – între ce spune legea și ce reușesc oamenii săraci să-i determine pe cei mult mai puternici să facă – a mizat guvernul și industria vreme de ani de zile.

„Respectați tratatele"

Ce se schimbă e faptul că mulți neindigeni încep să-și dea seama că drepturile indigenilor – dacă sunt susținute agresiv de procese în instanță, acțiuni directe și mișcări de mase care solicită respectarea lor – pot reprezenta în momentul de față cele mai puternice bariere care ne vor proteja pe toți de un viitor haos climatic.

De aceea, mișcările împotriva extracției surselor de energie extremă devin adesea mai mult decât niște lupte împotriva anumitor companii exploatatoare de petrol, gaz și cărbune și mai mult, chiar, decât niște mișcări pro-democrație. Ele deschid calea pentru o reconciliere istorică între popoarele indigene și neindigeni, care înțeleg în sfârșit că, într-un moment când oficialii aleși își arată disprețul pentru principiile democratice fundamentale, drepturile indigenilor nu sunt o amenințare, ci un cadou extraordinar. Deoarece negociatorii indigeni inițiali ai tratatului, din toată America de Nord, au avut prevederea să includă protejarea dreptului de trăi în continuare de pe urma pământurilor lor tradiționale, au lăsat tuturor locuitorilor din aceste ținuturi și din multe altele instrumentele legale pentru a cere guvernelor să se abțină de la a duce la bun sfârșit activitatea lor de jupuire a planetei.

Și astfel, în comunitățile în care altădată exista multă furie, gelozie și rasism prost mascat, acum există ceva nou și necunoscut. „Suntem foarte recunoscători că-i avem parteneri în această luptă pe cei din Primele Națiuni", a declarat Lionel Conant, un manager de hotel, a cărui casă din Fort St. James, British Columbia, e la câțiva pași de conducta Northern Gateway. „[Au] argumente juridice să conteste [conducta]... pentru că pământul de aici nu a fost cedat". În statul Washington, activiștii anti-cărbune vorbesc despre drepturile tribului Lummi garantate de tratat ca despre „asul din mânecă", în cazul în care toate celelalte metode de blocare a construirii terminalului

de export vor da greș. În Montana, Mike Scott de la Sierra Club mi-a spus răspicat: „Cred că oamenii nu înțeleg puterea politică pe care o au indigenii ca națiuni suverane, adesea pentru că le lipsesc resursele necesare pentru a exercitarea acestei puteri. Ei pot opri proiecte energetice într-un mod în care noi nu putem".[26]

În New Brunswick, Suzanne Patles, o femeie din tribul Mi'kmaq implicată în mișcarea împotriva fracturării hidraulice vorbește despre cum neindigenii „au apelat la indigeni ca să le spună «avem nevoie de ajutor»".[27] Ceea ce reprezintă o schimbare importantă față de rolul de salvator și de atitudinea miloasă care au otrăvit prea multă vreme relațiile dintre popoarele indigene și liberalii bine intenționați.

În acest context de schimbare graduală la nivel de conștientizare a apărut mișcarea Idle No More* pe scena politică din Canada la sfârșitul anului 2012, care apoi s-a răspândit rapid la sud de graniță. Centrele comerciale din America de Nord – de la uriașul West Edmonton Mall la Mall of America din Minnesota – au răsunat brusc de sunete de tobe și rochii cu clopoței când indigenii au organizat *flash mob*-uri pe întreg continentul în momentul de vârf al sezonului de cumpărături de Crăciun. În Canada, liderii indigenilor au intrat în greva foamei, iar tinerii au pornit în călătorii spirituale lungi de luni de zile și au blocat drumuri și căi ferate.

Mișcarea a fost inițial declanșată de o serie de atacuri ale guvernului canadian asupra suveranității indigenilor, precum și de atacurile violente asupra mijloacelor existente de protecție a mediului, în special pentru acapararea surselor de apă, pentru pregătirea extinderii exploatării nisipurilor bituminoase, pentru mai multe mega-mine și pentru proiecte precum conducta Northern Gateway a companiei Enbridge. Atacurile au luat forma a două proiecte de buget omnibuz aprobate în 2012, care au distrus o mare parte din sistemul național de reglementare în domeniul mediului. Ca urmare, un număr mare de activități industriale au fost brusc scutite de la efectuarea de către autoritățile federale a unor analize de mediu, fapt care, împreună cu alte modificări, au redus foarte mult posibilitatea implicării comunității și a dat guvernului de dreapta refractar al lui Stephen Harper mână liberă să susțină forme nepopulare de energie și să aprobe proiecte de dezvoltare. De asemenea, proiectele de buget au revizuit prevederi-cheie ale Legii de protecție a apelor navigabile care protejează specii și ecosisteme împotriva daunelor. Înainte, aproape 100% din apele țării erau protejate de aceste măsuri; conform noii politici, sunt protejate mai puțin de 1%, iar conductele sunt pur și simplu exceptate. (Ulterior, documentele au arătat că ultima schimbare a fost solicitată în mod expres de către firmele ce dețin conducte.)[28]

Canadienii au fost șocați de amploarea și de viteza revizuirii reglementărilor. Majoritatea s-au simțit neputincioși, și pe bună dreptate: în ciuda faptului că obținuse doar 39,6% din voturile alegătorilor, guvernul Harper deținea majoritatea în Parlament și părea că putea face tot ce-și dorea.[29] Dar Primele Națiuni nu s-au lăsat cuprinse de disperare; au lansat mișcarea Idle No More de pe o coastă pe cealaltă. Aceste legi, au spus liderii mișcării, erau un atac la adresa drepturilor indigenilor de-a avea apă curată și de a-și păstra stilurile tradiționale de viață. Dintr-odată, argumentele aduse în luptele locale au fost folosite la nivel național împotriva legilor federale radicale. Pentru o vreme, impresia a fost că Idle No More a schimbat cursul jocului, având parte de sprijin din partea întregii societăți canadiene, de la sindicate la studenți și la editorialele din principalele ziare.

* Gata cu pasivitatea. (*n.t.*)

Aceste coaliții de oameni bogați în drepturi, dar săraci financiar, care s-au unit cu cei bogați financiar, dar săraci în drepturi au un potențial politic uriaș. Dacă suficienți oameni cer guvernelor să-și onoreze angajamentele legale luate față de oamenii de pe ale căror pământuri au luat naștere națiunile coloniale, și fac acest lucru cu suficientă forță, politicienii interesați să fie realeși nu-i vor putea ignora la nesfârșit. Iar instanțele – oricât ar pretinde că se află deasupra acestor influențe – sunt în mod inevitabil modelate de valorile societăților în care funcționează. Cu excepția câteva sentințe curajoase, dacă un drept de proprietate sau un tratat obscur pare să fie ignorat în mod sistematic de întreaga cultură, el va fi tratat, în general, cu reticență și de instanțe. Însă dacă societatea ia în serios aceste angajamente, există mai multe șanse ca și instanțele de judecată să facă la fel.

Pe măsură ce mișcarea Idle No More a luat avânt, mulți investitori au început să țină seama de ea. „Pentru prima dată în ultimii șase ani, provinciile canadiene nu s-au mai aflat în capul listelor cu cele mai bune jurisdicții miniere din lume într-un sondaj din 2012/13", scria Reuters în martie 2013. „Companiile care au luat parte la sondaj au spus ca sunt îngrijorate de pretențiile asupra terenurilor". În articol era citat Ewan Downie, director executiv al Premier Gold Mines, care are mai multe proiecte în Ontario: „Aș spune că unul dintre criteriile importante pentru investițiile miniere în Canada e reprezentat de problemele ridicate de Primele Națiuni".[30]

Într-un articol din *The Guardian*, jurnalistul și activistul Martin Lukacs observa că, în sfârșit, canadienii păreau să înțeleagă că respectarea în teren a drepturilor indigenilor, începând cu Declarația Organizației Națiunilor Unite privind drepturile popoarelor indigene, ar putea înclina balanța administrării unor teritorii vaste: popoarele indigene ar avea mai mult control, iar corporațiile mai puțin. Ceea ce înseamnă că onorarea, în cele din urmă, a drepturilor indigenilor nu presupune doar plata uriașelor datorii legale pe care le are Canada față de Primele Națiuni: ci este, în același timp, singura noastră șansă de a salva teritorii întregi de la exploatarea și distrugerea continuă. Acțiunile popoarelor indigene – și decizia canadienilor de a le susține – va determina, în bună măsură, soarta planetei.

Tot mai mulți canadieni au această revelație. Mii de oameni se implică în campanii de educare pentru a deveni aliații celor din Primele Națiuni... Acțiunile susținute care dau forță revendicărilor indigene vor duce la o luare în considerare a adevăratei naturi a economiei Canadei – și la o eventuală transformare a țării. Aceasta e promisiunea unei mișcări de protest de mase, o armată cu o putere și de proporții uriașe.[31]

Pe scurt, se pare că acea capacitate de-a transforma drepturile în putere pe care cei de la Standard&Poor au încercat s-o identifice la întâlnirea cu Arthur Manuel și cu Guujaaw din 2004 s-a dezvoltat în sfârșit.

Puterea acestei colaborări a primit un nou impuls în ianuarie 2014, când legendarul cântăreț rock Neil Young a început un turneu în Canada numit „Respectați tratatele". Cu câteva luni înainte, el fusese în zona nisipurilor bituminoase, și a fost devastat de ceea ce-a văzut, spunând (ceea ce a declanșat multe discuții) că regiunea „arată ca Hiroshima". Când s-a aflat acolo, s-a întâlnit cu șeful tribului Athabasca Chipewyan, Allan Adam, și a aflat de procesele prin care populația se opune extinderii operațiunilor Shell în regiune, precum și de efectele asupra sănătății comunității produse deja de producția de petrol. „Stăteam cu șeful în cort, în rezervație. Ascultam poveștile. Am văzut că rata îmbolnăvirilor de cancer a crescut în rândul tuturor triburilor. Nu este un mit. E realitatea", a spus Young.[32]

Și a ajuns la concluzia că cea mai bună cale prin care ar putea pune umărul la lupta împotriva exploatării nisipurilor bituminoase ar fi să-i ajute pe cei din Prima Națiune Athabasca Chipewyan să-și exercite drepturile în instanță. Așa că a pornit în turneu, donând toate veniturile obținute pentru a susține procesele în instanță. Pe lângă faptul că a strâns 600.000 de dolari în două luni pentru bătăliile juridice, prin acest turneu a atras un interes fără precedent la nivel național pentru impactul deopotrivă local și global al exploatării aflate în creștere a nisipurilor bituminoase. Biroul prim-ministrului a ripostat printr-un atac la adresa unuia dintre cei mai iubiți reprezentanți ai Canadei, dar fără succes. Alte personalități canadiene au susținut public campania, iar sondajele au arătat că, până și în Alberta, majoritatea a fost de partea lui Young în această dispută.[33]

Mai important, turneul Respectați tratatele a declanșat o discuție la nivel național cu privire la obligația de-a respecta drepturile legale ale Primei Națiuni. „Ține de canadienii din toată Canada să se hotărască dacă integritatea le este amenințată de un guvern care nu va respecta tratatele pe care s-a întemeiat această țară", a spus Young. Șeful Allan Adam s-a adresat țării și a descris tratatele pe care strămoșii săi le-au semnat ca pe „ceva mai mult decât niște bucăți de hârtie, ultima linie de apărare împotriva exploatării năvalnice și nesăbuite a nisipurilor bituminoase pe care conaționalii mei nu și-o doresc și de pe urma căreia suferă deja".[34]

Imperativul moral al alternativelor economice

Valorificarea la maximum a ultimei linii de apărare e o provocare complexă care presupune mult mai mult decât concerte rock și bani pentru plata avocaților. Adevăratul motiv pentru care nu există mai multe comunități din rândul Primelor Națiuni care să se confrunte cu companii precum Shell ține de privarea sistematică de drepturi economice și sociale, care face ca relațiile de afaceri cu companiile petroliere sau miniere extrem de poluatoare să pară singura modalitate de-a acoperi nevoile umane de bază. Da, există dorința de a proteja râurile, pâraiele, oceanele pentru pescuitul tradițional. Dar, în Canada, potrivit unui raport guvernamental din 2011, cursurile de apă din 25% dintre comunitățile ce fac parte din Primele Națiuni sunt atât de neglijate și prost finanțate, încât prezintă un „risc general ridicat" pentru sănătate, în timp ce mii de locuitori din rezervațiile pentru indigeni trăiesc fără canalizare sau apă curentă. Dacă ești liderul unei astfel de comunități, probabil că prioritatea ta e să asiguri aceste servicii de bază, indiferent de costuri.[35]

Ironia face că, adesea, schimbările climatice sporesc și mai mult presiunea economică exercitată asupra comunităților indigene de-a încheia înțelegeri rapide și poluante cu industriile extractive. Acest lucru se întâmplă deoarece schimbările nefaste de vreme, în special în regiunile nordice, fac dificile vânătoarea și pescuitul (de exemplu, pentru că apele nu îngheață aproape niciodată complet, comunitățile din nordul îndepărtat rămân izolate, fiindu-le imposibil să-și facă rost de hrană cu lunile). În aceste condiții e foarte dificil să refuzi oferte de formare profesională și de împărțire a resurselor, atunci când companii precum Shell sosesc în oraș. Membrii acestor comunități știu că forajul va îngreuna desfășurarea activităților de subzistență – există mari îngrijorări cu privire la efectele extracției de petrol asupra migrării balenelor, morselor și a turmelor de caribu – și asta fără să luăm în calcul deversările inevitabile.

Dar, tocmai pentru că ecologia este deja foarte perturbată de schimbările climatice, adesea nu se întrevede nicio altă opțiune.

Lipsa variantelor bune se poate observa cel mai bine în Groenlanda, unde ghețarii care se retrag și gheața care se topește dezvăluie un potențial imens pentru noi mine și platforme petroliere marine. Fosta colonie daneză și-a câștigat dreptul la guvernare locală în 1979, dar populația inuită încă se bazează pe o infuzie anuală de mai bine de 600 de milioane de dolari (în valoare de o treime din economie) din Danemarca. Printr-un referendum din 2008 privind autoguvernarea, Groenlanda a obținut un control suplimentar asupra propriilor afaceri, dar, de asemenea, a luat-o pe calea forajului și mineritului pentru a-și obține independența totală. „Suntem foarte conștienți de faptul că vom produce mai multe schimbări climatice forând pentru petrol", a declarat în 2008 un înalt oficial groenlandez aflat pe atunci la conducerea Biroului de autoguvernare. „Și ce-ar trebui să facem? Să nu forăm, dacă așa ne putem cumpăra independența?" În prezent, cea mai mare industrie din Groenlanda este cea a pescuitului, care ar fi, desigur, distrusă de o deversare de proporții. Și nu e de bun augur faptul că una dintre companiile selectate pentru a începe exploatarea rezervelor marine de petrol și de gaze estimate la cincizeci miliarde de barili e nimeni alta decât BP.[36]

Ne amintim cu tristețe de programul BP „nave de rezervă", lansat în mijlocul dezastrului Deepwater Horizon. Practic, întreaga flotă de pescuit a Louisianei a rămas la mal vreme de luni de zile, în imposibilitatea de-a câștiga vreun ban de teamă că fructele de mare nu erau sănătoase. BP s-a oferit atunci să convertească vasele de pescuit în vase de curățare, dotându-le cu niște ghiuri (mai degrabă inutile) cu care să înlăture petrolul. Pentru localnicii care prindeau creveți și culegeau stridii a fost foarte greu să accepte un loc de muncă tocmai la compania care le-a distrus mijloacele de trai – dar aveau de ales? Nimeni nu se oferise să le plătească facturile. Așa reușesc cei din industria de petrol și gaze să-și păstreze puterea: aruncându-le câte un colac de salvare temporar celor care se înecă.

Nu-i de mirare că mulți indigeni privesc industriile extractive ca pe răul cel mai mic dintr-o serie de opțiuni proaste. În majoritatea comunităților indigene nu există nicio altă industrie, nimeni nu oferă locuri de muncă sau formare profesională. Așadar, în aproape toate comunitățile aflate în prima linie a luptei împotriva extracției, una dintre tabere aduce invariabil argumentul că indigenii nu au datoria de-a se sacrifica pentru a salva restul lumii de schimbările climatice, ci ar trebui să se concentreze în schimb pe obținerea unor oferte mai bune din partea companiilor miniere și petroliere, ca să-și poată plăti serviciile de bază, iar tinerii să dezvolte aptitudini care se cer pe piață. Jim Boucher, șeful Primei Națiuni Fort McKay, ale cărei pământuri au fost distruse de nisipurile bituminoase din Alberta, a declarat la o conferință din 2014 sponsorizată de industria petrolieră: „Nu există altă oportunitate pentru ca oamenii noștri să se angajeze sau să obțină unele avantaje, decât la nisipurile bituminoase" – și a mers atât de departe încât a numit minele „noul traseu al capcanelor", cu trimitere la comerțul cu blănuri care pe vremuri domina economia din regiune.[37]

Din păcate, acest argument a dus la neînțelegeri și ranchiună și adesea familiile sunt împărțite când vine vorba fie să accepte ofertele industriei, fie să respecte învățăturile tradiționale. Pentru că ofertele venite din partea industriei sunt tot mai bune (ceea ce înseamnă că puterea mișcării Blockadia e în creștere), cei care încearcă să țină piept au de multe ori senzația că nu le pot oferi conaționalilor decât sărăcie permanentă. Așa cum mi-a spus Phillip Whiteman Jr., un povestitor tradițional din

tribul Cheyenne din Nord și un opozant vechi al extracției de cărbune: „Nu le pot cere oamenilor să sufere alături de mine".[38]

Aceste circumstanțe pun probleme morale serioase mișcării Blockadia aflată în creștere, care se bazează tot mai mult pe indigeni să formeze bariera legală în calea noilor proiecte poluante. E în regulă să preamărești drepturile stipulate în tratate și drepturile de proprietate asupra pământurilor ca „ultima linie de apărare" împotriva extracției de combustibili fosili. Dar dacă neindigenii le cer unora dintre cei mai săraci și mai privați de drepturi oameni de pe planetă să fie salvatorii omenirii, atunci, ca s-o spunem pe șleau, noi ce vom face pentru ei? Cum s-ar putea ca această relație să nu fie una extractivă, în care neindigenii se folosesc de drepturile obținute cu trudă ale indigenilor oferind prea puțin sau nimic în schimb? Așa cum ne-a demonstrat experiența permiselor de carbon, există nenumărate exemple de noi relații „verzi" care imită modele vechi. ONG-urile mari se folosesc adesea de capacitatea juridică a grupurilor de indigeni, preluând o parte din costurile pentru luptele juridice costisitoare, fără însă să facă prea multe în privința problemelor de bază care determină atât de multe comunități indigene să accepte aceste oferte. Șomajul rămâne foarte crescut. Opțiunile sunt sumbre, în cea mai mare parte.

Pentru ca această situație să se schimbe, apelul la respectarea tratatelor trebuie să nu se limiteze la strângerea de fonduri pentru luptele juridice. Neindigenii vor trebui să devină parteneri în aceste tratate și să împartă pământurile cu indigenii așa cum strămoșii noștri n-au reușit s-o facă, respectându-și multitudinea de promisiuni făcute, de la asigurarea de asistență medicală și educație la crearea de oportunități economice care nu pun în pericol dreptul de-a duce un stil de viață tradițional. Pentru că doar cei care au alternative reale, optimiste, vor avea puterea de-a se opune pe termen lung activităților poluante. Iar acest lucru nu e valabil doar în țările bogate, ci deopotrivă în țările bogate postindustriale din nord și în cele cu o industrie în plină dezvoltare din sud.

NOTE

CAPITOLUL 11: PE CE ARMATĂ VĂ BAZAȚI?

1. Melanie Jae Martin și Jesse Fruhwirth, „Welcome to Blockadia!", *YES!*, 11 ianuarie 2013.

2. Mary Jones, *The Autobiography of Mother Jones* (Chicago: Charles H. Kerr & Company 1925).

3. Gurston Dacks, „British Columbia After the *Delgamuukw* Decision: Land Claims and Other Processes", *Canadian Public Policy* 28 (2002): 239–255.

4. „Statement of Claim between Council of the Haida Nation and Guujaaw suing on his own behalf and on behalf of all members of the Haida Nation (plaintiffs) and Her Majesty the Queen in Right of the Province of British Columbia and the Attorney General of Canada (defendants)", Action No. L020662, Vancouver Registry, 14 noiembrie 2002, http://www.haidanation.ca/; *Haida Nation v. British Columbia (Minister of Forests)* 3 SCR 511 (SCC 2004); „Government Must Consult First Nations on Disputed Land, Top Court Rules", *CBC News*, 18 noiembrie 2004; interviu personal cu Arthur Manuel, 25 august 2004.

5. Comunicare personală prin e-mail cu Tyler McCreary, doctorand, Universitatea York, 30 ianuarie 2014.

6. *Delgamuukw v. British Columbia*, [1997], 3 SCR 1010; British Columbia Treaty Commission, „A Lay Person's Guide to Delgamuukw v. British Columbia", noiembrie 1999, http://www.bctreaty.net; Chelsea Vowel, „The Often-Ignored Facts About Elsipogtog", *Toronto Star*, 14 noiembrie 2013.

7. Melanie G. Wiber și Julia Kennedy, „Impossible Dreams: Reforming Fisheries Management in the Canadian Maritimes After the Marshall Decision", în *Law and Anthropology: International*

Yearbook for Legal Anthropology, Vol. 2, ed. Rene Kuppe și Richard Potz (The Hague: Martinus Nijhoff Publishers 2001), pp. 282–297; William Wicken, „Treaty of Peace and Friendship 1760", Aboriginal Affairs and Northern Development Canada, https://www.aadnc-aandc.gc.ca/; *R. v. Marshall*, 3 SCR 456 (1999); „Supreme Court Decisions: R. v. Marshall", Aboriginal Affairs and Northern Development Canada.

8. „Map of Treaty-Making in Canada", Aboriginal Affairs and Northern Development Canada, https://www.aadnc-aandc.gc.ca/; „Alberta Oil Sands", Alberta Geological Survey, revizuit în 12 iunie 2013, http://www.ags.gov.ab.ca/; „Treaty Texts – Treaty No. 6; Copy of Treaty No. 6 Between Her Majesty the Queen and the Plain and Wood Cree Indians and Other Tribes of Indians at Fort Carlton, Fort Pitt, and Battle River with Adhesions", Aboriginal Affairs and Northern Development Canada, https://www.aadnc-aandc.gc.ca/.

9. „Emergency Advisory: Mi'kmaq say, «We Are Still Here, and SWN Will Not Be Allowed to Frack»", comunicat de presă, Halifax Media Co-op, 3 noiembrie 2013.

10. Martha Stiegman și Miles Howe, „Summer of Solidarity – A View from the Sacred Fire Encampment in Elsipogtog", (video), Halifax Media Co-op, 3 iulie 2013.

11. „'Crown Land Belongs to the Government, Not to F*cking Natives,'" APTN, 17 octombrie 2013; Martin Lukacs, „New Brunswick Fracking Protests Are the Frontline of a Democratic Fight", *Guardian*, 21 octombrie 2013; Renee Lewis, „Shale Gas Company Loses Bid to Halt Canada Protests", Al Jazeera America, 21 octombrie 2013.

12. „FORUMe Research Results", PowerPoint, cercetare MQO, prezentată la conferința FORUMe, New Brunswick, iunie 2012, http://www.amiando.com; Kevin Bissetta, „Alward Facing Opposition from N.B. Citizens over Fracking", The Canadian Press, 30 august 2011.

13. Stiegman și Howe, „Summer of Solidarity."

14. Richard Walker, „In Washington, Demolishing Two Dams So That the Salmon May Go Home", *Indian Country Today*, 22 septembrie 2011; „Comunicat de presă 02/26/2014", Shield the People, comunicat de presă, 26 februarie 2014; „Keystone XL Pipeline Project Compliance Follow-up Review: The Department of State's Choice of Environmental Resources Management, Inc., To Assist in Preparing the Supplemental Environmental Impact Statement", United States Department of State and the Broadcasting Board of Governors, februarie 2014; Jorge Barrera, „Keystone XL 'Black Snake' Pipeline to Face 'Epic' Opposition from Native American Alliance", APTN, 31 ianuarie 2014.

15. Steve Quinn, „US Appeals Court Throws Arctic Drilling into Further Doubt", Reuters, 23 ianuarie 2014; *Native Village of Point Hope v. Jewell*, 44 ELR 20016, No. 12-35287 (9th Cir., 01/22/2014); „Native and Conservation Groups Voice Opposition to Lease Sale 193 in the Chukchi Sea;" World Wildlife Fund, comunicat de presă, 6 februarie 2008; Faith Gemmill, „Shell Cancels 2014 Arctic Drilling – Arctic Ocean and Inupiat Rights Reality Check", Platform, 30 ianuarie 2014.

16. *Native Village of Point Hope v. Jewell.*

17. Terry Macalister, „Shell's Arctic Drilling Set Back by US Court Ruling", *Guardian*, 23 ianuarie 2014; „New Shell CEO Ben van Beurden Sets Agenda for Sharper Performance and Rigorous Capital Discipline", Shell, comunicat de presă, 30 ianuarie 2014.

18. Erin Parke, „Gas Hub Future Unclear After Native Title Dispute", ABC (Australia), 7 februarie 2013; „Environmentalists Welcome Scrapping of LNG Project", ABC (Australia), 12 aprilie, 2013; Andrew Burrell, „Gas Fracking Wars to Open Up on a New Front", *Australian*, 30 decembrie 2013; „Native Title Challenge to Canning Gas Bill", Australian Associated Press, 20 iunie 2013; Vicky Validakis, „Native Title Claimants Want to Ban Mining", *Australian Mining*, 14 mai 2013.

19. „Ecuador: Inter-American Court Ruling Marks Key Victory for Indigenous People", comunicat de presă al Amnesty International, 27 iulie 2012.

20. VOT INIȚIAL: United Nations News Centre, „United Nations Adopts Declaration on Rights of Indigenous Peoples", comunicat de presă al Organizației Națiunilor Unite, 13 septembrie 2007; SUBSCRIERI ULTERIOARE: „Indigenous Rights Declaration Endorsed by States",

comunicat de presă al Biroului Înaltului Comisar ONU pentru Drepturile Omului, 23 decembrie 2010; „AU DREPTUL", „DESPĂGUBIRI": *United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples*, G.A. Res.

61/295, U.N. Doc. A/Res/61/295 (13 septembrie 2007), pp. 10–11, http://www.un.org/; CONSTITUȚIE (VERSIUNEA ORIGINALĂ ÎN SPANIOLĂ): Republica del Bolivia, Constitucion de 2009, Capitulo IV: Derechos de las Naciones y Pueblas Indigena Originario Campesinos, art. 30, sec. 2; CONSTITUȚIE (VERSIUNEA TRADUSĂ ÎN ENGLEZĂ): L. Temper et al., „Towards a Post-Oil Civilization: Yasunization and Other Initiatives to Leave Fossil Fuels in the Soil", EJOLT Raport nr. 6, mai 2013, p. 71.

21. Alexandra Valencia, „Ecuador Congress Approves Yasuni Basin Oil Drilling in Amazon", Reuters, 3 octombrie 2013; Amnesty International, „Annual Report 2013: Bolivia", 23 mai 2013, http://www.amnesty.org/.

22. John Otis, „Chevron vs. Ecuadorean Activists", *Global Post*, 3 mai 2009.

23. „Beaver Lake Cree Sue over Oil and Gas Dev't", *Edmonton Journal*, 14 mai 2008; „Beaver Lake Cree Nation Draws a Line in the (Oil) Sand", comunicat de presă al tribului Beaver Lake Cree, 14 mai 2008.

24. *Ibid.*; Curtea Supremă, Guvernul provinciei Alberta ABQB 195 2012, Motivarea deciziei judecătoarei B. A. Browne, 28 martie 2012.

25. Bob Weber, „Athabasca Chipewyan File Lawsuit Against Shell's Jackpine Oil Sands Expansion", The Canadian Press, 16 ianuarie 2014; Chief Allan Adam, „Why I'm on Tour with Neil Young and Diana Krall", Huffington Post Canada, 14 ianuarie 2014; „Administration and Finance", Athabasca Chipewyan First Nation, http://www.acfn.com/; „Shell at a Glance", Shell Global, http://www.shell.com/global/.

26. Emma Gilchrist, „Countdown Is On: British Columbians Anxiously Await Enbridge Recommendation", DesmogCanada, 17 decembrie 2013; interviu personal cu Mike Scott, 21 octombrie 2010.

27. Benjamin Shingler, „Fracking Protest Leads to Bigger Debate over Indigenous Rights in Canada", Al Jazeera America, 10 decembrie 2013.

28. PROIECTE DE BUGET OMNIBUZ: Bill C-38, Jobs, Growth and Long-Term Prosperity Act, 41st Parliament 2012, S.C. 2012, c. 19, http://laws-lois.justice.gc.ca; Bill C-45, Jobs and Growth Act 2012, 41st Parliament 2012, S.C. 2012, c. 31, http://laws-lois.justice.gc.ca; ANALIZE: Tonda MacCharles, „Tories Have Cancelled Almost 600 Environmental Assessments in Ontario", *Toronto Star*, 29 august 2012; IMPLICAREA COMUNITĂȚII: Andrea Janus, „Activists Sue Feds over Rules That «Block» Canadians from Taking Part in Hearings", *CTV News*, 15 august 2013; LEGEA: Navigable Waters Protection Act, Revised Statutes of Canada 1985, c. N-22, http://laws-lois.justice.gc.ca; APROAPE 100%: „Omnibus Bill Changes Anger Water Keepers", *CBC News*, octombrie 19 2012; MAI PUȚIN DE 1%: „Legal Backgrounder: Bill C-45 and the Navigable Waters Protection Act" (RSC 1985, C N-22), EcoJustice, octombrie 2012; „Hundreds of N.S. Waterways Taken off Protected List; Nova Scotia First Nation Joins Idle No More Protest", *CBC News*, 27 decembrie 2012; CONDUCTE: A se vedea amendamentele 349(5) și 349(9) din Bill C-45, Jobs and Growth Act 2012, 41st Parliament 2012, S.C. 2012, c. 31; DOCUMENTELE AU ARĂTAT: Heather Scoffield, „Documents Reveal Pipeline Industry Drove Changes to 'Navigable Waters' Act", The Canadian Press, 20 februarie 2013.

29. „Electoral Results by Party: 41st General Election (2011.05.02)", Parlamentul Canadei, http://www.parl.gc.ca/; Ian Austen, „Conservatives in Canada Expand Party's Hold", *New York Times*, 2 mai 2011.

30. Julie Gordon și Allison Martell, „Canada Aboriginal Movement Poses New Threat to Miners", Reuters, 17 martie 2013.

31. Martin Lukacs, „Indigenous Rights Are the Best Defence Against Canada's Resource Rush", *Guardian*, 26 aprilie 2013.

32. „Neil Young at National Farmers Union Press Conference" (video), YouTube, Thrasher Wheat, 9 septembrie 2013; Jian Ghomeshi, „Q exclusive: Neil Young Says «Canada Trading Integrity for Money»", (video), CBC News, 13 ianuarie 2014.

33. Interviu personal cu Eriel Deranger, manager comunicare, Prima Națiune Athabasca Chipewyan, 30 ianuarie 2014; „Poll: How Do You Feel About Neil Young Attacking the Oilsands?", *Edmonton Journal*, 12 ianuarie 2014.

34. Ghomeshi, „Q exclusive: Neil Young Says «Canada Trading Integrity for Money»"; Adam, „Why I'm on Tour with Neil Young and Diana Krall."

35. „Canada: The Right to Water in First Nations Communities", Amnesty International Canada, http://www.amnesty.ca.

36. În 2012, subvenția primită de Groenlanda de la Danemarca era de aproximativ 3,6 miliarde de coroane daneze, adică 31% din PIB-ul din acel an. Subvenția a fost tot de aproximativ 3,6 miliarde de coroane daneze în 2013: „Greenland in Figures: 2014", Statistics Greenland 2014, pp. 7–8; Jan. M. Olsen, „No Economic Independence for Greenland in Sight", Associated Press, 24 ianuarie 2014; „INDEPENDENȚA": McKenzie Funk, *Windfall: The Booming Business of Global Warming* (New York: Penguin 2014), p. 78.

37. Angela Sterritt, „Industry and Aboriginal Leaders Examine Benefits of the Oilsands", *CBC News*, 24 ianuarie 2014.

38. Interviu personal cu Phillip Whiteman Jr., 21 octombrie 2010.

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

12

SUB ACELAȘI CER

Bunurile atmosferice comune și puterea de-a ne achita datoriile

„Pădurea este deja «dezvoltată», pădurea e viață."

– Franco Viteri, lider Sarayaku, Ecuador[1]

„Cum ar putea fi vreodată posibil așa ceva în nord? Cum, având în vedere nebunia care a lovit țările bogate, în care ideologii și elitele au creat o mitologie a „crizei datoriilor" și a „medicamentului amar" și a „austerității" în jurul pretențiilor ridicate asupra bogăției comune, ar putea accepta vreodată nordul necesitatea unor investiții financiare și tehnologice la scară largă într-o mobilizare vizând clima, care să cuprindă inclusiv sprijinirea masivă a sudului?... Cum, având în vedere teama Nordului față de dezvoltarea Asiei și încăpățânarea cu care susține că Sudul nu e nici dispus, nici dornic să-și limiteze propriile emisii, va ajunge Nordul să înțeleagă caracterul implacabil al logicii – teama față de absența unui viitor – care-i animă la modul cel mai profund pe negociatorii Sudului? Și, având în vedere că orbirea Nordului cu privire la aceste aspecte e o scuză aproape perfectă, luată de-a gata, de-a continua să-și facă de cap, cum ar fi posibil ca o ambiție globală care nu pornește din Nord să se poată ridica rapid?"

– Sivan Kartha, Tom Athanasiou și Paul Baer, climatologi, 2012[2]

Am văzut acest nou tip de parteneriat în acțiune când relatam despre una dintre cele mai mari mize de pe fronturile războaielor împotriva combustibililor fosili, în sud-estul statului Montana. Acolo, sub dealurile presărate cu vite, cai și spectaculoase formațiuni de gresie, există foarte mult cărbune. Atât de mult, că-l poți vedea în filoanele de la marginea drumului. Regiunea are suficient cărbune pentru a asigura nivelul actual de consum din SUA timp de aproape două sute de ani.[3] Într-adevăr, o mare parte din cărbunele pe care sectorul industrial intenționează să-l exporte în China ar urma să provină din mine planificate să fie deschise în această parte de lume, ceea ce ar urma să se răsfrângă, într-o formă sau alta, asupra populației Cheyenne din nord. Industria își dorește cărbunele de dedesubtul și din apropierea rezervației acesteia și, după cum s-a discutat, dorește să construiască o cale ferată care să înconjoare rezervația pentru a transporta cărbunele – care, împreună cu mina, ar pune în pericol râul Tongue, o sursă esențială de apă.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Tribul Cheyenne din nord se luptă cu companiile miniere de la începutul anilor 1970, în parte și datorită unei importante profeții făcute de Sweet Medicine*, care este adesea interpretată în sensul că dezgroparea „pietrei negre" va aduce un fel de nebunie și sfârșitul culturii Cheyenne. Dar când am vizitat pentru prima dată rezervația în 2010, regiunea era cuprinsă de nebunia combustibililor fosili, primind lovituri din toate direcțiile – și nu era clar cât aveau să mai reziste membrii comunității care se opuneau exploatării cărbunelui.

Adversarii cărbunelui tocmai pierduseră, după o luptă grea, un vot decisiv în Consiliul de Stat al Fondului Funciar cu privire la propunerea de deschidere a unei noi mine în Otter Creek, chiar la marginea Rezervației tribului Cheyenne din nord (care a fost vizitată de cioplitorii Lummi cu ocazia călătoriei lor ceremoniale cu totemul). Otter Creek era cea mai mare nouă mină de cărbune propusă în Statele Unite, iar în acel moment era aproape sigur că va fi deschisă. Toată atenția era îndreptată împotriva construirii arterei necesare pentru transportul cărbunelui din mină, o cale ferată numită Tongue River – care urma probabil să afecteze cimitirele tribului Cheyenne. Așa cum s-a întâmplat și în cazul conductelor de la nisipurile bituminoase, aceasta devenise o luptă de „obstrucționare": în absența căii ferate, cărbunele nu putea fi transportat de acolo și, prin urmare, construirea noii mine nu mai avea rost.

Dar în 2010, lupta împotriva căii ferate n-a reușit să coalizeze populația Cheyenne din nord, acest proiect, la rându-i, părând că va fi pus în practică. Între timp, în Rezervația tribului Crow din apropiere, se plănuia construirea unei fabrici de lichefiere a cărbunelui, un proces toxic care transformă roca de cărbune într-o formă extrem de poluantă de combustibil lichid care, când e ars, emite de două ori mai mult dioxid de carbon decât benzina obișnuită. Compania australiană care deținea fabrica și care a botezat proiectul „Multe stele", și-a comandat logoul de la un celebru artist Crow: două corturi indiene care se profilează pe un cer înstelat.[4]

Mike Scott de la Sierra Club și-a descris munca drept una de „triaj" – se străduiește să oprească sau să încetinească punerea în aplicare a unei multitudini de idei proaste. Partenerul său, Alexis Bonogofsky, mi-a spus la momentul respectiv: „Se întâmplă atâtea, că oamenii nu știu cu ce să se lupte".[5] De la ferma lor de capre de lângă Billings, cei doi pornesc zilnic în direcții diferite, încercând să mai blocheze o ofensivă din nebunia combustibililor fosili.

Poziția oficială ocupată de Bonogofsky este cea de „manager de program pentru terenurile tribale" la National Wildlife Federation, ceea ce, în practică, înseamnă că ajută triburile indigene să-și exercite drepturile legale pentru a-și proteja pământul, aerul și apa. Ea lucra cel mai mult cu tribul Cheyenne din nord, pentru că acesta era vizat de noile proiecte din domeniul cărbunelui și pentru că avea un palmares bogat în ceea ce privește folosirea legii pentru buna administrare a terenurilor. De exemplu, tribul Cheyenne din nord a deschis noi drumuri în domeniul juridic argumentând că dreptul de a se bucura de un mod tradițional de viață cuprinde dreptul de a respira aer curat. În 1977, EPA a fost de acord și a acordat Rezervației tribului Cheyenne din nord cea mai înaltă clasificare existentă pentru calitatea aerului lor (categoria I potrivit Legii Aerului Curat). Acest amănunt aparent birocratic i-a permis tribului să argumenteze în instanță că proiecte poluante derulate tocmai în Wyoming reprezentau o încălcare a drepturilor lor legale, deoarece substanțele poluante puteau ajunge în

* Profet al tribului Cheyenne care a prezis venirea omului alb. (*n.t.*)

Rezervația tribului Cheyenne din nord, compromițând, teoretic, calitatea aerului și a apei.

Bonogofsky, cu cămășile sale lejere în carouri și cu cizme de cowboy, își petrecea multe ore pe săptămână în camioneta ei albă, conducând de la fermă până la Lame Deer, orășelul din centrul Rezervației tribului Cheyenne din nord. Acolo, poposea de cele mai multe ori la biserica mormonă care găzduiește birourile pentru protecția mediului ale tribului, unde se întâlnea și punea țara la cale cu directoarea dură și neobosită a departamentului, Charlene Alden.

Alden era un stâlp de bază în lupta îndelungată a tribului Cheyenne împotriva cărbunelui și obținuse câteva victorii importante, cum ar fi oprirea deversării direct în râul Tongue a apelor uzate netratate obținute din extracția metanului din zăcămintele de cărbune. Dar, când ne-am întâlnit, nu era sigură cât va mai reuși să țină piept forțelor pro-minerit.

Problemele erau deopotrivă interne și externe. Tribul alesese un fost miner ca președinte al tribului și acesta era hotărât să permită accesul industriilor extractive. În ziua în care am ajuns, pe avizierul comunității apăruseră niște fluturași roz care anunțau că la alegerile care aveau loc peste zece zile, membrii tribului urmau să fie consultați cu privire la exploatarea cărbunelui și metanului din rezervație.

Charlene Alden era enervată la culme de acești fluturași. Textul era părtinitor, iar ea susținea că acest proces încălca mai multe reguli electorale. Însă știa de ce unii dintre semenii ei erau tentați să ia banii. Șomajul în cadrul tribului ajunsese la nu mai puțin de 62%, iar potrivit altor estimări, era semnificativ mai mare. Abuzul de substanțe devasta rezervația (o pictură murală din centrul orașului descria metamfetamina ca pe un șarpe verde cu ochi răutăcioși care era gonit cu săgeți sacre). Iar aceste probleme afectau comunitatea de foarte mult timp. În 1995, Alden realizase un material video care fusese difuzat pe ABC, în cadrul emisiunii de actualități *Day One*, coprezentată de Diane Sawyer, care, la vremea lui, fusese un progres din perspectiva reprezentării indigenilor la un post de televiziune. Gândit ca un jurnal video, materialul era o meditație asupra traumei istorice și prezenta imagini șocante chiar cu sora lui Alden care bea detergentul toxic Lysol dintr-o cană de plastic; i se spunea „șampanie Cheyenne".[6]

Genul acesta de disperare le-a permis companiilor miniere precum Arch and Peabody să-și facă adepți de îndată ce au venit în oraș promițând locuri de muncă și bani pentru finanțarea de noi programe sociale. „Oamenii spun că rata șomajului e mare, că n-avem bază impozabilă. Dacă facem chestia asta, vom putea avea școli bune, un sistem bun de salubritate", mi-a spus Alden. Nu există nicio îndoială că „guvernul tribal nu are bani deloc". Însă pe ea o îngrijora faptul că sacrificarea sănătății pământului pentru a obține dolarii proveniți din extracția cărbunelui urma să înstrăineze și mai mult tribul Cheyenne de cultura și tradițiile sale, ceea ce avea să ducă, foarte probabil, la și mai multă depresie și la un consum mai mare de substanțe. „Pentru Cheyenne, cuvântul apă este același cu cuvântul viață", mi-a spus ea, „Știm că dacă ne implicăm prea mult în afacerea cu cărbunele, asta va distruge viața".[7]

Alden a ajuns la concluzia că singura modalitate de-a ieși din impas era să demonstreze următoarei generații de lideri Cheyenne că există și o altă cale de ieșire din sărăcie și disperare – una care nu implică cedarea pământului pentru care străbunii lor au plătit atât de scump.

În opinia ei, posibilitățile erau nelimitate. În timp ce vorbeam, un coleg a apărut în biroul lui Alden și i-a spus că cineva pătrunsese în clădire cu o noapte înainte și furase un radiator electric. Alden n-a fost surprinsă. Era toamnă, temperaturile pe timp de noapte erau în scădere, iar casele din rezervație sunt renumite pentru că bate vântul prin ele, cele mai multe fiind construite din kituri create de guvern în anii 1940 și 1950. Se pot vedea balamalele care leagă pereții. Locuitorii dau drumul la căldură (uneori pornesc și cuptoarele), însă aceasta iese prin crăpăturile din pereți, ferestre și uși. Ca urmare, facturile la încălzire sunt uluitor de mari – o medie de 400 dolari pe lună, dar am cunoscut oameni cu facturi care au depășit 1.000 de dolari pe timp de iarnă. Deoarece căldura era asigurată cu cărbune și propan, asta contribuia la criza climatică ce afecta deja în mod serios această regiune cu secete persistente și incendii de proporții.

Pentru Alden, această situație era total anapoda – facturile mari, casele amărâte, sursa de energie poluantă. Soluția consta în oportunitățile extraordinare neexploatate de-a pune în practică modele de dezvoltare care să respecte, nu să încalce valorile tribului Cheyenne. De exemplu, la biserica convertită în care stăteam tocmai se montaseră ferestre noi, ca parte a unui program de conservare a energiei, și Alden era încântată de rezultate: noile ferestre scădeau costurile pentru încălzire, lăsau să pătrundă mai multă lumină naturală și pentru instalarea lor se creaseră locuri de muncă pentru membrii comunității. Dar totul se făcea la o scara foarte mică. De ce nu putea exista un program prin care să se monteze astfel de ferestre la toate casele din rezervație?

Un ONG a venit în urmă cu câțiva ani și a construit câteva case din baloturi de paie, o formă veche de arhitectură care menține casele răcoroase în timpul verii și călduroase în timpul iernii. Astăzi, spune Alden cu oarecare uimire, aceste familii au facturi minuscule la energie electrică – „19 dolari pe lună în loc de 400!" Dar ea nu înțelegea de ce tribul avea nevoie de ajutor din afară pentru a construi case care se bazează pe o tehnologie indigenă. De ce să nu-i instruiești pe membrii tribului să le proiecteze și să le construiască și să obții finanțare pentru a face asta în toată rezervația? Ar exista o explozie de clădiri verzi în timp foarte scurt, iar ucenicii și-ar putea folosi abilitățile și în alte părți. În Montana există condiții excelente pentru folosirea energiei eoliene și solare.

Dar pentru asta e nevoie de bani și tocmai asta îi lipsește tribului Cheyenne din nord. Au existat speranțe că președintele Obama va spori semnificativ finanțarea pentru locurile de muncă ecologice în comunitățile dezavantajate, dar aceste planuri au fost în mare parte abandonate în urma crizei economice. Cu toate acestea, Bonogofsky era convinsă că era la fel de important să găsească modalități de a-i ajuta pe Cheyenne să-și îndeplinească dorințele de-a identifica alternative economice reale la cărbune, cum era să-i ajute să plătească pentru procesele îndreptate împotriva extracției de cărbune. Așadar, ea și Alden s-au pus pe treabă.

După un an de la vizita mea la biserică, Bonogofsky m-a sunat să-mi spună că au reușit să strângă împreună niște bani – de la Agenția pentru Protecția Mediului și de la ONG-ul ei – pentru un proiect nou și interesant. Henry Red Cloud, un antreprenor social din tribul Lakota, care fusese premiat pentru faptul că adusese energia eoliană și solară în Rezervația Pine Ridge din Dakota de Sud, urma să învețe un grup de circa doisprezece membri Cheyenne să instaleze sisteme de încălzire solară pe casele din rezervație. Sistemele valorau 2.000 de dolari bucata și aveau să fie gratuite, reducând facturile la încălzire cu mai bine de jumătate. Nu eram dispusă să revin în Montana?

Iese soarele

Călătoria de întoarcere a fost cât se poate de diferită de prima. Era în primăvara lui 2011 și dealurile domoale din jurul rezervației erau acum acoperite cu floricele galbene sălbatice care făceau ca iarba să pară de un verde ireal. Cursurile începuseră deja și vreo cincisprezece persoane se adunaseră pe gazonul unei case ca să afle cum o cutie simplă din sticlă de culoare închisă poate capta suficientă căldură ca să încălzească o casă întreagă.

Red Cloud, un lider înnăscut care avea darul de-a face ca aceste cursuri să pară o întâlnire cu prietenii, îmbina fără niciun efort informațiile tehnice despre sistemele solare pasive cu meditații despre felul cum „energia solară a făcut dintotdeauna parte din modul de viață al indigenilor. Totul decurgea din *anpetuwi tawonawaka*, forța dătătoare de viață a soarelui. Aceasta e legată de cultura noastră, de ritualurile noastre, de limba noastră, de cântecele noastre. Așa că o înțelegem".[8]

Fiecare instalare începea astfel: Red Cloud dădea ocol casei cu un dispozitiv de buzunar Solar Pathfinder care-i indica unde bate soarele în fiecare zi a anului. Cutiile solare sunt amplasate pe părțile laterale ale clădirilor și au nevoie de cel puțin șase ore de soare puternic pe zi ca să funcționeze în mod eficient. Câteva dintre case se aflau prea aproape de copaci și de munți ca să poată fi avute în vedere. În cazul lor se puteau folosi panouri de acoperiș sau chiar o altă sursă de alimentare.

Era evident că Red Cloud, un fost metalurgist care cândva își câștigase existența pe mari șantiere industriale, era încântat de acest aspect flexibil al energiei din surse regenerabile; el numea meștereala și ajustarea pe care o făcea „indienizare" și spunea că-i amintea de construirea primei lui turbine eoliene dintr-un Chevy Blazer din 1978 care ruginea în rezervație. Privindu-l cum se plimbă în jurul acestor case, cu ochii plini de viață, mi-am dat seama că această nevoie de adaptare la natură e cea care-i face pe unii să fie atât de entuziasmați de sursele regenerabile de energie: chiar și la scară foarte mare, ele presupun o smerenie care este antiteza îndiguirii unui râu, a aruncării în aer a stâncilor pentru a extrage gaz sau a valorificării puterii atomului. Ele ne cer să ne adaptăm la ritmurile sistemelor naturale, nu să supunem aceste sisteme voinței noastre prin inginerie și forță brută. Cu alte cuvinte, dacă sursele de energie extractive sunt ca niște jucători de fotbal din NFL care se luptă cu pământul, atunci sursele de energie regenerabile sunt surferi care plutesc pe valuri și reușesc să facă un adevărat spectacol cu ocazia asta.

Tocmai de această nevoie de-a ne adapta la natură ne-a eliberat, chipurile, motorul cu aburi al lui James Watt la sfârșitul anilor 1770, când i-a scutit pe proprietarii de fabrici să mai caute cele mai bune cascade, iar pe căpitanii de nave să-și mai facă griji în privința vântului. După cum scrie suedezul Andreas Malm, expert în cărbune, primul motor cu aburi comercial „a fost apreciat pentru că nu avea nevoie de căi sau locuri proprii, nici legi externe, nicio existență reziduală în afara celei oferite de proprietarii lui; era, din punct de vedere *ontologic*, absolut subordonat celor care îl dețineau".[9]

Tocmai la această iluzie puternică și seducătoare a controlului total sunt atât de reticenți să renunțe mulți dintre apărătorii energiei extractive. Într-adevăr, la conferința despre negarea schimbărilor climatice găzduită de Institutul Heartland, energiile din surse regenerabile au fost numite în derâdere „razele soarelui și brizele prietenoase" – subtextul fiind clar: bărbații adevărați ard cărbune.[10] Fără îndoială, trecerea la surse regenerabile reprezintă mai mult decât o schimbare a surselor de energie, fiind și o schimbare fundamentală a *raporturilor* de putere dintre omenire și lumea naturală

de care depindem. Puterea soarelui, a vântului și a valurilor poate fi valorificată, fără îndoială, dar, spre deosebire de combustibilii fosili, nu putem stăpâni pe deplin aceste forțe. În același timp, regulile diferă în funcție de loc.

Așadar, acum suntem din nou în situația din care-am pornit, adică în dialog cu natura. Susținătorii energiei fosile și nucleare ne spun mereu că energiile din surse regenerabile nu sunt „de încredere", asta însemnând că trebuie ne gândim bine unde trăim, să fim atenți la aspecte cum ar fi: când strălucește soarele și când bate vântul, unde și când sunt râurile învolburate și unde domoale.* E adevărat: sursele regenerabile, cel puțin așa cum le vede Henry Red Cloud, presupun să uităm de mitul că suntem stăpânii naturii – „specia dumnezeiască" – și să acceptăm că ne aflăm într-un raport cu restul lumii naturale. Dar noi am ajuns la un nou nivel al acestui raport, care se bazează pe o înțelegere a naturii care depășește cu mult orice și-ar fi putut imagina strămoșii noștri de dinainte de apariția combustibililor fosili. Avem suficiente cunoștințe ca să știm cât de multe nu vom ști niciodată, dar destule cât să găsim modalități ingenioase de dezvoltare a sistemelor pe care le oferă natura printr-un așa-zis „parteneriat etic", după cum îl descria istoricul feminist Carolyn Merchant.[11]

Acest aspect, cel al colaborării, a rezonat cel mai puternic cu elevii lui Red Cloud. Landon Means, un proaspăt absolvent de facultate care tocmai se mutase înapoi în rezervație, mi-a spus că vedea în energia solară o schimbare în viziunea asupra lumii care consta în „lucrul în sinergie" cu pământul, „nu în simpla lui folosire". Se pare că această viziune a avut cel mai puternic impact asupra tinerilor Cheyenne care lucraseră în industria cărbunelui și se săturaseră să-și înăbușe elemente fundamentale ale propriei identități pentru a-și câștiga existența. În timpul pauzei de prânz din prima zi de instruire, Jeff King, unul dintre participanții Cheyenne, a mărturisit că încă lucra în Gillette, Wyoming – centrul exploatării excesive de cărbune din bazinul râului Powder. El a descris cu mâhnire localitatea ca pe „capitala mondială a carbonului" și era clar că vroia să plece de-acolo. Intenția lui nu fusese să-și câștige existența conducând camioane spre minele de cărbune; cu un deceniu în urmă, fusese unul dintre cei mai promițători studenți Cheyenne ai generației sale și mersese la Dartmouth cu o bursă pentru a studia arta, pe care descris-o ca pe-o „chemare". Dar avântul luat de extracția de cărbune l-a atras în vârtejul ei. Acum, mi-a spus, nu știa cum se va mai putea întoarce în Gillette. S-a întâlnit cu câțiva prieteni ca să discute despre deschiderea propriei lor companii solare care să deservească rezervația.[12]

Una dintre ultimele case care urma să primească un sistem de încălzire solară se afla pe o stradă aglomerată din centrul localității Lame Deer. Pe măsură ce ucenicii lui Red Cloud măsurau, găureau și ciocăneau, a început să se formeze o mulțime. Copiii s-au adunat să vadă cum merge treaba. Niște femei în vârstă au întrebat ce se întâmplă. „Jumătate din costul energiei electrice? Serios? Cum pot să obțin și eu așa ceva?"

Red Cloud a zâmbit. Aceasta e strategia lui de marketing pentru a porni o revoluție solară în ținuturile indiene. Primul pas, spune el, e să pui „câteva panouri solare pe casa bunicii. Toată lumea vede ce are bunica și spune: «Ce-i asta? Vreau și eu»." În timpul

* Sursele de energie regenerabile sunt, de fapt, mult mai fiabile decât energia bazată pe extracție, deoarece primele modele de energie trebuie alimentate încontinuu pentru a nu se opri, în timp ce, odată făcută investiția inițială în infrastructura energetică din surse regenerabile, natura oferă materiile prime pe gratis.

acesta, Alexis Bonogofsky radia de pe margine. „Probabil că asta a fost cea mai bună săptămână pe care am avut-o de când lucrez aici – a fost cu totul altfel", mi-a spus ea în timp ce procesul de instruire se încheia. „Se simte că s-a schimbat ceva."[13]

* * *

În lunile următoare, mai mulți membri ai grupului inițial au continuat instruirea cu Red Cloud și li s-au alăturat și alții, într-un adevărat pelerinaj spre școala lui, Centrul Red Cloud pentru Energie Regenerabilă, din Rezervația Pine Ridge. Jeff Kink a demisionat din postul de la Gillette și a început să lucreze pentru a-și porni propria afacere cu energie solară. Nu câștigă la fel de mult, dar, spune el, „acum am o direcție".

Unul dintre cei mai buni ucenici ai lui Red Cloud s-a dovedit a fi o femeie în vârstă de douăzeci și nouă de ani pe nume Vanessa Braided Hair, care s-a descurcat mai mult decât onorabil cu uneltele electrice în clasa compusă în mare parte din bărbați. Ea lucrase sezonier ca pompier, angajată a Biroului pentru afaceri indiene, iar în vara lui 2012 se luptase cu un incendiu fără precedent care cuprinsese peste 230 de kilometri pătrați (90 de mile pătrate) și distrusese nouăsprezece case numai în Rezervația tribului Cheyenne din nord. (Așa cum a relatat atunci Associated Press, focul „s-a răspândit de parcă pământul ar fi fost îmbibat cu benzină".) Lui Braided Hair n-a trebuit să-i spună cineva că schimbările climatice reprezentau o criză existențială și s-a bucurat de șansa de-a lua parte la rezolvarea lor. Dar a făcut mai mult decât atât. Energia solară, a spus ea, reprezenta viziunea în care fusese crescută, una în care „nu tot iei și iei și iei. Și nu tot consumi și consumi și consumi. Iei ce ai nevoie după care pui ceva în loc".[14]

Red Cloud le spune ucenicilor că obținerea energiei într-un mod care vindecă și protejează lumea naturală n-are de-a face doar cu ocuparea forței de muncă, ci e o continuare a „lucrului pentru care strămoșii și-au vărsat sângele și au luptat mereu – pământul". El mai spune că nu-i formează să fie simplii tehnicieni, ci „războinici solari".[15]

Mărturisesc că, atunci când am auzit expresia asta pentru prima dată, am crezut că era doar încă un exemplu al talentului pentru marketing al lui Red Cloud. Dar în lunile și în anii care au urmat, am văzut cum predicția lui a devenit realitate în viețile tinerilor cărora le-a predat. În 2012, în timp ce lecțiile lui continuau, lupta împotriva minelor și a trenului care transporta cărbune din Rezervația tribului Cheyenne din nord – aceeași luptă care păruse pierdută în 2010 – a prins din nou viață. Dintr-o dată existau o sumedenie de indieni Cheyenne care doreau să organizeze proteste, să solicite întâlniri cu autoritățile de reglementare sau să țină discursuri înflăcărate la audieri. Iar războinicii solari ai lui Red Cloud erau în primele rânduri, îmbrăcați în tricouri roșii pe care scria „Dincolo de cărbune" și susțineau că e „Gata cu pasivitatea", o trimitere la mișcarea care pornise din Canada și ajunsese la comunitățile indigene de pe întregul continent.

La o audiere tehnică cu privire la mina uriașă de cărbune care urma să se construiască în Otter Creek, Vanessa Braided Hair a spus fără ezitare: „Vreau să știți că mulți oameni nu văd nicio diferență între agenția voastră și Arch Coal", în fața unui grup de funcționari încurcați, printre care era și șeful Departamentului pentru Calitatea Mediului din Montana. Lucas King, în vârstă de douăzeci și opt de ani, și un alt ucenic de-al lui Red Cloud, au spus la o altă audiere legată de mina din Otter Creek: „Acesta e ținutul tribului Cheyenne. Nu de ieri de azi, ci de multă vreme, mai multă decât

a durat vreodată un dolar. Nu mă aștept să ne înțelegeți. Nu ne înțelegeți. Nici eu nu susțin că vă înțeleg. Dar știu că înțelegeți ce înseamnă «nu»". Și-a încheiat discursul spunând: „Vă rog să mergeți înapoi și să spuneți cui trebuie că nu vrem așa ceva. Nu e de noi. Mulțumesc". Încăperea a răsunat de aplauze. O nouă generație de luptători se născuse.[16]

Astăzi, starea de spirit din rândul adversarilor energiei poluante din sud-estul Montanei este în mod clar triumfătoare. Ei vorbesc despre „când" vor opri calea ferată, nu dacă o vor opri. Ceea ce, dacă e adevărat, înseamnă că nici construirea minei din Otter Creek nu va putea continua. În plus, se vorbește mult mai puțin despre minerit în Rezervația tribului Cheyenne. Planul de-a construi o fabrică de lichefiere a cărbunelui în Rezervația Crow a fost abandonat și el. Mike Scott de la Sierra Club a colaborat cu membrii tribului Crow pentru construirea unui parc eolian.

Ce a dovedit limpede această parte a lumii e că nu există armă mai puternică în lupta împotriva combustibililor fosili decât crearea de alternative reale. Chiar și numai întrezărirea unui alt tip de economie poate fi suficientă pentru a da un impuls luptei împotriva celei vechi. Există și precedente elocvente: în două dintre țările cu cel mai mare angajament față de energia din surse regenerabile descentralizată, controlată de comunitate – Danemarca și Germania – victoriile obținute în domeniul energetic își au rădăcinile în mișcarea antinucleară. În ambele țări, comunitățile s-au opus vehement riscurilor asociate cu centralele nucleare, însă știau că pentru a câștiga aveau nevoie de o alternativă. Deci, în loc să spună pur și simplu „nu", ele au solicitat politici guvernamentale care să le permită să-și genereze propria energie nepoluantă și să și câștige bani. Dar astfel de victorii importante sunt greu de obținut atunci când comunitățile sunt lipsite de putere politică. Din exemplele europene, e clar că energia din surse regenerabile poate fi o alternativă viabilă la extracție pentru indigenii din întreaga lume; ea le poate oferi comunităților sărace posibilitatea formării de competențe, locuri de muncă, precum și fluxuri constante de venituri. Dar oportunitățile sunt pierdute în mod constant.

De exemplu, Coaliția Black Mesa Water, înființată în anul 2001 de un grup de tineri indieni Navajo și Hopi din Arizona, a câștigat o bătălie crucială în 2005, când a contribuit la închiderea centralei electrice Mohave, o binecunoscută poluatoare, precum și a minei Black Mesa. Dar extracția cărbunelui și generarea de energie pe bază de cărbune continuă pe teritoriul Navajo, contribuind la iluminatul unei mari părți din Arizona, inclusiv a orașului Phoenix, a unei părți din Nevada și California. Exploatarea pune în pericol alimentarea cu apă, dar activiștii Black Mesa știu că n-au nicio șansă să oprească proiectele până nu le oferă semenilor lor alternative concrete. Așadar, în 2010, ei au venit cu o propunere extrem de detaliată de convertire a unor terenuri pe care industria minieră le abandonase, terenuri probabil încă contaminate și secate de resurse, care să fie folosite pentru a găzdui generatoare solare mari, care puteau alimenta nu doar rezervația, ci și mari centre urbane. Având în vedere că infrastructura și sistemul de distribuție există acolo, grație industriei cărbunelui, ar mai trebui schimbată doar sursa de alimentare. Așa cum spune Jihan Gearon, directorul executiv al coaliției: „De ce să nu transformăm aceste terenuri în ceva pozitiv, care le-ar putea aduce venituri celor care trăiesc în această regiune și să începem tranziția de la cărbune?" Dar, conform acestui plan, indienii Navajos – nu o companie energetică multinațională din afară – ar fi proprietarii energiei produse și vândute. Iar banii generați ar putea susține activitățile tradiționale, cum ar fi țesutul practicat de indienii

Navajo. În asta consta noutatea planului: de data aceasta, activitatea ar fi fost ne-extractivă în toate sensurile – otrăvurile urmau să rămână în pământ, iar banii și abilitățile urmau să rămână în comunitate.[17]

Cu toate acestea, o jumătate de deceniu mai târziu, acest plan excelent încă se chinuie să pornească. Ca întotdeauna, un obstacol important a fost finanțarea. Și asta este o problemă nu doar pentru Black Mesa, ci pentru toți cei îngrijorați de schimbările climatice – pentru că, dacă indienii Navajo nu reușesc să demonstreze că energia nepoluantă poate oferi o ieșire din sărăcie și autodeterminare reală, exploatarea cărbunelui va continua, în detrimentul tuturor. O parte din sarcina mișcării climatice, așadar, este să susțină argumentul moral că acele comunități care au suferit cel mai mult de pe urma unor raporturi nedrepte cu resursele ar trebui să fie *primele* sprijinite în eforturile de-a construi acum economia viitorului, care pune accentul pe viață.

Iar asta înseamnă un raport fundamental nou, în care respectivele comunități au control deplin asupra proiectelor vizând resursele, pentru ca acestea să devină oportunități pentru formarea de competențe, crearea de locuri de muncă și venituri constante (nu plăți unice). Această idee trebuie subliniată pentru că mult prea multe proiecte energetice din surse regenerabile la scară largă sunt create cu forța pe terenurile indigenilor, fără consultarea și acordul acestora, reproducând vechile tipare coloniale în care profiturile (și competențele și locurile de muncă) se duc în afară. Trecerea de la un sistem de alimentare la altul trebuie să fie mai mult decât o simplă trecere de la resursele din subteran la cele de deasupra solului. Ea trebuie însoțită de o corecție la nivel de putere prin care vechile nedreptăți care ne afectează societățile să fie corectate o dată pentru totdeauna. Așa se formează o armată de războinici solari.

* * *

Desigur, nevoia de-a oferi alternative economice tangibile la extracție nu e presantă doar în comunitățile indigenilor. Alegerile imposibile cu care se confruntă indienii Navajo și Cheyenne din nord sunt doar versiuni mai acute ale acelorași non-alegeri de care au parte multe dintre comunitățile cu venituri reduse unde prezentul e atât de dificil, iar presiunea obținerii celor necesare traiului e atât de mare, încât concentrarea pe viitor poate părea un lux imposibil. Păstrarea fermelor familiale în fața concurenței acerbe a marilor companii agricole, de exemplu, e atât de dificilă, încât se găsesc întotdeauna fermieri dispuși să facă niște bani din închirierea terenului către companii care practică fracturarea sau dețin conducte – chiar dacă asta înseamnă să pornească un război cu vecinii care se opun acestor practici și chiar dacă asta înseamnă să-și pună în pericol propria sursă de apă și animalele. Oamenii disperați fac lucruri disperate.

Același lucru e valabil pentru mulți dintre lucrătorii care doresc să construiască acele conducte, să obțină gaz prin fracturare hidraulică sau care lucrează în rafinării poluante. Producția în America de Nord e la fel de afectată ca agricultura de familie, ceea ce înseamnă că locurile de muncă bine plătite sunt atât de rare, încât oamenii se luptă pentru orice loc de muncă le este oferit, indiferent cât de periculos, precar sau poluant este pentru ei, familiile sau comunitățile lor. Soluția, așa cum au înțeles sectoarele cele mai vizionare ale mișcării muncitorești, este lupta pentru politici care nu-i obligă pe lucrători să facă astfel de alegeri.

De exemplu, un studiu din 2012 al Centrului Canadian pentru Politici Alternative a comparat valoarea publică a unei conducte de 5 miliarde de dolari – costul estimat al conductei North Gateway deținută de Enbridge – și valoarea ce ar putea fi obținută

din investirea aceleiași sume în alternative economice verzi. S-a constatat că, dacă se cheltuiesc 5 miliarde de dolari pe o conductă, ea va produce locuri de muncă în domeniul construcțiilor, în special pe termen scurt, mari profituri în sectorul privat și costuri publice mari pentru viitoarele daune asupra mediului. Dar dacă se cheltuiesc 5 miliarde de dolari pentru transportul în comun, eficientizarea energetică a clădirilor și energie din surse regenerabile, economia poate obține, în cel mai rău caz, de trei ori mai multe locuri de muncă pe termen scurt, contribuind în același timp la reducerea probabilității de încălzire catastrofală pe termen lung. De fapt, numărul de locuri de muncă ar putea fi de multe ori mai mare de atât, potrivit estimării institutului. În cel mai fericit caz, investițiile verzi ar putea crea de treizeci și patru de ori mai multe locuri de muncă decât construirea încă unei conducte.[18]

Desigur, problema este că, în timp ce companii ca Enbridge pun la bătaie bani pentru construirea de conducte, guvernele nu sunt dispuse să aloce sume comparabile pentru aceste alternative. Totuși, în Canada, un impozit minim național pe carbon de 10 dolari pe tonă ar duce la strângerea a 5 miliarde de dolari pe an, adică suma despre care vorbim – și, spre deosebire de o investiție unică într-o conductă, asta s-ar întâmpla în fiecare an.[19] Dacă asemenea politici ar fi implementate, dihotomia locuri de muncă vs. mediu s-ar evapora pur și simplu.

Acesta e un alt motiv pentru care mișcarea împotriva schimbărilor climatice de astăzi nu-și permite luxul să spună pur și simplu „nu" fără să lupte, în același timp, pentru o serie de „da-uri" reformatoare – bazele economiei viitorului care să ofere locuri de muncă bune, nepoluante, precum și un mecanism de protecție socială care să aline greutățile celor care, inevitabil, vor suferi pierderi.

Nu te limita la retragerea investițiilor, reinvestește

Așa cum s-a mai discutat, resursele pentru această tranziție corectă trebuie să vină în cele din urmă de la stat, fiind colectate din profiturile companiilor de combustibili fosili în perioada scurtă de timp în care acestea mai sunt profitabile. Dar până când o schimbare de direcție politică va face ca necesitatea să devină realitate, există moduri prin care se poate începe chiar acum alocarea resurselor atât de necesare pentru economia viitorului. Acesta se anunță cel mai interesant aspect al mișcării de retragere a investițiilor din sectorul combustibililor fosili: din ce în ce mai mult, participanții nu doar că le cer instituțiilor de interes public, cum ar fi colegiile și municipalitățile, să-și vândă participațiile la companiile care vandalizează planeta, ci le cer și să reinvestească banii în entități care au o viziune clară asupra procesului de vindecare.

Dan Apfel, fostul șef al Coaliției pentru Finanțări Responsabile și unul dintre consilierii-cheie ai mișcării, susține că: „colegiile, alte organizații de caritate, fondurile de pensii precum și fundațiile trebuie să deschidă calea". El precizează: „Cinci la sută din banii acestor instituții de interes public sau destinate publicului însumează aproximativ 400 de miliarde de dolari. Patru sute de miliarde de dolari folosiți pentru noi investiții ar putea să stimuleze crearea de soluții climatice reale, să ajute la crearea pieței pentru investiții suplimentare, să încurajeze schimbarea politicilor și să susțină obținerea de câștiguri financiare pentru o lungă perioadă de timp".[20]

Deja grupul de fundații și persoane înstărite care a aderat la mișcarea de retragere a investițiilor din sectorul combustibililor fosili (vezi pagina 358) a făcut pasul următor, transferând fondurile care le aduceau profituri din companiile de combustibili fosili și

reinvestindu-le în sectorul tehnologic nepoluant (inițiativă care a devenit cunoscută sub numele de „Divest-Invest"). Unele colegii au avut o abordare asemănătoare. Așa cum observă analiștii economici Jeremy Brecher, Brendan Smith și Kristen Sheeran, „Universitatea Duke din Carolina de Nord a investit 8 milioane de dolari în Self-Help Credit Union, în parte pentru a finanța locuințe verzi la prețuri accesibile. Carleton College din Minnesota și Universitatea Miami din Florida și-au direcționat investițiile în fonduri energetice din surse regenerabile".[21]

Acești investitori mari fac un prim pas important; ar fi și mai bine dacă și-ar direcționa o parte dintre investiții spre proiecte care merg și mai în profunzime: nu doar să treacă de la energia poluantă la energia verde, ci să susțină proiecte revoluționare concepute pentru a susține economiile locale, pentru a îmbunătăți transportul în comun și a consolida într-un fel sau altul sfera publică sărăcită. Până la urmă, strategiile de reinvestire inteligente le pot chiar oferi comunităților din prima linie a extracției de combustibili fosili instrumentele economice de care au nevoie pentru a se opune poluării cu dioxid de carbon chiar la sursă – cum ar fi planul celor de la Black Mesa Water Coalition de-a construi o centrală solară care să deservească întreaga comunitate sau cooperativele din sectorul energiei solare care angajează un număr tot mai mare de muncitori afro-americani și latino-americani în Richmond, California, care altfel n-ar avea nicio altă opțiune în afară de rafinăria Chevron. Brecher, Smith și Sheeran detaliază aceste tipuri de posibilități creative în care mișcarea de retragere a investițiilor își poate „folosi puterea pentru a construi o nouă economie durabilă atât pentru planetă, cât și pentru comunitățile locale":

Instituțiile trebuie să gândească în termeni mult mai pozitivi: cum pot banii lor maximiza tranziția către o nouă economie durabilă? Iată un punct de pornire: există sute de fonduri de investiții comunitare, bănci cu orientare socială și cooperative de credit, fonduri de pensii sindicale și alte instrumente financiare care au o experiență îndelungată în a face investiții în scopuri sociale. Există mii de cooperative, afaceri deținute de muncitori și comunități, organizații nonprofit, inițiative orășenești și alte întreprinderi care sunt implicate, la o scară mică, în crearea unei noi economii.

Acestea sunt elementele unui sector în creștere de întreprinderi dedicate interesului public, în care muncitorii și angajații beneficiază de un control sporit. Acestea izolează clădiri și le montează panouri solare; extind transportul în comun; creează echipamente și tehnici cu emisii reduse de dioxid de carbon pentru școli și spitale; creează noi sisteme de reciclare a deșeurilor. Așadar, ele creează și economii în cadrul comunităților, care asigură siguranță economică, sprijină democrația locală și la locul de muncă și preîntâmpină dispariția locurilor de muncă. Dar acesta e un sector care, în general, tânjește după capital. Sporirea resurselor pentru dezvoltarea cât mai repede posibil a acestui sector ar trebui să fie o prioritate pentru cei care-și retrag investițiile.[22]

Principalul efect al retragerii investițiilor nu e crearea de prejudicii financiare pe termen scurt pentru Shell și Chevron, ci erodarea acceptării sociale a companiilor de combustibili fosili și punerea de presiune pe politicieni pentru a reduce considerabil emisiile. Această presiune, la rândul ei, sporește în comunitatea de investitori suspiciunile că acțiunile din sectorul combustibililor fosili sunt supraevaluate. Beneficiul unei strategii adiacente de reinvestire sau al aplicării de la început a unei strategii de investiții vizionare e faptul că are potențialul de-a strânge și mai mult cu ușa industria,

* Retrageți investiția–Investește. (*n.t.*)

consolidând sectorul energiei din surse regenerabile pentru ca acesta să fie mai în măsură să concureze în mod direct cu combustibilii fosili, susținându-i, în același timp, pe apărătorii din primele linii ai pământului și apei, care trebuie să poată oferi alternative economice reale comunităților în care trăiesc.

Toate acestea constituie elementele prin care Blockadia se deosebește de multe alte mișcări sociale anterioare de acest gen. În trecut, oamenii implicați în schimbările sociale credeau adesea că aveau de ales între a se opune sistemului și a construi alternative la acesta. Astfel, în anii 1960, contracultura s-a împărțit în cei care au rămas în orașe pentru a încerca să oprească războaiele și să se opună inegalităților și cei care au ales să renunțe și să trăiască potrivit propriilor valori ecologice printre oameni cu aceeași gândire, în ferme ecologice sau în orășele ușor de administrat ca Bellingham, Washington. Erau activiștii și cei care au ales exodul.

Activiștii de azi nu-și permit luxul acestor alegeri, chiar dacă și-ar dori. În aceste vremuri de stres economic continuu și de excludere, comunitățile din prima linie a celor ce spun „nu" energiei poluatoare și-au dat seama că nu vor putea clădi baza de care au nevoie dacă nu vor putea oferi simultan alternative economice la proiectele cărora li se opun. Deci, după trei ani în care s-au mulțumit să spună „nu" conductei Keystone XL, un grup de fermieri din Nebraska a venit cu o astfel de strategie: au construit un hambar, alimentat cu energie eoliană și solară, chiar în calea conductei. Și au arătat că energia generată de un singur hambar furnizează mai multă energie în regiune decât petrolul din conducta ce se îndrepta spre terminalul de export din Texas.[23] Pe de o parte, proiectul cu hambarul producător de energie a fost doar o manevră de PR: fermierii l-au provocat pe președintele Obama să dărâme o instalație de energie din surse regenerabile pentru a face loc petrolului poluator. Pe de altă parte, acțiunea le-a arătat vecinilor că, dacă se aplică politicile corecte, există și un alt mod de-a câștiga un venit suplimentar, atât de necesar, fără a-și pune pământul în pericol.

La fel, după ce satul britanic Balcombe din West Sussex a fost scena unor uriașe proteste anti-fracturare și a unor ciocniri violente în 2013, a apărut o nouă companie energetică numită REPOWERBalcombe. Ea are ca scop „să furnizeze 100% din necesarul energetic al satului Balcombe folosind energie din surse regenerabile produsă la nivel local și aflată în proprietatea comunității" – și e finanțată de locuitorii care cumpără acțiuni la cooperativa energetică. Lupta împotriva fracturării continuă în instanțele de judecată, dar panourile solare sunt pe cale să fie montate, iar locuitorii care au fost inițial în favoarea forajului pentru petrol și gaze se alătură cooperativelor, atrași de promisiunea de autonomie și de scădere a costurilor.[24] Un proces asemănător se desfășoară în Pungești, comunitatea rurală din România care se opune fracturării. Afirmațiile suporterilor Chevron cum că extracția gazelor e singura opțiune pentru crearea de locuri de muncă în această regiune săracă a țării i-a silit pe adversarii fracturării să-și prezinte propriile propuneri – cum ar fi o fermă eoliană deținută de comunitate sau o fabrică de prelucrare a legumelor crescute pe plan local și un abator pentru animale, toate acestea adăugând valoare stilului lor de viață, care ține de tradiția regiunii.

Pe scurt, unele dintre soluțiile cele mai concrete la criza ecologică de azi nu vin de la sihaștrii utopici, ci sunt mai degrabă forjate în flăcările rezistenței de către comunitățile aflate în prima linie a luptelor împotriva extracției extreme. În același timp, mulți dintre cei care, cu decenii în urmă, au construit alternative la nivel local sunt siliți să revină pe baricade. Asta pentru că multe dintre refugiile cele mai idilice unde s-au

retras în anii 1960 pentru a-și construi utopiile sunt brusc sub asediu: petrolierele și navele care transportă cărbune le amenință litoralurile, trenurile cu petrol și cărbune le amenință orașele și cei ce extrag gaze prin fracturare vor să le ia pământurile.

Chiar și în locurile care au fost suficient de norocoase și au scăpat (până acum) de toate aceste amenințări, schimbările climatice spulberă ideea că orice zonă de refugiu a contra-culturii poate oferi un adăpost sigur. În august 2011, acest lucru a devenit clar pentru fermierii din Vermont care practică agricultura organică, pionierii unuia dintre cele mai avansate și durabile sisteme de agricultură locale din America de Nord. Probabil că cel mai cunoscut nume este Intervale, o rețea de ferme urbane din Burlington, care furnizează aproximativ 10% din alimentele proaspete ale orașului și, în același timp, face îngrășământ din deșeuri și generează în mod durabil o parte importantă din energie. Dar când uraganul Irene s-a abătut asupra statului, potopul a distrus nu numai vechile poduri acoperite, ci, așa cum mi-a spus la scurt timp Bill McKibben, locuitor al Vermontului și susținător fervent al producerii de alimente la nivel local: „acesta a distrus regiuni uriașe din acea minunată agricultură locală. Zona Intervale din Burlington a fost brusc acoperită de cinci metri de apă. Nimic nu se recoltează de acolo. Sunt o mulțime de ferme unde solul frumos, bogat e acum pur și simplu acoperit cu zeci de centimetri de nisip de râu". Din această experiență el a înțeles că: „dacă nu putem rezolva problema climei, tot restul e în zadar".[25]

Am asistat la ceva asemănător, chiar dacă la o scară mai mică, la New York, un an mai târziu, imediat după super-furtuna Sandy. În timp ce vizitam cartierul Red Hook din Brooklyn, unul dintre cele mai afectate, m-am oprit la ferma comunitară Red Hook – un loc uimitor unde copiii din cartierele de locuințe din apropiere învață cum să cultive alimente sănătoase, unde se oferă compost pentru un număr foarte mare de locuitori, care găzduiește o piață agricolă săptămânală și unde se desfășoară un program de Agricultură Sprijinită de Comunitate (CSA), oferind tot felul de produse agricole oamenilor care au nevoie de ele. Ferma nu doar îmbunătățea viața oamenilor din cartier, ci făcea totul ca la carte din punct de vedere climatic – reducea distanța de transport al alimentelor; nu primea bani de la firmele petroliere; sechestra carbonul în sol; reducea cantitatea de deșeuri prin compostare. Dar când a venit furtuna, nimic n-a mai contat. Întreaga recoltă de toamnă a fost compromisă. Iar fermierii din mediul urban pe care i-am întâlnit acolo – încă în stare de șoc după ce văzuseră atâta muncă dusă pe apa sâmbetei – se temeau că apa care inundase câmpurile era atât de toxică, încât s-ar fi putut să fie nevoie să aducă pământ nou.

Pe scurt, retragerea în natură și plantatul de legume nu sunt opțiuni pentru această generație. Nu mai putem face muzee verzi, deoarece tăvălugul combustibililor fosili ne va afecta pe toți într-un fel sau altul. A existat probabil un moment în care implicarea în rezistența împotriva unui sistem care era un pericol la adresa vieții oamenilor și construirea de alternative la acel sistem au putut fi separate cu adevărat, dar astăzi trebuie să le facem pe ambele simultan: să construim și să susținem alternative încurajatoare, cum ar fi ferma comunitară Red Farm – și să ne asigurăm că acestea au o șansă de izbândă în încercarea de-a schimba un model economic care e atât de pervers, încât nu mai există niciun loc sigur. John Jordan, un activist ecologic cu state vechi de plată în Marea Britanie și Franța, descrie rezistența și alternativele ca pe „catenele gemene ale ADN-ului schimbării sociale. Una este inutilă fără cealaltă".[26]

Membrii Blockadiei au trecut prin asta și știu despre ce e vorba. De aceea mișcarea lor nu este nici de negare (un „nu" spus minerilor/foratorilor/montatorilor de

conducte/șoferilor de vehiculele de mare tonaj), nici exclusiv de protejare (apărarea unor moduri de viață apreciate, dar statice). În tot mai mare măsură, ea este și o mișcare constructivă care contribuie în mod activ la construirea unei economii alternative bazate pe principii și valori foarte diferite.

În același timp, ei învață – într-un fel de inversare, de către popor, a doctrinei șocului, că unul dintre cele mai oportune momente pentru a construi economia viitorului ar putea fi cel de după producerea dezastrelor, în special a catastrofelor provocate de climă. Asta pentru că mega-tragediile care se tot repetă, cum ar fi uraganul Sandy și taifunul Haiyan, care ucid mii de oameni și provoacă pagube de miliarde, slujesc, într-un mod dramatic, la educarea publicului cu privire la prețul îngrozitor plătit pentru actualul sistem, oferind un argument pentru schimbarea radicală care să vizeze cauza, nu doar simptomele crizei climatice. Pe lângă potopul de voluntari și donații, precum și furia declanșată de cea mai mică suspiciune de speculă, aceste dezastre activează, de asemenea, generozitatea latentă și împărtășită pe scară largă pe care capitalismul se străduiește s-o nege. Asta ca să nu mai vorbim de faptul că, așa cum capitaliștii dezastrului știu prea bine, datorită acestor evenimente se pun la bătaie sume considerabile din bani publici – ceea ce se întâmplă tot mai rar în perioadele de austeritate economică implacabilă.

Dacă se exercită o presiune publică adecvată, acești bani pot fi adunați nu doar pentru a reconstrui orașe și comunități, ci pentru a le transforma în modele de viață nonextractivă. Asta poate însemna mai mult decât formularea solicitărilor obișnuite de construire a unor diguri mai rezistente: activiști pot cere orice, de la transport în comun gratuit, controlat în mod democratic, la mai multe locuințe de stat construite pe rutele liniilor de transport, alimentate cu energie din surse regenerabile produsă de comunitate – iar locurile de muncă create prin această investiție ar reveni muncitorilor locali și le-ar asigura un salariu. Și, spre deosebire de capitaliștii dezastrului care se folosesc de crize pentru a putea fenta democrația, o regenerare la nivel popular (cerută de mulți dintre membrii mișcării *Occupy* după Sandy) ar reclama noi procese democratice, inclusiv adunări de cartier, pentru a decide felul în care comunitățile greu afectate ar trebui reconstruite. Principiul general trebuie să fie abordarea simultană a crizelor-surori: a inegalității și a schimbărilor climatice.

Un exemplu de doctrină a șocului inversată e cel care s-a petrecut în orașul Greensburg, Kansas. În 2007, o super-tornadă a devastat zona, făcând orașul una cu pământul în proporție de circa 95%. Ca urmare a unui proces extraordinar, inițiat de comunitate, care a început la doar câteva zile după dezastru, când vecinii au organizat întâlniri în corturi printre ruinele fostelor locuințe, orașul Greensburg reprezintă astăzi un model de „oraș verde", adesea descris drept cel mai verde din America. Spitalul, primăria și școala au fost toate construite la cel mai înalt nivel de certificare emis de Leadership in Energy and Environmental Design (LEED). Iar orașul a devenit o destinație pentru sute de factori de decizie, nerăbdători să afle mai multe despre iluminatul cu consum redus de energie și despre arhitectura verde de ultimă oră și despre reducerea cantității de deșeuri, precum și despre turbinele eoliene care aduc venituri la bugetul local, producând mai multă energie decât au nevoie localnicii.[27]

Cel mai surprinzător e faptul că acest „laborator viu" se află în inima unei regiuni care votează într-o majoritate covârșitoare cu republicanii, unde mulți oameni nu sunt deloc convinși că schimbările climatice sunt reale. Dar aceste dezbateri nu par să conteze pentru locuitori: experiența comună a pierderilor uriașe, precum și valul de

generozitate care a urmat după dezastru au reaprins, în Greensburg, scânteia importanței administrării pământului și a responsabilității între generații, care sunt adânc înrădăcinate în viața rurală. „Subiectul numărul unu la întâlnirile din cort a fost: cine suntem – care sunt valorile noastre?", își amintește primarul din Greensburg, Bob Dixson, un fost diriginte de poștă care provine dintr-o familie de agricultori din tată-n fiu. El a adăugat: „Uneori am căzut de acord că nu suntem de acord, dar ne-am comportat civilizat unii cu ceilalți. Și să nu uităm că strămoșii noștri au fost administratori ai pământului. Strămoșii mei au trăit în primele case verzi: casele din pământ... Am învățat că singurul lucru cu adevărat ecologic și durabil în viață e felul în care ne tratăm unii pe ceilalți".[28]

O astfel de reacție introspectivă la un dezastru este profund diferită de modelul de sus în jos al doctrinei șocului – nu e o încercare de-a exploata criza, ci de-a o valorifica pentru a rezolva efectiv problemele care stau la baza ei, într-o manieră care mai degrabă sporește participarea democratică. După uraganul Katrina, New Orleansul a devenit un laborator pentru interesele corporatiste care urmăresc să acapareze și să reducă în mod radical sfera publică, să atace sistemul public de sănătate și educație și să lase orașul mult mai vulnerabil în fața următorului dezastru. Dar nu există niciun motiv pentru ca viitoarele catastrofele să nu fie niște laboratoare pentru cei care cred în relansarea și reinventarea bunurilor deținute în comun într-un fel care să reducă în mod activ șansele de-a fi afectați în viitor de multe alte asemenea lovituri devastatoare.

De la datoriile locale la cele globale

În timpul primei mele vizite în Rezervația tribului Cheyenne din nord, întrebarea legată de cum să finanțezi genul de economie sănătoasă pentru care luptau activiștii împotriva extracției de cărbune a revenit de mai multe ori. La un moment dat, Lynette Two Bulls, care conduce o organizație ce-i învață pe tinerii Cheyenne despre propria istorie, mi-a spus că a auzit că se întâmplă ceva extraordinar în Ecuador. Se referea la apelul către comunitatea internațională de-a despăgubi țara pentru că nu extrage petrolul din pădurea tropicală Yasuní, banii strânși urmând să meargă spre programe sociale și spre tranziția la energie nepoluantă. Părea să fie tocmai lucrul de care era nevoie în rezervație și ea dorea să știe: dacă Ecuadorul putea fi despăgubit pentru că lasă petrolul în pământ, atunci de ce indienii Cheyenne din nord n-ar putea fi despăgubiți pentru că nu extrag cărbunele și, deci, nu poluează?

Era o întrebare foarte bună, iar asemănările erau izbitoare. Parcul Național Yasuní este o extraordinară pădure tropicală ecuadoriană unde locuiesc mai multe triburi indigene și un număr incredibil de animale rare și exotice (există aici aproape la fel de multe specii de arbori, pe 2,5 hectare, câte există în întreaga Americă de Nord). Iar sub această explozie de viață se află circa 850 de milioane de barili de țiței, în valoare de aproximativ 7 miliarde de dolari. Arderea acelui petrol – și tăierea pădurii tropicale pentru a ajunge la el – ar adăuga alte 547 de milioane de tone de dioxid de carbon în atmosferă. Normal că marile companii petroliere vor să se implice.[29]

Așadar, în 2006, grupul de mediu Acción Ecológica (același grup care inițial făcuse o alianță cu mișcarea împotriva extragerii țițeiului din Nigeria) a prezentat o contrapropunere: guvernul ecuadorian trebuia să fie de acord să nu vândă petrol, dar trebuia sprijinit în această acțiune de comunitatea internațională, care urma să beneficieze de pe urma conservării biodiversității și a nepoluării atmosferei cu gaze cu efect de seră.

Asta însemna, printre altele, despăgubirea Ecuadorului pentru veniturile din petrol pe care le-ar fi obținut dacă ar fi ales să foreze. Așa cum a explicat Esperanza Martínez, președinta organizației Acción Ecológica: „propunerea stabilește un precedent, argumentând că țările ar trebui recompensate pentru că nu-și extrag petrolul... Fondurile strânse ar urma să fie folosite pentru tranziția la energie [din surse regenerabile] și ar putea fi considerate plăți pentru datoria ecologică a Nordului față de Sud, trebuind să fie distribuite în mod democratic la nivel local și global". În plus, mai scrie ea, cu siguranță că „modalitatea cea mai simplă de reducere a emisiilor de dioxid de carbon era să lăsăm combustibilii fosili în pământ".[30]

Planul pentru Parcul Yasuní se baza pe premisa că Ecuadorului, la fel ca tuturor țărilor în curs de dezvoltare, i se datorează ceva pentru nedreptatea inerentă a schimbărilor climatice – faptul că țările bogate folosiseră cea mai mare parte a capacității atmosferei de absorbție în condiții de siguranță a dioxidului de carbon înainte ca țările în curs de dezvoltare să apuce să se industrializeze. Din moment ce întreaga lume avea să beneficieze de avantajele menținerii carbonului în sol (deoarece asta contribuia la stabilizarea climei la nivel global), nu e corect să ne așteptăm ca Ecuadorul, o țară săracă ai cărei locuitori au contribuit în mică măsură la criza climatică, să poarte povara economică a renunțării la potențialii bani obținuți din petrol. În schimb, această povară ar trebui împărțită între Ecuador și țările puternic industrializate, cele mai responsabile pentru acumularea de dioxid de carbon din atmosferă. Cu alte cuvinte, nu era o acțiune de binefacere: dacă țările bogate nu vor ca țările mai sărace să iasă din sărăcie în același mod poluant ca noi, trebuie ca guvernele din Nord să ajute la achitarea notei de plată.

Acesta este, desigur, miezul argumentației în favoarea existenței unei „datorii climatice" – aceeași argumentație pe care negociatorul Boliviei pe probleme climatice, Angélica Navarro Llanos, mi-o oferise la Geneva, în 2009, pentru a mă ajuta să înțeleg cum ar fi posibil ca schimbările climatice să fie catalizatorul pentru stârpirea din rădăcină a inegalității, baza unui „Plan Marshall pentru Pământ".[31] Calculele care stau la baza argumentației sunt destul de simple. Așa cum s-a discutat, schimbările climatice sunt rezultatul emisiilor cumulative: dioxidul de carbon pe care îl emitem rămâne în atmosferă un secol sau două, iar o parte, un mileniu sau chiar mai mult.[32] Din moment ce clima se schimbă ca rezultat al două secole de astfel de emisii acumulate, asta înseamnă că țările care și-au alimentat economiile cu combustibili fosili după Revoluția Industrială au contribuit mult mai mult la creșterea temperaturii decât cele tocmai intrate în jocul globalizării în ultimele două decenii.[33] Țările dezvoltate, care reprezintă mai puțin de 20% din populația lumii, sunt cauza a aproape 70% din toată poluarea cu gaze cu efect de seră, care în prezent destabilizează clima. (Doar Statele Unite, în care trăiește mai puțin de 5% din populația lumii, contribuie acum cu circa 14% din totalul emisiilor de dioxid carbon.)[34]

Chiar dacă țări în curs de dezvoltare precum China și India poluează cu cantități mari (și care cresc cu repeziciune) de dioxid de carbon, potrivit argumentației ele nu sunt la fel de responsabile pentru costul curățării fiindcă au contribuit doar cu o fracțiune din cele două sute de ani de poluare cumulativă care au provocat criza. Mai mult, nu toată lumea are nevoie de combustibili pentru aceleași lucruri. De exemplu, în India încă mai există aproximativ 300 de milioane de oameni care trăiesc fără electricitate. Are ea aceeași responsabilitate de-a reduce emisiile ca, de exemplu, Marea Britanie,

care acumulează bogăție și emite niveluri industriale de dioxid de carbon de când James Watt a introdus motorul cu aburi în 1776?[35]

Desigur că nu. Acesta e motivul pentru care 195 de țări, inclusiv Statele Unite, au ratificat Convenția Cadru a Națiunilor Unite Privind Schimbările Climatice din 1992, care consacră principiul „responsabilităților comune, dar diferențiate". Asta înseamnă, de fapt, că toată lumea trebuie să contribuie la soluția climatică, dar țările care au emis mai mult în secolul trecut ar trebui să fie primele care să reducă emisiile și să contribuie, de asemenea, la finanțarea țărilor mai sărace pentru a trece la modele de dezvoltare nepoluante.[36]

Puțini sunt cei care contestă faptul că datoria climatică reprezintă un argument care are de partea sa dreptatea și dreptul internațional. Și totuși, încercarea Ecuadorului de-a pune acest principiu în practică în cazul pădurii a fost plină de dificultăți și e foarte posibil să eșueze. Încă o dată, nu e suficient să ai dreptate și chiar să ai drepturi pentru a-i convinge pe cei bogați și puternici.

În 2007, guvernul de centru-stânga al lui Rafael Correa a preluat propunerea Yasuní și a promovat-o, chiar dacă pentru scurt timp, pe scena mondială. În Ecuador, inițiativa Yasuní-ITT, după cum e cunoscut planul (denumit așa după râvnitele terenuri petroliere Ishpingo, Tambococha și Tiputini din parc), a devenit un apel la unitate populară, o viziune pentru o dezvoltare economică reală care să nu reclame sacrificarea unora dintre cele mai prețuite zone ale țării. Un sondaj din 2011 a constatat că 83% dintre ecuadorieni susțin păstrarea petrolului din Yasuní în pământ, o creștere de la 41% în 2008, un exemplu de cât de repede poate capta imaginația publicului o viziune revoluționară. Dar contribuțiile din partea țărilor dezvoltate au venit cu greu (s-au strâns doar 13 milioane de dolari dintr-o țintă de 3,6 miliarde de dolari), iar în 2013 Coreea a anunțat că intenționează să permită începerea forajului.[37]

Cu toate acestea, suporterii locali ai planului n-au renunțat și pasul înapoi făcut de Coreea a deschis un nou front Blockadia: protestatarii care se opun forajului s-au confruntat deja cu arestări și gloanțe de cauciuc și, în lipsa unei soluții politice, probabil că grupurile indigene se vor opune extracției cu propriile trupuri. Între timp, în luna aprilie 2014, o coaliție de ONG-uri și grupuri de cetățeni au strâns peste 750.000 de semnături, cerând ca problema să fie supusă unui referendum național (la momentul publicării, se pare că Coreea era hotărâtă să blocheze votul și să meargă înainte cu forajul). Așa cum scria în *The New York Times* Kevin Koenig, director de programe în Ecuador al organizației Amazon Watch: „Chiar dacă guvernul trebuie considerat responsabil", nu e doar vina Coreei. „Planul Yasuní-ITT s-a născut mort și este un eșec comun."[38]

Acest eșec, în plus, e un microcosmos al marelui eșec al negocierilor internaționale privind schimbările climatice, care au amânat în mod repetat chestiunea centrală, și anume dacă acțiunile împotriva schimbărilor climatice vor reflecta istoria celor care au creat criza. Rezultatul final: emisiile continuă să crească cu mult peste nivelurile sigure, toată lumea are de pierdut, cei mai săraci sunt primii care au de pierdut și în cea mai mare măsură.

Prin urmare, renunțarea la soluții reale, precum cea creativă propusă prima dată pentru a salva Parcul Yasuní, nu este o opțiune. La fel ca în cazul drepturilor funciare ale indigenilor, dacă guvernele nu sunt dispuse să-și respecte responsabilitățile internaționale (și interne), mișcările populare trebuie să ocupe vidul de putere și să găsească căi de-a schimba ecuația de putere.

Dreapta, ca de obicei, înțelege asta mai bine decât stânga, acesta fiind motivul pentru care contestatarii schimbărilor climatice susțin în mod constant că încălzirea globală este o conspirație socialistă pentru redistribuirea bogăției (lui Chris Horner de la Competitive Enterprise Institute îi place să spună că țările bogate sunt „extorcate" de cele sărace).[39] Datoria climatică nu este extorcare de fonduri, dar schimbările climatice, atunci când sunt privite în față, ridică unele întrebări foarte spinoase cu privire la ceea ce noi, locuitorii lumii bogate, le datorăm țărilor care se confruntă cel mai tare cu o criză la apariția căreia au contribuit cel mai puțin. În același timp, pe măsură ce elitele din țări precum China și India cresc tot mai mult nivelul consumului și al emisiilor, categoriile tradiționale Nord-Sud încep să se destrame și apar întrebări la fel de dificile cu privire la responsabilitățile celor bogați și la drepturile celor săraci indiferent unde trăiesc în lume. Pentru că dacă aceste întrebări nu primesc un răspuns, nu există nicio speranță să ținem emisiile sub control acolo unde acest lucru contează cel mai mult.

După cum am văzut, emisiile din America de Nord și Europa încă trebuie să scadă considerabil, dar, datorită în mare măsură externalizării producției, posibilă grație erei liberului schimb, ele au cam încetat să crească. Economiile cu creștere rapidă din Sudul Global – în frunte cu China, India, Brazilia și Africa de Sud – sunt cele mai responsabile de creșterea emisiilor în ultimii ani, motiv pentru care ne apropiem de niște momente de cotitură mult mai repede decât se anticipase.

Motivul acestei schimbări a sursei emisiilor are de-a face cu succesul spectaculos pe care l-au avut corporațiile multinaționale în globalizarea modelului economic bazat pe un consum mare apărut inițial în țările occidentale bogate. Problema e că atmosfera nu mai rezistă. Așa cum spunea într-un interviu Alice Bows-Larkin, specialist în fizica atmosferei și expert în atenuarea schimbărilor climatice: „Numărul persoanelor care au trecut deja prin industrializare e ca o picătură într-un ocean în comparație cu numărul de persoane care trec prin industrializare în acest moment". Și pentru a cita ce spunea președintele Obama la sfârșitul anului 2013, dacă consumul de energie al Chinei și Indiei imită modelul american, „vom ajunge la un metru sub apă".[40]

Realitatea – iar acesta e un lucru umilitor de acceptat pentru culturile noastre, obișnuite să creadă că acțiunile noastre modelează destinul lumii – este că adevărata luptă nu va fi pierdută sau câștigată de noi. Ea va fi câștigată sau pierdută de acele mișcări din Sudul Global care-și duc propriile lupte de tip Blockadia – care reclamă apariția propriilor revoluții ale energiei nepoluante, înființarea propriilor locuri de muncă ecologice, lăsarea propriilor zăcăminte de carbon în pământ. Ele se confruntă cu forțe puternice din propriile țări, care insistă că e „rândul" lor să polueze pentru a prospera și că nimic nu contează mai mult decât creșterea economică. Într-adevăr, invocarea unei mari nedreptăți, adică faptul de-a aștepta ca țările în curs de dezvoltare să suporte povara cea mai grea pentru ca omenirea să evite o catastrofă climatică, a devenit o scuză extrem de eficace prin care guvernele din Sudul Global se sustrag de la propriile responsabilități.

Din acest motiv, dacă acceptăm dovezile științifice potrivit cărora trebuie să acționăm rapid pentru a preveni schimbările climatice catastrofale, e logic să ne concentrăm acțiunile acolo unde ele pot avea impactul cel mai mare. Iar acest loc e, în mod evident, Sudul Global. Pentru a da doar un exemplu: aproximativ o treime din totalul emisiilor de gaze cu efect de seră provin de la clădiri (încălzirea, răcirea și iluminatul lor). Se estimează că fondul locativ în regiunea Asia-Pacific va crește cu nu

mai puțin de 47% până în 2021, rămânând în același timp relativ stabil în lumea dezvoltată. Asta înseamnă că, deși eficientizarea energetică a clădirilor existente e importantă indiferent unde locuim, nimic nu e mai important decât să ne asigurăm că noile clădiri din Asia sunt construite la cele mai înalte standarde de eficiență. În caz contrar, suntem cu toții – Nordul, Sudul, Estul și Vestul – pândiți de creșterea catastrofală a emisiilor.[41]

Înclinarea balanței

Totuși, se pot face multe în nordul industrializat pentru a înclina balanța de forțe spre un model de dezvoltare care nu se bazează pe creșterea continuă și pe combustibilii poluanți. Opoziția față de construirea de conducte și terminalele de export, care ar trimite combustibili fosili în Asia, este o piesă din puzzle. La fel și opoziția față de noile acorduri de liber schimb, înfrânarea tendinței de consum excesiv și relocalizarea accentuată a economiilor, de vreme ce mare parte din combustibili sunt consumați în China pentru a produce pentru noi lucruri de care n-avem nevoie.

Dar cea mai puternică pârghie a schimbării deopotrivă în Sudul și în Nordul Global este apariția alternativelor pozitive, practice și concrete la dezvoltarea poluantă care nu le cer oamenilor să aleagă între un nivel de trai mai ridicat și extracția toxică. Pentru că dacă cărbunele poluant e singura soluție pentru avea electricitate în India, atunci va fi obținută cu ajutorul lui. Iar dacă transportul în comun este un dezastru în Delhi, atunci tot mai mulți oameni vor alege să circule cu mașina mică.

Există alternative – modele de dezvoltare care nu presupun o stratificare în funcție de avere, pierderi culturale tragice sau distrugere ecologică. La fel ca în cazul Yasuní, mișcările din Sudul Global se luptă din greu pentru aceste modele de dezvoltare alternativă – politici prin care un număr imens de oameni ar avea acces la electricitate prin folosirea sistemelor energetice descentralizate și care ar revoluționa transportul urban, astfel încât transportul în comun public să fie preferat autovehiculelor personale (așa cum s-a discutat, au existat revolte prin care s-a solicitat transport în comun gratuit în Brazilia).

Una dintre propunerile care are parte de o atenție sporită e cea care vizează un „tarif global fix", prin care s-ar crea un fond administrat la nivel internațional în sprijinul tranzițiilor spre o energie nepoluantă în țările în curs de dezvoltare. Arhitecții acestui plan – economistul Tariq Banuri și expertul în probleme climatice Niclas Hällström – estimează că o investiție anuală de 100 de miliarde dolari timp de zece până la paisprezece ani „ar putea asigura efectiv accesul la electricitate a 1,5 miliarde de oameni, luând, în același timp, măsuri clare în vederea unui viitor al energiei din surse regenerabile, pentru ca societățile în care trăim să nu fie afectate de o catastrofă climatică".[42]

Sunita Narain, director general al uneia dintre cele mai influente organizații de mediu din India, Centrul pentru Știință și Mediu, cu sediul la New Delhi, subliniază că soluția nu este ca țările bogate să-și contracteze economiile permițându-le țărilor în curs de dezvoltare să prospere poluând (chiar dacă acest lucru ar fi posibil). Soluția e ca țările în curs de dezvoltare să se „dezvolte diferit. Nu vrem să poluăm și apoi să curățăm. Așadar, avem nevoie de bani, avem nevoie de tehnologie, pentru a fi capabili să facem lucrurile altfel".[43] Iar asta înseamnă că țările bogate trebuie să-și plătească datoriile climatice.

Și totuși, finanțarea unei tranziții corecte în economiile cu dezvoltare rapidă n-a fost o prioritate pentru activiștii din nord. Într-adevăr, multe grupuri ecologiste mari din Statele Unite consideră ideea de datorie climatică toxică din punct de vedere politic, deoarece, spre deosebire de argumentele standard legate de „securitatea energetică" și de locurile de muncă verzi care prezintă acțiunile împotriva schimbărilor climatice ca pe o cursă pe care țările bogate o pot câștiga, asta presupune punerea accentului pe importanța cooperării și solidarității internaționale.

Sunita Narain aude adesea astfel de obiecții. „Mi se spune mereu – mai ales de către prietenii mei din America – că... n-ar trebui să vorbim despre responsabilitatea istorică. Nu eu sunt responsabil pentru ce-au făcut strămoșii mei". Dar, spune ea într-un interviu, această poziție ignoră faptul că aceste acțiuni din trecut sunt responsabile în mod direct de faptul că unele țări sunt bogate, iar altele sunt sărace. „Bogăția ta de azi ține de felul în care societatea s-a folosit și tot folosit de natură. Cineva trebuie să plătească pentru asta. Trebuie să abordăm aceste aspecte ale responsabilității istorice".[44]

Am mai întâlnit aceste dezbateri, desigur, în alte bătălii cu scop reparatoriu. În America Latină, economiștii progresiști susțin de mult timp că puterile occidentale au o „datorie ecologică" pentru secolele de istorie colonială în care au pus stăpânire pe pământuri și au extras resursele, în timp ce Africa și guvernele din Caraibe au solicitat, în diferite rânduri (mai ales la Conferința Mondială împotriva Rasismului din Durban, Africa de Sud, din 2001) despăgubiri pentru sclavia transatlantică. După ce nu s-a mai auzit nimic de ele vreme de un deceniu după conferința din Durban, aceste pretenții au revenit în prim-plan în 2013, când paisprezece populații din Caraibe s-au unit pentru a solicita oficial despăgubiri de la Marea Britanie, Franța, Țările de Jos, precum și de la alte țări europene care au luat parte la comerțul cu sclavi. „Căutarea și lupta noastră continuă pentru resurse de dezvoltare e strâns legată de incapacitatea istorică a națiunilor noastre de-a acumula bogăție din eforturile depuse de popoarele noastre în timpul sclaviei și colonialismului", a declarat Baldwin Spencer, premierul statului Antigua și Barbuda, în iulie 2013. Scopul despăgubirilor, a argumentat el, este acela de-a rupe lanțurile dependenței odată pentru totdeauna.[45]

În cea mai mare parte, statele bogate ignoră aceste cereri, considerând că ele țin de un trecut demult uitat, așa cum și guvernul SUA ignoră solicitările de despăgubiri pentru sclavie formulate de afro-americani (deși, în primăvara anului 2014, solicitările au fost tot mai apăsate, mulțumită reportajului deschizător de drumuri scris de Ta-Nehisi Coates pentru *The Atlantic*, care a reaprins dezbaterea).[46] Dar în cazul datoriilor climatice lucrurile stau altfel. Putem polemiza pe marginea moștenirii colonialismului și putem discuta despre măsura în care sclavia influențează subdezvoltarea modernă. Dar datele științifice în privința schimbărilor climatice nu permit mult loc de discuții. Carbonul lasă urme inconfundabile, dovezile sunt scrise în corali și în mostrele de gheață extrase din calota glaciară. Putem măsura cu precizie cât de mult dioxid de carbon putem emite împreună în atmosferă și cu cât a contribuit fiecare la această cantitate în ultimele circa două sute de ani.

Pe de altă parte, toate aceste datorii tăinuite și neglijate nu sunt separate una de cealaltă, dar pot fi mai bine înțelese ca fiind capitole distincte ale aceleiași povești fără sfârșit. Cărbunele care a contribuit la încălzirea planetei a fost cel care a alimentat fabricile de textile și cele de zahăr din Manchester si Londra, care trebuiau aprovizionate cu tot mai mult bumbac brut și trestie de zahăr din colonii, în cea mai mare parte recoltate de sclavi. Iar Eric Williams, regretatul savant și prim-ministru al

Trinidadului, a susținut că profiturile obținute din sclavie au subvenționat în mod direct dezvoltarea industriei în Anglia, un proces despre care acum știm că este strâns legat de schimbările climatice. Ideile lui Williams au fost multă vreme subiect de discuții aprinse, dar opera sa a avut parte de încă o confirmare în 2013, când cercetătorii de la University College din Londra au lansat o bază de date de colectare a informațiilor despre identitatea și veniturile proprietarilor britanici de sclavi de la mijlocul secolului al XIX-lea.[47]

Proiectul de cercetare avea la bază ideea că, atunci când Parlamentul britanic a decis abolirea sclaviei în coloniile sale în 1833, a promis să-i despăgubească pe proprietarii britanici de sclavi pentru pierderea proprietăților lor umane – o modalitate anapoda de despăgubire a făptașilor, nu a victimelor. Cuantumul despăgubirilor a fost de circa 20 de milioane de lire sterline, o cifră care, potrivit ziarului *The Independent* „a reprezentat incredibilul procent de 40% din bugetul anual de cheltuieli al Trezoreriei și, calculat la nivelul salariilor de azi, e echivalentul a circa 16,5 miliarde de lire sterline". O mare parte din bani a ajuns direct în infrastructura alimentată cu cărbunii Revoluției Industriale care de-acum duduia – în fabrici, căi ferate și vapoare cu aburi. La rândul lor, acestea au fost instrumentele care au călăuzit colonialismul spre o etapă semnificativ mai lacomă, urmările putând fi observate și astăzi.[48]

Nu cărbunele a dus la inegalitate structurală – navele care au făcut posibil comerțul transatlantic cu sclavi și primele cuceriri coloniale de pământuri erau propulsate cu ajutorul vântului, iar primele fabrici funcționau cu ajutorul morilor de apă. Dar cu siguranță că puterea neobosită și previzibilă a cărbunelui a supraalimentat procesul, permițând exploatarea forței de muncă umane și extragerea resurselor naturale într-un ritm care înainte era de neimaginat și clădind structura economiei globale moderne.

Se pare că furtul n-a încetat odată cu abolirea sclaviei sau atunci când proiectul colonial a început să meargă prost. De fapt, el continuă și astăzi, pentru că emisiile produse de primele vapoare cu aburi și fabricile zgomotoase au constituit începutul acumulării în atmosferă de dioxid de carbon în exces. Prin urmare, această istorie poate fi privită și altfel, și anume că, în urmă cu două secole, cărbunele a ajutat națiunile occidentale să-și însușească în mod deliberat viețile și pământurile altor oameni; iar pe măsură ce emisiile produse de cărbune (și petrol și gaze mai târziu) s-au tot acumulat în atmosferă, aceleași națiuni au avut mijloacele necesare să-și însușească, în mod necugetat, și cerul urmașilor lor, ei însușindu-și în cea mai mare parte capacitatea atmosferei de-a absorbi în siguranță dioxidul de carbon.

Urmarea directă a acestor secole de furturi în serie – de pământ, forță de muncă și atmosferă – este că țările în curs de dezvoltare sunt astăzi presate de efectele încălzirii globale, agravate de sărăcia persistentă, și de nevoia de-a diminua sărăcia, lucru care, în sistemul economic actual, se poate realiza cel mai ieftin și ușor prin arderea a tot mai mult carbon, agravând dramatic criza climatică. Ele nu pot ieși din acest impas fără ajutor, iar ajutorul nu poate veni decât de la acele țări și corporații care s-au îmbogățit în mare măsură datorită acestor însușiri ilegale.

Diferența dintre această solicitare de despăgubiri și altele mai vechi nu constă în caracterul solid al justificării, ci în aceea că ea nu se bazează doar pe etică și moralitate: țările bogate nu trebuie să ajute Sudul Global să aleagă calea unei economii cu emisii reduse pentru că așa e corect. Trebuie să facem acest lucru pentru că de el depinde supraviețuirea noastră.

În același timp, trebuie să ajungem la un acord comun în privința faptului că, dacă o țară a fost nedreptățită, asta nu-i conferă dreptul de-a repeta aceeași greșeală la o scară și mai mare. Dacă ai fost violat, nu ai dreptul să violezi, dacă ai fost jefuit, nu ai dreptul să furi, dacă nu ai avut dreptul să poluezi atmosfera în trecut, nu ai dreptul să o poluezi acum. Mai ales că poluatorii din zilele noastre cunosc foarte bine implicațiile poluării, mai bine decât o știau primii industriași.

Prin urmare, trebuie găsită o cale de mijloc. Din fericire, exact asta a încercat să facă un grup de cercetători ce fac parte din *think tank*-ul EcoEquity și din Institutul de Mediu din Stockholm: au dezvoltat un model detaliat și inovator de abordare echitabilă a reducerilor de emisii la scară globală. Denumit „Greenhouse Development Rights Framework", acesta reprezintă o încercare de-a reflecta mai bine noile realități ale transferului de bogăție și de poluare cu dioxid de carbon către țările în curs de dezvoltare, protejând, în același timp, cu fermitate dreptul la dezvoltare durabilă și recunoscând că Occidentul are o mare responsabilitate pentru emisiile cumulative. O astfel de abordare, cred ei, este exact ce ne trebuie pentru a ieși din impasul climatic, deoarece răspunde „marilor diferențe ce există nu doar între țări, ci în *interiorul* acestora". Țările din nord se asigură că bogații din Sudul Global își vor aduce contribuția și în viitor, iar accesul la ceea ce a mai rămas din bunurile comune atmosferice va fi protejat în mod corespunzător pentru cei săraci.[49]

În acest sens, sarcina reducerilor de emisii de dioxid de carbon globale a fiecărei țări este determinată de doi factori-cheie: responsabilitatea pentru emisiile istorice și capacitatea de-a contribui, în funcție de nivelul de dezvoltare a țării. De exemplu, cota Statelor Unite de reduceri ale emisiilor globale necesare ce trebuie realizată până la sfârșitul deceniului ar putea ajunge până la 30% (cea mai mare cotă națională). Dar nu toate aceste reduceri trebuie făcute acasă – o parte ar putea fi realizate prin finanțarea și susținerea trecerii la economii cu emisii reduse de dioxid de carbon în Sudul Global. Cercetătorii consideră că, dacă cota fiecărei națiuni din totalul global ar fi clar definită și cuantificată, n-ar fi nevoie să ne bazăm pe mecanisme de piață ineficiente și ușor de păcălit, cum ar fi comercializarea cotelor de emisii.[50]

Într-un moment în care țările bogate se plâng de sărăcie și taie bugetele serviciilor sociale pentru populație, pare imposibil să le ceri guvernelor să-și asume astfel de angajamente internaționale. De-abia ne descurcăm cu ce avem, ca să putem introduce o nouă abordare ambițioasă bazată pe dreptate. Dar există, în viitorul imediat, o mulțime de modalități accesibile prin care țările din nord pot începe să-și plătească datoriile climatice fără a da faliment – de la ștergerea datoriilor externe din prezent ale țărilor în curs de dezvoltare în schimbul combaterii schimbărilor climatice, la relaxarea drepturilor pentru invențiile din sectorul energiei verzi și transferarea *know-how*-ului tehnologic asociat.

Mai mult decât atât, cea mai mare parte a costurilor nu trebuie acoperită de contribuabilii obișnuiți; aceasta poate și trebuie să fie acoperită de corporațiile responsabile de declanșarea acestei crize. Acest lucru se poate realiza sub forma unor combinații de măsuri de tipul „poluatorul plătește" deja discutate, de la un impozit pus pe tranzacțiile financiare, la eliminarea subvențiilor pentru companiile de combustibili fosili.

Nu ne putem aștepta ca oamenii cel mai puțin responsabili pentru această criză să achite toată nota de plată, nici măcar cea mai mare parte a ei, pentru că astfel ar ajunge în atmosferă cantități catastrofice de dioxid de carbon. Asemenea apelului de-a

respecta tratatele și alte acorduri de folosire a pământurilor deținute în comun cu popoarele indigene, schimbările climatice ne silesc din nou să observăm cum nedreptățile pe care mulți le credeau îngropate în trecut ne conturează vulnerabilitatea comună în fața colapsului climatic la nivel mondial.

Datorită faptului că cele mai mari rezerve de carbon neexploatat se află pe terenuri controlate de unii dintre cei mai săraci oameni de pe planetă și pentru că emisiile cresc rapid în țări care, până de curând, erau unele dintre cele mai sărace regiuni ale lumii, pur și simplu nu există cale de progres care să nu implice și abordarea adevăratelor cauze ale sărăciei.

NOTE

CAPITOLUL 12: SUB ACELAȘI CER

1. Leah Temper, „Sarayaku Wins Case in the Inter-American Court of Human Rights but the Struggle for Prior Consent Continues", EJOLT, 21 august 2012.

2. Sivan Kartha, Tom Athanasiou și Paul Baer, „The North-South Divide, Equity and Development – The Need for Trust-Building for Emergency Mobilisation", *Development Dialogue* nr. 61, septembrie 2012, p. 62.

3. Potrivit US Geological Survey, există 147 de miliarde de tone de cărbune în bazinul râului Powder care sunt recuperabile din punct de vedere tehnic. Potrivit datelor Administrației pentru Informații din Domeniul Energetic din SUA referitoare la consumul de cărbune din 2012, care vorbesc de 889 de milioane de tone, acest zăcământ ar ajunge aproximativ 182 de ani: David C. Scott și James A. Luppens, „Assessment of Coal Geology, Resources, and Reserve Base in the Powder River Basin, Wyoming and Montana", US Geological Survey, 26 februarie 2013; „International Energy Statistics", Administrația pentru Informații din Domeniul Energetic din SUA, Departamentul pentru Energie din SUA, http://www.eia.gov.

4. „Many Stars CTL", Beyond Coal, Sierra Club, http://content.sierraclub.org; Homepage, Proiectul Multe Stele, http://www.manystarsctl.com/index.html.

5. Interviu personal cu Mike Scott, 21 octombrie 2010; interviu personal cu Alexis Bonogofsky, 21 octombrie 2010.

6. „2013 American Indian Population and Labor Force Report", Departamentul de Interne al SUA, Biroul secretarului, Biroul secretarului adjunct – Relația cu indienii, ianuarie 2014, p. 47; „Cheyenne Warriors", *Day One*, ABC News, 6 iulie 1995.

7. Interviu personal cu Charlene Alden, 22 octombrie 2010.

8. Interviu personal cu Henry Red Cloud, 22 iunie 2011.

9. Andreas Malm, „The Origins of Fossil Capital: From Water to Steam in the British Cotton Industry", *Historical Materialism* 21 (2013): 45.

10. Interviu personal cu Larry Bell, 1 iulie 2011.

11. Carolyn Merchant, „Environmentalism: From the Control of Nature to Partnership", Bernard Moses Lecture, Universitatea din California, Berkeley, mai 2010.

12. Interviu personal cu Landon Means, 24 iunie 2011; interviu personal cu Jeff King, 23 iunie 2011.

13. Interviu personal cu Henry Red Cloud, 22 iunie 2011; interviu personal cu Alexis Bonogofsky, 22 iunie 2011.

14. Matthew Brown, „Wildfires ravage remote Montana Indian reservation", Associated Press, 31 august 2012; interviu personal cu Vanessa Braided Hair, 27 martie 2013.

15. Interviu personal cu Henry Red Cloud, 24 iunie 2011.

16. Înregistrare audio, prin bunăvoința lui Alexis Bonogofsky, 17 ianuarie 2013.

17. Enei Begaye, „The Black Mesa Controversy", *Cultural Survival Quarterly* 29 (2005); Timothy Lesle, „Making a Just Transition; Club Partners with Navajo, Hopi on Renewable Energy Plan", *The Planet* (newsletter), Sierra Club, http://www.sierraclub.org/; „Our Work", Black Mesa Water Coalition, http://www.blackmesawatercoalition.org/ourwork.html; „Black Mesa Water Coalition" (video), Black Mesa Peep, 19 decembrie 2011.

18. Marc Lee, *Enbridge Pipe Dreams and Nightmares: The Economic Costs and Benefits of the Proposed Northern Gateway Pipeline*, Vancouver, BC: Canadian Centre for Policy Alternatives, martie 2012, 4–7

19. *Ibid.*, p. 6.

20. Dan Apfel, „Why Investors Must Do More Than Divest from Fossil Fuels", *The Nation*, 17 iunie 2013

21. Diane Cardwell, „Foundations Band Together to Get Rid of Fossil-Fuel Investments", *New York Times*, 29 ianuarie 2014; Brendan Smith, Jeremy Brecher și Kristen Sheeran, „Where Should the Divestors Invest?" Common Dreams, 17 mai 2014.

22. *Ibid.*

23. Melanie Wilkinson, „Pipeline Fighters Dedicate Structure on Route", *York News-Times* (Nebraska), 24 septembrie 2013.

24. „Our Mission", REPOWERBalcombe, http://www.repowerbalcombe.com/.

25. Interviu personal cu Bill McKibben, 5 noiembrie 2011.

26. Comunicare personală prin e-mail cu John Jordan, 13 ianuarie 2011.

27. Patrick Quinn, „After Devastating Tornado, Town is Reborn 'Green,'" *USA Today*, 23 aprilie 2013.

28. *Ibid.*

29. Scott Wallace, „Rain Forest for Sale", *National Geographic*, ianuarie 2013; Kevin Gallagher, „Pay to Keep Oil in the Ground", *The Guardian*, 7 august 2009.

30. Esperanza Martinez, „The Yasuni – ITT initiative from a Political Economy and Political Ecology perspective", în L. Temper, et al., „Towards a Post-Oil Civilization: Yasunization and Other Initiatives to Leave Fossil Fuels in the Soil", Raportul nr. 6 al EJOLT, mai 2013, pp. 11, 27.

31. Angélica Navarro Llanos, „Climate Debt: The Basis of a Fair and Effective Solution to Climate Change", prezentare la Informarea tehnică despre responsabilitatea istorică, grup de lucru ad-hoc despre acțiunile comune pe termen lung, Convenția-cadru a Organizației Națiunilor Unite privind Schimbările Climatice, Bonn, Germania, 4 iunie 2009.

32. Susan Solomon et al., „Persistence of Climate Changes Due to a Range of Greenhouse Gases", *Proceedings of the National Academy of Sciences* 107 43 (2010): 18355.

33. „Kyoto Protocol", Protocolul de la Kyoto, Convenția-cadru a Organizației Națiunilor Unite privind Schimbările Climatice, http://unfccc.int/.

34. Matthew Stilwell, „Climate Debt – A Primer", *Development Dialogue* no. 61, septembrie 2012, p. 42; date privind emisiile de la Global Carbon Project, disponibile la http://cdiac.ornl.gov.

35. *Ibid.*; „Global Status of Modern Energy Access", Agenția Internațională a Energiei, World Energy Outlook 2012; Barbara Freese, *Coal: A Human History* (New York: Penguin 2004), 64.

36. „Status of Ratification of the Convention", UNFCCC, http://unfccc.int/; „Article 3: Principles", Textul integral al Convenției, Convenția-cadru a Organizației Națiunilor Unite privind Schimbările Climatice, http://unfccc.int/; Protocolul de la Kyoto, Convenția-cadru a Organizației Națiunilor Unite privind Schimbările Climatice, http://unfccc.int/.

37. Martínez în Temper et al., „Towards a Post-Oil Civilization", p. 32; Jonathan Watts, „Ecuador Approves Yasuni National Park Oil Drilling in Amazon Rainforest", *Guardian*, 16 august 2013.

38. Mercedes Alvaro, „Coalition to Halt Ecuador Oil-Block Development to Appeal Invalidation of Signatures", *Wall Street Journal*, 9 mai 2014; Kevin M. Koenig, „Ecuador Breaks Its Amazon Deal", *New York Times*, 11 iunie 2014.

39. James M. Taylor, „Cancun Climate Talks Fizzle, but US Agrees to Expensive New Program", *Heartlander Magazine*, Institutul Heartland, 3 ianuarie 2011.

40. Interviu personal cu Alice Bows-Larkin, 14 ianuarie 2013; David Remnick, „Going the Distance: On and off the Road with Barack Obama", *The New Yorker*, 27 ianuarie 2014.

41. Sustainable Buildings and Climate Initiative, *Buildings and Climate Change: Summary for Decision Makers*, Programul Națiunilor Unite pentru Mediu 2009, http://www.unep.org/; „Global Building Stock Will Expand 25 Percent by 2012, Driven by Growth in Asia Pacific, Forecasts Pike Research", *BusinessWire*, 28 decembrie 2012; „Retail and Multi-Unit Residential Segments to Drive Global Building Space Growth through 2020", Navigant Research, comunicat de presă, 19 septembrie 2011, http://www.navigantresearch.com/.

42. „Climate Change Leadership – Politics and Culture", CSD Uppsala, http://www.csduppsala.uu.se/; Tariq Banuri și Niclas Hällström, „A Global Programme to Tackle Energy Access and Climate Change", *Development Dialogue* nr. 61, septembrie 2012, p. 275.

43. „'The Most Obdurate Bully in the Room': US Widely Criticized for Role at Climate Talks", *Democracy Now!*, 7 decembrie 2012.

44. Interviu personal cu Sunita Narain, director general, Centrul pentru Știință și Mediu, 6 mai 2013.

45. Nicole Itano, „No Unity at Racism Conference", *Christian Science Monitor*, 7 septembrie 2001; declarație la Conferința Mondială împotriva Rasismului, Discriminării Rasiale, Xenofobiei și Intoleranței, http://www.un.org/WCAR/durban.pdf; Ben Fox, „Caribbean Nations Seeking Compensation for Slavery", Associated Press, 25 iulie 2013; „Statement by the Honorable Baldwin Spencer, Prime Minister of Antigua and Barbuda to 34th Regular Meeting of the Conference of Heads of Government of the Caribbean Community, July 2013 – On the Issue of Reparations for Native Genocide and Slavery", comunicat de presă al Secretariatul comunității caraibiene, 6 iulie 2013.

46. Ta-Nehisi Coates, „The Case for Reparations", *The Atlantic*, 21 mai 2014.

47. Eric Williams, *Capitalism and Slavery* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, [1944] 1994); „Legacies of British Slave-ownership", University College London, http://www.ucl.ac.uk

48. Sanchez Manning, „Britain's Colonial Shame: Slave-owners Given Huge Payouts After Abolition", *Independent*, 24 februarie 2013; „Legacies of British Slave-ownership", University College London.

49. Paul Baer, Tom Athanasiou, Sivan Kartha și Eric Kemp-Benedict, „The Greenhouse Development Rights Framework: The Right to Development in a Climate Constrained World", ediția a doua revăzută, Fundația Heinrich Böll, Christian Aid, EcoEquity și Institutul pentru Mediu din Stockholm 2008; Kartha, Athanasiou și Paul Baer, „The North-South Divide, Equity and Development", p. 54.

50. Pentru mai multe informații despre Greenhouse Development Rights și pentru a vedea cum ar putea fi pus în practică, vedeți calculatoarele interactive de capital propriu și alte informații disponibile pe site-ul GDR: http://gdrights.org. 30% ȘI COMERCIALIZAREA COTELOR DE EMISII: Kartha, Athanasiou și Baer, „The North-South Divide, Equity and Development", pp. 59–60, 64; interviu personal cu Sivan Kartha, 11 ianuarie 2013.

DREPTUL LA REGENERARE

De la extracție la reînnoire

„Nu mai spuneți că sunt rezistentă. Nu sunt rezistentă. Pentru că, de fiecare dată când spuneți, «O, cât sunt de rezistenți», puteți să-mi mai faceți ceva."

– Tracie Washington, avocată specializată în drepturi civile din New Orleans, 2010[1]

„Faptul că femeia e primul nostru mediu este o învățătură fundamentală. În timpul sarcinii, corpul nostru susține viața... La pieptul femeilor sunt hrănite generații întregi. În trupurile femeilor își are izvorul relația dintre aceste generații atât cu societatea, cât și cu lumea naturală. În felul acesta, pământul e mama noastră, așa cum ne spun bătrânii. În felul acest, noi, ca femei, suntem pământul."

– Katsi Cook, moașă Mohawk, 2007[2]

La începutul cărții, scriam despre cum faptul că am devenit mamă într-o epocă a extincției m-a făcut să înțeleg criza climatică într-un mod diferit. Desigur, la un anumit nivel, simțisem efectele crizei și înainte, ca noi toți. Dar, în cea mai mare parte, temerile mele legate de climă s-au manifestat mai degrabă ca o melancolie vagă, punctată de momente de panică, decât ca o durere propriu-zisă.

La un moment dat, acum vreo șapte ani, am realizat că am devenit atât de convinsă de faptul că ne îndreptăm spre un colaps ecologic sumbru, încât mi-am pierdut capacitatea de-a mă bucura de timpul petrecut în natură. Cu cât era mai frumoasă și devastatoare experiența, cu atât mai mult mă trezeam deplângând pierdea ei inevitabilă – asemenea cuiva care nu se poate îndrăgosti pe deplin fiindcă nu se poate opri să nu-și imagineze inevitabila durere a despărțirii.

Uitându-mă la un golf din Sunshine Coast, în British Columbia, un loc plin de viață, mi-l imaginam dintr-o dată gol – fără vulturi, stârci, foci și vidre. Lucrurile s-au înrăutățit substanțial după ce am relatat despre deversarea produsă de BP în Golful Mexic: timp de doi ani după aceea, n-am putut să mă mai uit la vreo apă fără să mi-o imaginez acoperită de petrol. Apusurile erau cele mai dificile; strălucirea roz a valurilor aducea prea mult cu luciul petrolului. Și, odată, în timp ce prăjeam un frumos somon sockeye proaspăt, m-am surprins gândindu-mă cum, când voi fi bătrână și zbârcită, i-aș descrie acest pește – culoarea lui intensă și textura strălucitoare – unui copil care trăiește într-o lume în care aceste creaturi sălbatice au dispărut.

Am numit acest obicei morbid de-al meu „pre-pierdere", o variație a „pre-crimelor" din filmul *Minority Report*. Și știu că nu sunt singura care îl are. Acum câțiva ani, în revista *The Nation*, la care sunt editorialistă, a apărut o reclamă la o croazieră de

o săptămână în Alaska. Reclama, care se întindea pe o pagină întreagă de revistă, spunea: „Veniți să vedeți ghețarii înainte să se topească". L-am sunat pe redactor cuprinsă de furie: cum puteam glumi despre topirea ghețarilor promovând în același timp o vacanță care polua cu dioxid de carbon? Vrem să spunem că încălzirea globală e amuzantă? Că n-avem niciun rol în încercarea de-a o opri? Reclama a fost retrasă, dar am realizat atunci că, lăsând prostul gust la o parte, acesta e modul în care cei mai mulți dintre noi trăim astăzi experiența sălbăticiei – ca pe un fel de rămas bun nihilist, final. O devorăm înainte să dispară.

Acest sentiment de disperare ecologică a fost, în mare parte, motivul pentru care am refuzat să am copii până după treizeci de ani. Am glumit ani de zile că voi da naștere unei războinice a climei în genul lui Mad Max, care luptă alături de prietenii ei pentru hrană și combustibil. Eram, de asemenea, pe deplin conștientă că, dacă e să evităm acel viitor, cu toții ar trebui să reducem numărul de super-consumatori pe care-i producem. În perioada în care am început să lucrez la această carte, atitudinea mea a început să se schimbe. Parțial, fără îndoială, a fost vorba și de argumentele clasice (ce mai contează un copil...). Dar parțial a fost vorba și de faptul că implicarea în mișcarea internațională de justiție climatică m-a ajutat sa-mi imaginez variante de viitor care erau în mod evident mai puțin sumbre decât pastișa post-apocaliptică a genului cli-fi* pe care mi-o însușisem fără să-mi dau seama. Poate, doar *poate*, exista un viitor în care prezența noastră pe pământ putea să contribuie din nou la un ciclu de creație, nu de distrugere.

Am avut noroc: am rămas însărcinată în prima lună în care am încercat. Dar apoi, la fel de rapid, norocul mi s-a terminat. A urmat pierderea unei sarcini. O tumoare ovariană. Suspiciune de cancer. Operație. Luni după luni în care apărea doar câte o linie dezamăgitoare pe testele de sarcină. Pierderea încă unei sarcini.

Apoi am intrat într-un vârtej pe care l-am numit fabrica de fertilitate („chiar trebuie să-i spui așa?" m-a implorat răbdătorul meu soț). În labirintul de încăperi din clădirea de birouri din centrul orașului, medicamentele, hormonii și operațiile zilnice erau la fel de des întâlnite ca periuțele de dinți într-un cabinet stomatologic. Ideea de la care se pornea era că orice femeie care intră pe ușă va face tot ce trebuie ca să se vadă cu un nou-născut în brațe, chiar dacă asta însemna să aibă trei (sau cinci) nou-născuți în loc de unul. Și chiar dacă asta însemna să-și compromită grav propria sănătate cu medicamente riscante și proceduri medicale prost reglementate.

Am încercat să fiu o pacientă model pentru o vreme, dar n-a mers. Ultima picătură a fost când un medic mi-a spus, după prima (și singura) rundă de fertilizare în vitro (FIV), că, probabil, aveam „probleme cu calitatea ovulelor" și că ar trebui să iau în considerare o donatoare de ovule. Simțindu-mă ca un pui de supermarket după data expirării și cu dubii serioase despre măsura în care acești medici erau impulsionați de dorința de a-și îmbunătăți propria rată de succes în aducerea de „nou-născuți vii" pe lume, n-am mai mers acolo. Am aruncat pastilele, am scăpat de seringi în condiții de siguranță și am trecut mai departe.

A fost surprinzător de dificil să-mi anunț prietenii și familia că renunțasem să caut o soluție tehnologică pentru aparenta mea incapacitate de-a procrea. Oamenii au simțit adesea nevoia să-mi povestească despre prieteni și cunoștințe care deveniseră

* *Climate fiction* sau *climate change fiction*, prescurtat și cli-fi, este un subgen al literaturii de ficțiune care abordează tematica schimbărilor climatice și a încălzirii globale. (*n.t.*)

părinți în ciuda unor dificultăți incredibile. De obicei, în aceste povești era vorba despre femei care rămăseseră gravide folosind una dintre tehnologiile pe care eu hotărâsem să nu le încerc (ceea ce-mi inducea sentimentul de vină că, oprindu-mă, era clar că nu eram destul de hotărâtă să procreez). Multe dintre povești erau despre femei care folosiseră toate tehnologiile disponibile – nouă încercări de FIV, donatoare de ovule, mame-surogat – și apoi rămăseseră gravide de îndată ce se opriseră. Elementul comun al tuturor poveștilor era ipoteza de necontestat că „nu"-ul pe care-l spune organismul nu înseamnă niciodată cu adevărat „nu", că există întotdeauna o soluție. Și, în plus, că nu e în regulă să alegi să nu depășești barierele biologice dacă există tehnologie disponibilă.

Într-o anumită măsură, această credință e perfect de înțeles. Sistemul reproducător feminin este uimitor de viguros – două ovare și trompe uterine, când una ar fi de ajuns; sute de mii de ovule când, de fapt, nu e nevoie decât de câteva zeci, și bune; și posibilitatea generoasă de-a procrea (mai mult sau mai puțin) între vârsta de doisprezece și cincizeci de ani. Cu toate acestea, am simțit că trupul îmi transmite că mai există un zid de trecut, un loc dincolo de care nu putem ajunge, cu toată această generozitate ingenioasă înnăscută. Am simțit acel zid ca pe o structură fizică în corpul meu și când m-am lovit de el, m-am rănit. Nu doream să mă zbat în zadar.

Împotrivirea mea la alte intervenții n-are legătură cu ideea fixă că pruncii ar trebui să fie concepuți în mod „natural" sau să nu fie concepuți deloc. Știu că pentru bărbații și femeile cu diagnostice clare de infertilitate, aceste tehnologii sunt un miracol nesperat și că pentru cuplurile gay, de lesbiene și de transsexuali, reproducerea asistată e singura cale prin care pot deveni părinți biologici. Și cred că toți cei care vor să devină părinți ar trebui să aibă posibilitatea asta, indiferent de statutul lor marital, de orientare sexuală sau de venit (în opinia mea, aceste proceduri ar trebui să fie acoperite de asigurările de sănătate publică, nu să fie limitate la cei care-și pot permite taxele astronomice).

Ce m-a neliniștit la clinică au fost, în mod ciudat, multe dintre lucrurile care m-au făcut să fiu reticentă și față de geoinginerie: incapacitatea de-a răspunde la întrebări fundamentale despre cauzele care stau la baza lucrurilor, precum și faptul că oamenii par să apeleze la tehnologii cu risc ridicat nu doar atunci când nu mai există alte opțiuni disponibile, ci la primul semn că există probleme – ca o scurtătură convenabilă („tic-tac", timpul trece, li se spune femeilor de o anumită vârstă). Acolo unde locuiesc eu, de exemplu, din cauza sistemului, e mult mai puțin dificil să găsești o donatoare de ovule sau o mamă surogat decât să adopți un copil.

În plus, există problema riscurilor nerecunoscute. În ciuda atitudinii lejere a majorității medicilor din această industrie care valorează peste 10 miliarde de dolari la nivel mondial, există și riscuri. Un studiu olandez, de exemplu, a arătat că șansele ca femeile care au făcut fertilizare in vitro să dezvolte afecțiuni ovariene maligne au fost de două ori mai mari; un studiu israelian a constatat că la femeile care au luat un medicament pentru fertilitate prescris pe scară largă, citrat de clomifen (pe care l-am luat și eu) riscul de a face cancer de sân era „semnificativ mai mare"; iar cercetătorii suedezi au arătat că la pacientele care au apelat la FIV șansele de a dezvolta un cheag de sânge în plămâni, care să le pună viața în pericol în fazele incipiente ale sarcinii, sunt de șapte ori mai mari. Alte studii au arătat că există diferite riscuri pentru copiii născuți prin aceste metode.[3]

Nu știam nimic despre aceste studii când am început să frecventez clinica; îngrijorările mele porneau de la teama generalizată că, luând medicamente care îmi creșteau dramatic numărul de ovule disponibile pentru fertilizare în fiecare lună, nu țineam cont de unul din mecanismele de siguranță ale corpului meu, forțând ceva care ar fi fost mai bine să nu fie forțat. Dar la clinică nu prea aveai cum să-ți exprimi aceste îndoieli: conversațiile cu medicii erau la fel de scurte ca întâlnirile fulger, iar întrebările păreau să fie considerate semne de slăbiciune. Priviți la toate anunțurile vesele care vestesc venirea pe lume a unui copil cu care cuplurile recunoscătoare tapetează toate suprafețele disponibile din cabinetele de consultații și de pe holuri – ce putea fi mai important?

De ce vă împărtășesc aceste experiențe și observații într-o carte despre schimbările climatice? Parțial, pentru transparență. Cei cinci ani de care am avut nevoie ca să mă documentez și să scriu această carte au fost aceiași ani în care viața mea personală a fost plină de intervenții farmaceutice și tehnologice nereușite după care, în cele din urmă, a venit sarcina și maternitatea. Am încercat, la început, să nu amestec cele două călătorii paralele, dar asta n-a funcționat întotdeauna. Inevitabil, una scăpa din cutia ei și o întrerupea pe cealaltă. Ceea ce aflam despre criza ecologică influența răspunsurile la propria mea criză de fertilitate; iar ceea ce învățam despre fertilitate începea să-și lase amprenta asupra felului în care vedeam criza ecologică.

Unele dintre felurile în care se intersectau aceste două curente din viața mea erau pur și simplu dureroase. De exemplu, dacă treceam printr-un episod de infertilitate deosebit de dificil, simplul fapt că mă prezentam la o întâlnire a ecologiștilor se putea transforma într-o bombă emoțională. Partea cea mai rea era că se invocau la nesfârșit responsabilitățile pe care le aveam față „copiii noștri" și „nepoții noștri". Știam că aceste expresii ale datoriei față de celelalte generații erau sincere și nu erau deloc menite să inducă senzația de excludere – și totuși nu puteam să nu mă simt exclusă. Dacă grija față de viitor ținea în primul rând de iubirea față de descendenți, ce se întâmpla cu cei care nu aveau sau nu puteau să aibă copii? Oare era posibil să fii un ecologist adevărat dacă nu aveai copii?

Apoi mai era și povestea cu Mama-Pământ/Pământul-Mamă: ideea că femeile, grație capacității lor biologice de-a face copii, se bucură de o legătură specială cu pământul, această femeie fertilă și darnică. N-am nicio îndoială că unele femei resimt acea legătură cu natura ca pe o puternică forță creatoare. Dar e la fel de adevărat că unele dintre femeile (și bărbații) cei mai plini de creativitate și cultivați pe care îi cunosc au ales să nu aibă copii. Și unde erau femeile ca mine în ecuația care echivala maternitatea cu pământul, femeile care doreau să aibă copii, dar nu puteau? Eram noi exilate din natură? În momentele de tristețe, trebuia să mă lupt cu convingerea că legătura dintre corpul meu și ciclul creației fusese ruptă în mod abrupt, precum o linie telefonică moartă.

Dar, cu timpul, sentimentul s-a schimbat. Nu e vorba c-aș fi luat legătura cu Pământul-Mamă din mine; ci că am început să observ că, dacă pământul este într-adevăr mama noastră, atunci, departe de-a fi zeița darnică din mitologie, este și ea o mamă care se confruntă cu multe provocări în privința fertilității. Iar unul dintre efectele cele mai dureroase ale felului în care activitățile noastre industriale afectează lumea naturală e că interferează cu sistemele centrale ale ciclurilor de fertilitate ale pământului, de la sol până la precipitații. De asemenea, am început să observ că multe alte specii, pe lângă a noastră, se lovesc de propriile ziduri de infertilitate, fiindu-le tot

mai greu să se reproducă cu succes, dar și mai greu să-și protejeze puii de problemele serioase ce vin la pachet cu clima în schimbare.

Într-o notă mult mai optimistă, am început să-mi dau seama că protejarea și valorificarea sistemelor ingenioase ale pământului de reproducere a vieții și fertilitatea tuturor locuitorilor săi ar putea constitui miezul schimbării de viziune asupra lumii care trebuie să se producă dacă dorim să renunțăm la extractivism. O viziune asupra lumii bazată pe regenerare și reînnoire, nu pe dominație și epuizare.

Un avort spontan acvatic

După ce am renunțat la clinică, habar n-am avut că eram însărcinată când m-am dus în Louisiana să relatez despre deversarea produsă de compania BP. Dar la câteva zile după ce am ajuns acasă, mi-am dat seama că ceva nu era în regulă și mi-am făcut un test de sarcină. Erau două linii de data asta, dar a doua era ciudat de șterșă. „Nu poți fi doar puțin însărcinată", se spune. Și totuși, așa păreau să stea lucrurile. După ce mi-am făcut mai multe teste, medicul de familie m-a sunat să-mi spună (pe tonul cu care mă obișnuisem deja, care ucidea orice speranță), că, și dacă eram însărcinată, nivelurile hormonilor erau mult prea mici și urma probabil să fac un avort spontan pentru a treia oară.

Instantaneu, m-am gândit la situația din Golf. În timp ce relatam despre deversare, respirasem vapori toxici zile în șir și, la un moment dat, intrasem până la brâu în apa contaminată pentru a ajunge la o plajă retrasă acoperită de petrol. Am căutat produsele chimice pe care BP le folosise în cantități uriașe și am găsit interminabile discuții online care le asociau cu avorturile spontane. Orice s-ar fi întâmplat, n-aveam nicio îndoială că eram de vină.

După o săptămână de monitorizare, sarcina a fost diagnosticată ca ectopică, ceea ce înseamnă că embrionul se fixase în afara uterului, cel mai probabil într-o trompă uterină. Am fost dusă de urgență din cabinetul medicului la camera de gardă. Sarcinile ectopice reprezintă una dintre cauzele principale de deces matern, mai ales în țările în curs de dezvoltare: când nu sunt diagnosticate, embrionul continuă să crească în acel loc imposibil, provocând o ruptură și o hemoragie internă puternică. Dacă sunt depistate la timp, tratamentul, chiar dacă e puțin ciudat, constă într-una sau mai multe injecții de metotrexat, un medicament puternic folosit în chimioterapie pentru a opri dezvoltarea celulelor (și care are multe din efectele secundare ale acesteia). Odată ce dezvoltarea fetală este oprită, avortul spontan se petrece de la sine, dar poate dura mai multe săptămâni.

A fost o pierdere grea, devastatoare pentru soțul meu și pentru mine. Dar a fost și o ușurare să aflu că avortul spontan n-a avut nimic de-a face cu ce se întâmplase în Golf. Asta m-a făcut să privesc oarecum diferit timpul pe care-l petrecusem relatând despre deversare. Așteptând ca sarcina să se „rezolve", mă gândeam în special la ziua plină petrecută pe *Flounder Pounder*, o barcă de pescuit sportiv pe care câțiva dintre noi o închiriaserăm pentru a căuta dovezi ca să demonstrăm că petrolul pătrunsese în mlaștini.

Ghidul nostru era Jonathan Henderson, organizator în cadrul Gulf Restoration Network, o organizație locală eroică dedicată reparării distrugerilor provocate în mlaștini de industria petrolului și gazelor. În timp ce navigam prin canalele înguste ale Deltei fluviului Mississippi, Henderson se apleca întruna peste marginea bărcii ca să

vadă mai bine iarba de un verde aprins. Ce-l îngrijora cel mai tare nu era ceea ce vedeam cu toții – peștii care săreau în apa murdară, trestia de zahăr acoperită de petrolul roșu-brun – ci ceva mult mai greu de detectat, cel puțin în lipsa unui microscop și a unor recipiente pentru recoltarea de probe. Primăvara e începutul sezonului de reproducere pe coasta Golfului Mexic și Henderson știa că aceste mlaștini erau pline de zooplancton aproape invizibil și de puiet care urma să se transforme în creveți, stridii, crabi și pești adulți. În aceste săptămâni și luni foarte importante, iarba din mlaștină acționează ca un incubator acvatic, oferind substanțe hrănitoare și protecție împotriva animalelor de pradă. „Totul se naște în aceste zone umede", mi-a spus el.[4] Desigur, cu excepția cazului în care nu intervine ceva în acest proces.

Când peștii sunt în faza de icre și de larvă, ei nu dispun de instrumentele de apărare pe care le au animalele mai mature. Aceste creaturi minuscule sunt purtate de maree, fiindu-le imposibil să evite otrăvurile care le ies în cale. Iar în acest stadiu incipient al dezvoltării, membranele extrem de fragile nu le protejează de toxine; chiar și niște doze neglijabile le pot provoca moartea sau mutații.

Din perspectiva lui Henderson, lucrurile nu stăteau prea bine pentru aceste creaturi microscopice. Fiecare val aducea și mai mult petrol și substanțe de dispersare, crescând periculos nivelurile de hidrocarburi aromatice policiclice carcinogene (PAH). Și asta se întâmpla în cel mai prost moment posibil din calendarul biologic: nu numai crustaceele, ci și tonul roșu, grouperul, bibanul de mare, macroul, peștele-spadă și marlinul își depuneau icrele în acele luni critice. Pe apă, nori plutitori de proto-viață translucidă așteptau pur și simplu ca una dintre nenumăratele pete de petrol și substanțe de dispersare să treacă peste ele precum un înger al morții. Așa cum spunea John Lamkin, biolog în cadrul Administrației Naționale a Oceanelor și Atmosferei: „Orice larvă care intră în contact cu petrolul nu are nicio șansă".[5]

Spre deosebire de pelicanii și broaștele țestoase mânjite cu noroi, care erau prezentate pe prima pagină a ziarelor din toată lumea în săptămâna aceea, aceste decese nu atrăgeau deloc atenția mass-media și aveau să lipsească din evaluările oficiale ale daunelor produse de deversare. Într-adevăr, dacă o anumită specie de larve avea să dispară, am fi aflat acest lucru abia după câțiva ani – când aceste forme de viață embrionare ar fi ajuns în mod normal la maturitate. Și atunci, în loc să asistăm la o dispariție în masă în fața camerelor de luat vederi, n-ar mai fi... nimic. O absență. Un loc gol în ciclul vieții.

Asta s-a întâmplat cu heringul după dezastrul produs de *Exxon Valdez*. Timp de trei ani de la deversare, populația de hering a fost robustă. Dar, în al patrulea an, populația a scăzut brusc cu aproximativ trei sferturi. În anul următor, au fost atât de puțini, și atât de bolnavi, încât pescuitul de hering a fost interzis în Estuarul Prince William. După un calcul simplu, era clar: heringii care se aflau în stadiu de icre și larve în momentul dezastrului ar fi ajuns la maturitate chiar atunci.[6]

Era genul de dezastru cu efect întârziat de care se temea Henderson în timp ce se uita la iarba din mlaștină. Când am ajuns în Golful Redfish, de obicei un paradis al pescuitului sportiv, am oprit motorul bărcii *Flounder Pounder* și o vreme am plutit în derivă, în tăcere, filmând pata uleioasă care acoperea suprafața apei.

În timp ce barca noastră trecea prin acel loc îngrozitor – iar cerul zumzăia de elicoptere Black Hawk și de egrete albe ca zăpada – am avut senzația puternică că eram suspendați nu pe apă, ci în lichid amniotic, implicați într-un masiv avort spontan al mai multor specii. Când am aflat că și eu eram în primele etape ale creării unui

embrion blestemat, am început să mă gândesc la perioada petrecută în mlaștină ca la un avort spontan petrecut în contextul unui alt avort spontan.

Atunci am renunțat la ideea că infertilitatea mă transforma într-un soi de exilată din natură și am început să simt ceva ce aș putea numi o frăție a celor infertili. Mi-am dat brusc seama că făceam într-adevăr parte dintr-o mare comunitate biotică în care mulți dintre noi – ființe umane și non-umane – ne-am trezit angajați într-o luptă dificilă pentru a crea noi ființe vii.

O țară pentru bătrâni

În ciuda tuturor discuțiilor despre dreptul la viață și drepturile copiilor nenăscuți, cultura noastră acordă foarte puțină atenție vulnerabilităților specifice copiilor, ca să nu mai vorbim de fetușii care se dezvoltă. Când medicamentele și substanțe chimice primesc aprobarea pentru a fi folosite și administrate în siguranță, evaluarea riscurilor se concentrează de cele mai multe ori pe efectele asupra adulților. Așa cum observa biologul Sandra Steingraber, „sisteme întregi de reglementare se întemeiază pe ipoteza că toată populația acționează, practic, din punct de vedere biologic, ca niște bărbați de vârstă medie... Până în 1990, de exemplu, doza de referință pentru expunerea la radiații se baza pe un ipotetic bărbat alb cu o înălțime de 170 de centimetri care cântărește 71 de kilograme". Peste trei sferturi dintre substanțele chimice produse în masă în Statele Unite n-au fost testate din perspectiva impactului asupra fetușilor sau copiilor. Asta înseamnă că sunt puse pe piață fără pic de considerație pentru felul în care îi vor afecta pe cei care cântăresc, să zicem, nouă kilograme, greutatea medie a fetițelor în vârstă de un an, ca să nu mai vorbim de cei care cântăresc 0,32 de kilograme, cât are un fetus de nouăsprezece săptămâni.[7]

Și totuși, când apar cazuri de infertilitate și focare de boli infantile, ele sunt adesea primele semnele de avertizare ale unei crize mai extinse în domeniul sănătății. De exemplu, ani de zile n-a existat nicio dovadă clară că fracturarea hidraulică ar avea un impact negativ asupra sănătății oamenilor, deși au existat cu siguranță probleme de siguranță a apei și aerului asociate cu această metodă. Dar, în aprilie 2014, cercetători de la Școala de Sănătate Publică din Colorado și Universitatea Brown au publicat un studiu revizuit *inter pares* referitor la nașterile din zona rurală a statului Colorado, unde în prezent fracturarea este în toi. S-a constatat că mamele care trăiesc în zonele cu cea mai intensă activitate de exploatare a gazelor naturale erau cu 30% mai predispuse să aibă copii cu defecte cardiace congenitale decât cele care trăiau în zone unde nu existau puțuri de gaze în apropierea caselor. S-au găsit dovezi și că nivelurile ridicate de expunere a mamelor la extracția gazelor a crescut riscul unor afecțiuni neurologice.[8]

Cam în același timp, cadre universitare de la Universitatea Princeton din Columbia și de la MIT au făcut o prezentare la reuniunea anuală a Asociației Economice Americane, unde au prezentat concluziile preliminare ale unui studiu încă nepublicat realizat pe baza registrului de evidență a nașterilor din Pennsylvania între 2004 și 2011. După cum relata Mark Whitehouse de la *Bloomberg View* (el a fost unul dintre puținii jurnaliști care a asistat la prezentare), „s-a descoperit că apropierea de zonele în care se practică fracturarea crește cu peste jumătate probabilitatea unei greutăți scăzute la naștere, de la circa 5,6% la mai mult de 9%. Șansele ca scorul Apgar, indicele stării de sănătate a nou-născuților, să fie scăzut au fost aproximativ duble".[9]

Aceste tipuri de efecte asupra sănătății sugarilor – și altele mult mai rele – sunt prea bine cunoscute în comunitățile care trăiesc în apropierea celor mai poluante zone unde se extrag combustibili fosili. De exemplu, Prima Națiune Aamjiwnaang, care trăiește spre sud de orașul industrial Sarnia din sudul statului Ontario, a făcut obiectul unei cercetări științifice intense din cauza „băieților pierduți". Până în 1993, numărul de băieți și fete născuți în micuța comunitate indigenă era, în general, la nivelul mediei naționale, băieții fiind ceva mai numeroși decât fetele. Dar, pe măsură ce oamenii au continuat să locuiască în apropierea fabricilor petrochimice, care au făcut ca regiunea să fie botezată „Valea chimică", situația s-a schimbat. Până în 2003, la grădiniță era plin de fete și doar o mână de băieți, existând ani în care comunitatea de-abia a putut strânge suficienți băieți ca să formeze o echipă de baseball sau hochei. După cum era de așteptat, analiza registrului de evidență a nașterilor a confirmat faptul că la sfârșitul perioadei dintre 1993 și 2003, în rezervație se născuseră de două ori mai multe fete decât băieți. Între 1999 și 2003, doar 35% dintre copiii Aamjiwnaang au fost băieți – „una dintre cele mai drastice scăderi înregistrate vreodată din perspectiva raportului băieți-fete", așa cum dezvăluia revista *Men's Health* într-un material din 2009. Studiile au relevat că 39% dintre femeile Aamjiwnaang făcuseră avorturi spontane, raportat la aproximativ 20% din populația totală de sex feminin. Studii publicate în 2013 au arătat că de vină ar putea fi substanțele chimice care afectează hormonii, deoarece femeile și copiii din zonă au avut un nivel mai mare de PCB în corp decât media.[10]

Am auzit povești de groază asemănătoare legate de fertilitate în Mossville, Lousiana, un oraș afro-american istoric din apropiere de Lake Charles. Mai mult de jumătate din cele două mii de familii au plecat în ultimii ani, refugiindu-se din calea poluării continue produsă de vecinii nepoftiți de alături: o rețea de instalații industriale uriașe care transformă țițeiul și gazul extrase din Golf în petrol, materiale plastice și produse chimice. Mossville e un caz clasic de rasism de mediu: întemeiat de sclavii eliberați, orașul a fost cândva un paradis sigur pentru locuitorii săi, care s-au bucurat de o viață confortabilă și datorită terenurilor mlăștinoase din jur, bogate în vânat și pește. Dar, începând cu anii 1930 și 1940, politicienii au curtat în mod intens industria petrochimică și altele, oferindu-le generoase scutiri de taxe, iar fabricile gigantice au început să răsară ca ciupercile lângă Mossville, unele la doar câteva sute de metri de casele din lemn. Astăzi, paisprezece uzine chimice și rafinării înconjoară orașul, aici aflându-se și cea mai mare concentrare de fabrici unde se produce vinil din SUA. Multe dintre structurile greoaie par făcute în întregime din țevi metalice, turle ale amenințătoarelor catedrale chimice. Utilajele zgomotoase poluează cu emisii douăzeci și patru de ore din douăzeci și patru, în timp ce noaptea cerul e luminat de proiectoare și flăcări.[11]

Scurgerile accidentale sunt la ordinea zilei, iar exploziile sunt și ele frecvente. Dar chiar și atunci când fabricile funcționează fără probleme, ele emit anual aproximativ 1,8 milioane de kilograme de substanțe chimice toxice în solul, aerul și apele subterane din jur.[12] Înainte să ajung la Mossville, auzisem despre cazuri de cancer și boli respiratorii și știam că unii locuitori au niveluri de dioxină de trei ori mai mari decât media națională. Dar nu eram pregătită pentru poveștile despre avorturi spontane, histerectomii și malformații congenitale.

Debra Ramirez, care, după ani de luptă, a fost nevoită în cele din urmă să renunțe la casa ei și să se mute din Lake Charles, mi-a descris orașul Mossville ca pe un „uter cu produse chimice. Și noi murim în acest uter". După ce tocmai părăsisem locul unde

se produsese avortul acvatic provocat de cei de la BP, ideea de uter toxic mi-a dat fiori. Sentimentul s-a accentuat după ce Ramirez mi-a împărtășit o parte din istoricul de sănătate al familiei sale. Ea suferise o histerectomie în urmă cu trei decenii. La fel și toate cele trei surori ale ei și fiica ei. „S-a repetat pur și simplu din generație în generație", mi-a spus ea. Cu cinci histerectomii în aceeași familie, ar fi putut fi vorba de ghinion genetic. Dar apoi Ramirez mi-a arătat imagini de la o emisiune realizată la primărie, unde Dr. Sanjay Gupta de la CNN abordase problema acestui „oraș toxic". În fața camerei, Ramirez i-a declarat corespondentului că avusese o histerectomie totală, „la fel ca majoritatea tinerelor din zonă". Luat prin surprindere, Gupta le întrebase pe restul femeilor din încăpere dacă avuseseră histerectomii – mai multe femei au răspuns afirmativ, dând din cap în tăcere. Și totuși, în ciuda numeroaselor studii care au încercat să dovedească impactul toxinelor asupra sănătății oamenilor din Mossville, niciunul n-a acordat atenție sporită impactului acestora asupra fertilității.[13]

Poate că n-ar trebui să ne mire. Cultura noastră nu excelează în protejarea, valorificarea sau chiar observarea fertilității – nu doar la oameni, ci la toate formele de viață. Se investesc mari sume de bani și tehnologie de ultimă generație în practici care interferează în mod direct cu ciclul vieții. Avem un model agricol mondial care a reușit să facă ilegală practica străveche a păstrării semințelor, fundamentul vieții, folosită de agricultori, pentru ca noi semințe să trebuiască să fie cumpărate în fiecare an. Și avem un model energetic la nivel global care preferă combustibilii fosili, nu apa, cea din care ia naștere tot ce e viu și fără de care nimic nu poate supraviețui.

În același timp, sistemul nostru economic nu prețuiește munca reproductivă a femeilor, îi plătește mizerabil pe îngrijitorii, pe profesori aproape la fel de prost, iar, în general, auzim de reproducerea la femei numai atunci când bărbații încearcă s-o reglementeze.

Moștenirea BP și un „pumn de nimic"

Dacă avem tendința de-a neglija impactul activităților noastre industriale asupra reproducerii umane, ființele non-umane, mai vulnerabile, o duc mult mai rău. Un exemplu în acest sens este raportul de evaluare a riscurilor pe care BP l-a publicat anterior producerii dezastrului din Golful Mexic. Înainte de a primi aprobarea să foreze în ape atât de adânci, compania a trebuit să elaboreze un plan credibil de evaluare a ce se va întâmpla cu ecosistemul în caz de deversare și cum ar trebui să reacționeze compania. Minimizând riscurile, o abordare caracteristică a acestei industrii, compania a prezis încrezătoare că mulți dintre peștii adulți și crustacee vor supraviețui unei deversări fie îndepărtându-se, fie „metabolizând hidrocarburile", în timp ce mamifere marine precum delfinii puteau suferi de „stres".[14] În mod evident lipsesc din raport cuvintele „ouă", „larve", „fetus" și „pui". Cu alte cuvinte, ipoteza de la care s-a pornit a fost, din nou, aceea că trăim într-o lume în care toate creaturile sunt deja pe deplin dezvoltate.

Cum era de așteptat, s-a dovedit a fi o ipoteză tragică. Așa cum lumea s-a temut în primele zile ale deversării, există motive temeinice să ne temem că una dintre moștenirile cele mai durabile ale dezastrului produs de BP ar putea fi o criză acvatică a infertilității, care, în unele părți ale Golfului, ar putea avea urmări timp de zeci de ani, dacă nu mai mult. La doi ani după deversare, Donny Waters, un pescar din Pensacola, Florida, care prinde în principal biban de mare și grouper, a declarat:

„Nu se observă un număr semnificativ de pești mici" – cu trimitere la peștii tineri care ar fi fost în stadiul larvar în momentul dezastrului. Capturile comerciale n-au fost încă afectate, întrucât peștii mici sunt eliberați oricum. Dar Waters, care deține una dintre cele mai mari cote de pescuit individuale din zona Pensacola, e îngrijorat de faptul că în 2016 sau 2017 – atunci când peștii mici ar trebui în mod normal să ajungă la maturitate – el și colegii săi își vor strânge plasele și „vor rămâne cu un pumn de nimic".[15]

La un an după deversare, pescarii de crevete, homari și stridii care lucrează în unele dintre cele mai afectate zone din Louisiana și Mississippi au început, de asemenea, să raporteze scăderea bruscă a capturilor – și faptul că, în unele zone, homarii de sex feminin erau relativ rari și că mulți dintre cei prinși în sezonul de depunere a icrelor nu aveau icre. (Unele dintre capturile de crustacee din aceste zone s-au îmbunătățit, dar informațiile legate de lipsa femelelor de homar sau de faptul că nu au icre au continuat să apară; indicii asemănătoare de tulburări ale funcției reproductive au fost observate la creveți și stridii).[16]

Nu e clar cum anume a contribuit deversarea la apariția acestor probleme de fertilitate, având în vedere că cercetarea încă este, în mare parte, nefinalizată – dar un număr tot mai mare de date științifice dau greutate unor relatări anecdotice ale echipajelor de pescari. Într-un studiu, de exemplu, cercetătorii au prelevat stridii după deversare și au găsit în concentrații alarmant de mari trei metale grele care se găsesc în țiței – iar 89% dintre stridii prezintă, de asemenea, o formă de metaplazie sau o anomalie a țesuturilor legată de stres despre care se știe că afectează procesul reproductiv. Un alt studiu, de data aceasta al cercetătorilor de la Institutul de Tehnologie din Georgia, a testat impactul petrolului companiei BP amestecat cu Corexit asupra rotiferelor – animale microscopice din partea inferioară a lanțului trofic – care „asigură hrana pentru puii de pește, creveți și crabi din estuare". S-a constatat că până și cantități mici din acel amestec „inhibau ecloziunea rotiferelor cu 50%".[17]

Poate cele mai îngrijorătoare sunt concluziile lui Andrew Whitehead, profesor de biologie la Universitatea din California, Davis, care a efectuat o serie de studii împreună cu colegii lui despre impactul petrolului deversat de BP asupra peștelui din specia Fundulus pulvereus, foarte des întâlnit în mlaștinile din Golf. El a descoperit că atunci când embrionii de *Fundulus pulvereus* sunt expuși la sedimente contaminate cu petrol (inclusiv la probe de sedimente colectate la peste un an de la deversare), „acești embrioni sunt uciși... Nu cresc, nu se dezvoltă cum trebuie, nu eclozează cum trebuie. Au probleme cu dezvoltarea sistemelor cardiovasculare, inimile nu li se formează cum trebuie".[18]

Peștii lipsă nu prea apar la știri; în primul rând, nu există fotografii cu ei, doar un „pumn de nimic", așa cum se temea Waters. Dar lucrurile stau cu totul altfel când puii de delfin încep să moară pe capete, ceea ce s-a întâmplat la începutul lui 2011. Doar în luna februarie, National Marine Fisheries Service al NOAA a raportat că treizeci și cinci de pui de delfin morți au fost strânși de pe plajele din Golful Mexic și din mlaștini – de optsprezece ori mai mult decât în mod normal (într-o lună februarie obișnuită, sunt găsiți doar doi pui de delfini morți). Până la sfârșitul lui aprilie 2014, 235 de pui de delfini au fost descoperiți de-a lungul coastei Golfului Mexic, o cifră ametitoare, având în vedere că oamenii de știință estimează că numărul de cadavre de cetacee găsite pe mal sau în apropiere reprezintă doar 2% din „numărul real al morților"; restul nu sunt găsiți niciodată.[19]

După examinarea delfinilor, oamenii de știință de la NOAA au descoperit că unii pui s-au născut morți, în timp ce alții au murit la câteva zile după naștere. „Ceva s-a întâmplat cu aceste animale care acum fie avortează, fie nu sunt suficient de apte să supraviețuiască", a declarat Moby Solangi, director executiv al Institutului pentru Studiul Mamiferelor Marine (IMMS) din Gulfport, Mississippi, unul dintre oamenii de știință care investighează aceste incidente.[20] *

Decesele au avut loc în timpul primului sezon de nașteri la afalini după dezastrul produs de BP. Asta înseamnă că în cea mai mare parte a perioadei de gestație de douăsprezece luni, acești pui s-au dezvoltat în interiorul mamelor care au înotat, foarte probabil, în ape poluate cu petrol și produse chimice de dispersare și e foarte posibil să fi inhalat vapori toxici când s-au ridicat la suprafață pentru a respira. Metabolizarea hidrocarburilor este dificilă și e posibil ca, din cauza lor, delfinii să fi devenit mult mai vulnerabili la bacterii și boli. Așa s-ar putea explica de ce, atunci când oamenii de știință coordonați de NOAA au examinat douăzeci și nouă de delfini în largul coastelor Louisianei, au descoperit un nivel ridicat de boli pulmonare, precum și niveluri incredibil de scăzute de cortizol, semn de insuficiență suprarenală și o capacitate grav compromisă de a reacționa la stres. Au găsit și o femelă de delfin care era însărcinată cu un fetus „neviabil" în vârstă de cinci luni – lucru extrem de rar la delfini, și chiar nedocumentat în literatura de specialitate până la acest incident. „N-am mai văzut o asemenea prevalență de animale foarte bolnave – și cu afecțiuni neobișnuite, cum ar fi valori anormale ale hormonilor glandei suprarenale", a declarat Lori Schwacke, principala autoare a unei lucrări despre aceste descoperiri, care a fost publicată la sfârșitul anului 2013. Comentând asupra acestui studiu, NOAA a avertizat că delfinii se vor confrunta „probabil cu o reducere a ratei de supraviețuire și a capacității de reproducere".[21]

Deversarea n-a fost singurul stres cu care s-au confruntat animalele în această perioadă funestă. În iarna 2010–2011 a nins anormal de mult în regiune, fenomen pe care oamenii de știință l-au legat de schimbările climatice. Când stratul de gheață imens s-a topit, șuvoaie de apă dulce au ajuns în Golful Mexic, unde nu doar că au redus nivelul de salinitate și temperatura în mod periculos pentru mamiferele obișnuite cu apa sărată caldă, ci, probabil în combinație cu petrolul și substanțele de dispersare, au dus la o situație și mai periculoasă pentru delfini și alte cetacee. Așa cum explică Ruth Carmichael, cercetătoare principală la Laboratorul Marin din Dauphin Island: „E posibil ca aceste cantități de apă dulce rece să fi atacat [delfinii], în esență, lovindu-i tocmai când le era mai greu".[22]

Acesta este efectul nefericit al unei economii construite pe combustibili fosili: e letal când extracția nu merge bine și carbonul din pământ scapă la sursă; e letal când extracția merge bine și carbonul este eliberat cu succes în atmosferă. Și catastrofic atunci când aceste două forțe se combină într-un singur ecosistem, așa cum s-a întâmplat pe coasta Golfului Mexic în acea iarnă.

---

* Nu au murit doar delfini tineri. Până la sfârșitul lunii aprilie 2014, peste o mie de delfini morți, de toate vârstele, au fost descoperiți de-a lungul coastei Golfului Mexic, situație pe care NOAA a numit-o un „caz neobișnuit de mortalitate". Aceste cifre sunt doar vârful aisbergului din perspectiva numărului total al morților.

Dispariția copiilor într-o lume pe cale de încălzire

Pentru tot mai multe specii, schimbările climatice creează presiuni care privează vieţuitoarele de cel mai important instrument de supravieţuire: capacitatea de a crea o viaţă nouă şi de a transmite mai departe caracteristicile genetice. În schimb, scânteia vieţii e pe cale să fie stinsă, distrusă în primele şi cele mai fragile zile: în ou, în embrion, în cuib, în bârlog.

Pentru ţestoasele de mare – o specie veche care a reuşit să supravieţuiască coliziunii cu pământul a asteroidului care a ucis dinozaurii – problema este că nisipul în care femelele îngroapă ouăle devine prea cald. În unele cazuri, ouăle ajung la temperaturi letale şi multe ouă pur şi simplu nu eclozează deloc sau eclozează şi ies în special femele. Cel puţin o specie de corali este pândită de o criză reproductivă asemănătoare legată de schimbările climatice: când temperatura apei ajunge la peste 34° Celsius (93° Fahrenheit), fertilizarea oului se opreşte. În acelaşi timp, temperaturile ridicate le poate provoca o asemenea foame coralilor care construiesc recifurile, încât aceştia îşi reabsorb propriile ouă şi sperma.[23]

Pentru stridiile aflate de-a lungul coastei Pacificului din statele Oregon şi Washington, problema în ultimii ani e faptul că apa se acidifică cu o rapiditate atât de îngrijorătoare, încât larvelor le este imposibil să-şi formeze micile cochilii în primele zile de viaţă, ceea ce duce la decese în masă. Richard Feely, oceanograf la Administraţia Naţională a Oceanelor şi Atmosferei, explică faptul că înainte de apariţia deceselor, „ceea ştiam în acel moment era că multe organisme adulte sunt sensibile la acidificare. Ceea ce nu ştiam este că în stadiile larvare, aceste organisme sunt mult mai sensibile". Până în 2014, aceeaşi problemă a condus la o scădere dramatică a numărului de scoici din British Columbia. Una dintre cele mai mari companii care cresc scoici pe litoral a raportat că în jur de zece milioane de moluşte au murit doar din recolta ei.[24]

Şi pe uscat, fiinţele tinere sunt primele şi cel mai rău lovite de schimbările climatice. În vestul Groenlandei, de exemplu, natalitatea şi ratele de supravieţuire a viţeilor de karibu au scăzut dramatic. Se pare că temperaturile ridicate au schimbat modelul de creştere al plantelor care reprezintă o sursă de energie esenţială pentru viţeii de karibu, precum şi pentru mamele lor în perioada de reproducere şi lactaţie. În acelaşi timp, unele populaţii de păsări cântătoare, cum ar fi muscarul negru, scad în unele părţi ale Europei deoarece omizile de care părinţii depind pentru a-şi hrăni puii eclozează prea devreme. În Maine, puii de rândunică de mare arctică mor de foame din motive similare: hrana lor constă din peşti mici, care s-au refugiat în ape mai reci. În acelaşi timp, există rapoarte cum că în Hudson Bay, în Canada, bârlogurile în care se nasc urşii polari se prăbuşesc în permafrostul care se dezgheaţă, punând puiuţii în mare pericol.[25]

Pe măsură ce am aprofundat problema impactului schimbărilor climatice asupra reproducerii şi puilor, am dat peste mai multe asemenea exemple de ameninţări ce pornesc de jos în sus, care îi pun în pericol pe cei mai tineri membri ai unor specii, de la puii de glutoni (ai căror părinţi au probleme cu depozitarea alimentelor în gheaţă) la puii de şoim călător (care fac hipotermie şi se îneacă din pricina precipitaţiilor neobişnuit de abundente) la puii de focă inelată din regiunea arctică (ale căror bârloguri din zăpadă unde dau naştere puilor, la fel ca cele ale urşilor polari, sunt ameninţate).[26] După ce recunoaştem acest model, lucrurile devin clare: bineînţeles că cei foarte tineri sunt mult mai vulnerabili decât adulţii; bineînţeles că până şi cele mai subtile schimbări de mediu îi vor răni pe ei mai tare; şi bineînţeles că fertilitatea e una dintre primele funcţii care cedează când animalele sunt stresate. Şi, totuşi, ce m-a şocat

cel mai mult la această cercetare a fost frecvența cu care aceste informații au constituit o surpriză, chiar și pentru experții în domeniu.

Într-un fel, aceste omisiuni au sens. Suntem obișnuiți să credem că procesul de extincție afectează exemplare de toate vârstele ale unei specii sau grup de specii – asteroidul care ucide dinozaurii sau felul în care strămoșii noștri au vânat o sumedenie de animale până când au dispărut. Și, desigur, omul continuă să elimine specii în felul acesta. Dar în era combustibililor fosili, putem contribui la eliminarea vieții de pe pământ pe căi mai oculte: afectând capacitatea adulților de a se reproduce și transformând primele zile de viață într-o experiență prea dură pentru a-i putea supraviețui. Niciun cadavru, doar o absență – alți pumni de nimic.

Perioada de acalmie

La câteva luni după ce am încetat să mai merg la clinica de fertilitate, o prietenă mi-a recomandat să consult un medic naturist care le ajutase pe mai multe cunoștințe de-ale ei să rămână gravide. Această doctoriță avea propriile teorii despre cauza pentru care atâtea femei, fără vreun motiv medical clar, aveau probleme în a procrea, iar acestea erau radical diferite de cele pe care le auzisem până atunci.

Să ai un copil este una dintre cele mai grele sarcini fizice la care ne putem supune, a subliniat ea, iar dacă trupurile noastre resping sarcina, acesta e adesea un semn că se confruntă cu prea multe alte solicitări – poate o muncă stresantă, care ne ține într-o stare aproape constantă de genul „luptă sau fugi" sau stresul fizic de a trebui să metabolizezi toxine sau alergeni sau doar stresul vieții moderne (sau o combinație a celor de mai sus). Cu organismul turat la maximum pentru a respinge amenințări reale și imaginare, acesta poate începe să transmită semnale cum că nu are excesul de energie necesar pentru a crea și a hrăni o nouă viață.

Cele mai multe clinici de fertilitate folosesc medicamente și tehnologie pentru a învinge această rezistență a corpului, ceea ce funcționează într-o mulțime de cazuri. Dar dacă nu funcționează (și adesea așa stau lucrurile) femeile rămân de multe ori chiar mai stresate, cu dereglări hormonale și mai mari decât la începutul procesului. Calea naturistă propunea o abordare care era, din toate punctele de vedere, opusul: trebuia să încerc să-mi dau seama ce mi-ar putea suprasolicita sistemul și apoi să elimin aceste lucruri și să sper că un sistem endocrin mai sănătos și echilibrat va începe să le trimită semnale mai primitoare viitorilor copii.

După o serie de teste, am fost diagnosticată cu o grămadă de alergii pe care nu știam că le aveam, precum și cu insuficiență suprarenală și cu niveluri scăzute de cortizol (același diagnostic, în mod ciudat, pe care oamenii de știință de la NOAA îl puseseră delfinilor din Golful Mexic). Doctorița mi-a pus o mulțime de întrebări cu privire la stilul meu de viață, inclusiv câte ore am petrecut în aer în ultimul an. „De ce?", am întrebat-o precaută, știind că răspunsul urma să fie neplăcut. „Din cauza radiațiilor. S-au făcut niște studii pe însoțitoarele de zbor care arată că asta ar putea dăuna fertilității". Splendid. Se pare că zborurile nu otrăvesc doar atmosfera, ci e posibil să mă fi otrăvit și pe mine.[27]

Recunosc că eram departe de-a fi convinsă că această nouă abordare va avea ca rezultat o sarcină sau chiar că partea științifică pe care se întemeia era foarte solidă. Și eram conștientă că punerea infertilității pe seama stresului pe care-l resimte femeia are o istorie lungă și lipsită de glorie. „Relaxează-te", li se spune de mult femeilor care nu

pot procrea (cu alte cuvinte: totul e în capul tău/e vina ta). Pe de altă parte, și medicii de la fabrica de fertilitate își dăduseră cu presupusul într-o manieră extrem de profitabilă, iar după această experiență, noua doctoriță era ca o gură de aer proaspăt.* [28] În sfârșit, cineva încerca să-și dea seama *de ce* eram infertilă, în loc să încerce să-mi forțeze corpul să facă ceva ce în mod clar nu voia să facă. În ceea ce privește dezavantajele, mi-am amintit de o caricatură populară despre încălzirea globală: un bărbat se ridică la un summit climatic și întreabă: „Și dacă totul e o farsă uriașă și vom crea o lume mai bună degeaba?" Dacă toate aceste probleme cu glandele suprarenale se dovedeau a fi o farsă uriașă, cel mai rău lucru care mi se putea întâmpla era să fiu mai sănătoasă și mai puțin stresată.

Așa că am făcut totul ca la carte. Yoga, meditație, modificări dietetice (obișnuitele războaie declarate grâului, glutenului, lactatelor și zahărului – precum și alte mărunțișuri mai ezoterice). M-am dus la acupunctură și mi-am făcut băuturi din plante chinezești amare, iar blatul bucătăriei mele s-a transformat într-un galantar cu pulberi și suplimente. Pe lângă asta, mi-am părăsit casa din Toronto și m-am mutat în British Columbia, la țară, într-un loc din care se putea ajunge doar cu feribotul în cel mai apropiat oraș și care se afla la douăzeci de minute de cel mai apropiat magazin cu obiecte de uz casnic. În acest colț de lume trăiesc părinții mei, sunt îngropați bunicii mei și e locul unde am mers mereu să scriu și să mă odihnesc. Urma să văd cum e să trăiești acolo tot timpul.

Treptat, am învățat să identific o jumătate de duzină de păsări după cum cântă, iar mamiferele marine după valurile care apăreau pe suprafața apei. M-am surprins până și bucurându-mă de momente frumoase, fără să le jelesc simultan pierderea. Cardul auriu din portofel, care atesta statutul meu de client fidel al companiilor de zbor, a expirat pentru prima dată într-un deceniu și m-am bucurat.

Am continuat totuși să călătoresc pentru a mă documenta – și când am făcut-o, am observat multe asemănări între teoriile despre infertilitate ale noii mele doctorițe și unele dintre ideile întâlnite de mine despre modificările pe care omenirea trebuie să le facă dacă vrea să evite colapsul. Sfatul ei, în esență, se rezuma la atât: înainte să poți avea grijă de o altă ființă umană, trebuie să ai grijă de tine. Într-un fel, ea spunea că trebuia să intru într-o perioadă de acalmie, opusul abordării mecaniciste de tip „depune mai mult efort" care domină medicina occidentală.

M-am gândit la acest sfat când mi-am părăsit ascunzătoarea și m-am dus la Institutul Pământului din Salina, Kansas, unul dintre cele mai interesante laboratoarele pentru metode agricole agro-ecologice de ultimă oră. Wes Jackson, fondator și președinte al centrului, spune că încearcă să rezolve ceea ce el numește „problema veche de 10.000 de ani a agriculturii".[29] Această problemă, în esență, este aceea că, de când au început să planteze semințe și să are pământul, oamenii au secat solul de fertilitate.

În absența intervenției oamenilor, diferite soiuri de plantele cresc unele lângă altele și, ca plante perene, se re-sădesc singure an după an, rădăcinile lor rămânând în

* Un nou studiu publicat în mai 2014 în revista *Human Reproduction* arată că există o legătură puternică între stres și infertilitate. Studiul a urmărit aproximativ cinci sute de femei din SUA care încercau să rămână însărcinate, niciuna dintre ele neavând probleme de fertilitate cunoscute. S-a descoperit că femeile care aveau în salivă o concentrație ridicată de alfa-amilază – un bio-marker al stresului – aveau șanse de două ori mai mari să fie diagnosticate cu infertilitate decât cele cu un nivel scăzut.

pământ, unde cresc tot mai mari și pătrund tot mai adânc. Această combinație de diversitate și plante perene menține solul sănătos, stabil și fertil: rădăcinile fixează solul, datorită plantelor apa de ploaie este absorbită mai sigur și mai lent și diferite plante oferă diferite funcții de fertilitate (unele, cum ar fi legumele și trifoiul, sunt mai bune la fixarea azotului, care e esențial în punerea bazelor vieții vegetale), în timp ce diversitatea controlează dăunătorii și buruienile invazive.

Este un ciclu care se autosusține, în care plantele care se descompun slujesc ca îngrășământ natural pentru noile plante, iar ciclul de viață se reînnoiește în mod constant. Menținerea în funcțiune a acestui ciclu, potrivit agricultorului și filosofului Wendell Berry, trebuie să fie elementul central al relației omenirii cu natura. „Problema durabilității e destul de simplu de formulat", spune el. „Este nevoie ca ciclul fertilității, al nașterii, creșterii, maturizării, morții și descompunerii... să nu se oprească niciodată, pentru ca legea reîntoarcerii să fie respectată și nimic să nu se piardă.[30] E destul de simplu: să respectăm fertilitatea, să n-o lăsăm să piară.

Dar când oamenii au început plantarea culturilor unice care trebuiau replantate an de an, a apărut problema pierderii fertilității. Modul în care industria agricolă se ocupă de această problemă e bine cunoscut: irigă puternic pentru a compensa faptul că plantele anuale nu mai reușesc să păstreze umiditatea (o problemă tot mai mare, având în vedere că apa dulce devine tot mai rară) și folosește produse chimice pentru a fertiliza și a îndepărta dăunătorii invazivi și buruienile.

Dar asta creează o serie de noi probleme de mediu și de sănătate, inclusiv apariția unor imense zone acvatice moarte din cauza apelor care se scurg de pe terenurile agricole. Cu alte cuvinte, în loc rezolvăm problema fertilității solului, pur și simplu am transferat-o, transformând o criză de pe uscat într-una oceanică. Iar lanțul infertilității nu se termină aici, întrucât unele dintre substanțele chimice folosite în agricultura industrială perturbă sistemul endocrin, cum ar fi erbicidul atrazin, despre care studiile au arătat că provoacă sterilitate la amfibieni, pești, reptile și șobolani – și declanșează bizare schimbări de sex spontane la broaștele de sex masculin. Aceleași substanțe chimice sunt responsabile pentru creșterea incidenței malformațiilor congenitale și a ratei avorturilor spontane la oameni, deși producătorul erbicidului atrazin neagă că ar exista vreo legătură. În același timp, albinele, cei mai importanți polenizatori naturali, sunt în pericol în întreaga lume – încă o victimă, susțin mulți experți, a dependenței de chimicale a agriculturii.[31]

Multe societăți agricole tradiționale au creat metode de menținere a fertilității solului în ciuda plantării de culturi anuale. Culturile care cultivau porumb în Mesoamerica, de exemplu, lăsau pământurile necultivate pentru a se putea regenera și au introdus leguminoase fixatoare de azot, cum ar fi fasolea, în combinațiile de plante cultivate unele lângă celelalte. Aceste metode, care imită felul în care plante similare cresc în sălbăticie, au reușit să păstreze terenul fertil timp de mii de ani. Un beneficiu în plus al unui sol sănătos este că sechestrează carbonul (ajutând la controlul emisiilor), iar policulturile sunt mai puțin vulnerabile în fața urgiei naturii.[32]

Wes Jackson și colegii săi de la Institutul Pământului merg și mai departe: ei încearcă să refacă modul în care societățile industriale produc semințe, crescând soiuri perene de grâu, iarbă de grâu, sorg și floarea-soarelui care nu trebuie replantate în fiecare an – întocmai ca ierburile înalte originale care dominau preeria înainte de apariția agriculturii pe scară largă. „Scopul nostru este să conturăm o agricultură la fel de durabilă ca ecosistemele originare pe care le-a înlocuit", explică cei de la institut,

„pentru a găsi o cale de-a crește culturi care să recompenseze agricultorul și mediul înconjurător mai mult decât pe producătorii externi. Avem în vedere o agricultură care nu doar că protejează solul de neînlocuit, ci și diminuează dependența noastră de combustibilii fosili și de produse chimice sintetice dăunătoare".[33]

Și strategia începe să funcționeze: când am vizitat pentru prima oară institutul în 2010, la magazinul de suveniruri începuse să se vândă primul lot de făină realizată din iarbă de grâu perenă pe care Jackson și echipa sa o domesticiseră și o numiseră Kernza. Când am revenit, un an mai târziu, Câmpiile Sudice erau afectate de o secetă devastatoare care distrugea culturile. Texasul se confrunta cu cel mai uscat an înregistrat vreodată, iar producția de grâu, porumb și sorg scăzuse cu 50–60%, în timp ce pierderile agricole ajunseseră la 7 miliarde de dolari.[34] Totuși, cultura de sorg de test a celor de la Institutul Pământului era viguroasă și sănătoasă, rădăcinile lungi ale plantelor putând reține chiar și cantitățile mici de apă. Parcela lor era singura verde pe o rază de câțiva kilometri.

* * *

În acea perioadă a fost conceput fiul meu. În primele luni, cea mai grea parte a sarcinii a fost să cred că totul era cu adevărat în regulă și el era sănătos. Indiferent câte analize aveau rezultate bune, eu tot mă așteptam să se întâmple o nenorocire. M-au ajutat enorm plimbările, iar în ultimele săptămâni pline de neliniște de dinainte de naștere, reușeam să mă calmez plimbându-mă cât de mult îmi permitea durerea de șolduri pe o cărare îngrijită ce șerpuia de-a lungul unui pârâu limpede. Pârâul izvorăște din apropierea unui vârf de munte acoperit cu zăpadă și apa cristalină formează o cascadă, se adună în zeci de iazuri, trece peste praguri iar, în final, se varsă în Oceanul Pacific.

În timpul plimbărilor, eram atentă să observ puietul de somon care pornea în călătoria spre mare după cele câteva luni de incubație în estuarele cu apă mică. Și îmi imaginam cum somonii aurii, păstrăvii biwamasou și somonii de Pacific înoată din toate puterile peste praguri și cascade, hotărâți să ajungă în zonele de reproducere unde s-au născut. La fel de hotărât era și fiul meu, îmi spuneam. Era un luptător, reușise să ajungă la mine în pofida tuturor greutăților; cu siguranță va găsi o cale să se nască în siguranță.

Nu există exemplu mai bun de tenacitate în viață decât somonul de Pacific. Pentru a ajunge în zonele de reproducere, somonii aurii sar pentru a trece de cascade uriașe, ca niște canotori nesănătoși la cap care merg în sens invers, ferindu-se de vulturi și de urși grizzly. Spre sfârșitul vieții, somonii fac un ultim efort pentru a-și duce misiunea la îndeplinire. Puietul de somon trebuie să treacă printr-o transformare fizică drastică (*smolting*) pentru se pregăti pentru trecerea de la apă dulce la apa sărată din ocean, unde își vor duce traiul până le vine rândul să pornească în călătoria în amonte.

Dar aceste isprăvi victorioase ale biologiei sunt doar o parte a poveștii regenerării. Pentru că, așa cum toți cei ce locuiesc în ținutul somonului știu, uneori râurile sunt misterios de goale, pline doar de frunze moarte și, poate, unul sau doi pești pestriți. Somonii sunt cu adevărat sportivii noștri olimpici, hotărârea lor este unul dintre cele mai puternice exemple de dorință de-a continua ciclul vieții – însă nu sunt invincibili. Puterea lor poate fi învinsă de pescuitul excesiv, de fermele piscicole care răspândesc păduchi de mare care omoară somonii tineri pe capete, de încălzirea apei despre care oamenii de știință cred că le poate pune în pericol sursele de hrană, de tăierile iresponsabile

care sufocă cu resturi pâraiele, de digurile de beton pe care nu le pot depăși nici cei mai acrobatici somoni. Și, bineînțeles, ei pot fi opriți de deversările de petrol și de alte accidente industriale.

Acestea sunt motivele pentru care somonul a dispărut în circa 40% din zonele din nord-vestul SUA pe care le populau înainte, iar populațiile de somon auriu, chinook și sockeye se află sub o amenințare continuă și există riscul să dispară.[35] Pentru a înțelege ce înseamnă asta, nu trebuie decât să ne uităm la New England și la Europa continentală, unde somonii au încetat să mai migreze în râurile care odată abundau de ei. Asemenea oamenilor, somonii pot trece peste multe, dar nu chiar peste orice.

De aceea sunt încă neliniștită în privința finalului fericit al propriei mele povești, care deocamdată mi se pare incomplet. Știu că pentru unii, saga fertilității mele vine să întărească ideea că rezistența umană iese mereu biruitoare în cele din urmă, dar senzația mea e alta. Nu știu de ce a rezistat această sarcină, așa cum nu știu de ce n-au rezistat cele de dinainte – nici doctorii nu știu, fie că se bazează sau nu pe tehnologia avansată. Infertilitatea este doar unul dintre numeroasele domenii în care noi, oamenii, ne scăldăm ca în niște adevărate oceane de ignoranță. Așa că, în general, mă consider norocoasă – pentru că aș fi putut la fel de bine să nu reușesc, indiferent cât de senină a devenit viața mea, pentru că m-am străduit prea mult. De asemenea, m-aș fi putut trezi cu o poză cu un bebeluș drăgălaș pe peretele fabricii de fertilitate dacă aș fi fost dispusă să măresc miza tehnologică.

Cred că o parte din mine se află încă în mlaștina plină de petrol din Louisiana, plutind într-o mare de larve și embrioni otrăviți, cu propriul embrion nefericit în interiorul meu. Nu autocompătimirea mă face să revin la acel loc trist, ci convingerea că există ceva de valoare în memoria corpului care s-a izbit de o limită biologică – epuizarea și celei de-a doua, de-a treia, de-a patra șanse. Faptul că am dat de un obstacol nu mi-a distrus credința în vindecare și recuperare. Pur și simplu am învățat că aceste daruri necesită o îngrijire aparte și că e nevoie de vigilență continuă pentru a descoperi limitele dincolo de care nu poate fi împinsă viața.

Pentru că adevărul este că oamenii sunt minunat de rezistenți, capabili să se adapteze la tot felul de nereușite. Suntem făcuți să supraviețuim, dăruiți cu adrenalină și dotați cu rezerve biologice multiple care ne oferă luxul de-a avea o a doua, a treia și a patra șansă. La fel stau lucrurile și cu oceanele. La fel stau lucrurile și cu atmosfera. Dar supraviețuirea nu e același lucru cu prosperitatea, nu e același lucru cu traiul bun. Și, după cum am văzut, pentru multe specii nu e același lucru cu capacitatea de a îngriji și de a produce o nouă viață. Doar pentru că biologia e foarte generoasă nu înseamnă că poate ierta la nesfârșit. Cu o abordare adecvată, suntem extrem de maleabili. Dar putem și ceda – corpurile noastre, precum și comunitățile și ecosistemele care ne susțin.

Revenirea la viață

La începutul anului 2013, am dat peste un discurs al scriitoarei și profesoarei Leanne Simpson din tribul Mississauga Nishnaabeg, în care descrie învățăturile și structurile de guvernare ale tribului: „Sistemele noastre sunt concepute să genereze mai multă viață".[36] Afirmația m-a blocat. Mi-am dat seama că scopul acesta este însăși antiteza extractivismului, care se bazează pe premisa că viața poate fi stoarsă la nesfârșit și care, pe lângă faptul că nu generează viață, este specializat în transformarea

sistemelor vii în gunoi, fie că e vorba grămezile de „material de decopertare" de pe marginea drumurilor din regiunea nisipurilor bituminoase din Alberta, de armatele de oameni dezrădăcinați care cutreieră lumea în căutarea unui loc de muncă temporar sau de particulele și gazele care sufocă atmosfera și care odată erau părți sănătoase ale ecosistemelor. Sau chiar de orașele și orășelele care au fost rase de pe fața pământului de furtuni care sunt tot mai violente din cauza căldurii pe care o acumulează aceste gaze.

După ce am ascultat discursul, i-am scris lui Simpson și am întrebat-o dacă ar fi dispusă să-mi spui mai multe despre ce se afla în spatele acelei afirmații. Când ne-am întâlnit la o cafenea din Toronto, mi-am dat seama că Simpson, într-un tricou negru de rocker și cu cizme de motociclist, era reținută în fața perspectivei ca încă un cercetător alb să-i sondeze mintea, după ce își dedicase mare parte a vieții strângerii, traducerii și interpretării artistice a istoriilor și poveștilor orale a tribului din care făcea parte.

Până la urmă am avut o discuție lungă și amplă despre diferența dintre atitudinea extractivistă (pe care Simpson o asimilează fără menajamente unui „furt" și unei scoateri a lucrurilor „din relație") și cea regeneratoare. A descris sistemele Anishinaabe ca pe „un mod de viață proiectat să genereze viață, nu doar viața umană, ci viața tuturor lucrurilor vii". Acesta e un concept al echilibrului sau armoniei, comun multor culturi indigene, și se traduce adesea cu „o viață bună". Dar Simpson mi-a spus că preferă traducerea „renaștere continuă", pe care a auzit-o prima oară la scriitoarea și activista Anishinaabe, Winona LaDuke.[37]

E de înțeles faptul că astăzi asociem aceste idei cu o viziune indigenă asupra lumii: în principal aceste culturi au fost cele care au păstrat acest mod alternativ de a vedea lumea vie când s-au confruntat cu buldozerele colonialismului și ale globalizării corporatiste. Asemenea celor care salvează semințele pentru a proteja biodiversitatea stocului mondial de semințe, culturile indigene au păstrat alte modalități de relaționare cu lumea naturală și a unora cu ceilalți, în parte datorită credinței că va veni o vreme când va fi nevoie de aceste semințe intelectuale și ele vor găsi din nou un sol fertil.

Una dintre cele mai importante evoluții în apariția fenomenului pe care l-am numit Blockadia e faptul că, pe măsură ce mișcarea a căpătat forma, și pe măsură ce indigenii și-au asumat rolul de lideri în cadrul ei, aceste moduri străvechi de-a vedea lumea se răspândesc cum n-au făcut-o de secole. De fapt, asistăm la apariția unei mișcări pentru drepturile de reproducere, însă nu e o luptă doar pentru drepturile de reproducere ale femeilor, ci pentru drepturile de reproducere ale planetei în ansamblu – ale munților decapitați, ale văilor inundate, ale pădurilor tăiate, ale pânzei freatice afectate de fracturare, ale dealurilor răscolite, ale râurilor otrăvite, ale „satelor cancerului". Toate formele de viață au dreptul de a se reînnoi, regenera și vindeca.

Pe baza acestui principiu, țări precum Bolivia și Ecuador – cu mari populații indigene – au consfințit prin lege „drepturile Pământului Mamă", creând noi instrumente legislative puternice, care recunosc dreptul ecosistemelor de-a exista, dar și de-a se „regenera."* [38] Genul feminin al termenului încă îi stânjenește pe unii. Dar

* Când Ecuadorul a adoptat o nouă constituție în 2008, a devenit prima țară care a consfințit prin lege drepturile naturii. Articolul 71 din Constituția țării spune: „Natura sau *Pachamama*, unde viața este creată și reprodusă, beneficiază de dreptul ca existența sa să fi respectată în întregime, precum și de dreptul de a-și întreține și regenera ciclurile, structurile, funcțiile și procesele evolutive vitale.

mie mi se pare că natura specific feminină nu are o importanță majoră. Fie că alegem să privim pământul ca pe-o mamă, un tată, un părinte sau ca pe o forță creatoare fără gen, important este că recunoaștem că nu noi deținem controlul, că facem parte dintr-un vast sistem viu de care depindem. Pământul, scria marele ecologist Stan Rowe, nu este doar „resursă", ci și „sursă".

Aceste concepte juridice sunt acum adoptate și propuse în situații ce nu-i privesc pe indigeni, inclusiv în America de Nord și Europa, unde comunitățile care încearcă din ce în ce mai mult să se protejeze de riscurile extracției extreme adoptă și ei hotărâri locale privind „drepturile naturii". În 2010, Consiliul Local din Pittsburgh a adoptat o astfel de hotărâre, care interzice în mod explicit extracția gazelor naturale și care spune că natura are „dreptul inalienabil și fundamental la existență și prosperitate" în oraș. Printr-un efort similar, în Europa se încearcă incriminarea ecocidului în temeiul dreptului internațional. Campania definește ecocidul ca pe „distrugerea masivă, deteriorarea sau dispariția ecosistemului (ecosistemelor) dintr-un anumit teritoriu, fie din cauza factorului uman, fie din alte cauze, într-o asemenea măsură încât beneficiile locuitorilor acelui teritoriu au fost sau vor fi grav diminuate".[39]

Pe măsură ce aceste idei de inspirație indigenă s-au răspândit în contexte oarecum surprinzătoare, se mai întâmplă ceva: mulți oameni își amintesc de tradițiile legate de administrare existente în propriile culturi, însă îngropate adânc, și conștientizează rolul omenirii de promovare a vieții. Ideea că ne-am putea separa de natură, că nu avem nevoie să fim mereu într-un parteneriat cu pământul din jurul nostru este, la urma urmei, un concept relativ nou, chiar și în Occident. Într-adevăr, a fost suficient ca oamenii să inventeze concepția letală că pământul este ca o mașină inertă, iar omul este inginerul ei, pentru ca unii să înceapă să uite datoria de a proteja și promova ciclurile naturale de regenerare de care depindem cu toții.

Vestea bună e că nu toată lumea a fost de acord să uite. Alt efect secundar interesant și neașteptat al nebuniei energiei extreme este că, confruntate cu amenințări la adresa siguranței colective, aceste idei vechi reapar – combinându-se, încrucișându-se și găsind aplicații în contexte noi.

În Halkidiki, Grecia, de exemplu, arma secretă folosită de săteni pentru a-și apăra pământurile de minele de aur de suprafață a fost caracterul inter-generațional al luptei – adolescente în blugi strâmți și cu ochelari mari de soare care stau umăr la umăr cu bunicile lor îmbrăcate în negru și încălțate cu pantofi ortopedici. Acesta e un element de noutate: înainte ca minerii să amenințe muntele și râurile, mulți dintre oameni în vârstă au fost uitați, lăsați acasă, în fața televizoarelor, puși la păstrare precum niște telefoane mobile demodate. Dar în timpul procesului de organizare tinerii au descoperit că, deși se pricepeau de minune la anumite lucruri, cum ar fi organizarea de *flash-mob*-uri și diseminarea mesajelor prin intermediul rețelelor de socializare, bunicii lor – care au supraviețuit războaielor și ocupațiilor – știau mult mai multe despre cum e să trăiești și să muncești în cadrul unor grupuri mari. Nu numai că puteau găti pentru

---

Fiecare persoană, comunitate, etnie sau naționalitate poate solicita autorității publice să vegheze la respectarea acestor drepturi ale naturii". Principii similare au fost consfințite în „Acordul Popoarelor" de la Conferința Mondială a Popoarelor privind Schimbările Climatice și Drepturile Pământului Mamă, care a fost adoptat de 30.000 de membri ai societății civile internaționale adunați în Cochabamba, Bolivia, în aprilie 2010. Constatându-se că „puterea de regenerare a planetei a fost deja compromisă", în acord se afirmă că pământul are „dreptul de a-și regenera biocapacitatea și de a-și continua ciclurile și procesele vitale fără intervenția omului."

cincizeci de persoane (o abilitate importantă pe baricade), ci își aminteau și vremurile când agricultura era practicată în mod colectiv și au reușit să-i facă pe copiii și nepoții lor să creadă că e posibil să trăiască bine fără să distrugă pământul.

În țările „tinere", cum ar fi Canada, Statele Unite ale Americii, Australia și Noua Zeelandă, unde există mai degrabă mituri, nu amintiri, acest proces de aducere aminte este mult mai complex. Pentru descendenții coloniștilor și pentru imigranții mai noi, procesul începe cu învățarea poveștilor adevărate despre locurile în care trăim – cu citirea tratatelor, de exemplu, și înțelegerea modului în care am ajuns în situația actuală, oricât de dureros ar fi. Și, totuși, Mike Scott, crescătorul de capre și ecologistul aflat în prima linie a luptei împotriva extracției de cărbune din Montana, spune că procesul de colaborare strânsă dintre indigeni și neindigeni „a dus la reapariția unei viziuni asupra lumii într-o mulțime de oameni".[40]

Sentimentul profund de interdependență cu lumea naturală care animă luptele din mediul rural din cadrul mișcării Blockadia, din Grecia până pe coasta provinciei British Columbia, este, desigur, mult mai puțin vizibil în orașele dens populate, unde mulți dintre noi trăiesc și lucrează: unde dependența de natură e bine mascată de autostrăzi, conducte, linii electrice și supermarketuri pline. Înțelegem cât de dependenți și de vulnerabili suntem de fapt doar atunci când apare o fisură în acest sistem bine izolat sau când sistemul este în pericol.

Și totuși aceste fisuri apar cu tot mai mare regularitate. Într-un moment când incendii fără precedent înghit casele din suburbiile orașului Melbourne, când apele umflate ale Tamisei inundă casele din localitățile de la periferia Londrei și când uraganul Sandy transformă metroul din New York într-un sistem de canale de scurgere, obstacolele pe care le-au ridicat chiar și cei mai urbani și mai privilegiați dintre noi pentru a ține departe lumea naturală încep în mod evident să se dărâme.

Uneori, extracția extremă e cea care distruge aceste bariere, pentru că tentaculele sale pătrund în unele dintre cele mai moderne orașe – se folosește fracturarea în curțile din Los Angeles și sunt proiectate conducte de petrol care să traverseze orașe precum Toronto. Locuitorii din Sydney nu aveau niciun motiv să se gândească de unde provine apa potabilă – dar când a apărut posibilitatea ca sursa de apă a orașului australian să fie folosită la fracturare, foarte mulți s-au informat rapid. De fapt, nu ne-am pierdut niciodată legăturile cu natura – ele au existat mereu, în trupurile noastre și în viețile noastre ordonate. Doar că mulți am uitat de ele o vreme.

* * *

Pe măsură ce comunitățile trec de la simpla rezistență față de extractivism la construirea unei lumi ce trebuie să se înalțe din propriile ruine, protejarea ciclului de fertilitate a devenit punctul central al modelelor care se multiplică cel mai rapid, de la permacultură la clădirile vii și la strângerea apei de ploaie. Încontinuu, relațiile de extracție liniare, unidirecționale sunt înlocuite cu sisteme circulare, caracterizate de reciprocitate. Semințele sunt păstrate, în loc să fie cumpărate. Apa este reciclată. Ca îngrășământ se folosește gunoiul de grajd, nu chimicalele și așa mai departe. Nu există formule clare și rapide, deoarece principiul de bază este acela că fiecare zonă este diferită și e de datoria noastră, cum spune Wes Jackson (citându-l pe Alexander Pope), să „consultăm geniul locului".[41] Există, totuși, un model recurent: se creează sisteme care necesită o intervenție minimă din exterior și care nu produc deșeuri aproape

deloc – o căutare a homeostaziei care este opusul Pământului Monstru pe care geoinginerii ne spun că trebuie să învățăm să-l iubim.

Și, contrar înclinației capitalismului spre monopol și duopol în aproape orice domeniu, aceste sisteme imită geniul creator de redundanță înnăscută al naturii, amplificând diversitatea ori de câte ori e posibil, de la mai multe soiuri de semințe la mai multe surse de energie și apă. Scopul nu este crearea câtorva soluții verzi gigantice, ci multiplicarea infinită a celor mici și folosirea unor politici – precum tariful fix pentru energie din surse regenerabile practicat în Germania, de exemplu – care încurajează mai degrabă multiplicarea decât consolidarea. Frumusețea acestor modele constă în faptul că, atunci când eșuează, ele eșuează la o scară mică, ușor de gestionat – și există sisteme care să le înlocuiască. Pentru că putem fi siguri de un lucru, și anume că vor exista o mulțime de șocuri în viitor.

A duce un stil de viață neextractiv nu înseamnă să elimini extracția complet: toate lucrurile vii trebuie să ia ceva de la natură pentru a supraviețui. Însă acesta e sfârșitul mentalității extractiviste – să iei fără măsură, să tratezi pământul și oamenii ca pe niște resurse ce pot fi epuizate și nu ca pe niște entități complexe care au dreptul la o existență demnă bazată pe reînnoire și regenerare. Chiar și activitățile care, în mod tradițional, sunt distructive, cum ar fi exploatarea lemnului, se pot practica în mod responsabil, la fel și mineritul la scară mică, mai ales atunci când activitățile sunt controlate de oamenii care trăiesc în zona în care se practică extracția și care au interesul ca pământul să rămână sănătos și productiv. Dar, mai presus de toate, traiul neextractiv înseamnă să te bazezi în mare măsură pe resurse ce pot fi regenerate continuu: cultivarea alimentelor prin metode care protejează fertilitatea solului; producerea de energie prin metode care valorifică puterea soarelui, a vântului și a valurilor, care se reînnoiește mereu; folosirea metalelor obținute din surse reciclate și reutilizate.

Aceste procese sunt uneori numite „rezistente", dar un termen mai potrivit ar fi „regeneratoare". Asta pentru că rezistența – deși este cu siguranță unul dintre cele mai mari daruri ale naturii – este un proces pasiv, care presupune capacitatea de a primi lovituri și de a te pune din nou pe picioare. Regenerarea, pe de altă parte, este activă: devenim participanți în procesul de maximizare a creativității vieții.

Aceasta este o viziune mult mai expansivă decât binecunoscuta eco-critică, ce pune accentul pe reducere și pe diminuarea impactului sau „amprentei" omenirii. În zilele noastre asta nu mai este o opțiune: suntem aici, suntem mulți și trebuie să ne folosim abilitățile pentru a acționa. Putem, însă, să schimbăm natura propriilor acțiuni pentru ca ele să dea viață, nu s-o extragă. „Putem da viață solului, putem poleniza, putem face compost și putem descompune", mi-a spus Gopal Dayaneni, ecologist local și activist în cadrul mișcării Movement Generation din Oakland, California. „Prin muncă, putem accelera restaurarea și regenerarea sistemelor vii dacă ne implicăm în acțiuni bine gândite și concertate. În momentul de față noi suntem de fapt specia-cheie, prin urmare trebuie să ne aliniem strategiile cu puterile de vindecare ale Pământului Mamă – nu putem fenta regulile casei. Dar scopul nu e să ne oprim sau să ne retragem, ci folosirea agresivă a muncii în scopul restaurării".[42]

Această atitudine are deja un rol activ în promovarea și protejarea vieții în fața atâtor amenințări care neagă viață sau uită de ea. A ajuns deja și la pârâul pe lângă care mă plimbam în timpul sarcinii. Când am descoperit acea potecă, am crezut că somonii care încă înotau în pârâu erau acolo doar datorită îndărătniciei speciei. Dar, pe măsură

ce i-am cunoscut și pe localnici și am discutat cu ei în timpul acestor plimbări, am aflat că, din 1992, în ajutorul speciei venise o crescătorie aflată la câțiva kilometri în amonte, precum și echipe de voluntari care au muncit pentru a curăța apa de resturile rămase în urma exploatării forestiere și care au avut grijă să existe suficientă umbră pentru ca puietul să fie protejat. Sute de mii de mici somoni roz, argintii, de Pacific și chinook sunt eliberați în fiecare an în râurile din apropiere. Este un parteneriat între pește, pădure și oamenii care trăiesc împreună în această zonă deosebită a lumii.

La vreo două luni după ce s-a născut fiul meu, mica noastră familie a făcut o excursie la acea crescătorie, care folosea acum energie geotermală, precum și generată de niște micro-turbine. Deși băiatul nostru era atât de mic încât abia putea vedea ceva din marsupiul în care stătea, am vrut să vadă micii somoni care au fost atât de importanți pentru mine înainte ca el să se nască. A fost distractiv: ne-am uitat împreună în marile rezervoare verzi unde puietul era ținut în siguranță până devenea suficient de puternic pentru a se descurca singur. Și ne-am întors acasă cu un afiș cu „alfabetul somonilor" care se află încă în camera lui (la litera „p" este cuvântul puiet).

Nu era o fermă piscicolă sau o fabrică de fertilitate – nimic nu fusese creat de la zero sau cu forța. Era doar o mână de ajutor, un impuls pentru a menține ciclul de fertilitate. Și este expresia înțelegerii faptului că, de-acum încolo, atunci când luăm ceva trebuie nu doar să dăm înapoi, ci și să avem grijă.

NOTE

CAPITOLUL 13: DREPTUL LA REGENERARE

1. Interviu personal cu Tracie Washington, 26 mai 2010.

2. Katsi Cook, „Woman Is the First Environment", discurs, Live Earth, Muzeul Național al Amerindienilor, Washington DC, 7 iulie 2007, http://nmai.si.edu/.

3. „Global In Vitro Fertilization Market to Reach $21.6 Billion by 2020", Allied Market Research, comunicat de presă, 29 ianuarie 2014; F. E. van Leeuwen et al., „Risk of Borderline and Invasive Ovarian Tumours After Ovarian Stimulation for in Vitro Fertilization in a Large Dutch Cohort", *Human Reproduction* 26 (2011): 3456–3465; L. Lerner-Geva et al., „Infertility, Ovulation Induction Treatments and the Incidence of Breast Cancer – A Historical Prospective Cohort of Israeli Women", *Breast Cancer Research Treatment* 100 (2006): 201–212; Peter Henriksson et al., „Incidence of Pulmonary and Venous Thromboembolism in Pregnancies After In Vitro Fertilisation: Cross Sectional Study", *BMJ* 346 (2013): 1–11.

4. Interviu personal cu Jonathan Henderson, 25 mai 2010.

5. Cain Burdeau și Seth Borenstein, „6 Months After Oil Spill, Scientists Say Gulf Is Sick but Not Dying", Associated Press, 18 octombrie 2010.

6. Doug O'Harra, „Cordova on the Brink", *Anchorage Daily News*, 1 mai 1994.

7. Sandra Steingraber, *Raising Elijah: Protecting Our Children in an Age of Environmental Crisis* (Philadelphia: Da Capo 2011), 28; Sandra Steingraber, *Having Faith: An Ecologist's Journey to Motherhood* (Cambridge, MA: Perseus 2001), 88.

8. Lisa M. McKenzie et al. „Birth Outcomes and Maternal Residential Proximity to Natural Gas Development in Rural Colorado", *Environmental Health Perspectives* 122 (2014): 412–417.

9. Mark Whitehouse, „Study Shows Fracking Is Bad for Babies", *Bloomberg View*, 4 ianuarie 2014.

10. Constanze A. Mackenzie, Ada Lockridge și Margaret Keith, „Declining Sex Ratio in a First Nation Community", *Environmental Health Perspectives* 113 (2005): 1295–1298; Melody Petersen, „The Lost Boys of Aamjiwnaang", *Men's Health*, 5 noiembrie 2009; Nil Basu et al., „Biomarkers of

Chemical Exposure at Aamjiwnaang", Raportul pe 2013 al Environmental Health Sciences Lab al Universității McGill.

11. Comunicare personală prin e-mail cu Monique Harden, codirector, Advocates for Environmental and Human Rights, 13 februarie 2012; interviu personal cu Wilma Subra, chimist și consultant pe probleme de mediu, 26 ianuarie 2012; David S. Martin, „Toxic Towns: People of Mossville «Are Like an Experiment»", *CNN*, 26 februarie 2010.

12. Living on Earth, „Human Rights in Cancer Alley", 23 aprilie 2010, http://www.loe.org/; comunicare personală prin e-mail cu Monique Harden, 13 și 15 februarie 2012.

13. Interviu personal cu Debra Ramirez, 27 mai 2010; Martin, „Toxic Towns"; interviu cu Subra, 26 ianuarie 2012.

14. „Initial Exploration Plan, Mississippi Canyon Block 252", BP Exploration & Production Inc., p. 14–3.

15. Interviu personal cu Donny Waters, 3 februarie 2012.

16. Monica Hernandez, „Fishermen Angry as BP Pushes to End Payments for Future Losses", WWLTV, 8 iulie 2011; interviu personal cu Fred Everhardt, pescar de crabi și fost consilier local în parohia St. Bernard, 22 februarie 2012 și 7 martie 2014; interviu personal cu George Barisich, președinte, Asociația Pescarilor Comerciali, 22 februarie 2012 și 10 martie 2014.

17. „Scientists Find Higher Concentrations of Heavy Metals in Post–Oil Spill Oysters from Gulf of Mexico", Academia de Științe din California, comunicat de presă, 18 aprilie 2012; „Gulf of Mexico Clean-Up Makes 2010 Spill 52-Times More Toxic", Institutul de Tehnologie din Georgia, comunicat de presă, 30 noiembrie 2012; Roberto Rico-Martinez, Terry W. Snell și Tonya L. Shearer, „Synergistic Toxicity of Macondo Crude Oil and Dispersant Corexit 9500A(R) to the Brachionus Plicatilis Species Complex (Rotifera)", *Environmental Pollution* 173 (2013): 5–10.

18. Interviu personal cu Andrew Whitehead, 1 februarie 2012; Andrew Whitehead et al., „Genomic and Physiological Footprint of the *Deepwater Horizon* Oil Spill on Resident Marsh Fishes", *Proceedings of the National Academy of Sciences* 109 (2012): 20298–20302; Benjamin Dubansky, Andrew Whitehead, Jeffrey T. Miller, et al., „Multitissue Molecular, Genomic, and Developmental Effects of the Deepwater Horizon Oil Spill on Resident Gulf Killifish (*Fundulus grandis*)", *Environmental Science & Technology* 47 (2013): 5074–5082.

19. „2010–2014 Cetacean Unusual Mortality Event in Northern Gulf of Mexico", Biroul pentru Resurse Protejate, NOAA Fisheries, Administrația Națională a Oceanelor și Atmosferei, http://www.nmfs.noaa.gov; Rob Williams et al., „Underestimating the Damage: Interpreting Cetacean Carcass Recoveries in the Context of the *Deepwater Horizon*/BP Incident", *Conservation Letters* 4 (2011): 228.

20. Harlan Kirgan, „Dead Dolphin Calves Found in Mississippi, Alabama", *Mobile Press-Register*, 24 februarie 2011; NOTĂ DE SUBSOL: „2010–2014 Cetacean Unusual Mortality Event in Northern Gulf of Mexico", Biroul pentru Resurse Protejate, NOAA Fisheries, Administrația Națională a Oceanelor și Atmosferei, http://www.nmfs.noaa.gov.

21. Lori H. Schwacke, Cynthia R. Smith, Forrest I. Townsend, et al., „Health of Common Bottlenose Dolphins (*Tursiops truncatus*) in Barataria Bay, Louisiana, Following the *Deepwater Horizon* Oil Spill", *Environmental Science & Technology* 48 (2014): 93–103; „Scientists Report Some Gulf Dolphins Are Gravely Ill", NOAA Fisheries, Administrația Națională a Oceanelor și Atmosferei, comunicat de presă, 18 decembrie 2013.

22. „Dolphin Deaths Related to Cold Water in Gulf of Mexico, Study Says", Associated Press, 19 iulie 2012.

23. Moises Velasquez-Manoff, „Climate Turns Up Heat on Sea Turtles", *Christian Science Monitor*, 21 iunie 2007; A.P. Negri, P.A. Marshall și A.J. Heyward, „Differing Effects of Thermal Stress on Coral Fertilization and Early Embryogenesis in Four Indo Pacific Species", *Coral Reefs* 26 (2007): 761; Andrew C. Baker, Peter W. Glynn și Bernhard Riegl, „Climate Change and Coral Reef Bleaching: An Ecological Assessment of Long-Term Impacts, Recovery Trends and Future Outlook", *Estuarine, Coastal and Shelf Science* 80 (2008): 435–471.

24. Acidificarea accelerată se datorează probabil unei combinații între emisiile produse de oameni, care au făcut ca și mai mult dioxid de carbon să fie absorbit, și ridicarea în mod natural la suprafață a apelor corozive din adâncuri. „MULT MAI SENSIBILE": Interviu personal cu Richard Feely, 20 noiembrie 2012; DECESE ÎN MASĂ ALE SCOICILOR: Mark Hume, „Mystery Surrounds Massive Die-Off of Oysters and Scallops off B.C. Coast", *Globe and Mail*, 27 februarie 2014.

25. VIȚEI DE KARIBU: Eric Post și Mads C. Forchhammer, „Climate Change Reduces Reproductive Success of an Arctic Herbivore Through Trophic Mismatch", *Philosophical Transactions of the Royal Society* B 363 (2008): 2369–2372; MUSCARUL NEGRU: Christiaan Both, „Food Availability, Mistiming, and Climatic Change", în *Effects of Climate Change on Birds*, ed. Anders Pape Moller et al. (Oxford: Oxford University Press 2010), 129–131; Christiaan Both et al., „Climate Change and Population Declines in a Long-Distance Migratory Bird", *Nature* 441 (2006): 81–82; RÂNDUNICA DE MARE ARCTICĂ: Darryl Fears, „Biologists Worried by Migratory Bird Starvation, Seen as Tied to Climate Change", *Washington Post*, 19 iunie 2013; BÂRLOGURILE SE PRĂBUȘESC, ÎN MARE PERICOL: Ed Struzik, Trouble in the Lair", Postmedia News, 25 iunie 2012; interviu personal cu Steven Amstrup, 7 ianuarie 2013.

26. „Arctic Rain Threatens Baby Peregrine Falcons", *CBC News*, 4 decembrie 2013; Dan Joling, „Low-Profile Ring Seals Are Warming Victims", Associated Press, 5 martie 2007; Jon Aars, „Variation in Detection Probability of Polar Bear Maternity Dens", *Polar Biology* 36 (2013): 1089–1096.

27. Schwake et al., „Health of Common Bottlenose Dolphins (Tursiops truncatus) in Barataria Bay, Louisiana, Following the *Deepwater Horizon* Spill"; L. Lauria, „Reproductive disorders and pregnancy outcomes among female flight attendants", *Aviation, Space and Environmental Medicine* 77, (2006): 533–539.

28. NOTĂ DE SUBSOL: C.D. Lynch, et. al., „Preconception Stress Increases the Risk of Infertility: Results from a Couple-based Prospective Cohort Study – The LIFE Study", *Human Reproduction* 29 (mai 2014), 1067–1075.

29. Wes Jackson, „We Can Now Solve the 10,000-Year-Old Problem of Agriculture", în Allan Eaglesham, Ken Korth și Ralph W. F. Hardy, eds., *NABC Report 24: Water Sustainability in Agriculture*, Ithaca: Consiliul Național de Biotehnologie Agricolă 2012, p. 41.

30. Wendell Berry, „It All Turns on Affection", Prelegere Jefferson despre Științele Umaniste, Washington DC, 23 aprilie 2012, http://www.neh.gov/.

31. Tyrone B. Hayes, Lloyd L. Anderson, Val R. Beasley, et al., „Demasculinization and Feminization of Male Gonads by Atrazine: Consistent Effects Across Vertebrate Classes", *Journal of Steroid Biochemistry and Molecular Biology* 127 (2011): 65, 67; Karla Gale, „Weed Killer Atrazine May Be Linked to Birth Defect", Reuters, 8 februarie 2010; Kelly D. Mattix, Paul D. Winchester și L. R. „Tres" Scherer, „Incidence of Abdominal Wall Defects Is Related to Surface Water Atrazine and Nitrate Levels", *Journal of Pediatric Surgery* 42 (2007): 947–949; Tye E. Arbuckle et al., „An Exploratory Analysis of the Effect of Pesticide Exposure on the Risk of Spontaneous Abortion in an Ontario Farm Population", *Environmental Health Perspectives* 109 (2001): 851–857; Rachel Aviv, „A Valuable Reputation", *The New Yorker*, 10 februarie 2014.

32. Charles C. Mann, *1491: New Revelations of the Americas Before Columbus* (New York: Vintage 2006), 226.

33. „Transforming Agriculture with Perennial Polycultures", Institutul Pământului, http://landinstitute.org/.

34. Blair Fannin, „Updated 2011 Texas Agricultural Drought Losses Total $7.62 Billion", *Agrilife Today*, 21 martie 2012.

35. James A. Lichatowich, *Salmon Without Rivers: A History of the Pacific Salmon Crisis* (Washington DC: Island Press 2001), p. 54.

36. „Restoring Nationhood: Leanne Betasamosake Simpson", video pe YouTube, Universitatea Simon Fraser, 13 ianuarie 2014.

37. Interviu personal cu Leanne Simpson, 22 februarie 2013.

38. John Vidal, „Bolivia Enshrines Natural World's Rights with Equal Status for Mother Earth", *Guardian*, 10 aprilie 2011; Clare Kendall, „A New Law of Nature", *Guardian*, 23 septembrie 2008; NOTĂ DE SUBSOL: Edgardo Lander, „Extractivism and Protest Against It in Latin America", prezentată la Problema puterii: Alternative pentru sectorul energetic din Grecia și contextul ei european și global, Atena, octombrie 2013; República del Ecuador, Constitución de la República del Ecuador de 2008, Capítulo Séptimo: Derechos de la Naturaleza, art. 71; „Peoples Agreement of Cochabamba", Conferința Mondială a Popoarelor privind Schimbările Climatice și Drepturile Pământului Mamă, 24 aprilie 2010, http://pwccc.wordpress.com/.

39. Fiona Harvey, „Vivienne Westwood Backs Ecocide Law", *Guardian*, 16 ianuarie 2014; „FAQ Ecocide", End Ecocide in Europe, 16 aprilie 2013, https://www.endecocide.eu.

40. Interviu personal cu Mike Scott, 23 martie 2013.

41. Wes Jackson, *Consulting the Genius of the Place: An Ecological Approach to a New Agriculture* (Berkeley: Counterpoint 2010).

42. Comunicare personală cu Gopal Dayaneni, 6 martie 2014.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IAS/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Concluzie

ANII DE PROGRES
Mai e timp să realizăm imposibilul

„Noi, ca națiune, trebuie să trecem printr-o revoluție radicală a valorilor. Trebuie să începem rapid trecerea de la o „societate orientată spre lucruri" la o „societate orientată spre persoane". Când mașinile și calculatoarele, obținerea de profit și drepturile de proprietate sunt considerate mai importante decât oamenii, tripleții gigantici ai rasismului, materialismul extrem și militarismul sunt imposibil de înfrânt."

– Martin Luther King Jr., „Dincolo de Vietnam", 1967[1]

„Țările dezvoltate au creat o criză globală bazată pe un sistem defectuos de valori. Nu există niciun motiv pentru care ar trebui să fim siliți să acceptăm o soluție produsă de același sistem."

– Marlene Moise, ambasadorul Nauru la ONU, 2009[2]

În decembrie 2012, Brad Werner – cercetător al sistemelor complexe, cu părul roz și o expresie gravă – și-a croit drum prin mulțimea de 24.000 de cercetători ai pământului și spațiului strânși la Reuniunea de toamnă a Uniunii Americane de Geofizică din San Francisco. La conferința din acel an participau nume mari, de la Ed Stone, implicat în Proiectul Voyager al NASA, care a vorbit despre o nouă piatră de hotar în calea spre spațiul interstelar, la regizorul James Cameron, care a discutat despre aventurile sale în submersibile de mare adâncime. Însă prezentarea lui Werner a fost cea care a atras cea mai multă atenție. Titlul era „Este Pământul F**ut?" (Titlul complet: „Este Pământ F**ut? Inutilitatea Dinamică a Managementului Global de Mediu și Modalitățile de Sustenabilitate prin Acțiuni Directe?").[3]

Stând în partea din față a sălii de conferințe, profesorul de la Universitatea din California, San Diego a prezentat publicului modelul computerizat avansat pe care-l folosea pentru a răspunde acestei întrebări directe. A vorbit despre limitele sistemului, perturbări, disipare, atractori, bifurcații și o grămadă de alte lucruri în mare măsură de neînțeles pentru cei care nu eram inițiați în teoria sistemelor complexe. Însă mesajul era destul de clar: capitalismul global a făcut ca epuizarea resurselor să fie atât de rapidă, convenabilă și lipsită de obstacole, încât „sistemele pământ-om" au devenit, în consecință, periculos de instabile. Când un jurnalist l-a presat pe Werner să dea un răspuns clar la întrebarea „Este Pământul f**ut", a lăsat jargonul deoparte și a răspuns: „Mai mult sau mai puțin".[4]

Modelul avea însă o dinamică ce oferea, totuși, o rază de speranță. Werner a descris-o drept „rezistență" – mișcări de „persoane sau grupuri de persoane" care „adoptă un anumit set de dinamici care nu se încadrează în cultura capitalistă". Potrivit

rezumatului prezentării sale, aici se încadrează „acțiunile directe de protecție a mediului, rezistența provenită din afara culturii dominante, cum ar fi protestele, blocadele și sabotajele practicate de popoarele indigene, muncitori, anarhiști și alte grupuri de activiști". Astfel de revolte în masă – în spiritul mișcării de abolire a sclaviei și al celei pentru drepturi civile – reprezintă cea mai probabilă sursă de „fricțiune" care va încetini mașinăria economică ce a scăpat de sub control.[5]

Acest lucru, a argumentat el, rezultă clar din istorie, care ne învață că mișcările sociale din trecut au „avut o influență foarte mare asupra... felului în care a evoluat cultura dominantă". Este de la sine înțeles, așadar, că „dacă ne gândim la viitorul pământului și la viitorul legăturii noastre cu mediul, trebuie să includem rezistența ca parte a dinamicii". Iar asta nu este doar o opinie, a spus Werner, ci „chiar o problemă de geofizică".[6]

Altfel spus, doar mișcări sociale de masă ne mai pot salva acum. Pentru că știm încotro se îndreaptă sistemul actual dacă nu este controlat. Știm, de asemenea, aș adăuga, cum va gestiona acest sistem realitatea dezastrelor în serie provocate de climă: prin speculă și barbarie exacerbată care-i vor separa pe învinși de învingători. Pentru a realiza această distopie, tot ce trebuie să facem este să continuăm să mergem pe drumul pe care ne aflăm acum. Singura variabilă necunoscută este dacă va apărea vreo forță opusă care să blocheze drumul și, în același timp, să elibereze alte căi alternative spre destinații care sunt mai sigure. Dacă acest lucru se întâmplă, ei bine, se schimbă totul.

* * *

Mișcările analizate în aceste pagini – avanposturile locale ale Blockadiei, care se înmulțesc cu rapiditate, mișcarea de retragere a investițiilor din sectorul combustibililor fosili/de reinvestire, legile locale care restricționează extracția de mare risc, procesele îndrăznețe intentate de populațiile indigene și de alții – sunt manifestări timpurii ale acestei rezistențe. Ele au identificat nu doar mai multe puncte sensibile pentru a încetini planurile de expansiune ale companiilor de combustibili fosili, ci, în plus, alternativele economice pe care aceste mișcări le propun și le construiesc creează modalități mai lente de trai în limitele planetare, care se bazează pe relații reciproce complicate, mai degrabă decât pe extracția brută. Aceasta este „fricțiunea" despre care vorbea Werner, atât de necesară pentru a pune frână forțelor de distrugere și destabilizare.

Când mă cuprinde disperarea în privința perspectivelor de schimbare, mă gândesc la ce-am văzut în cei cinci ani în care am scris această carte. Trebuie să recunosc că, în general, sunt imagini dureroase. De la tânărul activist împotriva schimbărilor climatice care a cedat și a început să-mi plângă pe umăr la summitul de la Copenhaga, la contestatarii schimbărilor climatice de la Institutul Heartland care pur și simplu au râs de perspectiva dispariției. De la conacul din Anglia, unde niște oameni de știință nebuni au complotat să lichideze soarele, la liniștea din mlaștinile înnegrite în timpul deversării de petrol produse de compania BP. De la răgetul pământului care era sfâșiat pentru a extrage nisipurile bituminoase din Alberta, la șocul de-a afla că cel mai mare grup ecologist din lume fora după petrol.

Dar nu mă gândesc doar la asta. Când am pornit-o pe-acest drum, cele mai multe dintre mișcările de rezistență din calea nebuniei combustibililor fosili fie nu existau, fie erau doar o mică parte din ce sunt acuma. Toate erau mult mai izolate una de alta decât sunt astăzi. În proporție covârșitoare, noi, nord-americanii, nu știam ce sunt

nisipurile bituminoase. Majoritatea nu auziserăm de fracturare. În America de Nord nu avusese niciodată loc un marș de proporții împotriva schimbărilor climatice, ca să nu mai vorbim de mii de oameni care să fie dispuși să recurgă împreună la nesupunere civilă. Nu exista nicio mișcare de retragere a investițiilor din sectorul combustibililor fosili. Sute de orașe și localități din Germania nu votaseră încă preluarea controlului asupra rețelelor de energie electrică pentru a porni o revoluție a energiei din surse regenerabile. Provincia în care locuiesc nu avea un program de energie verde care să fie suficient de îndrăzneț pentru a avea câștig de cauză într-un tribunal comercial. Informațiile despre mediu care veneau din China erau aproape în exclusivitate îngrozitoare. Existau mult mai puține cercetări serioase care să dovedească faptul că economiile alimentate 100% de energie din surse regenerabile erau la îndemâna noastră. Doar puțini îndrăzneau să pună sub semnul întrebării logica creșterii economice. Și puțini climatologi erau dispuși să vorbească răspicat despre implicațiile politice ale muncii lor pentru cultura noastră, a consumului frenetic. Totul s-a schimbat atât de rapid în timp ce scriam, încât a trebuit să mă grăbesc pentru a ține pasul. Da, stratul de gheață se topește mai repede decât se previzionase, dar rezistența devine mai efervescentă. Acum putem observa în mișcările care există deja și în cele în curs de formare hotărârea și imaginația care ar trebui să-i caracterizeze pe toți cei care trăiesc și respiră în această Decadă Zero a schimbărilor climatice.

Fiindcă nivelul emisiilor nu minte. Iar acest nivel ne spune că emisiile sunt încă în creștere: în fiecare an emitem tot mai multe gaze cu efect de seră decât în anul anterior, ritmul de creștere este tot mai mare de la un deceniu la celălalt – gaze care vor capta căldura vreme de generații, creând o lume mai caldă, mai rece, mai umedă, mai însetată, mai flămândă, mai furioasă. Dacă vrem să schimbăm aceste tendințe, nu mai merge cu jumătăți de măsură; trebuie ca revoluția climatică să se desfășoare tot timpul, peste tot.

Werner a avut dreptate când a remarcat că mișcările de rezistență în masă au mai preluat cârma și înainte și ar putea s-o facă din nou. În același timp, trebuie să luăm în calcul faptul că scăderea emisiilor globale în conformitate cu avertismentele presante ale climatologilor presupune realizarea de schimbări cu o viteză și la o scară descurajatoare. Atingerea țintelor stabilite pe bază științifică înseamnă să forțăm unele dintre cele mai profitabile companii de pe planetă să piardă mii de miliarde de dolari din veniturile lor viitoare, neexploatând rezervele cunoscute de combustibili fosili.[7] Înseamnă și cheltuirea a mii de miliarde de dolari pentru a face ca societățile noastre să aibă emisii zero de dioxid de carbon și să fie pregătite să facă față dezastrelor. Și să presupunem că vrem să facem aceste lucruri radicale în mod democratic și fără o baie de sânge, astfel încât revoluțiile avangardiste violente nu prea au nimic de oferit pe acest parcurs.

Întrebarea crucială la care trebuie să răspundem în acest caz este: s-a mai produs vreodată în istorie o schimbare economică de acest gen? Știm că se poate întâmpla pe timp de război, când președinții și prim-miniștrii sunt cei care comandă transformarea de sus. Dar a fost ea vreodată cerută de jos, de oamenii obișnuiți, când liderii și-au abandonat cu totul responsabilitățile? Pentru că am căutat precedente în istoria mișcărilor sociale, trebuie să spun că răspunsul la această întrebare este în mod previzibil complex, plin de „oarecum-uri" și „cât pe ce-uri" – dar există și cel puțin un „da".

În Occident, precedentele cel mai des invocate pentru a demonstra că mișcările sociale pot fi într-adevăr o forță istorică perturbatoare sunt faimoasele mișcări pentru drepturile omului din secolul trecut – în special cele pentru drepturile civile, ale

femeilor, ale homosexualilor și lesbienelor. Fără îndoială că aceste mișcări au schimbat fața și structura culturii dominante. Însă, având în vedere că provocarea căreia trebuie să-i facă față mișcările împotriva schimbărilor climatice depinde de realizarea unei transformări *economice* profunde și radicale, trebuie să se constate că, în cazul acestor mișcări, luptele juridice și culturale au avut întotdeauna mai mult succes decât cele economice.

Mișcarea pentru drepturi civile din SUA, de exemplu, nu a luptat doar împotriva segregării și discriminării legalizate, ci și în favoarea unor investiții masive în programe ce vizau școlile și înființarea de locuri de muncă care să elimine o dată pentru totdeauna decalajul dintre negri și albi. În cartea sa din 1967, *Where Do We Go from Here: Chaos or Community?*, Martin Luther King Jr. arată că: „Costul real al schimbării plătit de națiune până în acest moment a fost mic. Reformele limitate s-au realizat cu sume ridicole. Nu se cheltuiește nimic, și nu sunt necesare taxe, pentru ca negrii să împartă cu albii restaurantele, bibliotecile, parcurile, hotelurile și alte locuri... Costul real se va vedea în viitor... Pentru educația precară de care au parte negrii se vor plăti bani buni în viitor dacă vrem să avem parte de o educație de calitate. E mai greu și mai costisitor să creezi locuri de muncă decât liste electorale. Eradicarea mahalalelor unde locuiesc milioane de oameni e mult mai complicată decât desegregarea autobuzelor și restaurantelor".[8]

Deși adesea se uită, și aripa mai radicală a celui de-al doilea val al mișcării feministe a susținut necesitatea unor provocări fundamentale la adresa ordinii economiei de piață. S-a dorit nu doar ca femeile să fie plătite la fel pentru același tip de muncă depusă, ci să le fie recunoscută și recompensată munca depusă acasă, în timp ce îngrijesc copii și vârstnici, drept o subvenționare nerecunoscută uriașă a pieței – în esență, e vorba solicitarea redistribuirii bogăției pe o scară mai mare decât în cazul politicilor New Deal.

Dar, după cum știm, deși aceste mișcări au câștigat bătălii uriașe împotriva discriminării instituționale, victoriile neobținute au fost cele care, în cuvintele lui King, nu puteau fi cumpărate cu „sume ridicole". Nu s-a investit masiv în locuri de muncă, școli și case decente pentru afro-americani, tot așa cum nici mișcarea feministă din anii 1970 nu a obținut „salarii pentru munca în gospodărie" (lupta pentru concediu de maternitate plătit se poartă încă în multe părți ale lumii). Împărțirea statutului juridic este una; împărțirea resurselor e cu totul altceva.

Dacă există o excepție de la această regulă, e vorba de victoriile uriașe obținute de mișcarea muncitorească după Marea Depresiune – valul puternic de sindicalizare care a silit patronii să împartă mai multă bogăție cu lucrătorii lor, lucru care, la rândul său, a ajutat la crearea contextului pentru solicitarea unor programe sociale ambițioase, cum ar fi asistența socială și ajutorul de șomaj (programe din care majoritatea lucrătorilor afro-americani și a femeilor erau cu precădere excluși). De asemenea, ca reacție la crahul din 1929, au fost introduse noi norme stricte care reglementează sectorul financiar, care i-au afectat semnificativ pe cei care doreau profituri nelimitate. În aceeași perioadă, presiunea pusă de mișcarea socială a creat condițiile pentru politicile New Deal și pentru programe similare în toată lumea industrializată. Asta a condus la realizarea de investiții uriașe în infrastructura publică de utilități, sisteme de transport, locuințe și altele – la o scară comparabilă cu cea impusă astăzi de criza climatică.

Dacă extindem căutarea de precedente istorice la nivel global (o sarcină imposibil de vastă în acest context, dar care merită încercarea), lecțiile învățate sunt foarte

diferite. Începând din anii 1950, mai multe guverne socialiste alese în mod democratic au naționalizat o mare parte a sectoarelor extractive și au început să redistribuie către săraci și clasa de mijloc bogăția care înainte lua calea conturilor bancare din străinătate, în special guvernele lui Mohammad Mosaddegh în Iran și Salvador Allende în Chile. Însă, înainte să-și atingă adevăratul potențial, aceste experimente au fost întrerupte de lovituri de stat finanțate din străinătate. Într-adevăr, mișcările post-coloniale de independență – care aveau ca misiune principală redistribuirea resurselor concentrate pe nedrept, fie că e vorba de terenuri sau minerale – au fost subminate în mod constant de asasinate politice, de intervenții străine și, mai recent, de seria de programe de ajustare structurală care îndatorează statele (ca să nu mai vorbim de corupția elitelor locale).

Până și lupta care a avut un succes uimitor împotriva apartheidului din Africa de Sud a suferit cele mai importante pierderi pe frontul egalității economice. Merită să ne amintim că luptătorii pentru libertate din această țară n-au solicitat doar dreptul de a vota și de a circula liber. După cum se specifică în mod clar în platforma politică oficială a Congresului Național African, Carta libertății, ei au luptat și pentru ca sectoarele cheie ale economiei – inclusiv mine și bănci – să fie naționalizate, iar din veniturile obținute să fie susținute programele sociale care ar fi scos din sărăcie milioane de oameni. Negrii sud-africani au câștigat bătăliile juridice și electorale care erau cele mai importante, dar bogăția acumulată sub apartheid a rămas neatinsă, iar sărăcia s-a acutizat în perioada post-apartheid.[9]

Cu toate acestea, au existat mișcări sociale care au reușit să amenințe bogăția adânc înrădăcinată în moduri comparabile cu ceea ce trebuie să facă mișcările de astăzi pentru a evita catastrofa climatică. E vorba de mișcările pentru abolirea sclaviei și pentru independența țărilor din Lumea a Treia față de puterile coloniale. Ambele mișcări transformatoare au silit elitele conducătoare să renunțe la practicile care erau încă extrem de profitabile, așa cum e astăzi extracția de combustibili fosili.

Mișcarea pentru abolirea sclaviei, în special, ne arată că a mai avut loc o tranziție la fel de amplă precum cea cu care ne confruntăm astăzi – și a rămas în istorie drept unul dintre cele mai importante momente din istoria omenirii. După cum au observat mulți istorici și analiști, efectele economice ale eliminării sclaviei la mijlocul secolului al XIX-lea sunt izbitor de asemănătoare cu impacturile reducerii drastice a emisiilor. Jurnalistul și realizatorul TV Chris Hayes a spus într-un eseu premiat din 2014, intitulat „Noul aboliționism", că „mișcarea de justiție climatică cere ca o serie de interese politice și economice existente să fie obligate să-și ia la revedere de la o bogăție de mii de miliarde de dolari" și a tras concluzia că „este imposibilă indicarea altui precedent în afară de abolire".[10]

Fără nicio îndoială, pentru o mare parte a clasei conducătoare de la momentul respectiv, pierderea dreptului legal de a-i exploata pe bărbații și femeile aflate în robie a reprezentat o lovitură economică însemnată, la fel de mare ca cea pe care vor trebui s-o ia astăzi marii jucători precum Exxon și Richard Branson. Așa cum a spus istoricul Greg Grandin: „În domeniul economic, importanța sclavilor a însemnat mai mult decât bogăția generată de munca lor neremunerată. Sclavia a fost motorul care pus în mișcare revoluția pieței în America – nu numai în SUA, ci în toate statele de pe continentul american". În secolul al XVIII-lea, plantațiile de zahăr din Caraibe, care erau total dependente de munca sclavilor, au fost de departe cele mai profitabile avanposturi ale Imperiului Britanic, generând venituri care le depășeau cu mult pe cele

din restul coloniilor. În cartea *Bury the Chains*, Adam Hochschild îi citează pe negustorii de sclavi entuziaști care descriu cumpărarea și vânzarea de oameni drept „principiul potrivit căruia se mișcă întregul comerț mondial" și „temelia comerțului nostru... și principala sursă a industriei și bogăției noastre naționale".[11]

Deși nu e identică, dependența economiei SUA de munca sclavilor – în special în sudul SUA – este cu siguranță comparabilă cu dependența de combustibili fosili a economiei globale moderne.* Potrivit istoricului Eric Foner, la începutul Războiului Civil, „sclavii ca proprietate valorau mai mult decât toate băncile, fabricile și căile ferate din țară la un loc". Întărind asemănarea cu combustibilii fosili, Hayes subliniază că: „în 1860, sclavii reprezentau circa 16% din totalul bunurilor gospodărești – adică din întreaga bogăție – din [Statele Unite], ceea ce, în termeni actuali, reprezintă uimitoarea sumă de zece mii de miliarde de dolari". Această cifră este aproximativ similară cu valoarea rezervelor de carbon care trebuie lăsate în sol în întreaga lume dacă dorim să reușim menținerea încălzirii la o valoare sub 2°C.

Însă, așa cum recunoaște toată lumea, analogia e departe de-a fi perfectă. Desigur, arderea combustibililor fosili nu este echivalentul moral al deținerii de sclavi sau al ocupării altor țări. (Deși opoziția față de o companie de petrol care sabotează în mod activ climatologia, face lobby agresiv împotriva controlului emisiilor, revendicând, în același timp, rezerve de combustibili fosili din pământ suficient de mari încât să înece state foarte populate precum Bangladesh-ul și să pârjolească Africa Subsahariană, este într-adevăr o crimă morală atroce.) Nici mișcările care au pus capăt sclaviei și dominației coloniale fără vărsare de sânge n-au fost asta: tacticile nonviolente, precum boicoturile și protestele, au jucat un rol important, dar sclavia din Caraibe a fost scoasă în afara legii abia după ce numeroase rebeliuni ale sclavilor au fost suprimate în mod brutal, și, desigur, în Statele Unite abolirea s-a produs doar după masacrele din timpul Războiului Civil.

O altă problemă cu această analogie e faptul că, deși eliberarea a milioane de sclavi în această perioadă – circa 800.000 în coloniile britanice și patru milioane în SUA – reprezintă cea mai mare victorie a drepturilor omului din acea perioadă (sau, probabil, din istorie), partea economică a luptei a avut mult mai puțin succes. Elitele locale și internaționale au reușit adesea să obțină despăgubiri substanțiale pentru „pagubele" produse de pierderea proprietăților umane, oferindu-le puțin sau nimic foștilor sclavi. Washingtonul și-a încălcat promisiunea făcută la finalul Războiului Civil de a-i împroprietări pe foștii sclavi cu bucăți mari de pământ în sudul SUA (o promisiune cunoscută în popor sub numele de „40 de acri și-un măgar"). În schimb, terenurile au fost retrocedate foștilor proprietari, care au făcut rost de mână de lucru prin sistemul de servitute de cultivare în parte. După cum spuneam, Marea Britanie a acordat despăgubiri uriașe proprietarilor de sclavi în momentul abolirii. Cel mai șocant e faptul că Franța a trimis o flotilă de nave de război pentru a cere recent eliberatului stat Haiti să plătească o sumă imensă coroanei franceze pentru pierderea forței de

* Această dependență nu se limita însă la statele din sud: cercetări istorice de ultimă oră au demontat vechile percepții că nordul și sudul Statelor Unite aveau economii distincte și ireconciliabile în această perioadă. De fapt, industriașii din nord și Wall Streetul erau mult mai dependenți și legați de sclavie decât s-a crezut adesea și chiar unele inovații importante din domeniul managementului științific și al contabilității provin din economia americană a plantațiilor.

muncă aflată în sclavie – sau să suporte consecințele unui atac.[13] Despăgubiri, dar în sens invers.

Costurile acestor înspăimântătoare extorcări nedrepte, precum și ale multor altora, sunt încă plătite cu vieți omenești, din Haiti în Mozambic. Despăgubirile în sens invers au împovărat statele și oamenii recent eliberați cu datorii odioase care i-au privat de o independență autentică, fiind, în același timp, de un real ajutor în accelerarea revoluției industriale din Europa, a cărei profitabilitate foarte mare cu siguranță a atenuat lovitura economică dată de abolire. Printr-un contrast evident, sfârșitul erei combustibililor fosili nu aduce premii de consolare echivalente principalilor jucători din industria de petrol, gaze și cărbune. Bineînțeles că energia solară și eoliană pot produce bani. Dar, grație descentralizării lor, nu vor aduce niciodată super-profiturile concentrate cu care s-au obișnuit titanii combustibililor fosili. Cu alte cuvinte, în cazul în care justiția climatică va învinge, elitele vor suporta costuri reale – nu doar din cauza carbonului lăsat în pământ, ci și din cauza reglementărilor, taxelor și programelor sociale de care e nevoie pentru a face schimbarea necesară. Într-adevăr, aceste noi pretenții la adresa celor ultra-bogați ar putea pune cu adevărat capăt erei oligarhilor de la Davos care sunt liberi să facă tot ce vor.

Problemele nerezolvate ale eliberării

Pe de o parte, incapacitatea multor mișcări sociale importante de a duce la îndeplinire cele mai costisitoare aspecte ale viziunilor lor poate fi văzută ca un motiv de inerție sau chiar de disperare. Dacă ele n-au reușit să impună un sistem economic mai echitabil, cum poate mișcarea împotriva schimbărilor climatice să spere că va avea succes?

Există, totuși, și un alt mod de a privi acest palmares: aceste cereri economice – de-a avea parte de servicii publice de bază funcționale, de locuințe decente, de redistribuirea pământurilor – nu sunt altceva decât probleme nerezolvate ale celor mai puternice mișcări de eliberare din ultimele două secole, de la cele pentru drepturi civile, la cele feministe și pentru dobândirea autonomiei populațiilor indigene. Investițiile uriașe la nivel global necesare pentru a reacționa la amenințarea climatică – pentru a ne adapta în mod uman și echitabil la vremea rea cu care ne-am pricopsit deja și pentru a evita încălzirea cu adevărat catastrofală pe care încă o putem evita – reprezintă șansa de-a face o schimbare reală; și de a proceda așa cum trebuie de data aceasta. Asta ar putea duce la redistribuirea echitabilă a terenurilor agricole, care trebuia să se întâmple după obținerea independenței față de dominația colonială și dictatură; ar putea asigura locurile de muncă și casele la care visa Martin Luther King; ar putea asigura locuri de muncă și apă curată pentru comunitățile indigene; ar putea aduce în sfârșit electricitate și apă curentă în toate localitățile din Africa de Sud. Asta promite Planul Marshall pentru Pământ.

Motivul pentru care lumea în care trăim este inegală și nedreaptă la un nivel atât de structural este că cele mai eroice mișcări de justiție socială au câștigat bătăliile legale, dar au suferit pierderi mari pe frontul economic. Moștenirea acestor pierderi constă în continuarea discriminării, în standardele duble și în sărăcia adânc înrădăcinată – sărăcie care se accentuează cu fiecare nouă criză. Dar, în același timp, luptele economice pe care le-au câștigat aceste mișcări sunt motivul pentru care încă mai avem câteva instituții – de la biblioteci la transportul în comun și la spitalele

publice – care se bazează pe ideea nebunească că egalitatea reală înseamnă accesul egal la serviciile de bază care conferă demnitate vieții. Cel mai important este că toate aceste mișcări din trecut încă mai luptă și astăzi într-o formă sau alta – pentru drepturi depline ale omului și pentru egalitate, indiferent de etnie, sex sau orientare sexuală; pentru decolonizarea reală și acordarea de despăgubiri; pentru securitatea alimentară și drepturile agricultorilor; împotriva autorității oligarhilor; și pentru apărarea și extinderea sferei publice.

Așadar, schimbările climatice nu au nevoie de o mișcare nou-nouță care, ca prin minune, să reușească ce alții n-au reușit. Dimpotrivă, schimbările climatice, care reprezintă criza cu cea mai mare amploare creată de viziunea extractivistă și care i-a fixat omenirii un termen-limită ferm și de neclintit, pot fi forța – marele efort – care va reuni toate aceste mișcări încremenite. E ca un râu alimentat de nenumărate pâraie care se folosește de forța tuturor pentru a ajunge în cele din urmă la mare. „Confruntarea de bază, care părea să fie cea dintre colonialism și anticolonialism, adică dintre capitalism și socialism, își pierde deja din importanță", scria Frantz Fanon în capodopera sa din 1961, *The Wretched of the Earth*. „Ceea ce contează astăzi, problema care acoperă orizontul, este nevoia unei redistribuiri a bogăției. Omenirea va trebui să se ocupe de această problemă, indiferent cât de devastatoare pot fi consecințele".[14] Schimbările climatice sunt șansa noastră de a corecta în sfârșit aceste greșeli otrăvite – problemele nerezolvate ale eliberării.

Victoria va duce cu siguranță convergența diverselor grupuri la o scară nemaivăzută. Asta pentru că, deși nu există nicio analogie istorică perfectă pentru provocarea pe care o reprezintă schimbările climatice, există cu siguranță lecții ce pot fi învățate din mișcările care au schimbat trecutul. O astfel de lecție e că atunci când se petrec schimbări majore în echilibrul economic de putere, ele sunt invariabil rezultatul unor niveluri extraordinare de mobilizare socială. În aceste momente, activismul se transformă din acțiunea unui mic trib dintr-o anumită cultură, fie că e vorba de o avangardă a radicalilor sau de o subcategorie de profesioniști abili (deși cu toți au rolul lor), într-o activitate considerată normală la nivelul întregii societăți – la nivelul asociațiilor de chiriași, organizațiilor de femei, cluburilor de grădinărit, adunărilor de cartier, sindicatelor, grupurilor profesionale, echipelor sportive, ligilor de tineret și așa mai departe. În timpul unor momente istorice extraordinare – cele două războaie mondiale, perioada de după Marea Depresiune sau momentul de vârf al epocii drepturilor civile – categoriile obișnuite care-i împart pe oameni în „activiști" și „oameni obișnuiți" au devenit lipsite de sens, deoarece proiectul de schimbare a societății a fost atât de bine integrat în proiectul vieții. Activiști au fost, pur și simplu, cu toții.

Astfel ne întoarcem de unde-am plecat: schimbările climatice și sincronizarea defectuoasă. Trebuie să ne amintim mereu că cel mai mare obstacol în calea omenirii care încearcă să se opună crizei climatice nu este faptul că e prea târziu sau că nu știm ce avem de făcut. Este timp suficient, la limită, și suntem copleșiți de tehnologie și planuri ecologiste. Și, totuși, motivul pentru atât de mulți dintre noi sunt înclinați să răspundem afirmativ la întrebarea provocatoare a lui Brad Werner este că ne este frică – pe bună dreptate – de faptul că cei din clasa politică sunt absolut incapabili să folosească aceste instrumente și să pună în aplicare aceste planuri, fiindcă asta ar presupune să lase deoparte principiile de bază ale sufocantei ideologii a pieței libere care i-a ghidat pe tot parcursul ascensiunii la putere.

Nu e vorba doar de oamenii pe care îi punem în funcții și de care ne plângem ulterior – e vorba de noi. Pentru că cei mai mulți dintre noi, cei care trăim în societăți postindustriale, când vedem vechile imagini alb-negru cu grevele generale din 1930, cu grădinile victoriei din anii 1940 și cu marșurile pentru libertate din anii 1960, pur și simplu nu ne putem imagina cum e să faci parte dintr-o mobilizare atât de profundă și de amplă. Genul acesta de acțiune a fost în regulă în cazul lor, dar cu siguranță nu și în al nostru – care nu ne luăm ochii de la telefoanele inteligente, cu atenția distribuită asupra click-urilor ademenitoare, cu loialitatea afectată de povara datoriilor și de incertitudinea muncii cu contracte pe perioadă limitată. Unde să ne organizăm? În cine să avem suficientă încredere ca să ne conducă? Mai mult, cine suntem „noi"?

Cu alte cuvinte, suntem produsele epocii noastre și ale unui proiect ideologic dominant. Unul care de prea multe ori ne-a învățat să ne vedem ca elemente singulare, care doresc să fie recompensate și care caută să-și maximizeze micul avantaj, rupând, în același timp, legăturile multora dintre noi cu comunitățile mai largi ale căror competențe cumulate ar putea rezolva probleme mari și mici. Din cauza acestui proiect guvernele noastre au asistat neputincioase mai bine de două decenii la transformarea crizei climatice dintr-o problemă care-i viza pe „nepoți" la o problemă care bate la ușă.

Acestea sunt motivele pentru care orice încercare de-a face față provocării schimbărilor climatice va fi zadarnică dacă nu e înțeleasă ca parte a unei lupte mult mai largi între viziunile asupra lumii, ca proces de reconstrucție și reinventare a însăși ideii de colectiv, de comun, de bun comun, de spirit cetățenesc și de spirit civic după atâtea decenii de atac și neglijare. Pentru că ceea ce este copleșitor cu privire la schimbările climatice e faptul că reclamă încălcarea atâtor reguli dintr-odată – reguli înscrise în legislațiile naționale și în acordurile comerciale, precum și viguroasele reguli nescrise care ne spun că niciun guvern nu poate crește taxele și să rămână la putere sau nu poate spune „nu" unor investiții majore, indiferent cât de dăunător ar fi, sau nu poate intenționa să cedeze treptat acele părți ale economiilor care ne pun pe toți în pericol.

Și, totuși, fiecare dintre aceste reguli a apărut din aceeași viziune coerentă asupra lumii. Dacă acea viziune asupra lumii e delegitimată, atunci toate regulile din cadrul ei devin mult mai slabe și mai vulnerabile. Aceasta e o altă lecție deprinsă din istoria mișcărilor sociale din întregul spectru politic: când se produce o schimbare fundamentală, asta nu se întâmplă, în general, prin mici corecții legislative făcute de-a lungul a zeci de ani. Mai degrabă, e vorba de spasmele unui proces legislativ la foc rapid, în care schimbările se produc în succesiune rapidă. Dreapta numește asta „terapie de șoc"; stânga o numește „implicare populară", pentru că e nevoie de foarte mult sprijin popular și mobilizare ca să se întâmple. (Gândiți-vă la structura de reglementare care a apărut în perioada politicilor New Deal, sau, de ce nu, la legislația de mediu din anii 1960 și 1970).

Deci, cum schimbi o viziune asupra lumii, o ideologie de necontestat? Procesul presupune și alegerea corectă a primelor bătăliilor politice – adică cele care contează, care nu-și propun să schimbe doar legile, ci să schimbe modelele de gândire. Asta înseamnă că lupta pentru un impozit minim pe carbon ar putea face mult mai puțin bine decât, de exemplu, formarea unei coaliții care să solicite un venit minim garantat. Nu numai pentru că un venit minim, după cum s-a discutat, le permite lucrătorilor să spună „nu" locurilor de muncă din sectoarele care folosesc energie poluantă, ci și pentru că însuși procesul solicitării unei plase universale de siguranță socială face loc pentru o dezbatere profundă despre valori – despre ce ne datorăm unii altora din

perspectiva umanității noastre comune, despre ce apreciem mai mult, decât creșterea economică și profiturile companiilor.

Într-adevăr, o mare parte din activitatea de schimbare socială profundă înseamnă și organizarea de dezbateri în cursul cărora să se spună lucruri noi care să le înlocuiască pe cele care au dat greș. Pentru că singura speranță de-a face progresul civilizațional necesar în acest deceniu funest este să începem, din nou, să credem că omenirea nu este întru totul egoistă și lacomă – imagine care ne este băgată pe gât fără încetare, începând de la *reality-show*-uri și până la economia neoclasică.

În mod paradoxal, asta ne poate oferi și o mai bună înțelegere a lipsei noastre de acțiune în domeniul climei, permițându-ne multora să privim eșecurile din trecut (și prezent) mai degrabă cu compasiune, decât cu resentimente. Dacă unul dintre motivele pentru care atâția dintre noi n-au reușit să acționeze nu este că suntem prea egoiști ca să ne pese de o problemă abstractă sau aparent îndepărtată – ci că suntem de-a dreptul copleșiți de cât de mult ne pasă? Și dacă tăcerea noastră nu vine din resemnare, ci din lipsa spațiilor colective în care să combatem teroarea brută a ecocidului? La urma urmei, sfârșitul lumii așa cum o știm nu e un lucru pe care trebuie să-l înfruntăm pe cont propriu. Așa cum spunea sociologul Kari Norgaard în *Living in Denial*, o explorare fascinantă a modului în care aproape toți suprimăm realitatea crizei climatice, „Negarea poate – și cred că așa și trebuie – să fie înțeleasă ca mărturie a capacității noastre omenești de empatie, compasiune, precum și ca un imperativ moral fundamental de a reacționa, chiar și când nu reușim s-o facem".[15]

Esențialmente, trebuie să formulăm nu doar un set alternativ de propuneri de politici, ci și o viziune alternativă asupra lumii care să rivalizeze cu cea care constituie miezul crizei ecologice – care, de data asta, să se fundamenteze pe interdependență, nu pe hiper-individualism, pe reciprocitate, nu pe dominare, și pe cooperare, nu pe ierarhie. E nevoie de asta nu numai pentru a se crea un context politic pentru scăderea substanțială a emisiilor, ci și pentru a ne ajuta să facem față dezastrelor pe care nu le mai putem evita. Asta pentru că în viitorul fierbinte și furtunos pe care l-am făcut deja inevitabil din cauza emisiilor din trecut, credința de nezdruncinat în egalitatea de drepturi a tuturor oamenilor și capacitatea de a avea o compasiune profundă vor fi singurele lucruri care face diferența între civilizație și barbarie.

Aceasta este încă o lecție deprinsă de la mișcările revoluționare din trecut: toate au înțeles că procesul de schimbare a valorilor culturale – deși oarecum efemer și dificil de cuantificat – a fost esențial în activitatea lor. Așa că și-au spus visele cu voce tare, în public, i-au arătat omenirii partea sa bună, au transpus diverse valori în propriul comportament și cu această ocazie au eliberat imaginația politică și au modificat rapid semnificația a ceea ce era posibil. În același timp, nu s-au temut de limbajul moralității – lăsând la o parte argumentele pragmatice de tip cost-beneficiu și vorbind despre bine și rău, despre dragoste și indignare.

În *Avuția Națiunilor*, Adam Smith a folosit o argumentație împotriva sclaviei care avea puțin de-a face cu moralitatea și mai mult cu esența lucrurilor. Munca prestată de muncitori plătiți, argumenta el, „este mai ieftină în cele din urmă decât cea prestată de sclavi": nu doar că proprietarii de sclavi erau responsabili de costurile ridicate ale „uzurii" proprietății lor omenești, ci, susținea el, muncitorii plătiți erau mai stimulați să muncească din greu.[16] Numeroși abolиționiștii de pe ambele maluri ale Atlanticului au îmbrățișat astfel de argumente pragmatice.

Cu toate acestea, pe măsură ce presiunile pentru interzicerea comerțului cu sclavi (și mai târziu, a sclaviei în sine) s-au înmulțit în Marea Britanie în secolul al XVIII-lea, o mare parte a mișcării a început să pună un accent considerabil mai mare pe echivalentele în plan moral ale sclaviei și pe viziunea dăunătoare asupra lumii care a făcut-o posibilă. În 1808, abolиționistul britanic Thomas Clarkson descria lupta legată de comerțul cu sclavi ca pe „o cursă între cei cărora le păsa din suflet de fericirea și onoarea semenilor lor și cei care, prin obiceiuri vicioase și prin impulsul avariției, au călcat în picioare drepturile sacre ale naturii lor și chiar au încercat să-și șteargă din minte orice asemănare cu chipul divinității".[17]

Retorica și argumentele abolиționiștilor americani puteau fi chiar mai rigide și lipsite de compromisuri. Într-un discurs din 1853, faimosul orator abolиționist Wendell Phillips a insistat asupra dreptului de a-i denunța în termeni brutali pe cei care apărau sclavia. „Dovediți-mi acum că mustrarea aspră, denunțarea indignată, sarcasmul nimicitor și ridiculizarea nemiloasă sunt în întregime și mereu nejustificate; altfel să nu îndrăznim, într-un caz atât de disperat, să renunțăm la armele care au zgâriat vreodată pojghița unei prejudecăți ignorante, au trezit o conștiință adormită, au făcut de rușine un păcătos mândru sau au modificat, în orice mod, comportamentul unui om. Scopul nostru este să schimbăm opinia publică". Și pentru asta, indispensabile au fost chiar vocile sclavilor eliberați, a celor ca Frederick Douglass, care, în scris și prin discursuri, a contestat înseși fundamentele patriotismului american cu întrebări de genul „Ce înseamnă al vostru 4 iulie pentru sclavul american?"[18]

Acest tip de retorică înflăcărată, extrem de polarizantă, a fost ceva specific într-o luptă cu o miză atât de mare. Așa cum scrie istoricul David Brion Davis, abolиționiștii au înțeles că rolul lor nu era doar de a interzice o practică odioasă, ci de a încerca să schimbe valorile profund înrădăcinate care făcuseră sclavia acceptabilă de la bun început. „Eliminarea sclaviei din Lumea Nouă a depins în mare măsură de o transformare majoră a percepției morale – de apariția unor scriitori, vorbitori și reformatori, începând cu mijlocul secolului al XVIII-lea, care au fost dispuși să condamne o instituție care a fost îngăduită mii de ani și care, de asemenea, s-au străduit să facă din societatea umană ceva mai mult decât o cursă fără sfârșit a lăcomiei și puterii".[19]

Aceeași concepție despre necesitatea de a afirma valoarea intrinsecă a vieții se află în centrul tuturor victoriilor progresiste importante, de la votul universal la asistența medicală universală. Deși toate aceste mișcări au oferit și argumente economice în timp ce construiau argumentația în favoarea dreptății, ele nu au câștigat pentru că au atribuit o valoare monetară acordării de drepturi și libertăți egale. Ele au câștigat pentru că au afirmat că aceste drepturi și libertăți erau prea valoroase pentru a fi măsurate și ne erau inerente tuturor. În mod similar, există o mulțime de argumente economice solide pentru depășirea fazei combustibililor fosili, așa cum își dau seama tot mai mulți investitori răbdători. Și asta merită subliniat. Dar nu vom câștiga bătălia pentru o climă stabilă încercând să-i batem pe cei care se bazează pe cifre cu propriile arme – argumentând, de exemplu, că e mai rentabil să investești în reducerea emisiilor acum decât în reacția la dezastre mai târziu. Vom câștiga afirmând că aceste calcule sunt monstruoase din punct de vedere moral, deoarece presupun că există un preț acceptabil pentru a lăsa țări întregi să dispară, pentru a lăsa milioane de oameni să moară pe terenuri pustiite de secetă, pentru a-i priva pe copiii de azi de dreptul de a trăi într-o lume plină de minunile și frumusețile creației.

Mișcarea climatică nu și-a găsit încă adevărata voce morală pe scena lumii, dar cu siguranță că deja își drege glasul – începând să pună furturile și chinurile extrem de reale care decurg inevitabil din decizia de a ne bate joc de angajamentele internaționale privind schimbările climatice alături de crimele cele mai odioase din istorie. Câteva dintre vocile acestei clarități morale aparțin celor foarte tineri, care cer în stradă și, din ce în ce mai des, în fața instanțelor, justiție între generații. Câteva aparțin marilor mișcări de justiție socială din trecut, cum ar fi laureatul Premiului Nobel Desmond Tutu, fost arhiepiscop al episcopiei din Cape Town, care s-a alăturat cu entuziasm mișcării de retragere a investițiilor din sectorul combustibili fosili, susținând că „să slujim drept custozi ai creației nu-i de ici, de colo; asta presupune să acționăm, și chiar cu toată urgența pe care această situație cumplită o cere".[20] În primul rând, aceste voci puternice aparțin celor din prima linie a Blockadiei, acelor vieți afectate cel mai direct atât de extracția de combustibili fosili cu risc ridicat, cât și de destabilizarea climatică timpurie.

Dintr-odată, toată lumea

În ultimii ani au existat multe momente când societățile au decis brusc că s-au săturat, sfidând toți experții și meteorologii – de la Primăvara Arabă (cu tragedii, trădări și așa mai departe) la „mișcarea piețelor" din Europa, în care centrele orașelor au fost preluate de demonstranți timp de luni de zile, la Occupy Wall Street, la mișcările studențești din Chile și Quebec. Jurnalistul mexican Luis Hernández Navarro descrie acele momente politice unice, care par să înmoaie cinismul, ca pe „o efervescență a rebeliunii".[21]

Cel mai frapant aspect al acestor revolte, când societățile devin preocupate de necesitatea unor schimbări revoluționare, e faptul că ele constituie adesea o surpriză – mai ales pentru organizatorii mișcării. Am auzit povestea asta de multe ori: „Eram doar eu și prietenii mei, visând la planuri imposibile, pentru ca în momentul următor întreaga țară să fie, aparent, alături de noi în piață". Și surpriza reală, pentru toți cei implicați, este că suntem mult mai mulți decât ni s-a spus că suntem – noi, cei care tânjim după mai mult și care împărtășim acest sentiment cu mai multă lume decât ne-am fi imaginat vreodată.

Nimeni nu știe când va apărea următorul moment efervescent de genul acesta sau dacă apariția lui va fi grăbită de o criză economică, de un alt dezastru natural sau de vreun scandal politic. Știm că, din păcate, încălzirea planetei va fi sursa unei sumedenii de potențiale scântei. Sivan Kartha, cercetător principal la Institutul pentru Mediu din Stockholm, spune în felul următor: „S-ar putea ca ce e realist azi din punct de vedere politic să aibă foarte puțin de-a face cu ceea ce va fi realist din punct de vedere politic după ce vom fi loviți de alte câteva uragane Katrina, de alte câteva super-furtuni Sandy și alte câteva taifunuri Bopha."[22] Într-adevăr: parcă lumea arată puțin diferit când lucrurile pentru care am muncit toată viața ca să le dobândim plutesc dintr-odată pe stradă sau sunt făcute zob, transformate în gunoi.

Nici lumea nu prea mai arată ca la sfârșitul anilor 1980. Schimbările climatice, așa cum am văzut, au ajuns pe agenda publică la apogeul triumfalismul pieței libere, al sfârșitul istoriei, o sincronizare proastă, într-adevăr. Momentul „fă ceva sau vei muri", pe de altă parte, vine într-un un moment istoric foarte diferit. Multe dintre barierele care au împiedicat apariția unei reacții serioase la criză s-au erodat astăzi semnificativ.

Ideologia pieței libere a fost discreditată de zeci de ani de aprofundare a inegalității și corupției, care au văduvit-o de o mare parte din puterea ei de convingere (dacă nu încă de puterea politică și economică). Și diferitele forme de gândire magică care au deturnat energia prețioasă – de la credința oarbă în minunile tehnologice la venerarea miliardarilor binefăcători – își pierd și ele cu repeziciune influența. Încetul cu încetul, mulți dintre noi își dau seama că nimeni nu are de gând să intervină și să rezolve această criză; pentru a se produce schimbarea, inițiativa trebuie să vină de jos. Suntem, de asemenea, mult mai puțin izolați decât mulți dintre noi eram chiar și numai cu un deceniu în urmă: noile structuri construite pe ruinele neoliberalismului – totul, de la *social media* la cooperativele lucrătorilor, la piețele agricultorilor și la băncile de întrajutorare din cartiere – ne-au ajutat să descoperim comunitatea, în ciuda fragmentării vieții postmoderne. Într-adevăr, în special datorită *social media*, mulți dintre noi suntem încontinuu implicați într-o cacofonică conversație globală care, oricât de nebunească este uneori, este fără precedent prin raza de acțiune și puterea ei.

Având în vedere acești factori, nu există nicio îndoială că o altă criză ne va găsi din nou pe străzi și în piețe, luându-ne prin surprindere. Adevărata întrebare vizează felul cum vor profita forțele progresiste de acel moment, puterea și încrederea cu care se vor folosi de el. Fiindcă momentele când imposibilul pare brusc posibil sunt extraordinar de rare și prețioase. Asta înseamnă că trebuie să profităm mai bine de ele. Data viitoare când mai apare unul, el trebuie exploatat nu numai pentru a arăta lumea așa cum este și pentru a crea zone libere pasagere. El trebuie să fie catalizatorul construirii efective a unei lumi în care să fim în siguranță. Miza este pur și simplu prea mare, iar timpul prea scurt, ca să ne mulțumim cu mai puțin.

* * *

Acum un an, cinam cu niște noi prieteni în Atena. I-am întrebat ce întrebări ar trebui să-i adresez lui Alexis Tsipras, tânărul lider al principalului partid de opoziție din Grecia și una dintre puținele surse de speranță într-o Europă devastată de austeritate.

Cineva a sugerat: „Întreabă-l: istoria ți-a bătut la ușă, ai răspuns?"

Aceasta este o întrebare bună pentru noi toți.

NOTE

CONCLUZIE: ANII DE PROGRES

1. Martin Luther King Jr., „Beyond Vietnam", discurs, New York, 4 aprilie 1967, Institutul de Cercetare și Educație Martin Luther King Jr., Universitatea Stanford, http://mlk-kpp01.stanford.edu.

2. Marlene Moses, Declarație în numele statelor insulare mici în curs de dezvoltare din Pacific, prezentată la conferința Delegațiile de Tineret Cer Justiție Climatică, eveniment secundar în cadrul programului Delegații de Tineret la Națiunile Unite, New York, 13 octombrie 2009.

3. Comunicare personală prin e-mail cu Brad Werner, 22 decembrie 2012.

4. „The Future of Human-Landscape Systems II" (video), American Geophysical Union (AGU), 5 decembrie 2012; interviu personal cu Brad Werner, 2 octombrie 2013; Dave Levitan, „After Extensive Mathematical Modeling, Scientist Declares 'Earth Is F**ked'", io9, 7 decembrie 2012.

5. „The Future of Human-Landscape Systems II" (video), YouTube; comunicare personală prin e-mail cu Brad Werner, 22 decembrie 2012; interviuri personale cu Brad Werner, 15 februarie și 2 octombrie 2013.

6. „The Future of Human-Landscape Systems II" (video), YouTube.

7. John Fullerton, „The Big Choice", Institutul Capital, 19 iulie 2011.

8. Martin Luther King Jr., *Where Do We Go from Here: Chaos or Community?* (Boston: Beacon, [1967] 2010), 5–6.

9. Johannes G. Hoogeveen și Berk Ozler, „Not Separate, Not Equal: Poverty and Inequality in Post-Apartheid South Africa", Working Paper No. 739, Institutul William Davidson, Școala de afaceri a Universității Michigan, ianuarie 2005.

10. Pentru lucrări mai vaste despre asemănările complexe dintre schimbările climatice, sclavie și aboliționism, vezi: Jean-François Mouhot, „Past connections and present similarities in slave ownership and fossil fuel usage", *Climatic Change* 105 (2011): 329–355; Jean-François Mouhot, *Des esclaves énergétiques: Réflexions sur le changement climatique* (Seyssel: Champ Vallon 2011); Andrew Nikiforuk, *The Energy of Slaves* (Vancouver: Greystone Books 2012); HAYES: Christopher Hayes, „The New Abolitionism", *The Nation*, 22 aprilie 2014.

11. Greg Grandin, „The Bleached Bones of the Dead", *TomDispatch*, 23 februarie 2014; Adam Hochschild, *Bury the Chains: Prophets and Rebels in the Fight to Free an Empire's Slaves* (New York: Houghton Mifflin 2006), 13–14, 54–55.

12. Christopher Hayes, „The New Abolitionism", *The Nation*, 22 aprilie 2014; NOTĂ DE SUBSOL: Seth Rockman și Sven Beckert, eds., *Slavery's Capitalism: A New History of American Economic Development* (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, în curs de apariție); Sven Beckert și Seth Rockman, „Partners in Iniquity", *New York Times*, 2 aprilie 2011; Julia Ott, „Slaves: The Capital That Made Capitalism", seminar public, 9 aprilie 2014; Edward E. Baptist și Louis Hyman, „American Finance Grew on the Back of Slaves", *Chicago Sun-Times*, 7 martie 2014; Katie Johnston, „The Messy Link Between Slave Owners and Modern Management", *Forbes*, 16 ianuarie 2013.

13. Lauren Dubois, *Haiti: The Aftershocks of History* (New York: Metropolitan Books 2012), 97–100.

14. Frantz Fanon, *The Wretched of the Earth* (New York: Grove 2004), 55.

15. Kari Marie Norgaard, *Living in Denial: Climate Change, Emotions, and Everyday Life* (Cambridge, MA: MIT Press 2011), 61.

16. Adam Smith, *The Wealth of Nations*, Books I–III, ed. Andrew Skinner (Londra: Penguin 1999), 183–84, 488–89.

17. Seymour Drescher, *The Mighty Experiment: Free Labor Versus Slavery in British Emancipation* (Oxford: Oxford University Press 2002), 34–35, 233; Thomas Clarkson, *The History of the Rise, Progress, and Accomplishment of the Abolition of the African Slave-Trade, by the British Parliament*, Vol. 2 (Londra: Longman, Hurst, Rees, and Orme, 1808), 580–81.

18. Wendell Phillips, „Philosophy of the Abolition Movement: Speech Before the Massachusetts Antislavery Society (1853)", în *Speeches, Lectures, and Letters* (Boston: James Redpath, 1863), 109–10; Frederick Douglass, „The Meaning of July Fourth for the Negro", discurs la Rochester, New York, 5 iulie 1852, în *Frederick Douglass: Selected Speeches and Writings*, ed. Philip S. Foner și Yuval Taylor (Chicago: Chicago Review Press 2000) 196.

19. David Brion Davis, *Inhuman Bondage: The Rise and Fall of Slavery in the New World* (New York: Oxford University Press 2006), 1.

20. Desmond Tutu, „We Need an Apartheid-Style Boycott to Save the Planet", *Guardian*, 10 aprilie 2014.

21. Luis Hernández Navarro, „Repression and Resistance in Oaxaca", *CounterPunch*, 21 noiembrie 2006.

22. Interviu personal cu Sivan Kartha, 11 ianuarie 2013.

MULȚUMIRI

Una dintre cele mai bune decizii din viața mea profesională a fost să-l angajez pe Rajiv Sicora ca documentarist principal în acest proiect la începutul lui 2010. Pe lângă faptul că e mult mai mult decât un documentarist excelent, Rajiv a fost și un adevărat tovarăș intelectual în lungul proces de scriere a acestei cărți. A sintetizat munți de materiale din domenii descurajant de diverse, împărtășindu-mi propria analiză politică genială în fiecare etapă.

Rajiv a fost implicat în toate aspectele legate de documentarea cărții, dar influența sa deosebită se simte în special în capitolele despre comerț, psihologia contestării schimbărilor climatice, istoria abolirii sclaviei, datoria climatică, precum și în orice subiect legat de climatologie, inclusiv geoingineria. Vastitatea cunoștințelor și buna stăpânire de către Rajiv a acestor informații sunt cu adevărat spectaculoase, la fel ca profunzimea implicării lui în acest proiect și în subiectul lui. Sunt binecuvântată să-l fi avut ca partener și prieten în tot acest timp.

Acum doi ani, lui Rajiv și mie ni s-a alăturat Alexandra Tempus, un alt jurnalist și documentarist excepțional și harnic. Alexandra a devenit rapid expertă în subiectele de care era responsabilă, de la capitalismul dezastrului de după uraganul Sandy la financializarea naturii, la lumea opacă a finanțării grupurilor și fundațiilor ecologiste și la efectele schimbărilor climatice asupra fertilității. Ea și-a creat contacte noi și importante, a descoperit lucruri noi și șocante și întotdeauna și-a împărtășit analiza atentă.

Rajiv și Alexandra au intervievat și au comunicat cu zeci de experți. Pe măsură ce cartea a intrat în etapele finale și mii de informații au trebuit citate, verificate, reverificate și examinate din perspectivă juridică, am fost foarte impresionată de dorința lor de-a face tot posibilul să-și ducă treaba la bun sfârșit, ceea ce-a însemnat și mult prea multe nopți pierdute. E o adevărată binecuvântare să fiu sprijinită de colegi atât de serioși și implicați.

Următoarele mulțumiri se îndreaptă spre echipa de redactori foarte exigenți și talentați care m-au stimulat să-mi îmbunătățesc încontinuu manuscrisul. La un deceniu și jumătate după ce am publicat *No Logo* împreună, sunt încântată să am în continuare onoarea de-a lucra cu Louise Dennys, redactoarea legendară și neînfricată de la Random House of Canada. La fel ca întotdeauna, draga mea prietenă Louise mă cunoaște cel mai bine și mă solicită cel mai tare, în cel mai încurajator fel posibil. Helen Conford de la Penguin UK, o colaboratoare de bază la *Doctrina șocului*, a dat din nouă forță manuscrisului cu întrebările și perspectivele ei atente și continuă să fie un partener editorial care mă inspiră.

E prima dată când public la Simon & Schuster în SUA și n-aș fi făcut această mișcare dacă n-ar fi fost condusă de vizionarul Jonathan Karp și n-ar fi existat discernământul editorial al lui Bob Bender. Sunt foarte bucuroasă că am făcut asta. Și-au asumat un risc pe care-l consider foarte feminist când au semnat cu o autoare care era însărcinată în luna a șaptea, având încredere că această carte va fi scrisă. Așa

s-a și întâmplat, dar nu fără niște întârzieri, și le voi fi mereu recunoscătoare pentru răbdarea și credința lor neabătută în acest proiect. Bob, ai condus grupul editorial cu grație și ai îmbunătățit manuscrisul în nenumărate rânduri. Îți mulțumesc.

Sunt foarte norocoasă s-o am ca agent pe Amanda Urban, precum și pe minunatele ei colege Karolina Sutton și Helen Manders. Ele continuă să găsească cele mai bune edituri din întreaga lume cu care să colaborăm și sunt prietenele și luptătoarele cele mai fidele când lucrurile se complică. Vă ador, fetelor.

Apoi e Jackie Joiner: femeia care-mi conduce viața, precum și Klein Lewis Productions, mica noastră firmă de producție de cărți și filme. Numai Jackie ar fi reușit să pună laolaltă atâtea piese de puzzle disparate în așa fel încât să-mi acorde răgazul și spațiul necesar pentru a scrie această carte și a mă bucura de nou-descoperita maternitate. Pe măsură ce ne apropiem de lansare, Jackie e cea care va avea grijă să n-o luăm razna. Jackie, faci parte din familie, iar Avi și cu mine am fi pierduți fără tine.

Debra Levy, care a fost vreme îndelungată asistenta mea documentaristă, a trebuit, din păcate, să iasă, din acest proiect în 2012. Înainte să plece, și-a adus o contribuție însemnată, în special în capitolele despre geoinginerie, miliardarii mesianici și datoria climatică. De asemenea, mi-a dat o mână de ajutor la instruirea lui Rajiv și a Alexandrei. Este una dintre cele mai importante colaboratoare din cariera mea și încă îmi lipsește.

În ultimele luni înainte de termenul-limită, Alleen Brown și Lauren Sutherland au făcut imposibilul și chiar mai mult, contribuind enorm la verificarea informațiilor pentru a respecta termenele-limită absurd de scurte. Lauren a făcut, de asemenea, o documentare beton pentru capitolul despre miliardari. Dave Oswald Mitchell a contribuit cu informații inteligente și complete despre imperativul creșterii, iar Mara Kardas-Nelson a făcut același lucru cu privire la mișcările energetice locale din Germania și din orașul Boulder.

Rajiv și cu mine suntem profund recunoscători și echipei de climatologi extrem de ocupați care au fost de acord să citească capitolele cărții referitoare la efectele și la proiecțiile vizând schimbările climatice. Printre cititorii noștri de marcă au ajuns să se numere experți științifici precum: Kevin Anderson (Centrul Tyndall pentru Cercetarea Schimbărilor Climatice), Alice Bows-Larkin (Centrul Tyndall), James Hansen (Universitatea Columbia), Peter Gleick (Institutul Pacific) și Sivan Kartha (Institutul pentru Mediu de la Stockholm), care au verificat corectitudinea multor părți din carte. Michael E. Mann (Universitatea Penn State) a analizat proiecțiile unei lumi în care temperatura crește cu 4 grade și mi-a oferit un feedback de mare ajutor. Fiind străină de știință, faptul că am avut această echipă de experți care să verifice exactitatea materialului a fost esențial; toate concluziile politice deduse din aceste constatări științifice îmi aparțin în exclusivitate și nu se răsfrâng în niciun fel asupra acestor generoși cititori.

Când Bill McKibben mi-a cerut să mă alătur consiliului organizației 350.org în 2011, n-am bănuit deloc cât va fi de greu. Trecând prin campania împotriva Keystone XL și prin lansarea mișcării de retragere a investițiilor în combustibilii fosili, faptul că am lucrat cu echipa genială de la 350.org – în special cu inventiva directoare executivă May Boeve – m-a propulsat în primele rânduri ale mișcării ce se schimbă cu repeziciune a justiției climatice parțial documentată în paginile cărții. Bill, ești unul dintre cei mai grozavi oameni din lume, un prieten de nădejde, și ai scris despre majoritatea acestor lucruri cu ani în urmă. Mă bucur să fiu alături de tine în această

luptă. Toate punctele de vedere exprimate aici îmi aparțin și nu implică în niciun fel organizația 350.org.

Printre ceilalți experți în domeniile lor care au acceptat să verifice corectitudinea anumitor secțiuni ale cărții se numără Riley Dunlap, Aaron M. McCright, Robert Brulle, Steven Shrybman, Oscar Reyes, Larry Lohmann, Patrick Bond, Tadzio Mueller și Tom Kruse. Le sunt foarte recunoscătoare tuturor.

Dragii mei prieteni Kyo Maclear, Eve Ensler, Betsy Reed, Katherine Viner și Johann Hari au citit cu toții fragmente ale cărții și mi-au împărtășit din pregătirea lor de scriitori și editori. Ba, mai mult, Johann mi-a oferit câteva dintre cele mai eficiente sfaturi editoriale pe care le-am primit vreodată și îi rămân recunoscătoare pe vecie. Această echipă editorială neoficială, de culise, m-a sprijinit în nenumărate moduri, de la ajutorul pentru alegerea titlului potrivit până la conversații interminabile despre temele cărții.

Părinții mei, Bonnie și Michael Klein mi-au oferit, de asemenea, un feedback util, iar tatăl meu, care și-a petrecut întreaga viață cercetând riscurile intervențiilor obstetrice și pledând pentru sănătatea femeilor, a fost un asistent documentarist ridicol de supra-calificat în ceea ce privește investigațiile pe care le-am făcut despre riscurile medicale ale tratamentelor pentru fertilitate. Îi sunt deosebit de recunoscătoare fratelui meu Seth Klein pentru redactarea atentă și detaliată pe care a făcut-o, precum și tuturor colegilor săi de la B.C. Canadian Centre for Policy Alternatives pentru activitatea lor inovatoare în domeniul justiției climatice.

Soțul meu, Avi Lewis, este întotdeauna primul meu cititor și principalul colaborator. La acest proiect, colaborarea noastră a fost oficializată: în timp ce scriam această carte, Avi a regizat un film documentar pe aceeași temă, un proces paralel care adesea ne-a permis să ne documentăm și să călătorim împreună. Echipa filmului a contribuit, de asemenea, la scrierea cărții și, deși le vom mulțumi cum se cuvine în genericul filmului celor implicați, aceste mulțumiri n-ar fi complete fără menționarea câtorva dintre cei cu care am colaborat la realizarea filmul, printre care: Joslyn Barnes, Katie McKenna, Anadil Hossain, Mary Lampson, Shane Hofeldt, Mark Ellam, Daniel Hewett, Chris Miller, Nicolas Jolliet, Martin Lukacs, Michael Premo, Alex Kelly, Daphne Wysham, Jackie Soohen, precum și Ellen Dorsey, Tom Kruse, Cara Mertes și Amy Rao pentru sprijinul lor extraordinar acordat încă din primele zile.

Oamenii cu care ne-am întâlnit și am lucrat pe teren, printre care Theodoros Karyotis, Apostolis Fotiadis, Laura Gottesdiener, Crystal Lameman, Alexis Bonogofsky, Mike Scott, Nastaran Mohit și Sofía Gallisá Muriente, Wes Jackson, Phillip Whiteman Jr. și Lynette Two Bulls, David Hollander, și Charles Kovach și alții, au contribuit la această carte în diverse moduri.

Printre cei care s-au străduit să ne împărtășească din experiența lor se numără Soren Ambrose, Dan Apfel, Tom Athanasiou, Amy Bach, Diana Bronson, John Cavanagh, Stan Cox, Brendan DeMelle, Almuth Ernsting, Joss Garman, Justin Guay, Jamie Henn, Jess Housty, Steve Horn, Martin Khor, Kevin Koenig, F. Gerald Maples, Lidy Nacpil, Michael Oppenheimer, Sam Randalls, Mark Randazzo, Janet Redman, Alan Robock, Mark Schapiro, Scott Sinclair, Rachel Smolker, Ilana Solomon, Matthew Stilwell, Jesse Swanhuyser, Sean Sweeney, Jim Thomas, Kevin Trenberth, Aaron Viles, Ben West, Ivonne Yanez și Adam Zuckerman.

Multe instituții de cercetare, ONG-uri și instituții mass-media ne-au oferit un sprijin valoros și le sunt deosebit de recunoscătoare celor de la Climate Science Rapid

Response Team, DeSmogBlog, EJOLT (Environmental Justice Organisations, Liabilities and Trade), Pembina Institute, Greenpeace Canada, Carbon Dioxide Information Analysis Center și Oil Change International. Pentru știrile din domeniul schimbărilor climatice mă bazez foarte mult pe *Grist* și *Climate Progress*, precum și pe scriitorii minunați de la *Orion* pentru analize mai aprofundate. Cu toții am fi pierduți fără angajamentul neabătut al celor de la *Democracy Now!* de a relata despre subiecte legate de climă atunci când nimeni altcineva nu o face, ei oferindu-ne transcrieri gratuite ale tuturor interviurilor.

Multe cărți și relatări au parte de mulțumiri în text și în note, dar le sunt deosebit de recunoscătoare următorilor: lui Mark Dowie pentru *Losing Ground*, lui Christine MacDonald pentru *Green Inc.*, lui Petra Bartosiewicz și Marissa Miley pentru *The Too Polite Revolution* și lui Herbert Docena pentru scrierile sale despre istoria comercializării certificatelor de emisii de dioxid de carbon. Scrierile lui Andreas Malm despre istoria cărbunelui au avut o influență foarte mare asupra mea, la fel și operele complete ale lui Clive Hamilton. Leanne Betasamosake Simpson m-a ajutat să înțeleg logica ce stă la baza extractivismului, iar Renee Lertzman, Kari Marie Norgaard, Sally Weintrobe și Rosemary Randall m-au făcut să văd contestarea schimbărilor climatice într-o cu totul altă lumină.

Economia politică a crizei climatice este un domeniu incredibil de stufos și îmi este absolut imposibil să-i citez pe toți gânditorii critici care au clădit temelia pe care se sprijină această carte. Fără să sper că voi fi exhaustivă, o să-i pomenesc pe câțiva dintre cei ale căror lucrări au fost deosebit de importante în educația mea și care n-au fost enumerați mai sus: Joan Martínez Alier, Nnimmo Bassey, Robert D. Bullard, Erik M. Conway, Herman Daly, Joshua Farley, John Bellamy Foster, David Harvey, Richard Heinberg, Tim Jackson, Derrick Jensen, Van Jones, Michael T. Klare, Winona LaDuke, Edgardo Lander, Carolyn Merchant, George Monbiot, Naomi Oreskes, Christian Parenti, Ely Peredo, Andrew Ross, Juliet B. Schor, Joni Seager, Andrew Simms, Pablo Solon, James Gustave Speth, Sandra Steingraber și Peter Victor.

Domeniul editorial e unul delicat, în care se acordă mai multă atenție detaliilor decât se obișnuiește în mod normal. Le sunt foarte recunoscătoare tuturor celor care s-au muncit cu aceste detalii importante, în special minunatei echipe de la Simon & Schuster, inclusiv lui Johanna Li, Ruth Fecych, Fred Chase și Phil Metcalf. Amanda Lewis de la Knopf/Random House Canada a citit cu atenție și a făcut comentarii editoriale utile. Scott Richardson de la Random House Canada e responsabil pentru proiectarea îndrăzneței coperte a cărții. Scott e singurul care ar fi putut produce un design care să mă convingă să-mi scot numele de pe coperta propriei mele cărți. Le mulțumesc anticipat celor trei publiciști talentați și dedicați, care sunt responsabili pentru lansarea acestei cărți în lume: Julia Prosser de la Simon & Schuster, Shona Cook de la Random House Canada și Annabel Huxley de la Penguin UK. Le mulțumesc, de asemenea, și avocaților care au verificat acest text: Brian MacLeod Rogers, Elisa Rivlin și David Hirst.

Mulți documentariști și stagiari de la *Nation* au venit și au plecat din cadrul proiectului în cei cinci ani de viață ai săi, inclusiv: Jake Johnston, Dawn Paley, Michelle Chen, Kyla Neilan, Natasja Sheriff, Sarah Woolf, Eric Wuestewald, Lisa Boscov-Ellen, Saif Rahman, Diana Ruiz, Simon Davis-Cohen, Owen Davis și Ryan Devereaux. Cu toții au făcut o treabă excelentă. Alonzo Ríos Mira a fost de un ajutor de neprețuit la transcrierea interviurilor, asemenea altor câțiva.

Activitatea mea de scriitoare continuă să fie susținută de Institutul The Nation, unde sunt bursieră a Fundației Puffin, iar Institutul i-a oferit cu generozitate un birou lui Rajiv pe parcursul acestui proiect, în timp ce revista *The Nation* a făcut același lucru pentru Alexandra. Le sunt recunoscătoare tuturor colegilor mei din stafful *The Nation*, în special editoarei mele, Betsy Reed, precum și Katrinei Vanden Heuvel, lui Peter Rothberg, Richard Kim, Taya Kitman, Ruth Baldwin și Esther Kaplan. Mulțumiri speciale, de asemenea, Wallace Global Fund, Fundația Lannan și Fundația NoVo pentru sprijinul pe care mi l-au acordat de-a lungul anilor.

Rajiv le mulțumește în mod special lui Hannah Shaw și părinților săi, Durga Mallampalli și Joseph Sicora. Alexandra le mulțumește și ea părinților ei, Robyn și Kenneth Shingler, lui Kent Tempus și Denisei Sheedy-Tempus, precum și bunicii ei Sandra Niswonger. Le suntem cu toții recunoscători pentru înțelegerea și susținerea arătată pe parcursul acestui proiect lung și captivant.

Printre prietenii cu care port în permanență discuții instructive pe marginea acestor subiecte se numără mulți dintre cei enumerați mai sus, precum și Justin Podur, Clayton Thomas-Muller, Katharine Viner, Arthur Manuel, Harsha Walia, Andréa Schmidt, Seumas Milne, Melina Laboucan-Massimo, Robert Jensen, Michael Hardt, John Jordan, Raj Patel, Brendan Martin, Emma Ruby-Sachs, Jane Sachs, Tantoo Cardinal și Jeremy Scahill. Gopal Dayaneni și întreaga gașcă de la Movement Generation îmi oferă o educație continuă și o inspirație nesfârșită. Niște mulțumiri mai personale se îndreaptă spre Misa Klein, Michele Landsberg, Stephen Lewis, Francis Coady, Nancy Friedland, David Wall, Sarah Polley, Kelly O'Brien, Cecilie Surasky și Carolyn Hunt, Sara Angel, Anthony Arnove, Brenda Coughlin, John Greyson, Stephen Andrews, Ann Biringer, Michael Sommers, Belinda Reyes și Ofelia Whiteley.

Cele mai profunde mulțumiri ale mele se îndreaptă spre micul Toma, pentru faptele sale cu adevărat vitejești de copil răbdător. E pe cale să afle că lumea e mult mai mare decât cartierul nostru.

BCU IAȘI/CENTRALA

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CUPRINS

Introducere: Într-un fel sau altul, totul se schimbă 9

Partea întâi. O PROASTĂ SINCRONIZARE **33**

1. DREAPTA ARE DREPTATE. Puterea revoluționară a schimbărilor climatice 35
2. BANI CARE ARD. Cum a contribuit fundamentalismul pieței libere la supraîncălzirea planetei 65
3. PUBLICE și PLĂTITE. Depășirea blocajelor ideologice pe calea spre economia viitoare 93
4. PLANIFICARE ȘI INTERZICERE. Cum să dai o palmă peste mâna invizibilă și să pui bazele unei mișcări 115
5. DEPĂȘIREA EXTRACTIVISMULUI. Cum să luptăm cu contestatarul schimbărilor climatice care se află în fiecare dintre noi 150

Partea a doua. GÂNDIREA MAGICĂ **173**

6. FRUCTE, NU RĂDĂCINI. Fuziunea dezastruoasă dintre marile afaceri și marii ecologiști 175
7. NU EXISTĂ MÂNTUITORI. Miliardarii ecologiști nu ne vor salva 211
8. BLOCAREA RAZELOR SOLARE. Soluția împotriva poluării este... poluarea? 236

Partea a treia. UN FEL DE ÎNCEPUT **267**

9. BLOCKADIA. Noii războinici împotriva schimbărilor climatice 269
10. IUBIREA VA SALVA LOCUL ACESTA. Democrație, retragerea investițiilor și victoriile obținute până acum 307
11. PE CE ARMATĂ VĂ BAZAȚI? Drepturile indigenilor și puterea de a ne păstra lumea 332
12. SUB ACELAȘI CER. Bunurile atmosferice comune și puterea de-a ne achita datoriile 350
13. DREPTUL LA REGENERARE. De la extracție la reînnoire 375

Concluzie: Anii de progres. Mai e timp să realizăm imposibilul 401

Mulțumiri 415

BUCHAREST UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

VELLANT
Editura Vellant
Splaiul Independenței 319
București, Sector 6
tel/fax (004) 021 211 77 41
(004) 021 211 77 56
www.vellant.ro

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

2016/5576

43 Cu

fotografie de Kourosh Keshiri

Naomi Klein a absolvit London School of Economics și semnează articole în *The Nation* și *The Guardian*. A devenit cunoscută în întreaga lume datorită lucrărilor *No Logo* (2000) și *Doctrina șocului* (2007) plasându-se în avangarda luptei împotriva globalizării corporatiste. *Doctrina șocului* a fost tradusă în 30 de limbi, vândută în peste un milion de exemplare și desemnată *New York Times Critics' Pick of the Year*.

Cea mai importantă lucrare de până acum a autoarei bestsellerului internațional *Doctrina șocului* este o explicație cuprinzătoare pentru felul în care schimbările de mediu ne provoacă să abandonăm ideologia „pieței libere", să restructurăm economia globală și să refacem sistemele politice.

Cum statu-quoul lumii nu mai este o opțiune, Klein ne somează: fie îmbrățișăm noi înșine schimbarea radicală, fie schimbările ne vor afecta existența imediată.

În *Asta schimbă totul*, **Naomi Klein** combină știința, psihologia, geopolitica, economia, etica și activismul pentru a-și formula argumentul și pentru a pune întrebările corecte despre mediu. **Klein** susține că schimbările de mediu nu reprezintă doar o problemă introdusă abil printre teze și politici de sănătate. Este un semnal de alarmă ce ne îndeamnă să remediem un sistem economic care deja eșuează în numeroase privințe. **Klein** își construiește cu meticulozitate cauza: reducerea masivă a emisiilor de gaze cu efect de seră reprezintă soluția pentru diminuarea inegalităților sociale, reimaginarea democrațiile distruse și reconstruirea economiilor locale nefuncționale. Putem face aceste schimbări la timp?

„Să descrii *Asta schimbă totul* ca o carte despre ecologie înseamnă să limitezi drastic agenda lui **Naomi Klein**."
Rob Nixon, *The New York Times*

www.vellant.ro
9 786068 642307

BCU IAȘI